ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
קה"ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת עֵינַי
הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל
יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ
כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: ג חָנֵּנוּ
יְיָ חָנֵּנוּ כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: ד רַבַּת שָׂבְעָה
לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לְגַאֵי
יוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר־נָא
יִשְׂרָאֵל: ב לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם:
ג אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ: ד אֲזַי הַמַּיִם
שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ: ה אֲזַי עָבַר עַל־
נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים: ו בָּרוּךְ יְיָ שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף
לְשִׁנֵּיהֶם: ז נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יְקוּשִׁים
הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ: ח עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֹשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

יש ללמוד משניות בעל פה כל אחד לפי ערכו, ובעת ההליכה
ברחוב לחזור משניות, בכך נזכה לקבל פני המשיח
היום יום כא כסלו

נקודות משיחות קודש - מזמור קכג מתוך "תהילות מנחם"

א-ד - אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים . . חננו הוי׳ חננו כי רב שבענו בוז. רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים

ב. על דרך זה מצינו גם בענין הגאולה ב׳ אופנים אלו[1], מצד אחד "נשאתי בשמים", ומצד שני חודרת בגדרי המטה: א) "עני ורוכב על החומר"[2] - עבודה של זיכוך החומר, שהעולם אינו מזוכך מצד עצמו - "לא זכו" (מלשון אינו מזוכך[3]), וצריך ריבוי זמן לזככו - "בעתה"[4]. ב) "עם עניי שמיא"[5] - גילוי מלמעלה, שגורם לחומר להיות "זכו", מלשון מזוכך, ולכן הוא באופן של "אחישנה".

והכוונה העליונה היא שב׳ אופנים אלו יתחברו יחד[6]. היינו, שמצד אחד יזככו את חומר העולם (עולם מלשון העלם והסתר[7]) להיות כלי לגאולה - "רוכב על החמור", ומצד שני לפועל את הגילוי ד"עניי שמיא", ואז תהי׳ גאולה שלימה[8].

1) סנהדרין צח, א.
2) זכרי׳ ט, ט.
3) ראה שערי אורה בד"ה יביאו לבוש מלכות אות צה.
4) סנהדרין שם.
5) דניאל ז, יג.
6) ראה לקו"ש חל"א ע׳ 20 ואילך.
7) ראה לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.
8) משיחת ש"פ וירא ה׳תשמ"ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני

ש"פ ויגש, ד' טבת ה'תשל"ד 5

התוועדויות

שיחת אור ליום ב' פרשת ויגש,

ליל נר ה' דחנוכה, ה'תשי"ז 12

שיחת יום ה' פ' ויגש, מוצאי זאת חנוכה, ה'תשל"ד 16

שיחת ש"פ ויגש, ד' טבת, ה'תשל"ד 30

לקוטי שיחות

פרשת ויגש, כרך כ, א 42

פרשת ויגש, כרך כ, ב 46

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת ויגש 55

לוח לתהלים היומי 76

תניא יומי 77

לוח 'היום יום' 90

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם 93

שלושה פרקים ליום 97

פרק אחד ליום 155

ספר המצוות 171

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי - מסכת סנהדרין 176

גמרא עם ביאור - מסכת סנהדרין 186

שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 219

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים 218

שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 219

תורה אור 221

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים 226

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך 226

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג 227

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב 228

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט 230

לקוטי דיבורים - בלה"ק 231

מכתב הרבי הריי"צ לחתנו הרבי 234

אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 235

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה 53

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח 54

נביאים וכתובים 174

עין יעקב - מסכת ברכות 185

נקודה משיחת קודש מעובדת 236

חומש לקריאה בציבור 237

קריאת התורה למנחה בשבת קודש 244

לוח זמנים 245

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש 246

סדר הדלקת נרות חנוכה 247

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. ש"פ ויגש, ד' טבת, ה'תשל"ד

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וַיִּגַּשׁ** אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי[1]. וְיָדוּעַ
2 הָעִנְיָן בָּזֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם [שֶׁהֲרֵי מִזֶּה
3 שֶׁהַכָּתוּב מְסַפֵּר כָּל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים שֶׁבָּזֶה, וְגַם
4 הַהַקְדָּמָה שֶׁהֵבִיאָה לָזֶה, מוּבָן שֶׁזּוֹהִי פָּרָשָׁה
5 כְּלָלִית, וְיֵשׁ בָּהּ הוֹרָאָה עִיקָּרִית בַּעֲבוֹדַת כָּל
6 אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו], עַל פִּי מַה
7 שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[2] שֶׁהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא עִנְיָן
8 סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה, כִּי, יְהוּדָה הוּא מִלְּשׁוֹן
9 הוֹדָאָה, שֶׁהוּא עִנְיָן הַתְּפִלָּה, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
10 (בִּקְרִיאַת שְׁמוֹ שֶׁל יְהוּדָה) הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת
11 הָוָי'[3], וְיוֹסֵף הוּא עִנְיָן גְּאוּלָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[4] אִם
12 יִגְאָלֵךְ טוֹב, וְיוֹסֵף עִנְיָנוֹ טוֹב [הֵן בְּפַשְׁטוּת,
13 שֶׁהוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ[5], וְהֵן עַל פִּי
14 קַבָּלָה, כַּיָּדוּעַ[6] שֶׁיּוֹסֵף הוּא סְפִירַת הַיְסוֹד
15 שֶׁפּוֹעֶלֶת הַשְׁפָּעַת כָּל עִנְיָנֵי טוֹב בִּסְפִירַת
16 הַמַּלְכוּת, וְעַל יְדֵי הַמַּלְכוּת נִמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ לְכָל
17 סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה
18 יְצִירָה וַעֲשִׂיָּה], וְלָכֵן, מַה שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּגַּשׁ אֵלָיו
19 יְהוּדָה (יְהוּדָה לְיוֹסֵף) הוּא עִנְיָן סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה. וְהִנֵּה, מִזֶּה שֶׁיְּהוּדָה
20 נִגַּשׁ לְיוֹסֵף, מוּבָן, שֶׁגְּאוּלָה הִיא לְמַעְלָה מִתְּפִלָּה, שֶׁהֲרֵי יוֹסֵף (שֶׁעִנְיָנוֹ גְּאוּלָה)

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בפסוק הפותח את פרשת השבוע:
2 **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו** אל יוסף **יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי**[1]. **וְיָדוּעַ הָעִנְיָן בָּזֶה**
3 שיהודה ניגש אל יוסף **בַּעֲבוֹדַת** ה' של **הָאָדָם [שֶׁהֲרֵי מִזֶּה**
4 **שֶׁהַכָּתוּב מְסַפֵּר כָּל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים שֶׁבָּזֶה,** ומפרט כל מה שנאמר
5 בפגישת יהודה ויוסף **וְגַם**
6 **הַהַקְדָּמָה שֶׁהֵבִיאָה לָזֶה,** כפי
7 שמסופר בפרטיות בפרשה הקודמת,
8 פרשת מקץ, **מוּבָן שֶׁזּוֹהִי פָּרָשָׁה**
9 **כְּלָלִית** עם מסר כללי, **וְיֵשׁ בָּהּ**
10 **הוֹרָאָה עִיקָּרִית בַּעֲבוֹדַת כָּל**
11 **אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי**
12 **חַיָּיו], עַל פִּי מַה שֶׁכָּתוּב**
13 **בַּזֹּהַר**[2] **שֶׁהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף**
14 **הוּא עִנְיָן סְמִיכַת גְּאוּלָה**
15 **לִתְפִלָּה** (כדברי הגמרא "איזהו בן
16 העולם הבא, זה הסומך גאולה
17 לתפילה", והיינו שתפילת העמידה
18 תתחיל מיד לאחר קריאת שמע
19 וברכותיה, שהפרשה האחרונה של
20 קריאת שמע מזכירה את יציאת מצרים,
21 והברכה שאחריה "אמת ויציב"
22 בשחרית ו"אמת ואמונה" בערבית,
23 עוסקת בעניני הגאולה וחותמת ב"גאל
24 ישראל", וכפירוש רש"י בגמרא: "...
25 וסמיכת גאולה לתפילה, רמזה דוד
26 בספר תהלים דכתיב ה' צורי וגואלי
27 (וסמיך ליה יענך ה' ביום צרה. ואמרינן
28 בברכות ירושלמי (פ"א) מי שאינו
29 סומך גאולה לתפילה למה הוא דומה
30 לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו
31 של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג
32 אף הוא הפליג, אלא יהיה אדם מקרב
33 להקדוש־ברוך־הוא אליו ומרצהו
34 בתשבחות וקלוסין של יציאת מצרים

ביאור בדרך אפשר

35 **כִּי, יְהוּדָה**
36 **הוּא מִלְּשׁוֹן הוֹדָאָה, שֶׁהוּא** ענין ההודאה **עִנְיָן הַתְּפִלָּה** (כהתחלת
37 תפילת שחרית ב"הודו לה'"), **וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה **(בִּקְרִיאַת שְׁמוֹ**
38 **שֶׁל יְהוּדָה)** שבלידתו לאה אמו אמרה **הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת הָוָי'**[3],
39 **וְיוֹסֵף הוּא עִנְיָן גְּאוּלָה, כְּמוֹ**
40 **שֶׁנֶּאֱמַר**[4] במגילת רות **אִם יִגְאָלֵךְ**
41 **טוֹב, וְיוֹסֵף עִנְיָנוֹ טוֹב [הֵן**
42 **בְּפַשְׁטוּת, שֶׁהוּא** יוסף
43 **הַמַּשְׁבִּיר** המספק מזון **לְכָל עַם**
44 **הָאָרֶץ**[5], ככתוב בתורה **וְהֵן עַל**
45 **פִּי קַבָּלָה, כַּיָּדוּעַ**[6] בתורת הסוד
46 **שֶׁיּוֹסֵף הוּא סְפִירַת הַיְסוֹד**
47 **שֶׁפּוֹעֶלֶת הַשְׁפָּעַת כָּל עִנְיָנֵי**
48 **טוֹב** שקיימים בספירות שלמעלה
49 ממנה, ובמיוחד ספירת החסד,
50 **בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת,** של עולם
51 האצילות, **וְעַל יְדֵי הַמַּלְכוּת**
52 **נִמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ** השפע של 'כל
53 עניני טוב' **לְכָל סֵדֶר**
54 **הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה**
55 **בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה**
56 **וַעֲשִׂיָּה]** שלמטה מעולם האצילות**],**
57 **וְלָכֵן, מַה שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּגַּשׁ אֵלָיו**
58 **יְהוּדָה (יְהוּדָה לְיוֹסֵף) הוּא**
59 לפי פנימיות העניינים **עִנְיָן סְמִיכַת**
60 **גְּאוּלָה לִתְפִלָּה.**
61 **וְהִנֵּה, מִזֶּה שֶׁיְּהוּדָה נִגַּשׁ** ובא
62 **לְיוֹסֵף** בעוד שיוסף נמצא במקומו,
63 **מוּבָן, שֶׁגְּאוּלָה הִיא** בדרגה
64 **לְמַעְלָה מִתְּפִלָּה, שֶׁהֲרֵי יוֹסֵף**

---

1) ריש פרשתנו. 2) עה"פ (רה, ב). וראה ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' טז ואילך). ד"ה ויגש תרס"ו, תרס"ח (המשך תרס"ו ע' קיט [קנט]. ע' קכז [קסח]. ע' תפז [תרמג]). תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תשצד [ח"ד ע' א'עד]). ד"ה הנ"ל תשכ"ה, תשל"ו (תורת מנחם סה"מ טבת ע' קצט ואילך. ע' רטו ואילך). 3) ויצא כט, לה. וראה תו"א ר"פ ויחי. ובכ"מ. 4) רות ג, יג. 5) מקץ מב, ו. 6) ראה זח"ג (רע"מ) רלו, א. פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) פ"י (מערכת יוסף). ביאוה"ז לאדמו"ר האמצעי סג, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

(שֶׁעִנְיָנוֹ גְּאוּלָה) הָיָה לְמַעְלָה מִיהוּדָה (שֶׁעִנְיָנוֹ תְּפִלָּה), וְלָכֵן הוּצְרַךְ יְהוּדָה לָגֶשֶׁת אֶל יוֹסֵף. אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן, מִדְּיּוּק הַלָּשׁוֹן סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה (וְלֹא סְמִיכַת תְּפִלָּה לִגְאוּלָה, כְּמוֹ הַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף) מַשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן וּמַעֲלָה בְּעִנְיַן הַתְּפִלָּה לְגַבֵּי עִנְיַן הַגְּאוּלָה, שֶׁתְּחִלָּה יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַגְּאוּלָה, שהוא הדבר הראשון והעיקרי, וּלְאַחֲרֵי זֶה בָּאִים לְעִנְיַן הַתְּפִלָּה שֶׁלְּמַעְלָה מִזֶּה, שֶׁזֶּהוּ שֶׁלְּאַחַר גָּאַל יִשְׂרָאֵל ענין הגאולה (שהוא החתימה של ברכות קריאת שמע) מַתְחִילָה הַתְּפִלָּה בַּאֲמִירַת אדנ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח (שֶׁכִּתְפִלָּה אֲרִיכְתָּא דָמְיָא[7] כדברי הגמרא שהפסוק ה׳ שפתי תפתח הנאמר בין ברכת ׳גאל ישראל׳ לתפילת העמידה עצמה (וכן ברכת ׳השכיבנו׳ הנאמרת בתפילת ערבית בין ׳גאל ישראל׳ ותפילת העמידה, איננה הפסק כי כיון שכך תקנו חכמים הרי זה דומה לתפילה ארוכה ולא הפסק חיצוני), שֶׁאדנ־י הוּא מִלְּשׁוֹן הוֹדָאָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַתְּפִלָּה ולפי זה התפילה (יהודה) היא העיקר והגאולה (יוסף) נסמכת לתפילה. וְאִילוּ כָּאן נֶאֱמַר וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, שֶׁיְּהוּדָה נִגַּשׁ לְיוֹסֵף, הַיְינוּ, שֶׁיּוֹסֵף שֶׁעִנְיָנוֹ גְּאוּלָה הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר מִיהוּדָה שֶׁעִנְיָנוֹ תְּפִלָּה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. ואם כן, צריך ביאור מה פשר הסתירה שבמקום אחד משמע שגאולה היא למעלה מתפילה, ובמקום אחר משמע שתפילה היא למעלה מגאולה.?

ב) וְיוּבַן בְּהֶקְדֵּם שֶׁפָּרָשָׁה זוֹ קוֹרִין בִּסְמִיכוּת לַחֲנוּכָּה, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן, שֶׁכְּלָלוּת הָעִנְיָן הַמְבוֹאָר כָּאן שַׁיָּךְ לַחֲנוּכָּה (גאולה) שַׁיָּךְ לַחֲנוּכָּה על פי הכלל שיש קשר בין המועדים לפרשיות התורה הנקראות בזמן כל אחד מהמועדים, וכפי שממשיך ומבאר.

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה, נֵר חֲנוּכָּה מִצְוָה לְהַנִּיחָהּ כוּ׳ כְּדֵי שֶׁתְּהֵא מְזוּזָה מִיָּמִין וְנֵר חֲנוּכָּה מִשְּׂמֹאל[8], כדברי הגמרא: ״אמר רבה, נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח. והיכא מנח ליה, רב אחא בריה דרבא אמר: מימין. רב שמואל מדפתי אמר: משמאל. והילכתא משמאל, כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין. ופירש רש״י: ״מצוה להניחה - בחצר או ברשות הרבים בטפח הסמוך לפתח, שאם ירחיקנו להלן מן הפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם. מימין - בכניסתו לביתו לימין. מזוזה — קיימא לן דבימין דכתיב ביתך דרך ביאתך, וכי עקר אינש כרעיה, דימינא עקר ברישא [וכאשר אדם עוקר רגלו, הוא עוקר את [הרגל] של ימין תחילה]״. יָמִין הוּא עִנְיַן הַהַשְׁפָּעָה וְהַחֶסֶד, כמו שנאמר ב׳פתח אליהו׳ שהחסד הוא ענין זרוע ימין, הַמְשָׁכָה השפעה והארה של אור ושפע אלוקי מִלְּמַעְלָה מהאלוקות לְמַטָּה לנבראים, וּשְׂמֹאל מידת הגבורה שהיא זרוע שמאל הוּא עִנְיַן הַעֲלָאָה התקרבות לאלוקות על ידי התעלות מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה (וְכִלְשׁוֹן הַכָּתוּב[9] בשיר השירים שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי, שֶׁבְּחִינַת שְׂמֹאל הִיא הַמַּעֲלָה אֶת הָרֹאשׁ שֶׁל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל כוּ׳ בדרך של התעלות מלמטה למעלה). וְזֶהוּ מְזוּזָה מִיָּמִין, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, כִּי, תּוֹרָה עִנְיָנָהּ הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה, לְהִיוֹתָהּ דְּבַר הַוָיָ׳, הֲלוֹא כֹּה דְּבָרִי כָּאֵשׁ[10], כלשון הכתוב בירמיה על מעלת התורה, וְכֵן מִצְוֹת, שֶׁכְּלוּתָם הִיא מִצְוַת הַצְּדָקָה[11] (כמבואר בליקוטי תורה לאדמו״ר הזקן: ״שצדקה היא כללות המצוות. ולכן נקרא בשם מצוה סתם וכמו שכתוב בנחמיה והעמדנו עלינו מצוות לתת שלישית השקל וגו׳, כי כמו שהצדקה היא השפעת והמשכת החיות להחיות רוח שפלים, כך הוא קיום כל

1 הָיָה לְמַעְלָה מִיהוּדָה (שֶׁעִנְיָנוֹ תְּפִלָּה), וְלָכֵן
2 הוּצְרַךְ יְהוּדָה לָגֶשֶׁת אֶל יוֹסֵף. אֲבָל אַף עַל פִּי
3 כֵן, מִדְּיּוּק הַלָּשׁוֹן סְמִיכַת גְּאוּלָה לִתְפִלָּה (וְלֹא
4 סְמִיכַת תְּפִלָּה לִגְאוּלָה, כְּמוֹ הַגָּשַׁת יְהוּדָה
5 לְיוֹסֵף) מַשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן וּמַעֲלָה בְּעִנְיַן הַתְּפִלָּה
6 לְגַבֵּי עִנְיַן הַגְּאוּלָה, שֶׁתְּחִלָּה יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַגְּאוּלָה,
7 וּלְאַחֲרֵי זֶה בָּאִים לְעִנְיַן הַתְּפִלָּה שֶׁלְּמַעְלָה מִזֶּה,
8 שֶׁזֶּהוּ שֶׁלְּאַחַר גָּאַל יִשְׂרָאֵל מַתְחִילָה הַתְּפִלָּה
9 בַּאֲמִירַת אדנ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח (שֶׁכִּתְפִלָּה אֲרִיכְתָּא
10 דָמְיָא[7]), שֶׁאדנ־י הוּא מִלְּשׁוֹן הוֹדָאָה, שֶׁהוּא
11 עִנְיַן הַתְּפִלָּה. וְאִילוּ כָּאן נֶאֱמַר וַיִּגַּשׁ אֵלָיו
12 יְהוּדָה, שֶׁיְּהוּדָה נִגַּשׁ לְיוֹסֵף, הַיְינוּ, שֶׁיּוֹסֵף
13 שֶׁעִנְיָנוֹ גְּאוּלָה הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר מִיהוּדָה
14 שֶׁעִנְיָנוֹ תְּפִלָּה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.
15 ב) וְיוּבַן בְּהֶקְדֵּם שֶׁפָּרָשָׁה זוֹ קוֹרִין בִּסְמִיכוּת
16 לַחֲנוּכָּה, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן, שֶׁכְּלָלוּת הָעִנְיָן
17 הַמְבוֹאָר כָּאן שַׁיָּךְ לַחֲנוּכָּה. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה,
18 נֵר חֲנוּכָּה מִצְוָה לְהַנִּיחָהּ כוּ׳ כְּדֵי שֶׁתְּהֵא מְזוּזָה
19 מִיָּמִין וְנֵר חֲנוּכָּה מִשְּׂמֹאל[8], יָמִין הוּא עִנְיַן
20 הַהַשְׁפָּעָה וְהַחֶסֶד, הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,
21 וּשְׂמֹאל הוּא עִנְיַן הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה
22 (וְכִלְשׁוֹן הַכָּתוּב[9] שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי, שֶׁבְּחִינַת
23 שְׂמֹאל הִיא הַמַּעֲלָה אֶת הָרֹאשׁ שֶׁל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
24 כוּ׳). וְזֶהוּ מְזוּזָה מִיָּמִין, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן
25 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, כִּי, תּוֹרָה עִנְיָנָהּ הַמְשָׁכָה
26 מִלְּמַעְלָה, לִהְיוֹתָהּ דְּבַר הַוָיָ׳, הֲלוֹא כֹּה דְּבָרִי
27 כָּאֵשׁ[10], וְכֵן מִצְוֹת, שֶׁכְּלוּתָם הִיא מִצְוַת
28 הַצְּדָקָה[11], שֶׁעִנְיָנָהּ הַשְׁפָּעַת חַיִּים וָחֶסֶד, אוֹתִיּוֹת

7) ברכות ד, ב. 8) שבת כב, א. וראה לקו״ש ח״ה ע׳ 223 ואילך. וש״נ. 9) שה״ש ב, ו. ח, ג. וראה לקו״ת תצא מ, א. 10) ירמי׳ כג, כט. וראה ברכות כב, א. 11) ראה תניא פל״ז (מח, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

המצוות כולם נקראים על שם צדקה וכתיב בצדקה תכונני. פירוש תכונני שעל ידי הצדקה תעשה מכון ומשכן להשראת אור־אין־סוף ברוך־הוא שאין לו קיום ומצב לעמוד על כנו אלא על ידי הצדקה שהוא בחינת כללות המצוות שהן הן השומרים ומקיימים את האור. ולכן אמרו רז"ל כל האומר אין לי אלא תורה כו' [אפילו תורה אין לו] שהפירוש הפשוט הוא שצריך שיעסוק בתורה ובגמילות חסדים ולא בתורה לבדה. והענין כי התורה לבדה הוא אור בלא כלי ואין לה קיום כי אם על ידי גמילות חסדים כללות המצוות"), **שֶׁעִנְיָנָהּ** של הצדקה הוא **הַשְׁפָּעַת חַיִּים וָחֶסֶד, אוֹתִיּוֹת ח"ס דָּלֶי"ת**[12], הרחמנות על הדל והעני וההשפעה **לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם,** למי שאין לו מעצמו מאומה, **שֶׁכָּל זֶה הוּא בְּקַו הַיָּמִין, יָמִין מְקֹרֶבֶת**[13] ענין ההשפעה מלמעלה למטה. **אֲבָל גֵּר חָנוּכָּה הוּא מִשְּׁמֹאל, שֶׁעִנְיָנוֹ הַעֲלָאָה** מלמטה למעלה **כו'** (כמבואר בחסידות שלכן מידת החסד נמשלה למים שיורדים ממקום גבוה למקום נמוך, ומידת הגבורה נמשלה לאש שעולה מלמטה למעלה).

וְהִנֵּה שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ של חסד (המשכה מלמעלה למטה, ענין הגאולה) וגבורה (העלאה מלמטה למעלה, ענין התפילה) **הֵם שְׁנֵי אָפְנֵי הַהֵילוּךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּמִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ הַחִילוּק**[14] **בֵּין כְּלָלוּת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁעִנְיָנָם הַהֵילוּךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, לְתִפְלָה שֶׁעִנְיָנָהּ** כנזכר לעיל, **הַהֵילוּךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,**

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[15] בתורה בחלום יעקב **סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה** ומבואר בחסידות שזהו ענין התפילה שהיא העבודה של התקרבות לאלוקות בדרך העלאה מלמטה למעלה.

וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר אף שבכללות גם תורה וגם מצוות הם ענין ההמשכה מלמעלה למטה, אבל בפרטיות **הֲרֵי זֶה** שני האופנים האמורים של המשכה והעלאה **הַחִילּוּק** ההבדל **בֵּין תּוֹרָה לְמִצְוֹת**[16], **שֶׁתּוֹרָה עִנְיָנָהּ הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ גַּם** הטעם הפנימי על כך **שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן דִּוְאֶתְהַלְּכָה בָּרְחָבָה**[17], כלשון הכתוב בתהילים **בְּחַיּוּת וְלַהַט (מִיט אַ קאָף** בהתלהבות בוערת) **כו', וּבִלְשׁוֹן הַזֹּהַר**[18] לגבי לימוד התורה **לְאַפָּשָׁא לָהּ,** מילולית: להרבות בה, והכוונה שכאשר הלימוד הוא בחיות ובהתלהבות ישנם גם חידושי תורה, וכל זה הוא מפני שהתורה נמשכת מלמעלה למטה, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן מְעַשֵּׂין** כופין **עַל הַצְּדָקָה**[19], כפי שנפסק בהלכה, **בְּאוֹפֶן שֶׁל כְּפִיָּה דַּוְקָא, מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** באופן שהדבר בא מצד האדם, מלמטה, ולא רק מפני המצוה עצמה, מלמעלה. **וְכַמְבוֹאָר בַּעֲטֶרֶת רֹאשׁ**[20] לאדמו"ר האמצעי **שֶׁבְּמִצְוֹת יֵשׁ כַּוָּונָה (וּסְגוּלָה) פְּרָטִית** בכל מצוה בפני עצמה **וְגַם כַּוָּונָה כְּלָלִית** המשותפת לכל המצוות, **וְהָעִיקָּר הוּא (לֹא הַכַּוָּונָה הַפְּרָטִית, אֶלָּא) הַכַּוָּונָה כְּלָלִית, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁאוֹמְרִים בְּנוֹסַח בִּרְכַּת הַמִּצְוֹת** שהוא נוסח שווה בכל המצוות: **אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ** הקדוש־ברוך־הוא קידש את בני ישראל **בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ, וְהֵינוּ, שֶׁכָּל מְציאוּתוֹ** של האדם העושה את המצוה **הִיא מַה שֶּׁמְּקַיֵּים אֶת צִיּוּוּי הַקָּבָּ"ה כו'** ונמצא שקיום המצוות הוא התקרבות לאלוקות על ידי התבטלות של האדם לקדוש ברוך הוא, והוא הילוך בדרך של העלאה מלמטה למעלה. **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם בַּתְּפִלָּה (שֶׁהִיא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** כמבואר לעיל), **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ** בתפילה **הַכַּוָּונָה הַכְּלָלִית** של **דַּע לִפְנֵי מִי אַתָּה עוֹמֵד**[21], כלשון

---

12) ראה תקו"ז תכ"ב (סז, ריש ע"ב). תניא אגה"ק ס"י (קטו, ב). 13) סוטה מז, א. וש"נ. 14) ראה לקו"ת ואתחנן ד, א. ובכ"מ. 15) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב. ועוד. 16) ראה תו"א מקץ מב, א. לקו"ש ח"ט ע' 65. 17) תהלים קיט, מה. 18) ח"א יב, ב. 19) ראה ב"י לטור יו"ד סרמ"ח. סה"מ תרצ"ט ע' 191. ע' 197. תש"ח ע' 227. ועוד. 20) שער יוהכ"פ נח, סע"ב ואילך. 21) ראה ברכות כח, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הגמרא, **וְנוֹסָף לָזֶה יֶשְׁנָהּ** בתפילה **גַּם הַכַּוָּונָה הַפְּרָטִית שֶׁבְּכָל בְּרָכָה** מברכות תפילת העמידה, **שֶׁבָּזֶה** בכוונה הפרטית **יֵשׁ חִילּוּק בֵּין שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת לְשִׁאָר הַבְּרָכוֹת, אֶלָּא שֶׁעַכְשָׁיו אֵין אָנוּ חוֹזְרִים בַּתְּפִלָּה בִּשְׁבִיל חֶסְרוֹן כַּוָּונָה אַף בְּשָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת**[22]

(כמבואר בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן:

"המתפלל צריך שיכוין בכל הברכות ואם אינו יכול לכוין בכולן לפחות יכוין באבות, ולעולם ימוד אדם את עצמו, אם יכול לכוין לבו באבות יתפלל ואם לאו אל יתפלל, עד שתתיישב דעתו ויוכל לכוין באבות לפחות, ואם לא כיון באבות, אף על פי שכיון בכל השאר צריך לחזור ולהתפלל. ועכשיו אין חוזרין בשביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין, אם־כן למה יחזור...")

אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת בכל הברכות, גם בשלוש הברכות הראשונות, לכל הפחות **הַכַּוָּונָה הַכְּלָלִית דְּדַע לִפְנֵי מִי אַתָּה עוֹמֵד, שֶׁהִיא הָעִיקָּר, וְעַד שֶׁלּוּלֵי זֹאת** ללא הכוונה הכללית **תְּפִלָּתוֹ בְּטֵלָה (כַּמְבוֹאָר בָּרַמְבַּ"ם**[23]). **וְזֶהוּ כְּלָלוּת הַחִילּוּק** ההבדל הכללי **שֶׁבֵּין עִנְיַן הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא** המשכה **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, לְעִנְיַן מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹות וּתְפִלָּה שֶׁעִיקָּרָם הוּא עִנְיַן הַהוֹדָאָה וְהַבִּיטּוּל** מצד האדם, שהיא התעלות **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. אָמְנָם, אַף שֶׁבִּכְלָלוּת הֵם שְׁנֵי אֶפְנֵי הִילּוּךְ** שונים זה מזה, **שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ לוֹ זְמַנּוֹ הַמְיוּחָד לוֹ,** זמן תורה (ומצוות) לחוד וזמן תפילה לחוד **הִנֵּה בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר [שֶׁהֲרֵי כָּל עִנְיָן בַּקְּדוּשָּׁה יֶשְׁנוֹ כְּפִי שֶׁהוּא בִּכְלָלוּת וְגַם כְּפִי שֶׁנֶּחְלָק לִפְרָטִים], יֵשׁ בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה גּוּפָא (לֹא רַק עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אֶלָּא) גַּם עִנְיַן הַהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְכֵן בְּעִנְיַן הַתְּפִלָּה גּוּפָא יֵשׁ (לֹא רַק עִנְיַן הַהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, אֶלָּא) גַּם עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**[24].

ג) **וְזֶהוּ** **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וְגוֹ', שֶׁבִּכְלָלוּת הוּא עִנְיַן הַתְּפִלָּה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף עִנְיָנָהּ סְמִיכַת גְּאוּלָּה לִתְפִלָּה), וּבִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ בָּזֶה שְׁנֵי עִנְיָנִים, הָאֶחָד, וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְהַשֵּׁנִי, וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, כְּפִי שֶׁמְּבֹאָר הַצֶּמַח צֶדֶק בְּאוֹר הַתּוֹרָה**[25] **שֶׁוַּיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה זֶהוּ שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת דִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, שֶׁהֵן סִידּוּר שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם**[26], **וְאַחַר כָּךְ בִּי אֲדֹנִי, בִּי הַיְינוּ שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אֶמְצָעִיּוֹת (שֶׁעַל יָדָם פּוֹעֲלִים שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה כו').** וּמְבֹאָר[25] **גַּם מַה שֶׁכָּתוּב**

ביאור בדרך אפשר

הַתּוֹרָה גּוּפָא עצמה שעיקרו הוא המשכה מלמעלה למטה **(לֹא רַק עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אֶלָּא) גַּם עִנְיַן הַהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְכֵן בְּעִנְיַן הַתְּפִלָּה גּוּפָא** עצמה שעיקרה הוא העלאה מלמטה למעלה **יֵשׁ** בתפילה **(לֹא רַק עִנְיַן הַהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, אֶלָּא) גַּם עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**[24] כי יש 'התכללות' של תורה בתפילה ושל תפילה בתורה.

ג) **וְזֶהוּ** התוכן הפנימי של הפסוק **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וְגוֹ', שֶׁבִּכְלָלוּת הוּא עִנְיַן הַתְּפִלָּה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** בתחילת המאמר **שֶׁהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף עִנְיָנָהּ סְמִיכַת גְּאוּלָּה** ענינו של יוסף **לִתְפִלָּה** ענינו של יהודה), **וּבִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ בָּזֶה שְׁנֵי עִנְיָנִים, הָאֶחָד, וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה,** הגשת יהודה, ענין התפילה **שֶׁהוּא עִנְיַן הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,** כמבואר לעיל **וְהַשֵּׁנִי, וַיֹּאמֶר** יהודה ליוסף **בִּי אֲדֹנִי, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, כְּפִי שֶׁמְּבֹאָר הַצֶּמַח צֶדֶק בְּאוֹר הַתּוֹרָה' שֶׁוַּיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה זֶהוּ עֶשְׂרֵה, שֶׁהֵן סִידּוּר שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַחַר כָּךְ בִּי אֲדֹנִי, בִּי הַיְינוּ שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אֶמְצָעִיּוֹת (שֶׁעַל יָדָם** על ידי הברכות האמצעיות הקשורות בבקשות בעניני העולם **פּוֹעֲלִים שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה כו').** נמשכת ויורדת **וּמְבֹאָר**[25] אדמו"ר ה'צמח צדק'

22) טושו"ע ואדה"ז או"ח ר"ס קא. 23) הל' תפלה פ"ד הט"ו־ז. וראה לקו"ש חכ"ב ע' 117 ואילך. חידושי הגר"ח לרמב"ם שם. 24) ראה גם ד"ה על ג"ד העולם עומד תשי"ד (תורת מנחם סה"מ ניסן ע' קפג ואילך). 25) פרשתנו שמט, סע"א. 26) ברכות לד, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ב'אור התורה' שם **גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, אֵלָיו דָּיְיקָא, שֶׁיְּהוּדָה הִגִּיעַ כִּבְיָכוֹל לִבְחִינַת בְּכָל קָרְאֲנוּ אֵלָיו**[27] כלשון הכתוב בתורה **(כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּסִּפְרֵי**[28] **אֵלָיו** אל הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **וְלֹא לְמִדּוֹתָיו) מַמָּשׁ (לְאוֹר אֵין סוֹף הַמְלוּבָּשׁ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת),** כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[29]**, דְּהִנֵּה, בְּדֶרֶךְ כְּלָל נַעֲשָׂה עִנְיַן הַהַעֲלָאָה** של האדם מלמטה למעלה **שֶׁבַּתְּפִלָּה עַל יְדֵי מַלְאָכִים וּמְמוּצָּעִים כוּ', שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן** האמור בזוהר **דְּגָפִיף לוֹן וּמְנַשֵּׁק לוֹן וְכוּ'**[30] שהמלאך מחבק ומנשק את המילים של התפילה של בני ישראל (כמבואר ב'תורה אור' (פרשתנו, פרשת ויגש: "כמו הנושק על דרך משל מכניס רוחו והבלו בדבר שנושק, כך המלאך מכניס רוחו והבלו באותיות התפלה להעלותם מבחינת דיבור האדם לבחינת דיבור המלאכים, שהיא בחינת מחשבה שלמטה, וכך עולה התפלה למעלה מעולם ועד עולם". ובמאמרי אדמו"ר האמצעי (דברים, א, עמ' תיד): "אי אפשר לשום תפלה שיתעלה למעלה להיות לריח ניחוח לה' כעולה וכקרבן, כי אם על ידי המלאך. דהיינו שתוכלל ותעלה במלאך תחילה, והוא יעלה אותן לעליון הימנו, כי 'גבוה מעל גבוה כו'", עד שעולה למעלה בעצמות אין־סוף ברוך־הוא. והטעם הוא, לפי שהתפלה, הגם שאומרה בכוונה ורעותא דליבא [= רצון הלב], הרי נשמתו היא מלובשת בחומר גופני בחלקי כוחות הנפש הטבעית בשכלו ומדותיו הטבעיים, ובפרט בקולו ודיבור בהבל גשמיי שמורכב מד' יסודות גשמיים, ואיך יעלה קול התפלה הגשמי, אלא ודאי צריך שתופשט תחילה מגשמיותה על ידי כוחות ממוצעים רבים, והן המלאכים שנקראים ממוצעים ושלוחים, שיורדים למטה לקבל התפילות").

אָמְנָם, כַּאֲשֶׁר עִנְיַן הַתְּפִלָּה הוּא בְּאוֹפֶן דְּוַיִּגַּשׁ יְהוּדָה,

ביאור בדרך אפשר

1 **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, אֵלָיו דָּיְיקָא, שֶׁיְּהוּדָה הִגִּיעַ**
2 **כִּבְיָכוֹל לִבְחִינַת בְּכָל קָרְאֲנוּ אֵלָיו**[27] **(כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ**
3 **בַּסִּפְרֵי**[28] **אֵלָיו וְלֹא לְמִדּוֹתָיו) מַמָּשׁ (לְאוֹר אֵין**
4 **סוֹף הַמְלוּבָּשׁ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת). וְהָעִנְיָן בָּזֶה**[29]**,**
5 **דְּהִנֵּה, בְּדֶרֶךְ כְּלָל נַעֲשָׂה עִנְיַן הַהַעֲלָאָה שֶׁבַּתְּפִלָּה**
6 **עַל יְדֵי מַלְאָכִים וּמְמוּצָּעִים כוּ', שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן**
7 **דְּגָפִיף לוֹן וּמְנַשֵּׁק לוֹן וְכוּ'**[30]**, כַּאֲשֶׁר עִנְיַן**
8 **הַתְּפִלָּה הוּא בְּאוֹפֶן דְּוַיִּגַּשׁ יְהוּדָה, שֶׁיְּהוּדָה**
9 **בְּכְלָל הוּא עִנְיַן הַבִּיטּוּל, וּכְדִכְתִיב**[3] **וַתַּעֲמֹד**
10 **מִלֶּדֶת, שֶׁהוּא עִנְיַן הַבִּיטּוּל דִּתְפִלַּת הָעֲמִידָה,**
11 **וּבִכְפָרָט כְּשֶׁהַבִּיטּוּל דִּיהוּדָה הוּא בְּאוֹפֶן דְּוַיִּגַּשׁ,**
12 **שֶׁמּוֹרָה עַל תַּכְלִית הַבִּיטּוּל, אֲזַי מַגִּיעִים מִיָּד**
13 **(לְלֹא מְמוּצָּעִים כוּ') אֵלָיו מַמָּשׁ כִּבְיָכוֹל, וְהַיְינוּ**
14 **לְפִי שֶׁמָּרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן אֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ**
15 **דַּוְקָא**[31]**. וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשִׂית גַּם הַהַמְשָׁכָה**
16 **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה — בִּי אֲדֹנִי, שְׁתִּים עֶשְׂרֵה (בִּי)**
17 **בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת, שֶׁעַל יָדָם נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת אֲדֹנִי**
18 **— לְלֹא מְמוּצָּעִים כוּ'.**
19 **ד) וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן הַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף. דְּהִנֵּה,**
20 **יוֹסֵף וִיהוּדָה עִנְיָנָם תַּלְמוּד (מִלְּמַעְלָה**
21 **לְמַטָּה) וּמַעֲשֶׂה (מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה), כִּי, יוֹסֵף**
22 **לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת כוּ', כְּדִכְתִיב**[32] **יוֹסֵף חְוָיָ' לִי בֵּן**
23 **אַחֵר, שֶׁהוּא בְּחִינַת צוֹמֵחַ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן יְהוּדָה**
24 **שֶׁעִנְיָנוֹ עֲמִידָה וּבִיטּוּל (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), שֶׁהוּא**
25 **בְּחִינַת הַדּוֹמֵם כוּ'. וּלְהָעִיר גַּם מֵהַמְבוֹאָר בְּתוֹרָה**
26 **אוֹר דְּבוּר הַמַּתְחִיל וַיִּגַּשׁ אֵלָיו**[33] **בְּעִנְיַן קוֹרוֹת**
27 **בָּתֵּינוּ אֲרָזִים**[34]**, שֶׁזֶּהוּ גַּם הַחִילּוּק בֵּין הַמִּשְׁכָּן**

ביאור בדרך אפשר

41 **שֶׁיְּהוּדָה בִּכְלָל הוּא עִנְיַן הַבִּיטּוּל, וּכְדִכְתִיב**[3] בלאה אמו, לגבי
42 לידת יהודה **וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת, שֶׁהוּא עִנְיַן הַבִּיטּוּל דִּתְפִלַּת**
43 **הָעֲמִידָה, וּבִכְפָרָט כְּשֶׁהַבִּיטּוּל דִּיהוּדָה הוּא בְּאוֹפֶן דְּוַיִּגַּשׁ,**
44 **שֶׁמּוֹרָה עַל תַּכְלִית הַבִּיטּוּל,** כי 'ויגש' היינו שזז והולך ממקומו למקום
45 אחר, **אֲזַי מַגִּיעִים מִיָּד (לְלֹא**
46 **מְמוּצָּעִים כוּ'** ומבלי צורך
47 במלאכים, כמובא לעיל) **אֵלָיו מַמָּשׁ**
48 **כִּבְיָכוֹל, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁמָּרוֹם**
49 **וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן** הקדוש־ברוך־הוא
50 בעצמו שוכן ושורה **אֶת דַּכָּא וּשְׁפַל**
51 **רוּחַ דַּוְקָא**[31] כלשון הכתוב
52 בישעיה. **וְעַל יְדֵי זֶה** על ידי תפילה
53 בביטול, ובתכלית הביטול, שהיא
54 עבודה של העלאה מלמטה למעלה
55 **נַעֲשִׂית** נפעלת **גַּם הַהַמְשָׁכָה**
56 **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה - בִּי אֲדֹנִי,**
57 **שְׁתִּים עֶשְׂרֵה (בִּי** בגימטריא י"ב)
58 **בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת, שֶׁעַל יָדָם**
59 **נִמְשָׁךְ** ישירות **מִבְּחִינַת אֲדֹנִי**
60 מדריגת 'אליו, אליו ולא למידותיו' —
61 **לְלֹא מְמוּצָּעִים כוּ'.**
62 **ד) וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן** התוכן הפנימי
63 של **הַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף.**
64 **דְּהִנֵּה, יוֹסֵף וִיהוּדָה עִנְיָנָם**
65 **תַּלְמוּד (מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה)**
66 ענינו של יוסף **וּמַעֲשֶׂה (מִלְּמַטָּה**
67 **לְמַעְלָה)** ענינו של יהודה, כמבואר
68 לעיל שבפרטיות התורה היא ענין
69 המשכה מלמעלה למטה ומצוות הם
70 ענין העלאה מלמטה למעלה **כִּי,**
71 **יוֹסֵף לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת כוּ',**
72 **כְּדִכְתִיב**[32] כמו שכתוב בתורה לגבי
73 קריאת השם יוסף על ידי רחל אמו
74 **יוֹסֵף חְוָיָ' לִי בֵּן אַחֵר, שֶׁהוּא**
75 **בְּחִינַת צוֹמֵחַ** שיש בו צמיחה
76 והוספה מקטנות לגדלות, **מַה שֶּׁאֵין**
77 **כֵּן יְהוּדָה שֶׁעִנְיָנוֹ עֲמִידָה**
78 **וּבִיטּוּל (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), שֶׁהוּא בְּחִינַת הַדּוֹמֵם כוּ'. וּלְהָעִיר**
79 **גַּם מֵהַמְבוֹאָר בְּתוֹרָה אוֹר דְּבוּר־הַמַּתְחִיל וַיִּגַּשׁ אֵלָיו**[33]
80 **בְּעִנְיַן** המשמעות הפנימית של הכתוב ב'שיר השירים' **קוֹרוֹת בָּתֵּינוּ**

---

27) ואתחנן ד, ז. 28) הובא בפרדס שער לב (שער הכוונה) פ"ב. וראה סידור (עם דא"ח) פה, ב [קלה, א] ואילך. 29) ראה גם סד"ה ויגש אליו יהודה תרנ"ח (ע' עו). 30) ראה זהר ח"א כג, ב. ח"ב רא, ב. 31) ישעי' נז, טו. 32) ויצא ל, כד. 33) מג, ג ואילך. 34) שה"ש א, יז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אֲרָזִים[34], **שֶׁזֶּהוּ גַּם הַחִילּוּק בֵּין הַמִּשְׁכָּן לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה מֵאֲבָנִים (שֶׁאֲפִילּוּ הַגַּג** של בית המקדש **הָיָה מֵהֶן, וְכָל שֶׁכֵּן הַכְּתָלִים** של בית המקדש) **שֶׁהֵם** האבנים **בְּחִינַת דּוֹמֵם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמִּשְׁכָּן הָיָה מֵאֲרָזִים, בְּחִינַת הַצּוֹמֵחַ, וְהַמִּכְסֶה** של המשכן **הָיָה מִיְּרִיעוֹת עִזִּים וְכוּ'** בחינת החי. **וְלָכֵן הָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (בְּחִינַת הַדּוֹמֵם** המורה על הביטול) **בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה**[35] שענינו הודאה וביטול, **וּמִשְׁכַּן שִׁילֹה (בְּחִינַת הַצּוֹמֵחַ) בְּחֶלְקוֹ** נחלתו בארץ ישראל **שֶׁל יוֹסֵף**[36] שענינו הוספה וצמיחה. **וַהֲרֵי צוֹמֵחַ וְדוֹמֵם הֵם בְּדוּגְמַת תַּלְמוּד** שיש בו תוספת וחידוש, ענינו של יוסף **וּמַעֲשֶׂה** שהוא באופן קבוע ומוגדר, ענין הביטול, ענינו של יהודה.

וְהִנֵּה[37] **בְּנוֹגֵעַ לְתַלְמוּד** (תורה) **וּמַעֲשֶׂה** (המצוות) **יֵשׁ** בגמרא **פְּלוּגְתָּא** מחלוקת **אִם תַּלְמוּד גָּדוֹל** וחשוב יותר ממעשה **אוֹ מַעֲשֶׂה גָּדוֹל** וחשוב יותר מתלמוד, **וְנִמְנוּ וְגָמְרוּ דְּגָדוֹל תַּלְמוּד**[38]. **אָמְנָם, הָעִנְיָן דְּתַלְמוּד גָּדוֹל (מַעֲלַת הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה) הוּא** ענין התורה, ענינו של יוסף **רַק בַּזְּמַן הַזֶּה, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא יִהְיֶה מַעֲשֶׂה** (ענין הביטול, ענינו של יהודה) **גָּדוֹל**[39], **שֶׁאָז** לעתיד לבוא **יִתְגַּלֶּה גּוֹדֶל מַעֲלַת הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁהוּא** ענין **הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן שֶׁל הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְכֵן הוּא בְּנוֹגֵעַ לְיוֹסֵף וִיהוּדָה (שֶׁעִנְיָנָם תַּלְמוּד וּמַעֲשֶׂה), שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה גָּדְלָה מַעֲלַת יוֹסֵף, וְלָכֵן נֶאֱמַר וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי, שֶׁהוּא** ענין **הָעֲלִיָּה דִּיהוּדָה אֶל יוֹסֵף. אָמְנָם, כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת עֲלִיָּה זוֹ, יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ** ענין **אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵלָּא כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, וְכַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן מִי הִקְדִּימַנִי וַאֲשַׁלֵּם**[40], **וְזֶהוּ** ענין **לָכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה**[41], **שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עֲלִיַּת הַכַּלָּה, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִילָּה גִּילּוּי וְהַמְשָׁכַת בְּחִינַת דּוֹדִי כוּ'**. **וְזֶהוּ גַּם** ענין **סְמִיכַת גְּאוּלָּה לִתְפִלָּה, שֶׁזֶּהוּ הַכֹּחַ הַנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה שֶׁעַל יְדֵי זֶה תּוּכַל לִהְיוֹת**

ביאור בדרך אפשר

עִנְיַן הָעֲלִיָּה דִּיהוּדָה אֶל יוֹסֵף שנמצא למעלה מיהודה. **אָמְנָם, כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת עֲלִיָּה זוֹ,** של 'יהודה' אל 'יוסף' **יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ** ענין **אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵלָּא** התעוררות מלמעלה, על ידי הארה והמשכה מצד האלוקות, מלמעלה למטה, **כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** ההתעוררות מלמטה למעלה, מצד האדם **וְכַיָּדוּעַ** דברי המדרש **בְּעִנְיַן** פירוש הכתוב באיוב **מִי הִקְדִּימַנִי וַאֲשַׁלֵּם**[40], שהכל בא מלמעלה, ומזה מובן שכדי שתהיה 'אתערותא דלתתא' חייבת להיות תחילה 'אתערותא דלעילא' (וזה לשון המדרש: אמר רבי ירמיה בן אלעזר, עתידה בת קול להיות מפוצצת בראשי ההרים ואומרת, כל מי שפעל עם אל, יבא וייטול שכרו. ורוח הקודש צווחת ואומרת, מי הקדימני ואשלם, מי קלס לפני עד שלא נתתי בו נשמה, מי מל לפני עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לפני ציצית עד שלא נתתי לו טלית, מי עשה מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה סוכה עד שלא נתתי לו מקום, מי הפריש לי פאה עד שלא נתתי לו שדה, מי הפריש תרומה ומעשר עד שלא נתתי לו גורן, מי הקריב לפני קורבן עד שלא נתתי לו בהמה...") **וְזֶהוּ עִנְיַן** התוכן הפנימי של לשון הפיוט **לָכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה**[41], **שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עֲלִיַּת הַכַּלָּה,** האשה, בחינת המקבל, ענין ההעלאה מלמטה למעלה, **צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִילָּה גִּילּוּי וְהַמְשָׁכַת בְּחִינַת דּוֹדִי כוּ'** האיש, בחינת המשפיע מלמעלה למטה. **וְזֶהוּ גַּם** ענין **סְמִיכַת גְּאוּלָּה לִתְפִלָּה, שֶׁזֶּהוּ הַכֹּחַ הַנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה** למטה **שֶׁעַל יְדֵי זֶה תּוּכַל לִהְיוֹת הָעֲלִיָּה**

---

35) ראה יומא יב, א. וש"נ. 36) מגילה טז, ב. פרש"י פרשתנו מה, יד. 37) ראה סה"מ תרכ"ט שבהערה 2. אוה"ת ריש פרשתנו (שמח, ב). ד"ה ויגש תרל"ד, תרע"ח (סה"מ תרל"ד ע' פו ואילך. תרע"ח ע' קיט ואילך). וראה לקו"ש חכ"ה ע' 263. 38) קידושין מ, ב. וש"נ. 39) מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ז ע' שט. ע' שיז (ועם הוספות כו' – אוה"ת ואתחנן ס"ע רמז ואילך. ע' רעו ואילך. ע' רפ. ע' שב ואילך). מקומות שצויינו בהערה 37. 40) איוב מא, ג. וראה תנחומא אמור ז. ויק"ר פכ"ז, ב. 41) פיוט לכה דודי. וראה לקו"ת ברכה צז, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

דִּתְפִּלָּה[42] בדרך של העלאה מלמטה
למעלה. **וּמִכָּל מָקוֹם נֶאֱמַר הַלָּשׁוֹן סְמִיכַת גְּאוּלָּה לְתְפִלָּה, שֶׁמּוֹרֶה עַל מַעֲלַת הַתְּפִלָּה דַּוְקָא,** והגאולה היא
הנסמכת לתפילה ולא להיפך, כנזכר
בתחילת המאמר, **כִּי, עִנְיָן הַגְּאוּלָּה הוּא רַק נְתִינַת כֹּחַ** מלמעלה **לָעֲלִיָּה דִּתְפִלָּה** מלמטה
למעלה, **אֲבָל תַּכְלִית הַכַּוָּונָה** העליונה **הִיא הָעֲלִיָּה דִּתְפִלָּה עַצְמָהּ, שֶׁאָז הִיא** היא עליה

1 הָעֲלִיָּה דִּתְפִלָּה[42]. וּמִכָּל מָקוֹם נֶאֱמַר הַלָּשׁוֹן
2 סְמִיכַת גְּאוּלָּה לִתְפִלָּה, שֶׁמּוֹרֶה עַל מַעֲלַת
3 הַתְּפִלָּה דַּוְקָא, כִּי, עִנְיָן הַגְּאוּלָּה הוּא רַק נְתִינַת
4 כֹּחַ לָעֲלִיָּה דִּתְפִלָּה, אֲבָל תַּכְלִית הַכַּוָּונָה הִיא
5 הָעֲלִיָּה דִּתְפִלָּה עַצְמָהּ, שֶׁאָז הִיא לְמַעְלָה
6 בְּמַדְרֵיגָה כוּ'. וְעִנְיָן זֶה יִתְגַּלֶּה לֶעָתִיד לָבוֹא,
7 שֶׁאָז יִהְיֶה יְהוּדָה לְמַעְלָה מִיּוֹסֵף (כְּמוֹ שֶׁאָז יִהְיֶה
8 מַעֲשֶׂה גָּדוֹל), כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[43] וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא
9 לָהֶם לְעוֹלָם, לְעוֹלָם דָּייְקָא, הַיְינוּ, שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹפֶן
10 תָּמִידִי לְלֹא שִׁינּוּיִים, שֶׁזֶּהוּ גַּם הָעִנְיָן דִּיהוּדָה,
11 עַל שֵׁם וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת[44].

ביאור בדרך אפשר

13 לְמַעְלָה בְּמַדְרֵיגָה כוּ'. וְעִנְיָן
14 זֶה יִתְגַּלֶּה לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁאָז
15 יִהְיֶה יְהוּדָה לְמַעְלָה מִיּוֹסֵף
16 (כְּמוֹ שֶׁאָז יִהְיֶה מַעֲשֶׂה
17 גָּדוֹל), כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[43] בנבואת
18 יחזקאל וְדָוִד עַבְדִּי שהוא משבט
19 יהודה נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם,
20 לְעוֹלָם דָּייְקָא, מלכות נצחית,
21 הַיְינוּ, שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹפֶן תָּמִידִי
22 לְלֹא שִׁינּוּיִים, שֶׁזֶּהוּ גַּם הָעִנְיָן
23 דִּיהוּדָה, עַל שֵׁם וַתַּעֲמֹד
24 מִלֶּדֶת[44] עמידה שאין בה שינויים.

42) ראה סד"ה ויגש תרס"ו (המשך תרס"ו ע' קכז [קסח]). 43) יחזקאל לז, כה. 44) חסר הסיום (המו"ל).

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

1 עבדו כל תושבי העיר עבודה זרה, יש לדון אותם בבית הדין
2 הגדול, בפני שבעים ואחד דיינים.
3 שנינו במשנה: **אֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת בַּסָּפָר** [־סמוך לגבול].
4 מבררת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא.** ומבארת על פי דברי הכתוב שנאמר
5 בעיר הנדחת (דברים יג יד) 'יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ וַיַּדִּיחוּ אֶת
6 יֹשְׁבֵי עִירָם', **'מִקִּרְבֶּךָ' אָמַר רַחֲמָנָא,** דהיינו, עיר השוכנת באמצע
7 ארץ ישראל, **וְלֹא** מִן העיר הַשּׁוכנת **בַּסָּפָר** – סמוך לגבול.
8 שנינו במשנה: **וְלֹא** עושין שָׁלֹשׁ (עָרֵי הַנִּדַּחַת) אבל עושים אחת או
9 שתים.
10 מבארת הגמרא את המקור לכך שאין עושים שלש ערים נדחות
11 בארץ ישראל: **דִּכְתִיב** (שם יג) 'כִּי תִשְׁמַע בְּאַחַת עָרֶיךָ'. **אֲבָל עוֹשִׂין**
12 עיר הנדחת **אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם, דִּכְתִיב 'עָרֶיךָ'** שהוא לשון רבים, ומיעוט
13 רבים שנים.
14 הגמרא מביאה ברייתא המבארת דרשה זו: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא על
15 דברי הכתוב (שם), 'כִּי תִשְׁמַע בְּאַחַת עָרֶיךָ', **'אַחַת' וְלֹא שָׁלֹשׁ,** שאין
16 עושים שלוש ערים נדחות. **אַתָּה אוֹמֵר** שכוונת הכתוב **אַחַת וְלֹא**
17 **שָׁלֹשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם,** שאין עושים אפילו שתי ערים
18 נדחות, **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'עָרֶיךָ'** שהוא לשון רבים, ומיעוט רבים
19 שנים, **הֲרֵי שְׁתַּיִם אָמוּר** – הרי מבואר בכתוב שאפשר לעשות שתי
20 ערים נדחות, ואם כן, **הָא מָה** – כיצד **אֲנִי מְקַיֵּים** את דברי הכתוב
21 **'אַחַת',** בהכרח צריך לומר, שהכוונה היא **אַחַת וְלֹא שָׁלֹשׁ.**
22 הגמרא מבארת אימתי נאמר דין זה שאין עושים שלש ערים
23 נדחות: **זִימְנִין** – לעיתים **אָמַר רַב,** שדווקא **בְּבֵית דִּין אֶחָד הוּא דְּאֵין**
24 **עוֹשִׂין** שלש ערים נדחות, דהיינו, כל זמן שזקני סנהדרין גדולה
25 חיים אינם יכולים לעשות יותר משתי ערים נדחות, **הָא בִּשְׁנַיִם**
26 **וּשְׁלֹשָׁה כָּתֵי דִּינִין עוֹשִׂין** – אבל כשמתו זקני הסנהדרין ונתמנו
27 אחרים תחתיהם, יכולים הם לעשות מעתה שתי ערים נוספות.
28 **וְזִימְנִין** – ולעיתים **אָמַר רַב, שֶׁאֲפִילּוּ בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה כָּתֵי דִּינִין לְעוֹלָם**
29 **אֵין עוֹשִׂין** שלוש ערים נדחות, **מַאי טַעֲמָא דְּרַב** – מה הוא טעמו
30 של רב בזה, **מִשּׁוּם קָרְחָה** – שמא תיעשה ארץ ישראל קרחת
31 מתושביה, על ידי שיעשו בה כמה ערים נדחות.
32 **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לֹא שָׁנוּ** חכמים שאין עושים שלש ערים נדחות,
33 **אֶלָּא בְּמָקוֹם אֶחָד,** כגון שלש בגליל או שלש ביהודה, **אֲבָל בִּשְׁנַיִם**
34 **וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת** – כגון שנים בגליל ושנים ביהודה, **עוֹשִׂין** אפילו
35 כמה ערים נדחות.
36 **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** אף בשני מקומות **אֵין עוֹשִׂין** יותר משתי ערים
37 נדחות, **מִשּׁוּם קָרְחָה.**
38 **תַּנְיָא** בברייתא **כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. אֵין עוֹשִׂין שָׁלֹשׁ עֲיָרוֹת מְנוּדָּחוֹת**
39 **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל עוֹשִׂין אוֹתָם שְׁתַּיִם** בשתי מקומות, **בְּגוֹן עִיר**
40 **אַחַת בִּיהוּדָה וְעִיר אַחַת בַּגָּלִיל, אֲבָל שְׁתַּיִם בִּיהוּדָה** [־או
41 שתים] **בַּגָּלִיל אֵין עוֹשִׂין. וְבעִיר הַסְּמוּכָה לַסָּפָר אֲפִילּוּ** עיר הנידחת
42 **אַחַת אֵין עוֹשִׂין, מַאי טַעֲמָא, שֶׁמָּא** יִשְׁמְעוּ **הַנְּכָרִים** הדרים מעבר
43 לגבול שעיר זו שוממה מיושביה, ויבואו **וְיַחֲרִיבוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.**
44 ומבואר מדברי הברייתא כשיטת רבי יוחנן, שאף בשני מקומות אין
45 עושים יותר משתי ערים נדחות.
46 שואלת הגמרא: מדוע הוצרכה הברייתא ליתן טעם לכך שאין
47 עושים עיר הנידחת בספר, משום שמא ישמעו נכרים ויחריבו את
48 ארץ ישראל, **וְתִיפּוּק לִי** – הרי ניתן להוציא דין זה מדברי הכתוב,
49 **דְּ'מִקִּרְבֶּךָ' אָמַר רַחֲמָנָא** – מתוך ארץ ישראל, **וְלֹא מִן הַסָּפָר.**
50 משיבה הגמרא: ברייתא זו **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּדָרֵישׁ מַטַּעְמָא דִּקְרָא**
51 – הדורש ומפרש בכל מקום את טעם גזירת הכתוב, ולפיכך אף
52 כאן הוא מפרש את הטעם שאסרה תורה לעשות עיר הנידחת
53 בספר, משום שמא ישמעו הנכרים ויחריבו הארץ.
54 שנינו במשנה: **סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה הָיְתָה** של שבעים ואחד וכו', שנאמר
55 (במדבר יא טז) 'אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל', ומשה על גביהן.
56 רבי יהודה אומר שבעים.
57 מבררת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנַן דְּאָמְרִי וּמֹשֶׁה עַל גַּבֵּיהֶן** – מה
58 טעמם של חכמים, המצריכים שבעים ואחד זקנים בסנהדרין,
59 משום שמשה רבינו היה עומד על גבי שבעים זקני ישראל, וכי
60 היכן מצינו במקרא שהיה משה נמנה עמהם. מבארת הגמרא: **אָמַר**
61 **קְרָא** (שם) לגבי שבעים הזקנים **'וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. שיחת אור ליום ב' פרשת ויגש, ליל נר ה' דחנוכה ה'תשי"ז.

– לתלמידי ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש, בחדרו הקדוש –

בלתי מוגה

א. ה'יום־טוב' דחנוכה קשור עם ענין השמן. וטעם הדבר – כי הן הגזירה היתה ש"טמאו כל השמנים"[1], והן הנס היה שמצאו "פך אחד של שמן שהיה חתום בחותמו של כהן גדול"[2]. ולכן נקבע ה'יום־טוב' דחנוכה על השמן.

והענין בזה[3]:

"שמן" – הוא משל, דוגמא ורמז על ענין החכמה; ו"טמאו כל השמנים" פירושו – שנטלו את כח השכל שבנפש האלקית וטמאוהו בחכמות חיצוניות.

ועל כך היה הנס – שמצאו "פך אחד של שמן שהיה חתום בחותמו של כהן גדול", דהיינו, כח החכמה שבנפש האלקית. ושמן זה האיר בדרך נס במשך כל הזמן – שמונה ימים – עד שהיה אפשר להשיג שמן טהור בדרך הטבע.

וזוהי הוראה על כל הזמנים ועל כל הדורות:

גם בהזמן ד"משתשקע החמה"[1], זמן של חושך וגלות – גם אז צריכים להיזהר מטומאת השמנים, וצריכים להאיר – הן אצל עצמו, והן ממנו ולחוץ ("באַ זיך און פון זיך"), "על פתח ביתו מבחוץ"[1] – בשמן טהור, חכמה דקדושה; ושענין זה (חכמה דקדושה) יחדור לגמרי בו ובחלקו בעולם, ועל־ידי־זה יאירו את העולם כולו.

ב. ויש להוסיף בביאור ענין השמן שבחנוכה – בהקדמת ביאור המעלה דחכמה ושכל בכלל על שאר ענינים:

אדמו"ר הזקן מבאר[4] שהיחוד דתורה הוא למעלה מהיחוד דמצוות.

והיינו[5], שהיחוד דמצוות הוא על־דרך "איהו וגרמוהי חד"[6], מה־שאין־כן היחוד דתורה הוא על־דרך "איהו וחיוהי חד"[6].

ובכללות – זהו הענין שמבאר אדמו"ר הזקן בתניא[7], שעל־ידי לימוד התורה נעשית ההתאחדות דהאדם המשכיל, כח השכל ודבר המושכל, שהוא "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה".

ומכיון שבנידון דידן הדבר המושכל (דהיינו דבר ההלכה שלומד) הוא חכמתו ורצונו של הקב"ה, נמצא שעל־ידי לימוד התורה נעשים האדם המשכיל, כח השכל והקב"ה – "כולא חד".

וזוהי מעלתם של עניני חכמה ושכל על שאר ענינים – שרק בעניני חכמה ושכל נעשה האדם העוסק בהם מאוחד עמהם "מכל צד ופנה".

---

1) שבת כא, ב.

2) שבת שם. – בגמרא שם: "מונח". אבל כ"ה ("חתום") גם בטור או"ח סתר"ע. וראה ב"ח שם ד"ה ה"ג.

3) ראה גם שיחת ש"פ חנוכה דאשתקד ס"ח ואילך (תו"מ חט"ו 298 ואילך). וש"נ.

4) תניא פכ"ג.

5) ראה קיצורים והערות לתניא ע' קה ואילך. סה"מ תרל"ג ח"ב ע' שמג ואילך. תרנ"ג ע' רכד ואילך.

6) תקו"ז בהקדמה (ג, סע"ב).

7) רפ"ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. אך יש להקשות על זה[8]:

יחוד זה המבואר בתניא במעלת לימוד התורה – ישנו, לכאורה, גם בכל דבר שכל, שהרי בכל דבר שכל שאדם לומד נעשה יחוד ״מכל צד ופנה״.

ליתר ביאור: ג׳ הענינים הנזכרים בהלכות יסודי התורה להרמב״ם[9] (ובקיצור – בהלכות תשובה[10]) – האדם המשכיל, כח השכל (שהרמב״ם קוראו בשם ״הדעה עצמה״), והדבר המושכל – הם ג׳ ענינים נפרדים רק קודם שלמד את המושכל, אבל בשעה שלומד את המושכל – מתלבש האדם המשכיל בכח השכל, וכח השכל מתלבש בהמושכל, ועל־ידי־זה נעשים האדם המשכיל, כח השכל והמושכל – דבר אחד.

ואם־כן, מהו החידוש בחכמה דתורה דוקא?

אך הענין הוא – שנוסף על כך שבלימוד התורה, המושכל הוא חכמתו ורצונו של הקב״ה, ובמילא גם היחוד שבזה ענינו שהוא מיוחד עם אלקות, מה־שאין־כן בשאר החכמות, הרי לבד זאת, גם היחוד עצמו בלימוד התורה הוא באופן אחר:

בשאר החכמות, כיון שבהחכמות עצמם אין אחדות אמיתית (שהרי אחדות אמיתית אינה אלא בתורה בלבד), חסר גם באופן התאחדותו של האדם עם המושכל שבהחכמה, כי, עם היותו מיוחד עם המושכל, הרי השכל שבהחכמה מלובש בענין מסויים (שמחוץ להשכל), והתאחדות נפש המשכיל וכח השכל היא רק עם השכל שבהענין, ולא עם הענין עצמו.

ולדוגמא – בחכמת התכונה: כשלומד את ענין מהלך השמש והירח והכוכבים והגלגלים, הרי הוא מאוחד רק עם השכל שבמהלך השמש והירח והכוכבים והגלגלים, אבל לא עם מהלך השמש כו׳ עצמו.

ונמצא, שבשאר מושכלות ישנו ענין של שניות ופירוד.

מה־שאין־כן בחכמה דתורה, כיון ש״אסתכל באורייתא וברא עלמא״[11], נמצא, שכח השכל מאוחד לא רק עם הבנת הענין, אלא גם עם הענין עצמו, שהרי הענין עצמו נתהווה מחכמתו ורצונו של הקב״ה. ונמצא, שבשעה שהאדם מתאחד עם חכמתו ורצונו יתברך, מתאחד הוא עם הענין עצמו.

וזוהי מעלת התורה על שאר חכמות – שנוסף על כך שהדבר שמתאחד עמו הוא חכמתו ורצונו של הקב״ה, ישנו חילוק גם באופן היחוד, שהוא באופן אחר לגמרי.

ד. על־פי ביאור הנ״ל, מובן, שגם בתורה גופא ישנו חילוק בין אופן היחוד בלימוד גליא דתורה, לאופן היחוד בלימוד פנימיות התורה[12], שהלימוד הוא אודות הספירות, ״דבר הוי׳״ המהווה מחיה ומקיים, וסדר ההשתלשלות:

בגליא דתורה, כיון שה׳דבר־הלכה׳ מלובש בדבר גשמי, הרי הדבר הגשמי מעלים על אלקות,

– כמבואר ב׳קונטרס אחרון׳[13] שהדבר הגשמי מעלים על כח הפועל בנפעל, ואפילו במצוות, הרי הגשמי והרצון העליון דהמצוה הם שני ענינים נפרדים זה מזה, כי הגשמי מעלים על האלקות שבו (עד שיבוא הזמן ד״ונגלה כבוד הוי׳ וראו כל בשר גו׳״[14], שאז לא זו בלבד שהגשמי לא יעלים, אלא אדרבה, על־ידי הגשמי גופא יראו אלקות) –

אלא שבנידון־דידן מלובש בהגשמי חכמתו ורצונו של הקב״ה, אבל הגשמי עצמו הוא מעלים ומסתיר. ולדוגמא: בהלכה ד״המחליף פרה בחמור״[15], הרי ההלכה עצמה היא חכמתו ורצונו יתברך, אבל ההלכה נתלבשה בענינים גשמיים המעלימים ומסתירים.

---

8) ראה גם תניא עם מ״מ, ליקוט פירושים כו׳ לשם (ע׳ קמב).
9) פ״ב ה״י.
10) פ״ה ה״ה.
11) זח״ב קסא, ריש ע״ב.
12) ראה גם שיחת יום שמח״ת ס״ו (לעיל ע׳ 98). וש״נ.
13) ד״ה להבין מ״ש בפע״ח (תניא קנח, א).
14) ישעי׳ מ, ה.
15) ב״מ ק, רע״א (במשנה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ונמצא, שאף שיש בזה היחוד ד״איהו וחיוהי חד״, מכל־מקום, בלימוד גליא דתורה יחוד זה אינו בגלוי, שהרי נתלבש בדבר המעלים.

מה־שאין־כן כשלומדים אודות הספירות, גדלות הבורא, ונפש האדם (שהיא קשורה עם גדלות הבורא) — הרי כיון שאין כאן דבר המעלים ומסתיר, אזי היחוד הוא בגלוי.

ונמצא, שבתורה גופא — היחוד שבפנימיות התורה הוא בשלימות יותר מהיחוד שבגליא דתורה.

ה. וזהו ביאור נוסף בענין השמן שבחנוכה:

גזירת היוונים היתה אמנם על ענין התורה בכלל, כפי שאנו אומרים[16] ״להשכיחם תורתך״, אבל בתורה גופא — היה עיקר הגזירה על פנימיות התורה, שהוא ענין השמן, כידוע[17] שהתורה נקראת בשמות לחם, מים, יין ושמן, ובזה גופא — לחם ומים מורים על גליא דתורה, ויין ושמן מורים על פנימיות התורה, ובפרט שמן שהוא ״רזין דרזין״.

וזהו שמצאו ״פך אחד של שמן שהיה חתום בחותמו של כהן גדול״: כשהיה צורך להלחם בחושך הגלות, הרי הכח לזה היה מפנימיות התורה דוקא, שבה אין מקום לענין של פירוד, כיון שהיחוד בה הוא בתכלית השלימות (וכנ״ל, שכיון שמדובר בה אודות ספירות, שמות ואלקות, אין בזה ענין של העלם, וכידוע[18] שאין עצם מעלים על עצם). ודוקא ענין זה היה נתינת כח להאיר את חושך הגלות.

וזהו הטעם שבדורות האחרונים נתגלתה פנימיות התורה בהתפשטות ביותר — כיון שהענין ד״משתשקע החמה״ נעשה ביותר.

ולכן, מההכרח והזכות של כל אחד ואחד להקדיש בכל יום ויום משך זמן ללימוד פנימיות התורה[19] — הענין בתורה שיחודו הוא באופן היותר שלם, וזה יאיר את כל עניניו על כל היום כולו, שיורגש בהם אחדות הוי׳, שזהו ענין ״גוי אחד בארץ״[20].

וענין זה יקרב וימהר את כללות הגאולה, כמו שכתב אדמו״ר הזקן בתניא פרק ל״ד[21], שעל־ידי־זה שכל אחד ואחד יברר את חלקו בעולם, יצטרפו כל ישראל יחד לברר את כללות קליפת נוגה, ועל־ידי־זה — את כללות העולם, ואזי יקויים ״ונגלה כבוד הוי׳ וראו כל בשר יחדיו גו׳״, בעגלא דידן, למטה מעשרה טפחים.

* * *

ו. כל ענין צריך שתהיה לו אחיזה בגשמיות, כדי להמשיכו למטה מעשרה טפחים, ממחשבה ודיבור למעשה. ולכן אקשר עתה את הענין האמור עם מנהג ישראל (ש״תורה הוא״[22]) ליתן ״מעות חנוכה״[23].

ועוד ענין בזה:

על הפסוק[24] ״ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים״, מפרש רש״י ״מצינו בגמרא[25] ששלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו״. ובשל״ה[26] איתא ״יין ישן עולה ת״ל כמ״ש[27] ומושב בני ישראל אשר ישבו וגו׳ ת״ל שנה״.

16) בנוסח ״ועל הנסים״.
17) ראה שיחת מוצאי נר ה׳ דחנוכה תשי״ד (לתלמידי יתות״ל) ס״ד (תו״מ ח״י ריש ע׳ 304). וש״נ. וראה שיחת כ״ף כסלו ס״ה (לעיל ריש ע׳ 255). וש״נ.
18) סה״מ תרנ״ז ע׳ מח. ועוד.
19) ראה גם שיחת ש״פ בראשית (התוועדות ב) סנ״ב (לעיל ע׳ 165). וש״נ.
20) שמואל־ב ז, כג. ועוד. וראה תניא אגה״ק רס״ט. ובכ״מ.
21) מח, א־ב.
22) ראה תוד״ה נפסל — מנחות כ, ב. מהרי״ל הובא ברמ״א יו״ד סשע״ו ס״ד. שו״ע אדה״ז או״ח סו״ס קפ. סתל״ב סי״א. סתצ״ד סט״ז.
23) ראה ״היום יום״ (דיום זה) כח כסלו. לקוטי לוי״צ אגרות־קודש ע׳ שנח.
24) פרשתנו (ויגש) מה, כג.
25) מגילה טז, ב.
26) מסכת פסחים קנו, א.
27) בא יב, מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכותב ה׳צמח צדק׳[28]: ״לעניות דעתי זהו דוחק שישלח לו ת״ל שנה דגלות. ועוד, שלא היו כי אם רד״ו שנה״.

ולכן מבאר ה׳צמח צדק׳, ש״ת״ל זהו גימטריא ׳שקל׳ הקודש, דהיינו שעל־ידי מצרים יזכו למתן תורה שהוא קדש העליון חכמה עילאה . . ורמז לו יוסף שעל־ידי שירד למצרים יזכה ליינה של תורה במתן תורה״. והיינו, שעל־ידי הירידה הכפולה ד״ירד ירדנו״[29], תהיה אחר כך העליה הכפולה ד״אנכי אעלך גם עלה״[30], דהיינו שיומשכו ת״ל (״שקל״) ההמשכות דקדושה.

וכיון שכל ענין הוא בהשגחה פרטית, ומחלקים עתה סכום של ״דולר״, הנקרא גם בשם ״שקל״ — יעזור השם־יתברך לכל אחד ואחד מכם להמשיך את ת״ל ההמשכות דקדושה,

וכל אחד יעשה כפי יכלתו, וכפי שהוטל עליו, ללמוד בשקידה ובהתמדה נגלה דתורה ופנימיות התורה, וקיום המצוות בהידור, שיסודו, עיקרו ושרשו הוא — עבודת התפילה,

ועל־ידי־זה ימשיכו את ״שקל הקודש״ בנפש האלקית ובנפש הבהמית ובחלקו בעולם, עד שהעולם כולו יהיה ״קודש להוי׳״, על־ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן בידו הקדושה לכל תלמיד שקל אחד — דמי חנוכה].

28) אוה״ת פרשתנו (כרך ה) תתקפט, רע״א.
29) מקץ מג, כ.
30) פרשתנו מו, ד. וראה תו״א ר״פ שמות. ובכ״מ.

המשך ביאור למס׳ סנהדרין ליום שבת קודש עמ׳ ב

יְהֵא – אם כשתהא רוח מזרחית חזקה מאוד, המביאה צינה, יַפַּח כְּלוּעֲךָ נָפֵיק לְקִיבְלֵיהּ – תנשב בפיך לקראתה והנפיחה שתצא מפיך תחמם את הרוח, דֵּין הוּא אָדָר, שכבר תשש כח החורף עד שנפיחת הפה מחממת את הרוח, וְאִם לָאו, לֵית דֵּין אָדָר, שעדיין לא נתחמם אויר העולם. ושמעו חכמים את דברי רועי הבקר, ולמדו מהם שעדיין חודש שבט הוא, שסימנים אלו לא נתקיימו, וְעָבְרוּהָ רַבָּנַן לְהַהִיא שַׁתָּא – ועיברו חכמים את אותה שנה, שעשו את חודש אדר כאילו הוא שבט, על ידי שהוסיפו חודש אחריו. מוכח מזה שבעת שמעברים את השנה אין אדר שני חם כניסן, אלא כאדר שבכל שנה, וממילא גם תשרי שלאחר מכן לא יהיה שונה מתשרי שבכל השנים, ומדוע חושש הכהן הגדול שתבוא בו צינת חשון. מתרצת הגמרא: וְתִסְבְּרָא – וכי תסבור לומר כן, האם רַבָּנַן אַרְעָנוּתָא סָמוּךְ – האם חכמים סמכו על רועי בקר, היתכן כן. אֶלָּא רַבָּנַן אַחוּשְׁבָּנֵייהוּ סָמוּךְ – סמכו על חשבונם שהשנה צריכה להתעבר, וְרוֹעֵי הַבָּקָר אִסְתַּיּוֹעֵי הוּא דְּאִסְתַּיְּיעָא מֵילְתֵיהוּ – נסתייעו דבריהם בעיבור, דהיינו שנזדמן להם דבר חשוב ונתמזל מזלם, שנקלע העיבור כדבריהם, אבל ברוב העיבורים עונות השנה הולכות לפי מה שהיה ראוי להיות לולי העיבור.

שנינו במשנה אודות כהן גדול, שחוֹלֵץ לאשת אחיו שמת בלא בנים וְחוֹלְצִין כּוּ׳, אבל הוא אינו מייבם את אשת אחיו.

הגמרא מבארת את טעם הדין שאינו מייבם. מקשה הגמרא: קָא פָּסֵיק וְתָנֵי – התנא במשנה הורה ולימד שאף פעם אינו מייבם, לָא שָׁנָא אם אשת אחיו נפלה לפניו ליבום מִן הָאֵירוּסִין, שהיתה מאורסת לאחיו ועדיין לא נשאה, וְלָא שָׁנָא נפלה לפניו מִן הַנִּישּׂוּאִין לאחיו. וקשה, כְּשֶׁלָּמָא אם נפלה לפניו מִן הַנִּישּׂוּאִין, שלא ייבם, שכן הֲוֵי – יש לגביו ביבום זה שני איסורים, עֲשֵׂה, שנאמר (ויקרא כא יג־יד) ׳וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח וגו׳ כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה׳, וזו אינה בתולה אלא בעולה, וְכן איסור לֹא תַעֲשֶׂה, שנאמר (שם) ׳אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח׳, והרי אלמנה היא,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. שיחת יום ה' פ' ויגש, מוצאי זאת חנוכה, ה'תשל"ד.

בלתי מוגה

א. הביאור בדברי הרמב"ם[1] ש"התקינו חכמים .. שיהיו שמונת ימים האלו .. ימי שמחה[2] והלל", בגלל ישועת ישראל והצלתם מידי היונים (ויסודו – נוסח "ועל הנסים"[3] ומדרש חנוכה[4]), ביחס לדברי הגמרא[5] ש"קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה", בגלל נס פך השמן – שהשמחה, שענינה בדברים השייכים לגוף (סעודה בפת, בשר ויין[6]), היא על הישועה והצלה הנוגעות לגוף[7], ואילו ההלל, ששייך לעבודה שבלב מצד הנשמה, הוא על הישועה הרוחנית – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס[8] בלקו"ש ח"י ע' 142 ואילך.

ב. ויש להוסיף בזה דבר נפלא:

כיון שהשמחה היא על ענינים גשמיים, נמצא, שהענין ד"ימי שמחה" נקבע מיד באותה שנה (ולא רק "לשנה אחרת קבעום כו'"[5]) – כמו בפורים (שהוא גם יו"ט שמדברי סופרים), שכאשר נעשה מעמד ומצב ד"נוח מאויביהם", הנה מיד "עשה אותו יום משתה ושמחה"[9], מבלי להמתין לשנה הבאה, וכמו ביצי"מ (ענינו של חג הפסח, ראש לרגלים[10], שהם "מועדים לשמחה" מדאורייתא) שהיתה השמחה מיד, כמ"ש[11] "ובני ישראל יוצאים ביד רמה" – כי, מצד הדין[12] שצריך להודות על שמחה גופנית, הרי זה צ"ל מיד כשקורה הדבר המשמח;

משא"כ בנוגע לענין הרוחני – הנה מצד סיבות כו' (כמדובר פעם בארוכה[13] שעדיין לא הי' נצחון גמור כו', ונתברר רק לאחר זמן) הוצרכו להמתין שנה שלימה: "לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה".

---

1) הל' חנוכה פ"ג ה"ג.

2) להעיר מדיוק הלשון "ימי שמחה" (כידוע שלשון הרמב"ם בספר יד החזקה (שכתבו בעצמו בלשון הקודש, ולא רק העתקה מערבית, כמו פירוש המשניות ומורה נבוכים וכיו"ב) הוא מדוייק בתכלית (ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ד ע' 371. וש"נ)), ולא כהלשון שנאמר בנוגע ל"כל המועדות" ש"מצוה לשמוח בהן" (רמב"ם הל' לולב פ"ח הי"ב) – שאין זה באופן שישנו היום עצמו, ונוסף לכך ישנו החיוב לשמוח בו, אלא היום עצמו הוא יום שמחה (ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חכ"ב ס"ע 120 ואילך. וש"נ).

3) ולהעיר, שפרטי הענינים שנאמרו בו לא נזכרו בגמרא – אף שאמירתו נזכרה בגמרא (ראה שבת כד, א (ובפרש"י): "מהו להזכיר של חנוכה (על הניסים בהודאה) במוספין") ועאכו"כ במסכת סופרים (פ"כ ה"ח: "ואומרים בהודי' .. בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול וחשמונאי ובניו וכו'").

4) שבמשך השנים הי' בין המדרשים שלא הגיעו לידינו, ובימינו נתגלה ונדפס כבר, והוא העתק או נוסחא אחרינא של "מגילת אנטיוכס" שנזכרה בראשונים* (ראה אנציק' תלמודית ערך חנכה סי"ג (כרך טז ע' שסא). וש"נ. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"א ס"ע 279. וש"נ).

5) שבת כא, ב.

6) כמו שמחת יו"ט, ש"שמחה זו היא מצות עשה מן התורה, שנאמר ושמחת בחגך" (גם בזמן הזה), כמ"ש רבינו הזקן בהלכות יו"ט (או"ח סתקכ"ט ס"ו. וש"נ).

7) כלשון הרמב"ם (שם ה"א) שנוסף לכך ש"בטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות"** – ענינים רוחניים, "פשטו ידם בממונם ובבנותיהם .. ולחצום לחץ גדול" – ענינים גשמיים.

8) בשילוב המשך הביאור בשיחת ש"פ ויגש.

9) אסתר ט, טז־יז.

10) ר"ה בתחלתה. שם ד, א.

11) בשלח יד, ח.

12) ראה לוח (וסדר) ברה"נ לאדה"ז פי"ב הי"א (פי"ג ה"ה). וש"נ.

13) ראה תורת מנחם – התוועדויות חי"ז ע' 49 ואילך. וראה גם שם חכ"ו ע' 135.

---

*) ולא כמו ספרי החשמונאים, שלא מצאתי (לע"ע עכ"פ) שגדולי ישראל בדורות הראשונים יביאו אותם בתור ענין של בר־סמכא ויסוד כו' (ראה גם אג"ק ח"א ס"ע קלו. לקו"ש חט"ו ע' 368 הערה 17).

**) ולא רק שגזרו על שבת חודש ומילה (מגילת אנטיוכס), ר"ת "שמח" (עוללות אפרים ח"ב ענמוד מג מאמר רפח. הכתוב לחיים (להר"ח פאלאג'י) לתהלים פו, ד. שער יששכר (להרה"צ ממונקאַטש) ח"ב מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ימי אורה אות ב. ועוד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. ובנוגע לענייננו:

לא מיבעי לדעת הרמב״ם שימי חנוכה הם גם ״ימי שמחה״ [והרי ״אלו ואלו דברי אלקים חיים״[14], ובפרט שהרמב״ם הוא א׳ משלשת עמודי ההוראה שעל פיהם קבע הבית־יוסף הפס״ד להלכה למעשה[15]], אלא אפילו ע״פ פסק השו״ע[16] (המבואר בדרושי חסידות[17]) ש״לא קבעום אלא להלל ולהודות, ולא למשתה ושמחה״, ולכן, ״ריבוי הסעודות שמרבים בהם הן סעודות הרשות״ — יש מקום גם לשמחה גשמית, כשעושים זאת לשם ״פירסומי ניסא״, ומקשרים זאת עם אמירת זמירות ותשבחות (כדברי הרמ״א[18] ש״נוהגין לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם, ואז הוי סעודת מצוה״) — ענין של תורה וענין של תפלה (שמתבטא בניגון עם תיבות או בלי תיבות[19], ״עבודה שהיא בלב זו תפלה״[20]), שאז, גם שמחה גשמית הקשורה עם אכילה ושתי׳, נעשית ענין רוחני.

וכהפתגם הידוע של רבינו הזקן[21], שהקב״ה נותן לבנ״י גשמיות, והם עושים מהגשמיות — רוחניות; והרי הפירוש בדבר הוא — שגם לאחרי שהגשמיות נעשית רוחניות, הרי זה באופן שיכולים למששה בידים [והיינו, שאין זה כמו חלב ודם הקרבן שזורקים או שורפים על המזבח, שמתבטלים מגשמיותם ונעשים מציאות רוחנית, אלא כמו הבשר דשלמים, ״אין שמחה אלא בבשר״[22], שנאכל ונעשה דם ובשר כבשרו, ועד״ז בנוגע ליין, ״אין שמחה אלא ביין״[22] — לא היין שמנסך ע״ג המזבח, אלא היין ששותה אותו, ו״משמח אלקים ואנשים״[23]], אלא שממשש את הגשמי יחד עם הרוחני, והעיקר הוא הרוחניות. ועד״ז הוא גם בנוגע לענין השמחה כפי שנמשך בגלוי בימי חנוכה.

ובפרט שענין השמחה הו״ע שהשעה צריכה לכך:

דובר בארוכה בהתוועדות הקודמת[24] אודות דברי רבינו הזקן בשבתו במאסר (ב״טאַיינע סאָוויעט״), ששמחה ממתיקה דינים, וכהדיוק בזה, שלא זו בלבד שהשמחה מבטלת את הדין, אלא אדרבה, שעושה ממנו דבר מתוק, וכמו בנוגע לחנוכה, שדוקא מההעלם והסתר היותר גדול ש״טמאו כל השמנים שבהיכל״[5], נעשה העילוי ד״הנרות הללו״.

וכמו״כ יש צורך בענין השמחה כדי להמתיק את הדינים של הרגעים האחרונים שבהם נמצאים עדיין בגלות, ולפעול בזמן הגלות ענין של אור — ״והוי׳ יגי׳ חשכי״[25].

ובזה גופא — לא רק באופן שמתבטל החושך,

— וכהלימוד דנר חנוכה ש״מצותה .. עד דכליא ריגלא דתרמודאי״[5], כפירוש החסידות[26] (מיוסד על קבלה[27]) ש״תרמודאי״ אותיות ״מורדת״, ופעולת נר חנוכה היא לעשות סוף וגמר לכל הענינים של מרידה כו׳ —

אלא באופן שבאים גם לפירוש הב׳ ב״יגי׳ חשכי״, שמאירים את החושך עצמו, כפי שיהי׳ בביאת משיח צדקנו, שאז יקויים היעוד[28] ״לילה כיום יאיר״, ובקרוב ממש.

* * *

14) עירובין יג, ב. וש״נ.
15) הקדמה לפי׳ הב״י לטור.
16) טואו״ח סעת״ר. שו״ע שם ס״ב.
17) ראה הנסמן בלקו״ש חכ״ה ס״ע 237 הערה 24.
18) שו״ע שם.
19) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חע״ד ס״ע 139 ואילך. וש״נ.
20) תענית ב, א.
21) ראה ״היום יום״ כז טבת. כט אד״ש. כז אלול. — וראה גם תורת מנחם — התוועדויות חע״ב ריש ע׳ 14. וש״נ.
22) פסחים קט, א.
23) ס׳ שופטים ט, יג.
24) שיחת י״ט כסלו סכ״ז ואילך (תורת מנחם — התוועדויות חע״ד ע׳ 285 ואילך). וש״נ.
25) שמואל־ב כב, כט.
26) ראה תורת מנחם ספר המאמרים כסלו ע׳ קסז. וש״נ.
27) עמה״מ שער קרית ארבע רפקי״א (קח, א). קה״י ערך תרמוד. וראה גם תורת מנחם שם ע׳ 337. וש״נ.
28) תהלים קלט, יב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד. לכאורה, ענין זה (שבימי חנוכה צ״ל גם ענין של שמחה) הי׳ צריך להתבאר במשך ימי חנוכה עצמם.

אך הענין הוא, כמדובר גם בהזדמנות קודמת[29] ש״בקדשים הלילה הולך אחר היום״[30], וכיון שזהו ענין הקשור עם ״הנרות הללו קודש הם״[31], הרי גם בענין זה ״הלילה הולך אחר היום״.

אבל יש בזה הדגשה מיוחדת בנוגע לימי חנוכה, כדלקמן.

ה. ובהקדים המדובר כמ״פ שרבינו הזקן מבאר בארוכה[32] שענינו של חנוכה הוא מ״ש ״והוי׳ יגי׳ חשכי״:

בחלקו הראשון של הפסוק[25] נאמר ״כי אתה נרי הוי׳״, ולאח״ז מוסיף ״והוי׳ יגי׳ חשכי״.

וכאן נשאלת מיד השאלה: כיון שכבר נזכר שם הוי׳, ״כי אתה נרי הוי׳״ — הי׳ הפסוק יכול לסיים ״ויגי׳ חשכי״, ולמה נאמר עוד הפעם ״והוי׳ יגי׳ חשכי״? ומזה גופא מוכח שיש כאן ענין נוסף.

[וע״ד המדובר[33] אודות הפסוק[34] ״וכל בניך לימודי הוי׳ ורב שלום בניך״, שכיון שנאמר ב״פ ״בניך״, למדים מזה דרשה נוספת].

והביאור בזה — כמוזכר לעיל[35] מ״ש רבינו הזקן בלקוטי תורה ר״פ חוקת[36] (מספרי קבלה[37]), שבכל מקום שנמצא שם הוי׳ ב׳ פעמים בפסוק אחד ה״ה ב׳ שמות הוי׳.

ודיוק זה הוא גם ע״פ נגלה — כדאיתא בגמרא במסכת ר״ה[38] בנוגע למ״ש בי״ג מדות הרחמים שני פעמים הוי׳: ״ה׳ ה׳, אני הוא קודם שיחטא האדם, ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה״ (ככל הפירושים בחילוק שביניהם).

וענינו בפשטות — ש״קודם שיחטא האדם״ הו״ע צדיק, ו״לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה״, הו״ע בעל־תשובה, שזהו עילוי שלא בערך, כדברי הגמרא במסכת ברכות[39]: ״מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין״, ועד שלא זו בלבד ש״אינם עומדין״, אלא כהגירסא ״אין .. יכולין לעמוד בו״[40], וכמדובר פעם[41] הדיוק בזה, שהעילוי דבע״ת הוא ענין שאינו אפילו ביכולת שלהם; ומזה מובן גם בענין האלקות, אפילו בדרגת שם הוי׳, שם העצם[42], שיש חילוק בין הוי׳ הא׳ (״אני הוא קודם שיחטא האדם״) להוי׳ הב׳ (״אני הוא לאחרי שיחטא האדם ויעשה תשובה״), ש״פסיק טעמא בגווייהו״[43] — כיון שזהו ענין שלא בערך (אף שעפ״ז צריך ביאור מדוע שם הוי׳ היותר נעלה נזכר רק לאח״ז, ואין כאן המקום להאריך בזה).

וענין זה מתאים עם מ״ש רבינו הזקן שם ש״השם הראשון הוא בז״א והב׳ הוא בעתיק״ — כי: הוי׳ דז״א קשור עם קיום המצוות (״קודם שיחטא״), שהם ״רמ״ח אברין דמלכא״[44], והוי׳ דעתיק, שנעתק מכל ענינים אלו, הנה משם נמשכת הכפרה על כל החטאים ופשעים ועוונות (״לאחר שיחטא ויעשה תשובה״).

---

29) שיחת י״ג תשרי בתחלתה (תורת מנחם שם ריש ע׳ 74).
30) חולין פג, סע״א. וש״נ.
31) נוסח ״הנרות הללו״.
32) ד״ה כי אתה נרי בתו״א מקץ מ, ב ואילך.
33) שיחת י״ט כסלו סמ״ח (תורת מנחם שם ע׳ 300 ובהערה).
34) ישעי׳ נד, יג.
35) ד״ה ת״ר נ״ח דש״פ מקץ, שבת חנוכה פ״ג (תורת מנחם שם ע׳ 355).
36) נז, ג.
37) באדרא — זח״ג קלח, ב.
38) יז, ב.
39) לד, ב.
40) רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ד.
41) ראה תורת מנחם — התוועדויות חס״ג ס״ע 393 ואילך. וש״נ.
42) כס״מ הל׳ עכו״ם פ״ב ה״ז. פרדס שי״ט. מו״נ ח״א פס״א ואילך. עיקרים מאמר ב פכ״ח.
43) זהר שם, רע״א.
44) תניא רפכ״ג בשם התיקונים [ראה תקו״ז תיקון ל (עד, סע״א)]. אגה״ת רפ״א בשם הזהר [ראה זהר ח״א קע, ב].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וזהו ״כי אתה נרי הוי׳ והוי׳ יגי׳ חשכי״:

״כי אתה נרי הוי׳״ — אינו קשור עם חושך, בדוגמת הוי׳ הא׳, ״אני הוא קודם שיחטא האדם״, אבל אעפ״כ, מצד ההעלם שישנו בגשמיות וחומריות העולם (שהרי אפילו עניני הרשות הם גשמיים וחומריים), יש צורך ב״נרי הוי׳״ כדי לפעול שם ענין האור — למצוא את החיות והאלקות שישנו שם בהעלם.

ונוסף לזה ישנו הענין ד״והוי׳ יגי׳ חשכי״ — שישנו ענין של חושך, כדאיתא בב״ר[45] (כפי שצויין במכתב דנר ה׳ דחנוכה[46]): ״ידע מה בחשוכא[47], אלו מעשיהם של רשעים, שנאמר[48] והי׳ במחשך מעשיהם״, ועי״ז ״והוי׳״ — הוי׳ הב׳, ״לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה״ — ״יגי׳ חשכי״.

וענין זה מתאים גם עם ב׳ הפירושים הנ״ל (ס״ג) ב״יגי׳ חשכי״, שתחילה מאירים את החושך, ולאח״ז מתחיל החושך עצמו להאיר — כי, גם בתשובה (ענינו של הוי׳ הב׳, ״לאחרי שיחטא האדם ויעשה תשובה״) יש שני ענינים מן הקל אל הכבד: (א) התשובה שעל ידה ״זדונות נעשו לו כשגגות״[49] — תשובה מיראה, והיינו, שאין זה באופן שהזדונות עצמם מאירים, אלא רק שאינם מפריעים, כיון שנעשים ״כשגגות״ (והשגגות מתכפרים ע״י הקרבן, כפי שצויין בדרך מצוותיך להצ״צ[50]), (ב) התשובה שעל ידה ״זדונות נעשו לו כזכיות״[49] — תשובה מאהבה (רבה, כמבואר בתניא[51]), היינו, שה״זדונות״ עצמם מאירים לו כמו ״זכיות״.

ו. וזהו גם החידוש של חנוכה:

הי׳ אז מצב של חושך ברוחניות — לא רק חושך העולם סתם, בעניני רשות, אלא חושך שהוא היפך התומ״צ, ש״מלכי יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות״[52], שזהו לא רק דבר המעלים בלבד, אלא גם דבר המנגד, שזהו כפי שענין החושך הוא לא רק העדר האור (״אַ פּאַרעווער חושך״), אלא מציאות בפני עצמה המנגדת[53] (אמנם רק בכח שנותנים להם מלמעלה, כמבואר בארוכה בתניא[54], אבל בפועל נותנים כח שתהי׳ מציאות שמנגדת כו׳, ואז יש מקום להראות הענין ד״ובחרת (בבחירתו חפשית) בחיים״[55]).

[וכתוצאה מזה הי׳ גם חושך בגשמיות, כמבואר בדרושים בענין חנוכה[56], שהסיבה לכך שבנ״י היו אז ״חלשים״ ו״מעטים״[57] בגשמיות היא ״מפני שהיו מעטים וחלשים גם ברוחניות כו׳״, שכן, אצל בנ״י אין דבר שמתחיל מהגשמיות.

וכמדובר כמ״פ[58] שהסיבה היחידה ש״גלינו מארצנו״[59] היא — לא בגלל שיש שליטה לגוי; מעולם לא היתה לו שליטה, אין לו עכשיו, ולא תהי׳ לו אף פעם; אלא הכל תלוי בבנ״י עצמם — אם ח״ו יש ענין של ״חטאינו״[59], הרי זו הסיבה שבגללה בא המסובב ש״גלינו״, ולכן, מיד כשמבטלים את הסיבה, אזי בדרך ממילא בטל המסובב, וכדיוק לשון הרמב״ם[60]: ״סוף ישראל לעשות תשובה .. ומיד הן נגאלין״, כי, בהבטל הסיבה בטל בדרך ממילא המסובב, כך, שלא צריך לעשות דבר, כי אם לבטל את הסיבה].

45) פ״א, ו.
46) אג״ק חכ״ט ע׳ נט (בהערה).
47) דניאל ב, כב.
48) ישעי׳ כט, טו.
49) יומא פו, ב.
50) בציונים והערות למצות עגלה ערופה. וראה גם תורת מנחם — התוועדויות חס״א ריש ע׳ 179. וש״נ.
51) פ״ז.
52) רמב״ם שבהערה 7.
53) ראה שיחת ש״פ מקץ, שבת חנוכה, אדר״ח טבת תשכ״ט ס״ה (תורת מנחם — התוועדויות חנ״ה ס״ע 97 ואילך). וש״נ.
54) ספכ״ט.
55) נצבים ל, יט.
56) שערי אורה שער החנוכה ד״ה בכ״ה בכסלו פמ״ב.
57) נוסח ״ועל הנסים״.
58) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חי״ז ס״ע 167. וש״נ.
59) נוסח תפלת מוסף דיו״ט.
60) הל׳ תשובה שם ה״ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אך עי"ז נתעורר אצלם לאח"ז ענין המסירת־נפש, שפעל ענין של רעש ("שטורעם") — שלא זו בלבד שהחושך לא בלבל ולא העלים כו', אלא אדרבה: "יגי' חשכי", שהחושך (לילה) עצמו התחיל להאיר.

וזהו גם החידוש של נר חנוכה לגבי נרות המנורה שבמקדש (אפילו מקדש ראשון, כאשר "וישב שלמה על כסא הוי'"[61]) — שנרות המקדש חייבים להדליקם מבעוד יום (שהרי אין עבודה במקדש לאחרי ששקעה החמה)[62], משא"כ נרות חנוכה זמן הדלקתם הוא דוקא "משתשקע החמה"[5], כך, שהחידוש של חנוכה הוא דוקא בלילה[63];

ודוקא אז נעשה הנס שאף ש"לא הי' בו אלא להדליק יום אחד", "הדליקו ממנו שמונה ימים"[5], ולכן מדליקים לא רק שבעה נרות, כמספר נרות המנורה, אלא שמונה נרות[64] — כמעלת כינור של ביהמ"ק לעתיד לבוא של שמונה נימין, לגבי כינור של ביהמ"ק בב"ר וב"ש שהי' רק של שבעה נימין[65], ובאופן ש"הנרות הללו אין בטלין לעולם"[66].

ז. והנה, התכלית של חנוכה — ככל הענינים שבאים מזמן לזמן — שלא זו בלבד שיהי' רישומו ניכר, אלא שענין זה יומשך עד לפעם הבאה בשנה שחוזר ונשנה אותו ענין.

וכמבואר בלקו"ת פ' ברכה[67] בנוגע לפעולת העלי' לרגל, ש"מכל רגל ויו"ט הי' נמשך .. עד הרגל הבא אחריו", ועד"ז בנוגע לענין המיוחד ליו"ט זה, "זמן חירותנו", "זמן מתן תורתנו" או "זמן שמחתנו", שפועל ומשפיע עד שיבוא יו"ט זה בשנה הבאה.

ועד"ז מובן בנוגע לפעולה של חנוכה, "יגי' חשכי" — שענין זה צ"ל ניכר לאחרי שעובר הזמן של חנוכה, והא ראי', שאי אפשר להדליק עוד נר, ואי אפשר לומר "ועל הנסים" — הנה גם אז ניכרת הפעולה של חנוכה.

וזהו גם א' הביאורים לכך שדוקא "לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה" — כיון שרצו לבחון אם הרושם של הנס פועל על בנ"י גם לאחרי חנוכה, וכשעברה שנה שלימה, עם כל השינויים שבה, וראו שבנ"י עומדים בתנועה של התלהבות מצד הנס ש"הדליקו ממנו שמונה ימים", אזי נוכחו לדעת שזהו ענין שנתקבל אצל הציבור, שזהו "אבן בוחן" בהלכה[68], ולכן "לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה".

ח. וזהו הענין של מוצאי חנוכה — שבו מתחילה ה"בחינה" של ימי חנוכה:

נוסף על כללות הענין ש"הלילה הולך אחר היום", הנה דוקא במוצאי חנוכה, לאחרי שעובר הרגע האחרון שבו יכולים לומר "ועל הנסים" בתפלה או בברכת המזון, מתחילה ה"בחינה" של בנ"י שיוכיחו שחנוכה פעל אצלם שינוי, שאע"פ שלפי השעון עברו כבר כו"כ רגעים מהרגע האחרון של ימי חנוכה תשל"ד, מתאספים ביחד ועומדים מתוך "שטורעם" בתנועה של "פרסומי ניסא" ו"הלל והודאה" של ימי חנוכה, שכן, זכרון והזכרת ופירסום הנס — ענינם כל השנה כולה.

כשפוגשים יהודי שאינו יודע "מאי חנוכה"[5], הנה גם אם זה באמצע השנה, צ"ל הענין ד"מלמדו תורה", לספר לו שיש ענין שעדיין אינו יודע אודותיו, כי, אע"פ שזה כבר כמה זמן לאחרי ימי חנוכה, הרי "התורה היא נצחית"[69], כך, שגם באמצע השנה צריך יהודי לדעת "מאי חנוכה"; לא רק "על איזה

61) דברי הימים־א כט, כג.
62) ראה תורת מנחם ספר המאמרים כסלו ס"ע קסב ובהערה 11. וש"נ.
63) ראה גם שיחת ש"פ וישב, נר א' דחנוכה, מבה"ח טבת ס"ד (תורת מנחם — התוועדויות חל"ה ע' 313 ואילך). וש"נ.
64) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חנ"ח ס"ע 385. וש"נ.
65) ערכין יג, ב.
66) רמב"ן ר"פ בהעלותך.
67) צח, ב.
68) ראה תורת מנחם — התוועדויות חי"ז שבהערה 13 ע' 48 ואילך. וש"נ.
69) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נס קבעוה"[70], אלא גם כל הפרטים שבזה שהובאו בתושבע"פ, כולל גם דברי הרמב"ם ושאר ראשונים ואחרונים וכו'.

אלא שלאחרי חנוכה מתבטא אצלו הענין של חנוכה בשאר המצוות: עכשיו (לאחרי חנוכה) הרי אין מצות הדלקת נר חנוכה, אבל ישנו הענין שכל מצוה כלולה מכל המצוות[71], ולכן, בעמדו עתה לקיים מצוה, אם זה ענין של תלמוד תורה או תפלת ערבית או מצוה אחרת – ניכר עליו שזה עתה חגג עוד הפעם את ימי החנוכה, וניתוסף אצלו אור נפלא ואור גדול ביותר – אור שלמעלה מזמן, שלכן אינו בטל לעולם.

ט. וזהו אחד הביאורים לכך שדוקא במוצאי ימי חנוכה יש מקום "להרעיש" ביתר שאת וביתר עוז בנוגע ל"המעשה הוא העיקר"[72] – שיתוסף בהנהגה הכללית דהולך ומוסיף ואור, שזוהי ההוראה הכללית של ימי חנוכה.

וכמדובר כמ"פ[73] בארוכה, שאע"פ שע"י הדלקת נר אחד בלילה הראשון יוצאים י"ח לכל הדעות באופן ד"מהדרין מן המהדרין"[5], הנה בלילה השני אומרים לו, שהדלקת נר אחד הספיקה ללילה הקודם, ואילו עכשיו צריך להדליק שתי נרות.

זאת ועוד: בזמן הש"ס הי' צורך בהנהגה זו (להדליק בלילה השני שתי נרות) כדי להיות "מהדרין מן המהדרין", אבל עכשיו, כיון שע"פ פסק השו"ע נתפשט מנהג זה בין בנ"י[74], אין זה רק ענין של "מהדרין מן המהדרין", אלא נעשה "מנהג ישראל תורה הוא"[75], והיינו, שהדרך לקיים מצות הדלקת נר חנוכה בלילה השני היא דוקא עי"ז שמדליקים שתי נרות.

וגם לאחרי שכבר הראה בלילה השני שאינו עומד על עמדו, אלא הולך "מחיל אל חיל"[76] – לא אומרים לו שבלילה השלישי יכול לנוח, ולהוסיף עוד נר רק בלילה הרביעי, אלא מידי יום ביום, מידי לילה בלילה, צריך להוסיף באור.

וזוהי הוראה כללית על כל המצוות כולם שנלמדת ממצות הדלקת נר חנוכה שבה רואים זאת בעיני בשר:

נתבאר לעיל[77] שהחידוש דנר חנוכה הוא שרואים בעיני בשר את פעולת המצוה בעולם, שנעשה מואר אפילו עבור גוי.

ועד"ז הוא גם בנוגע לענין ד"הולך ומוסיף", שאינו מסתפק בהנהגה ד"מהדרין מן המהדרין" ביום שלפנ"ז, אלא מוסיף מידי יום ביומו:

בשאר המצוות לא רואים זאת. יכולים לקיים את המצוה מלכתחילה באופן ד"מהדרין מן המהדרין", אבל ענין של "מהלך" במצוה גופא – הרי זה יכול להיות נרגש בעבודתו ברוחניות, ומי שמתבונן בו יכול להבחין או להבין זאת, או שביכלתו להסביר לו זאת; אבל לומר שבשעה שעובר אדם מן הצד ומביט עליו, אזי רואה שהוא "הולך ומוסיף" – לא רואים זאת.

וזהו החידוש דהדלקת נר חנוכה – שרואים בעיני בשר את ההנהגה ד"מוסיף והולך".

וכמדובר כמ"פ בנוגע למעלתו של יהודי, שהוא הבריאה היחידה שהיא בבחינת "מהלך"[78]: מלאכים – גם בדרגא היותר נעלית שיש בהם, שבכללות עשרה שמות נקראו להם, שהם עשר סוגים, עשר כיתות

70) פרש"י שבת שם.
71) ראה תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 104. וש"נ.
72) אבות פ"א מי"ז.
73) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ו ע' 293. וש"נ.
74) רמ"א או"ח סתרע"א ס"ב.
75) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא ברמ"א יו"ד סשע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז או"ח סוסק"פ. סתל"ב סי"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.
76) תהלים פד, ח.
77) תורת מנחם – התוועדויות חע"ד ע' 361. וש"נ.
78) ראה תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א ואילך). ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של מלאכים[79] — נקראים כולם ״עומדים״[80]. אפילו ״שרפים״, ש״נשרפים״ בעבודתם[81] — גם הם ״עומדים״; ואילו ילד קטן, בן אברהם יצחק ויעקב ובת שרה רבקה רחל ולאה — ביכלתו להיות ״מהלך״! עליו רק להתקשר עם תורה ומצוות שניתנו מהקב״ה שהוא אין־סוף — תחילה (קודם שנעשה מחוייב במצוות) בתור ״אינו מצווה ועושה״, ולאחרי שנעשה מחוייב במצוות, אזי יש לו סיוע נוסף, להיותו ״מצווה ועושה״[82].

וזוהי גם אחת ההוראות הכלליות מימי חנוכה — שגם לאחרי שנסתיים חנוכה, וכבר הדליק את כל שמונת הנרות, שזהו״ע שכולל הן סדר ההשתלשלות והן למעלה מסדר ההשתלשלות, כמובן מתשובת הרשב״א הידועה[83] בנוגע לחילוק בין שבע לשמונה — אזי מתחילה עבודה נעלית ביותר באופן דהולך ומוסיף ואור, כדברי הגמרא בסיום מסכת ברכות: ״תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר[76] ילכו מחיל אל חיל״.

ויה״ר שיהי׳ זה מתוך שמחה וטוב לבב, וכיון ש״שמחה פורץ גדר״[84], אזי מתבטלים כל הענינים המונעים ומעכבים מעבודה זו; ופריצת גדר זו מביאה בקרוב ממש את ה״פורץ לפנינו״[85], שיוליכנו קוממיות לארצנו, בגאולה האמיתית והשלימה.

* * *

י. אם הדברים אמורים בנוגע למוצאי חנוכה — הרי עאכו״כ בימי חנוכה עצמם, בזמנים הפנויים מהדלקת הנרות, שאז יש לזה נתינת מקום יותר.

וזו היתה נקודת הבקשה שידליקו נרות חנוכה אפילו במשך יום זה, ועאכו״כ בימים שלפנ״ז — ללא ברכה, כמובן, שהרי אמירת הברכה היא רק בלילה, ולאסוף ילדי ישראל — ילדים בשנים, ועאכו״כ ״ילדים״ בידיעות ביהדות, ולהסביר להם ״מאי חנוכה״ וכו׳[86].

אלא שבזה הי׳ הדיוק — שנשמט משום־מה, ולכן יש לתקן ולהבהיר זאת, כדי שלא תהי׳ נתינת מקום לטעות — שענין זה צ״ל קשור עם אסיפה וקיבוץ של כו״כ מבנ״י, שאז ישנו הענין של ״פרסומי ניסא״, וגם, כיון שישנם עשרה מישראל לאחרי בר־מצוה, הנה במעמד זה יכול להיות ענין של תפלה, דבר שבקדושה וכו׳.

יא. ובכן: ענין זה קשור ומיוסד על המנהג בכמה קהילות קדושות, גם בקהילות חב״ד, שנוסף לכך שמדליקים נרות חנוכה בבתי־כנסיות בכל לילה, שזהו מנהג שנתפשט בכל מקום[87] — יש עוד מנהג שנתפשט, שגם בשחרית מדליקים נרות חנוכה בבית־הכנסת, כמובן ללא ברכה[88].

ואיתא באחרונים[89] טעם בזה — כיון שלדעת הרמב״ם[90] היתה הדלקת המנורה בביהמ״ק ב״פ: פעם אחת בלילה, ופעם שני׳ בשחרית[91], כיון שמפרש מ״ש[92] ״בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות״, ש״בהטיבו״ כולל גם ענין ההדלקה, ואדרבה: ״הדלקת הנרות היא הטבתם״, כך, שהיתה הדלקה במנורת ביהמ״ק גם

79) ראה רמב״ם הל׳ יסוה״ת פ״ב ה״ז.
80) זכרי׳ ג, ז.
81) ראה לקו״ת נשא כח, סע״ד. פינחס עז, ד. ובכ״מ.
82) קידושין לא, א. וש״נ.
83) ח״א ס״ט.
84) ראה סה״מ תרנ״ז ס״ע רכג ואילך. ועוד.
85) ע״פ מיכה ב, יג. וראה אגדת בראשית ספס״ג. וראה גם ב״ר פפ״ה, יד ובפרש״י לשם.
86) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חע״ד ע׳ 316. ע׳ 343.
87) ראה אנציק׳ תלמודית ערך חנוכה (כרך טז) ס״ד (ע׳ רסז ואילך). וש״נ.
88) ראה אנציק׳ תלמודית שם ס״ח (ע׳ שיח). וש״נ.
89) ראה שו״ת בנין שלמה ח״א או״ח הל׳ חנוכה סנ״ג. שו״ת לבושי מרדכי או״ח מהד״ת סוסס״ו בסופו. שבילי דוד לשו״ע או״ח סתער״א ס״ז. ועוד.
90) הל׳ תמידין ומוספין פ״ג ה״י־יב.
91) ולהעיר מהשקו״ט בנוגע למ״ש בדברי הימים־ב יג, יא — ראה חומת אנך (להחיד״א) לדה״ב שם. אור שמח לרמב״ם שם. ועוד.
92) תצוה ל, ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בשחרית. ולכן, דוקא בבתי־כנסיות ובתי־מדרשות שנקראים ״מקדש מעט״[93], יש מקום להדליק גם בשחרית.

ומובן גם שכשם שבבתי־כנסיות לא מדקדקים בזמן ההדלקה, ובלבד שתהי׳ קשורה עם תפלה, שהיא במקום עבודה[94] — הנה עד״ז (בבחי׳ ״קלקלתן זוהי תקנתן״[95]) יש מקום שב״מקדש מעט״ יהיו דולקים שמונת הנרות אפילו באמצע היום, עד לסיומו של חנוכה, ואדרבה: כיון שתיכף מסתיים ענינו של חנוכה כפי שהוא בגילוי, מודגשת יותר החביבות ״לחטוף״ עוד כמה דקות כדי להסתכל על הנרות ולשמוע מה שהם מספרים (כלשון רבינו נשיאנו בשם אביו[96]).

ולכן: מצד המחשבה שהשעה צריכה לכך ש״הוי׳ יגי׳ חשכי״, שכבר יסתיים חושך הגלות, ותהי׳ ״אתחלתא דגאולה״, ולאח״ז גאולה אמיתית ושלימה, ושלימה במילואה, ובאופן ש״בני ישראל יוצאים ביד רמה״[11] — היתה ההצעה והבקשה וההפצרה בכל לשון של בקשה, שיאספו רבים מישראל [עיקר הכוונה היתה בנוגע לילדי ישראל, אפילו שלא הגיעו לבר־מצוה או בת־מצוה, אלא שנוסף אליהם יהיו גם עשרה מישראל, כדי שיהי׳ זה ״דבר שבקדושה״[97]], וידליקו הנרות בלי ברכה, ויספרו להם אודות הענין דחנוכה, ולעשות זאת בכל ה״שטורעם״, ובשמחה ובטוב לבב, ובאופן של ״פרסומי ניסא״.

וענין זה הוא בדוגמת האמור לעיל (ס״ח) אודות היתרון שבמוצאי חנוכה, שאז היא ה״בחינה״ עד כמה פעל הענין דחנוכה, ועד״ז בימי חנוכה עצמם, במשך הזמן שבין הדלקה לחברתה, שבשעות אלו אי אפשר להדליק נרות חנוכה בברכה, ואעפ״כ מחפשים עצות והסברות ודרכים להוסיף באור, עד לאופן ד״יגי׳ חשכי״.

*

יב. האמור לעיל נתן לי הסבר על ענין שהתייגעתי עליו זמן רב:

מהו הענין של נר ה׳ דחנוכה? — כידוע שאצל חסידים, ואפילו אצל אלו שאינם חסידים, עושים ממנו יום מיוחד מבין שמונת ימי חנוכה.

בבית רבי[98] מובא, שיש מסורת שבו נשתחרר רבינו הזקן מהמאסר השני — שהרי נוסף על המאסר בשנת תקנ״ט, שלאחריו היתה הגאולה בי״ט כסלו, הי׳ מאסר נוסף בשנת תקס״א (אמנם לא חמור כ״כ, אבל בכל זאת מאסר), ויש אומרים שהשחרור ממאסר זה הי׳ בה׳ חנוכה, ומאז חוגגים נר ה׳ דחנוכה.

אבל זוהי רק העברת השאלה ממקום אחד לשני: העובדה שהשחרור מהמאסר השני הי׳ בנר ה׳ דחנוכה, דורש ביאור (יותר, או עכ״פ) באותה מדה כמו הענין שחוגגים את נר ה׳ דחנוכה יותר משאר ימי חנוכה — שהרי אם כל הענינים בעולם הם בהשגחה פרטית[99], הרי בודאי שהגאולה מהמאסר השני ביום מסויים (ובפרט שנקבע לאח״ז במנהג (כו״כ מ)ישראל במשך הדורות) אינו באקראי ח״ו.

ואין זה ענין שמבואר רק בחסידות (שגם היא ברת־סמכא...), אלא זוהי גמרא מפורשת[100]: ״מגלגלין זכות ליום זכאי״, והיינו, שה״זכות״ הקשורה עם יום זה, אינה בדרך מקרה, אלא זהו סימן שיום זה הוא ״יום זכאי״.

וא״כ, נשאלת השאלה מהי ה״זכות״ של ה׳ חנוכה מכל שאר ימי חנוכה, שבגלל זה הי׳ אז השחרור של רבינו הזקן מהמאסר השני?

---

93) יחזקאל יא, טז. וראה מגילה כט, א.
94) ראה ברכות כו, א־ב.
95) ע״ד שבת פ, ב (ועוד): ״קילקולו זהו תיקונו״.
96) סה״ש תש״ו ע׳ 22.
97) ראה ברכות כא, ב. וש״נ.
98) ח״א רפי״ט בהערה א. וראה סה״ש תורת שלום ע׳ 84.
99) ראה כש״ט בהוספות סקע״ט ואילך. וש״נ.
100) תענית כט, א. וש״נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובכן: יכולים לומר בזה ענין ע"פ קבלה, אבל, כיון שלא מצאתי זאת בשום מקום, הנני מתיירא להתערב כו'; אבל יש גם מה שיכולים לומר בזה ע"ד הפשט, כדלקמן.

יג. ויובן ע"פ המבואר לעיל (ס"ג ואילך) שנקודת הענין של חנוכה הוא "יגי' חשכי", היינו, שיש ענין שלכאורה אינו שייך כלל לאור, ויתירה מזה, זהו ענין שמנגד לאור ("חשכי"), ושם פועלים אור נוסף, שהרי אפילו בזמן שביהמ"ק הי' קיים, שהדליקו את המנורה בביהמ"ק השני לאחרי נס חנוכה, הדליקו גם נרות חנוכה בפ"ע, כך, שניתוסף דבר חדש בענין האור, ועד ש"הנרות הללו אין בטלין לעולם"[66]; ובענין זה יש יום א' בחנוכה שהוא מיוחד משאר ימי חנוכה.

ובהקדמה:

החידוש של שבת לגבי ששת ימי החול — שכל שבת הוא בדוגמת "שבת בראשית", וכל ששת ימי החול הם בדוגמת ששת ימי בראשית — מצינו בפירוש בחומש (תושב"כ), שבכל הימים נאמר "ויהי ערב (שבו הי' חושך) ויהי בוקר" (שבו הי' אור), מלבד בשבת שבו לא נאמר "ויהי ערב ויהי בוקר", ואיתא במדרש[101] שבשבת אכן לא הי' חושך.

ומזה מובן, שעיקר החידוש של חנוכה ("יגי' חשכי") הוא — לא בשבת (שבו אין ענין של חושך) שבימי חנוכה, אלא דוקא בימות החול שבימי חנוכה.

ובזה גופא יש חידוש גדול יותר — כשיש יום בחנוכה שלעולם לא יחול ביום השבת, שיום זה רחוק יותר מיום השבת (שבו אין "ערב", חושך), שלא זו בלבד שבקביעות מסויימת חל בימות החול, ולא בשבת, אלא לעולם אינו חל בשבת, כי אם בימות החול.

ובכן: איזה יום בחנוכה אינו חל לעולם בשבת? — נר ה' דחנוכה, שהרי איתא בסידורו של רבינו הזקן[102] שר"ח כסלו יכול להיות בששת ימי החול, אבל לא ביום השבת; ונר ה' דחנוכה, שחל בכ"ט כסלו, חל באותו יום בשבוע כמו ר"ח כסלו.

וכיון שגם ענין זה אינו בדרך מקרה ואקראי, אלא בהשגחה פרטית, הרי זה מורה שיום זה רחוק מענין השבת, ועד שבאיזו קביעות שתהי' לא יחול ביום השבת, משא"כ שאר ימי חנוכה שיש בהם "בכח" שיהיו חלים גם בשבת, והא ראי', שבשנה קודמת או בשנה הבאה אכן חלו בשבת.

ומזה מובן, שהענין דחנוכה ("יגי' חשכי") שמודגש בעיקר בימות החול שבחנוכה, הוא ביתר שאת וביתר עוז בנר ה' דחנוכה, שחל לעולם בימות החול.

יד. ועוד ענין בזה:

איתא בקבלה[103], והובא בחסידות בלקו"ת[104], שג' הימים טובים פסח שבועות וסוכות הם כנגד חג"ת, וחנוכה ופורים הם כנגד נצח והוד, ובזה גופא יש ב' דעות, והמסקנא היא שמתתיהו תיקן ההוד[105].

וכיון שחנוכה קשור עם ספירת ההוד, נמצא שיום ה' דחנוכה הוא הוד שבהוד — שזהו ענינו של ל"ג בעומר[106], שקשור עם פנימיות התורה[107], כמו שמן (ענינו של חנוכה), כידוע שענין השמן בתורה (שיש בה מים, יין ושמן) הו"ע פנימיות התורה[108].

[אלא שהשייכות דיום ה' דחנוכה שענינו הוד שבהוד לל"ג בעומר תלוי' אם מנין פרטי הספירות בימי ספה"ע הוא מלמעלה למטה או מלמטה למעלה[109] — בדוגמת "מוסיף והולך" או להיפך; "כנגד

101) ב"ר פי"א, ב. פי"ב, ו. ועוד.
102) ב"לוח לקביעות החדשים".
103) ראה תקו"ז חדש צג, ג־ד בנצו"ז שם. וראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"נ ע' 269. וש"נ.
104) דרושי ר"ה נח, א.
105) ראה פע"ח שער מקרא קודש פ"ד, ושם קודם שער ר"ה. שער הכוונות ענין ר"ח. הגהות שמן ששון על שעה"כ דרוש חנוכה סק"ב. כנפי יונה סנ"ג, הובא בשל"ה רסב, סע"ב.
106) ראה סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר ח"ב תמה, א ואילך.
107) שם תמו, א.
108) ראה אמ"ב שער הק"ש ספנ"ג ואילך. וראה גם תורת מנחם ספר המאמרים כסלו ע' קפ. וש"נ.
109) ראה תורת מנחם — התוועדויות ח"א ע' 38. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ימים היוצאין״ או ״כנגד ימים הנכנסין״[5], שזהו ענין בפ״ע; ואילו ענינו המיוחד של יום (ובמילא גם הדלקת נר) חמישי דחנוכה כפי שהוא בפשטות ובגלוי (ע״פ נגלה) — שלעולם לא יחול בשבת].

ולכן מצינו בזה דבר פלא:

אמירת מאמר חסידות בפרט ברבים, היתה בדרך כלל בשבת או ביו״ט, או בקשר למאורע מיוחד וכיו״ב.

אך מצינו בהמשך מים רבים[110], שצויין על א׳ ממאמרי חנוכה, שנאמר בנר ה׳ דחנוכה (עם היותו תמיד יום חול).

— יתכן שהסיבה לכך היא בגלל שאז היתה הגאולה מהמאסר השני, ועכ״פ דורש הדבר ביאור.

ובדרך אפשר י״ל הביאור בפשטות — שזה מתאים עם כל החידוש דחנוכה ש״הוי׳ יגי׳ חשכי״.

טו. וכמדובר כמ״פ — עיקר הכוונה הוא ה״בכן״ שבדבר:

כשיוצאים מימי חנוכה ונמצאים במעמד ומצב שנראה לעיני בשר שזהו בדיוק ההיפך מענין האור, שזהו היפך ענין השבת שאין בו כלל ענין החושך — הנה דוקא אז צריך ״להרעיש״ יותר מה״רעש״ של כל ימי חנוכה!

וכאמור, ש״רעש״ הוא ע״פ הפס״ד שהדלקת נר חנוכה צ״ל ״על פתח ביתו מבחוץ״[5]: צריך ליקח מהענינים שהם ״ביתו״, ד׳ אמות של הלכה, ה״מקדש מעט״ שלו, שעליו נאמר[111] ״ושכנתי בתוכם״, ״בתוך כל אחד ואחד מישראל״[112], אבל ה״בית״ צריך להיות באופן שיש לו ״פתח״ שבו מדליק נר חנוכה, ״על פתח ביתו מבחוץ״, כדי להפוך את העולם, עי״ז שמאיר אותו.

ועי״ז פועל ד״כליא ריגלא דתרמודאי״[5], וממשיך את הענין ד״מטו רגלין ברגלין״[113] — עקבתא דמשיחא, ועד לגאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו.

* * *

טז. מאמר (כעין שיחה) ד״ה כי עמך מקור חיים.

* * *

יז. בהמשך להמדובר אודות ״המעשה הוא העיקר״[72],

— שבהתאם לכך הוא גם הסדר בחנוכה, שלכל לראש מתחילים עם מעשה: הדלקת הנר, שענין זה נעשה ברגעים האחרונים של היום שלפני חנוכה, ״משתשקע החמה״, עוד לפני צאת הכוכבים, שאז מתחיל שיעור הזמן של הדלקת נר חנוכה, אלא שבתור הכנה לזה, בתור ״מכשירי מצוה״, צ״ל לפנ״ז אמירת הברכות, אבל העיקר בדבר הו״ע הדלקת הנר בפועל, כמובן ע״פ נגלה, וגם ע״פ המבואר בתניא[114] בנוגע למעלת המעשה (נוסף לכך שגם אמירת הברכה הו״ע של מעשה, כיון ש״עקימת שפתיו הוי מעשה״[115]) —

יש לסיים גם בהנוגע לפועל:

דברתי ובקשתי וכו׳ לעשות את כל ה״רעש״ (״שטורעם״) בקשר לחנוכה, הן בנוגע לאנשים הן בנוגע לנשים והן בנוגע לטף — להאיר אצלם בעצמם, ובאופן שיאירו גם את העולם, עד שיהי׳ ״אור הוי׳ לעולם״[116] בגלוי.

---

110) תרל״ו — ח״ב ע׳ תכט (בכותרת: ל״ה (ליל ה׳) דחנוכה).
111) תרומה כה, ח.
112) ראה אלשיך עה״פ. של״ה סט, א. ועוד.
113) זח״ב רנח, א (ובמק״מ).
114) פל״ז ואילך.
115) סנהדרין סה, א.
116) ע״פ ישעי׳ ס, יט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואכן ישנם אלו שעסקו בזה, ופעלו בהצלחה רבה מיד על אתר, ואין לשער כלל את התוצאה מזה — פירותיהן ופירות־פירותיהן במשך כל השנה ובמשך כל השנים (לשון רבים) הבאים לאח״ז.

וע״פ האמור לעיל שעכשיו ממשיכים את ה״שטורעם״ של ימי חנוכה — יאמרו כולם ״לחיים״, וינגנו ניגון שמח.

וזו תהי׳ התחלה טובה לענין ד״יגי׳ חשכי״ — גם חושך הלילה של מוצאי ימי חנוכה — לא רק באופן שהחושך לא יבלבל, אלא באופן ש״לילה כיום יאיר״, היינו, שהחושך עצמו יאיר.

יח. וכיון שבנוגע לחנוכה בכלל מצינו ש״נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס״[117], ורש״י מוסיף ענין גדול יותר, ש״על יד אשה נעשה הנס״ — יש לנשים זכות מיוחדה ואפשריות מיוחדה לפעול בזה יותר מאשר אנשים,

ובפרט כשמדובר אודות הפעולה עם ילדים קודם שהגיעו לבר־מצוה או בת־מצוה — הנה כשמדובר אודות הגיל ש״צריך לאמו״[118], יש לאשה את כל הזכות וכל הכחות ואפשרויות כו׳, ואפילו בגיל מאוחר יותר, יש לה חלק גדול בזה,

ובפרט כפי שרואים במדינה זו,

— וכדברי רבינו נשיאנו שבואו למדינה זו אינה מצד הגאולה וההצלה שלו, אלא בגלל שצריך להראות ש״אַמעריקע איז ניט אַנדערש״[119], והוא ישנה (ואכן שינה) את אמריקא —

שחינוך הבנים והבנות תלוי כמעט ברובו, ואולי רובו ככולו, בהשקפה ורצון אמיתי וחזק של ״עקרת הבית״[120] (וכן האחות גדולה וכו׳), ועד שגם חינוך הבעל עצמו[121] תלוי במדה גדולה ברצונה של האשה באיזה אופן תהי׳ הנהגת בעלה[122],

ובפרט שבנוגע לפעולות של ימי חנוכה אלו נטלו גם הנשים חלק גדול —

ישלחו עבורן את המזונות והיין (ומסתמא יוסיפו כו׳),

ויתדברו ביניהן — בשעת מעשה או לאח״ז, בזמן הפנוי, מחר או בימים הקרובים — כיצד יכולים להאיר את כל ימי השנה הבאים עלינו, ובאופן שיאיר את כל השנים הבאים לקראתנו.

ויה״ר שיעסקו בכל ענינים אלו מתוך גאולה מגלות הפנימי, ועד שזה יביא גם את הגאולה האמיתית והשלימה מהגלות החיצוני, גלות כפשוטו, באופן ש״בני ישראל יוצאים ביד רמה״, ובקרוב ממש.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א מסר, ע״י הרב יוסף הלוי וויינבערג, את המזונות עבור הנשים.

ניגנו הניגון ״האָפּ קאָזאַק״, וכ״ק אדמו״ר שליט״א עודד מאוד את הנגינה ורמז לשרוק].

* * *

יט. דובר לעיל (במאמר[123]) באריכות ובביאור ובהסבר בנוגע לענין האור (בקשר לאור של נרות חנוכה) — שזהו דבר המאיר, ועל ידו יש לאדם דרך מוארת, לידע ממה צריך להזהר, ואחרי מה צריך לרדוף, וכך נעשים אצלו חיים מוארים.

אבל באמת, הנה ע״פ תורת הבעש״ט ותורת המגיד בענין ״יהי אור״[124] — שקשור עם חנוכה, כאמור לעיל[125] אודות דברי השל״ה[126] ש״חנוכה .. רומז לחינוך העולם .. וכמו שראשית הבריאה יהי אור, כן

117) שבת כג, א.
118) ראה עירובין פב, א־ב. וש״נ.
119) ראה סה״ש תש״ו ע׳ 53. וש״נ.
120) ראה ב״ר פע״א, ב. זח״א קנד, א. אוה״ת נ״ך ח״ב ע׳ תתעא. ע׳ תתנח ואילך.
121) כ״ק אדמו״ר שליט״א הפסיק ואמר בבת־שחוק: ״מסתמא וועט מען קיין פאַראיבל ניט האָבן״...
122) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חמ״ז ע׳ 65 ואילך. חס״ח ריש ע׳ 292. וש״נ.
123) ע׳ 3 ואילך.
124) בראשית א, ג.
125) שיחת ש״פ מקץ, שבת חנוכה, מבה״ח טבת ס״ב (תורת מנחם — התוועדויות חע״ד ע׳ 359).
126) חלק תושב״כ שא, סע״ב ואילך — בהגהה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מצות חנוכה בנרות״ – מובן, שנוסף לכך ש״אור״ מאיר דבר שכבר ישנו במציאות לפנ״ז, יש ב״אור״ ענין נעלה יותר, שהו״ע של השפעה חדשה.

והענין בזה:

מבואר בארוכה בתורת הבעש״ט והמגיד[127] בפירוש הכתוב ״ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור״, שענין האור קשור עם ענין החסד, שעל ידו נעשה כל בנין העולמות, כמ״ש[128] ״עולם חסד יבנה״,

– ועד שאפילו לפני הצמצום מצינו ש״הי׳ אור א״ס ממלא את החלל״[129], היינו, שגם כאן נאמר הלשון ״אור״ דוקא –

אלא שה״אור״ יכול להיות באופן של בלי גבול, ואז, הנה מצד בהירותו, אי אפשר לקבלו; ולכן נאמר ״ויאמר אלקים יהי אור״ – חסד, ״ויהי אור״ – גבורה, היינו, שהאור נתצמצם כדי שיוכל להתקבל כו׳.

ונמצא, שכל מציאות העולמות ועד למקור העולמות הו״ע שנקרא בשם ״אור״ (או בשם ״חסד״, שזוהי החיצוניות; ה״אור״ הוא פנימיות הענין, ו״חסד״ הוא חיצוניות הענין).

כ. ומזה מובן במכ״ש וק״ו בנוגע ל״נר מצוה ותורה אור״[130]:

אע״פ שתורה ענינה ״גדול לימוד שמביא לידי מעשה״[131], היינו, שמאירה ומורה כיצד צ״ל המעשה, יש ב״תורה אור״ גם הענין שהיא יוצרת את המציאות – שהרי התורה קובעת ויוצרת את המציאות של ״מצוה״ והמציאות של ״עבירה״, שע״פ פסק התורה נקבע אם זוהי מצוה או ענין הפכי ממצוה.

ועד שמצינו בנוגע להלכה כפשוטה, שכאשר נשתנה המצב אצל חכמי התורה, ״מאן מלכי רבנן״[132], ונעשה רוב מנין ורוב בנין (״אחרי רבים להטות״[133]) באופן שונה מהרוב מנין ורוב בנין שהי׳ בדור או זמן לפנ״ז, אזי משתנה אופן המציאות של המצוה (לפי התנאים והכללים והגדרים שבדבר, כיצד יכולים לשנות פס״ד של בית־דין שקדמו[134]) – באיזה אופן היא המצוה ובאיזה אופן היא היפך המצוה.

והיינו, שהענין ד״תורה אור״ הוא – לא רק להאיר, אלא לכל לראש לפעול את המציאות, ואח״כ להראות ולהאיר מהי המציאות.

וזהו גם פשטות מארז״ל[135] ״אסתכל באורייתא וברא עלמא״: כיון שנאמר בתורה ״יהי אור״, הנה עי״ז נעשה מציאות האור – ״ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור״.

כא. ומזה מובן, שהתכלית היא, שיהודי יידע שלא זו בלבד שהתורה מראה לו שיש מציאות של עולם בפ״ע, ורק כדי שיידע ממה ליזהר ומה לעשות, עליו ללמוד תורה, להסתכל בשולחן־ערוך וכו׳, אלא יתירה מזה, שהתורה היא בעה״ב על העולם, וכשילמד תורה כדבעי למהוי, אזי יפעל ״ארץ חדשה״ ו״שמים חדשים״[136] כפשוטם, והיינו, שכאשר בלמדו תורה מתקבל אצלו שע״פ תורה צ״ל מציאות העולם באופן אחר, אזי משתנה מציאות העולם.

וכדאיתא בירושלמי[137] הידוע על הפסוק[138] ״לא־ל גומר עלי״: ״בת שלש שנים ויום אחד, נמלכו בית דין לעברו, בתולין חוזרין״, והיינו, שגם לאחרי שהי׳ ענין שפעל בגוף של ״בת שלש שנים ויום אחד״ באופן ש״אינן חוזרין״, הנה עי״ז שב״ד מעברין את השנה בד׳ אמות שלהם, נעשה שינוי במציאות הגוף של מי שנמצאת בקצוי תבל.

---

127) כש״ט סרמ״ז. או״ת בתחלתו. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס״ב ס״ע 187 ואילך. וש״נ.
128) תהלים פט, ג.
129) ראה ע״ח ש״א ענף ב.
130) משלי ו, כג.
131) קידושין מ, ב. וש״נ.
132) ראה גיטין סב, סע״א. זח״ג רנג, ב (ברע״מ).
133) משפטים כג, ב.
134) ראה רמב״ם הל׳ ממרים פ״ב. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס״ח ס״ע 66. וש״נ.
135) זח״ב קסא, סע״א ואילך.
136) ישעי׳ סה, יז. סו, כב.
137) כתובות פ״א ה״ב. וש״נ.
138) תהלים נז, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכמדובר כמ"פ[139] שמצינו כמה סיפורים בנוגע לחכמי התורה, "מאן מלכי רבנן", שלמדו תורה כדבעי — שנעשו בעלי־בתים על העולם.

וכסיפור הידוע[140] שרבינו הזקן רצה לקדש את הלבנה מעומד בהיותו בספינה, ובראותו שבדברים לא יוכל לפעול שהפקיד יעמיד את הספינה ברצונו, אזי פעל שהספינה תעמוד מאלי', ובכך שינה את הטבע בנוגע להנהגת הספינה, שאע"פ שבדרך הטבע יש בכח היד של בני־האדם לעשות תנועות במים באופן שהספינה תתקדם הלאה, הנה למרות שנשארה המציאות הגשמית של המים והספינה והאנשים שעשו את כל התנועות כו', עמדה הספינה ולא זזה ממקומה, עד שהפקיד הסכים להעמיד את הספינה ברצונו, כדי שרבינו הזקן יוכל לקיים מצות קידוש לבנה — לא באופן נסי, אלא באופן טבעי (שנזכר גם בי"ט כסלו[141]).

וכאמור לעיל, שלא זו בלבד שהתורה מאירה ומורה ליהודי מה עליו לעשות, אלא התורה משנה את מציאות העולם שתהי' באופן המתאים לרצון התורה; ולא רק באופן של "יש מאין", אלא באופן שקיימת מציאות "יש" של עולם שמתנהג באופן מסויים, ע"פ "חוקות שמים וארץ"[142], ואעפ"כ, כשבאה התורה ואומרת שעכשיו יש צורך בשינוי — אזי נעשה שינוי.

כב. ועכשיו הרי זה גם ענין שהזמן גרמא:

כבר סוכם שצריך לדבר רק אודות ענינים של אור, אבל בכל זאת יודעים שיש כמה ענינים שבהם צ"ל שינוי המציאות; ישנה כבר המציאות, והמציאות היא באופן בלתי־רצוי, אבל יהודים מתאספים ומכריזים: "דאַלאָי" גלות פנימי ו"דאַלאָי" גלות חיצוני ו"דאַלאָי" גלות כפשוטו, ופועלים שמשתנה מציאות העולם, ולאח"ז יכולים ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך שמחה וטוב לבב.

והנקודה הפנימית שבכוונת הדברים, שלא זו בלבד שהתורה מאירה את העולם שיידעו מה הם "חוקות הטבע", אלא ישנו אופן וענין אחר לגמרי שלא בערך — שהתורה קובעת ויוצרת חוקים בטבע,

ובשעה שיש צורך בנס — אזי נעשה נס שמלובש בדרכי הטבע,

— לא כמו ימי חנוכה שבהם אומרים הלל בכל יום, והרי "הלל" אומרים רק כאשר "היא נפלאת בעינינו"[143], כמו הנס ד"מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים"[31], ככל אריכות הדיבור אודות המאורעות שאירעו "בימים ההם בזמן הזה"; אבל לאח"ז, הנה "הקורא הלל בכל יום כו'"[144], הרי זה היפך הנהגת העולם. ואע"פ שיש ניסים בכל יום ויום, אלא ש"אפילו בעל הנס אינו מכיר בניסו"[145], כמ"ש[146] "לעושה נפלאות גדולות לבדו", מ"מ, אי אפשר לומר "הלל", כיון שהנס מלובש בדרך הטבע. אלא שההתלבשות בדרך הטבע היא ע"י לבוש זך כו' —

ונעשה למטה מעשרה טפחים מעמד ומצב ש"לכל בני ישראל הי' אור במושבותם"[147], שבכל מקום שנמצאים בימי הגלות האחרונים, בארץ הקודש או בחוץ לארץ, יהי' אצלם ענין של אור אמיתי, "נר מצוה ותורה אור", שנמשך מאורו של הקב"ה — "(ב)אורך (נראה אור)"[148] (גם אם הוא מכוסה בלבוש הטבע), ולאורו נלך בחיי יום־יום.

כג. וענין זה נעשה אצל "צבאות הוי'"[149] בכללות, דקאי על כל אחד מישראל, הן אנשים והן נשים, ואפילו טף,

139) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חע"ב ע' 109. וש"נ.
140) ראה שיחת ליל י"ט כסלו תרצ"ב (סה"ש תרצ"ב ע' 13). וש"נ.
141) ס"ט ואילך (תורת מנחם — התוועדויות חע"ד ס"ע 268 ואילך).
142) ירמי' לג, כה.
143) תהלים קיח, כג.
144) שבת קיח, ב. וראה גם תורת מנחם — התוועדויות חע"ב ע' 25. וש"נ.
145) נדה לא, א.
146) תהלים קלו, ד.
147) בא יו"ד, כג.
148) תהלים לו, יו"ד. וראה ד"ה כי עמך גו' שנאמר בהתוועדות (תורת מנחם — התוועדויות חע"ה ע' 3 ואילך).
149) בא יב, מא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

— כפי שמצינו ב"לגיון של מלך"[150] ש"למוד .. להיות נמנה מן הבטן"[151], כפי שהי' אצל יוכבד, שממנה נולד אח"כ משה רבינו, שסלל דרך לבנ"י בכל הדורות, ולכן נקרא "משה רבינו"[152] —

שבכל יום יש אצל כל אחד ענין התורה ותפלה וצדקה, ג' עמודים שעליהם "העולם עומד": תורה עבודה וגמילות חסדים[153],

וכמדובר בארוכה בהתוועדות הקודמת[154] שענין זה צ"ל באופן שבכל בית בישראל — שנעשה "בית המקדש", כמ"ש[111] "ושכנתי בתוכם", "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם", בתוך כל אחד ואחת שבישראל[112], שביתו נעשה "בית המקדש", שבו ישנו הענין ד"ושכנתי בתוכם", עי"ז שיש שם מנורה שענינה "להעלות נר תמיד"[155], להאיר באור שנמשך מ"(ב)אורך" — יהי' ניכר ונראה גם בעיני בשר ג' ענינים אלו, עי"ז שיש בו סידור (תפלה), וכן ענין של תושב"כ ותושבע"פ — חומש, תהלים, גמרא או משניות וכו', וכן קופת צדקה, שתזכיר אפילו ביום השבת שישנו ענין הצדקה (מהענינים שעליהם העולם קיים), ובימות החול — נותן בה צדקה בכל יום ויום.

ועאכו"כ בנוגע לאלו שיש להם זכות להיות "צבא" באופן הנראה גם לגוים — שיתקיים בהם מ"ש[156] "הוי' אלקיך מתהלך בקרב מחניך", כיון ש"והי' מחניך קדוש", ולכן, יש צורך שבכל מקום שהם נמצאים — בעורף או בחזית (כפי שנקראים שם, וככל הלשונות שבזה) — יהיו סידור, תהלים וקופת צדקה.

כד. ויה"ר שמכאן ולהבא יקויים הענין ד"הוי' יגי' חשכי" — ביטול חושך הגלות, ויתירה מזה, שחושך הגלות עצמו יתחיל להאיר כרצונם של בנ"י,

ולאח"ז יפטרו ממנו לגמרי, עי"ז שיקויים היעוד[157] "קץ שם לחושך", "דאַלאָי גלות", בדרכי נועם ובדרכי שלום,

ותבוא הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז יקויים היעוד[158] "לא יהי' לך עוד השמש לאור יומם .. לא יבוא עוד שמשך גו'", אלא "הוי' יהי' לך לאור עולם",

"ובני ישראל יוצאים ביד רמה", ובקרוב ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "נאַשאַ סלוזשבאַ"[159]. ואח"כ התחיל לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאַוואָ" ועודד את הנגינה, וכן רמז לשרוק].

150) פרש"י במדבר א, מט.
151) פרש"י שם ג, טו.
152) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חנ"ד ס"ע 159.
153) אבות פ"א מ"ב.
154) שיחת ש"פ וישב, כ"ף כסלו ס"כ (תורת מנחם — התוועדויות חע"ד ע' 344).
155) ר"פ תצוה.
156) תצא כג, טו.
157) איוב כח, ג.
158) ישעי' ס, יט־כ.
159) כשהחזן התחיל את הבבא הב', הפסיקו כ"ק אדמו"ר שליט"א והורה לו שיתחיל מיד מהבבא הי"ג (וידלג על הבבות שבינתיים), בגלל השעה המאוחרת.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' א

מעברים, **וְהָאָמַר שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַפֶּסַח אֵין בָּצִיר לֹא** – והרי הוא אמר שרק באופן שנמשכת תקופת טבת עד ט"ז בניסן מעברים, מאחר שעתידה תקופת תשרי לחול בכ"ב לחודש, אבל בפחות מכך אין מעברים, דהיינו, שאם תימשך תקופת תמוז עד עשרים לחודש אין מעברים על כך את השנה, ומדוע נקט בדבריו רק 'ששה עשר לפני החג'.

מתרצת הגמרא: **לֹא, אִידִּי וְאִידִּי** [־בזה ובזה] **אֵין מְעַבְּרִין**, שאף אם נמשכת תקופת תשרי עד י"ז וי"ח לחודש אין מעברים את השנה, **וְאִידִּי** – ואגב **דְּתָנָא בְּרֵישָׁא** 'שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַפֶּסַח' מעברים, **תָּנָא נַמִּי** בסיפא 'שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג' אין מעברים, אך כן הוא הדין אף בעשרים לפני החג שאין מעברים השנה.

הגמרא ממשיכה לברר את דברי הברייתא: שנינו בברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אַף** אם נמשכת תקופת תמוז עד **שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג מְעַבְּרִין** על כך את השנה. מקשה הגמרא: **הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא** – לכאורה הרי זה כשיטת תנא קמא, שאף הוא סובר שאם חסירה התקופה ששה עשר יום מעברים על כך את השנה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. שיחת ש"פ ויגש, ד' טבת, ה'תשל"ד.

בלתי מוגה

א. יום הש"ק זה הוא השבת שלאחרי סיום וחותם ימי חנוכה, "זאת חנוכה", שכולל את כל ימי חנוכה.

ובהקדמה[1] — שגם יום ראשון דחנוכה כולל את כל ימי חנוכה, כמבואר בשערי אורה[2], ומרומז גם בנגלה דתורה, כדאיתא בגמרא[3] "מאי חנוכה, בכ"ה בכסלו יומי חנוכה תמניא אינון", היינו, שבכ"ה בכסלו נכללים כבר כל שמונת ימי חנוכה. אבל ההתכללות של ימי חנוכה ביום הראשון אינה באופן גלוי לעיני בשר, אלא ברמז, ויש צורך בביאור והסבר כו'; ואילו ההתכללות של ימי חנוכה ביום האחרון היא באופן גלוי לעיני בשר — בהתאם לכללות מעלת מצות הדלקת נר חנוכה לגבי שאר המצוות, שבה נראה ענין האור בעולם באופן גלוי לעיני בשר — שהרי מדליקים בו (לא רק נר שמיני, אלא) שמונה נרות "כנגד ימים היוצאין"[3].

ולהעיר, שכן הוא בכל עניני קדושה, ומהם נמשך גם בעניני העולם — שראש והתחלת כל ענין כולל את הענין כולו, וכן סוף וסיום הענין כולל את כל הענין, ש"הכל הולך אחר החתום"[4] (או "החיתום"[5]), אבל יש חילוק ביניהם — שבראש ותחלת הענין לא ניכר בגלוי כל הענין, ורק בסוף הענין — לאחרי שכבר ישנם בפועל כל הפרטים שבו — אזי ניכר בגלוי כל הענין.

ולדוגמא: בלימוד מסכת — יודעים אמנם שבתחלת וראש המסכת כלולה כבר כל המסכת (וכמו בראשי־תיבות, שראש התיבה כוללת את כל התיבה), אבל לא רואים זאת בגלוי, אלא יש צורך בביאור והסבר כו'; ורק לאחרי שלומדים את כל המסכת כולה עד שבאים לסיום המסכת, הנה אם רק אין ענין השכחה — שזהו דבר בלתי רצוי שאינו בגבול הקדושה[6] — אזי ישנם אצל הלומד כל עניני המסכת בגלוי (וכמו בלימוד אותיות הא"ב, שכאשר באים לאות תי"ו, ישנם כבר גם כל האותיות מאל"ף עד תי"ו).

ומזה מובן גם מעלת יום השבת שלאחרי חנוכה לגבי יום השבת שלפני חנוכה, ש"מיני' מתברכין כולהו יומין"[7], גם יום ראשון דחנוכה שכולל את כל ימי חנוכה — כיון שיום השבת שלאחרי חנוכה כולל את יום השמיני דחנוכה שבו כלולים כל ימי חנוכה באופן גלוי (באופן נעלה יותר מההתכללות ביום ראשון שאינה בגלוי).

ועוד זאת, שיום השבת שלאחרי חנוכה פועל בימי חנוכה הענין ד"ויכולו" — כב' הפירושים[8] בענין "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם"[9]: (א) מלשון כליון, שהו"ע העלי' מלמטה למעלה, שכל עניני הבריאה הם בתנועה של כליון ("אויסגאַנג"), תשוקה וצמאון לאלקות, (ב) מלשון תענוג, שהו"ע המשכת התענוג (ענינו של שבת, כמ"ש[10] "וקראת לשבת עונג") מלמעלה למטה בכל עניני הבריאה.

ולכן, בעמדנו ביום השבת שלאחרי חנוכה, הרי זה הזמן המתאים, שעת הכושר, להתבונן ולחיות מחדש ("איבערלעבן") את הענין דחנוכה, על מנת להמשיכו על כל השנה, ולעשות זאת מתוך תענוג, ועד שכל התענוג הוא בענין זה, והיינו, שאין אצלו תענוג אחר מלבד התענוג בענין של חנוכה.

---

1) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 244 ואילך. שיחת ש"פ מקץ, ד' טבת דאשתקד ס"ט (תורת מנחם — התוועדויות חע"א ע' 16). וש"נ.
2) שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב.
3) שבת כא, ב.
4) ברכות יב, א.
5) ראה רא"ש שם (סי"ד). ועוד.
6) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סה"י. וש"נ.
7) זח"ב סג, ב. פח, א.
8) ראה אוה"ת עה"פ (כרך א — מב, ב ואילך. כרך ג — תקח, א ואילך).
9) בראשית ב, א.
10) ישעי' נח, יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב. ובכן[11]:

ענינו של חנוכה – שבו מדליקים שמונה נרות, שזהו"ע נעלה יותר משבעת הנרות שהדליקו בביהמ"ק, כולל גם בחנוכה, שבמנורה שבהיכל ביהמ"ק הדליקו שבעה נרות (שהרי אסור לשנות ח"ו ולהדליק שם שמונה נרות), ורק בביתו (וחצרו – "חצרות קדשך") של כל אחד מישראל, הדליקו שמונה נרות.

והדלקת נר חנוכה היא "על פתח ביתו מבחוץ"[3], והיינו, שצריך לחבר את ה"חוץ" עם ה"בית", עי"ז שהאור של נרות חנוכה שבבית מאיר גם בחוץ, וכך מאירים את העולם כולו, "מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ"[12].

והשיעור בזה הוא – "עד שתכלה רגל מן השוק", "עד דכליא ריגלא דתרמודאי"[3]:

בעולם גופא יש כמה דרגות: יש עניני קדושה, עניני הרשות, ויש ענין של טומאה, ובזה גופא – ראשון לטומאה ושני לטומאה וכו', והדרגא הכי תחתונה שבעולם היא – "תרמודאי", אותיות מורדת[13], שזהו באופן ש"יודע את רבונו ומכוין למרוד בו"[14], והיינו, שמנצל את ידיעת רבונו גופא כדי למרוד בו.

ובענין זה היא הפעולה דנר חנוכה – "עד דכליא ריגלא דתרמודאי", היינו, שהפעולה היא גם בעניני העולם שהם באופן של מרידה בהקב"ה, להתגבר עליהם ולנצח אותם כו', ולא רק נצחון באופן ש"יהי למס עובד"[15], שאין זה נצחון גמור, כיון שעדיין נשארת מציאותו של המנגד אלא שהוא משועבד תחת ממשלת הקדושה, כי אם באופן ד"כליא ריגלא דתרמודאי", היינו, שמתבטל לגמרי כל המציאות של מרידה, כולל גם דרגא הכי תחתונה שבמרידה, "ריגלא דתרמודאי".

וענין זה (ביטול המציאות של מרידה) נפעל לא רק בד' אמותיו של יהודי, ב"רשות היחיד", שבה מאיר יחידו של עולם[16], אלא באופן ש"תכלה רגל (דתרמודאי) מן השוק", היינו, שגם ב"שוק", "רשות הרבים" – ששם לא ניכר הענין ד"יחידו של עולם", אלא ענין של "רבים"[16], לא רק דרך החיים והטוב, אלא גם ההיפך [ולא רק באופן שניכר שהקב"ה נותן את שני הדרכים, "ראה נתתי לפניך וגו'"[17] (שזהו עדיין באופן של "רשות היחיד"), אלא ניכרת מציאות הדרך דהיפך החיים והטוב בתור ענין בפני עצמו] – מתבטלת המציאות ד"תרמודאי", כפשטות הפירוש בגמרא ששיעור הזמן דהדלקת נר חנוכה הוא "עד שתכלה רגל (דתרמודאי) מן השוק", שגם "תרמודאי", "שם אומה, מלקטי עצים דקים, ומתעכבין בשוק עד שהולכים בני השוק לבתיהם משחשכה ומבעירים בבתיהם אור, וכשצריכין לעצים יוצאים וקונין מהן"[18], כבר לא נמצאים ב"שוק" (ולא שהם נמצאים שם, אלא שאין להם שליטה כו').

וכללות הענין בזה – שנוסף על ענין הנרות של ביהמ"ק, שעז"נ[19] "כי אתה נרי הוי'", ישנו גם הענין דנרות חנוכה, שעז"נ[19] "והוי' (בתוס' ו') יגי' חשכי", להאיר גם את החושך של רה"ר.

ג. וההוראה מזה בנוגע לפועל, ובאותיות פשוטות, ובלשון הידוע: שיש לפרש את הדברים "אויף זשאַרגאָן"[20] – לא רק במובן של שפה, אלא גם במובן התוכני:

יכול לבוא היצה"ר ולומר ליהודי, שהוא מסכים שעליו למסור לעניני קדושה ורוחניות את השכל שבראש, ואפילו את הרגש שבלב, ואפילו בנוגע לרגל ש"לבר מגופא"[21] יכול להסכים שצריך למסרו לקדושה; אבל למה להתעקש שגם הענקב שברגל צ"ל חדור בקדושה?!

---

11) ראה גם שיחת מוצאי זאת חנוכה ס"ה ואילך (תורת מנחם – התוועדויות חע"ה ע' 13 ואילך). וש"נ.
12) תהלים עב, ח. – הקאַפּיטל שהתחילו לומר בי"א ניסן שנה זו (ראה סה"מ י"א ניסן בתחלתו).
13) עמה"מ שער קרית ארבע רפקי"א (קח, א). וראה גם תורת מנחם שם ע' 12. וש"נ.
14) תו"כ ופרש"י בחוקותי כו, יד. ועוד.
15) ויחי מט, טו.
16) ראה תניא ספל"ג. ובכ"מ.
17) נצבים ל, טו.
18) פרש"י שבת שם.
19) שמואל־ב כב, כט. וראה ד"ה כי אתה נרי גו' בתו"א מקץ מ, ב ואילך. ובכ"מ.
20) = בלשון המדוברת.
21) ראה תקו"ז בהקדמה (יז, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העקב – טוען היצה"ר – הוא היפך הקדושה, כי, קדושה הו"ע החיים, ואילו העקב נקרא "מלאך המות" שבאדם (כדאיתא באבות דר"נ[22]), כיון שלא ניכר בו ענין החיות, והראי', שכאשר דוקרים אותו במחט אינו מרגיש כאב.

– הן אמת שאם יחתכוהו לגמרי ח"ו, או אפילו אם ידקרוהו בחוזק כו', בודאי ירגיש כאב, כיון שגם הוא חלק מגוף האדם שגדל עמו כו', ומצד שלימות הגוף נוגע שיהי' לו גם עקב, אבל אעפ"כ, לא ניכר בו בגלוי ענין החיות.

וא"כ, טוען היצה"ר, מהו ההכרח שגם העקב יהי' מונח בקדושה?! – העקב, להיותו חומרי, יכול להיות מונח בחומריות, כיון שזהו ענינו, ומהו הצורך למשוך גם אותו לקדושה?!

ועל זה באה ההוראה מהדלקת נר חנוכה, ששיעורה "עד דכליא ריגלא דתרמודאי" – שגם בדרגא הכי תחתונה, "ריגלא דתרמודאי", צריך לבטל המציאות של מרידה, ולפעול שגם היא תהי' בגבול הקדושה.

וכידוע[23] בפירוש הכתוב[24] "עקב אשר שמע אברהם בקולי", שגם ה"עקב" ("די פּיאַטע") של אברהם אבינו הרגיש אלקות [ועד"ז ידוע גם הפירוש[25] במאמר[26] "עקביא בן מהללאל אומר"], ומ"אחד הי' אברהם"[27] נמשך כח זה באופן של ירושה לכל אחד מישראל, שיוכל לפעול ע"י עבודתו שגם ה"עקב" ירגיש אלקות – "אַ חסידישע פּיאַטע"[28].

וזהו גם דיוק הלשון בנוגע לביאת המשיח: "עקבתא דמשיחא":

לכאורה אינו מובן: מהי השייכות של "עקב" למשיח – הרי משיח הוא בחי' היחידה [כמבואר בקבלה וחסידות[29] בנוגע לחמשה השמות שנקראו לנשמה: נפש רוח נשמה חי' יחידה[30] [שעז"נ בזהר[31] "בר נש כד אתיליד יהבין לי' נפשא .. זכה יתיר יהבין לי' רוחא .. זכה יתיר יהבין לי' נשמתא וכו'"], שמשה רבינו זכה לבחי' נשמה, אדה"ר לבחי' חי', ומשיח לבחי' יחידה], ובחי' היחידה – ש"בבואה דבבואה לית להו"[32] – היא כולה חיות, וא"כ, מהי השייכות של "עקב", מלאך המות שבאדם, למשיח שכולו חיות?!

אך הענין הוא – שזהו החידוש של משיח שצריך לפעול בכל מקום, ועד שאפילו ב"עקב" יורגש שזהו הזמן של ביאת המשיח: "עקבתא דמשיחא".

ד. אך עדיין טוען היצה"ר:

הן אמת שצריך לפעול הענין ד"כליא ריגלא דתרמודאי", אבל אעפ"כ, כיון שהעבודה צריכה להיות בסדר מסודר, הנה בשעה שנמצאים בהתחלת העבודה, צריך לפעול תחילה שהראש והלב יהיו בקדושה, ורק לאח"ז יכולים לגשת לפעול גם בנוגע ל"עקב".

ועל זה באה ההוראה מהנצחון של בנ"י בחנוכה, שהי' באופן ד"מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים"[33], כדלקמן.

---

22) ספל"א. וראה נזיר נא, א ובתוס' ופי' הרא"ש שם. שו"ת צפע"נ דווינסק ח"א סל"ד.
23) ראה סה"ש תרצ"ט ריש ע' 345 [389]. וש"נ.
24) תולדות כו, ה.
25) סה"ש תש"ב ע' 43. נתבאר באג"ק ח"א ע' רפז ואילך.
26) אבות רפ"ג.
27) יחזקאל לג, כד.
28) = עקב חסידית.
29) ראה רמ"ז לזח"ב מ, ב (מק"מ קמז, ב), ולזח"ג רס, ב (מק"מ קצ, ב). סה"מ תרצ"ט ע' 207. ועוד.
30) ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לז.
31) ח"ב צד, ב.
32) יבמות קכב, א. וש"נ. וראה לקו"ת תצא לו, ג ואילך. ובכ"מ.
33) נוסח "ועל הנסים".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה. ובהקדמה:

הפירוש במ"ש שבנ"י היו אז "חלשים" ו"מעטים" הוא – לא רק בגשמיות (שאין זה חסרון), אלא גם ובעיקר ברוחניות (ומזה נשתלשל כן גם בגשמיות)[34], כי, אילו היו בנ"י חלשים רק בגשמיות, אבל ברוחניות היו גבורים, לא היתה התורה קוראת להם בשם "חלשים", שהרי התורה מדברת אודות האמת שבכל דבר, והאמת היא הרוחניות שבו.

ולדוגמא בגוף האדם[35]: אע"פ שכמות הבשר וגידים ועצמות שבראש היא פחותה מאשר ברגל ושאר חלקי הגוף, מ"מ, לא יעלה על הדעת (גם בשכל הטבעי) לומר שהראש הוא "חלש" ו"מעט" לגבי הרגל, אלא אדרבה: העיקר הוא הראש, כיון שענין הרוחניות הוא בתוקף יותר בראש דוקא.

וכמדובר לעיל[36] בנוגע לענין המלחמה, שלאחרונה הולכת ומתגברת ההכרה שהנצחון במלחמה אינו תלוי בכמות כלי הנשק (כמות הברזל ומשקלו כו') או כמות החיילים, אלא באיכות שלהם – מדת החכמה שמושקעת בייצור כלי הנשק, וחכמת החיילים בהנהגת המלחמה, מתוך חיות ולהט להשגת הנצחון (לא סתם הליכה באופן של עקשנות).

ועד"ז בנוגע לשאר עניני העולם, שלאחרונה הולכת ומתחזקת השיטה שהעיקר היא האיכות והרוחניות שבכל דבר, שגוברת על הכמות והגשמיות שבו.

וכל זה – בגלל שהולכים ומתקרבים לביאת המשיח, שלכן צ"ל ניכר בעולם יותר הענין ד"אמת הוי'"[37].

וענין זה קשור עם המבואר בזהר[38] על הפסוק[39] "בשנת שש מאות שנה לחיי נח נבקעו כל מעיינות תהום רבה וגו'", שאז תהי' בעולם ריבוי השפעת חכמה כו', ועד שאפילו אצל "רביי"[40] (ילדים קטנים) תהי' ידיעה בפנימיות התורה, כפי שהתחיל בערך בזמן התגלות תורת החסידות[41].

[ואין זה בסתירה לכך שרואים שמיום ליום הולך ומתגבר חושך הגלות – שהרי אדרבה, היא הנותנת: בגלל התגברות החושך, צ"ל הוספה בקדושה, כי, כדי שתוכל להיות בחירה חפשית, אי אפשר שתהי' רק התגברות צד הלעו"ז, אלא בהכרח שיתוסף גם בקדושה, ולכן, ככל שמתגבר החושך, ניתוסף יותר בגילוי אלקות, שעי"ז יהי' בכח להתמודד עם התגברות חושך הגלות].

וענין זה ש"אמת הוי'" הולך ומתגלה בעולם הוא באופן שניכר גם אצל גוים, שזוהי ההכנה לביאת המשיח, שאז יקויים היעוד[42] "אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד".

[אבל גם אז הגוים ישארו גוים, ולא כמו המצב שנוצר בגלל הגזירה האיומה של "מיהו יהודי", שמתנכלים לקיום של עם ישראל, תורת ישראל וארץ ישראל, ועוד מנסים לטעון שזהו "הישג דתי", אע"פ שזהו ענין שהוא היפך השכל אפילו של גוי!... ובודאי שהיו לא תהי' – לא הגזירה עצמה, ולא ה"שכר" של אלו שחושבים להרויח מזה, שהרי גם "שכר עבירה" בהאי עלמא ליכא...].

ו. ובנוגע לענינו:

בנ"י היו אז "חלשים" ו"מעטים" ברוחניות. ואעפ"כ, כשהחליטו לילך במס"נ, ולא לעשות "חשבונות" שהם "חלשים" ו"מעטים" נגד "גבורים" ו"רבים" – אזי ניצחו את היוונים.

34) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ה ע' 15. וש"נ.
35) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ו ס"ע 89 ואילך. וש"נ.
36) שיחת י"ט כסלו סי"ג (תורת מנחם – התוועדויות חע"ד ע' 272 ואילך).
37) תהלים קיז, ב.
38) ח"א קיז, א. וראה לקו"ש חט"ו ע' 42 ואילך.
39) נח ז, יא.
40) זהר שם קיח, א.
41) ברשימה נוספת, שענין זה התחיל כבר בחנוכה, שאז הדליקו שמונה נרות, והאירו את החוץ כו', ואילו זכו, היתה נפעלת כבר אז הגאולה בשלימותה כו'.
42) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספי"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וההוראה מזה – שאסור ליהודי לעשות חשבונות ולחשוב שהוא "חלש" ברוחניות, כיון שאוחז בהתחלת העבודה, וא"כ, איך יוכל לנצח את הצד שכנגד, אלא עליו ללמוד מהנהגת בנ"י בימי חנוכה, שמבלי הבט על היותם "חלשים" ו"מעטים", דילגו ("אַ שפּרונג געטאָן") ממעמד ומצב ד"טמאו את כל השמנים" למעמד ומצב ד"פינו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך", ועד "להודות ולהלל לשמך הגדול"[33] (כמבואר בתוס' בברכות[43] בפירוש "שמי' הגדול").

ומזה מובן, שגם כשנמצאים בהתחלת העבודה, יכולים לדלג ולנצח את הצד שכנגד ולפעול הענין ד"כליא ריגלא דתרמודאי", ובאופן שפועלים גם בה"עקב".

וזוהי ההכנה לביאת משיח, שאז יהי' "מטו רגלין ברגלין"[44], שהרגל של משיח פועלת בכל העולם, ועד שנעשה "משלחי רגל השור והחמור"[45], ועד שגם גוים מכריזים "והיתה לה' המלוכה"[46], כיון שיקויים היעוד[47] "והי' ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' הוי' אחד ושמו אחד".

* * *

ז. כיון שמכל דבר צריך ליקח הוראה בנוגע לפועל, וכידוע שזהו ה"בכן" שמוכיח את אמיתת הענין השכלי[48] – ישנם השואלים: מהי ההוראה מהאמור לעיל אודות חנוכה בנוגע לפועל?

דובר אמנם אודות הנהגה מתוך מס"נ, ובאופן של דילוג מן הקצה אל הקצה, אבל כל זה הוא באופן כללי, ועדיין יש צורך שההוראה תבוא באופן פרטי בנוגע לפועל.

והיינו, שההוראה וה"בכן" צ"ל באופן ברור, לידע מה לעשות בפועל, כך, שבקומו משנתו ביום ראשון, ידע מה עליו לעשות כדי שיהי' ניכר שהוא עומד תחת השפעת ההתבוננות בענינם של ימי חנוכה.

ח. ובכן, ההוראה שבזה יכולים ליקח מחנוכה גופא, והיא:

הדבר[49] שנצטוו בחנוכה שבו מיוחד הוא (=נבדל) מפורים ושאר יו"ט – הרי זה מצות נר חנוכה (בשבת ויו"ט – הרי זה ענין דשלום בית[50]). ומכיון שנרות אלו הם נרות של מצוה[51], הרי מובן, שגם המשך ההתעוררות דימי החנוכה על כל השנה כולה, היא בהענין ד"נר מצוה"[52].

וכמו שההדלקה דנרות חנוכה היא באופן דמוסיף והולך, שבכל יום מוסיפים נר על הנרות שהדליקו והאירו בימים הקודמים – כן הוא בהנוגע להמשך ההתעוררות דחנוכה במשך כל השנה, אשר בכל יום צריך להוסיף בנר מצוה.

ט. מובן בפשטות שהמדובר כאן הוא לא בהנוגע למצוות אלו "שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותם, כגון תפילין וכו'"[53] – כי "להשתדל ולרדוף" במצוות אלו הוא חיוב גמור[54], ואין צריך לזה ההתעוררות דחנוכה – כי אם בנוגע למצוות אלו שאינן חובה, "אלא[53] דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה, שאין אדם חייב לשכון בבית החייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה .. וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה"[55], ומ"מ, מצד גודל תשוקתו לקיים מצות ה', הוא משתדל בכל מיני השתדלות, לקיים (ולהאיר את העולם ב)עוד (נר) מצוה ועוד (נר) מצוה אף שאינו מחויב בהם.

43) ג, א.
44) זח"ב רנח, א (ובמק"מ).
45) ישעי' לב, כ. וראה ע"ז ה, ב ובפרש"י ותוס'. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"מ ע' 249. וש"נ.
46) עובדי' בסופו.
47) זכרי' יד, ט.
48) ראה תורת מנחם – התוועדויות חס"ו ע' 127. וש"נ.
49) מכאן עד סוס"י – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"י ע' 278 ואילך (במהדורא זו ניתוספו איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה).
50) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רסג.
51) היינו, לא רק נר סתם שמדליקים במשך כל השנה, אלא בהקדמת הברכה "אשר קדשנו במצוותיו וצונו", שעי"ז נעשה "נר מצוה" (מהנחה בלתי מוגה).
52) משלי ו, כג.
53) רמב"ם הל' ברכות פי"א ה"ב.
54) כולל גם החיוב המפורש בתורה (ראה רמב"ם סוף הל' לולב) שקיום המצוות צ"ל בשמחה ובטוב לבב (מהנחה בלתי מוגה).
55) וזאת – למרות גודל החשיבות שבמצות מעקה כדי שלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכתורת הבעש"ט[56] וז"ל[57]: "וזהו שכתוב[58] שומר מצוה לא ידע דבר רע, שומר מלשון ואביו[59] שמר את הדבר, היינו (כפירש"י עה"פ: ממתין ו)מצפה, כן צריך להיות ממתין ומצפה מבוקר עד ערב[60] אולי יזדמן לו איזה מצוה"[61].

י. ובהתאם לזה הוא מה שדובר גם בהתוועדויות הקודמות[62] ע"ד ההשתדלות שבכל בית יהודי תהי' קופה של צדקה,

כי, ע"י שיהודי יראה תמיד קופת צדקה – הנה מלבד זאת שזה יביא חיזוק בקיום מצות הצדקה עצמה, אשר "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה"[63], הרי עוד מעלה בצדקה ש"שקולה כנגד כל המצוות"[64], ועד שנקראת בשם מצוה סתם, לפי שהיא כלֹלות כל המצוות[65] – הנה ע"י "וראיתם אותו" (קופת הצדקה), יבוא ל"וזכרתם[66] את כל מצוות ה' ועשיתם אותם"[67], ש"ישתדל וירדוף" לקיים עוד מצוה ועוד מצוה,

וכאמור, לא רק במצוות שמחוייב בהם, אלא גם במצוות ה"דומין לרשות"[68].

* * *

יא. ידוע מ"ש השל"ה (בהתחלת הדרוש[69] שבו מבאר[70] שענינו של חנוכה רומז לחינוך העולם) אודות השייכות של ימי חנוכה לשלש הפרשיות וישב מקץ ויגש, ש"באלו פרשיות חלו ימי חנוכה או לפניהן או לאחריהן", כיון ש"המועדים של כל השנה .. בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן".

וע"פ מ"ש השל"ה שענינו של חנוכה רומז לחינוך העולם, מובן, שגם ענין זה מרומז בפרשת ויגש, כדלקמן.

יב. ובהקדמה:

מבואר בשל"ה[70] ש"העולם נברא בשביל התורה וקיום המצוות (כמארז"ל[71] "בראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית"), והיונים רצו לבטל תורה ומצוות בישראל, וכשגברו החשמונאים אז נתגברו התורה והמצוות, וממילא נתחנך העולם כו'", והיינו, שע"י "נר מצוה ותורה אור"[52] מאירים את העולם, דכיון שהעולם נברא בשביל התורה, הרי בודאי שבכח התורה לפעול בעולם.

"יפול הנופל ממנו" (תצא כב, ח), כולל גם הענין ד"נפיל מדרגי'" (נסמן באג"ק ח"ב ס"ע ד) שע"י כללות ענין החטאים (מהנחה בלתי מוגה).

56) שהיא חלק מתורת החסידות שנתגלתה בדורות האחרונים דוקא, ובאמת אין זה דבר חדש, שהרי כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה מסיני (נסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252), אלא שבתחילה הי' זה באופן נסתר, ונתגלה דוקא עכשיו, כש"אכשור דרי" בתמי' (יבמות לט, ב ובפרש"י. וש"נ), וכמ"ש האריז"ל ש"דוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה" (תניא אגה"ק רסכ"ו), ועד להתגלות תורת החסידות ע"י הבעש"ט, ולאח"ז – ובעיקר לאחרי גאולת רבינו הזקן בי"ט כסלו – באופן של הסברה בתורת חסידות חב"ד (מהנחה בלתי מוגה).

57) צוואת ריב"ש בתחלתה (כש"ט בתחלתו. וראה צוואת הריב"ש סי"ז). וראה תניא אגה"ק ריש סכ"ה ש"המכוון הוא אמת לאמיתו".

58) קהלת ח, ה.

59) וישב לז, יא.

60) י"ל פי' מבוקר עד ערב – ע"פ מש"נ (תהלים קד, כג) "יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב" – כל משך ימי חייו. ולהעיר מתורת הבעש"ט בזה (כש"ט הוצאת קה"ת. הוספות יח, ב [סימן עא]. וש"נ).

61) במקום לחשוב מבוקר עד ערב כמה כסף ירויח ביום זה, או כמה כבוד יעניקו לו, או שיוכל לנוח, לאכול ולשתות די צרכו וללכת לטייל כו' (מהנחה בלתי מוגה).

62) ראה תורת מנחם – התוועדויות חע"ה ע' 30. וש"נ.

63) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז.

64) שם ט, א. וראה תניא שם.

65) לקו"ת ראה כג, ג. וראה תניא אגה"ק סל"ב: "וכל הגוף נכלל בימין".

66) כולל גם בשבת, שאז אסור לטלטל מעות וליתנם לצדקה, וכידוע (ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ס"ע 254. וש"נ) המבואר בדברי המשנה (ריש שבת) "פשט העני את ידו וכו'", ש"להכי נקט הוצאה בלשון עני ועשיר, דאגב אורחי' קמשמע לן דמצוה הבאה בעבירה אסורה וחייבין עלי'" (פי' הרע"ב) – הנה הזכרון בשבת (עי"ז שמבטו נתקל בקופת הצדקה) יביא לקיום מצות הצדקה לאחרי השבת (מהנחה בלתי מוגה).

67) שלח טו, לט.

68) כ"ק אדמו"ר שליט"א סיים בברכה, שע"י קיום הוראת ימי חנוכה להיות מוסיף והולך ואור, באים לקיום היעוד (תהלים קלט, יב) "לילה כיום יאיר" (מהנחה בלתי מוגה).

69) רצז, א.

70) שא, סע"ב ואילך – בהגהה.

71) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אמנם, פעולת התורה בעולם נעשית ע"י בנ"י דוקא, כי, מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, אפילו לתורה, כדאיתא במדרש[72]: "אילולי .. ישראל עתידין לקבל את התורה לא הי' כותב בתורה צו את בנ"י דבר אל בנ"י", ולכן, יש בכחם של בנ"י להאיר את העולם ע"י קיום התורה, והיינו, שכל פעולה של יהודי, אפילו פעולה שנעשית בחדרי חדרים – מצוה שחייבים לעשותה בחדרי חדרים, אם מצד הענין דמחזי כיוהרא[73], או מצד היותה כמו עבודת פנים בביהמ"ק – הרי היא פועלת בכל העולם כולו, וכמ"ש הרמב"ם[74] שע"י "מצוה אחת .. הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות".

וכללות הענין בזה – שבנ"י, שמחשבתן קדמה לכל דבר, שזהו הקצה הכי עליון, פועלים בקצה הכי תחתון, למטה מטה, "עד אפסי ארץ"[12], "עד דכליא ריגלא דתרמודאי", ועד לשלימות בירור כל העולם וכל אומות העולם, כמ"ש "אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד".

וכיון שבירור העולם הוא ע"י בנ"י, לכן "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל"[75], כפירוש רש"י: "בשביל מספר .. שבעים נפש של בנ"י שירדו למצרים הציב גבולות עמים שבעים לשון", כפי שנפרדו מבני שם וחם ויפת "למשפחותם ללשונותם בארצותם לגוייהם"[76]. והיינו, שבריאת העולם "בשביל ישראל" היא לא רק בנוגע לכללות העולם, אלא גם בנוגע לפרטים שבו – שהסיבה לכך שיש בעולם "שבעים לשון" היא בגלל שאצל בנ"י יש "שבעים נפש".

יג. וענין זה מסופר בפרשת ויגש[77] – "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים":

איתא בגמרא[78]: "ראוי הי' יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל (כדרך כל הגולים, שהרי על פי גזרת גלות ירד לשם) אלא שזכותו גרמה לו כו'", ומובן, שהענין ש"זכותו גרמה לו כו'" הוא רק בנוגע לאופן הירידה שתהי' באופן של כבוד, אבל אין זה משנה את עצם עובדת הירידה למצרים בתור ענין של גלות (וכפי שמבין גם ילד קטן, שהרי ארץ מצרים היא חוץ לארץ, ולא ארץ ישראל), ובזה גופא – "ערות הארץ", כדאיתא במדרש[79] "כל מה שברא הקב"ה באדם ברא בארץ .. הארץ יש לה ערוה, שנאמר[80] לראות את ערות הארץ באתם", והיינו, שענין ה"ערוה" בעולם הוא ארץ מצרים (שלכן הוצרך פרעה לומר לאברהם "הנה אשתך קח ולך", "לך ואל תעמוד", "ולא כאבימלך שאמר לו הנה ארצי לפניך .. שהמצרים שטופי זמה הם"[81]).

ולכן הוצרך הקב"ה לומר ליעקב "אנכי ארד עמך מצרימה" (שזהו"ע ד"שכינתא בגלותא"[82]), ולהבטיח לו "ואנכי אעלך גם עלה"[83] (שזהו ענין שלא מצינו דוגמתו, אפילו בשעה שיעקב יצא מארץ ישראל והלך חרנה) – כיון שבירידה למצרים התחיל כללות ענין הגלות.

וכידוע שגלות מצרים היא השורש לכל הגליות[84], ולכן, אילו זכו, היתה הגאולה ממצרים גאולה שלימה שאין אחרי' גלות[85], כיון שבגלות מצרים היו יכולים לפעול גם את הבירור של כל הגליות; וכמו בפשטות הענינים, שכאשר הי' "רעב בכל הארצות"[86], "באו מצרימה לשבור אל יוסף"[87], ועי"ז "וילקט יוסף את כל הכסף וגו'"[88], שמזה מובן, שמצרים היתה כוללת את כל העולם, וכמבואר במדרשי חז"ל[89] שפרעה הי' אז "מושל בכיפה".

---

72) ב"ר פ"א, ד.
73) ראה אנציק' תלמודית (כרך ה) ערך גאוה (ס"ע מ ואילך). וש"נ.
74) הל' תשובה פ"ג ה"ד.
75) האזינו לב, ח.
76) נח יו"ד, לא.
77) מו, כז.
78) שבת פט, ב (ובפרש"י).
79) קה"ר פ"א, ד (קרוב לסופו).
80) מקץ מב, ט.
81) לך לך יב, יט ובפרש"י.
82) ראה זהר ח"א כז, ב. ח"ב ב, ב. ח"ג עה, ב. ועוד. וראה מגילה כט, א. ספרי ס"פ מסעי.
83) פרשתנו שם, ד. וראה תו"א ר"פ שמות. ובכ"מ.
84) ראה לקו"ש חט"ז ע' 91. וש"נ.
85) ראה לקו"ש ח"כ ע' 230. וש"נ.
86) מקץ שם, נד.
87) שם, נז.
88) פרשתנו מז, יד.
89) ראה מכילתא בשלח יד, ה. שמו"ר פט"ו, יו"ד. זח"ב ו, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכיון שכללות ענין הגלות הוא (לא כדי לייסר ולענות את בנ"י, אלא) בשביל בירור העולם, לכן, בירידת בנ"י למצרים – התחלת ענין הגלות – הוצרכו להיות במספר שבעים נפש, כדי שיוכלו לפעול את הבירור דשבעים אומות העולם.

יד. וכאן רואים דבר נפלא[90]:

בנוגע למספר דשבעים נפש – מפרש רש"י[91] "שכשיצאו לבוא מארץ כנען לא היו אלא ששים ושש", ורק "משבאו שם היו שבעים, שמצאו שם יוסף ושני בניו, ונתוספה להם יוכבד בין החומות" ("שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר, שנאמר[92] אשר ילדה אותה ללוי במצרים, לידתה במצרים ואין הורתה במצרים"[93], "והיא השלימה מנין שבעים"[94]).

כלומר: שלימות המספר דשבעים נפש – שהי' יכול להיות ע"י מי שכבר לאחרי בר־מצוה או לפני בר־מצוה, זכר או נקבה וכו' – נפעל ע"י יוכבד, ילדה קטנה שזה עתה נולדה!

וכאן רואים גודל היוקר של כאו"א מישראל – שאפילו ילדה קטנה שזה עתה נולדה, פעלה את השלימות של עם ישראל, ובלשון הכתוב[95]: "אנכי שלומי אמוני ישראל".

טו. ובענין זה יש הוראה נפלאה לנשי ובנות ישראל, ששייכת במיוחד לכינוס שמתקיים ביום הש"ק זה פ' ויגש – אינני יודע אם כיוונו לכך או לא, אבל כל דבר הוא בהשגחה פרטית:

ובהקדים – ש"מעשה אבות סימן לבנים"[96], וכידוע[97] שאין זה סימן בעלמא, אלא גם נתינת כח, כיון ש"סימן" אינו רק הוראה והוכחה על הענין, אלא גם פועל את הענין (כמבואר בכ"מ[98] אודות ב' סוגי סימנים, שרק מורים על המציאות או גם פועלים אותה), ולכן, כל הענינים שמצינו בנוגע ליעקב, מהווים נתינת כח לבניו אחריו, וכפי שמצינו במ"ש בנוגע ליעקב: "הארץ אשר אתה שוכב עלי"[99], "מלמד שקפלה הקב"ה לכל ארץ ישראל והניחה תחת יעקב אבינו, שתהא נוחה ליכבש לבניו"[100] (ולהעיר מדיוק הלשון "יעקב אבינו .. לבניו" – שזהו ענין שבא בירושה).

ומזה מובן גם בנוגע לענין שלימות המספר דשבעים נפש ע"י לידת יוכבד – שביכלתו של כל אחד ואחת מישראל לפעול שלימות בכל בנ"י, ע"י מילוי העבודה והשליחות שמתחילה תיכף בלידתו (כפי שצויין במראה־מקומות למכתב[101]), שאז נותנים לו את כל הכחות הדרושים לכך.

וענין זה נוגע במיוחד לנשי ובנות ישראל:

ובהקדים – שפשוט, שהאמור לעיל (ס"ח) אודות ההוראה מימי חנוכה שבכל יום צריך להוסיף בנר מצוה, הו"ע ששייך[102] הן לאנשים והן לנשים, שהרי הענין ד"נר מצוה" שייך לכל אחד ואחת מישראל[103]. ונוסף לזה: מכיון שענין הנ"ל הוא הוראה מימי החנוכה – הרי יש בזה שייכות מיוחדת לנשים, שהרי "אף הן היו באותו הנס"[104].

אמנם, בנוגע לענין החינוך (ששייך לחנוכה), החל מחינוך הילדים (ומזה מובן גם בנוגע לחינוך

---

90) ראה גם שיחת ש"פ ויגש, ז' טבת תשל"ב ס"ז ואילך (תורת מנחם – התוועדויות חס"ז ע' 19 ואילך). וש"נ.
91) פרשתנו מו, כו.
92) פינחס כו, נט.
93) פרש"י פרשתנו שם, טו.
94) פרש"י פינחס שם.
95) שמואל־ב כ, יט.
96) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. ועוד.
97) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ה ע' 206. וש"נ.
98) ראה צפע"נ לרמב"ם ריש הל' מאכלות אסורות.
99) ויצא כח, יג.
100) חולין צא, ב (פרש"י עה"פ. נתבאר בלקו"ש ח"כ ע' 129 ואילך).
101) דאור לט"ו כסלו (אג"ק חכ"ט ס"ע מו).
102) קטע זה – נדפס בלקו"ש שבהערה 49.
103) וכן גם קיומה באופן ד"שומר מצוה", ש"ממתין ומצפה .. אולי יזדמן לו איזה מצוה", כתורת הבעש"ט הנ"ל (ס"ט), שכיון שלא נתפרש שם שזהו"ע ששייך לאנשים בלבד, הרי מובן ששייך גם לנשים (מהנחה בלתי מוגה).
104) שבת כג, א. ובפרט לפי' רש"י שם: "ועל ידי אשה נעשה הנס".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העולם) — הרי זה שייך לנשים יותר מאשר לאנשים[105], לא מיבעי בנוגע לקטני קטנים, כשהילד צריך לאמו, שאז בודאי תלוי החינוך בהאם, אלא גם לאחרי שהגיע לחינוך, הרי כיון שהאב עסוק בעניני פרנסה (רוחנית או גשמית), אין לו פנאי להתמסר לענין החינוך, ולכן תלוי הדבר באם שהיא עקרת־הבית[106]; וכשיש לאם עבודה רבה, אזי נותנת חלק מהעבודה לבת (אף שעדיין לא הגיעה לגיל נישואין), שתעזור לה לחנך את האח או האחות הקטנים.

וכיון שזהו סדר הנהגת העולם ע"פ תורה (כפי שמצינו בתורה כמה סיפורים בזה), הרי בודאי שניתנו לנשי ובנות ישראל הכחות הדרושים לענין החינוך.

ועל זה היא ההוראה מהאמור לעיל — שחינוך הילדים צריך להיות באופן המתאים לכך שכל ילד או ילדה יפעלו שלימות בכל בנ"י.

ונוסף על האמור בנוגע לחינוך הילדים כפשוטו, הרי זה גם בנוגע לכללות הפעולה על הזולת, ש"מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו"[107]; והרי עי"ז ניתוסף גם אצל המשפיע, כפי שמביא רבינו הזקן בהקדמה לתניא "ממאמר רז"ל[108] ע"פ[109] מאיר עיני שניהם ה'".

טז. ועי"ז פועלים המעמד ומצב שאודותיו הולכים לקרוא בזמן של "רעוא דרעוין"[110]: "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה"[111], י"ז בגימטריא "טוב"[112], והיינו, שגם כשנמצאים עדיין בארץ מצרים (בזמן הגלות) נעשה מעמד ומצב ד"ויחי", וגם שזהו מבחר שנותיו,

— כידוע מה ששאל הצ"צ, בילדותו, את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות, יהיו מבחר שנות חייו י"ז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ, והמענה של אדמו"ר הזקן בזה (כפי שנדפס ב"היום יום"[113] ובכ"מ[114]) —

כך, שגם בסוף זמן הגלות יכולה להיות העבודה מתוך הרחבה ומתוך שמחה וטוב לבב.

ושמחה פורץ גדר[115], ואז הולכים מתוך ריקוד ("טאַנצנדיקערהייט") אל הגאולה, ובלשון הכתוב בפ' שמות[116] (שלאחרי פ' ויחי): "אל ארץ טובה ורחבה", באופן ש"בני ישראל יוצאים ביד רמה"[117].

* * *

יז. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ויגש אליו יהודה וגו'.

* * *

יח. הביאור בפסוק[118] "אני יוסף העוד אבי חי" — דכיון ש"אני יוסף" (חי), ו"אין אדם מקבל תנחומין על החי"[119], הרי זו תמיהה גדולה שלמרות גודל צער האבילות במשך כ"ב שנה "עוד אבי חי", ולכן "מהרו ועלו אל אבי .. והורדתם את אבי הנה"[120] (כיון שיוסף אינו יכול לעזוב את שליחותו של הקב"ה להיות "משביר (בר) לכל עם הארץ"[121]) — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חט"ו ע' 387 ואילך.

---

105) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חע"ה ע' 25.
106) ראה של"ה סד, א. הובא בקונטרס "חנוך לנער" ס"ע 34 ואילך.
107) סנהדרין יט, ב. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת במדבר ג, א.
108) תמורה טז, א.
109) משלי כט, יג.
110) זח"ב פח, סע"ב.
111) ר"פ ויחי.
112) ראה בעה"ט עה"פ.
113) יח טבת — מאג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ה ע' שעג.
114) ראה גם שיחת ש"פ ויחי, י"ד טבת תשל"ב ס"ג (תורת מנחם — התוועדויות חס"ז ס"ע 38 ואילך). וש"נ.
115) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.
116) ג, ח.
117) בשלח יד, ח.
118) פרשתנו מה, ג.
119) פרש"י וישב לז, לה.
120) פרשתנו שם, ט־יג.
121) מקץ מב, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יט. בהערות אאמו"ר על הזהר דפרשת השבוע, מתעכב אאמו"ר בהערה הראשונה[122] על מאמר הזהר[123] "רבי יצחק ורבי יהודה הוו יתבי ליליא חד ולעאן באורייתא, אמר רבי יצחק לרבי יהודה הא תנינן דכד ברא קב"ה עלמא עבד עלמא תתאה כגוונא דעלמא עלאה וכו'", ומבאר, ש"עלמא תתאה הוא מל' .. ועלמא עלאה הוא בינה .. ושניהם הם בחי' גבורות, ועלמא תתאה מל' הוא כגוונא דעלמא עלאה בינה, הוא, כי מדת הגבורה דז"א נמשך מבינה, כמ"ש[124] אני בינה לי גבורה, ומשפיע למל', א"כ, ע"י מדת הגבורה, בחינתו דר' יצחק, נעשה עלמא תתאה דמל' כגוונא דעלמא עלאה בינה .. לכן אמר זה ר' יצחק דוקא".

וע"פ המדובר לעיל (סי"א) אודות השייכות דפ' ויגש לחנוכה, הרי מובן, שגם ג' הענינים דבינה ז"א ומלכות (שנתבארו בזהר דפ' ויגש) שייכים לחנוכה.

וכמדובר כמ"פ שאאמו"ר כתב הערותיו בקיצור, בסמכו על כך שהענינים הפשוטים יבינו לבד. וכפי שיתבאר לקמן.

כ. בעמדנו בשבת שלאחרי חנוכה – כאן המקום להשלים המדובר בהתוועדות הקודמת[125] בביאור דברי הרמב"ם בנוגע לחנוכה, שנשאר באמצע, וכן לבאר המדובר פעם (בשנה שעברה ולפנ"ז[126]) אודות השייכות של חנוכה לביהמ"ק השלישי:

ובהקדם כללות השייכות של חנוכה לימות המשיח – ע"פ המבואר בקבלה וחסידות[127] שנרות חנוכה הם במספר שמונה, בדוגמת כינור של משיח (שהוא אחד משמונה נסיכי אדם[128]) שיהי' של שמונה נימין[129]. וכמו"כ מודגש בנרות חנוכה ענין הנצחיות – ש"הנרות הללו אינן בטלין לעולם"[130] (אפילו בזמן הגלות), וכדאיתא במדרש[131] שכל המועדים בטלים חוץ מחנוכה ופורים (לא רק כמ"ש במ"א[132] "חוץ מפורים").

ובגלל זה נתבאר שגם חנוכת ביהמ"ק השלישי שתהי' לעתיד לבוא קשורה עם חנוכה.

ועל זה שאלו ממ"ש בילקוט שמעוני שחנוכת ביהמ"ק השלישי תהי' במרחשון, וז"ל[133]: "משנעשה הבית בירח בול (מרחשון) נעשה נעול כו', והיו הכל ממלמלים על שלמה וכו', והקב"ה חשב לערב שמחת בית המקדש בחודש שנולד בו אברהם, בירח האיתנים וכו' בחודש מועדות וכו'. וכן אתה מוצא במלאכת המשכן .. בכ"ה בכסלו נגמר מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן .. והיו ישראל ממלמלין וכו', והקב"ה חשב לערב שמחת המשכן בחדש שנולד בו יצחק וכו'. ומעתה הפסיד כסלו שנגמרה בו המלאכה, אמר הקב"ה עלי לשלם, מה שלם לו הקב"ה, חנוכת חשמונאי, וכן מרחשון (שנגמרה בו מלאכת ביהמ"ק הראשון) עתיד הקב"ה לשלם לו" (בחנוכת ביהמ"ק השלישי).

ומובן שהביאור האמור שע"פ קבלה וחסידות שייכת חנוכת ביהמ"ק השלישי לחנוכה – צריך להתאים עם המבואר בנגלה. ולכאורה, היכן מצינו בנגלה השייכות של חנוכה לחנוכת ביהמ"ק השלישי?

---

122) לקוטי לוי"צ הערות לזח"א ס"ע קצא ואילך. וראה גם שיחת ש"פ ויגש, ד' טבת תשל"ב סי"ב (תורת מנחם שם ע' 22). וש"נ.

123) ח"א רה, ב.

124) משלי ח, יד.

125) שיחת מוצאי זאת חנוכה בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות חע"ה ע' 10 ואילך). וש"נ.

126) ראה שיחת ש"פ וישב, שבת חנוכה, מבה"ח טבת דאשתקד ס"ז (תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ע' 297). וש"נ. וראה גם שם חע"ד ס"ע 315 ואילך.

127) ראה תורת מנחם ספר המאמרים כסלו ס"ע קסו ואילך. וש"נ.

128) סוכה נב, ב.

129) ערכין יג, ב.

130) רמב"ן ר"פ בהעלותך.

131) מדרז"ל הובא באגרת הטיול דרוש אות מ. ס' החיים (לאחי המהר"ל) ח"ג (ס' פרנסה) רפ"ז. וראה גם ירושלמי תענית פ"ב הי"ב.

132) מדרש משלי פ"ט, ב. יל"ש משלי רמז תתקמד. וראה יוצר לזכור (פיוט "אלקים אל דמי" בסופו). וראה גם ירושלמי מגילה פ"א ה"ה. רמב"ם הל' מגילה בסופן. ועוד.

133) מלכים־א רמז קפד (מפס"ר פ"ו).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כא. ויובן בהקדם הביאור בנוגע לחנוכה, שענינו העיקרי הוא נצחון המלחמה, ובהמשך לזה – חנוכת המזבח וביהמ"ק, כהנוסח באמירת "ועל הניסים": "כשעמדה מלכות יון הרשעה .. עמדת להם בעת צרתם .. מסרת גבורים ביד חלשים וכו' .. ואחר כך .. פנו את היכלך וטהרו את מקדשך".

המשך הביאור בדברי הרמב"ם[134] שימי חנוכה הם "ימי שמחה (שלכן ה"סעודות[135] שעושים בימי חנוכה .. הם סעודות מצוה"[136]) והלל", "שמחה" על הנצחון במלחמה, ו"הלל" על הנס דפך השמן (שחילקן לב' הלכות, ומקדים ענין הנצחון במלחמה[137]) – נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה[138] בלקו"ש ח"י ע' 142 ואילך.

כב. ועפ"ז נשאלת השאלה: מדוע לא קבעו יו"ט על חנוכת המשכן וביהמ"ק (בית ראשון ובית שני) – כמו שקבעו יו"ט דחנוכה על חנוכת ביהמ"ק בימי החשמונאים?

[בנוגע לחנוכת המשכן – יש רק מנהג שאין אומרים תחנון[139], ותו לא. ובנוגע לחנוכת ביהמ"ק הראשון – הנה בפעם הראשונה חגגו "שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום"[140] (וביניהם גם יוהכ"פ[141]), אבל לא מצינו שנקבע ליו"ט בשנים שלאח"ז].

ומבואר בזה[142] (ע"פ מ"ש בנוגע לכתיבת מגילת תענית לפי "שהיו מחבבין את הצרות", שנגאלין מהן[143]), שהסיבה לכך שלא נקבע יו"ט על חנוכת המשכן, בית ראשון ובית שני, היא, בגלל שלא הי' אז מעמד ומצב שבנ"י יצאו מצרה לרווחה:

חנוכת המשכן היתה משך זמן לאחרי שכבר יצאו ממצרים, וגם לאחרי מ"ת (כולל גם מ"ת דלוחות שניות, לאחרי שהקב"ה אמר ש"סלחתי כדברך"[144]), כך, שלא הי' אז מצב של יציאה מצרה.

וכן חנוכת בית ראשון היתה בימי שלמה, עליו נאמר "וישב שלמה על כסא ה'"[145], "שלום ושקט אתן על ישראל בימיו"[146] (לאחרי שדוד אביו ניצח בכל המלחמות וכבש את הארצות שרצה לכבוש), כך, שהי' אז מצב של הרווחה.

ועד"ז בנוגע לחנוכת בית שני – אף שהיתה לאחרי הגלות, הרי הי' זה משך זמן לאחרי שעזרא העלה את בנ"י מבבל לארץ ישראל, כך, שבעת חנוכת ביהמ"ק לא הי' נרגש כ"כ היציאה מצרה; ולאידך גיסא, גם מצב הרווחה לא הי' אז בשלימות, כיון שעדיין היו תחת ממשלת כורש, שלכן הוצרכו לבקש ממנו רשיון לבנות את ביהמ"ק וכו'.

ורק בחנוכה הי' מעמד ומצב של יציאה מן המיצר אל המרחב – כפי שמאריך הרמב"ם[147] ש"מלכי יון גזרו גזרות על ישראל .. ולחצום לחץ גדול", ולכן, כשניצחו אותם כו', ועד שחינכו את ביהמ"ק, קבעו זאת ליו"ט.

כג. ועפ"ז יש לבאר השייכות של חנוכת ביהמ"ק השלישי לחנוכת חשמונאי:

אע"פ שחנוכת חשמונאי היתה בחודש כסלו, ואילו חנוכת ביהמ"ק השלישי תהי' במרחשון, יש שייכות ביניהם בנוגע ליציאת בנ"י מן המיצר אל המרחב – שהרי בנין ביהמ"ק השלישי יהי' לאחרי שמשיח "ילחום מלחמות ה' כו' והצליח" (כמ"ש הרמב"ם[148]), כמו חנוכת חשמונאי שהיתה לאחרי

134) הל' חנוכה פ"ג ה"ג.
135) מהרש"ל ביש"ש לב"ק פ"ז סל"ז.
136) וגם להדעות שהם "סעודות הרשות" – "נוהגין לומר זמירות ושבחות .. ואז הוי סעודת מצוה" (רמ"א או"ח סתר"ע ס"ב)
137) לא רק בגלל הקדימה בזמן, אלא גם בגלל הקדימה בתוכן הענינים, שהעיקר הוא הנצחון במלחמה וחנוכת ביהמ"ק.
138) בשילוב שיחת מוצאי זאת חנוכה.
139) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתכ"ט ס"ח־ט. וש"נ.
140) מלכים־א ח, סה.
141) ראה יומא ט, א.
142) ראה גם פרי צדיק לחנוכה אות ז.
143) שבת יג, ב ובפרש"י.
144) שלח יד, כ. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 570 הערה 10. וש"נ.
145) דברי הימים־א כט, כג.
146) שם כב, ט.
147) הל' חנוכה רפ"ג.
148) הל' מלכים ספי"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הנצחון על מלכות יון, ולכן יש ללמוד מחנוכת חשמונאי הענין של קביעת יו"ט גם בנוגע לחנוכת ביהמ"ק השלישי.

ויש להוסיף בזה:

חנוכת חשמונאי היתה בזמן בית שני, והרי בית שני קשור עם ביהמ"ק השלישי – כמובן מב' הפירושים על הפסוק[149] "גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון גו'", אם קאי על בית שני[150] או על ביהמ"ק השלישי[151]. וכיון שב' הפירושים הם בתיבה אחת, הרי מובן, שיש קשר ושייכות ביניהם[152].

ובפנימיות הענינים: ידוע[153] שבית ראשון ענינו עבודת הצדיקים ובית שני ענינו עבודת בעלי תשובה. ומודגש ביותר בנוגע לחנוכה, שאז היתה העבודה מלמטה למעלה (ולא כמו התחלת בנין בית שני שהיתה בדרך אתעדל"ע, ע"י כורש) – ע"י המס"נ של החשמונאים, שפעלה את ענין התשובה. אלא שאז לא היתה התשובה בשלימות, שלכן לא היתה אז הגאולה בשלימותה. ושלימות התשובה תהי' לעתיד לבוא, בביהמ"ק השלישי, ע"י משיח ש"אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא"[154].

ויה"ר שנזכה לזה בקרוב ממש – אם באופן ד"בעתה" או באופן ד"זכו אחישנה"[155] (כמבואר בשערי אורה[156] המעלה שבכל א' מב' אופנים אלו), ובאופן ש"בני ישראל יוצאים ביד רמה"[117].

* * *

כד. בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר:

ג' הענינים דבינה ז"א ומלכות מצינו גם בנוגע לחנוכה – כמבואר בדרושי חנוכה[157] על הפסוק[158] "רני ושמחי בת ציון" (שנאמר בהפטרה דחנוכה) שג' הבחינות "אמי" "אחותי" ו"בתי" ("לא זז מחבבה עד שקראה בתי כו' אחותי כו' אמי"[159]) הם כנגד בינה ז"א ומלכות. וכולם נרמזים בנר חנוכה – כידוע[160] שבגימטריא ד"נר" מרומזים ג' היחודים דשם הוי' עם השמות אהי' אלקים ואדנ־י השייכים לג' הספירות בינה גבורה ומלכות.

וכאן רואים שהענין דחנוכה נמשך גם בפרשת ויגש, ועד שנמשך באופן תמידי בענין של הנהגה נסית, "בימים ההם בזמן הזה".

כה. ובהתאם לכך, תערך מסתמא במוצאי שבת אסיפה (ויקחו את המזונות והמשקה מהתוועדות זו על מנת לחלק שם), כדי להמשיך את ההתעוררות שהיתה ב"מבצע חנוכה" – שאין לשער כלל מה שפעלו כו' – מתוך תוספת חיות וחשק במשך כל השנה כולה.

[טרם צאתו (וכן לאחרי תפלת מנחה) התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאַוואָ"].

---

149) חגי ב, ט.
150) ב"ב ג, סע"א ואילך. הובא בפרש"י עה"פ.
151) זח"א כח, א.
152) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ד ע' 358. וש"נ.
153) ראה תורת מנחם שם ע' 360.
154) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.
155) ישעי' ס, כב. סנהדרין צח, א.
156) שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פצ"ד ואילך.
157) תו"א מקץ לו, ד.
158) זכרי' ב, יד.
159) שמו"ר פנ"ב, ה. וש"נ.
160) פע"ח שער חנוכה פ"ד. ועוד. וראה גם לקוטי לוי"צ הערות לזח"א ע' יד. ע' ריד. תורת לוי"צ ע' שס.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת ויגש

כרך כ, א

מתורגם ללשון הקודש

א.
הקשיים על פירוש רש"י בתחילת הפרשה

בתחילת הפרשה מצטט רש"י את המילים "ויגש אליו. דבר באזני אדוני", ומפרש: "יכנסו דברי באזניך".

מה הקושי במילים "דבר באזני אדוני", שאותו מתרץ רש"י באמצעות הפירוש "יכנסו דברי באזניך"?

יש המסבירים[1], שהמשמעות הפשוטה של "באזני אדוני" היא – "שביקש לדבר באזניו ממש"[2], כלומר באזניו של יוסף בלבד, כך שאף אחד אחר מלבדו לא ישמע את דבריו; אבל כאן אי אפשר לפרש כך, כי אין זאת דרך כבוד לשוחח באזני משנה למלך. לכן מסביר רש"י, שכאן המשמעות היא – "יכנסו דברי באזניך".

אך אין מובן[3]: ביטוי זה נמצא בתורה מספר פעמים לפני כן – "וישכם אבימלך... וידבר... באזניהם"[4], "ויען עפרון... באזני בני חת"[5], "וידבר אל עפרון באזני עם הארץ"[6] – וגם שם אי אפשר להסביר שהכוונה היא לדיבור על־ידי לחישה באזניהם.

(בודאי לא דיבר אבימלך אל עבדיו באופן של "פיו באזניהם"[7]; גם דיבורו של עפרון לא נאמר בלחישה באזני בני חת, אלא להיפך: דיבורו היה אל אברהם, אך גם בני חת שמעוהו. וכך – דיבורו של אברהם לעפרון באזני עם הארץ) "באזני"... היא "יכנסו דברי באזניך", ומדוע הוא צריך להסביר זאת בפסוקנו?

וכן אין מובן: מדוע מצטט רש"י גם את המילים "ויגש אליו"? "יכנסו דברי באזניך" מסביר רק את המילים "דבר באזני אדוני".

אין לומר, שרש"י רוצה לציין בכך רק את התחלת הפרשה, כי כאמור מספר פעמים[8], אם זו היתה מטרתו היה עליו להתחיל כל פרשה במילותיה הראשונות, אבל רש"י אינו עושה כן[9], אלא כאשר הוא מפרש מילים אלו.

ב.
"מכאן אתה למד" – מה בא לשלול?

בהמשך מצטט רש"י את המילים "ואל יחר אפך", ומסביר: "מכאן אתה למד שדיבר אליו קשות".

מפרשי רש"י[10] מסבירים על כך, שבפסוק הבא מסביר רש"י כיצד מכילים דברי יהודה דברים קשים: ל"כי כמוך כפרעה" מביא רש"י מספר פירושים (מ"מדרשו") כיצד אלה דברים קשים, וגם על "אדוני שאל" מפרש רש"י[11] "מתחילה בעלילה באת עלינו..." –

ולכן מסביר רש"י שלא יחשבו שההכרח לכך נובע רק

1) רא"ם. גו"א. ועוד.
2) לשון הרא"ם. וכן פירשו כמה מפרשים (חזקוני, כלי יקר, אוה"ח ועוד).
3) כמו שהקשה במשכיל לדוד.
4) וירא כ, ח.
5) חיי שרה כג, י.
6) שם, יג. ועד"ז שם, טז.
7) לשון המשכיל לדוד.
8) ראה לקו"ש חי"ב ע' 78 הערה 2. שיחת ש"פ תזו"מ תשמ"ב.
9) פ' לך ועוד. – ואין לומר שכוונתו שם לציין שם הסדרה, כי לא נזכר בפרש"י עה"ת שמות הסדרות, ואפלו לא – שצ"ל שמות לסדרות*. והמ"מ שבפרש"י עה"ת – מלבד אחדים – הם הוספות המעתיקים, ובכת"י אינם. כמפורסם.
10) משכיל לדוד. וראה רא"ם, גו"א ועוד.
11) ולא כתב על זה "ומדרשו" (היינו שזהו פשוטו ש"מ ממש). וראה רא"ם כאן.

*) ואין זו סתירה להא ששמות כמה סדרות נמצאו בפרש"י עה"ת (פרשתנו מז, ב. יתרו יט, יא. תרומה כה, ז. ועוד) – כי פשוט שבלימוד תשב"כ היו שמות (או סימן אחר) לציין החלק שלומדים. וכנראה במוחש [וכשסיימו התורה לג' שנים (וחצי) – היו ג"פ (וחצי) שמות (או סימנים אחרים)] – ראה החלוקה בתנחומא וכבר שקו"ט בכ"מ בזה.
והספק שבפנים הוא – בביהמ"ד (בזמן) דרש"י – וכיו"ב – ההיתה בזה קביעות לכל (כבר מב"ם ורס"ג) ולכל הסדרות, או שכאו"א בחר כרצונו וגם שינה מזמן לזמן כו'. ועד"ז בהשמות דהספרים (בראשית ושמות), השמות דמס' הש"ס וכו'. – דוגמא להנ"ל: בש"ס נקרא במדבר – ס' הפקודים (סוטה מ, ב במשנה). בקרא עצמו נקרא (ע"פ חז"ל – ע"ז כה, רע"א. ועוד) בראשית – ס' הישר. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ממילים אלו (שהרי, להיפך, לפי משמעות הפשוטה אין מילים אלו דברים קשים[12], אלא "מכאן אתה למד שדבר אליו קשות". וכיוון שבפסוק אין מפורשים דברים קשים, מוכרח רש"י להסביר כיצד המילים שבהמשך הפסוקים הם דברים קשים, ואף להזדקק לשם כך ל"מדרשו".

אך צריך להבין, מדוע מאריך רש"י בלשונו ואומר "מכאן אתה למד"? לו היה רש"י אומר בקיצור "מלמד שדיבר אליו קשות", היה גם־כן מובן שהצורך לפרש את הדיבורים שבהמשך כדברים קשים נובע מ"ואל יחר אפך". כי הביטוי "מלמד" מורה[13], שאין זה ענין המפורט בפירוש בפסוק, אלא דבר המצריך לימוד מיוחד. לו היו כתובים בפסוק בפירוש דברים קשים, לא היה מתאים לומר "מלמד שדיבר אליו קשות".

אלא, כאמור מספר פעמים[14], כאשר מוסיף רש"י את המילה "מכאן", הוא מתכוון לשלול מקום אחר, שממנו ניתן היה, לכאורה, ללמוד את אותו הענין,

וכך גם כאן שולל רש"י מקום אחר, שממנו ניתן היה, לכאורה, ללמוד ש"דיבר אליו קשות"[15].

ויש להבין: מה שולל רש"י באומרו "מכאן אתה למד"?

ג.

במקומות האחרים מובן הביטוי "באזני"

ההסבר לכך הוא:

בכל המקומות הנ"ל, שבהם מצוי הביטוי "באזני" לפני פסוקנו, מדובר אודות אמירה בנוכחות מספר אנשים[16], והמילה "באזני" מציינת, בפשטות, שרבים שמעו את הנאמר.

למשל, בפסוקים "ויען עפרון החתי את אברהם באזני בני חת...", "וידבר אל עפרון באזני עם הארץ", היה דין ודברים בין אברהם לעפרון, והתורה מציינת, שהדברים נאמרו "באזני בני חת", "באזני עם הארץ": בנוכחות בני חת, עם הארץ, ובאופן שגם הם שמעו.

בדומה לכך מדגישה המלה "באזניהם" שבפסוק "וידבר... באזניהם", שאבימלך בעצמו[17] דיבר "לכל עבדיו", ולכן הוא גרם ל"ויראו האנשים מאד"[4].

אבל בפסוק "ויגש... ויאמר... דבר באזני אדוני" תמוה: הדברים נאמרו רק אל יוסף, וברור שהוא שמעם, ומה מחדשת התורה באומרה "באזני אדוני"[18]?

לפי זה מובן, מדוע מצטט רש"י גם המילים "ויגש אליו" — כי הן מגבירות את התמיהה:

לולא המילים "ויגש אליו", ניתן היה לתרץ (אם כי בקושי[19]), שיהודה אמר את דבריו באופן שגם שאר הנוכחים (אחיו והמצרים) שמעו, והיה עליו להדגיש "ידבר... באזני אדוני" — שיוסף צריך במיוחד להאזין לדברים, גם אם אנשים רבים שומעים[20].

אך מהדגשת התורה "ויגש אליו", כלומר שבנוסף לכך שיהודה ואחיו כבר עמדו קודם לכן לפני יוסף ודברו אליו[21] התקרב אליו יהודה במיוחד, מובן שיהודה דבר באופן מיוחד אל יוסף, או שרק יוסף שמע דבריו[22].

---

12) לא רק בתיבות "כי כמוך כפרעה" שרש"י מביא פשוטו, אלא גם התיבות "אדוני "שאל" אפשר לפרש לפי פשוטו ע"ד החמלה (רא"ם וגו"א כאן).

13) ראה ס' כללי רש"י (כפר חב"ד, תש"מ) פרק יב. וש"נ.

14) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 215. לעיל ע' 214. ועוד. כללי רש"י הנ"ל שם.

15) להעיר מהגירסא בפרש"י* שמפרש "ויגש" — ל' קבילה. ובא' כת"י רש"י שתח"י**: ויגש אליו, יהודה למלחמה. אבל ראה פרש"י וירא יח, כג. וראה לקו"ש ח"י ע' 55 ואילך.

16) ועד"ז הוא ברוב המקומות שנאמר הלשון "באזני" וכיו"ב (בקשר לדיבור), שאין המדובר בדיבור שבין אדם לחבירו, כי אם לרבים (ראה המצויין בקונקורדנצי').

17) ולא ע"י שליח כו'.

18) באלשיך כאן, שכאן דיבר יהודה בלא מליץ ולכן נאמר "באזני" (ע"ש). אבל בפרש"י לעיל (מקץ מב, כג) "הי' המליץ ביניהם .. סבורים שאין יוסף מכיר לשון עברי".

— ובדבק טוב ושפ"ח כאן, שלכן הוצרך רש"י לפרש ד"באזני" כאן פירושו "יכנסו דברי באזניך", כי איך אפשר שיהודה דיבר באזני יוסף בלי מליץ.

19) שהרי סו"ס דיבר יהודה ליוסף (אלא שזה הי' גם במעמד אחיו והמצרים), ומהו הצורך להדגיש "באזני אדוני"? [משא"כ בחיי שרה שם, שאברהם ועפרון דברו זל"ז, אלא שגם בני חת שמעו דבריהם, מובן הצורך בהדגשה "באזני"].

20) ובפרט שדיבר אליו קשות, ויתכן שלא ירצה יוסף לשמוע אותם במעמד אחרים.

21) כמסופר בס"פ מקץ.

22) ראה גם אוה"ח כאן.

---

*) גירסא זו היתה לפני הרע"ב (ומפרשה). הועתקה ע"י בערלינער במהד"ק שלו. וכ"ה בא' מכת"י רש"י שתח"י. ובעוד כת"י שתח"י נעתק על הגליון (ראה שוה"ג שלאח"ז).

**) ועל גליון הכת"י (הנ"ל בשוה"ג שלפנ"ז): "מצינו הגשה למלחמה לתפילה ולפיוס למלחמה ויגש אליו יהודה כו'" (ואח"כ ממשיך "הגשה זו לשון קבילה כו'" – כנ"ל שם). אבל ראה פרש"י וירא שהובא בפנים ההערה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וחזרה, אפוא, הקושיה למקומה: מהי ההדגשה במילים "באזני אדוני"[23]?!

על כך מסביר רש"י, שבמילה "באזני" יש משמעות נוספת – "יכנסו דברי באזניך[24], כדברי כ"ק מורי חמי אדמו"ר[25]: "לא רק לשמוע אלא גם לקלוט – ("דערהערן"). יהודה רצה לשנות על־ידי דבריו את החלטתו של יוסף, ולשחרר את בנימין, ולפיכך הוא הדגיש, שיוסף צריך לקלוט את הדברים.

ד.

"דיבר אליו קשות" – דווקא מ"אל יחר אפך"

לאחר שהסביר רש"י שמשמעות המילים "באזני אדוני" היא "יכנסו דברי באזניך", הוא ממשיך "ואל יחר אפך – מכאן אתה למד שדיבר אליו קשות".

לולא הפירוש הקודם, ניתן היה להסיק ש"דיבר אליו קשות" מדברי יהודה "ידבר נא... דבר", כפי הכלל של רש"י (אשר הוא מקבל בפשוטו של מקרא מספר פעמים בפירושו[26]), שבכל מקום שבו נאמר הביטוי "דיבור" הכוונה היא ללשון קשה[27].

אבל רש"י שולל אפשרות זאת ואומר "מכאן אתה למד", דבר זה נלמד דווקא מ"אל יחר אפך", ולא מן הביטוי "ידבר...". ההסבר לכך מובן מפירושו הקודם "יכנסו דברי באזניך", כדלהלן.

ה.

"דיבור" הוא לשון קשה

ההסבר הפשוט[28] לכך שדיבור הוא לשון קשה, הוא, שהביטוי "דיבור" הוא גם[29] מלשון "ידבר עמים"[30], "דַבָּר אחד לדור", אשר לכן "טול מקל והך על קדקדן"[31] – במשמעות של שלטון תקיף[32]. לפיכך, כאשר משתמשים בביטוי "דיבור", הכוונה היא לאמירה בעלת תוכן של השתלטות[33] – דברים תקיפים, שליטה על הזולת.

לפי זה יוצא, שכל סוג דיבור המשכנע את האדם ומביאו לשנות את מחשבתו והחלטתו, גם דברים רכים ותחנונים, נקרא בשם דיבור[34], כי הוא בעל משמעות של שלטון.

לפיכך מובן שמן הביטוי "ידבר... דבר" אין הכרח לומר, שדיבר אליו קשות: לאחר שרש"י מסביר "דבר באזני אדני – יכנסו דברי באזניך", שהדברים נאמרו באופן שישפיעו על יוסף וישנו את החלטתו, הרי גם אם נאמרו דברים רכים ותחנונים, ניתן להשתמש בביטוי "ידבר".

לכן מוכיח רש"י ש"דיבר אליו קשות" דוקא מהמילים "ואל יחר אפך", והוא מדגיש "מכאן אתה למד".

---

23) וגם: מה מקום שיהודה ידגיש את זה בדיבורו ליוסף.

24) ראה גם ס' האמונות והדעות (להרס"ג) מ"ב פ"י; ורצו באזן קבול הדברים כאמרו ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני.

25) ספר המאמרים תש"ח ע' רנב.

26) תשא לב, ז. שמיני י, יט. בהעלותך יב, א. – ומסתייע (בתשא ובהעלותך שם) מהכתובים דפ' מקץ (מב, ז. שם, ל)*.

– ברא"ם (תשא ושמיני שם) דרק דיבור שלא בא אחריו אמירה הוי לשון קשה. ע"ש וכבר הקשה עליו בחדא"ג מהרש"א מכות יא, א. ואכ"מ.

27) להעיר מיריעות שלמה (מהרש"ל) כאן, שכוונת רש"י ב"דיבר אליו קשות" היא (לא שדיבר אליו דברים זרים שלא נאמר בפרשה, כ"א) "שדיבר אמו בחוזק כאיש שמדבר עם רעהו ומוכיחו על פניו ולא ברכות ובכי".

28) משא"כ ע"ד ההלכה – הרי, אדרבה, מהלשון "ידבר עמים" נלמד דדיבור הוא לשון נחת (שבת סג, א. מכות יא, א). ואכ"מ.

ולהעיר מחדא"ג מהרש"א מכות שם (ד"ה אין) שהטעם ש"לא מקשה מגופא דקרא ידבר עמים תחתנו" הוא כי "ודאי הקרא ידבר עמים גו' יתפרש מלשון הנהגה שהוא הקשה שעל ידי הנהגה קושי להם ידבר עמים גו' ומשום הכי הוצרך להקשות מברייתא". וראה לקמן הערה 32.

29) ובאוה"ת יתרו (ע' תתפב): הדיבור מורה על עיקר כח הדיבור שהוא באדם .. והיינו כנ"ל שדיבור הוא ג"כ לשון מנהיג וכמו ידבר עמים תחתנו.

30) תהלים מז, ד (וכפי' הב' ברש"י שם. וראה ג"כ פרש"י שבת ומכות שם).

31) סנהדרין ח, א. הובא בפרש"י וילך לא, ז. ואין רש"י מפרש "דבר" – כי ה"בן חמש" מבינו. ומבינו שזהו (כהמשך בפרש"י) באופן של "טול מקל והך על קדקדן".

32) ראה לקו"ת במדבר (ב, ב. ג, ד). – וע"פ המבואר בלקו"ת שם שענין "ידבר" הוא אשר "מעוצם הגילוי הם מתבטלים ממילא", יש לתווך בין פירוש זה ב"ידבר" (מלוכה וממשלה) עם פי' הש"ס שהוא לשון נחת (כנ"ל הערה 28), כי ידבר הו"ע הממשלה בנחת. וראה לקמן בפנים. ועצ"ע.

33) במכות שם מסיק הגמרא "דבר לחוד וידבר לחוד"**. אבל ע"כ אא"פ לפרש הכוונה בזה שהן ב' תיבות שונות לגמרי (ושרשים אחרים) – שהרי בברייתא שם מביא ראי' מ"ידבר" על "נדברו"*** ואכ"מ.

34) להעיר מפרש"י דברים ב, יז ובמפרשיו שם (ובעוד מקומות). ערוך לנר מכות שם.

---

*) ראה ערוך לנר מכות יא, א על השינוי בין ב' פירושי רש"י.

**) ולכאורה להגירסא בשבת שם "אין דיבור אלא נחת" – לא ס"ל להתירוץ ד"דבר לחוד וידבר לחוד".

***) וצ"ע בריטב"א מכות שם ד"לשון ידבר לא משמע כלל כו'". וכן בתי' הב' בערוך לנר מכות שם. ומה שכתב ברש"ש מכות שם "לסמך בעלמא קמייתי כו'" (ע"ש) – לכאורה דוחק הוא. ואכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו.

ענינים הנוגעים לנפש יש לדרוש בתקיפות

ההוראה הנובעת מכך לעבודתנו הרוחנית היא:

כאשר רצה יהודה להשפיע על המשנה למלך מצרים — בחושבו שהוא מצרי — לשחרר את בנימין, הוא החל ראשית־כל לדבר אתו קשות. לכאורה, היכן ההגיון? הרי ייתכן שדברים רכים ניתן היה להשיג יותר מאשר בדיבורים תקיפים. ולפי השכל, צריך היה תחילה לנסות ולפנות אליו בדברים רכים ובתחנונים, ורק אם לא היה מצליח בדרך זו, היה צורך להתחיל בדברים קשים[35], (אי־אפשר לנסות קודם בדברים תקיפים ומכעיסים, ואחר־כך לעבור לתחנונים).

אלא, ההסבר לכך הוא: כל עוד מדובר על ענינים צדדיים, רווחי ממון וכדומה, פועלים לפי חישובים שכליים, לפי מה שעדיף ומשתלם יותר. אבל כאשר מדובר על ענין של "ונפשו קשורה בנפשו"[36], ענין הנוגע לנפשותיהם של בנימין ושל יעקב, אז אין פועלים לפי חישובים שכליים, ומתחילים מיד במלוא התקיפות, כפתגם הנפוץ: כאשר כואב — זועקים.

ובענינים אלה[37] הרי אדרבא, דיבורים קשים מוכיחים לשומע, שאכן הדברים נוגעים לנפש — אין הוא מתכוון לממון, לכסא, לכבוד וכדומה — וזה מביא לידי "יכנסו דברי באזניך": כאשר מתחילים מיד בסערה, "מכים על השולחן", ואין מחשבים שום חישובים דיפלומטיים, חש הזולת עד כמה אכפת הדבר בפנימיות הנפש, וכך הוא משתכנע להיענות לבקשה, ועד שהוא עושה זאת בנחת וברצון.

ז.

הדרישה התקיפה משפיעה יותר

וזוהי הוראה לכל הזמנים ולכל המקומות — מכאן אתה למד:

כאשר מדובר אודות הצלחת ילד יהודי מהיות עבד במצרים, אפילו כאשר המשנה למלך דורש זאת בכוחו של המלך[38],

אין זה הזמן המתאים כדי לבחור ועדות של מומחים גדולים, שיחקרו במתינות ובישוב הדעת את דברי ימי ישראל במצרים, ואחר־כך ידונו ויעמידו להצבעה את השאלה מה טוב, ומהי העלות הדרושה, ויחשבו מה אומרים על כך המצרים — אשר לשם כך דרושה ועדה נפרדת של מומחים מיוחדים המכירים היטב את המצרים, אוכלים ושותים עמם ביחד, וכו' וכו'.

אלא צריך מיד במהירות הגדולה ביותר לפעול בעוצמה החזקה ביותר כדי להציל את הילד מחינוך של מצרים, חינוך הנוגד לתורה, והמוביל להתבוללות — פיקוח נפשות ממש.

וכאשר נוקטים דרך זו, התוצאה היא, כפי שהיה אצל "ויגש אליו יהודה", שעל־ידי כך שיהודה פנה בתוקף, הרי לא רק שבוטל הענין של "עבדים", כי־אם להיפך — "ויאמר פרעה... ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים"[39], ועוד לפני־כן, "לפניו"[40] מקימים "בית תלמוד שמשם תצא הוראה"[41] במצרים, מחנכים את התלמידים לדעת בבירור כיצד צריכים בני יעקב להתנהג, ולדעת להיות בעלי הוראה, לפסוק דין לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא[42].

וכך גם לגבי ההשפעה מלמעלה שבבחינת יוסף צדיק עליון: כאשר יהודי דורש בתוקף כביכול, הוא מתפלל לקדוש־ברוך־הוא בתקיפות[43], הוא גורם ל"ולא יכול יוסף להתאפק"[44], ומלמעלה ממלאים את משאלות לבבו לטובה, בכל הדרוש לו, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.

(משיחת ש"פ ויגש תשכ"ה)

---

35) כפרש"י בהנהגת אברהם — גר ואם לאו אהי' תושב (ח"ש כג, ד). וראה ג"כ פרש"י וישלח לב, ט: לדורון ותעבור המנחה כו' (ואח"כ) למלחמה והי' המחנה.

36) פרשתנו מד, ל.

37) ושאני באברהם שהי המת מוטל "לפני" — וע"י "תנו לי גו' אקברה מתי מלפני" תיכף. וכן ביעקב (וישלח שם) — להציל כל המחנה לא רק המחנה הנשאר לפליטה.

38) משא"כ כשהציע יהודה הננו עבדים — ה"ז קיום גזירת בין הבתרים אשר האלקים מצא גו' — ועפ"ז תתורץ התמי' גדולה ש(לא ענה יוסף ל)יהודה דסותר דברי עצמו.

39) מה, יז־יח.

40) מו, כח.

41) רש"י עה"פ.

42) יומא כו, א.

43) ראה נועם אלימלך פרשתנו עה"פ.

44) מה, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת ויגש

כרך כ, ב

מתורגם ללשון הקודש

א.
מי השלים למנין "שבעים הנפש"?

בהשלמת המספר של "שבעים נפש" אשר מונה התורה – "כל הנפש... הבאה מצרימה שבעים"[1] – יש מספר דעות במדרשי חז"ל ובמפרשי התורה: בגמרא[2] נאמר, וכן לפי אחת הדעות במדרש[3], שיוכבד השלימה את המנין של שבעים נפש, כי היא נולדה בין החומות – "הורתה בדרך ולידתה בין החומות"[4]. וזוהי גם דעת רש"י בפירושו על התורה בפשוטו של מקרא[5].

לפי פרקי דרבי אליעזר[6], ולפי אחת הדיעות במדרש[7], "הקדוש־ברוך־הוא נכנס עמהם במנין"[8].

חלק ממפרשי התורה[9] סוברים, וקיימת גם דעה כזו במדרש[10], שמנין שבעים הנפש היה יחד עם יעקב[11].

יש להבין: מהו הטעם של חילוקי הדעות מי נמנה בשבעים נפש?

יותר מכך: לא זו בלבד שיש דעות שונות, אלא ההבדל ביניהן הוא קיצוני ביותר: לפי הדעה שיעקב השלים את המנין, ובודאי לפי הדעה ש"הקדוש־ברוך־הוא נכנס עמהם במנין", הושלם המנין המלא של שבעים נפש על ידי הנעלה והמושלם ביותר מבין כל שבעים הנפש. לעומת זאת, לפי הדעה שיוכבד נמנית בין שבעים הנפש, יוצא, שההשלמה היתה על ידי הדרגה הנחותה ביותר*[11] – בת ישראל שזה עתה נולדה – "לידתה בין החומות".

בנוסף לכך: כיצד ייתכן, שרש"י, המפרש פשוטו של מקרא, מסביר שבמספר "שבעים נפש" נמנית יוכבד[12], אשר מוזכרת בחומש רק בפרשת שמות[13] – ולא יעקב, כפי שמפרשים כמה מפשטני המקרא?

אמנם, מלשון הפסוק בפשטות "כל נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש*[13] מובן, שיעקב אינו נכלל בשלושים ושלוש הנפשות וממילא אינו נכלל במנין שבעים הנפש, וכך מובן מן הדיוק בלשון הפסוק "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים", והכוונה היא לנפשות בנוסף ליעקב[14], ומפורש בפסוק[15] "ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש"[16]. אך ענין זה עצמו דורש הסבר: מדוע אין יעקב עצמו נכלל במנין שבעים הנפשות – והלא גם הוא בא למצרים ביחד עם כל נפש בניו ובנותיו?

---

1) פרשתנו מו, כז.

2) ב"ב קכג, ב.

3) ב"ר פצ"ד, ט. וש"נ וכ"ה בתיב"ע פרשתנו מו, כז.

4) לשון הגמרא שם. וראה הלשונות בב"ר שם ובמדרשים שצויינו במפרשים שם.

5) פרשתנו מו, טו. כו. פרש"י במדבר ג, טו. פינחס כו, נט.

6) פל"ט.

7) ב"ר שם. פסיקתא דר"כ פ"י. הובא גם ביל"ש כאן עה"פ.

8) כ"ה בפדר"א. ועד"ז ביל"ש שם. ובפדר"א עם ביאור הרד"ל: הקב"ה נכנס (כביכול) עמהם. בב"ר: השלים עמהם את המנין. ובפסיקתא: הקב"ה נכנס עמהם בכבודו.

9) ראב"ע פרשתנו מו, כג. שמות א, ה. רשב"ם פרשתנו טו. כו. רבעה"ת ותוס' (הדר זקנים) שם, כז (ושם: והכי פשטי' דקרא כו'. אבל מסיים: ולפי מה שפירשתי למעלה אין צריך לומר שיהא יעקב מן המנין כי הקב"ה נמנה עמהם ומשלים המנין). רלב"ג כאן (ע"ד הפשט דיעקב השלים המנין). אברבנאל כאן. אוה"ח מו, ח. ועוד.

10) ב"ר שם.

11) בב"ר שם (וש"נ) עוד ב' דיעות: ויש אומרים חושים בן דן השלים עמהן את המנין, וי"א סרח בת אשר השלימה עמהן את המנין (וראה מפרשים שם דשקו"ט בפירושו דהרי שניהם נמנו בהכתובים בהע' נפש). אבל בפשטות ב' דיעות הנ"ל אינן בפ"ע, כ"א באים בהמשך להפי' שהקב"ה השלים המנין או יעקב, וכמ"ש בגבורות ה' למהר"ל פי"ג. וראה לקמן הערה 66.

ובראש סוף פסחים: שכן דרך המקרא כשמגיע לסכום עשירית פחות אחת מונה אותו בחשבון עשירית ואינו משגיח על חסרון האחד, ומביא כמה ראיות. וראה קרבן נתנאל שם.

*11) להעיר מגבורות ה' שם.

12) עפמש"נ לעיל ובנות בניו (מו, ז). ואף שנאמר לפני זה בנותיו – ראה פרש"י לפני זה לז, לה.

13) ובשמה יוכבד – בפ' וארא ו, כ (בלי פרטים) ובפ' פנחס (כו, נט), אלא שהובא בפרש"י לעיל מו, טו. וראה ג"כ פרש"י לעיל מו, ז.

*13) מו, טו.

14) כ"כ בט"ז כאן לפרש"י. אבל ראה רבעה"ת וכו' שם לפירושו שיעקב מן המנין "והכי פשטי' דקרא כל הנפש לבית יעקב". וראה גם ראב"ע שם.

15) שמות א, ה. אבל ראה ראב"ע שם ובפרשתנו שם.

16) וראה דקדוקי רש"י (מירא דכיא) לפרש"י מו, יט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב.

ההשלמה על ידי הקב"ה – דוקא בירידה לקושי השעבוד

לכאורה, ניתן לבאר את הטעם של חילוקי הדעות. וכדי להבין זאת, יש להקדים ולציין את הדיוק בניסוח בפרקי דרבי אליעזר ובמדרש וברש"י, אודות ההשלמה באמצעות הקדוש־ברוך־הוא ויוכבד:

בפרקי דרבי אליעזר נאמר "וכשבאו לגבול מצרים נתייחסו כל הזכרים ששים ושש ויוסף ושני בניו הרי שבעים חסר אחת, וכתיב[17] בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה, מה עשה הקדוש־ברוך־הוא, נכנס עמהם במנין ועלו למספר שבעים, לקיים מה שנאמר[18] אנכי ארד עמך מצרימה". ואילו במדרש[19] מתעכבים על לשון הפסוק "כל הנפש הבאה וגו' ובני יוסף אשר יולד לו .. שבעים", ומבארים "זו יוכבד שהשלימה מנין של ישראל במצרים"[20].

כלומר: בפרקי דרבי אליעזר מדובר בעיקר אודות ירידת[21] בני ישראל לגלות מצרים, ולכן הכרחי לומר ש"הקדוש־ברוך־הוא נכנס עמהם במנין", "אנכי ארד עמך". זוהי נתינת כח לבני ישראל, שבהיותם בירידה בגלות מצרים יוכלו להתגבר על קושי השעבוד ביודעם ש"אנכי ארד עמך מצרימה". ולכן גם הביטוי הלשוני הוא "נכנס עמהם", או כלשון המדרש "השלים עמהם" – שהקדוש־ברוך־הוא נמצא, כביכול, עמם ביחד.

ואילו לגבי יוכבד, ההדגשה היא על "הבאה מצרימה שבעים" – השלמת מנין שבעים הנפש במצרים, ללא קשר לירידתם למצרים ולקושי השעבוד. ובענין זה יוכבד היא אשר "השלימה מנין של ישראל".

אך עדיין אין מובן: יוכבד היתה מהיחידים[22] בין הבאים מצרימה (שבעים) אשר סבלה את קושי השעבוד במצרים בתקופה הקשה ביותר של הירידה לגלות מצרים, וכיצד ייתכן שאת השלמת המנין באמצעותה מקשר המדרש דוקא לשבעים "נפש הבאה מצרימה" ולא ל"בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה"?

כן יש להבין את הניסוח בפרקי דרבי אליעזר: "נתייחסו כל[23] הזכרים ששים ושש...", והרי בין ששים ושש הנפשות אין מונים רק זכרים, אלא גם את דינה וסרח בת אשר[24]?

ג.

המנין – זכר או נקבה?

המפרשים[25] מעוררים את השאלה מדוע בפסוק "כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה..." נכתב המנין בלשון נקבה – "כל נפש ששים ושש", ואילו בפסוק שלאחריו "ובני יוסף" נכתב המנין בלשון זכר – "נפש שנים"?

בדומה לכך מוצאים הבדל זה לפני כן: לגבי בני לאה ובני זלפה נכתב המנין בלשון נקבה – "שלשים ושלש", שש עשרה נפש". ואילו אצל בני רחל ובני בלהה נאמר בלשון זכר – "כל הנפש ארבעה עשר", "כל נפש שבעה".

ומשיבים על כך[26], שמשום ש"נכנסו נקבות עמהם במנין" – בין בני לאה מוזכרת דינה, ובין בני זלפה – סרח אחותם בת אשר, לכן נכתב המנין בלשון נקבה. ואילו אצל בני יוסף, וכן בין בני רחל ובני בלהה, אין מנויות נקבות, ולפיכך נכתב המנין בלשון זכר.

אך תשובה זו אינה ברורה: אם הכלל כולל הן זכרים והן נקבות, יש להשתמש, לפי כללי הדקדוק, בלשון זכר[27]. ובמיוחד בענינו, כאשר הנקבות הן מעט שבמעט – שתיים מתוך ששים ושש, וכן אחת או שתיים בין ל"ג בני לאה, ואחת בין בני זלפה[28].

---

17) עקב יו"ד, כב.

18) פרשתנו שם, ד.

19) ב"ר שם, ועד"ז בפסיקתא שם. ופרש"י שם, כו.

20) להעיר מתו"א ר"פ שמות בהב' פעמים הבאים מצרימה, דפרשתנו ודפ' שמות, שהם ב' ירידות.

21) ראה ביאור הרד"ל לפדר"א שם אות ט.

22) ראה שמו"ר פ"א, ח: כ"ז שהי' אחד מהם קיים מאותן שירדו למצרים לא שעבדו המצרים בישראל. וראה רשב"ם (וספורנו) שמות א, ו: (כל) שבעים נפש. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 16 הערה 37.

23) כ"ה בדפוסי פדר"א שלפנינו. ובפרקי דר"א הוצאת מקור (ירושלים תשל"ב) הובא מכת"י: התייחס הזכרים ששים ושש, וליתא תיבת "כל".

24) לכאו' הביאור שמדבר ע"ד הרוב, וע"ד מ"ש הראב"ע הנ"ל (מו, כג) דהלך אחר הרוב. אבל צע"ק דהרי תיכף לאח"ז קאמר "וכשעלו ישראל ממצרים נתייחסו כל הגברים ששים רבוא כו'" ושם הרי זה בדיוק. ולהעיר מגירסא שבא' מכת"י שהובא בפדר"א (הנ"ל הערה שלפנ"ז): התייחס הזכרים כו' יוסף ושני בניו הרי ששים ושבע וכתיב בשבעים נפש .. נכנס הקב"ה במנין עמהם כו'. ולפ"ז י"ל דבהמספר ששים ושבע רק הזכרים (ביחד עם יוסף וב' בניו) ולהשלמת המנין דשבעים נמנו גם הנקבות (דינה וסרח המפורשות בקרא) והקב"ה נכנס עמהם במנין ועלו לשבעים. וצ"ע.

25) צרור המור כאן

26) צרור המור שם (ומסיים: ע"כ כתבתי מן המדרש). וראה לקמן הערה 28.

27) וראה תוד"ה וליתני שלשה (קידושין ב, ב): פירוש משום דכל התורה כולה בלשון זכר נאמרה וראה נח ו, כ. ז, ב.

28) אבל במשכיל לדוד (כאן מו, טו) תירץ: ולרמוז זה (דיוכבד נכנסה במנין הל"ג דבני לאה) הוצרך לכתוב כאן ושלש ואגב כתב נמי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד.
גלות מצרים – הכנה למתן תורה

ההסבר לכך הוא:

במנין שבעים הנפש של ישראל מוצאים באופן כללי שני ענינים: א) הם כנגד שבעים אומות[29] הקשורות לשבעים השרים שלמעלה[30]. ב) הם קשורים למספר שבעים אצל ישראל[31] – שבעים זקנים, סנהדרין וכו'[32].

באופן כללי אלה הן שתי פעולות שהיו צריכות להתבצע באמצעות הירידה של שבעים נפש למצרים. פעולה בקשר לישראל, ופעולה בעולם.

גלות מצרים היתה ההכנה למתן תורה ולקבלת התורה[33], אשר אז התחדש לגבי ישראל ש"אנכי הוי' (נהיה) אלקיך" כחך[34] וחיותך[35], ובעולם באופן כללי – נוצר הקשר והחיבור שבין אלקות לבין העולם, ואז בטלה הגזירה שעליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים[36].

וכהכנה לכך היתה צריכה להיות גלות מצרים הן לגבי ישראל, והן לגבי העולם.

ה.
גלות מצרים – גילוי האמונה

חז"ל אומרים ש"האבות הן הן המרכבה"[37], אשר "כל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מעניני העולם הזה .. כל ימיהם"[38]. הם היו תמיד במצב של התבטלות והתקשרות אל האלקות, ולכן היתה אצלם השראת השכינה בגלוי ממש[39]. וכדי שדרגה זו תחדור גם אל הנשמות שבדרגה נמוכה יותר, השייכות לעולמות בריאה יצירה עשיה, ועד לדרגות הנחותות ביותר של עולם העשיה, ניתן להגיע לכך באמצעות השבטים כפי שהם מחולקים לשבעים נפש, כי דרגת השבטים דומה לדרגת האלקות היורדת לעולמות בריאה יצירה עשיה[40].

אך כדי שהשפעה זו תגיע לכל נשמה, אין די בכך שהיא "תימשך" למטה על ידי השבטים ושבעים נפש, אלא היה צורך גם בירידה מארץ ישראל לגלות[41] מצרים, מקום שבו אין האלקות גלויה, אלא, להיפך, זהו מקום של העלם והסתר האלקות.

וכאשר גם בהמצאם במצרים, בארץ ש"אין יראת שמים ביניהם"*[41], ובכל זאת גם שם מודגשת אצל כל אחד מבני ישראל הנקודה היהודית של היותם "מאמינים"[42] – הרי זה הביא לידי כך שדרגת האלקות שהיתה אצל האבות תגיע ותתגלה בכל נפש מישראל ועד סוף כל הדורות[43], אפילו לדרגה הנמוכה ביותר[44].

דרגת האלקות שהתגלתה אצל כל יהודי היא ענין האמונה[45], האמונה הפשוטה של היהודי בקדוש־ברוך־הוא[46], שהתבטאה ב"ויאמן העם"[47], שהקדוש־ברוך־הוא יכול ויוציאם מגלות מצרים, שאצל הקדוש־ברוך־הוא אין שום מניעות ועיכובים ח"ו.

וזהו הפירוש בפנימיות הענינים של מאמר חז"ל[48] "לא נגאלו (ישראל) אבותינו ממצרים אלא בזכות[49] האמונה" – אין זה ענין צדדי, אלא – זוהי הכוונה והתכלית של גלות מצרים.

וזו היתה ההכנה למתן תורה, שיהיה "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" – שאצל כל יהודי עד סוף

בבני זלפה שש עשרה. וראה רד"ק כאן מז, כו.

29) ראה זח"ב ה, ב. טז, ב. וראה רש"י וישלח לה, יא. תיב"ע ופרש"י האזינו לב, ח. אוה"ת במדבר ס"ע יח ואילך. לקו"ת ראה ל, ב. שעה"ת ח"א עד, א. אוה"ת סוכות ע' א'תשסה.

30) ראה רמב"ן בהעלותך יא, טז. בחיי נח י, א. יא, ט.

31) ראה בחיי כאן מו, כז. ובהנסמן בהערה שלפנ"ז.

32) להעיר מתיב"ע תולדות כח, ג: ותהי זכי לכנשת דבני סנהדרין דסכומהון שובעין כמניינא עממיא. וראה פרש"י וישלח שם.

33) ראה בארוכה תו"א ר"פ שמות. ובכ"מ.

34) ראה טושו"ע או"ח ס"ה.

35) ראה לקו"ת ר"פ ראה.

36) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג.

37) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

38) תניא פכ"ג.

39) תו"א כג, סע"ד.

40) תו"א כד, א.

41) להעיר מלקו"ת במדבר (ג, ב) ע' נפש יוצאי ירך יעקב כו' לעורר ר"ר על נפשו ולא בשביל הירידה לבדה שירדה ממקום כבודה אלא אף גם זאת שנתלבשה בלבוש הגוף החומרי. וראה תניא פל"ז (מ"ח, א) שהיא "בחי' גלות ממש".

*41) ראה פדר"א שם בריש הפרק.

42) שבת צז, א. וראה תניא פי"ח־יט. – ויכול להיות באופן שאפילו משה אינו יודע עד"ז.

43) להעיר מש"ך עה"ת פרשתנו (מו, ז): שכל הדורות העתידים לבוא הביאם בגלות מצרים כו' כדי שיראו נסיו ונפלאותיו ויקבלו התורה שכולם היו במעמד הר סיני כו', ע"ש.

44) וראה תניא פי"ח.

45) להעיר מתו"א שם.

46) להעיר מהמשך תער"ב ח"ב ס"ע א'קלה ואילך. לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 56.

47) שמות ד, לא.

48) מכילתא בשלח יד, לא. יל"ש שם רמז רמ.

49) כ"ה ביל"ש, ובמכילתא "בשכר".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כל הדורות יורגש בגלוי ש"הוי' (הוא) אלקיך – כחך וחיותך". ולכך מגיעים באמצעות "הוצאתיך מארץ מצרים" – היציאה מהמיצרים והמגבלות.

ו.

ירידת יעקב – ניתנת כח להתגבר על גלות מצרים

כיון שהירידה למצרים קשורה דוקא לשבעים נפש[50] – כלומר, האופן שבו נמשכת דרגת השבטים למטה, בדרגה יותר נמוכה מן הדרגה שבה הם נחלקים לשנים עשר שבטים – הרי כדי שמצרים, ערות הארץ, לא תוכל להסתיר לגמרי את הניצוץ האלקי, היה צורך שלתוך השבעים תחדור דרגה אשר מצד עצמה היא נעלית ממיצרים ומגבלות של סדר ההשתלשלות של העולמות בריאה יצירה עשיה, ולפיכך היא נעלית יותר מ"התלבשות" בארץ מצרים –

זוהי נתינת הכח לשבעים הנפש, שגם בירידתן למצרים לא ישקעו בהעלם הגלות.

וזהו ההסבר לדעה שיעקב, שדרגתו היא "אצילות", מעל להשתלשלות, השלים את מנין שבעים הנפש, והשפיע עליהם[51].

אך הדעה השניה מוסיפה – ובפרקי דרבי אליעזר מובאת רק דעה זו – שהקדוש־ברוך־הוא השלים עמהם את המנין: כיון שכל גלות מצרים היא כדי שדרגת האבות, ובעיקר דרגת יעקב בחיר שבאבות[52] תחדור אל כל נשמה, אפילו לדרגה הנמוכה ביותר, הרי אי אפשר לעשות זאת באופן שבגלות[53] מצרים תהיה ותורגש, אם כי בהעלם, דרגת יעקב, עולם האצילות. שאם כן, הגלות איננה העלם אמיתי, ובמילא לא יכולה להתבצע מטרת הגלות בשלימותה, כדלעיל[54]. ואילו כאשר השלמת המנין היא על ידי הקדוש־ברוך־הוא – סובב כל עלמין[55] – הרי הוא יכול לרדת עם ישראל אל תוך הגלות, נכנס עמהם במנין, ולמרות זאת אין הוא "מורגש", כי בעצם הוא קדוש – מובדל ומופרש מהם. ולכן, אין זו סתירה[56] להעלם הגלות, שהרי אין מורגש גילוי אלקות בנשמה.

50) להעיר מחדא"ג מהר"ל לב"ב שם.

51) להעיר מגבורות ה' שם.

52) שער הפסוקים תולדות כז, כה. וראה ג"כ ב"ר פע"ו, א. זח"א קיט, ב. קמז, ב.

53) ראה תו"א (כד, א) "שבחי' מעלת ומדרגת האבות עצמם אינו שורה ומתגלה בנפש האדם בגלות".

54) להעיר מסה"מ תש"ו ע' 106, דאצל האבות לא הי' להם העלמות והסתרים מצד הגוף, דהגוף לא הסתיר על אור הנשמה כו'. ולכן לא הי' אפשר להיות העלי' למעלה משרשם.

ז.

יוכבד – ספירת המלכות

ואילו הענין שיוכבד "השלימה מנין של ישראל במצרים", שהיא הביאה לידי השלימות במנין שבעים הנפש, הוא כדי שתהיה ותתגלה אצלם האמונה.

ההסבר לכך הוא: אשה רומזת, באופן כללי, לספירת המלכות, אשר יש בה שני ענינים קטביים: מצד אחד "רגליה יורדות..."[57], וזוהי נתינת אפשרות לגלות. ומצד שני היא נקראת "ואמונה כל זאת"[58] – מצד ספירת המלכות נובעת האמונה ש"מלכותך מלכות כל עולמים", שחיות ומציאות כל העולמות היא ממדת מלכותו יתברך.

וכך היה גם לגבי יוכבד: יוכבד נולדה בפתח מצרים, בשונה מהנפשות האחרות, אשר נולדו לפני כן, ודוקא היא היתה בתקופת קושי השעבוד. אך מצד שני – הגאולה הגיעה באמצעות בנה משה, אשר הוא השפיע וגילה את האמונה אצל כל ישראל. וגם יוכבד עצמה, ביחד עם בתה מרים – המילדות העבריות – חינכו ועוררו אצל ישראל את האמונה והבטחון בה', לא להבהל מפרעה ומגזירותיו – על ידי מעשיהן של "ותחיין את הילדים"[59].

ח.

דרגת נקבה – אמונה

לפי זה ניתן להסביר מדוע המנין של "ששים וששׁ" – של "כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה" – וכן "שלשים ושלש" של בני לאה, נאמרים בלשון נקבה – כי עיקר מהותה והשפעתה של גלות מצרים, ענין האמונה, קשורה לדרגת נקבה – ספירת המלכות.

וכפי שרואים גם למעשה[60], שענין האמונה גלוי יותר אצל נשים מאשר אצל אנשים*[60].

באופן כללי קשור הענין לשבטים, מרכבתא תתאה, מרכבה לבחינת המלכות[61]. כלומר, בחינת נוקבא היא באופן כללי אצל השבטים[62], הקשורים למלכות כפי שהיא יורדת לעולמות בריאה יצירה עשיה. ואילו האבות הם

55) ראה תו"א נז, ג. ובכ"מ.

56) להעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 201.

57) ראה לקו"ת במדבר ג, ס"ב ואילך. ובכ"מ.

58) ראה לקו"ת נצבים נג, סע"ב. ובכ"מ.

59) שמות א, יז.

60) ולכן לא חטאו בעגל וכו' (פדר"א פמ"ה).

*60) ראה אוה"ת תשא הנסמן לקמן הערה 71.

61) תו"א כח, סע"א. אוה"ת שם וישב ערה, ב ואילך. ובכ"מ.

62) ראה תו"א מה, ד. וראה אוה"ת שמות ע' ה ואילך. ושם ע' ו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"מרכבתא עילאה", בדרגת אצילות, מעל להתלבשות בבריאה יצירה עשיה, וכן היא דרגת יוסף, כידוע[63].

ולכן נאמר המספר בלשון נקבה "ששים ושש" בכל השבטים האחרים, חוץ[64] מיוסף[65].

אך באופן פרטי קשורה השלימות של מנין שבעים הנפש – "הבאה מצרימה" – בירידה, עם יוכבד[66] שנולדה בין החומות – בחינת "אשה" – כדלעיל.

ט.
שני אופנים בביטול ובירור העולם

אך עדיין נותרה השאלה: מדוע מודגש בפרקי דרבי אליעזר "נתיחסו כל הזכרים[67] ששים ושש"?

אין מדובר רק על ענין האמונה, שקשור יותר לדרגת אשה, אלא שבהדגשה על ה"זכרים", הרי מובלט שלא זו בלבד שלא שקעו בגלות, אלא, אדרבה, זהו ענין כיבוש הגלות – "איש דרכו לכבוש"[68].

ההסבר לכך הוא: ירידת שבעים הנפש למצרים היא, כדלעיל, כדי להביא גם לידי ביטול ובירור העולם, שבעים האומות ושבעים השרים. ובביטול ובירור זה יש שני אופנים: מצד בחינת זכר – זעיר אנפין[69], ומצד בחינת נקבה – מלכות.

מצד בחינת זכר הרי "איש דרכו לכבוש". כיבוש, הוא באופן כללי, ההיפך מרצונו של הנכבש. כלומר, הביטול הנוצר על ידי כיבוש הוא באופן שהדבר הנכבש עובר לרשות אחרת, אך אין שינוי במציאותו.

לעומת זאת, הביטול באמצעות זיכוך הוא באופן שהדבר עצמו משתנה, שזהו התפקיד ואופן העבודה של האשה – היא משנה ומכינה את המאכל עד להיותו ראוי לאכילה[70].

וכך גם ברוחניות הענינים, בביטול הכוכבים והמזלות, ובמיוחד בביטול שבעים השרים, אשר מהם נובעת ההשפעה לעולם: גלות[71] מצרים גילתה לא רק אצל ישראל, כי אם גם אצל אומות העולם, שלשבעים השרים אין שליטה מצד עצמם, ואפילו לא מציאות מצד עצמם.

כלומר, האותות והמופתים ומפלת פרעה ומצרים הביאו לידי כך שגם פרעה ומצרים הגיע לאמונה ולהכרה ש"אני הו' בקרב הארץ"[72], ושהכוכבים והמזלות אינם השולטים, אלא הם כגרזן ביד החוצב, כפי שאמרו החרטומים "אצבע אלקים היא"[73].

י.
הביטול בבחינת זעיר אנפין הוא באופן של כיבוש

לכך מגיעים בעיקר מצד מדת המלכות שהיא השרש של המקום והזמן[74], ושל ההשפעה לשבעים השרים. ולכן מורגש בהם, ובשבעים האומות שלמטה, שמלכותו בכל משלה, שלהם אין מציאות עצמית, וכל מציאותם וממשלתם היא מצד דרגת המלכות.

מצד דרגת האלקות שמעל לעולם, ובאופן כללי – בחינת זעיר אנפין, הרי הביטול הוא באופן שאין בכלל מקום למציאות מלבד ה' יתברך, ומצד דרגה זו של אלקות, הרי שבעים השרים הם בביטול מציאות לגמרי, ואין להם אפילו מציאות של כגרזן ביד החוצב.

זה בדומה לענין הכיבוש, שביטולם איננו מצד ענינים ומציאותם, אלא מצד אלקות שנעלית לגמרי מן העולם.

יא.
ההבדל בין הדעות השונות

וזהו ההבדל, ביחס להשפעה על העולם ועל שבעים השרים, בין הפירוש בפרק דרבי אליעזר "נתיחסו כל

כי בפ' ויגש במנין ע' נפש הם יב"ש דנוקבא שהם מבריאה. וראה בארוכה אוה"ת ויחי (כרך ו) תתשמב, ב ואילך. ושם תתשמד, ב ואילך.

63) ראה תו"א קג, סע"א ואילך.

64) ראה אוה"ת ויחי שם דיוסף הוא בחי' דכר והשבטים בחי' נוקבא.

65) ומכיון שבני רחל בעיקרם* הוא בחי' דכר, הרי כן נמשך בשפחת רחל בלהה. ועד"ז לאידך, דבני שפחת לאה הם בדרגת ובחי' השבטים בני לאה, בחי' נוקבא.

66) ועד"ז מובן בפשטות הדיעה בב"ר (וש"נ) וי"א סרח בת אשר השלימה עמהן את המנין – שהיא בחי' מלכות (ראה אוה"ת שמואל ע' מה ואילך). ועד"ז יל"פ להדיעה דחושים בן דן השלים עמהן, דבחי' דן היא מאסף לכל המחנות.

67) ע"פ הידוע (לקו"ת נצבים שם. ובכ"מ) "שבבחי' אצילות נק'

המלכות זאת לשון נוק' ובירידתה בבי"ע נק' דכר כו'" – יש לפרש הנ"ל גם בפדר"א, ואדרבה. אבל לעיל בפנים מבואר לגבי כללות בחי' מלכות ומדרי' השבטים, דהן בחי' נוקבא כנ"ל.

68) ובמות סה, ב הובא בפרש"י בראשית א, כח.

69) להעיר מלקו"ת עקב טו, ד.

70) ובמות סג, א.

71) בהבא לקמן ראה תו"א נז, א ואילך. אוה"ת תשא ע' א'תתקפה ואילך. ועוד. וראה אוה"ת וארא (כרך ז) ע' ב'תרו ואילך.

72) וארא ח, יח.

73) וארא שם, טו.

74) שער היחוד והאמונה פ"ז.

*) ראה סה"מ עטר"ת (ע' קסז) לגבי בנימין. ומשם מובן דבחי' בנימין שייך ליוסף ז"א – דכר. יותר מיהודא. ע"ש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הזכרים ששים ושש ויוסף ושני בניו... הקדוש־ברוך־הוא נכנס עמהם", וכן לפי הדעה שיעקב השלים עמהם, לבין הדעה שיוכבד השלימה את המנין:

לפי הדעה ש"נתיחסו כל הזכרים ששים ושש ויוסף ושני בניו", הרי החידוש הוא באופן של כיבוש[75], ביטול מציאותם לחלוטין, כפי שנאמר במדרש[76] על יוסף: "ויוסף הורד מצרימה[77] שלט בהון. כנאמר[78] וירד מים עד ים כבש בהון". וכיון שזה נובע מהדרגה שמעל לעולם, צריכה להיות בכך השלימות של דרגת אלקות שמעל להשתלשלות, נתינת כח של הקדוש־ברוך־הוא – בחינת סובב כל עלמין – נכנס עמהם, ולפחות של יעקב – נשמה דאצילות.

מצד בחינת מלכות[75], שהביטול הוא מצד מציאותם עצמם, ולכן מתעוררת על ידי כך יותר האמונה אצל אומות העולם[79] למטה, אצל פרעה ומצרים – נוצרה השלימות של שבעים הנפש באמצעות יוכבד, שדוקא היא "השלימה את המנין", ולא נאמר "השלימה עמהם".

יב.
ההבדל בין הפירושים מקביל לדרגת המפרשים

ויש לומר, שההבדל בין הפירושים הוא בהתאם להבדלי הדרגות של מפרשי פירושים אלו.

פרקי דרבי אליעזר והמדרש בכלל – האגדה שבתורה, שרוב סודות התורה[80] שהיא חכמת הקבלה וידיעת ה' גנוזים באגדות[81], שייכים לחלק התורה הנעלה מהתלבשות בעולם[82], ולכן אין למציאות העולם חשיבות בחלק זה.

ולכן לפי דעות אלו הפירוש העיקרי הוא ש"הקדוש־ברוך־הוא נכנס עמהם במנין", שלפי זה הכיבוש הוא באופן של התבטלות מוחלטת של שבעים השרים.

ואילו לפי מפרשי התורה, הקשורים למקרא – אשר בעולם העשיה[83] – אך עם זאת אין פירושם לגמרי לפי הפשט, אין כל כך מקום לפירוש שהקדוש־ברוך־הוא נכנס עמהם, שהביטול והכיבוש של העולם הוא מצד בחינת סובב כל עלמין שמעל להשתלשלות, ולכן הם מפרשים שיעקב השלים עמהם, ש"יעקב" – יו"ד עקב – נמשך לבריאה יצירה עשיה על ידי השבטים, למרות שהוא עצמו אינו יורד, ומצדו קשור ביטול העולם למציאות העולם עצמה.

לעומת זאת לפי פירוש רש"י – פשוטו של מקרא ממש – הקשור לעולם העשיה[84] ממש, מורגש הביטול של העולם מצד שרשו עצמו, ואז הביטול והבירור הם יותר בפנימיות, וקשורים למציאות העולם עצמו. ולפי זה הפירוש הוא "יוכבד השלימה מנין של ישראל".

וזה מתאים לכוונת של גלות ויציאת מצרים – מתן תורה, שאז, לא זו בלבד שנגרם ביטול בעולם, אלא שגם ניתן הכח שאחדות ה' תורגש במציאות העולם מצד עצמה[85].

וכפי שהדבר התבטא במתן תורה עצמו, שבנוסף לכך שצפור לא צווח עוף לא פרח שור לא געה וכו'[86], הרי הקול של "אנכי הוי'" הגיע[87] מכל ארבע רוחות העולם והשמים והארץ[88].

---

75) להעיר מאוה"ת בא (ע' רסט): י"ב שבטים דאצי' הם דכורין וי"ב שבטים דמל' הם נוקבין והאיש דרכו לכבוש משא"כ האשה כי רגלי' יורדות.

76) בב"ר פפ"ו, ב.

77) וישב לט, א.

78) תהלים עב, ח.

79) ראה אוה"ת ויחי (כרך ה) תתקצג, א ואילך, דבחי' השבטים הו"ע הבירורים דע' שרים כו' אך בברכת יוסף לא הזכיר ענין הבירור, שהוא מובדל בערך מכל בחי' הבירורים דכל השבטים כו'.

80) ראה לגבי ר"א בן הורקנוס (בעל הפדר"א) בפרט בזח"א קמה, ב. ז"ח (מדרש הנעלם) ז, רע"א. פרש"י קהלת א, ט מחגיגה (יד, ב). והאריך בזה ברד"ל במבוא לפדר"א קונטרס שם האחד אליעזר ס"ד.

81) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

82) ראה לקו"ת ויקרא (ה, ד) דשליש במדרש אגדות הוא בחי' רביעית (עולם האצילות – לקו"ת בלק (סט, ג) הנסמן בלקו"ת ויקרא שם).

83) לקו"ת ויקרא שם.

84) ועד"ז לפי' הגמרא כנ"ל בתחלת השיחה, שכמה ענינים שבגמ' גם באגדות שבש"ס הם ע"פ פשוטו של מקרא. משא"כ במדרשי התורה. וראה לעיל ע' 79.

85) ומצד זה גופא מובן, שהוצרך להיות גם הביטול באופן של כיבוש, וההקדמה דיעקב השלים או הקב"ה השלים (שאלו ואלו דא"ח – עירובין יג, ב).

כי בכדי שהביטול ובירור העולם יהי' בשלימות, אין מספיק הבירור וביטול מצד שרש הנבראים, בחי' המלכות (שורש הע' שרים), דמכיון שזהו שרשם ומקורם, הרי מצדו ישנה איזו תפיסת מקום לביטולם ובמילא למציאותם.

ולכן, כהקדמה לביטול הגזירה דמ"ת [שענינו קישור וחיבור אלקות שלמעלה מגדר עולמות עם מציאות העולמות גופא – ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 18 ואילך. ועוד], הוצרך להיות גם הביטול שמצד בחי' ז"א שלמעלה משורש לנבראים, שמצד בחי' זו אין להעולמות (גם ביטולם) תפיסת מקום, שלילת מציאותם היא באופן של כיבוש.

וע"ד הידוע בפעולת הביטול שמצד ב' ההמשכות דממכ"ע וסוכ"ע (וראה גם לקו"ש [המתורגם] חי"ז ע' 5־104 הערה 34).

86) שמו"ר ספכ"ט.

87) די"ל הפירוש וכוונה בזה דמציאות השש קצוות גשמיים עצמה אמרה ודיברה אנכי גו'.

88) תנחומא שמות כה, שמו"ר פ"ה, ט. הובא ברש"י יתרו כ, ב. תניא פל"ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובדומה למסופר בגמרא[89], שבשעת מתן תורה "היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו" ואומות העולם נבהלו ובאו לשאול את בלעם, וכאשר הוא אמר להם "ה' עוז לעמו יתן", הם נרגעו ואמרו "ה' יברך את עמו בשלום"[90].

יג.
ההכנה לגאולה על־ידי נשי ובנות ישראל

כשם שבגלות מצרים דוקא יוכבד השלימה את המנין, ודוקא באמצעותה נגרם ביטול העולם מצד מציאותו עצמו, כדלעיל,

כך גם בגלות זו האחרונה, שהיא הכנה לגאולה העתידה, כאשר יהיה מצב של "וראו כל בשר... כי פי ה' דבר"[91], שגשמיות העולם עצמו תתברר ותתזדכך ו"תראה" את "פי ה'"[92] —

ואשר עליה נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[93] — והרי בזכות נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים[94].

כך גם הגאולה העתידה והקרובה על ידי עבודת נשי ובנות ישראל.

ולכן רואים, ששלש המצוות שנתנו לנשי ובנות ישראל — הדלקת נרות שבת ויום טוב, חלה (כשרות האכילה והשתיה), וטהרת המשפחה — הן באופן זה:

המצוות הללו הן פעולות הקשורות לצרכי האדם הקיימים וההכרחיים מצד לשבת יצרה, גם אצל לא־יהודים — אור (כדי שלא להכשל בעץ ואבן), מזון, וחיי משפחה.

ועבודת נשי ובנות ישראל היא, שאופן הפעולות תיעשנה דוקא באופן יהודי — הדלקת הנר קשורה לשבת ויום טוב, כשרות האכילה והשתיה, וטהרת המשפחה,

וזוהי ההכנה לכך שגשמיות העולם עצמו תזדכך עד לכדי "וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר".

(משיחת ש"פ ויגש תשל"ב)

---

89) זבחים קטז, א.

90) ולהעיר גם מתנחומא ושמו"ר שם: הקול יוצא ונחלק לשבעה קולות ומשבעה קולות לשבעים לשון כדי שישמעו כל האומות כו'.

91) ישעי' מ, ה.

92) ראה שער האמונה פכ"ה ואילך. תניא שם. לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 48.

93) מיכה ז, טו.

94) סוטה יא, ב. במדב"ר פ"ג, ו.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' ב

הגמרא מבררת את כוונת דברי המשנה: **הַאי שֵׁבֶט דְּחָמָא בְּמַאי** – במה חטא שבט זה שיש לדונו בבית דין של שבעים ואחד, **אִילֵּימָא** – אם נאמר שהמשנה עוסקת **בִּשֵׁבֶט שֶׁחִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת**, ומאחר שהוא חטא של רבים יש לדון אותם בבית דין של שבעים ואחד, אי אפשר לומר כן, **אֵימַר דְּפַלִּיג רַחֲמָנָא** – היכן יש לומר שחילקה התורה בֵּין דינם של **יְחִידִים** החוטאים לְדִין **מְרוּבִּין** החוטאים, **לְעָנְיַן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**, שיחיד העובד עבודה זרה נידון למיתה בבית דין של עשרים ושלשה, ואילו רבים העובדים עבודה זרה נעשית עירם 'עיר הנידחת', ונידונים בבית דין של שבעים ואחד, אבל **בִּשְׁאָר מִצְוֹת מִי פַּלִּיג** – לא מצינו חילוק בין יחידים למרובים.

אֶלָּא יש לומר, שהמשנה עוסקת **בְּשֵׁבֶט שֶׁהוּדַּח** לעבוד עבודה זרה, שדינו כעיר הנידחת בבית דין של שבעים ואחד ובמיתת סייף. ועל כך יש

להקשות, **לְמֵימְרָא דִּבְדִינָא דְּרַבִּים דָּיְינִינַן לֵיהּ** – האם ניתן לומר ששבט שלם נידון בבית דין של שבעים ואחד כעיר הנידחת, **כְּמַאן** – כפי איזו שיטה יהא דין זה, **לֹא כְּרַבִּי יְאוֹשִׁיָּה וְלֹא כְּרַבִּי יוֹנָתָן. דְּתַנְיָא, עַד כַּמָּה עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת** – כמה עובדי עבודה זרה יהיו בעיר, שעל ידיהם נעשית ל'עיר הנידחת', **מֵעֲשָׂרָה וְעַד מֵאָה** – החל מעשרה אנשים, שבפחות מכך אין להם שם 'עיר', ועד למאה אנשים, אבל אם יש יותר ממאה אינם נקראים בשם 'עיר' אלא בשם 'ציבור', ובזה לא נאמר דין 'עיר הנידחת', אלא נידון כל אחד לעצמו בבית דין של עשרים ושלשה ובסקילה, אלו **דְּבָרֵי רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר**, שיעור האנשים הוא **מִמֵּאָה** אנשים, שבפחות מכך אינם נקראים בשם 'עיר', **וְעַד רוּבּוֹ** שֶׁל **שֵׁבֶט** שעובדים עבודה זרה. **וַאֲפִילּוּ רַבִּי יוֹנָתָן לֹא קָאָמַר אֶלָּא רוּבּוֹ** של שבט, **אֲבָל כּוּלּוֹ לֹא** – אבל שבט שלם שעבד עבודה זרה, אפילו לדברי רבי יונתן אין עירם נעשית 'עיר הנידחת' להחרג בסייף, אלא דינם כדין מועטים העובדים עבודה זרה שמיתתם בסקילה, ואם כן אף אינם נידונים בבית דין של שבעים ואחד כמרובים, אלא בבית דין של עשרים ושלשה כמועטים, וכיצד יתפרשו דברי המשנה 'אין דנים את השבט אלא בבית דין של שבעים ואחד'. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב מַתְּנָה**, אין המשנה עוסקת בשבט שלם שחטא, אלא **הָכָא**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות ל, יג - זה יתנו כל העבר על הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לה'.

ל, טו - העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לתת את תרומת ה' לכפר על נפשתיכם.

מז

רמזים בענין "מחצית השקל" – "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט"

ראה הביאור לקמן סימנים קטז. קיז.

שמות ל, יח - ועשית כיור[1]* נחשת וכנו נחשת לרחצה ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים

מח

טעם שפרשת הכיור אינה כתובה בסדר כלי המשכן

ראה לעיל סימן לד

מט

טעם דהכיור הי' "משוך כלפי דרום"

הכיור[2] וכנו הי' עומד בין אהל מועד ובין[3] המזבח משוך כלפי דרום (דוקא) כדאיתא בזבחים נ"ט ע"א, כי בהכיור הוא מים[4] חסדים, מדתו דאברהם[5] שכתוב בו הלך[6] ונסוע הנגבה[7].

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שצא

1*) ראה הביאור בלקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' שצ טעם דמצות כיור וכֵּנו בא מיד אחר מצות מחצית השקל וז"ל: פרשת הכיור כתובה אחר מצות מחצית השקל, שברום המעלות מצות מחצית השקל שנותנים אותו כל העובר על הפקודים, הנה בחי' נה"י דעתיק, מנו"ה השערות דא"א פקודים, ויסוד בחי' כל העובר, ועיין בטעמי מצות ר"פ תשא עיי"ש, לכן סמכו למצות השקל פרשת הכיור עיי"ש.

2) בסימן זה יבואר,

א) טעם דה"כיור" הי' משוך כלפי צד "דרום" דוקא, ולא לצד צפון.

ב) והקשר להנ"ל, דהכיור הוא "מים".

3) ראה הביאור בלקוטי לוי יצחק כאן (ע' שצ), טעם שהכיור וכֵּנו לא הי' מפסיק בין האהל מועד והמזבח.

4) מים חסדים: מים הוא בחי' חסדים מצד כמה טעמים,

א) טבע ותכונת המים שירדו מלמעלה למטה, וכן בחי' חסד להשפיע.

ב) טבע ותכונת המים לחבר לדבק ולעֵרב, וכן בחי' חסד – אהבה – בחי' קירוב וגילוי.

ג) גוון המים הינו בהיר ע"ד לבן (משא"כ אש גבורה הגוון אדום) בחי' חסדים.

5ראה גם לעיל סי' כ. לקמן סי' נ. ועוד.

) אברהם בחי' חסד: כמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה גם זהר ח"א דף מז, ב. תניא – אגרת הקודש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. וש"נ.

6) לך לך יב, ט. "ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה".

7) הנגבה: הוא דרום. ומבואר בזהר חלק ב דף כד, א: צד דרום הוא חסד, צפון גבורה, מזרח תפארת, מערב מלכות.

והטעם הוא: ראה רש"י [תרומה כז, יג. במדבר ב, ג] ד"מזרח" נקרא "קדם" ו"פנים", ומערב נקרא "אחור". ופירשו המפרשים, דהקול של השכינה הי' יוצא מבין הכרובים, וכמו בגשמיות אם עומדים הפנים כנגד מזרח אז מערב הוא אחור, וצד דרום הוא לימין חסד (כמו יד ימין), וצד צפון לשמאל גבורה (כמו יד שמאל), וכן הוא ברוחניות הענינים, שהשכינה – הוא כמו הפנים – מדבר כנגד צד המזרח, ודרום וצפון מן הצדדים – לימין ולשמאל הם בחי' חסד וגבורה, וצד מערב הוא אחור, מלכות.

וראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי (הוצאת תשע"ה) קעו, ב ואילך. תורת חיים בראשית מב, ב ואילך. ספר הערכים – חב"ד, מערכת אותיות אל"ף-אטב"ח עמוד ו. כרך ד עמוד שפג. תקמט. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן רא הערה 21. חלק ב סי' קכט. חלק ג סימן כה. קעב הערה 3. לעיל סי' יא. טו. לא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

חֲצָפָה חִיּוּבִית

"בְּעִקְבוֹת מְשִׁיחָא חֲצָפָא יִסְגֵּא" (סוֹטָה סוֹף פֶּרֶק ט) - יֵשׁ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּ"חֲצָפָה" זוֹ לַצַּד הַטּוֹב, לְבַקֵּשׁ וְלִדְרֹשׁ מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַד לַ"חֲצָפָה" וּתְבִיעָה הֲכִי גְּדוֹלָה, שֶׁמְּשִׁיחַ צִדְקֵנוּ יָבוֹא בְּפֹעַל מַמָּשׁ.

וּבְוַדַּאי יִהְיֶה הַקָּבָּ"ה שְׂבַע רָצוֹן מִדְּרִישָׁה וּתְבִיעָה זוֹ, וְאָכֵן יְמַלֵּא אוֹתָהּ.

(משיחת כ"ז אדר שני ה'תשמ"ו)

הַדְּבָרִים מְכֻוָּנִים אֵלֶיךָ!

יַעֲשֶׂה כָּל אֶחָד וְאֶחָד חֶשְׁבּוֹן צֶדֶק בְּנַפְשׁוֹ, מָתַי הָיְתָה הַפַּעַם הָאַחֲרוֹנָה שֶׁחָשַׁב אוֹדוֹת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ אַלְבָּא דְּנַפְשֵׁיהּ, שֶׁאֵלָיו מְכֻוָּנִים הַדְּבָרִים..., שֶׁהַקָּבָּ"ה - עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ - יוֹצִיא אוֹתוֹ מִגָּלוּת זוֹ בְּפֹעַל מַמָּשׁ, וְהוּא, בְּיַחַד עִם מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יֵלְכוּ וְיָבוֹאוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל!...

(משיחת ש"פ משפטים תשמ"ו. מתוך "לקראת שבת")

לִמּוּד עִנְיְנֵי מָשִׁיחַ וּגְאֻלָּה - בָּרַבִּים

כְּדֵי לִפְעֹל הִתְגַּלּוּת וּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ תֵּכֶף וּמִיָּד - עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְהוֹסִיף בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה (בְּמֶיְחָד) בְּעִנְיְנֵי מָשִׁיחַ וּגְאֻלָּה.

וּמַה טּוֹב - שֶׁהַלִּמּוּד יִהְיֶה (בָּרַבִּים) בַּעֲשָׂרָה, כִּי נוֹסָף עַל הַמַּעֲלָה דְּ"עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם", יֵשׁ מַעֲלָה מְיֻחֶדֶת כְּשֶׁלּוֹמְדִים עִנְיְנֵי מָשִׁיחַ וּגְאֻלָּה בָּרַבִּים בְּנוֹגֵעַ לַהִתְפַּעֲלוּת וְהַשִּׂמְחָה בְּרֶגֶשׁ הַלֵּב, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוֹלֶכֶת וּגְדֵלָה הַהִשְׁתּוֹקְקוּת וְהַצִּפִּיָּה לְבִיאַת הַמָּשִׁיחַ.

(ספר השיחות ה'תנש"א ח"ב ע' 501. מתוך "לקראת שבת")

לֹא הַכֹּל אִישִׁי

אָמְרוּ חֲז"ל מָשִׁיחַ בָּא בְּהֶסַּח הַדַּעַת (סַנְהֶדְרִין צז, א) וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ:

"דַּעַת" הוּא מִלְּשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת. עַל הָאָדָם לְהַסִּיחַ אֶת דַּעְתּוֹ מֵהַדְּבָרִים שֶׁהוּא קָשׁוּר בָּהֶם, עִנְיָנָיו הַגַּשְׁמִיִּים וְהָרוּחָנִיִּים, וְלִרְצוֹת אֶת הַמָּשִׁיחַ כְּדֵי שֶׁתִּשְׁלַם הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם, שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה יֵעָשֶׂה "דִּירָה לוֹ יִתְבָּרַךְ". הָרָצוֹן וְהַתְּשׁוּקָה לְבִיאַת הַמָּשִׁיחַ צְרִיכִים לִהְיוֹת כְּדֵי שֶׁתִּשְׁלַם הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה, וְלֹא מִצַּד עִנְיָנָיו הָאִישִׁיִּים שֶׁל הָאָדָם.

(ע"פ שיחת ש"פ עקב תשי"ג. מתוך "לקראת שבת")

הֲפָצַת הַמַּעְיְנוֹת - הַפְּעֻלָּה הָאַחֲרוֹנָה

שָׁמַחְתִּי לִקְרֹא הַחְלָטָתוֹ לְהִתְעַסֵּק בַּהֲפָצַת אוֹר הַחֲסִידוּת וְכוּ'. וְרַק חֲבָל עַל שֶׁדּוֹחֶה זֶה לְאַחַר זְמַן - בָּהּ בְּשָׁעָה שֶׁהִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ, וְרַק הֲפָצַת הַמַּעְיְנוֹת מְעַכֶּבֶת, וַהֲיֵשׁ לְשַׁעֵר הַצַּעַר שֶׁל רֶגַע אֶחָד בַּגָּלוּת, אוֹ רֶגַע אֶחָד נוֹסָף בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה, וְתַעֲנוּגוֹ בָּזֶה.

(אג"ק ח"ד עמ' תלו)

עוֹד זְעָקָה אַחַת!

כְּבָר סִיְּמוּ כָּל הָעִנְיָנִים וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ עוֹמֵד וּמוּכָן לְמַעְלָה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לְכָל עִנְיְנֵי הַגְּאֻלָּה, אֲשֶׁר הֵם כְּבָר מוּכָנִים כִּבְיָכוֹל בְּתוֹךְ תֵּבָה סְגוּרָה וּמָסְרוּ אֶת הַתֵּבָה וְאֶת הַמַּפְתֵּחַ שֶׁלָּהּ לְכָל יְהוּדִי.

הַדָּבָר הַיָּחִיד שֶׁעָלָיו מְחַכִּים הוּא - שֶׁיְּהוּדִי יִזְעַק עוֹד זְעָקָה וְעוֹד בַּקָּשָׁה וּתְבִיעָה וְעוֹד תִּזְכֹּרֶת: "עַד מָתַי?!"...

וְעַל יְדֵי זֶה הוּא פּוֹעֵל שֶׁמְּשִׁיחַ צִדְקֵנוּ נִכְנָס עַכְשָׁו לְתוֹךְ בֵּית הַכְּנֶסֶת זֶה וְלוֹקֵחַ אֶת כָּל הַנִּמְצָאִים כָּאן, בְּתוֹךְ כְּלַל יִשְׂרָאֵל, לְאַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה...

(סה"ש תנש"א ח"ב ע' 735. מתוך "לקראת שבת")

בֵּין הָאַרוּסִין לַנִּשּׂוּאִין

בִּזְמַן יְצִיאַת מִצְרַיִם וּמַתַּן תּוֹרָה נֶעֱרְכוּ הָ"אֲרוּסִין" בֵּין "הֶחָתָן" - הַקָּבָּ"ה לְבֵין הַ"כַּלָּה" - עַם יִשְׂרָאֵל.

מֵאָז וְעַד הַיּוֹם, וּבִמְיֻחָד כַּאֲשֶׁר עַם יִשְׂרָאֵל הָלַךְ בַּגָּלוּת וְהַ"כַּלָּה" הָפְכָה לַ"עֲגוּנָה", מְצַפָּה הִיא בְּכִלְיוֹן עֵינַיִם לַ"חֲתֻנָּה" שֶׁיָּשׁוּב אֵלֶיהָ וְיִשָּׂאֶנָּה.

בְּבוֹא הַמָּשִׁיחַ תִּגָּאֵל הַ"כַּלָּה" מִבְּדִידוּתָהּ, וְיִתְקַיְּמוּ הַ"נִּשּׂוּאִין" - הַנִּצְחִיִּים - שֶׁל הַקָּבָּ"ה לְבֵין עַמּוֹ הָאָהוּב, עַם יִשְׂרָאֵל.

(ש"פ עקב תנש"א. מתוך "לקראת שבת")

מהדורת הלכות פסח ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת ויגש

~ יום ראשון כ"ח כסלו ~

מד (יח) **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה:**

יח וּקְרֵב לְוָתֵהּ יְהוּדָה וַאֲמַר בְּבָעוּ רִבּוֹנִי יְמַלֵּל כְּעַן עַבְדָּךְ פִּתְגָּמָא קֳדָם רִבּוֹנִי וְלָא יִתְקַף רוּגְזָךְ בְּעַבְדָּךְ אֲרֵי כְּפַרְעֹה כֵּן אָתְּ:

רש"י ◄ **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו. דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי.** • יִכָּנְסוּ דְּבָרַי בְּאָזְנֶיךָ (ב"ר). **וְאַל־יִחַר אַפְּךָ** • מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו קָשׁוֹת. **כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה** • חָשׁוּב אַתָּה בְּעֵינַי כְּמֶלֶךְ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: סוֹפְךָ לִלְקוֹת עָלָיו בְּצָרַעַת כְּמוֹ שֶׁלָּקָה פַּרְעֹה עַל־יְדֵי זְקֵנְתִּי שָׂרָה עַל לַיְלָה אַחַת שֶׁעִכְּבָהּ (ב"ר). דָּבָר אַחֵר: מַה פַּרְעֹה גּוֹזֵר וְאֵינוֹ מְקַיֵּם, מַבְטִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, אַף אַתָּה כֵּן, וְכִי זוֹ הִיא שִׂימַת עַיִן שֶׁאָמַרְתָּ לָשׁוּם עֵינְךָ עָלָיו? דָּבָר אַחֵר: "כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה", אִם תַּקְנִיטֵנִי, אַהֲרֹג אוֹתְךָ וְאֶת אֲדוֹנֶיךָ (ב"ר).

~ נקודות משיחות קודש ~

אין לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹנוֹת כְּשֶׁמְּדַבֵּר עַל חִנּוּךְ

וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ

מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו קָשׁוֹת (מד, יח. ובפירוש רש"י) יֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ הִתְחִיל יְהוּדָה מִיַּד לְדַבֵּר קָשׁוֹת, הֲרֵי הָיָה יָכוֹל לְהַתְחִיל בְּ"רַכּוֹת". וְאִם לֹא יִפְעֲלוּ דְּבָרָיו, אָז לְדַבֵּר קָשׁוֹת? אַךְ הַטַּעַם מוּבָן בְּפְשָׁטוּת, כִּי אִם הָיָה מְדַבֵּר עַל עִנְיָן חִיצוֹנִי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ כָּל־כָּךְ, אָז יֵשׁ מָקוֹם לַעֲבוֹד עִם חֶשְׁבּוֹנוֹת וּבְדָרָכִים הַמְקֻבָּלִים בַּשֵּׂכֶל, אַךְ כְּשֶׁמְּדַבֵּר בְּדָבָר הַנּוֹגֵעַ בְּנַפְשׁוֹת מַמָּשׁ, "וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ" (פרשתנו מד, ל), אֵין עוֹשִׂים חֶשְׁבּוֹנוֹת, וּמַתְחִילִים מִיַּד לַעֲבוֹד עִם כָּל הַתֹּקֶף. וּכְמַאֲמַר הָעוֹלָם "אַז עֶס טוּט וַוִיי – שְׁרַיְיט מֶען!", שֶׁכְּשֶׁכּוֹאֵב צוֹעֲקִים, אַף אִם לֹא יִשְׁנֶּה מְאוּמָה בְּצַעֲקָתוֹ.

וּ"מִכָּאן אַתָּה לָמֵד" גַּם בְּנוֹגֵעַ אֵלֵינוּ, שֶׁכְּשֶׁמְּדַבֵּר בְּחִנּוּךְ הַיְלָדִים, לְהַצִּיל אוֹתָם מִסַּכָּנוֹת רוּחָנִיּוֹת, צְרִיכִים לְהַתְחִיל מִיַּד לַעֲבוֹד בְּכָל הַתֹּקֶף וְעִם כָּל הַכֹּחוֹת, וְלַעֲסֹק בְּמִסִּירוּת נֶפֶשׁ לְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד, וּבְלִי חֶשְׁבּוֹנוֹת וְשִׁקּוּלִים שִׂכְלִיִּים.

(על־פי לקוטי־שיחות כרך כ, עמוד 212 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(יט) אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח:

יט רִבּוֹנִי שְׁאֵיל יָת עַבְדּוֹהִי לְמֵימָר הַאִית לְכוֹן אַבָּא אוֹ אָחָא:

רש"י ◄ **אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו** • (ב"ר) מִתְּחִלָּה בַּעֲלִילָה בָּאתָ עָלֵינוּ, לָמָּה הָיָה לְךָ לִשְׁאֹל כָּל אֵלֶּה, בִּתְּךָ הָיֵינוּ מְבַקְּשִׁים, אוֹ אֲחוֹתֵנוּ אַתָּה מְבַקֵּשׁ? וְאַף־עַל־פִּי־כֵן: "וַנֹּאמֶר אֶל אֲדֹנִי", לֹא כִּחַדְנוּ מִמְּךָ דָּבָר.

(כ) וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֵשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ:

כ וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי אִית לָנָא אַבָּא סָבָא וּבַר סִיבְתִּין זְעֵיר וְאָחוּהִי מִית וְאִשְׁתְּאַר הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי לְאִמֵּהּ וַאֲבוּהִי רְחִים לֵהּ:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(יח) וְנִגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וְאָמַר: אֲהָהּ, אֲדֹנִי! מְדַבֵּר עַבְדְּךָ דִּבּוּר בְּנוֹכְחוּת אֲדֹנִי, וְלֹא יִתְחַזֵּק כַּעַסְךָ עַל עַבְדְּךָ כִּי אַתָּה כְּדֶגְמַת פַּרְעֹה.

(יט) וְהִנֵּה אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת עֲבָדָיו לֵאמֹר: הַאִם מָצוּי לָכֶם אָב אוֹ אָח.

(כ) וְאָמַרְנוּ אֶל אֲדוֹנֵנוּ: מָצוּי לָנוּ אָב זָקֵן וְבֶן זְקֻנִים קָטָן, וְאָחִיו כְּבָר מֵת וְנִשְׁאַר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ, וְאָבִיו מְחַבְּבוֹ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רס"ו◄ **וְאָחִיו מֵת•** מִפְּנֵי הַיִּרְאָה הָיָה מוֹצִיא דְּבַר שֶׁקֶר מִפִּיו, אָמַר: 'אִם אֹמַר לוֹ שֶׁהוּא קַיָּם, יֹאמַר הֲבִיאוּהוּ אֵצְלִי'. **לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ•** מֵאוֹתָהּ הָאֵם, אֵין לוֹ עוֹד אָח.

(כא) וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֵהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו׃

כא וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדָּךְ אַחֲרֵיתוֹהִי לְוָתִי וַאֲשַׁוִּי עֵינִי עֲלוֹהִי׃

(כב) וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת׃

כב וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי לָא יְכוּל עוּלֵימָא לְמִשְׁבַּק יָת אֲבוּהִי וְאִם יִשְׁבּוֹק יָת אֲבוּהִי וּמִית׃

רס"ו◄ **וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת•** אִם יַעֲזֹב אֶת אָבִיו, דּוֹאֲגִים אָנוּ שֶׁמָּא יָמוּת בַּדֶּרֶךְ, שֶׁהֲרֵי אִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ מֵתָה.

(כג) וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי׃

כג וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדָּךְ אִם לָא יֵחוֹת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא עִמְּכוֹן לָא תּוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵי אַפָּי׃

(כד) וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי׃

כד וַהֲוָה כַּד סְלִיקְנָא לְעַבְדָּךְ אַבָּא וְחַוֵּינָא לֵהּ יָת פִּתְגָּמֵי רִבּוֹנִי׃

(כה) וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃

כה וַאֲמַר אָבוּנָא תּוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא זְעֵיר עִיבוּרָא׃

(כו) וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ׃

כו וַאֲמַרְנָא לָא נְכוּל לְמֵיחַת אִם אִית אָחוּנָא זְעֵירָא עִמָּנָא וְנֵחוֹת אֲרֵי לָא נְכוּל לְמֶחֱזֵי אַפֵּי גַּבְרָא וְאָחוּנָא זְעֵירָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא׃

(כז) וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי׃

כז וַאֲמַר עַבְדָּךְ אַבָּא לָנָא אַתּוּן יְדַעְתּוּן אֲרֵי תְּרֵין יְלִידַת לִי אִתְּתִי׃

(כח) וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה׃

כח וּנְפַק חַד מִלְּוָתִי וַאֲמָרִית בְּרַם מִקְטַל קְטִיל וְלָא חֲזִתֵהּ עַד כְּעָן׃

(כט) וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה׃

כט וְתַדְבְּרוּן אַף יָת דֵּין מִן קֳדָמַי וִיעַרְעֻנֵּהּ מוֹתָא וְתַחֲתוּן יָת שֵׂבְתִי בְּבִישְׁתָּא לִשְׁאוֹל׃

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(כא) וַאֲזַי אָמַרְתָּ לַעֲבָדֶיךָ: הָבִיאוּ אוֹתוֹ אֵלַי, וַאֲנִי אֲטַפֵּל בּוֹ בְּעַצְמִי.

(כב) וְאָמַרְנוּ אֶל אֲדוֹנֵנוּ: לֹא יוּכַל הַנַּעַר הַמִּתְבַּגֵּר לַעֲזֹב אֶת אָבִיו כִּי אִם יַעַזְבֵהוּ וָמֵת.

(כג) וַאֲזַי אָמַרְתָּ לַעֲבָדֶיךָ: אִם לֹא יִהְיֶה נוֹכֵחַ אֲחִיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם, לֹא תוֹסִיפוּ לִרְאוֹת פָּנַי.

(כד) וְכַאֲשֶׁר עָלִינוּ אֶל עַבְדְּךָ אָבִינוּ, הֵבֵאנוּ לִידִיעָתוֹ אֶת דִּבּוּר אֲדוֹנֵנוּ.

(כה) וְאָמַר אָבִינוּ: חִזְרוּ אִסְפוּ לָנוּ תְּבוּאָה, מְעַט מִן הַמָּזוֹן.

(כו) אָמַרְנוּ: לֹא נוּכַל לָרֶדֶת, אֶלָּא אִם הָיָה אָחִינוּ הַקָּטָן עִמָּנוּ אֲזַי נֵרֵד, הֲיוֹת שֶׁלֹּא נוּכַל לִרְאוֹת אֶת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטָן אֵינֶנּוּ עִמָּנוּ.

(כז) וְאָמַר עַבְדְּךָ אָבִינוּ לָנוּ: אַתֶּם יוֹדְעִים כִּי לְמַעֲשֶׂה אִשְׁתִּי יָלְדָה לִי שְׁנַיִם.

(כח) וְיָצָא אֶחָד מֵהֶם מֵאֶצְלִי, וְאָמַרְתִּי: יִתָּכֵן שֶׁהוּא כְּבָר נִטְרַף וְלֹא רָאִיתִי אוֹתוֹ עַד עַתָּה.

(כט) וְלָכֵן אִם לְקַחְתֶּם אֶת זֶה מֵאֶצְלִי גַּם כֵּן, תַּגִּיעַ אֵלָיו מִיתָה, וְהוֹרַדְתֶּם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וְקָרְהוּ אָסוֹן•** (ב"ר) שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה. **וְהוֹרַדְתֶּם אֶת שֵׂבָתִי וְגוֹ'•** עַכְשָׁו, כְּשֶׁהוּא אֶצְלִי, אֲנִי מִתְנַחֵם בּוֹ עַל אִמּוֹ וְעַל אָחִיו. **וְאִם יָמוּת זֶה,** דּוֹמֶה עָלַי שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן מֵתוּ בְּיוֹם אֶחָד.

~ נקודות משיחות קודש ~

שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה (רש"י מד, כט) כָּאן, בִּדְבָרָיו שֶׁל יַעֲקֹב, פֵּרֵשׁ שֶׁיֵּשׁ שְׁעַת סַכָּנָה שֶׁל מַמָּשׁ. וְאֵלּוּ לְעִיל, בִּדְבְרֵי יְהוּדָה, כָּתַב "דּוֹאֲגִים אָנוּ שֶׁמָּא יָמוּת בַּדֶּרֶךְ, שֶׁהֲרֵי אִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ מֵתָה". וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ, דְּהִנֵּה לְדַעְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הִתְרַחֲשׁוּ שְׁנֵי אֲסוֹנוֹת בְּמִשְׁפַּחַת בְּנָיְמִין שֶׁהָיוּ קְשׁוּרִים בַּדֶּרֶךְ: אִמּוֹ מֵתָה בַּדֶּרֶךְ וְאָחִיו נִטְרַף בַּדֶּרֶךְ, וְאִם־כֵּן מוּכָן, שֶׁעֲבוּרוֹ הַדֶּרֶךְ הִיא מְקוֹם סַכָּנָה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יְהוּדָה יָדַע שֶׁיּוֹסֵף לֹא נִטְרַף בַּדֶּרֶךְ, וְלָכֵן אָמַר שֶׁיֵּשׁ כָּאן חֲשָׁשָׁא בְּעַלְמָא וְתוּ לֹא.

(לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת, כְּרַךְ ה, עמ' 216)

(ל) **וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ:**

ל **וּכְעַן כְּמֵיתִי לְוַת עַבְדָּךְ אַבָּא וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא וְנַפְשֵׁהּ חֲבִיבָא לֵהּ כְּנַפְשֵׁהּ:**

~ יום שני כ"ט כסלו ~

(לא) **וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה:**

לא **וִיהֵי כַּד יֶחֱזֵי אֲרֵי לֵית עוּלֵימָא וּמִית וְיַחֲתוּן עַבְדָּיךָ יָת שִׂיבַת עַבְדָּךְ אָבוּנָא בְּדָוּנָא לִשְׁאוֹל:**

רש"י◄ **וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת•** אָבִיו מִצָּרָתוֹ.

(לב) **כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים:**

לב **אֲרֵי עַבְדָּךְ מְעָרֵב בְּעוּלֵימָא מִן אַבָּא לְמֵימַר אִם לָא אַיְתִנֵּהּ לְוָתָךְ וָאֱהֵי חָטֵי לְאַבָּא כָּל יוֹמַיָּא:**

רש"י◄ **כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר•** וְאִם תֹּאמַר: לָמָּה אֲנִי נִכְנָס לַתֶּגֶר יוֹתֵר מִשְּׁאָר אֶחָי, הֵם כֻּלָּם מִבַּחוּץ וַאֲנִי נִתְקַשַּׁרְתִּי בְּקֶשֶׁר חָזָק לִהְיוֹת מְגֻדָּה בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת.

(לג) **וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו:**

לג **וּכְעַן יֵתֵב כְּעַן עַבְדָּךְ תְּחוֹת עוּלֵימָא עַבְדָּא לְרִבּוֹנִי וְעוּלֵימָא יִסַּק עִם אֲחוֹהִי:**

רש"י◄ **יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ וְגוֹ'•** (ב"ר) שֶׁלְּכָל דָּבָר אֲנִי מְעֻלֶּה מִמֶּנּוּ: לִגְבוּרָה, וּלְמִלְחָמָה וּלְשַׂמֵּשׁ.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

אֶת שֵׂיבָתִי בְּיָגוֹן אֶל רִגְבֵי הָאֲדָמָה.
(ל) וּלְכָךְ יָרֵא אֲנִי אִם אַגִּיעַ אֶל עַבְדְּךָ אָבִי, וְהַנַּעַר הַמִּתְבַּגֵּר אֵינֶנּוּ עִמָּנוּ, וְנַפְשׁוֹ מְקֻשֶּׁרֶת בְּכָל נִימֵיהָ בְּנַפְשׁוֹ.
(לא) וְכָךְ כַּאֲשֶׁר יִרְאֶה שֶׁהוּא אֵינֶנּוּ עִמָּנוּ — יָמוּת, וַעֲבָדֶיךָ יוֹרִידוּ שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן אֶל רִגְבֵי הָאֲדָמָה.
(לב) כִּי עַבְדְּךָ קִבֵּל עַל עַצְמוֹ אֶת הָאַחֲרָיוּת עַל הַנַּעַר הַמִּתְבַּגֵּר מֵעִם אָבִי בָּאֲמִירָה: אִם לֹא אָבִיא אוֹתוֹ אֵלֶיךָ, אֲזַי אֶהְיֶה חוֹטֵא לְאָבִי כָּל הַזְּמַן.
(לג) וְכָעֵת יֵשֵׁב עַבְדְּךָ בִּמְקוֹם הַנַּעַר כְּעֶבֶד לַאֲדוֹנִי, וְיַעֲלֶה הַנַּעַר הַמִּתְבַּגֵּר עִם אֶחָיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לד) כִּי־אִיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי׃

לד אֲרֵי אֶכְדֵין אֶסַּק לְוַת אַבָּא וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמִּי דִּלְמָא אֶחֱזֵי בְּבִישוּ דִּי יִשְׁתְּכַח יָת אַבָּא׃

מה (א) וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו׃

א וְלָא יְכִיל יוֹסֵף לְאִתְחַסָּנָא לְכֹל דְּקָיְמִין עִלְּוֹהִי וּקְרָא אַפִּיקוּ כָל אֱנָשׁ מֵעִלָּוָי וְלָא קָם אֱנָשׁ עִמֵּהּ כַּד אִתְיְדַע יוֹסֵף לְוַת אֲחוֹהִי׃

רש"י ◄ וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים • לֹא הָיָה יָכֹל לְסַבֵּל שֶׁיִּהְיוּ מִצְרִים נִצָּבִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שֶׁאֶחָיו מִתְבַּיְּשִׁין בְּהִוָּדְעוֹ לָהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~

שֶׁיִּהְיוּ מִצְרִים נִצָּבִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שֶׁאֶחָיו מִתְבַּיְּשִׁין (רש"י מה, א) בְּדֶרֶךְ כְּלָל נָקֵט הַכָּתוּב "עוֹמְדִים", וְאִלּוּ "נִצָּבִים" מוֹרֶה עַל עֲמִידָה מְיֻחֶדֶת. וְעַל־דֶּרֶךְ פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י (קרח טז, כז) "נִצָּבִים, בְּקוֹמָה זְקוּפָה". וְאַף כָּאן אֵין זוֹ עֲמִידָה סְתָם שֶׁל הַמִּצְרִים, אֶלָּא "נִצָּבִים" הֵם לְגַבֵּי אַחֵי יוֹסֵף - הֵם שׁוֹמְעִים כֵּיצַד הָאַחִים מִתְבַּיְּשִׁים. וּבַפְּסוּק "שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו" (רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיֵּרָא) לֹא הֵצְרַךְ רַשִׁ"י לְפָרֵשׁ, שֶׁהֲרֵי מְדֻבָּר בְּמַלְאָכִים, וּמוּבָן שֶׁאֵין כָּאן עֲמִידָה סְתָם.

(לקוטי שיחות, כרך יט, עמ' 262)

(ב) וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה׃

ב וִיהַב יָת קָלֵהּ בִּבְכִיתָא וּשְׁמָעוּ מִצְרָיִם וּשְׁמַע אֱנָשׁ בֵּית פַּרְעֹה׃

רש"י ◄ וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה • בֵּיתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה, כְּלוֹמַר, עֲבָדָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וְאֵין זֶה לְשׁוֹן 'בֵּית' מַמָּשׁ, אֶלָּא כְּמוֹ "בֵּית יִשְׂרָאֵל", "בֵּית יְהוּדָה", מישנד"ה בְּלַעַ"ז.

(ג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו׃

ג וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא יוֹסֵף הַעַד כְּעַן אַבָּא קַיָּם וְלָא יָכִילוּ אֲחוֹהִי לַאֲתָבָא יָתֵהּ פִּתְגָּם אֲרֵי אִתְבְּהִילוּ מִן קֳדָמוֹהִי׃

רש"י ◄ נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו • מִפְּנֵי הַבּוּשָׁה.

(ד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה׃

ד וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי קְרִיבוּ כְּעַן לְוָתִי וּקְרִיבוּ וַאֲמַר אֲנָא יוֹסֵף אֲחוּכוֹן דִּי זַבַּנְתּוּן יָתִי לְמִצְרָיִם׃

רש"י ◄ גְּשׁוּ־נָא אֵלַי • רָאָה אוֹתָם נְסוּגִים לְאָחוֹר, אָמַר: 'עַכְשָׁו אֶחָי נִכְלָמִים', קָרָא לָהֶם בְּלָשׁוֹן רַכָּה וְתַחֲנוּנִים וְהֶרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מָהוּל (ב"ר).

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(לד) אֲנִי שׁוֹקֵל בְּדַעְתִּי, אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי כַּאֲשֶׁר הַנַּעַר הַמִּתְבַּגֵּר אֵינוֹ עִמִּי, כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶחֱזֶה בַּפֶּגַע אֲשֶׁר יַגִּיעַ אֵלָיו.

(א) וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לָזוּז מֵרִבּוּי הָעוֹמְדִים בֵּין יָדָיו (לִפְנֵיו) וְלָכֵן קָרָא: צְאוּ כָּל אִישׁ מִבֵּין יָדַי (מִלִּפְנַי). וְלֹא עָמַד אָדָם כָּלְשֶׁהוּ עִמּוֹ בְּעֵת שֶׁעָרַךְ יוֹסֵף הַכָּרָה עִם אֶחָיו.

(ב) וְהֵרִים קוֹלוֹ בִּבְכִי עַד אֲשֶׁר שָׁמְעוּהוּ הַמִּצְרִיִּים וּשְׁמָעוֹ פַּרְעֹה.

(ג) אַחֲרֵי זֹאת אָמַר לְאֶחָיו: אֲנִי יוֹסֵף, הַאִם אָבִי נִשְׁאָר בַּחַיִּים עֲדַיִן? וְלָכֵן לֹא יָכְלוּ לְהַשִּׁיבוֹ בַּאֲשֶׁר הִשְׁתַּתֵּק שִׁכְלָם מִפַּחַד וּמִבּוּשָׁה בֵּין יָדָיו (לִפְנֵיו).

(ד) עַד שֶׁאָמַר לָהֶם: הִתְקָרְבוּ אֵלַי! וְהִתְקָרְבוּ. וְאָמַר: אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אוֹתִי אֶל מִצְרַיִם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ה) וְעַתָּה אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם:

ה וּכְעַן לָא תִתְּנְסוּן וְלָא יִתְקַף בְּעֵינֵיכוֹן אֲרֵי זַבְּנְתּוּן יָתִי הָכָא אֲרֵי לְקַיָּמָא שַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן:

רש״י ◄ לְמִחְיָה • לִהְיוֹת לָכֶם לְמִחְיָה.

(ו) כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר:

ו אֲרֵי דְּנַן תַּרְתֵּין שְׁנִין כַּפְנָא בְּגוֹ אַרְעָא וְעוֹד חָמֵשׁ שְׁנִין דִּי לֵית זְרוֹעָא וַחֲצָדָא:

רש״י ◄ כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב • עָבְרוּ מִשְּׁנֵי הָרָעָב.

(ז) וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה:

ז וְשַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן לְשַׁוָּאָה לְכוֹן שְׁאָרָא בְּאַרְעָא וּלְקַיָּמָא לְכוֹן לְשֵׁיזְבָא רַבָּא:

~ יום שלישי ל׳ כסלו ~

(ח) וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

ח וּכְעַן לָא אַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִי הָכָא אֶלָּהֵן מִן קֳדָם יְיָ וְשַׁוְיַנִי לְאַבָּא לְפַרְעֹה וּלְרִבּוֹן לְכָל אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ וְשַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש״י ◄ לְאָב • לְחָבֵר וּלְפַטְרוֹן.

(ט) מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־תַּעֲמֹד:

ט אוֹחוּ וּסְקוֹ לְוַת אַבָּא וְתֵימְרוּן לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר בְּרָךְ יוֹסֵף שַׁוְיַנִי יְיָ לְרִבּוֹן לְכָל מִצְרָיִם חוּת לְוָתִי לָא תִתְעַכָּב:

רש״י ◄ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי • אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס״ג)

(ה) וְכָעֵת אַל תִּחָלֵשׁ דַּעְתְּכֶם, וְאַל יִקָּשֶׁה עֲלֵיכֶם עַל כִּי מְכַרְתֶּם אוֹתִי הֵנָּה כִּי ה׳ שְׁלָחַנִי, וַהֲרֵינִי עוֹמֵד בֵּין יְדֵיכֶם (לפניכם) לְמִחְיָה.

(ו) וְהִנֵּה שְׁתֵּי שְׁנוֹת רָעָב כְּבָר חָלְפוּ לָהֶן בָּאָרֶץ, וְנִשְׁאֲרוּ חָמֵשׁ שָׁנִים שֶׁאֵין בָּהֶן זְרִיעָה וְלֹא קְצִירָה.

(ז) וּלְכָךְ שָׁלַח אוֹתִי ה׳ בֵּין יְדֵיכֶם (לפניכם) לְהָכִין עֲבוּרְכֶם אֶפְשָׁרוּת לְהִשָּׁאֵר בַּחַיִּים בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם פְּלֵיטָה עֲצוּמָה.

(ח) וְכָעֵת לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אוֹתִי הֵנָּה, אֶלָּא ה׳, וְעָשָׂנִי בַּעַל סַמְכוּת עֲבוּר פַּרְעֹה לִנְתִינַת הוֹרָאוֹת וְאָדוֹן לְכָל בֵּיתוֹ וְשַׁלִּיט עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם.

(ט) הִזְדָּרְזוּ וַעֲלוּ אֶל אָבִי וְאִמְרוּ לוֹ: כָּזֹאת אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף: ה׳ שָׂם אוֹתִי אָדוֹן עַל כָּל הַמִּצְרִיִּים, רְדָה אֵלַי אַל תַּעֲמֹד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

שָׁמַנִּי אֱלֹקִים לְאָדוֹן לְכָל מִצְרָיִם, רְדָה אֵלַי אַל תַּעֲמֹד (מה, ט) חָזַ"ל אָמְרוּ (פסחים קיט) כִּי "כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם יוֹסִיף לְקָטוֹ וֶהֱבִיאוֹ לְמִצְרַיִם כו', וּכְשֶׁעָלוּ מִמִּצְרַיִם הֶעֱלוּם עִמָּם".
בְּמַאֲמָר זֶה רָמְזוּ חָזַ"ל כִּי הַמַּטָּרָה וְהַתַּכְלִית שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם הִיא בֵּירוּר הַנִּיצוֹצוֹת הַמְּצוּיִים בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב וְהַעֲלָאָתָם לִקְדוּשָׁה.
זֶהוּ שֶׁרָמַז הַכָּתוּב:
"שָׁמַנִּי אֱלֹקִים לְאָדוֹן לְכָל מִצְרָיִם" — וּבְיָדִי לְלַקְטוֹ לְקַבֵּץ כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם וּלְהָבִיאוֹ לְמִצְרַיִם, וְלָכֵן "רְדָה אֵלַי אַל תַּעֲמֹד" — כִּי מֵעַכְשָׁיו אֶפְשָׁר שֶׁתִּתְבַּצֵּעַ הַכַּוָּנָה וְהַמַּטָּרָה שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם, הַיְינוּ שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל יַבְרְרוּ וְיַעֲלוּ אֶת נִיצוֹצֵי הַקְּדוּשָׁה הַנִּמְצָאִים בְּכֶסֶף וְזָהָב זֶה ("הֶעֱלוּם עִמָּם").

(לקוטי שיחות, כרך ג, עמ' 823)

(י) וְיָשַׁבְתָּ בְאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ
וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:

י וְתֵתֵיב בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וּתְהֵי קָרִיב לִי אַתְּ
וּבְנָיךְ וּבְנֵי בְנָיךְ וְעָנָךְ וְתוֹרָךְ וְכָל דִּי לָךְ:

(יא) וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים רָעָב
פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:

יא וְאֵזוּן יָתָךְ תַּמָּן אֲרֵי עוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין כַּפְנָא
דִּלְמָא תִּתְמַסְכַּן אַתְּ וֵאֲנַשׁ בֵּיתָךְ וְכָל דִּי לָךְ:

רס"ו◄ פֶּן־תִּוָּרֵשׁ • "דִּלְמָא תִּתְמַסְכַּן", לְשׁוֹן: "מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר".

(יב) וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי
הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם:

יב וְהָא עֵינֵיכוֹן חָזָן וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין אֲרֵי
כְּלִישָׁנְכוֹן אֲנָא מְמַלֵּל עִמְּכוֹן:

רס"ו◄ וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת • בִּכְבוֹדִי וְשֶׁאֲנִי אֲחִיכֶם, שֶׁאֲנִי מָהוּל כָּכֶם. וְעוֹד: "כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם" בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ (ב"ר). וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין • (מגילה טז)

הִשְׁוָה אֶת כֻּלָּם יַחַד, לוֹמַר שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאֵין לִי שִׂנְאָה עַל בִּנְיָמִין אָחִי שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה בִּמְכִירָתִי, כָּךְ אֵין בְּלִבִּי שִׂנְאָה עֲלֵיכֶם.

(יג) וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת
כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה:

יג וּתְחַוּוּן לְאַבָּא יָת כָּל יְקָרִי בְּמִצְרַיִם וְיָת
כָּל דִּי חֲזֵיתוּן וְתוֹחוּן וְתַחֲתוּן יָת אַבָּא הָכָא:

(יד) וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה
עַל־צַוָּארָיו:

יד וּנְפַל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אֲחוּהִי וּבְכָא
וּבִנְיָמִן בְּכָא עַל צַוְּארֵהּ:

רס"ו◄ וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ • עַל שְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְסוֹפָן לֵיחָרֵב. וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו • עַל מִשְׁכַּן שִׁילֹה, שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְסוֹפוֹ לֵיחָרֵב. (וְלַצַּנִּיּוּת דַּעְתִּי, דִּיּוּקוֹ שֶׁל רַשִׁ"י, דִּבְיוֹסֵף כְּתִיב: "וַיִּפֹּל וַיֵּבְךְּ", תַּרְתֵּי מַשְׁמַע אַשְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת, וּלְכָךְ עָשָׂה ב' פְּעֻלּוֹת עַל זֶה הֶרְמֵז, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּנְיָמִין דְּלָא כְּתִיב רַק "וּבִנְיָמִן בָּכָה", פְּעֻלָּה אַחַת, שֶׁלֹּא רָמַז רַק עַל חֶרְבָּן אֶחָד. וְעַיֵּן בְּבֵאוּר תַּרְגּוּם יוֹנָתָן, שֶׁשָּׁם הוּא בְּדֶרֶךְ דְּרָשׁ).

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(י) וְגוּר בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְתִהְיֶה בְּקִרְבַת מָקוֹם אֵלַי, אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְךָ.
(יא) וַאֲסַפֵּק מָזוֹן לְךָ שָׁמָּה, כִּי נוֹתְרוּ עֲדַיִן חֲמֵשׁ שְׁנוֹת רָעָב, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְמַסְכֵּן אַתָּה וּבְנֵי בֵיתְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְךָ.
(יב) וְהִנֵּה הֵן עֵינֵיכֶם מַבִּיטוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִּנְיָמִין כִּי פִּי מְדַבֵּר אֲלֵיכֶם.
(יג) וְתוֹדִיעוּ לְאָבִי אֶת כְּלַל כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וּכְלַל מַה שֶּׁרְאִיתֶם, וְהִזְדָּרְזוּ וְהָבִיאוּ אוֹתוֹ הֵנָּה לְכָאן.
(יד) וְנָפַל עַל צַוָּאר בִּנְיָמִין אָחִיו וּבָכָה, וּבִנְיָמִין בָּכָה עַל צַוָּארוֹ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

אֵין לְהִסְתַּפֵּק בִּבְכִיָּה

וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ, וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו: (מה, יד)

איתא בַּגְּמָרָא עַל הַפָּסוּק "וַיִּפֹּל עַל צַוָּארֵי בִנְיָמִין אָחִיו וַיֵּבְךְּ, וּבִנְיָמִין בָּכָה עַל צַוָּארָיו" "בָּכָה עַל שְׁנֵי מִקְדָּשִׁין שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וַעֲתִידִין לֵחָרֵב, וּבִנְיָמִין כּוּ׳ בָּכָה עַל מִשְׁכָּן שִׁילֹה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְעָתִיד לֵחָרֵב".

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַדּוּעַ בָּכָה יוֹסֵף עַל הַמִּקְדָּשׁוֹת שֶׁל בִּנְיָמִין, וּבִנְיָמִין בָּכָה עַל הַמִּשְׁכָּן שֶׁבְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף — וַהֲרֵי לִכְאוֹרָה אַדְּרַבָּה: כָּל אֶחָד מֵהֶם, עָלָיו לִבְכּוֹת עַל חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבְּחֶלְקוֹ הוּא?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

עִנְיַן הַבְּכִיָּה הוּא בִּכְדֵי לְהָקֵל עַל הַבּוֹכֶה. וְכַנִּרְאֶה בְּחוּשׁ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם בּוֹכֶה עַל הַמֵּצַר וּמֵעִיק לוֹ, אֵין בְּכֹחָהּ שֶׁל בְּכִיָּה זוֹ לְתַקֵּן אֶת הַדָּבָר שֶׁגָּרַם אוֹתָהּ, אֶלָּא שֶׁבִּבְכִיָּתוֹ יְרַוַּח לוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב הָיְתָה לִי דִּמְעָתִי לֶחֶם וְגוֹ׳.

וְלָכֵן: כְּשֶׁרוֹאֶה "חֻרְבַּן מִקְדָּשׁוֹ" שֶׁל חֲבֵרוֹ — מִשְׁתַּתֵּף בְּצַעֲרוֹ וּבוֹכֶה, אֲבָל (עִקָּר) הַתִּקּוּן וּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מֵחָדָשׁ אֵינוֹ תָּלוּי בּוֹ אֶלָּא בַּחֲבֵרוֹ. אוּלָם בְּשָׁעָה שֶׁרוֹאֶה אָדָם אֶת חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַפְּרָטִי שֶׁלּוֹ, אָז אֵין לוֹ לְהִסְתַּפֵּק בַּאֲנָחָה וּבִבְכִיָּה, אֶלָּא לְהִשְׁתַּדֵּל לְתַקֵּן וְלִבְנוֹתוֹ מֻחְדָּשׁ עַל־יְדֵי שֶׁיַּעֲבֹד עֲבוֹדָתוֹ לְהָבִיא אֶת הַגְּאוּלָה הַפְּרָטִית בְּנַפְשׁוֹ.

(עַל־פִּי לִקּוּטֵי־שִׂיחוֹת כְּרַךְ י, עַמּוּד 148 - מתוך 'לקראת שבת')

(טו) וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ:

טו וּנְשַׁק לְכָל אַחוֹהִי וּבְכָא עֲלֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן מַלִּילוּ אַחוֹהִי עִמֵּהּ:

רש"י◄ וְאַחֲרֵי כֵן • מֵאַחַר שֶׁרָאוּהוּ בּוֹכֶה, וְלִבּוֹ שָׁלֵם עִמָּהֶם. דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ • שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיוּ בּוֹשִׁים מִמֶּנּוּ.

(טז) וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו:

טז וְקָלָא אִשְׁתְּמַע לְבֵית פַּרְעֹה לְמֵימַר עַלּוּ אַחֵי יוֹסֵף וּשְׁפַר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי:

רש"י◄ וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה • כְּמוֹ: 'בְּבֵית פַּרְעֹה', וְזֶהוּ לְשׁוֹן 'בַּיִת' מַמָּשׁ.

(יז) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן:

יז וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֱמַר לְאַחָיךָ דָּא עִבִּידוּ טְעוּנוּ יָת בְּעִירְכוֹן וֶאֱזִילוּ אוֹבִילוּ לְאַרְעָא דִּכְנָעַן:

רש"י◄ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם • תְּבוּאָה.

(יח) וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֹכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ:

יח וּדְבָרוּ יָת אֲבוּכוֹן וְיָת אֱנָשׁ בָּתֵּיכוֹן וְעוּלוּ לְוָתִי וְאֶתֵּן לְכוֹן יָת טוּב אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְתֵיכְלוּן יָת טוּבָא דְּאַרְעָא:

רש"י◄ אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם • אֶרֶץ גֹּשֶׁן, נִבָּא וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה נִּבָּא, סוֹפָהּ לַעֲשׂוֹתָהּ כִּמְצוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים. חֵלֶב הָאָרֶץ • כָּל "חֵלֶב", לְשׁוֹן 'מֵיטַב' הוּא.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(טו) וְנָשַׁק לִשְׁאַר אֶחָיו וּבָכָה אִתָּם, וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אִתּוֹ.

(טז) וְנִעֲלָה הַקּוֹל אֶל פַּרְעֹה וְנֶאֱמַר לוֹ: בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף, אֲזַי הוּטַב הַדָּבָר אֶצְלוֹ וְאֶצֶל שָׂרֵי צְבָאוֹ.

(יז) וְאָמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף: אֱמֹר לְאַחֶיךָ בַּצְּעוּ שְׁנֵי דְּבָרִים אֵלֶּה: נַהֲגוּ אֶת פְּרִדּוֹתֵיכֶם וּצְאוּ לַדֶּרֶךְ וְהַגִּיעוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן.

(יח) וּשְׂאוּ אֶת אֲבִיכֶם וּבְנֵי בֵיתְכֶם וְהַגִּיעוּ אֵלַי, אֶתֵּן לָכֶם אֶת טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְתֹאכְלוּ הַטּוּב בְּיוֹתֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יט) וְאַתָּה צֻוִּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם:

יט וְאַתְּ מְפַקְּדָא דָּא עִיבִידוּ סִיבוּ לְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עֶגְלָן לְטַפְּלֵיכוֹן וְלִנְשֵׁיכוֹן וְתִטְלוּן יָת אֲבוּכוֹן וְתֵיתוּן:

רש״י◄ **וְאַתָּה צֻוִּיתָה•** מִפִּי, לוֹמַר לָהֶם. **זֹאת עֲשׂוּ•** כָּךְ אֲמֹר לָהֶם, שֶׁבִּרְשׁוּתִי הוּא.

(כ) וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הִוא:

כ וְעֵינְכוֹן לָא תְחוּס עַל מָנְיְכוֹן אֲרֵי טַב כָּל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם דִּלְכוֹן הוּא:

(כא) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה וַיִּתֶּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ:

כא וַעֲבָדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף עֶגְלָן עַל מֵימַר פַּרְעֹה וִיהַב לְהוֹן זְוָדִין לְאָרְחָא:

(כב) לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת:

כב לְכֻלְּהוֹן יְהַב לְגֻבַר אִצְטְלַוָּן דִּלְבוּשָׁא וּלְבִנְיָמִן יְהַב תְּלָת מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף וַחֲמֵשׁ אִצְטְלַוָּן דִּלְבוּשִׁין:

(כג) וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ:

כג וְלַאֲבוּהִי שְׁלַח כְּדָא עַסְרָא חֲמָרִין טְעִינִין מִטּוּבָא דְּמִצְרַיִם וַעֲסַר אַתְּנָן טְעִינָן עִיבּוּר וּלְחֵם וּזְוָדִין לַאֲבוּהִי לְאָרְחָא:

רש״י◄ **שָׁלַח כְּזֹאת•** כַּחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה, וּמַהוּ הַחֶשְׁבּוֹן? **עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְגוֹ׳.** (רְצוֹנוֹ שֶׁמִּלַּת ״כְּזֹאת״ הַמְיַחֶדֶת וּבְכַ״ף הַדִּמְיוֹן, מוֹרֶה עַל כִּי מֵעוֹלָם לֹא שָׁלַח לוֹ עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת, רַק הָכִי קָאָמַר קְרָא: ׳וּלְאָבִיו שָׁלַח בָּעֲגָלוֹת כָּזֹאת וְגוֹ׳, כְּלוֹמַר כַּחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה, שֶׁהוּא מַשָּׂא

~ נקודות משיחות קודש ~

הֶרְמֵז בִּגְרִיסִין שֶׁל פּוֹל

וּלְאָבִיו שָׁלַח . . מִטּוּב מִצְרַיִם

מִדְרַשׁ אַגָּדָה – גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל (מה, כג. ובפירוש רש״י)

יֵשׁ לְבָאֵר בְּדֶרֶךְ הָרֶמֶז, הַטַּעַם שֶׁמִּכָּל טוּב מִצְרַיִם, שָׁלַח יוֹסֵף לְיַעֲקֹב דַּוְקָא גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל:

יוֹסֵף יָדַע שֶׁכְּשֶׁיַּגִּיעוּ הַשְּׁבָטִים לְיַעֲקֹב וְיַגִּידוּ לוֹ שֶׁיּוֹסֵף עֲדַיִן חַי, יֵכָרְחוּ לְהַגִּיד לְיַעֲקֹב שֶׁמָּכְרוּ אוֹתוֹ, וְיִצְטַעֵר יַעֲקֹב עַל־זֶה, וְרָצָה יוֹסֵף לְמַעֵט צַעֲרוֹ שֶׁל אָבִיו.

וְלָכֵן שָׁלַח אֵלָיו גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל, כִּי גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל ״הֵם פּוֹלִים שְׁבוּרִים לַחֲלָקִים״ (גור־אריה כאן), וּבָזֶה רָמַז לוֹ שֶׁכְּמוֹ שֶׁפּוֹלִים, אַף דִּשְׁבוּרִים הֵם, הִנֵּה דַּוְקָא מֵאֲכָל זֶה הָיָה חָשׁוּב בְּיוֹתֵר בְּמִצְרַיִם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ׳עֵץ יוֹסֵף׳ בְּשֵׁם הַ׳יְפֵה תֹאַר׳: ״וְלָכֵן נִקְרָא טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם, כִּי לֹא נִמְצָא עוֹד מִין גְּרִיסִין כָּזֶה בִּשְׂאָר הָאֲרָצוֹת, וְנִקְרָא פּוֹל הַמִּצְרִי״, כְּמוֹ־כֵן דַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמָּכְרוּ הַשְּׁבָטִים אֶת יוֹסֵף, יָצְאָה טוֹבָה ״לִמְחִיָּה שְׁלָחַנִי אֱלֹקִים לִפְנֵיכֶם״ (פרשתנו מה, ה), וְלָכֵן אַל יִצְטַעֵר עַל זֶה שֶׁמָּכְרוּ הַשְּׁבָטִים אֶת יוֹסֵף.

(על־פי לקוטי־שיחות כרך י׳, עמוד 151 ואילך - מתוך ׳לקראת שבת׳)

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס״ג)

(יט) וְאַתָּה מְצֻוֶּה לוֹמַר לָהֶם בַּצְּעוּ שְׁנֵי דְּבָרִים אֵלֶּה: קְחוּ לָכֶם מִן אֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְתִינוֹקוֹתֵיכֶם וּנְשֵׁיכֶם, וּשְׂאוּ אֶת אֲבִיכֶם וּבוֹאוּ.

(כ) וְעֵינְכֶם לֹא תָחוּס עַל כְּלֵיכֶם כִּי טוּב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא לָכֶם.

(כא) וְעָשׂוּ כָּכָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנָתַן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל פִּי פְּקֻדַּת פַּרְעֹה וְנָתַן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ.

(כב) וְנָתַן לְכָל אִישׁ בֶּגֶד אֶחָד, וְנָתַן לְבִנְיָמִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת דִּרְהָם וַחֲמִשָּׁה בְּגָדִים.

(כג) וְשָׁלַח לְאָבִיו עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים טְעוּנִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתוֹנוֹת טְעוּנוֹת דָּגָן וְאֹכֶל וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדֶּרֶךְ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְעֶשֶׂר אֲתוֹנוֹת, וְהַשְּׁתָּא אִתֵּי שַׁפִּיר דְּלָא מְצִינוּ נִכְתַּב, אֶלָּא: ״וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת״, וְלֹא שׁוּם חֲמוֹרִים וַאֲתוֹנוֹת, וְקַל לְהָבִין. בְּשֵׁם הַגָּאוֹן מהרש״ל).

מִטּוּב מִצְרָיִם • מָצִינוּ בַּגְּמָרָא שֶׁשָּׁלַח לוֹ יַיִן יָשָׁן שֶׁדַּעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: ׳גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל׳. **בָּר וָלֶחֶם** • כְּתַרְגּוּמוֹ. **וּמָזוֹן** • לְפִתָּן (כְּפִי גִּרְסַת רַא״ם).

(כד) **וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ׃**

כד וְשַׁלַּח יָת אַחוֹהִי וַאֲזָלוּ וַאֲמַר לְהוֹן לָא תִתְנַצּוּן בְּאָרְחָא׃

רש״י ◄ **אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָّרֶךְ** • אַל תִּתְעַסְּקוּ בִּדְבַר הַלָּכָה, שֶׁלֹּא תִּרְגַּז עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ. דָּבָר אַחֵר: אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה, וְתִכָּנְסוּ בְּחַמָּה לָעִיר. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, יֵשׁ לוֹמַר: לְפִי שֶׁהָיוּ נִכְלָמִים, הָיָה דּוֹאֵג שֶׁמָּא יָרִיבוּ בַּדֶּרֶךְ עַל דְּבַר מְכִירָתוֹ, לְהִתְוַכֵּחַ זֶה עִם זֶה וְלוֹמַר: עַל־יָדְךָ נִמְכַּר, אַתָּה סִפַּרְתָּ לָשׁוֹן־הָרָע עָלָיו וְגָרַמְתָּ לָנוּ לִשְׂנֹאתוֹ.

(כה) **וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם׃**

כה וּסְלִיקוּ מִמִּצְרַיִם וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דִכְנַעַן לְוַת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן׃

(כו) **וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עֹוד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּפָּג לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם׃**

כו וְחַוִּיאוּ לֵהּ לְמֵימַר עוֹד כְּעַן יוֹסֵף קַיָּם וַאֲרֵי הוּא שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם וַהֲווֹ מִלַּיָּא פָּיְגָן עַל לִבֵּהּ אֲרֵי לָא הֵימִין לְהוֹן׃

רש״י ◄ **וְכִי־הוּא מֹשֵׁל** • וַאֲשֶׁר הוּא מוֹשֵׁל. **וַיִּפָּג לִבּוֹ** • נֶחֱלַף לִבּוֹ, וְהָלַךְ מִלְّהַאֲמִין, לֹא הָיָה לִבּוֹ פּוֹנֶה אֶל הַדְּבָרִים, לְשׁוֹן ״מְפִיגִין טַעֲמָן״ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וּכְמוֹ: ״מֵאֵין הֲפוּגוֹת״, (איכה ג) ״וְרֵיחוֹ לֹא נָמַר״, (ירמיה מח) מְתַרְגְּמִינָן: ׳וְרֵיחֵיהּ לָא פָּג׳.

(כז) **וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם׃**

כז וּמַלִּילוּ עִמֵּהּ יָת כָּל פִּתְגָּמֵי יוֹסֵף דִּי מַלִּיל עִמְּהוֹן וַחֲזָא יָת עֲגַלָּתָא דִשְׁלַח יוֹסֵף לְמִטַּל יָתֵהּ וּשְׁרַת רוּחַ נְבוּאָה לְוַת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן׃

רש״י ◄ **אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף** • סִימָן מָסַר לָהֶם, בַּמֶּה הָיָה עוֹסֵק כְּשֶׁפָּרַשׁ מִמֶּנּוּ, בְּפָרָשַׁת ׳עֶגְלָה עֲרוּפָה׳, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף״, וְלֹא נֶאֱמַר: ׳אֲשֶׁר שָׁלַח פָּרְעֹה׳. **וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב** • שָׁרְתָה עָלָיו שְׁכִינָה, שֶׁפָּרְשָׁה מִמֶּנּוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף... וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף (מה, כז)

לְשֵׁם מַה הֶעֱבִיר יוֹסֵף לְאָבִיו סִימָן שֶׁהוּא חַי? וְכִי יַעֲקֹב לֹא הָיָה מַאֲמִין לְבָנָיו בְּלִי סִימָן? וַהֲלוֹא אָמְרוּ חֲזַ״ל (ר״ה כג) ״מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאַגְלוּיֵי — לֹא מְשַׁקְּרֵי בַּהּ אִינְשֵׁי״.

אֶלָּא הַסִּימָן נוֹעַד לְהוֹכִיחַ שֶׁהוּא חַי כְּיוֹסֵף הַצַּדִּיק, וְשֶׁגַּם בִּהְיוֹתוֹ בְּמִצְרַיִם, בְּעָרְוַת הָאָרֶץ, תּוֹרָתוֹ וְצִדְקָתוֹ עִמּוֹ כְּמִקֶּדֶם. זֶהוּ שֶׁאָמַר יַעֲקֹב (בַּפָּסוּק הַבָּא) ״עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי״ — הוּא נוֹכֵחַ שֶׁיּוֹסֵף חַי וּמִתְנַהֵג כָּרָאוּי לִבְנוֹ שֶׁל בָּחִיר שֶׁבָּאָבוֹת, הוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה הַנִּקְרֵאת ׳תּוֹרַת חַיִּים׳ וּמְקַיֵּים אֶת מִצְוֹתֶיהָ שֶׁעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר (ויקרא יח) ״וָחַי בָּהֶם״.

(משיחת מוצאי חנוכה, תשמ״א)

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס״ג)

(כד) וְשִׁלַּח אֶת אֶחָיו וְיָצְאוּ לַדֶּרֶךְ וְאָמַר לָהֶם: אַל תִּתְוַכְּחוּ בַּדֶּרֶךְ.

(כה) וְעָלוּ מִמִּצְרַיִם וְהִגִּיעוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן, אֶל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם.

(כו) וְהוֹדִיעוּ לוֹ וְאָמְרוּ לוֹ: יוֹסֵף עוֹדֶנּוּ בַּחַיִּים וְהוּא שַׁלִּיט עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְנִכְנַס סָפֵק בְּלִבּוֹ וְלֹא בָּטַח בָּהֶם.

(כז) וְאָמְרוּ לוֹ אֶת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֵּר אֲלֵיהֶם, וְרָאָה אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח אוֹתָן לָשֵׂאת אוֹתוֹ, אָז חָיְתָה רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום רביעי א׳ טבת ~

(כח) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת׃

כח וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל סַגִּי לִי חֶדְוָא עַד כְּעַן יוֹסֵף בְּרִי קַיָּם אֶזֵיל וְאֶחֱזִנֵּהּ עַד לָא אֵמוּת׃

רש״י ◄ רַב עוֹד • רַב לִי עוֹד שִׂמְחָה וְחֶדְוָה, הוֹאִיל וְ״עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי״.

מו (א) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק׃

א וּנְטַל יִשְׂרָאֵל וְכָל דִּי לֵהּ וַאֲתָא לִבְאֵר שָׁבַע וּדְבַח דִּבְחִין לֵאלָהֵהּ אֲבוּהִי יִצְחָק׃

רש״י ◄ בְּאֵרָה שָׁבַע • כְּמוֹ לִבְאֵר שֶׁבַע, הֵ״א בְּסוֹף תֵּבָה בִּמְקוֹם לָמֶ״ד בִּתְחִלָּתָהּ. לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק • חַיָּב אָדָם בִּכְבוֹד אָבִיו יוֹתֵר מִבִּכְבוֹד זְקֵנוֹ, לְפִיכָךְ תָּלָה בְּיִצְחָק וְלֹא בְּאַבְרָהָם.

(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב ׀ יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃

ב וַאֲמַר יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בְּחֶזְוֵי דְּלֵילְיָא וַאֲמַר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַאֲמַר הָא אֲנָא׃

רש״י ◄ יַעֲקֹב יַעֲקֹב • לְשׁוֹן חִבָּה.

(ג) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם׃

ג וַאֲמַר אֲנָא אֵל אֱלָהָא דְּאָבוּךְ לָא תִּדְחַל מִלְּמֵיחַת לְמִצְרַיִם אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוּנְךָ תַּמָּן׃

רש״י ◄ אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה • לְפִי שֶׁהָיָה מֵצֵר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה־לָאָרֶץ.

~ נקודות משיחות קודש ~

לֹא לְפַחֵד מֵהַגָּלוּת

אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה לְפִי שֶׁהָיָה מֵצֵר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה־לָאָרֶץ (מו, ג. ובפירוש רש״י)

לִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, מֵאַחַר שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהַבְטָחַת הַקָּבָּ״ה הָיְתָה, לְהָסִיר צַעֲרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, מַדּוּעַ נֶאֱמַר בָּהּ הַלָּשׁוֹן ״אַל תִּירָא״ (שְׁלִילַת הַדְּאָגָה עַל הֶעָתִיד), וְלֹא ״אַל תִּצְטַעֵר״ (שְׁלִילַת הַצַּעַר וְעָגְמַת הַנֶּפֶשׁ דְּעַכְשָׁו) וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה?

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הָרֶמֶז, דְּבָזֶה אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה, שֶׁרֶגֶשׁ שֶׁל צַעַר עַל זֶה שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת מֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל רֶגֶשׁ טוֹב הוּא, וְאֵין לוֹ לְהָסִירוֹ מִלִּבּוֹ, אֶלָּא רַק אֶת הָרֶגֶשׁ דְּיִרְאָה וּפַחַד עָלָיו לְהָסִיר מִלִּבּוֹ.

כְּלוֹמַר: מֵחַד גִּיסָא, אָדָם שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, צָרִיךְ לְהַרְגִּישׁ כְּ״בָנִים שֶׁגָּלוּ מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם״ (ברכות ג, סוף עמוד א), וְלָחוּשׁ בְּלִבּוֹ כְּאֵב וָצַעַר עַל הִמָּצְאוֹ בַּגָּלוּת. אַךְ מֵאִידָךְ, אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּעֵל וּלְהַרְגִּישׁ ״יִרְאָה וָפַחַד״ מֵהַמְּנִיעוֹת וְהָעִכּוּבִים עַל עֲבוֹדַת ה׳ כְּשֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, כִּי בְּוַדַּאי נָתְנוּ לוֹ מִלְּמַעְלָה כָּל הַכֹּחוֹת הַדְּרוּשִׁים לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם.

וְאַדְרַבָּה: דַּוְקָא ״לְפִי שֶׁהָיָה מֵצֵר״ עַל הַגָּלוּת, הֲרֵי הוּא מַגִּיעַ לְ״אַל תִּירָא״, כִּי דַּוְקָא עַל־יְדֵי שֶׁמִּצְטַעֵר עַל זֶה שֶׁהוּא בַּגָּלוּת, וּמִשְׁתּוֹקֵק תָּמִיד לָשׁוּב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה הִשְׁתּוֹקְקוּת זוֹ גּוּפָא מְרִימָה וּמַגְבִּיהָה אֶת הָאָדָם לְמַעְלָה מֵהַגָּלוּת, וּבְמֵילָא אֵין לוֹ יִרְאָה וּפַחַד מֵהַמְּנִיעוֹת וְהָעִכּוּבִים שֶׁבַּגָּלוּת.

(על־פי לקוטי־שיחות כרך ל, עמוד 229 ואילך - מתוך ׳לקראת שבת׳)

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס״ג)

(כח) וְאָמַר יִשְׂרָאֵל: דַּיֵּנִי כִּי יוֹסֵף בַּחַיִּים עֲדַיִן. אֵצֵא לַדֶּרֶךְ, אֶרְאֶה אוֹתוֹ טֶרֶם אָמוּת.

(א) וּלְכָךְ נָסַע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ עַד שֶׁבָּא אֶל בְּאֵר שֶׁבַע וְשָׁחַט זֶבַח לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק.

(ב) וְאָמַר ה׳ לוֹ בְּחֶזְיוֹן הַלַּיְלָה: הוֹי, יַעֲקֹב! הוֹי, יַעֲקֹב! אָמַר: הִנְּנִי מוּכָן לְבַקָּשָׁתְךָ.

(ג) אָמַר: אֲנִי בַּעַל הַכֹּחַ וְהַיְכֹלֶת, אֱלֹהֵי אָבִיךָ, אַל תִּירָא מִן הַיְרִידָה אֶל מִצְרַיִם הֱיוֹת שֶׁאֶצֹּר מִמְּךָ שָׁמָּה גּוֹי עָצוּם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ד) אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַם־עָלֹה
וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ׃

ד אֲנָא אֵחוֹת עִמָּךְ לְמִצְרַיִם וַאֲנָא אַסֵּקִנָּךְ אַף
אַסָּקָא וְיוֹסֵף יְשַׁוִּי יְדוֹהִי עַל עֵינָיְךָ׃

רש"י◄ וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ • הִבְטִיחוֹ לִהְיוֹת נִקְבָּר בָּאָרֶץ.

(ה) וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בָּעֲגָלוֹת
אֲשֶׁר־שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ׃

ה וְקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵרָא דְשָׁבַע וּנְטָלוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן וְיָת טַפְלְהוֹן וְיָת
נְשֵׁיהוֹן בַּעֲגַלְתָּא דִּי שְׁלַח פַּרְעֹה לְמִטַּל
יָתֵהּ׃

(ו) וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ׃

ו וּדְבָרוּ יָת גֵּיתֵיהוֹן וְיָת קִנְיָנְהוֹן דִּי קְנוֹ
בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל
בְּנוֹהִי עִמֵּהּ׃

רש"י◄ אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן • אֲבָל מַה שֶּׁרָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם, נָתַן הַכֹּל לְעֵשָׂו בִּשְׁבִיל חֶלְקוֹ בִּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. אָמַר: 'נִכְסֵי חוּצָה־לָאָרֶץ אֵינָן כְּדַאי לִי', וְזֶהוּ: "אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי". הֶעֱמִיד לוֹ צִבּוּרִין שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף כְּמִין כֶּרִי, וְאָמַר לוֹ: 'טֹל אֶת אֵלּוּ'.

(ז) בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־זַרְעוֹ
הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרָיְמָה׃

ז בְּנוֹהִי וּבְנֵי בְנוֹהִי עִמֵּהּ בְּנָתֵהּ וּבְנַת בְּנוֹהִי
וְכָל זַרְעֵהּ אֲעִיל עִמֵּהּ לְמִצְרַיִם׃

רש"י◄ וּבְנוֹת בָּנָיו • סֶרַח בַּת אָשֵׁר וְיוֹכֶבֶד בַּת לֵוִי.

~ יום חמישי ב' טבת ~

(ח) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב
וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן׃

ח וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעָלוּ לְמִצְרַיִם
יַעֲקֹב וּבְנוֹהִי בּוּכְרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן׃

רש"י◄ הַבָּאִים מִצְרַיְמָה • עַל שֵׁם הַשָּׁעָה קוֹרֵא לָהֶם הַכָּתוּב: "בָּאִים", וְאֵין לִתְמֹהַּ עַל אֲשֶׁר לֹא כָּתַב "אֲשֶׁר בָּאוּ".

(ט) וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי׃

ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרוֹן וְכַרְמִי׃

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(ד) אֲנִי אֵרֵד עִמְּךָ אֶל מִצְרַיִם וַאֲנִי אַעֲלֶה אוֹתְךָ עֲלִיָּה בַּעֲלַת רֹשֶׁם, וְיוֹסֵף יִסְגֹּר לְךָ אֶת עַפְעַפֶּיךָ.

(ה) וְקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע, וְנָשְׂאוּ אוֹתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִינוֹקוֹתֵיהֶם וּנְשֵׁיהֶם עַל הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח אוֹתָן פַּרְעֹה לָשֵׂאת אוֹתוֹ.

(ו) וְלָקְחוּ אֶת מִקְנֵיהֶם וּרְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וְהִגִּיעוּ אֶל מִצְרַיִם, יַעֲקֹב וְכָל שׁוֹשַׁלְתּוֹ עִמּוֹ.

(ז) בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו עִמּוֹ, בְּנוֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וּשְׁאַר זַרְעוֹ, הֵבִיא אוֹתָם עִמּוֹ אֶל מִצְרַיִם.

(ח) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּכְנָסִים לְמִצְרַיִם, הוּא יַעֲקֹב וּבָנָיו. בְּכוֹרוֹ רְאוּבֵן.

(ט) וּבְנֵי רְאוּבֵן: חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרוֹן וְכַרְמִי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(י) **וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:**

י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בַּר כְּנַעֲנִיתָא:

רש"י◄ **בֶּן־הַכְּנַעֲנִית•** בֶּן דִּינָה, שֶׁנִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי. כְּשֶׁהָרְגוּ אֶת שְׁכֶם, לֹא הָיְתָה דִּינָה רוֹצָה לָצֵאת עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ שִׁמְעוֹן שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה (ב"ר).

~ נקודות משיחות קודש ~

יחוסו של שאול ליעקב

וּבְנֵי שִׁמְעוֹן . . וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:

בֶּן דִּינָה שֶׁנִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי (מו, י. ובפירוש רש"י)

יֵשׁ לָעַיֵּן, הֲרֵי רַשִׁ"י בְּפֵרוּשׁוֹ בָּא לְבָאֵר, שֶׁהַכְּנַעֲנִית הִיא דִּינָה "שֶׁנִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי" - שְׁכֶם.

וְאִם־כֵּן תָּמוּהַּ: א. מֵהֵיכָן מוֹכִיחַ שֶׁאָכֵן מְדֻבָּר בְּדִינָה וְלֹא בִּכְנַעֲנִית מַמָּשׁ? ב. מַדּוּעַ מַעְתִּיק רַשִׁ"י אֶת הַמִּלָּה 'בֶּן' מֵהַפָּסוּק, וַהֲרֵי פֵּרוּשׁוֹ הוּא רַק עַל תֵּבַת "הַכְּנַעֲנִית"?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

שְׁתֵּי הַקַּשְׁיוֹת מְתֹרָצוֹת אַחַת בַּחֲבֶרְתָּהּ, כִּי רַשִׁ"י בָּא לַעֲנוֹת עַל שְׁאֵלָה כְּלָלִית: מַדּוּעַ בְּפָסוּק זֶה הַתּוֹרָה מְצַיֶּנֶת אֶת הָאֵם, וּבִשְׁאָר הַשֵּׁמוֹת נִזְכָּר רַק הָאָב?

אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה כּוֹתֶבֶת אֶת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְיַחֵס אוֹתָם לְיַעֲקֹב. אֵצֶל כָּל צֶאֱצָאָיו, הַיִּחַס לְיַעֲקֹב הָיָה רַק דֶּרֶךְ הָאָב; בְּנֵי יַעֲקֹב. מִכָּךְ שֶׁרַק בַּפָּסוּק הַמְדַבֵּר עַל שָׁאוּל מְזַכֶּרֶת אִמּוֹ, מַשְׁמַע שֶׁאַף הִיא מְיַחֶסֶת אוֹתוֹ לְיַעֲקֹב.

לָכֵן גָּרַס רַשִׁ"י בְּוַדָּאוּת שֶׁמְּדַבֵּר בְּדִינָה, וְלָכֵן גַּם צִיֵּן בְּפֵרוּשׁוֹ "בֶּן" — שֶׁהֲרֵי לִלְמֹד עַל יִחוּסוֹ שֶׁל שָׁאוּל בָּאנוּ.

(על־פי לקוטי־שיחות כרך ה, עמוד 228 - מתוך 'לקראת שבת')

(יא) **וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי:**

יא וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי:

(יב) **וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וְזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל:**

יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וּמִית עֵר וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וַהֲווֹ בְנֵי פֶרֶץ חֶצְרוֹן וְחָמוּל:

(יג) **וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן:**

יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרוֹן:

(יד) **וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל:**

יד וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל:

(טו) **אֵלֶּה ׀ בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בִּתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ:**

טו אִלֵּין בְּנֵי לֵאָה דִּילִידַת לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְיָת דִּינָה בְּרַתֵּהּ כָּל נַפְשׁ בְּנוֹהִי וּבְנָתֵהּ תְּלָתִין וּתְלָת:

רש"י◄ **אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה וְגוֹ' וְאֵת דִּינָה בִּתּוֹ•** הַזְּכָרִים תָּלָה בְּלֵאָה וְהַנְּקֵבָה תָּלָה בְּיַעֲקֹב, לְלַמֶּדְךָ: 'אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר, אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה'. **שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ•** וּבִפְרָטָן אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם? אֶלָּא זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁנּוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת בִּכְנִיסָתָן לָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יָלְדָה אוֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם", לֵידָתָהּ בְּמִצְרַיִם, וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(י) וּבְנֵי שִׁמְעוֹן: יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן הַכְּנַעֲנִית.
(יא) וּבְנֵי לֵוִי: גֵּרְשֹׁן וּקְהָת וּמְרָרִי.
(יב) וּבְנֵי יְהוּדָה: עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזֶרַח, וּמֵתוּ עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, וְהָיוּ בְּנֵי פֶרֶץ: חֶצְרוֹן וְחָמוּל.
(יג) וּבְנֵי יִשָּׂשכָר: תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרוֹן.
(יד) וּבְנֵי זְבֻלוּן: סֶרֶד וְאֵילוֹן וַיַּחְלְאֵל.
(טו) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה אוֹתָם לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְדִינָה בִּתּוֹ, יַחַד כֻּלָּם שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים נֶפֶשׁ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טז) וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׃

טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבּוֹן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׃

(יז) וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃

יז וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחַתְהוֹן וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃

(יח) אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ׃

יח אִלֵּין בְּנֵי זִלְפָּה דִּיהַב לָבָן לְלֵאָה בְּרַתֵּהּ וִילִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב שִׁית עֲשְׂרֵי נַפְשָׁא׃

(יט) בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃

יט בְּנֵי רָחֵל אִתַּת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃

רש"י ◄בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב► וּבְכֻלָּן לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן "אֵשֶׁת", אֶלָּא שֶׁהָיְתָה עִקָּרוֹ שֶׁל בַּיִת.

(כ) וַיִּוָּלֶד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם׃

כ וְאִתְיְלִידוּ לְיוֹסֵף בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּילִידַת לֵהּ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶּרַע רַבָּא דְאוֹן יָת מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרָיִם׃

(כא) וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וַאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדּ׃

כא וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדּ׃

(כב) אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יֻלַּד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר׃

כב אִלֵּין בְּנֵי רָחֵל דְּאִתְיְלִידוּ לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא אַרְבְּעָה עֲשָׂר׃

(כג) וּבְנֵי־דָן חֻשִׁים׃

כג וּבְנֵי דָן חֻשִׁים׃

(כד) וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃

כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃

(כה) אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁבְעָה׃

כה אִלֵּין בְּנֵי בִלְהָה דִּיהַב לָבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּהּ וִילִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא שִׁבְעָא׃

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(טז) וּבְנֵי גָד: צִפְיוֹן וְחַגִּי, שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן, עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי.

(יז) וּבְנֵי אָשֵׁר: יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם, וּבְנֵי בְרִיעָה: חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל.

(יח) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר נָתַן לָבָן לְלֵאָה בִּתּוֹ, כָּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נֶפֶשׁ.

(יט) בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב: יוֹסֵף וּבִנְיָמִין.

(כ) וְנוֹלְדוּ לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שְׁנֵיהֶם יָלְדָה לוֹ אָסְנַת בַּת פּוֹטִיפֶרַע כֹּהֵן אוֹן: מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם.

(כא) וּבְנֵי בִנְיָמִין: בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל, גֵּרָא וְנַעֲמָן, אֵחִי וָרֹאשׁ, מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדּ.

(כב) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר נוֹלְדוּ לְיַעֲקֹב, יַחַד כֻּלָּם אַרְבַּע עֶשְׂרֵה נֶפֶשׁ.

(כג) וּבְנֵי דָן חֻשִׁים.

(כד) וּבְנֵי נַפְתָּלִי: יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם.

(כה) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ, כָּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב שֶׁבַע נְפָשׁוֹת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כו) כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ:

כו כָּל נַפְשָׁא דְּעֵלָא לְיַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נָפְקֵי יַרְכֵּהּ בַּר מִנְּשֵׁי בְּנֵי יַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא שִׁתִּין וְשִׁית:

רש״י◄ **כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב** • שֶׁיָּצְאוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לָבֹא לְמִצְרַיִם, וְאֵין ״הַבָּאָה״ זוֹ לְשׁוֹן עָבָר אֶלָּא לְשׁוֹן הֹוֶה, כְּמוֹ: (אסתר ב) ״בָּעֶרֶב הִיא בָאָה״, וּכְמוֹ ״וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן״, לְפִיכָךְ טַעֲמוֹ לְמַטָּה בָּאֶל״ף, לְפִי שֶׁכְּשֶׁיָּצְאוּ לָבֹא מֵאֶרֶץ כְּנַעַן, לֹא הָיוּ אֶלָּא שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ. וְהַשֵּׁנִי: ״כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים״, הוּא לְשׁוֹן עָבָר, לְפִיכָךְ טַעֲמוֹ לְמַעְלָה בַּבֵּי״ת, לְפִי שֶׁמִּשֶּׁבָּאוּ שָׁם הָיוּ שִׁבְעִים, שֶׁמָּצְאוּ שָׁם יוֹסֵף וּשְׁנֵי בָּנָיו וְנִתּוֹסְפָה לָהֶם יוֹכֶבֶד בֵּין הַחוֹמוֹת. (וְעַיֵּן בַּבָּאוּר לְתַרְגּוּם יוֹנָתָן, וּמִשָּׁם תִּמְצָא לְרִוּוֹת צִמְאוֹנְךָ בְּרֵשׁ״י). וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: ׳תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִם הַשְּׁבָטִים׳, צְרִיכִים אָנוּ לוֹמַר שֶׁמֵּתוּ לִפְנֵי יְרִידָתָן לְמִצְרַיִם, שֶׁהֲרֵי לֹא נִמְנוּ כָּאן. מָצָאתִי בְּ׳וַיִּקְרָא רַבָּה׳: עֵשָׂו שֵׁשׁ נְפָשׁוֹת הָיוּ לוֹ, וְהַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתָן: ״נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ״, לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לֶאֱלָהוּת הַרְבֵּה. יַעֲקֹב, שִׁבְעִים הָיוּ לוֹ, וְהַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתָן: ״נֶפֶשׁ״, לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לְאֵל אֶחָד.

(כז) וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרָיְמָה שִׁבְעִים:

כז וּבְנֵי יוֹסֵף דִּי אִתְיְלִידוּ לֵהּ בְּמִצְרַיִם נַפְשָׁתָא תְּרֵין כָּל נַפְשָׁתָא לְבֵית יַעֲקֹב דְּעַלּוּ לְמִצְרַיִם שִׁבְעִין:

~ יום שישי ג׳ טבת ~

(כח) וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן:

כח וְיָת יְהוּדָה שְׁלַח קֳדָמוֹהִי לְוַת יוֹסֵף לְפַנָּאָה קֳדָמוֹהִי לְגֹשֶׁן וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דְגֹשֶׁן:

רש״י◄ **לְהוֹרֹת לְפָנָיו** • כְּתַרְגּוּמוֹ, לְפַנּוֹת לוֹ מָקוֹם וּלְהוֹרוֹת הָאֵיךְ יִתְיַשֵּׁב בָּהּ. **לְפָנָיו** • קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְשָׁם. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: ״לְהוֹרוֹת לְפָנָיו״, לְתַקֵּן לוֹ בֵּית תַּלְמוּד, שֶׁמִּשָּׁם תֵּצֵא הוֹרָאָה.

(כט) וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד:

כט וְטַקִּיס יוֹסֵף רְתִכּוֹהִי וּסְלִיק לְקַדְמוּת יִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי לְגֹשֶׁן וְאִתְגְּלִי לֵהּ וּנְפַל עַל צַוְּרֵהּ וּבְכָא עַל צַוְּרֵהּ עוֹד:

רש״י◄ **וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ** • הוּא בְּעַצְמוֹ אָסַר אֶת הַסּוּסִים לַמֶּרְכָּבָה לְהַזְדָּרֵז לִכְבוֹד אָבִיו. **וַיֵּרָא אֵלָיו** • יוֹסֵף נִרְאָה אֶל אָבִיו. **וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד** • לְשׁוֹן הַרְבּוֹת בְּכִיָּה, וְכֵן: (איוב לד) ״כִּי לֹא עַל אִישׁ יָשִׂים עוֹד״, לְשׁוֹן רִבּוּי הוּא: אֵינוֹ שָׂם עָלָיו עִלּוֹת נוֹסָפוֹת עַל חֲטָאָיו, אַף כָּאן: הִרְבָּה וְהוֹסִיף בִּבְכִי יוֹתֵר עַל הָרָגִיל, אֲבָל יַעֲקֹב לֹא נָפַל עַל צַוָּארֵי יוֹסֵף וְלֹא נְשָׁקוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה קוֹרֵא אֶת ״שְׁמַע״.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס״ג)

(כו) כָּל הַנְּפָשׁוֹת הַנּוֹסְעוֹת מִבֵּית יַעֲקֹב אֶל מִצְרַיִם, כָּל הַיּוֹצֵא מִשִּׁדְרָתוֹ וְזֹאת מִלְּבַד נְשֵׁי בָּנָיו, שֵׁשׁ וְשִׁשִּׁים נֶפֶשׁ.

(כז) וְיוֹסֵף וּבָנָיו אֲשֶׁר נוֹלְדוּ לוֹ בְּמִצְרַיִם שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת, וּבְסִכּוּם הַנְּפָשׁוֹת הַנִּכְנָסוֹת עִם יַעֲקֹב אֶל מִצְרַיִם – שִׁבְעִים.

(כח) אַחֲרֵי זֹאת שָׁלַח אֶת יְהוּדָה בֵּין יָדָיו (לְפָנָיו) אֶל יוֹסֵף לְהַדְרִיכוֹ אֵיךְ לְהַגִּיעַ אֶל אֶרֶץ גֹּשֶׁן, וְכָךְ הִגִּיעוּ לְשָׁם.

(כט) וְקָשַׁר יוֹסֵף אֶת הָאֲפֻדָּה עַל פִּרְדָתוֹ, וְעָלָה לְקַבֵּל אֶת פְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָבִיו אֶל גֹּשֶׁן, וְכַאֲשֶׁר הוֹפִיעַ לְפָנָיו נָפַל עַל צַוָּארוֹ וּבָכָה עָלָיו עוֹד מֵאַהֲבָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ל) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפַּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי׃

ל וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אִלּוּ אֲנָא מָיֵת זִמְנָא הָדָא מְנַחֵם אֲנָא בְּתַר דַּחֲזֵיתִי יָת אַפָּיךְ אֲרֵי עַד כְּעַן אַתְּ קַיָּם׃

רש״י◄ אָמוּתָה הַפַּעַם • פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ, וּמִדְרָשׁוֹ: סָבוּר הָיִיתִי לָמוּת שְׁתֵּי מִיתוֹת: בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנִּי שְׁכִינָה, וְהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁיִּתְבַּעֲנִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִיתָתְךָ. עַכְשָׁו, שֶׁעוֹדְךָ חַי, לֹא אָמוּת אֶלָּא פַּעַם אַחַת.

(לא) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן בָּאוּ אֵלָי׃

לא וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי וּלְבֵית אֲבוּהִי אֶסַּק וְאֵחַוִּי לְפַרְעֹה וְאֵימַר לֵהּ אַחַי וּבֵית אַבָּא דִּי בְּאַרְעָא דִּכְנַעַן עַלּוּ לְוָתִי׃

רש״י◄ וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וְגוֹ׳ • וְעוֹד אוֹמַר לוֹ: ״וְהָאֲנָשִׁים רוֹעֵי צֹאן״ וְגוֹ׳.

(לב) וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ׃

לב וְגַבְרַיָּא רָעֵי עָנָא אֲרֵי גַּבְרֵי מָרֵי גֵיתֵי הֲווֹ וְעָנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אַיְתִיאוּ׃

(לג) וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם׃

לג וִיהֵי אֲרֵי יִקְרֵי לְכוֹן פַּרְעֹה וְיֵימַר מָה עוֹבָדֵיכוֹן׃

(לד) וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן׃

לד וְתֵימְרוּן גַּבְרֵי מָרֵי גֵיתֵי הֲווֹ עַבְדָּיךְ מֵעוּלֵמָנָא וְעַד כְּעַן אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא בְּדִיל דִּי תֵּיתְבוּן בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן אֲרֵי מְרַחֲקִין מִצְרָאֵי כָּל רָעֵי עָנָא׃

רש״י◄ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן • וְהִיא צְרִיכָה לָכֶם, שֶׁהִיא אֶרֶץ מִרְעֶה, וּכְשֶׁתֹּאמְרוּ לוֹ שֶׁאֵין אַתֶּם בְּקִיאִין בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת, יַרְחִיקְכֶם מֵעָלָיו וְיוֹשִׁיבְכֶם שָׁם. כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם וְגוֹ׳ • לְפִי שֶׁהֵם לָהֶם אֱלָהוּת.

מז (א) וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃

א וַאֲתָא יוֹסֵף וְחַוִּי לְפַרְעֹה וַאֲמַר אַבָּא וְאַחַי וְעָנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אֲתוֹ מֵאַרְעָא דִּכְנַעַן וְהָא אִנּוּן בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן׃

(ב) וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַּרְעֹה׃

ב וּמִקְצַת מִן אַחוֹהִי דְּבַר חַמְשָׁא גֻּבְרִין וַאֲקִימִנּוּן קֳדָם פַּרְעֹה׃

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס״ג)

(ל) וְאָמַר יִשְׂרָאֵל אֵלָיו: אָמוּת כָּעֵת, אַחַר שֶׁרָאִיתִי אֶת פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חַי.
(לא) וְאָמַר יוֹסֵף לְאֶחָיו וּלְשָׁאָר בֵּית אָבִיו: אֲנִי אֶעֱלֶה אֶל פַּרְעֹה וַאֲיַדַּע אוֹתוֹ וְאֹמַר לוֹ: אֶחָי וּבֵית אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן כְּבָר הִגִּיעוּ אֵלַי.
(לב) וְהָאֲנָשִׁים רוֹעֵי צֹאן הֵם, כִּי הָיוּ בַּעֲלֵי מִקְנֶה, וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ אִתָּם.
(לג) וְכַאֲשֶׁר יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר: מַה הוּא מִקְצוֹעֲכֶם?
(לד) אִמְרוּ: עֲבָדֶיךָ הָיוּ בַּעֲלֵי מִקְנֶה מֵאָז יַלְדוּתֵנוּ וְעַד עַתָּה וְכָזֹאת הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, לְמַעַן תָּדוּרוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי הַמִּצְרִים מוֹאֲסִים כָּל רוֹעֵה צֹאן.
(א) וְנִכְנַס יוֹסֵף אֶל פַּרְעֹה וְיִדַּע אוֹתוֹ וְאָמַר: אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם הִגִּיעוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן, וְהִנֵּה הֵם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן.
(ב) וְלָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים מְעֻדָּנִים מִן אֶחָיו וְהֶעֱמִיד אוֹתָם בֵּין יְדֵי (לפני) פַּרְעֹה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וּמִקְצָה אֶחָיו•** מִן הַפְּחוּתִים שֶׁבָּהֶם לִגְבוּרָה, שֶׁאֵין נִרְאִים גִּבּוֹרִים, שֶׁאִם יִרְאֶה אוֹתָם גִּבּוֹרִים, יַעֲשֶׂה אוֹתָם אַנְשֵׁי מִלְחַמְתּוֹ, וְאֵלֶּה הֵם: רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן, לֵוִי, יִשָּׂשכָר וּבִנְיָמִין. אוֹתָם שֶׁלֹּא כָּפַל מֹשֶׁה שְׁמוֹתָם כְּשֶׁבֵּרְכָם. אֲבָל שְׁמוֹת הַגִּבּוֹרִים כָּפַל: "וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר, שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", "וּלְגָד אָמַר, בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד", "וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי", "וּלְדָן אָמַר דָּן", וְכֵן לִזְבֻלוּן וְכֵן לְאָשֵׁר, זֶה לְשׁוֹן 'בְּרֵאשִׁית רַבָּה', שֶׁהִיא אַגָּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל בִּגְמָרָא בַּבְלִית שֶׁלָּנוּ (ב"ק צב) מָצִינוּ שֶׁאוֹתָם שֶׁכָּפַל מֹשֶׁה שְׁמוֹתָם הֵם הַחֲלָשִׁים, וְאוֹתָן הֵבִיא לִפְנֵי פַּרְעֹה. וִיהוּדָה שֶׁהֵכְפַּל שְׁמוֹ, לֹא הֵכְפַּל מִשּׁוּם חֲלָשׁוּת, אֶלָּא טַעַם יֵשׁ בַּדָּבָר, כִּדְאִיתָא בִּ'בָבָא קַמָּא'. וּבִבְרַיְתָא דְ'סִפְרֵי' שָׁנִינוּ בָּהּ בְּ"וְזֹאת הַבְּרָכָה" כְּמוֹ בַּגְּמָרָא שֶׁלָּנוּ.

(ג) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבוֹתֵינוּ:

ג וַאֲמַר פַּרְעֹה לַאֲחוֹהִי מָה עוֹבָדֵיכוֹן וַאֲמָרוּ לְפַרְעֹה רָעֵי עָנָא עַבְדָּךְ אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא:

(ד) וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי־אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

ד וַאֲמָרוּ לְוַת פַּרְעֹה לְאִתּוֹתָבָא בְּאַרְעָא אֲתֵינָא אֲרֵי לֵית רַעְיָא לְעָנָא דִּי לְעַבְדָּךְ אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וּכְעַן יֵתְבוּן כְּעַן עַבְדָּךְ בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן:

(ה) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ:

ה וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף לְמֵימַר אֲבוּךָ וְאַחָיךָ אֲתוֹ לְוָתָךְ:

(ו) אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי:

ו אַרְעָא דְמִצְרַיִם קֳדָמָךְ הִיא בִּדְשַׁפִּיר בְּאַרְעָא אוֹתֵיב יָת אֲבוּךָ וְיָת אַחָיךָ יֵתְבוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וְאִם יָדַעְתָּ וְאִית בְּהוֹן גֻּבְרִין דְּחֵילָא וּתְמַנּוּן רַבָּנֵי גֵיתֵי עַל דִּי לִי:

רש"י◄ **אַנְשֵׁי־חַיִל•** בְּקִיאִין בְּאֻמָּנוּתָן לִרְעוֹת צֹאן. **עַל־אֲשֶׁר־לִי•** עַל צֹאן שֶׁלִּי.

(ז) וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה:

ז וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת יַעֲקֹב אֲבוּהִי וַאֲקִימִנֵּהּ קֳדָם פַּרְעֹה וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה:

רש"י◄ **וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב•** הִיא שְׁאֵלַת שָׁלוֹם, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּרְאִים לִפְנֵי הַמְּלָכִים לִפְרָקִים, שלודי"ר בְּלַעַ"ז.

(ח) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ:

ח וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיַעֲקֹב כַּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי חַיָּיךָ:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(ג) וְאָמַר פַּרְעֹה לְאֶחָיו: מַה מִּקְצוֹעֲכֶם? אָמְרוּ לוֹ: עֲבָדֶיךָ רוֹעֵי צֹאן, אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ.

(ד) אַחֲרֵי זֹאת אָמְרוּ: אָנוּ בָּאנוּ לָגוּר בְּאַרְצְךָ כִּי אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ מִשֶּׁהִתְחַזֵּק הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, וְלוּ יָגוּרוּ עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן.

(ה) וְאָמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף: כְּבָר בָּא אֵלֶיךָ אָבִיךָ וְאַחֶיךָ.

(ו) הִנֵּה אֶרֶץ מִצְרַיִם בֵּין יָדֶיךָ (לפניך), קְבַע לָהֶם מָדוֹר בַּמִּשְׁבָּח שֶׁיֵּשׁ בָּהּ, דְּהַיְנוּ שֶׁיָּגוּרוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, וְאִם הָיִיתָ יוֹדֵעַ כִּי בְּתוֹכָם בַּעֲלֵי כִּשְׁרוֹנוֹת, אֲזַי שִׂימֵם רָאשֵׁי הָאַחֲרָאִים עַל צֹאנִי.

(ז) וְהִכְנִיס יוֹסֵף אֶת יַעֲקֹב אָבִיו וְהֶעֱמִיד אוֹתוֹ בֵּין יָדֵי (לפני) פַּרְעֹה, וְכָךְ דָּרַשׁ יַעֲקֹב בִּשְׁלוֹמוֹ עִם לְחִיצַת יָדָיו.

(ח) אָמַר לוֹ פַּרְעֹה: כַּמָּה שְׁנֵי חַיֶּיךָ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם:

ט וַאֲמַר יַעֲקֹב לְפַרְעֹה יוֹמֵי שְׁנֵי תּוֹתָבוּתַי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין זְעִירִין וּבִישִׁין הֲווֹ יוֹמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלָא אַדְבִּיקוּ יָת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבָהָתַי בְּיוֹמֵי תּוֹתָבוּתְהוֹן:

רש"י ◄ שְׁנֵי מְגוּרַי • יְמֵי גֵּרוּתִי, כָּל יָמַי הָיִיתִי גֵּר בָּאָרֶץ. וְלֹא הִשִּׂיגוּ • בְּטוֹבָה.

(י) וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה:

י וּבְרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה וּנְפַק מִן קֳדָם פַּרְעֹה:

רש"י ◄ וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב • כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּפְטָרִים מִלִּפְנֵי שָׂרִים: מְבָרְכִים אוֹתָם וְנוֹטְלִים רְשׁוּת. וּמַה בְּרָכָה בֵּרְכוֹ? שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו, לְפִי שֶׁאֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מֵי גְּשָׁמִים, אֶלָּא נִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה, וּמִבִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וָאֵילָךְ, הָיָה פַּרְעֹה בָּא אֶל נִילוּס, וְהוּא עוֹלֶה לִקְרָאתוֹ וּמַשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ (תנחומא).

~ נקודות משיחות קודש ~

בִּרְכַּת יַעֲקֹב לַנִּילוּס

וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה

בִּרְכוֹ שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו (מז, י. ובפירוש רש"י) לְכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר, אֵיךְ בֵּרֵךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה בְּנוֹגֵעַ לַנִּילוּס, וַהֲרֵי "פַּרְעֹה וְהַמִּצְרִיִּים הָיוּ עוֹבְדִים לַיְּאוֹר" (תנחומא וארא פרשה יג), וְאֵיךְ בֵּרֵךְ אֶת פַּרְעֹה בְּקֶשֶׁר לַעֲבוֹדָה־זָרָה? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁ'הִיא הַנּוֹתֶנֶת'. דַּהֲרֵי הַטַּעַם שֶׁהַנִּילוּס הָיָה הֶעָבוֹדָה־זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם הוּא, דְּמִכֵּיוָן שֶׁ"אֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מֵי גְּשָׁמִים, אֶלָּא נִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה" (רש"י פרשתנו שם), חָשְׁבוּ הַמִּצְרִיִּים שֶׁהַנִּילוּס הוּא הַמֵּבִיא לָהֶם פַּרְנָסָתָם. אַךְ כְּשֶׁבֵּרֵךְ יַעֲקֹב "שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו", וּבִרְכָתוֹ נִתְקַיְּמָה, רָאוּ שֶׁאֵין הַנִּילוּס עוֹלֶה מִכֹּחַ עַצְמוֹ, וְרַק מִכֹּחַ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ הוּא זֶה שֶׁעוֹלֶה. וְנִמְצָא, שֶׁעַל־יְדֵי בִּרְכַּת יַעֲקֹב נֶחְלְשָׁה הֶעָבוֹדָה־זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם.

(על־פי לקוטי־שיחות כרך ו, עמוד 31 - מתוך 'לקראת שבת')

~ שבת קודש ד' טבת ~

(יא) וַיּוֹשֵׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַרְעֹה:

יא וְאוֹתִיב יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אֲחוֹהִי וִיהַב לְהוֹן אַחֲסָנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּדְשַׁפִּיר בְּאַרְעָא בְּאַרְעָא דְּרַעְמְסֵס כְּמָא די פַּקִּיד פַּרְעֹה:

רש"י ◄ רַעְמְסֵס • מֵאֶרֶץ גֹּשֶׁן הִיא.

(יב) וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף:

יב וְזָן יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אֲחוֹהִי וְיָת כָּל בֵּית אֲבוּהִי לַחְמָא לְפוּם טַפְלָא:

רש"י ◄ לְפִי הַטָּף • לְפִי הַצָּרִיךְ לְכָל בְּנֵי בֵיתָם.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(**ט**) אָמַר לוֹ יַעֲקֹב: שְׁנוֹת גִּילִי מֵאָה וּשְׁלוֹשִׁים שָׁנָה, וְהָיוּ מְעַט, בְּאֵיכוּת נְמוּכָה, וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת שְׁנֵי חַיֵּי אֲבוֹתַי בְּדוֹמֶה לִימֵי מְגוּרֵיהֶם.

(**י**) אַחֲרֵי זֹאת אִחֵל יַעֲקֹב לְפַרְעֹה וְיָצָא מִבֵּין יָדָיו (מלפניו).

(**יא**) וְהוֹשִׁיב יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶחָיו וְנָתַן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּמְּשֻׁבָּח שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְהִיא אֶרֶץ עֵין־שַׁמְס כְּפִי שֶׁצִּוָּה פַּרְעֹה.

(**יב**) וְסִפֵּק יוֹסֵף לְאָבִיו וּלְאֶחָיו וְלִשְׁאָר בֵּיתוֹ אֹכֶל עַל פִּי שִׁעוּר תִּינוֹקוֹתֵיהֶם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וְאֶת כָּל בֵּית אָבִיו, לֶחֶם לְפִי הַטָּף (מז, יב)

מָצִינוּ שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל, עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ שֶׁל יוֹסֵף, כַּכָּתוּב (תהילים פ) "נוֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף", כִּי יוֹסֵף פִּרְנֵס אֶת אֶחָיו וּבְנֵי בֵיתָם בִּימֵי הָרָעָב. וְלִכְאוֹרָה, הַאִם בִּגְלַל שֶׁיּוֹסֵף כִּלְכֵּל אֶת בֵּית אָבִיו, יִהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ?

אֶלָּא: הֵם נִקְרָאִים "יוֹסֵף" עַל־שֵׁם הַמִּידָה הַטּוֹבָה שֶׁהוּא הֶעֱנִיק לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם. כְּלוֹמַר, הַכֹּחַ לַהַנְהָגָה זוֹ, שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, לְשַׁלֵּם טוֹבָה תַּחַת רָעָה — בָּא מִיּוֹסֵף. כִּדְאִיתָא בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא (סוף פי"ב): "וְגַם שֶׁלֹּא לְשַׁלֵּם לוֹ כְּפָעֳלוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא אַדְרַבָּה — לִגְמוֹל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר לִלְמוֹד מִיּוֹסֵף עִם אֶחָיו".

(לקוטי שיחות, כרך ה, עמ' 239)

(יג) וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעָב׃

יג וְלַחְמָא לֵית בְּכָל אַרְעָא אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא לַחְדָא וְאִשְׁתַּלְהֵי עַמָּא דְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְעַמָּא דְּאַרְעָא דִּכְנַעַן מִן קֳדָם כַּפְנָא׃

רש"י◄ **וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ** • חוֹזֵר לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן, לִתְחִלַּת שְׁנֵי הָרָעָב. **וַתֵּלַהּ** • כְּמוֹ 'וַתִּלְאֶה', לְשׁוֹן עֲיֵפוּת, כְּתַרְגּוּמוֹ, וְדוֹמֶה לוֹ: (משלי כו) "כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיֹּרֶה זִקִּים".

(יד) וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַּרְעֹה׃

יד וְלַקִּיט יוֹסֵף יָת כָּל כַּסְפָּא דְּאִשְׁתְּכַח בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּבְאַרְעָא דִּכְנַעַן בְּעִיבּוּרָא דִּי אִנּוּן זָבְנִין וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת כַּסְפָּא לְבֵית פַּרְעֹה׃

רש"י◄ **בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים** • נוֹתְנִין לוֹ אֶת הַכֶּסֶף.

(טו) וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־לָּנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס כָּסֶף׃

טו וּשְׁלִים כַּסְפָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּמֵאַרְעָא דִּכְנַעַן וַאֲתוֹ כָל מִצְרָאֵי לְוַת יוֹסֵף לְמֵימַר הַב לָנָא לַחְמָא וּלְמָה נְמוּת לְקֳבְלָךְ אֲרֵי שְׁלִים כַּסְפָּא׃

רש"י◄ **אָפֵס** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'שְׁלִים'.

(טז) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף׃

טז וַאֲמַר יוֹסֵף הָבוּ גֵּיתֵיכוֹן וְאֶתֵּן לְכוֹן בְּגֵיתֵיכוֹן אִם שְׁלִים כַּסְפָּא׃

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(יג) וּמָזוֹן אֵין בְּכָל הָאָרֶץ מִפְּנֵי שֶׁהִתְחַזֵּק הָרָעָב מְאֹד עַד אֲשֶׁר נֶחְלְשׁוּ תּוֹשְׁבֵי אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרָעָב.

(יד) וְאָסַף יוֹסֵף כָּל לְשׁוֹנוֹת הַכֶּסֶף הַמָּצוּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן בִּתְמוּרָה לִתְבוּאַת מָזוֹן אֲשֶׁר הָיוּ רוֹכְשִׁים אוֹתָהּ, וְהִפְקִידוֹ בְּבֵית אוֹצַר פַּרְעֹה.

(טו) אַחֲרֵי זֹאת תַּמּוּ לְשׁוֹנוֹת הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנַעַן, וּלְכָךְ בָּאוּ כָּל הַמִּצְרִיִּים אֶל יוֹסֵף בְּאָמְרָם: תֵּן לָנוּ אֹכֶל, וְלֹא נָמוּת לְנֹכַח פָּנֶיךָ כִּי תַּמּוּ לְשׁוֹנוֹת הַכֶּסֶף.

(טז) אָמַר לָהֶם יוֹסֵף: הָבִיאוּ אֶת פִּרְדּוֹתֵיכֶם, אֶתֵּן לָכֶם בָּהֶן כִּי תַּמּוּ לְשׁוֹנוֹת הַכֶּסֶף.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יז) וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֶּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא:

יז וְאַיְתִיוּ יָת גֵּיתֵיהוֹן לְוַת יוֹסֵף וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף לַחְמָא בְּסוּסָוָתָא וּבְגֵיתֵי עָנָא וּבְגֵיתֵי תּוֹרִין וּבַחֲמָרִין וְזָנְנוּן בְּלַחְמָא בְּכָל גֵּיתֵיהוֹן בְּשַׁתָּא הַהִיא:

רש"י◄ וַיְנַהֲלֵם • כְּמוֹ וַיְנַהֲגֵם, וְדוֹמֶה לוֹ: "אֵין מְנַהֵל לָהּ", (ישעיה נא) "עַל מֵי מְנוּחוֹת יְנַהֲלֵנִי". (תהלים כג)

(יח) וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ:

יח וּשְׁלִימַת שַׁתָּא הַהִיא וַאֲתוֹ לְוָתֵהּ בְּשַׁתָּא תִנְיָתָא וַאֲמָרוּ לֵהּ לָא נְכַסֵּי מִן רִבּוֹנִי אֶלָּהֵין שְׁלִים כַּסְפָּא וְגֵיתֵי בְעִירָא לְוַת רִבּוֹנִי לָא אִשְׁתְּאַר קֳדָם רִבּוֹנִי אֶלָּהֵין גְּוִיָתָנָא וְאַרְעָנָא:

רש"י◄ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית • שֵׁנִית לִשְׁנֵי הָרָעָב. כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וְגוֹ' • כִּי אֲשֶׁר תַּם הַכֶּסֶף וְהַמִּקְנֶה, וּבָא הַכֹּל אֶל יַד אֲדֹנִי. בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ • כְּמוֹ: 'אִם לֹא גְּוִיָּתֵנוּ'.

(יט) לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם:

יט לְמָה נְמוּת לְעֵינָיךְ אַף אֲנַחְנָא אַף אַרְעָתָנָא קְנֵי יָתָנָא וְיָת אַרְעָתָנָא בְּלַחְמָא וּנְהֵי אֲנַחְנָא וְאַרְעָתָנָא עַבְדִּין לְפַרְעֹה וְהַב בַּר זַרְעָא וְנֵיחֵי וְלָא נְמוּת וְאַרְעָא לָא תְּבוּר:

רש"י◄ וְתֶן־זֶרַע • לִזְרֹעַ הָאֲדָמָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר יוֹסֵף: "וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר", מִכֵּיוָן שֶׁבָּא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, בָּאָה בְּרָכָה לְרַגְלוֹ, וְהִתְחִילוּ לִזְרֹעַ וְכָלָה הָרָעָב, וְכֵן שָׁנִינוּ בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּ'סוֹטָה'. לֹא תֵשָׁם • לֹא תִּהֵא שְׁמָמָה, "לָא תְּבוּר", לְשׁוֹן שְׂדֵה בּוּר שֶׁאֵינוֹ חָרוּשׁ.

(כ) וַיִּקְנֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה:

כ וּזְקָנָא יוֹסֵף יָת כָּל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפַרְעֹה אֲרֵי זַבִּינוּ מִצְרַיִם גְּבַר חַקְלֵהּ אֲרֵי תְקֵיף עֲלֵיהוֹן כַּפְנָא וַהֲוַת אַרְעָא לְפַרְעֹה:

רש"י◄ וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה • קְנוּיָה לוֹ.

(כא) וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קָצֵהוּ:

כא וְיָת עַמָּא אַעְבַּר יָתֵהּ מִקְּרֵי לִקְרֵי מִסְּיָפֵי תְּחוּם מִצְרַיִם וְעַד סוֹפֵהּ:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(יז) וּלְכָךְ הֵבִיאוּ אֶת מִקְנֵיהֶם וְנָתַן לָהֶם אֹכֶל תְּמוּרַת הַסּוּסִים וּמִקְנֵה הַצֹּאן וְהַבָּקָר וְהַחֲמוֹרִים, וְהֶעֱבִיר אִתָּם אֶת הַשָּׁנָה הַהִיא בְּמָזוֹן תְּמוּרַת מִקְנֵיהֶם.

(יח) וְכַאֲשֶׁר תַּמָּה אוֹתָה הַשָּׁנָה, בָּאוּ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וְאָמְרוּ: לֹא נַסְתִּיר מִן אֲדוֹנֵנוּ כִּי לְשׁוֹנוֹת הַכֶּסֶף כְּבָר תַּמּוּ, וְהַמִּקְנֶה מִן הַבְּהֵמוֹת הוּא אֵצֶל אֲדוֹנֵנוּ וְלֹא נִשְׁאַר בֵּין יְדֵי (לפני) אֲדֹנִי אֶלָּא גּוּפוֹתֵינוּ וּפַרְדְּסֵינוּ.

(יט) וּבְכֵן לָמָּה נָמוּת בְּנוֹכְחוּתְךָ אֲנַחְנוּ וּפַרְדְּסֵינוּ, קְנֵה אוֹתָנוּ וְאֶת פַּרְדְּסֵינוּ בִּתְמוּרָה לְמָזוֹן כְּדֵי שֶׁנִּהְיֶה אֲנַחְנוּ עֲבָדִים וּפַרְדְּסֵינוּ בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה, וְתֵן לָנוּ גַּרְעִינֵי תְּבוּאָה נִחְיֶה בּוֹ וְלֹא נָמוּת, וְהָאֲדָמָה לֹא תִּהְיֶה כַּעֲקָרָה.

(כ) וְכָךְ קָנָה יוֹסֵף אֶת כָּל שְׂדוֹת הַזְּרִיעָה שֶׁל הַמִּצְרִים לְפַרְעֹה, כִּי הֵם מָכְרוּם, כָּל אִישׁ אֶת כְּפָרוֹ, מִשּׁוּם שֶׁהִתְחַזֵּק עֲלֵיהֶם הָרָעָב. אָזַי נַעֲשׂוּ הַכְּפָרִים רְכוּשוֹ שֶׁל פַּרְעֹה.

(כא) וְהֶעֱבִיר אֶת הַתּוֹשָׁבִים מִקְּרְיוֹתֵיהֶם מִקְצֵה תְּחוּם מִצְרַיִם אֶל קָצֶהָ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ•** יוֹסֵף מֵעִיר לְעִיר, לְזִכָּרוֹן שֶׁאֵין לָהֶם עוֹד חֵלֶק בָּאָרֶץ, וְהוֹשִׁיב שֶׁל עִיר זוֹ בַּחֲבֵרְתָּהּ. וְלֹא הֶצְרֵךְ הַכָּתוּב לִכְתֹּב זֹאת, אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהָסִיר חֶרְפָּה מֵעַל אֶחָיו, שֶׁלֹּא יִהְיוּ קוֹרִין אוֹתָם: 'גּוֹלִים' (חולין ס). **מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְגוֹ'•** כֵּן עָשָׂה לְכָל הֶעָרִים אֲשֶׁר בְּמַלְכוּת מִצְרַיִם, מִקְצֵה גְּבוּלָהּ וְעַד קְצֵה גְּבוּלָהּ.

(כב) **רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם:**

כב לְחוֹד אַרְעָא דְכַהֲנַיָּא לָא זַבִּין אֲרֵי חֲלָקָא לְכַהֲנַיָּא מִלְּוַת פַּרְעֹה וְאָכְלִין יָת חֲלָקְהוֹן דִּיהַב לְהוֹן פַּרְעֹה עַל כֵּן לָא זַבִּינוּ יָת אַרְעֲהוֹן:

רש"י◄ **הַכֹּהֲנִים•** הַכּוֹמְרִים, כָּל לְשׁוֹן 'כֹּהֵן', מְשָׁרֵת לֶאֱלֹהוּת הוּא, חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁהֵם לְשׁוֹן גְּדֵלָה, כְּמוֹ: "כֹּהֵן מִדְיָן", "כֹּהֵן אוֹן". **חֹק לַכֹּהֲנִים•** חֹק כָּךְ וְכָךְ לֶחֶם לְיוֹם.

(כג) **וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה:**

כג וַאֲמַר יוֹסֵף לְעַמָּא הָא זְבִנִית יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין וְיָת אַרְעֲכוֹן לְפַרְעֹה הֵא לְכוֹן בַּר זַרְעָא וְתִזְרְעוּן יָת אַרְעָא:

רש"י◄ **הֵא•** כְּמוֹ: הִנֵּה, כְּמוֹ: (יחזקאל טז) "וְגַם אֲנִי הֵא דַרְכֵּךְ בְּרֹאשׁ נָתַתִּי".

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל הָעָם... הֵא לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה (מז, כג)

"הֵא לָכֶם זֶרַע" – יוֹסֵף הַצַּדִּיק שֶׁבְּכָל דּוֹר, נוֹתֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כּוֹחוֹת חִיזּוּק בַּעֲבוֹדַת ה'. אַךְ נְתִינַת־כּוֹחַ זוֹ כְּשֶׁהִיא לְעַצְמָהּ אֵינָהּ מַסְפִּיקָה, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם – "וּזְרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה" – עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ...

(משיחת פרשת ויגש תשי"א. תורת מנחם תשי"א כרך א (ב), עמ' 165)

(כד) **וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם:**

כד וִיהֵי בְּאָעוֹלֵי עֲלַלְתָּא וְתִתְּנוּן חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע חֶלְקִין יְהֵא לְכוֹן לְבַר זַרְע חַקְלָא וּלְמֵיכַלְכוֹן וְלֶאֱנַשׁ בְּבָתֵּיכוֹן וּלְמֵיכַל לְטַפְלְכוֹן:

רש"י◄ **לְזֶרַע הַשָּׂדֶה•** שֶׁבְּכָל שָׁנָה. **וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם•** וְלֶאֱכֹל הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם. **טַפְּכֶם•** בָּנִים קְטַנִּים.

(כה) **וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה:**

כה וַאֲמָרוּ קַיְּמְתָּנָא נַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי וּנְהֵי עַבְדִּין לְפַרְעֹה:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(כב) מִלְּבַד שְׂדוֹת הַזְּרִיעָה שֶׁל כֹּהֲנֵי דָתָם מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָנָה אוֹתָם כִּי הַפַּרְנָסָה הָיְתָה לָהֶם מֵאֵת פַּרְעֹה, וּלְכָךְ הָיוּ אוֹכְלִים פַּרְנָסָתָם אֲשֶׁר הָיָה נוֹתֵן לָהֶם. לָכֵן לֹא נִצְרְכוּ לִמְכֹּר אֶת שְׂדוֹת הַזְּרִיעָה שֶׁלָּהֶם.

(כג) אַחֲרֵי זֹאת אָמַר יוֹסֵף אֶל הָעָם: הִנֵּה כְּבָר קָנִיתִי אֶתְכֶם וְאֶת שְׂדוֹתֵיכֶם לְפַרְעֹה, הִנֵּה לָכֶם גַּרְעִינֵי תְּבוּאָה זִרְעוּ בָּהּ אֶת הָאֲדָמָה.

(כד) וְכַאֲשֶׁר נִכְנְסִים הַפִּרְיוֹנוֹת שֶׁל כָּל תְּקוּפָה אֲזַי תְּנוּ הַחֹמֶשׁ לְפַרְעֹה, וְאַרְבַּעַת הַחֲלָקִים יִהְיוּ לָכֶם לִזְרִיעַת הַכְּפָרִים וּלְמַאֲכָל לָכֶם וּלְמִי אֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וּלְתִינוֹקוֹתֵיכֶם.

(כה) אָמְרוּ: הֶחֱיִתָנוּ. נִמְצָא חֵן אֵצֶל אֲדוֹנֵנוּ וְנִהְיֶה עֲבָדִים לְפַרְעֹה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ נִמְצָא־חֵן • לַעֲשׂוֹת לָנוּ זֹאת כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתָּ. וְהָיֵינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה • לְהַעֲלוֹת לוֹ הַמַּס הַזֶּה בְּכָל שָׁנָה: לְחֹק שֶׁלֹּא יַעֲבֹר.

(כו) וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֲמֻשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה:

כו וְשַׁוִּי יָתַהּ יוֹסֵף לִגְזֵרָא עַד יוֹמָא הָדֵין עַל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם דִּיהוֹן יָהֲבִין חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה לְחוּד אַרְעָא דְּכַהֲנַיָּא בִּלְחוֹדֵיהוֹן לָא הֲוַת לְפַרְעֹה:

(כז) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

כז וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן וְאַחֲסִינוּ בַהּ וּנְפִישׁוּ וּסְגִיאוּ לַחֲדָא:

רש"י◄ וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • וְהֵיכָן? בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, שֶׁהִיא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ • לְשׁוֹן אֲחֻזָּה:

ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן חסלת פרשת ויגש

ההפטרה לציבור לשמו"ת לקמן עמודים רמב - רמג

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(כו) וְשָׂם יוֹסֵף זֹאת לְחֹק עַד הַיּוֹם הַזֶּה עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִתְּנוּ הַחֹמֶשׁ לְפַרְעֹה, מִלְּבַד שְׂדוֹת הַזְּרִיעָה שֶׁל כֹּהֲנֵי דָתָם הַשַּׁיָּכוֹת לָהֶם לְבַדָּם וְלֹא הָעָבְרוּ לְפַרְעֹה.

(כז) וְכַאֲשֶׁר דָּר יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, וְנֶאֱחֲזוּ בָהּ וּפָרוּ וְהִתְרַבּוּ מְאֹד.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' ב

1 לְאַבַּיֵי, כִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, דְּאָמַר כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר
2 שְׁמוּאֵל עֲשָׂרָה כֹּהֲנִים כְּתוּבִין בַּפָּרָשָׁה, דהיינו, עשר פעמים נכתבה
3 תיבת 'כהן' לגבי פדיון הקדשות, שלש בפדיון ערכין, שלש בפדיון
4 בהמה טמאה, וארבע בפדיון קרקעות, ולפיכך הוא סובר שיש
5 לצרפם יחד ולהצריך שומת עשרה בני אדם בכל פדיון הקדש.
6 אֶלָּא לְרַבָּנָן במשנתינו הסוברים שאין לצרף את הפרשיות יחדיו,
7 ולפיכך אין הם מצריכים עשרה, אם כן שְׁלֹשָׁה מְנָא לְהוּ – מנין
8 להם שצריך שלשה אנשים שישומו את שוויו של הדבר
9 שהוקדש. וְכִי תֵּימָא דִּכְתִיב בְּהוּ שְׁלֹשָׁה – ואם תאמר שלומדים
10 זאת ממה שנאמרה בפרשת פדיון בהמה טמאה שלש פעמים
11 תיבת 'כהן', אם כן, קַרְקָעוֹת דִּכְתִיב בְּהוּ אַרְבָּעָה כהנים תִּיסְגֵּי
12 בְּאַרְבָּעָה – יהא די לפדותם בארבעה אנשים, וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי
13 – ואם תאמר שאכן כך הוא הדין לשיטת חכמים, אם כן אַלְּמָה
14 תְּנַן – מדוע שנינו במשנה שפדיון הַקַּרְקָעוֹת הוא על ידי שומת
15 תִּשְׁעָה ישראלים וְכֹהֵן.
16 אֶלָּא מַאי צריך לומר, שהטעם שמצריכים חכמים עשרה אנשים
17 בפדיון קרקע של הקדש, משום דְּמַשְׁלְמִי בְּהוּ עֲשָׂרָה – שבפרשת
18 פדיון קרקע נשלמו במקרא עשר פעמים תיבת 'כהן', מאחר שהיא
19 הפרשה המאוחרת שבכולם, וכבר נאמרו לפניה שלשה כהנים
20 בפדיון ערכין, ושלשה כהנים בפדיון בהמה טמאה, ויחד עם
21 ארבעת הכהנים שנאמרו בפדיון קרקע הרי כאן עשרה, ואם כן,
22 אזי הֶקְדֵּשׁוֹת דְּמַשְׁלְמִי בְּהוּ שִׁיתָּא לִיבְעוּ שִׁיתָּא – פדיון מטלטלין
23 של הקדש יש להצריך בו ששה בני אדם, שהרי בפרשה שניה
24 העוסקת בפדיון בהמה טמאה וכל מטלטלין נשלמו במקרא שש
25 פעמים תיבת 'כהן', שלש לגבי פדיון ערכין, ושלש לגבי פדיון
26 בהמה טמאה, ומדוע סוברים חכמים שדי בשלשה אנשים לפדיון
27 מטלטלין. מסיקה הגמרא, קַשְׁיָא.
28 שנינו במשנה: שפדיון הָעֲרָכִין **כו'** המטלטלין בשלשה. מבררת
29 הגמרא: מַאי – מה הם עֲרָכִין הַמִּטַּלְטְלִין, הרי כל ענין ערכין אינו
30 נוהג אלא באדם שאומר 'ערכי עלי', ונותן את דמיו לפי גילו
31 כמבואר בכתוב, ומה שייך ענין זה במטלטלין. מבארת הגמרא,
32 אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב, המשנה עוסקת בְּאדם האוֹמֵר 'עֶרֶךְ כְּלִי זֶה
33 עָלַי', דְּאָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ח כסלו > פרק כ, מפרק קלה עד סוף פסוק קלט

יום שני, כ"ט כסלו > פרק כ, מפרק קמ עד סוף פרק קמד

יום שלישי, ל' כסלו > פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ

יום רביעי, א' טבת > פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט

יום חמישי, ב' טבת > פרק כ, מפרק י עד סוף פרק יז

יום שישי, ג' טבת > מפרק יח עד סוף פרק כב

שבת קודש, ד' טבת > פרק כ, מפרק כג עד סוף פרק כח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון כ"ח כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ח, והנה שלשה... עד עמ' 16, ומתלבשת בהן.

וְהִנֵּה, שְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים אֵלּוּ מֵהַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, אַף שֶׁנִּקְרָאִים לְבוּשִׁים לְנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה, – והלבוש הוא, כרגיל, למטה במדריגה מהאדם הלובש את הלבוש, **עִם כָּל זֶה, גָּבְהָה וְגֻדְלָה מַעֲלָתָם** – של לבושי התורה והמצוות, **לְאֵין קֵץ וְסוֹף, עַל מַעֲלַת נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה עַצְמָן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**[2] **דְּאוֹרַיְיתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד,** – כמו שכתוב ב"זוהר" שהתורה והקב"ה הם דבר אחד, **פֵּרוּשׁ: דְּאוֹרַיְיתָא, הֵיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּכִבּוּדוֹ וּבְעַצְמוֹ – כֻּלָּא חַד,** – כלומר, כיצד התורה היא דבר אחד עם הקב"ה? – מפני שתורה, שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה (ההבנה שבתורה מייצגת את חכמתו ושכלו של הקב"ה, ופסק ההלכה, איך יהיה הדין, כשר או פסול, טמא או טהור, מייצג את רצונו של הקב"ה, והקב"ה בכבודו ובעצמו – הם דבר אחד. **כִּי הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַמַּדָּע וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[3] **בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ם.** – כל האספקטים השונים של ההבנה האנושית, הם לגבי הקב"ה אותו "הוא" אחד ויחיד – זה הכל הקב"ה עצמו. מכאן, שהתורה שהיא הבנתו של הקב"ה היא דבר (עצם) אחד עם הקב"ה עצמו, וכשיהודי מבין ומתאחד עם חכמתו והבנתו של הקב"ה, הוא ממילא מתאחד עם הקב"ה עצמו. הרי מובן, שלבושי המחשבה והדיבור בתורה ובקיום המצוות, כיון שהם מאוחדים עם הקב"ה, הרי הם למעלה במדריגה מהנפש עצמה. ברם, נשאלת השאלה: כיצד אנו אומרים שעל־ידי הבנת התורה "לוקחים" את חכמתו ורצונו של הקב"ה – בשעה שחכמתו של הקב"ה (כמו שהקב"ה עצמו) היא למעלה באין־ערוך מהבנתו המוגבלת של האדם? – וכך מסביר ה"תניא" את הדברים? **וְאַף דְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "אֵין סוֹף"**[4]**, וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר, וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל**[5]**,** – שום מחשבה אינה מסוגלת "לתפוס" (להשיג) את הקב"ה, **וְכֵן בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ,** – שום מחשבה אינה מסוגלת "לתפוס" גם את רצונו וחכמתו של הקב"ה, **כִּדְכְתִיב: "אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ"**[6]**,** – ואין ביכולת שום חקירה להגיע להבנתו של הקב"ה, **וּכְתִיב: "הֲחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא"**[7]**, וּכְתִיב: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם"**[8] – ממילא אין ביכולת מחשבות ורעיונות אנושיים להשיג את מחשבותיו של הקב"ה – כיצד איפוא, אומרים כאן, שעל־ידי הבנת התורה מבינים את חכמתו ורצונו של הקב"ה, שהם למעלה לגמרי מהשכל האנושי? מסביר ה"תניא" להלן, שאם כי חכמתו ורצונו של הקב"ה הם, אכן, למעלה לגמרי מההבנה האנושית, אבל הקב"ה צמצם את רצונו וחכמתו, "הורידם" והלבישם בענינים גשמיים של תורה ומצוות – וזאת כדי שהשכל האנושי יוכל על־ידי־כך להשיגם ולהתאחד עם הקב"ה. **הִנֵּה עַל זֶה אָמְרוּ**[9]**:** – חכמינו זכרונם־לברכה, **"בְּמָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוְתָנוּתוֹ",** – על־ידי "עניוותו" וירידתו של הקב"ה, יש לנו גישה ויכולים אנו להתקשר בגדולתו של הקב"ה, **וְצִמְצֻם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ בְּתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה וּבְהִלְכוֹתֵיהֶן,** – בכל מצוה ישנו רצונו של הקב"ה שיהודי יקיים אותה, ובכל הלכה של תורה ישנם חכמתו ורצונו של הקב"ה, ההבנה של ההלכה (חכמתו), ופסק הדין (רצונו), **וּבְצֵרוּפֵי אוֹתִיּוֹת תְּנַ"ךְ,** – במלים ובאותיות התנ"ך, ישנם רצונו וחכמתו של הקב"ה. ולכן, כשיהודי אומר מילים ואותיות התנ"ך, כשהוא אומר תהלים או פסוקי תנ"ך, גם כשאינו מבין את הרעיון הגלום באותן אותיות – הוא מקיים מצות הדיבור בתורה. שכן, באותיות עצמן ובצירופן למילים,

ליקוטי אמרים

והנה שלשה לבושים אלו מהתורה ומצותיה אף שנקראים לבושים לנפש רוח ונשמה עם כל זה גבהה וגדלה מעלתם לאין קץ וסוף על מעלת נפש רוח ונשמה עצמן כמ"ש בזהר דאורייתא וקב"ה כולא חד פי' דאורייתא היא חכמתו ורצונו של הקב"ה והקב"ה בכבודו ובעצמו כולא חד כי הוא היודע והוא המדע וכו' כמ"ש לעיל בשם הרמב"ם. ואף דהקב"ה נקרא אין סוף ולגדולתו אין חקר ולית מחשבה תפיסא ביה כלל וכן ברצונו וחכמתו כדכתיב אין חקר לתבונתו וכתי' החקר אלוה תמצא וכתיב כי לא מחשבותי מחשבותיכם הנה על זה אמרו במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו וצמצם הקב"ה רצונו וחכמתו בתרי"ג מצות התורה ובהלכותיהן ובצרופי אותיות תנ"ך ודרשותיהן שבאגדות ומדרשי

---

2. חלק א' דף כד, א; חלק ב' דף ס, א. **3.** בפרק שני. **4.** תהלים קמה, ג. **5.** תקוני זהר בהקדמה, יז, א. **6.** ישעי' מ, כח. **7.** איוב יא, ז. **8.** ישעי' נה, ח. **9.** מגילה לא, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גלומה קדושה — חכמתו ורצונו של הקב"ה, **וּדְרָשׁוֹתֵיהֶן שֶׁבְּאַגָּדוֹת וּמִדְרְשֵׁי חֲכָמֵינוּ זַ"ל,** — שעל המילים ואותיות התנ"ך, בכולן צמצם והלביש הקב"ה את רצונו וחכמתו, **כְּכֵדֵי שֶׁכָּל הַנִּשְׁמָה אוֹ רוּחַ וְנֶפֶשׁ שֶׁבְּגוּף הָאָדָם תּוּכַל לְהַשִּׂיגָן בְּדַעְתָּהּ,** — כדי שכל נשמה, לאו דוקא מדריגת הנשמה שהיא הנעלית בין שלושת הבחינות: נפש, רוח ונשמה, אלא גם רוח או נפש שבגוף האדם, תוכלנה להשיג את חכמתו ורצונו של הקב"ה בדעתה ובהבנתה, **וּלְקַיְּמָן כָּל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לְקַיֵּם מֵהֶן בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה,** — ולקיים את התורה והמצוות שהן חכמתו ורצונו של הקב"ה, על־ידי מעשה, דיבור ומחשבה, **וְעַל יְדֵי זֶה תִּתְלַבֵּשׁ בְּכָל עֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים אֵלּוּ.** — על־ידי לימוד התורה וקיום המצוות תתלבש הנשמה, הנפש והרוח, בכל עשר בחינותיהן ושלשת לבושיהן: מחשבה, דיבור ומעשה. מכאן, ששלשה לבושי הנשמה: מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ומצוות, הם למעלה בהרבה מהנשמה עצמה, והם מביאים להתעלות הנשמה בכך שהיא מתאחדת, על־ידם, בחכמתו ורצונו של הקב"ה, ועל־ידי־זה בהקב"ה עצמו. **וְלָכֵן נִמְשְׁלָה הַתּוֹרָה לְמַיִם**[10]**,** — כי **מַה מַּיִם יוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ** — טבע המים שהם עצמם זורמים ממקום גבוה למקום נמוך, לא כמו שהדבר הוא ב"אור", שהאור המאיר הוא הארה בלבד ממקורו, או כמו שהדבר הוא בהשפעת השכל שהרב משפיע לתלמידו, הרי הארה בלבד משכלו של הרב נמסרת לתלמיד ולא עצם השכל כמו שהוא אצל הרב. ואילו במים, אנו רואים, שאותם המים עצמם שהיו במקום גבוה, הם הם יורדים למקום נמוך, וכמשל זה ביחס למים, **כָּךְ הַתּוֹרָה יָרְדָה מִמָּקוֹם כְּבוֹדָהּ,** — מאותה מדריגה נעלית שם היתה, **שֶׁהִיא** — התורה עצמה, **רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד,** — התורה והקב"ה הם דבר אחד, **וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל.** — אין שום מחשבה יכולה "לתפוס" אותו כלל. וכאשר התורה היא במדריגה נעלה כזו — אין מחשבה שתוכל להשיג אותה. **וּמִשָּׁם נִסְעָה וְיָרְדָה בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגוֹת, מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת,** — כפי שהוסבר בפרק שני, יש בעולמות סדר של מדריגות, מעליון לתחתון, הקשורים אחד בשני, כחוליות בשרשרת, עד לעולם הגשמי התחתון ביותר — והתורה עברה ונסעה דרך כל המדריגות האלו שבעולמות, **עַד שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים וְעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה,** — שהוא עולם גשמי וחומרי, **שֶׁהֵן רֹב מִצְוֹת הַתּוֹרָה בְּכֻלָּם וְהִלְכוֹתֵיהֶן,** — שכן, כמעט כל מצוות התורה, מלובשות בענינים גשמיים, כמו מצות ציצית — בצמר גשמי, מצות תפילין — בקלף גשמי, לולב וארבעה מינים — בצומח גשמי וכו', כך גם רוב ההלכות והדינים במצוות ה"רוחניות", המופשטות, עוסקים בענינים גשמיים, כמו "מצות ואהבת לרעך כמוך, שההלכה היא שצריך להטיבו בנכסים בפרנסתו וכו'" (לשון כ"ק רבינו) — כלומר, עצם מצות "ואהבת לרעך כמוך" היא רוחנית, כי אהבה היא מדה רגשית מופשטת, ואילו הלכותיה של מצוה זו מתבטאות בענינים גשמיים: להטיב עם הזולת פשוט בגשמיות. לעזור לו בפרנסה וכו'. הרי, שגם רובן של המצוות הרוחניות, הלכותיהן קשורות בענינים גשמיים, ובהן מלובשות חכמתו ורצונו של הקב"ה — וכך הן גם כן מלובשות, **וּבְצֵרוּפֵי אוֹתִיּוֹת גַּשְׁמִיּוֹת בִּדְיוֹ עַל הַסֵּפֶר, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים שֶׁבְּתוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים,** — באותיות־הדיו עצמן ישנה קדושה, חכמתו ורצונו של הקב"ה, וכל זה, **כְּדֵי שֶׁתְּהֵא כָּל מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בָּהֶן,** — כדי שהמחשבה האנושית תוכל להשיגן (ועל־ידי־זה "לתפוס" את חכמתו ורצונו של הקב"ה), **וַאֲפִלּוּ בְּחִינַת דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שֶׁלְּמַטָּה מִמַּדְרֵגַת מַחֲשָׁבָה, תְּפִיסָא בָּהֶן וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶן.** — לא רק מחשבה, אלא גם דיבור ומעשה, שהם למטה במדריגה ממחשבה, תהיה להם אחיזה ויוכלו להתלבש בחכמתו ורצונו של הקב"ה שבתורה ומצוות. שכן, על־ידי לימוד תורה וקיום מצוות, יש לשלושת הלבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, "תפיסה" והתלבשות בחכמתו וברצונו של הקב"ה שבמצוות.

ליקוטי אמרים

חכמינו ז"ל בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבגוף האדם תוכל להשיגן בדעתה ולקיימן כל מה שאפשר לקיים מהן במעשה דבור ומחשבה וע"י זה תתלבש בכל עשר בחינותיה בשלשה לבושים אלו. ולכן נמשלה התורה למים מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך כך התורה ירדה ממקום כבודה שהיא רצונו וחכמתו יתברך ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד ולית מחשבה תפיסא ביה כלל. ומשם נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועניני עולם הזה שהן רוב מצות התורה ככולם והלכותיהן ובצרופי אותיות גשמיות בדיו על הספר עשרים וארבעה ספרים שבתורה נביאים וכתובים כדי שתהא כל מחשבה תפיסא בהן ואפי' בחי' דבור ומעשה שלמטה ממדרגת מחשבה תפיסא בהן ומתלבשת בהן

10. בבא קמא יז, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שני כ"ט כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 16, ומאחר שהתורה... עד עמ' ט, חסד ומים:

וּמֵאַחַר שֶׁהַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ מַלְבִּישִׁים כָּל עֶשֶׂר בְּחִינוֹת הַנֶּפֶשׁ וְכָל תַּרְי"ג אֲבָרֶיהָ מֵרֹאשָׁהּ וְעַד רַגְלָהּ – כל שש מאות ושלשה עשר "אברי" הנפש, מהכוחות הנעלים ביותר שבנפש עד למדריגה התחתונה ביותר שבנפש, **הֲרֵי כֻּלָּהּ צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת ה'**[11] **מַמָּשׁ, וְאוֹר ה' מַמָּשׁ מַקִּיפָהּ וּמַלְבִּישָׁהּ מֵרֹאשָׁהּ וְעַד רַגְלָהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "צוּרִי אֶחֱסֶה בּוֹ"**[12], – דבר שמגין על האדם, הרי הוא מקיף אותו מכל צדדיו, **וּכְתִיב: "כַּצִּנָּה רָצוֹן תַּעְטְרֶנּוּ"**[13], **שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְלֻבָּשִׁים בְּתוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתֶיהָ.** – הרי הוסבר שאם כי רצונו וחכמתו של הקב"ה הם למעלה לגמרי מההבנה האנושית, הם "ירדו" והתלבשו בתורה ומצוות כפי שהן מתבטאות בענינים גשמיים, כדי שעל־ידן יוכל האדם להתקשר ולהתאחד עם הקב"ה ממש. **וְלָכֵן אָמְרוּ:** – חכמינו ז"ל: **"יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם־הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם־הַבָּא"**[14], – שכן, לכאורה, כיצד אפשרי הדבר שרגע אחד בתשובה ומעשים טובים בעולם־הזה, יהיה יפה יותר מאשר כל חיי העולם־הבא? – **כִּי עוֹלָם־הַבָּא הוּא שֶׁנֶּהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה**[15], – נשמות יושבות בעולם־הבא ונהנות מזיו השכינה, **שֶׁהוּא תַּעֲנוּג הַהַשָּׂגָה,** – האלקית. שכן, התענוג האמיתי הוא כשמבינים את הדבר, **וְאִי אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא, אֲפִלּוּ מֵהָעֶלְיוֹנִים, לְהַשִּׂיג,** – גם הנבראים הרוחניים שבעולמות העליונים, כמלאכים ונשמות, אין באפשרותם להבין, **כִּי־אִם אֵיזוּ הֶאָרָה מֵאוֹר ה',** – רק הארה בלבד מאור ה', **וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם "זִיו הַשְּׁכִינָה";** – כי אין זו אלא הארה מהשכינה, **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ – לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל, כִּי־אִם כַּאֲשֶׁר** – נפשו של יהודי, **תְּפִיסָא וּמִתְלַבֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ,** – "תופסת" ומתלבשת בתורה ובמצוות, **אַזַּי הִיא תְּפִיסָא בָּהֶן וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, דְּאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד.** – אז היא "תופסת" ומתלבשת בהקב"ה ממש, כי תורה והקב"ה הם דבר אחד. לכן, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם־הזה מכל חיי העולם־הבא. שכן, בעולם־הבא משיגה ומבינה הנשמה הארה אלקית בלבד, ואילו על־ידי תשובה ומעשים טובים בעולם־הזה, מתקשר יהודי בקב"ה עצמו. **וְאַף שֶׁהַתּוֹרָה נִתְלַבְּשָׁה בִּדְבָרִים תַּחְתּוֹנִים גַּשְׁמִיִּים** – לכאורה קשה: כיוון שהתורה התלבשה, כאמור, בדברים גשמיים, הרי האדם משיג בשכלו רק את הענינים הגשמיים בהם מלובשת התורה, ולא את עצם חכמתו ורצונו של הקב"ה? – התשובה על כך היא: **הֲרֵי זֶה כְּמַחֲבַק אֶת הַמֶּלֶךְ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ** – אין כל הבדל, **בְּמַעֲלַת הִתְקָרְבוּתוֹ וּדְבֵקוּתוֹ בַּמֶּלֶךְ, בֵּין מְחַבְּקוֹ כְּשֶׁהוּא** – המלך, **לָבוּשׁ לְבוּשׁ אֶחָד בֵּין שֶׁהוּא לָבוּשׁ כַּמָּה לְבוּשִׁים, מֵאַחַר שֶׁגּוּף הַמֶּלֶךְ בְּתוֹכָם;** – כך גם כששכלו של אדם משיג "שכל" התורה, אף שרצונו וחכמתו של הקב"ה מלובשים כאן בלבושים של ענינים גשמיים, הוא "תופס" כביכול, על־ידי־זה, את המלך, את הקב"ה עצמו. כך גם מובן מהמשל, מעלה נוספת בהבנת התורה: שכלו של האדם מוקף אז מחכמתו ורצונו יתברך שבתורה (כמו שיתבאר בפרק החמישי), כלפי זה אומר ה"תניא" להלן: **וְכֵן אִם הַמֶּלֶךְ מְחַבְּקוֹ בִּזְרוֹעוֹ, גַּם שֶׁהִיא מְלֻבֶּשֶׁת תּוֹךְ מַלְבּוּשָׁיו,** – ומביא ראיה לכך, שעל־ידי תורה

ליקוטי אמרים

ומאחר שהתורה ומצותיה מלבישים כל עשר בחי' הנפש וכל תרי"ג אבריה מראשה ועד רגלה הרי כולה צרורה בצרור החיים את ה' ממש ואור ה' ממש מקיפה ומלבישה מראשה ועד רגלה כמ"ש צורי אחסה בו וכתיב כצנה רצון תעטרנו שהוא רצונו וחכמתו יתברך המלובשים בתורתו ומצותיה. ולכן אמרו יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא כי עולם הבא הוא שנהנין מזיו השכינה שהוא תענוג ההשגה ואי אפשר לשום נברא אפי' מהעליונים להשיג כי אם איזו הארה מאור ה' ולכן נקרא בשם זיו השכינה אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו לית מחשבה תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה אזי היא תפיסא בהן*) ומתלבשת בהקב"ה ממש דאורייתא וקב"ה כולא חד. ואף שהתורה נתלבשה בדברים תחתונים גשמיים הרי זה כמחבק את המלך ד"מ שאין הפרש במעלת התקרבותו ודביקותו במלך בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד בין שהוא לבוש כמה לבושים מאחר שגוף המלך בתוכם. וכן אם המלך מחבקו בזרועו גם שהיא מלובשת תוך

*) בכ"י ליתא תיבת בהן

---

11. שמואל א כה, כט. **12.** תהלים יח, ג. **13.** תהלים ה, יג. **14.** אבות ד, יז. **15.** ברכות טז, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"המלך מחבקו": **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וִימִינוֹ** — של הקב"ה, **תְּחַבְּקֵנִי"**[16], **שֶׁהִיא הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִיָּמִין,** — התורה נקראת "ימינו" של הקב"ה, כי היא ניתנה מ"ידו הימנית" של הקב"ה, **שֶׁהִיא בְּחִינַת חֶסֶד וּמַיִם:** — מבואר בתורת הקבלה, ש"ימין" רומז על חסד ועל מים (כפי שהוסבר לעיל, שהתורה נמשלה למים), ו"שמאל" — על גבורה ועל אש. מהפסוק האמור אנו רואים, שבתורה ישנו גם־כן הענין השני — מה ש"המלך מחבקו", המלך מקיף אותו בזרועו, ששכל התורה שהוא רצונו וחכמתו של הקב"ה (ודבר אחד עם הקב"ה) — מקיף את היהודי הלומד תורה. כך שבלימוד תורה ישנה מעלה כפולה: הבנתו של האדם מקיפה ומוקפת בשכל התורה, ובכך ישנה מעלה מיוחדת נוספת בהבנת והשגת התורה לגבי שאר המצוות, כמו שיתבאר בפרק החמישי.

ליקוטי אמרים

מלבושיו כמ"ש וימינו תחבקני שהיא התורה שנתנה מימין שהיא בחי' חסד ומים:

~ יום שלישי ל' כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ט, פרק ה ולתוספת... עד עמ' 18, צד ופנה.

פֶּרֶק ה. בסוף הפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שכשיהודי לומד תורה, הרי זה כאילו הוא מקיף ומחבק את המלך. כלומר: הוא ושכלו מקיפים את הקב"ה ורצונו וחכמתו, שהם דבר אחד עם הקב"ה עצמו. מצד שני — גם המלך, הקב"ה ורצונו וחכמתו, מקיפים ומחבקים את היהודי בשעת לימודו תורה.

החלק הראשון של הענין — מובן ומוסבר לנו, כי כשיהודי לומד תורה ומשיג בשכלו את הענין בתורה שהוא לומד — הוא מקיף בשכלו את רצונו וחכמתו של הקב"ה, ואילו החלק השני שבענין — שרצונו וחכמתו של הקב"ה מקיפים את היהודי בשעת לימודו תורה — דורש ביאור והסבר.

בפרק החמישי שלפנינו, יסביר רבנו הזקן בהרחבה, את הביטוי "תפיסא" שבמאמר "פתח אליהו", בו נאמר ש"לית מחשבה תפיסא בך" — אין מחשבה שיכולה "לתפוס" בך, בקב"ה. על כך כבר למדנו, שלמרות שאין שום מחשבה שיכולה "לתפוס" בקב"ה, הרי על־ידי תורה הוא "תופס" ברצונו וחכמתו של הקב"ה, שהם דבר אחד עם הקב"ה. רבנו הזקן יסביר, בפרק החמישי, שבשכל התורה, לא זו בלבד שהשכל האנושי מקיף את ה"מושכל" (הענין אותו הוא מבין), אלא שגם ה"מושכל" מקיף את שכלו של הלומד. בעיקרו של דבר, בא כאן רבנו הזקן להסביר מעלתה של תורה לגבי מצוות:

במצוות קיים רק הענין **שרצונו** של הקב"ה מקיף את האדם המקיים את המצוה, ואילו בתורה קיימת המעלה, שבנוסף למה שאנו אומרים לגבי מצוות, מקיף שכלו של האדם את **רצונו** וחכמתו של הקב"ה בשעה שהוא מבין ענין בתורה.

וּלְתוֹסֶפֶת בֵּאוּר, בָּאֵר הֵיטֵב — להסביר ביתר הרחבה, **לְשׁוֹן "תְּפִיסָא" שֶׁאָמַר אֵלִיָּהוּ:** — הביטוי "תפיסא" שאמר אליהו (במאמרו המפורסם "פתח אליהו"): **"לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בָּךְ כּוּ'"** — אין מחשבה שיכולה "לתפוס" בך, בקב"ה. כשהוא רוצה לציין שאין שום מחשבה יכולה להבין את הקב"ה, הוא משתמש בביטוי "תפיסא", שאין שום מחשבה יכולה "לתפוס" בקב"ה. בהקשר לכך כבר הזכרנו, שלמרות זאת אפשר לתפוס בקב"ה על־ידי תורה שהיא דבר אחד עם הקב"ה עצמו. עלינו, איפוא, להבין היטב הביטוי "תפיסא", שאף מחשבה אינה יכולה "לתפוס" בקב"ה, ועל־ידי־זה נבין גם כיצד על־ידי תורה אפשר לתפוס בו. **הִנֵּה, כָּל שֵׂכֶל כְּשֶׁמַּשְׂכִּיל וּמַשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ אֵיזֶה מֻשְׂכָּל,** — ענין שכלי, **הֲרֵי הַשֵּׂכֶל תּוֹפֵס אֶת הַמֻּשְׂכָּל וּמַקִּיפוֹ בְּשִׂכְלוֹ,** — כמי שמחזיק בידו דבר מסויים, הרי ידו מקיפה את הדבר. זה גם ביחס להבנה שכלית, הדבר שהוא מבין, נמצא בתוך שכלו, ושכלו מקיף את הדבר, **וְהַמֻּשְׂכָּל** — הדבר שהוא מבין, **נִתְפָּס וּמֻקָּף וּמְלֻבָּשׁ בְּתוֹךְ הַשֵּׂכֶל שֶׁהִשִּׂיגוֹ וְהִשְׂכִּילוֹ,** — עד כאן הסביר רבנו הזקן, שהשכל האנושי "תופס ב"מושכל" שהוא מבין — דבר זה יכול להיות רק אחרי שהוא מבין היטב את הדבר,

ליקוטי אמרים

פרק ה ולתוספת ביאור באר היטב לשון תפיסא שאמר אליהו לית מחשבה תפיסא בך כו'. הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג בשכלו איזה מושכל הרי השכל תופס את המושכל ומקיפו בשכלו והמושכל נתפס ומוקף ומלובש בתוך השכל שהשיגו והשכילו וגם השכל מלובש

16. שיר השירים ח, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כלשון ה"תניא": "שהשיגו והשכילו". מכאן ואילך יסביר ענין נוסף בהבנה השכלית: **וְגַם הַשֵּׂכֶל מְלֻבָּשׁ בַּמֻּשְׂכָּל** — כלומר, הדבר שהוא מבין, מקיף את השכל שהוא לומד, וזאת, **בְּשָׁעָה שֶׁמַּשִּׂיגוֹ וְתוֹפְסוֹ בְּשִׂכְלוֹ;** — כשהוא שקוע בענין להבינו לכל פרטיו, עוד לפני שהוא מבינו לאשורו, שאז הדבר שהוא לומד הוא למעלה עדיין מהבנתו, והוא מקיף את שכלו. הרי שביחס להבנת מושג שכלי, ישנם שני ענינים: השכל מקיף את ה"מושכל", ה"מושכל" מלביש את השכל, **דֶּרֶךְ־מָשָׁל: כְּשֶׁאָדָם מֵבִין וּמַשִּׂיג אֵיזוֹ הֲלָכָה בְּמִשְׁנָה אוֹ בִּגְמָרָא לַאֲשׁוּרָהּ עַל בּוּרְיָהּ** — כלומר, כשהוא משקיע היטב את שכלו באותה הלכה, **הֲרֵי שִׂכְלוֹ תּוֹפֵס וּמַקִּיף אוֹתָהּ,** — את ההלכה, **וְגַם שִׂכְלוֹ מְלֻבָּשׁ בָּהּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.** — כשהוא מתייגע להבין את ההלכה[1]. המשל שהשתמש בו, הוא, אכן, הנמשל עצמו: **וְהִנֵּה, הֲלָכָה זוֹ, הִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** — כמו שהזכרנו בפרק הרביעי, ששכל ההלכה הוא חכמתו של הקב"ה, ופסק ההלכה — רצונו של הקב"ה, כך רצה הקב"ה שיהיה הדין: **שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ, שֶׁכְּשֶׁיִּטְעוֹן רְאוּבֵן כָּךְ וְכָךְ דֶּרֶךְ־מָשָׁל וְשִׁמְעוֹן כָּךְ וְכָךְ – יִהְיֶה הַפְּסַק בֵּינֵיהֶם כָּךְ וְכָךְ. וְאַף אִם** — אף שיתכן הדבר, כי **לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר הַזֶּה לְעוֹלָם, לָבֹא לְמִשְׁפָּט עַל טְעָנוֹת וּתְבִיעוֹת אֵלּוּ,** — הרי, אם כל ענין התורה הוא רק "לידע את המעשה אשר יעשון", כדי לדעת כיצד לקיים את המצוות — ובנידון דידן: לדעת איך לפסוק את הדין כשדבר כזה יארע — ואם כן, אין כל תועלת, לכאורה, בידיעת ההלכה בקשר לדין־תורה שלא היה ושלא יהיה. אך, האמת היא לא כך, אלא, עצם ידיעת והבנת הלכה הוא תכלית כשלעצמה, כי בהבנת ההלכה הוא מבין את רצונו וחכמתו של הקב"ה — וכך הוא אומר: **מִכָּל־מָקוֹם, מֵאַחַר שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁאִם יִטְעוֹן זֶה כָּךְ וְזֶה כָּךְ, יִהְיֶה הַפְּסַק כָּךְ, הֲרֵי כְּשֶׁאָדָם יוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג בִּשִׂכְלוֹ פְּסַק זֶה כַּהֲלָכָה הָעֲרוּכָה בַּמִּשְׁנָה אוֹ גְּמָרָא אוֹ פּוֹסְקִים** — שונה הדבר כשהוא יודע את פסק הדין, מחוקים אחרים שלא מן התורה, אף שאפשרי הדבר שגם באותם חוקים אחרים נפסק, באותו מקרה, אותו פסק דין כמו שהוא, להבדיל, בתורה — אין זה, אבל, רצונו וחכמתו של הקב"ה, אלא ידיעה והבנה אנושית. ואילו כשהוא שואב את ידיעותיו מן התורה: **הֲרֵי זֶה מַשִּׂיג וְתוֹפֵס וּמַקִּיף בִּשִׂכְלוֹ רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, דְּלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ וְלֹא בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ,** — בלי תורה, אין מחשבה שתוכל "לתפוס" בקב"ה ולא ברצונו וחכמתו, **כִּי־אִם בְּהִתְלַבְּשׁוּתָם** — של רצונו וחכמתו של הקב"ה, **בַּהֲלָכוֹת הָעֲרוּכוֹת לְפָנֵינוּ,** — זהו חלקו הראשון של הענין, שכשהוא מבין הלכה, הוא מקיף בשכלו את רצונו וחכמתו של הקב"ה. ענין נוסף קיים כאן: **וְגַם שִׂכְלוֹ מְלֻבָּשׁ בָּהֶם.** — שכלו מלובש ברצונו ובחכמתו של הקב"ה, כלומר, רצונו וחכמתו של הקב"ה מקיפים את שכלו. **וְהוּא יְחוּד נִפְלָא שֶׁאֵין יְחוּד כָּמוֹהוּ, וְלֹא כְּעֵרְכוֹ נִמְצָא כְּלָל בְּנִשְׁמִיּוּת,** — ששני דברים שאין ערוך ביניהם, יתייחדו באיחוד כזה, **לִהְיוֹת לַאֲחָדִים וּמְיֻחָדִים מַמָּשׁ מִכָּל צַד וּפִנָּה.** — כמו שהדבר בהבנת תורה, בה מתאחד שכלו של האדם עם שכל התורה — שהוא רצונו וחכמתו של הקב"ה — לכל צדדיו, ששכל האדם מקיף את שכל התורה ושכל התורה מקיף את שכל האדם.

ליקוטי אמרים

במושכל בשעה שמשיגו ותופסו בשכלו ד"מ כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה הרי שכלו תופס ומקיף אותה וגם שכלו מלובש בה באותה שעה. והנה הלכה זו היא חכמתו ורצונו של הקב"ה שעלה ברצונו שכשיטעון ראובן כך וכך דרך משל ושמעון כך וכך יהיה הפסק ביניהם כך וכך ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו מכל מקום מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה שאם יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלבשותם בהלכות הערוכות לפנינו וגם שכלו מלובש בהם והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה.

---

1. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "סדר הבנת שכל - בתחלה תופס כללות הסברא והשכל, ואז השכל מקיף את המושכל, ואח"כ מתחיל לפרט הכלל ע"י שקו"ט וכו' וכו' ואז השכל מלובש בהמושכל, וכאשר גמר זה (- כבר מבינו, כאומרו "שהשיגו והשכילו") אז השכל מקיף את המושכל. ולהעיר ג"כ מהגהות הצ"צ (הנדפסות) על הנ"ל".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום רביעי א' טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 18, וזאת מעלה... עד עמ' י, בפרע"ח).

וְזֹאת מַעֲלָה יְתֵרָה גְּדוֹלָה וְנִפְלָאָה לְאֵין קֵץ אֲשֶׁר בְּמִצְוַת יְדִיעַת הַתּוֹרָה וְהַשָּׁגָתָהּ, עַל כָּל הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, – המעלה שבידיעת והשגת התורה לגבי כל המצוות המתבצעות על־ידי עשיה, **וַאֲפִלּוּ עַל מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּדִבּוּר, וַאֲפִלּוּ עַל מִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבְּדִבּוּר.** – כמו שנזכר בפרק הקודם, שבלימוד תורה קיימת מצות הבנת התורה ומצות הדיבור בתורה: מצות הדיבור בתורה, בפה, מקיימים כשאומרים פסוקי התנ"ך גם אם לא מבינים פירוש המלים ומושגן. ואילו המעלה הגדולה שבמצות הבנת התורה, אינה קיימת בשום מצוה אחרת, גם בזו של דיבור בתורה, **כִּי עַל־יְדֵי כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבְּדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה** – שיהודי מקיים, על־ידי דיבור ועשיה, **הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַלְבִּישׁ אֶת הַנֶּפֶשׁ** – בלבוש אלקי, **וּמַקִּיפָהּ אוֹר ה' מֵרֹאשָׁהּ וְעַד רַגְלָהּ,** – מהבחינה העליונה עד לבחינה התחתונה שבנפש. **וּבִידִיעַת הַתּוֹרָה** – כשיהודי מבין תורה, **מִלְּבַד שֶׁהַשֵּׂכֶל מְלַבֵּשׁ בְּחָכְמַת ה',** – חכמתו של הקב"ה מקיפה אותו, נוסף על כך, **הִנֵּה גַּם חָכְמַת ה' בְּקִרְבּוֹ,** – של האדם המבין תורה, ששכלו מקיף חכמת הוי', ובלשון ה"תניא": **מַה שֶּׁהַשֵּׂכֶל מַשִּׂיג וְתוֹפֵס וּמַקִּיף בְּשִׂכְלוֹ מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לוֹ לְתָפֵס וּלְהַשִּׂיג מִידִיעַת הַתּוֹרָה, אִישׁ כְּפִי שִׂכְלוֹ וְכֹחַ יְדִיעָתוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ בְּפַרְדֵּ"ס.** – בארבעה חלקי התורה: פשט, רמז, דרוש, סוד. הרי, שבידיעת והבנת תורה, קיימת, בנוסף למעלה שקיימת בשאר המצוות, שאור הוי' מקיף את הנפש, מעלה נוספת, והיא מה שהנפש מקיפה את אור הוי', על־ידי ששכלו מקיף שכל של תורה שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה. **וּלְפִי שֶׁבִּידִיעַת הַתּוֹרָה,** – והבנתה, **הַתּוֹרָה מְלַבֶּשֶׁת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְשִׂכְלוֹ וּמְקֻפֶּת בְּתוֹכָם,** – בנפשו ובשכלו של האדם, **לָכֵן נִקְרֵאת** – התורה, **בְּשֵׁם 'לֶחֶם' וּ'מְזוֹן הַנֶּפֶשׁ'. כִּי כְּמוֹ שֶׁהַלֶּחֶם הַנִּשְׁמִי זָן אֶת הַגּוּף כְּשֶׁמַּכְנִיסוֹ בְּתוֹכוֹ וְקִרְבּוֹ מַמָּשׁ, וְנֶהְפַּךְ שָׁם לִהְיוֹת דָּם וּבָשָׂר כִּבְשָׂרוֹ, וַאֲזַי יִחְיֶה וְיִתְקַיֵּם, כָּךְ בִּידִיעַת הַתּוֹרָה וְהַשָּׂגָתָהּ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁלּוֹמְדָהּ הֵיטֵב בְּעִיּוּן שִׂכְלוֹ עַד שֶׁנִּתְפֶּסֶת בְּשִׂכְלוֹ וּמִתְאַחֶדֶת עִמּוֹ וְהָיוּ לַאֲחָדִים** – הנפש והתורה נעשות לדבר אחד, ואז: **נַעֲשָׂה** – התורה, **מָזוֹן לַנֶּפֶשׁ וְחַיִּים בְּקִרְבָּהּ, מֵחַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשׁ** – האין־סוף מלובש, **בְּחָכְמָתוֹ וְתוֹרָתוֹ שֶׁבְּקִרְבָּהּ.** – בנפש היהודי הלומד ומבין תורה, **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[2]**: "וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי",** – כלומר, התורה נהיית מזונה הפנימי של הנפש, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר מד פֶּרֶק ג, שֶׁלְּבוּשֵׁי הַנְּשָׁמוֹת בְּגַן־עֵדֶן הֵן הַמִּצְוֹת,** – כדי שהנשמה שהיא מוגבלת, תוכל "לקבל" את זיו השכינה בגן־עדן, שהוא אור אלקי בלתי מוגבל, מן ההכרח שהנשמה תצטייד ב"לבושים", שהם: המצוות שאדם מקיים אותן בעולם־זה. וכאמור, שעל־ידי מצוה, מוקפת הנפש באור אלקי כמו לבוש המקיף את הגוף; הרי זה לבוש לנשמה בגן־עדן. **וְהַתּוֹרָה הִיא הַמָּזוֹן לַנְּשָׁמוֹת שֶׁעָסְקוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּתוֹרָה לִשְׁמָהּ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר וַיַּקְהֵל דַּף רי; וְ"לִשְׁמָהּ", הַיְנוּ**[3] **כְּדֵי** – כוונתו של הלומד היא, **לְקַשֵּׁר**

ליקוטי אמרים

וזאת מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות ואפי' על מצות התלויות בדבור ואפי' על מצות תלמוד תורה שבדבור כי ע"י כל המצות שבדבור ומעשה הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה. ובידיעת התורה מלבד שהשכל מלובש בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידיעת התורה איש כפי שכלו וכח ידיעתו והשגתו בפרד"ס. ולפי שבידיעת התורה התורה מלובשת בנפש האדם ושכלו ומוקפת בתוכם לכן נקראת בשם לחם ומזון הנפש כי כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך שם להיות דם ובשר כבשרו ואזי יחיה ויתקיים כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא המלובש בחכמתו ותורתו שבקרבה וז"ש ותורתך בתוך מעי וכמ"ש בע"ח שער מ"ד פ"ג שלבושי הנשמות בגן עדן הן המצות והתורה היא המזון לנשמות שעסקו בעולם הזה בתורה לשמה וכמ"ש בזהר ויקהל דף ר"י ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' ע"י השגת

---

2. תהלים מ, ט. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שולל שלא נאמר שהתורה נעשה מזון מפני ענין צדדי דלשמה, ולא כנ"ל, כי אדרבא ולשמה היינו כו'".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נַפְשׁוֹ לַה' עַל־יְדֵי הַשָּׂגַת הַתּוֹרָה, אִישׁ כְּפִי שִׂכְלוֹ, – על־ידי־כך הוא מתקשר עם הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּ"פְרִי עֵץ חַיִּים".** – ה"תניא" הביא כאן מספר "עץ החיים", שהתורה היא מזון לנפש, והמצוות – לבושים. ברם, נשאלת השאלה: אם כך – הרי שלתורה מעלתה היא, שהיא מזון לנפש, ולמצוות – מעלתן הן, שהן לבושים לנפש; וכבר למדנו, שלבושים ברוחניות יכולים להיות למעלה במדריגה מהדבר אותו הם מלבישים. במה, איפוא, קיימת מעלתה המיוחדת של תורה לגבי מצוות? – זאת הוא בא להבהיר בהגה"ה הבאה, בהסבירו מה משמעותם של מזון ולבוש במובנם הרוחני, ובכך מוסבר שבתורה ישנן שתי המעלות: היא גם מזון וגם לבוש לנפש המשכלת הלומדת תורה, וכך הוא אומר: [**וְהַמָּזוֹן הִיא בְּחִינַת אוֹר פְּנִימִי,** – לנשמה, **וְהַלְּבוּשִׁים בְּחִינַת מַקִּיפִים.** – אור שמקיף את הנפש, **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל**[4], **שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁקּוֹל כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, לְפִי שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן לְבוּשִׁים לְבַד, וְהַתּוֹרָה הִיא מָזוֹן וְגַם לְבוּשׁ לַנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת,** – העוסקת בתורה, **שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהּ** – האדם מתלבש בתורה, **בְּעִיּוּנָהּ וְלִמּוּדָהּ,** – כשהנפש עוסקת בלימוד ובעיון בתורה, **וְכָל־שֶׁכֵּן כְּשֶׁמּוֹצִיא** – את מה שהוא מבין בתורה, **בְּפִיו בְּדִבּוּר,** – גם בדיבור, **שֶׁהַכֹּל הַדִּבּוּר** – היוצא מהפה, **נַעֲשֶׂה בְּחִינַת אוֹר מַקִּיף,** – לנפש, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּ'פְרִי עֵץ חַיִּים'**]: – בהתאם לאמור, יוצא, שבתורה ישנן שתי המעלות: מעלת המזון ומעלת הלבוש, ממילא התורה היא למעלה מכל המצוות, שהן לבושים בלבד לנפש.

ליקוטי אמרים

התורה איש כפי שכלו כמ"ש בפרע"ח [והמזון היא בחי' אור פנימי והלבושים בחי' מקיפים ולכן אמרו רז"ל שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצות לפי שהמצות הן לבושים לבד והתורה היא מזון וגם לבוש לנפש המשכלת שמתלבש בה בעיונה ולימודה וכל שכן כשמוציא בפיו בדבור שהבל הדבור נעשה בחי' אור מקיף כמ"ש בפרע"ח]:

~ יום חמישי ב' טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' י, פרק ו והנה... עד עמ' 20, שריא לעולם.

פֶּרֶק ו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהנפש האלקית שבכל אחד מישראל, מורכבת מעשרה כוחות, המתחלקים לשני חלקים כללים: "שכל", ו"מדות". שלשת כוחות ה"שכל" מהווים מקור ל"מדות" (לרגש): על־ידי התבוננותו והתעמקותו של האדם, בגדלותו של הקב"ה – נוצרת בו "מדה" רגשית, יראה מהקב"ה או אהבה אליו. כן הסביר רבנו הזקן, שלכל נפש אלקית – שלשה "לבושים": מחשבה, דיבור ומעשה, של תורה ומצוות, בהם מתלבשת הנפש האלקית. "לבושים" אלה הם למעלה בדרגתם מן הנפש עצמה, מאחר שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש, וכשיהודי לומד תורה ומקיים מצוות – הוא מתקשר עם הקב"ה. במיוחד כשהוא לומד ומבין תורה, שהמעלה שבכך, היא כפולה: האור האלקי מקיף את הנפש, והנפש מקיפה את האור האלקי של תורה.

בפרק הששי, אותו נתחיל ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שגם לנפש הבהמית – שהיא הצד המנוגד של הנפש האלקית (כמבואר בפרק א.) – עשרה כוחות ושלשה לבושים, ומאחר שהנפש הבהמית היא נפש של "קליפה", הרי שכוחותיה הן כוחות של טומאה, ולבושיה – גם כן לבושים טמאים. וכשהנפש מתלבשת בלבושים אלה – היא נעשית בעלת דרגה נחותה יותר מאשר היא עצמה. ביחס למשמעות המושג "קליפה", הערנו בפרק הראשון, שלמרות שהכל נברא ומקבל חיותו מאלקות, הרי כדי שתהיה לאדם אפשרות של בחירה בין טוב לרע, וכדי שהאדם יהיה כפי שעליו להיות, על־ידי עבודה ויגיעה עצמית, ויהיה זכאי לשכרו – יצר הקב"ה כוחות של טומאה, המכסים ומסתירים על החיות האלקית שבכל דבר ונברא. כוחות מסתירים אלה, נקראים "קליפה": כשם שהקליפה מכסה ומסתירה על הפרי, כך מסתירים כוחות הטומאה, על חיות הקדושה שבפנימיות כל דבר. קליפות אלה נחלקות לשתי מדריגות, אחת למטה מהשניה: מדריגה אחת בקליפה נקראת – "נוגה", זוהי קליפה שיש בה גם טוב, ואותם הדברים ה"מושכים" את חיותם דרך ה"הסתרה" של אותה קליפה – אפשר לנצל אותם גם לטוב וגם לרע. כפי שזה ביחס לכל דבר גשמי שאפשר לקיים בו מצוה, ואז הוא נהפך לקדושה, ואפשר לעשות בו, חלילה, עבירה, ואז הוא יורד למדריגה נמוכה יותר. המדריגה השניה שבקליפה היא טמאה לגמרי ואין בה טוב כלל, והדברים ש"מושכים" את חיותם דרך קליפה זו, שאין בה, כאמור, טוב כלל, אי אפשר שיהפכו לקדושה, או אף לנצל אותם בענינים טובים. דברים שהם אסורים באכילה – אינם יכולים להיהפך לקדושה (אבל אפשר לנצל אותם לעניני קדושה) ודברים שאסורים בהנאה – אין אפשרות גם לנצל אותם לטוב.

4. פאה פרק א', משנה א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ליקוטי אמרים

פרק ו והנה זה לעומת זה עשה אלהים כי כמו שנפש האלהית כלולה מעשר ספירות קדושות ומתלבשת בשלשה לבושים קדושים כך הנפש דסטרא אחרא מקליפות נוגה המלובשת בדם האדם כלולה מעשר כתרין דמסאבותא שהן שבע מדות רעות הבאות מארבע יסודות רעים הנ"ל ושכל המולידן הנחלק לשלש שהן חכמה בינה ודעת מקור המדות כי המדות הן לפי ערך השכל כי הקטן חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך לפי ששכלו קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם. וכן מתכעס ומתקצף מדברים קטנים וכן בהתפארות ושאר מדות ועשר בחי' אלו הטמאות כשאדם מחשב בהן או מדבר או עושה הרי מחשבתו שבמוחו ודבורו שבפיו וכח המעשיי שבידיו ושאר איבריו נקראים לבושי מסאבו לעשר בחי' אלו הטמאות שמתלבשות בהן בשעת מעשה או דבור או מחשבה והן הם כל

וְהִנֵּה, זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה אֱלֹהִים[1]. — הנפש הבהמית וכוחותיה ולבושיה הם ההיפך, הצד המנוגד, לעומת הנפש האלקית וכוחותיה ולבושיה. **כִּי כְּמוֹ שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת קְדוֹשׁוֹת,** — עשרה הכוחות, המכוונים לעשר הספירות, **וּמִתְלַבֶּשֶׁת בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים קְדוֹשִׁים,** — מחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות, **כָּךְ הַנֶּפֶשׁ דְּסִטְרָא־אָחֳרָא** — הנפש של ה"סטרא אחרא", הצד שכנגד (משמעות המושג "סטרא אחרא" יוסבר להלן) **מִקְּלִפּוֹת נֹגַהּ** — מהקליפות הנקראות "נוגה", שכפי שכבר הסברנו, יש בהן גם טוב, **הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּדַם הָאָדָם,** — הנפש המלובשת, כמוזכר בפרק ראשון, בדם האדם להחיות את גופו, גם נפש זו **כְּלוּלָה** — ומורכבת, **מֵעֶשֶׂר כִּתְרִין דִּמְסָאֲבוּתָא**[2], — מעשרה "כתרים" של טומאה (מעשרה כוחות שבלשון הקבלה נקראים בשם "כתרין" — "כתרים"). **שֶׁהֵן:** — עשרה כוחות אלה: **שֶׁבַע מִדּוֹת רָעוֹת** — כגון: מדת ה"חסד" שבטומאה מתבטאת בתאווה, מדת ה"גבורה" — בכעס, מדת ה"תפארת" — בהתפארות, וכך הלאה, **הַבָּאוֹת מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת רָעִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל,** — בפרק הראשון, שכשם שכל דבר מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, כך מורכבת גם הנפש הבהמית מארבעה יסודות רוחניים, ובהיותה נפש של קליפה — יסודותיה רעים, ומהם באות כל המדות הרעות, **וְשֵׂכֶל הַמּוֹלִידָן הַנֶּחְלָק לְשָׁלֹשׁ, שֶׁהֵן חָכְמָה בִינָה וָדַעַת — מְקוֹר הַמִּדּוֹת;** — מדוע הן מקור למדות? **כִּי הַמִּדּוֹת הֵן לְפִי עֶרֶךְ הַשֵּׂכֶל,** — כשה"שכל" גדול יותר — ה"מדות" מופנות לדברים נעלים יותר, ובאם ה"שכל" קטן יותר — ה"מדות" הן לדברים נמוכים יותר. **כִּי הַקָּטָן** — הילד הקטן, **חוֹשֵׁק וְאוֹהֵב דְּבָרִים קְטַנִּים פְּחוּתֵי הָעֶרֶךְ, לְפִי שֶׁשִּׂכְלוֹ קָטָן וְקָצָר לְהַשִּׂיג דְּבָרִים יְקָרִים יוֹתֵר מֵהֶם,** — הרי, שמדת החסד, המתבטאת בתאווה ואהבה, מופנית בילד הקטן לדברים פעוטים ופחותי ערך, מכיון ששכלו קטן. **וְכֵן** — במדת הגבורה, **מִתְכַּעֵס וּמִתְקַצֵּף מִדְּבָרִים קְטַנִּים, וְכֵן בְּהִתְפָּאֲרוּת** — מדת התפארת, **וּשְׁאָר מִדּוֹת.** — הרי, שהשכל פועל בהתגלותן של המדות ומודד אותן באיזו צורה תהיינה. משום כך נקראים שלשה כוחות השכל — "מקור" לשבע המדות[3]. **וְעֲשֶׂר בְּחִינוֹת אֵלּוּ הַטְּמֵאוֹת, כְּשֶׁאָדָם מְחַשֵּׁב בָּהֶן** — כשאדם חושב מחשבות הנובעות מאחד מעשרת הכוחות האמורים, וכגון: כשהוא חושב איך להשיג דבר מסויים שהוא תאב לו, וכדומה, **אוֹ מְדַבֵּר** — דיבורים הבאים מאחד מעשרת הכוחות האמורים, **אוֹ עוֹשֶׂה** — בכוח המעשה שלו, פעולה המשמשת אחד מעשרה הכוחות האמורים, **הֲרֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ וְדִבּוּרוֹ שֶׁבְּפִיו וְכֹחַ הַמַּעֲשִׂי שֶׁבְּיָדָיו וּשְׁאָר אֵבָרָיו, נִקְרָאִים "לְבוּשֵׁי מְסָאֲבוּ"** — לבושים לא נקיים, **לְעֶשֶׂר בְּחִינוֹת אֵלּוּ הַטְּמֵאוֹת, שֶׁמִּתְלַבְּשׁוֹת בָּהֶן בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה אוֹ דִבּוּר אוֹ מַחֲשָׁבָה.** — אלו הם המחשבות, הדיבורים והמעשים שהם לבושי הנפש הבהמית? ביחס לנפש האלקית, יודעים אנו, שיש לה מחשבות, דיבורים ומעשים שהם לבושיה, והם, כמוסבר לעיל,

---

1. קהלת ז, יד. ראה זוהר חלק ג מז, ב. **2.** שם, מא, א; ע, א. **3.** רואים אנו בלשונו של רבנו הזקן, שביחס לנפש האלקית, הוא אומר, לעיל בפרק השלישי - בתחילה שלשה כוחות השכל, ולאחר מכן את שבעת המדות, והוא מסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות נולדות מהשכל. ואילו כאן, ביחס לנפש הבהמית, הוא מזכיר בתחילה את המדות ולאחר מכן את השכל, ומסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות הן לפי ערך השכל. טעם השינוי בלשון הוא, כי יש הבדל יסודי בין השכל והמדות של הנפש האלקית לבין השכל והמדות של הנפש הבהמית: עיקר מהותה של הנפש האלקית, הוא שכל, ולכן היא נקראת "אדם", שהוא תואר השכל. והמדות נובעות מהשכל, כלומר: התעמקותו בגדולתו של הקב"ה יוצרת בו אהבה להקב"ה, או יראה מפניו. ואילו עיקר מהותה של הנפש הבהמית, היא מדות, והמדות בה הן טבעיות - יש לה משיכה לעינוגים גופניים, ואין היא צריכה להתבונן ב"טוב" של התאוות, כדי לרצות אותן, כי בטבעה היא נמשכת לכך. וכך גם בשאר המדות. השכל של הנפש הבהמית משמש רק כעזר בהתגלות המדות, ולכן: כפי מדריגתו הכללית של השכל - כך היא מדריגת המדות. ומשום כך מונה כאן רבנו הזקן את המדות בתחילה, ואומר שהשכל נקרא "מקור" למדות - רק מחמת שהמדות הן לפי ערך השכל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המחשבה, הדיבור והמעשה בתורה ומצוות. בהתאם לכך, אפשר היה לומר, שגם ביחס לנפש שמן הקליפה, אלה הם מחשבות, דיבורים ומעשים של עבירות — בא רבנו הזקן ואומר שמדובר כאן לא רק על עבירות, אלא כל המחשבות שאדם חושב, וכל הדיבורים והמעשים, שהוא מדבר ועושה, שאינם לשמו של הקב"ה ואינם באים כדי לעבדו — אף שאינם עניני איסור ועבירה — הרי הם עדיין לבושים של "קליפה" — ובלשונו של רבנו הזקן: **וְהֵן הֵם כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ,** — כל זמן שאין הם נעשים לשם ענינים של תורה, או כדי לעבוד את השי"ת, **אֲשֶׁר "הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ"**[4], **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר בְּשַׁלַּח**[5], **שֶׁהֵן "תְּבִירוּ דְּרוּחָא כוּ'"**, — דברים שרוח הקדושה שבורה בהם. **וְכֵן כָּל הַדִּבּוּרִים וְכָל הַמַּחֲשָׁבוֹת אֲשֶׁר לֹא לַה' הֵמָּה וְלִרְצוֹנוֹ וְלַעֲבוֹדָתוֹ,** — וממילא הם לשם הנפש הבהמית. **שֶׁזֶּהוּ פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן "סִטְרָא אָחֳרָא",** — זו משמעות הביטוי "סטרא אחרא", **פֵּרוּשׁ: צַד אַחֵר,** — "סטרא" בלשון ארמית — צד, "אחרא" — אחר, **שֶׁאֵינוֹ צַד הַקְּדֻשָּׁה.** — אם זה אינו צד הקדושה, הרי זה צד אחר "סטרא אחרא", הרי שכל דבר שאינו קדושה — הוא "סטרא אחרא". ומהו צד הקדושה? — **וְצַד הַקְּדֻשָּׁה אֵינוֹ אֶלָּא הַשְּׂרָאָה וְהַמְשָׁכָה מִקְּדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹרֶה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבְּטֵל אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, כֵּין כְּפֹעַל מַמָּשׁ** — שגם בחיצוניות ניכר שהוא בטל, **כְּמַלְאָכִים עֶלְיוֹנִים,** — כמו מלאכים שעומדים תמיד בהתבטלות אל הקב"ה בכל ישותם, **כֵּין כְּכֹחַ** — שהביטול הוא רק בכוח, בפנימיותו הדבר בטל להקב"ה, **כְּכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה,** — בעולם־זה, **שֶׁבְּכֹחוֹ לִהְיוֹת בָּטֵל מַמָּשׁ לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּמְסִירַת נַפְשׁוֹ עַל קִדֻּשַּׁת הַשֵּׁם.** — כמו שיסביר להלן ב"תניא", שכל יהודי יש בכוחו למסור את נפשו על קידוש השם: כשרוצים להכריח יהודי לשמד חלילה, הרי גם "קל שבקלים" מוסר את נפשו על קדושת השם. הרי, שאיך שלא יהיה מצבו של יהודי מבחינה חיצונית, הנה בפנימיותו, בנשמתו, הוא תמיד מסור להקב"ה, אלא שזה מתגלה בזמן של "מסירות נפש". מכיון שכך — שורה בכל יהודי קדושתו של הקב"ה. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל**[6], **שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה – שְׁכִינָה שְׁרוּיָה כוּ'**, — עליו. שכן, כשיהודי לומד תורה, ניכרת התבטלותו אל הקב"ה גם בחיצוניותו: הוא משקיע את שכלו, להבין רצונו וחכמתו של הקב"ה — והשכינה שורה אז עליו. **וְ"כָל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא"**[7] **לְעוֹלָם.** — במקום שעשרה יהודים נמצאים יחד, גם כשאינם לומדים אז תורה, שורה שם השכינה תמיד. שכן, עשרה יהודים יחד הם עדה שלימה, ועדה שלימה היא כלי להשראת השכינה.

ליקוטי אמרים

המעשים אשר נעשים תחת השמש אשר הכל הבל ורעות רוח וכמ"ש בזהר בשלח שהן תבירו דרוחא כו' וכן כל הדבורים וכל המחשבות אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו שזהו פי' לשון סטרא אחרא פי' צד אחר שאינו צד הקדושה וצד הקדושה אינו אלא השראה והמשכה מקדושתו של הקב"ה ואין הקב"ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתב' בין בפועל ממש כמלאכים עליונים בין בכח ככל איש ישראל למטה שבכחו להיות בטל ממש לגבי הקב"ה במסירת נפשו על קדושת ה'. ולכן אמרו רז"ל שאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה שרויה כו' וכל בי עשרה שכינתא שריא לעולם

~ יום שישי ג' טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 20, אבל כל מה... עד עמ' יא, סוף פ"ה.

אֲבָל כָּל מַה שֶּׁאֵינוֹ בָּטֵל אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֶלָּא הוּא דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ — הוא נראה כאילו הוא דבר נפרד לעצמו, **אֵינוֹ מְקַבֵּל חַיּוּת מִקְּדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** — אלא, מהיכן הוא מקבל את חיותו? הרי מן ההכרח שכל דבר יקבל את חיותו מן הקדושה, כמו שכתוב[8]: "ואתה מחיה את כולם", אלקות וקדושה מחיה את הכל — מסביר רבנו הזקן, שה"נפרד", זה שאין בו ביטול להקב"ה,

ליקוטי אמרים

אבל כל מה שאינו בטל אצלו ית' אלא הוא דבר נפרד בפני עצמו אינו מקבל חיות מקדושתו של הקב"ה מבחי' פנימית הקדושה ומהותה

---

4. קהלת א, יד. 5. חלק ב נט, א. 6. אבות פרק ג. משנה ו. 7. סנהדרין לט, א. 8. בתפילת "ויברך דוד".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אינו מקבל חיות מהפנימיות של הקדושה, כי אם מחיצוניותה בלבד, אחרי שהיא עוברת ויורדת דרך הסתרות רבות. זהו מה שהוא אומר: "אינו מקבל חיות", **מִבְּחִינַת פְּנִימִית הַקְּדֻשָּׁה וּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ בִּכְבוֹדָהּ וּבְעַצְמָהּ, אֶלָּא מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם,** — כפי שיוסבר להלן, בפרק כ"ב, משמעותה של השפעה פנימית היא, לתת למישהו דבר מתוך רצון עצמי טוב, ואילו השפעה בבחינת אחוריים — היינו: כשנותנים דבר למישהו בגלל סיבה צדדית ולא מתוך רצון טוב. למשל: כשמישהו נותן דבר לשונאו, הריהו מפנה את פניו ממנו. פניו של אדם מסמלים את פנימיותו, וכשם שפנימיותו של האדם אינה מתבטאת במתנה שהוא נותן לשונאו, ומשום כך הוא מפנה ממנו גם את פניו הגשמיות בשעת מעשה — כך גם ביחס להשפעה אלקית: כשהשפעה מושפעת לצד הקדושה, הרי זו השפעה פנימית, שהקב"ה רוצה, כביכול, להשפיע לו. ואילו ההשפעה המושפעת ל"סטרא אחרא", לצד שלא מן הקדושה, הרי זו השפעה חיצונית בלבד, בלי רצון פנימי, והיא נקראת "בחינת אחוריים", **שֶׁיּוֹרְדִים מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה** — ממדריגה עליונה לתחתונה, **רְבֻבוֹת מַדְרֵגוֹת, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת דֶּרֶךְ עֲלֵה וְעָלוּל** — דרך סיבה (הגורם) ומסובב (התוצאה), וכפי שהוסבר כבר, כשהמדריגה העליונה היא סיבה וגורם למדריגה התחתונה הבאה ממנה. אך, בצורה זו, יש עדיין ערך ושייכות בין המדריגה התחתונה לעילתה, שהיא המדריגה העליונה, ואילו כאן ישנם נוסף על כך **וְצִמְצוּמִים רַבִּים,** — המדריגה הבאה אחרי הצמצום, יורדת כל כך, שאין לה ערך כלל למדריגה שלפני הצמצום, והחיות של קדושה האמורה ירדה כל כך, **עַד שֶׁנִּתְמַעֵט כָּל־כָּךְ הָאוֹר וְהַחַיּוּת, מִעוּט אַחַר מִעוּט, עַד שֶׁיָּכוֹל לְהִתְצַמְצֵם וּלְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת גָּלוּת** — החיות שמן הקדושה, נמצאת בגלות באותו דבר שהיא מחיה. היינו: הדבר אינו בטל לחיות שלו כפי הנדרש, אלא הוא "מושל" על החיות; למשל: אדם הנמצא בגלות — יש על גביו מי שמושל עליו, והוא אינו יכול לגלות את כוחותיו ולפעול כרצונו. החיות שמן הקדושה היא בבחינת גלות **תּוֹךְ אוֹתוֹ דָּבָר הַנִּפְרָד,** — מן הקדושה ובו מתלבשת החיות **לְהַחֲיוֹתוֹ** — להחיות את הדבר הנפרד, **וּלְקַיְּמוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ, שֶׁלֹּא יַחֲזֹר לִהְיוֹת אַיִן וְאֶפֶס כְּבַתְּחִלָּה מִקֹּדֶם שֶׁנִּבְרָא.** — הרי, שכל דבר שאינו בטל להקב"ה, ובהרגשתו הוא כדבר נפרד — מקבל את חיותו, לא מפנימיות הקדושה בלבד, אלא רק על־ידי התלבשותה בהרבה לבושים וצמצומים. **וְלָכֵן נִקְרָא עוֹלָם הַזֶּה וּמְלֹאוֹ, עוֹלָם הַקְּלִפּוֹת וְסִטְרָא אָחֲרָא.** — למרות שהקדושה היא המחיה גם את העולם־הזה, אלא מכיון שהעולם־הזה הגשמי מרגיש את עצמו כדבר לעצמו, כמציאות נפרדת, ולא נראה בו הביטול להקב"ה, לכן הוא נקרא עולם של קליפות וסטרא אחרא, **וְלָכֵן כָּל מַעֲשֵׂה עוֹלָם הַזֶּה קָשִׁים וְרָעִים, וְהָרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מב, סוֹף פֶּרֶק ד.** **הגהה** — ב"הגהה" הבאה, עומד רבנו הזקן על כך, שהעולם הזה נקרא עולם של "קליפות" ו"סטרא אחרא", למרות שהקב"ה נמצא הרי בכל מקום, גם בעולם־זה, וכמו שמוסבר ב"קבלה" שזהו ה"אור אין סוף" המתלבש בעשר הספירות של ארבעה העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, ועל־ידן מלא גם עולמנו, העולם־הזה, ב"אור אין סוף" — אך, אין זה סותר לעובדה שהעולם־הזה נקרא עולם של "קליפות" ו"סטרא אחרא": [**עִם הֱיוֹת בְּתוֹכוֹ** — למרות שישנן בעולם־הזה, **עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה דִּקְדֻשָּׁה,** — שכן, עולם העשיה כלול בו גם עולמנו אנו, העולם־הזה הגשמי, וגם עולם העשיה הרוחני, ועשר הספירות של עולם העשיה של קדושה נמצאות גם בעולמנו, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מג, וּבְתוֹךְ עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה אֵלּוּ הֵן עֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּיצִירָה, וּבְתוֹכָן** — בעשר הספירות של יצירה, **עֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה, וּבְתוֹכָן** — בעשר הספירות של בריאה, **עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁבְּתוֹכָן** — בעשר הספירות דאצילות, **אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא; וְנִמְצָא אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מִלֵּא כָּל הָאָרֶץ הַלָּזוּ הַתַּחְתּוֹנָה, עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאַרְבַּע עוֹלָמוֹת: אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מז, פֶּרֶק ב, וּבְ'סֵפֶר גִּלְגּוּלִים' פֶּרֶק כ:]** — ולמרות

ליקוטי אמרים

ועצמותה בכבודה ובעצמה אלא מבחי' אחוריים שיורדים ממדרגה למדרגה רבבות מדרגות בהשתלשלות העולמות דרך עלה ועלול וצמצומים רבים עד שנתמעט כל כך האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שיכול להתצמצם ולהתלבש בבחי' גלות תוך אותו דבר הנפרד להחיותו ולקיימו מאין ליש שלא יחזור להיות אין ואפס כבתחלה מקודם שנברא ולכן נקרא עולם הזה ומלואו עולם הקליפות וסטרא אחרא ולכן כל מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו כמ"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד* אלא שהקליפות הן נחלקות לשתי מדרגות זו למטה מזו המדרגה התחתונה היא שלש קליפו' הטמאות ורעות לגמרי ואין בהם טוב כלל ונקראו במרכבת יחזקאל רוח סערה וענן גדול וגו' ומהן נשפעות ונמשכות נפשות כל אומות עובדי גלולים וקיום גופם ונפשות כל בעלי חיים

הגהה

עם היות בתוכו עשר ספי' דעשיה דקדושה וכמ"ש בע"ח שער מ"ג ובתוך עשר ספי' דעשיה אלו הן עשר ספי' דיצירה ובתוכן עשר ספי' דבריאה ובתוכן עשר ספי' דאצילות שבתוכן אור א"ס ב"ה ונמצא אור א"ס ב"ה מלא כל הארץ הלזו התחתונה על ידי התלבשותו בעשר ספי' דארבע עולמות אבי"ע כמ"ש בע"ח שער מ"ז פ"ב ובספר גלגולים פרק כ':

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זאת, מבלי הבט ש"אור אין סוף" מלא גם בעולם־הזה, אין הוא בטל להקב"ה, ונראה כדבר נפרד, כ"מציאות" לעצמה, ולכן נקרא העולם־הזה עולם של קליפות ו"סטרא אחרא", שכן, קדושה מסמלת רק מה שבטל להקב"ה, כשחסר ביטול זה להקב"ה — זה נקרא "סטרא אחרא". עד כאן הוסבר שהמחשבות, דיבורים ומעשים שאין מטרתם — קדושה, נקראים "סטרא אחרא", והם לבושיה של הנפש הבהמית. ולפי־זה יוצא, שלבושים אלה של הנפש הבהמית, הם באותה מדריגה כמו הנפש הבהמית עצמה, היא — נפש של "קליפה", וגם לבושיה הם מ"קליפה" ו"סטרא אחרא". ברם, בהיותם ההיפך מלבושי הנפש האלקית, וכפי שכבר הוסבר, מדריגתם של לבושי הנפש האלקית, היא למעלה ממדריגת הנפש האלקית עצמה, והם גורמים עליה במדריגת נפש זו, צריכים הרי לומר כך גם ביחס ללבושי הנפש הבהמית, אלא בצד ההפכי, והיינו: לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם במדריגה תחתונה יותר מאשר נפש זו עצמה, והם מורידים את נפש הבהמית למדריגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה. ורבנו הזקן בא להסביר להלן, שבקליפה עצמה ישנן שתי מדריגות, אחת למטה מהשניה, ואשר בין לבושי הנפש הבהמית, ישנם לבושי מחשבה, דיבור ומעשה של עבירות — והם למטה בהרבה במדריגתם מאשר הנפש הבהמית עצמה, שכן, נפש זו היא מ"קליפת נוגה", שיש בה עדיין גם מהטוב, ואילו לבושי העבירות הם מאותן "קליפות" שאין בהן מהטוב כלל, ועל־ידי התלבשות הנפש בלבושים אלה — היא יורדת למדריגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה[9]: **אֶלָּא שֶׁהַקְּלִפּוֹת הֵן נֶחְלָקוֹת לִשְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, זוֹ לְמַטָּה מִזּוֹ. הַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה, הִיא שָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת וְרָעוֹת לְגַמְרֵי, וְאֵין בָּהֶם טוֹב כְּלָל, וְנִקְרָאוּ בְּמֶרְכָּבָת יְחֶזְקֵאל**[10] — ב"מרכבה" שחזה יחזקאל הנביא, בה נזכרים הדברים המכסים על אלקות, ביניהם, שלשה דברים המרמזים על שלש קליפות אלו, והן נקראות שם: **"רוּחַ סְעָרָה" וְ"עָנָן גָּדוֹל וְגוֹ'"**. — ו"אש מתלקחת". שלש אלו הן שלוש הקליפות הטמאות לגמרי ואין בהן מהטוב כלל. **וּמֵהֶן** — משלוש קליפות אלו, **נִשְׁפָּעוֹת וְנִמְשָׁכוֹת נַפְשׁוֹת כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְקִיּוּם גּוּפָם,** — נוסף על החיות מהנפש המחיה את הגוף, יש לגוף גם קיום עצמי, **וְנַפְשׁוֹת כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים וַאֲסוּרִים בַּאֲכִילָה, וְקִיּוּם גּוּפָם, וְקִיּוּם וְחַיּוּת כָּל מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת מֵהַצּוֹמֵחַ, כְּמוֹ עָרְלָה** — פירות הצומחים על עצים שעדיין לא מלאו להם שלש שנים, **וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם** — תבואה שנזרעה במעורב עם ענבים, **כו'**, — כל מה שאסור באכילה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מט, פֶּרֶק ו'**, — שכל הדברים האמורים מקבלים חיותם משלש קליפות אלו, **וְכֵן קִיּוּם וְחַיּוּת כָּל הַמַּעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה שֶׁל כָּל שֶׁסָּ"ה לֹא־תַעֲשֶׂה** — שלש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא־תעשה" שהתורה אסרה לעשות, לדבר ולחשוב, **וְעַנְּפֵיהֶן,** — הדברים שאסרו החכמים בתור "ענפים" לאיסורים שמן התורה. הנה כל אלה מקבלים חיותם וקיומם משלש הקליפות הטמאות לגמרי, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם** — ב"עץ חיים", **סוֹף פֶּרֶק ה:** — הרי, שמחשבה, דיבור ומעשה של איסור, נובעים מהמדריגה התחתונה יותר שבקליפות. ואילו הנפש הבהמית, הרי כפי שנאמר בפרק הראשון, וכמו שיוסבר להלן, היא מקליפת נוגה, שיש בה עדיין מן הטוב. מכאן — שהלבושים הם למטה במדריגה מהנפש עצמה, והם גורמים לה ירידה. זהו פירוש מדוייק לביטוי "זה לעומת זה", הצד ההפכי של הנפש האלקית, בה, לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ובקיום המצוות, הם למעלה במדריגה, מנפש זו עצמה וגורמים לה עליה.

ליקוטי אמרים

בו כמ"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד* אלא שהקליפות הן נחלקות לשתי מדרגות זו למטה מזו המדרגה התחתונה היא שלש קליפו' הטמאות ורעות לגמרי ואין בהם טוב כלל ונקראו במרכבת יחזקאל רוח סערה וענן גדול וגו' ומהן נשפעות ונמשכות נפשות כל אומות עובדי גלולים וקיום גופם ונפשות כל בעלי חיים הטמאים ואסורים באכילה וקיום גופם וקיום וחיות כל מאכלות אסורות מהצומח כמו ערלה וכלאי הכרם כו' וכמ"ש בע"ח שער מ"ט פ"ו וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שס"ה לא תעשה וענפיהן כמ"ש שם סוף פ"ה:

הגהה

עם היות בתוכו עשר ספי' דעשיה דקדושה וכמ"ש בע"ח שער מ"ג ובתוך עשר ספי' דעשיה אלו הן עשר ספי' דיצירה ובתוכן עשר ספי' דבריאה ובתוכן עשר ספי' דאצילות שבתוכן אור א"ס ב"ה ונמצא אור א"ס ב"ה מלא כל הארץ הלזו התחתונה על ידי התלבשותו בעשר ספי' דארבע עולמות אבי"ע כמ"ש בע"ח שער מ"ז פ"ב ובספר גלגולים פרק כ':

---

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע אם עפ"ז הרי גם באוכל סתם כן הוא. וכ"מ בקונ' עה"ח פ"ג (עכ"פ - מפני שמביאו כו') ובתניא פי"ג: שנתחזק יותר. ומ"ש לקמן דרק "ולא עדיפי", אולי י"ל מפני שסו"ס הם בסוג א'. ובל' קיצור תניא פ"ז - בערכה".

10. יחזקאל א, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש ד' טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יא, פרק ז אך נפש... עד עמ' 22, ובדחי רבנן.

פֶּרֶק ז. אַךְ נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַבְּהֵמִית שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁמִּצַּד הַקְּלִפָּה, הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּדַם הָאָדָם – להחיות אותו בחיים גופניים, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[1], **וְנַפְשׁוֹת בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת וְעוֹפוֹת וְדָגִים טְהוֹרִים וּמְתֻּרִים בַּאֲכִילָה,** – על־פי דין תורה, **וְקִיּוּם וְחַיּוּת כָּל הַדּוֹמֵם וְכָל הַצּוֹמֵחַ הַמֻּתָּר בַּאֲכִילָה, וְכֵן קִיּוּם וְחַיּוּת כָּל הַמַּעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה שֶׁאֵין בָּהֶם צַד אִסּוּר,** – שיהיה אסור לעשותם, לדבר או להרהר בהם, **לֹא שֹׁרֶשׁ וְלֹא עֶנֶף מִשֶּׁסָּ"ה מִצְּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וְעִנְפֵיהֶן דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן,** – כשבמחשבות, בדיבורים ובמעשים, אין צד של איסור כלל, **רַק שֶׁאֵינָן לְשֵׁם שָׁמַיִם** – הרי, כל מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו של יהודי, צריכים להיות לשמו של הקב"ה. למשל: כשיהודי אוכל, צריכה אכילתו להיות כדי שיהיה לו כוח ללמוד תורה, להתפלל ולקיים מצוה; מסחרו צריך להיות בכוונה שיהיה בידו לפרנס את משפחתו, לגדל את ילדיו לתורה ולמצוות, לתת צדקה, גמילות חסדים וכדומה. ברם, כשמטרה זו נעדרת מן המעשים, הדיבורים והמחשבות שלו, **אֶלָּא** – מטרתם היא, **רְצוֹן הַגּוּף וְחֶפְצוֹ וְתַאֲוָתוֹ, וַאֲפִלּוּ הוּא צֹרֶךְ הַגּוּף וְקִיּוּמוֹ וְחַיּוּתוֹ מַמָּשׁ,** – בלעדיהם אין הגוף יכול לחיות ולהתקיים, כמו: אכילה – שהגוף דורש לאכול, ובלעדי האכילה אין הוא יכול באמת לחיות. מן ההכרח, אמנם, שיעשה זאת, **אֶלָּא** – מה שחסר כאן, הוא: **שֶׁכַּוָּנָתוֹ אֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת ה' בְּגוּפוֹ** – ובהתאם למה שאמרנו, צריכה הרי, כוונתו של יהודי בשעת אכילה, להיות, שיוכל לעבוד את השי"ת בכוח האכילה ההיא. ברם, כשכוונה זו חסרה, **לֹא עֲדִיפֵי** – אינם עדיפים, **מַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַבְּהֵמִית בְּעַצְמָהּ, וְהַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל** – הנפש ומעשיה, דיבורה ומחשבתה, **נִשְׁפָּע וְנִמְשָׁךְ מִמַּדְרֵגָה הַשֵּׁנִית שֶׁבַּקְלִפּוֹת וְסִטְרָא אָחֳרָא, שֶׁהִיא** – בסדר הקליפות, **קְלִפָּה רְבִיעִית הַנִּקְרֵאת "קְלִפַּת נוֹגַהּ",** – משום שמאיר בה עדיין אור הקדושה, **שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה, הַנִּקְרָא "עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה", רֶבּוֹ כֻּלּוֹ רַע, רַק מְעַט טוֹב מְעֹרָב בְּתוֹכָהּ** – שכן, קליפת "נוגה" המעורבת טוב ורע, קיימת גם בעולמות עליונים יותר, אלא שיש הבדל בין עולם לעולם: בעולם אחד מהווה ה"טוב" – הרוב, וה"רע" – המיעוט, כן מובדל שם הרע מהטוב. בעולם אחר, הטוב והרע, של קליפת "נוגה", הוא מחצה על מחצה, מחצית טוב ומחצית רע. וישנו עוד עולם, בו קליפת "נוגה" היא ברובה רע ורק מיעוטה טוב. ואילו בעולם הזה, כמעט כל כולה של קליפת "נוגה" היא רע וחלק קטנטן הוא טוב. זאת ועוד, חלק קטנטן זה של טוב – מעורב ברע, [**שֶׁמְּמֻנָּה** – ממעט הטוב שבקליפת "נוגה", **בָּאוֹת מִדּוֹת טוֹבוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**]. – בפרק ראשון, שהמדות הטובות הטבעיות בבני ישראל, כרחמנות וגמילות חסדים, באות מהנפש הבהמית. שכן, למרות שהנפש הבהמית היא מן הקליפה ומן הרע – כיצד, איפוא, באות ממנה מדות טובות? – אלא, מכיון שהיא באה מקליפת "נוגה", שיש בה גם טוב, הרי מאותו טוב שבנפש הבהמית, נובעות המדות הטובות הטבעיות שבטבע בני ישראל. ומכיון שבקליפת "נוגה" מעורב הטוב עם הרע – יש ביכולת האדם, להשתמש במעשים, בדיבורים ובמחשבות הנמשכים ממנה, גם לטוב וגם לרע, כפי שיוסבר להלן, שאותו דבר עצמו אם הוא נעשה לשם שמים – הוא מעשה של קדושה, ולהיפך – הוא מעשה של רע, וכך גם בדיבור או במחשבה. **וְהִיא** – קליפת "נוגה", **בְּחִינָה מְמֻצַּעַת בֵּין שֵׁלֶשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי וּבֵין בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת הַקְּדֻשָּׁה. וְלָכֵן, פְּעָמִים שֶׁהִיא נִכְלֶלֶת**

ליקוטי אמרים

פרק ז אך נפש החיונית הבהמית שבישראל שמצד הקליפה המלובשת בדם האדם כנ"ל ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים טהורים ומותרים באכילה וקיום וחיות כל הדומם וכל הצומח המותר באכילה וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה בענייני עוה"ז שאין בהם צד איסור לא שרש ולא ענף משס"ה מצות לא תעשה וענפיהן דאורייתא ודרבנן רק שאינן לשם שמים אלא רצון הגוף וחפצו ותאותו ואפי' הוא צורך הגוף וקיומו וחיותו ממש אלא שכוונתו אינה לשם שמים כדי לעבוד את ה' בגופו לא עדיפי מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית הבהמית בעצמה והכל כאשר לכל נשפע ונמשך ממדרגה השנית שבקליפות וסטרא אחרא שהיא קליפה רביעית הנקראת קליפת נוגה שבעולם הזה הנקרא עולם העשיה רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב בתוכה [שממנה באות מדות טובות שבנפש הבהמית שבישראל כמ"ש לעיל] והיא בחי' ממוצעת בין שלש קליפות הטמאות לגמרי ובין בחי' ומדרגת הקדושה ולכן פעמים שהיא נכללת בשלש קליפות הטמאות

1. פרק א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּשָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מט רֵישׁ פֶּרֶק ד בְּשֵׁם הַזֹּהַר], וּפְעָמִים שֶׁהִיא נִכְלֶלֶת וְעוֹלֶה בִּבְחִינַת וּמַדְרֵגַת הַקְּדֻשָּׁה, דְּהַיְנוּ – מתי היא נכללת בקדושה? – **כְּשֶׁהַטּוֹב הַמְעֹרָב בָּהּ נִתְבָּרֵר** – ונבדל, **מֵהָרַע וְגוֹבֵר וְעוֹלֶה וְנִכְלָל בַּקְּדֻשָּׁה.** – להסברת הענין, משתמש עתה רבנו הזקן, בדוגמא של מעשה או דיבור, שבהם החיות של המעשה או הדיבור, היא מקליפת "נוגה", כלומר, ישנה כאן האפשרות לנצל אותה גם לטוב וגם לרע, ובשעה שהוא עושה את המעשה בכוונה של קדושה, היא נכללת בקדושה, ואילו בשעה שהוא עושה את המעשה לשם תענוג גופו – הוא מוריד את החיות לרע גמור שמשלוש הקליפות הטמאות לגמרי. **כְּגוֹן דֶּרֶךְ מָשָׁל: הָאוֹכֵל בְּשָׂרָא שְׁמֵנָא דְּתוֹרָא** – כשאדם אוכל בשר שור שמן, **וְשׁוֹתֶה יַיִן מְבֻשָּׂם** – אלא, אין הוא עושה זאת לשם תאווה, כי אם בכוונה, **לְהַרְחִיב דַּעְתּוֹ לַה' וּלְתוֹרָתוֹ,** – כדי שיוכל טוב יותר לעבוד את השי"ת ולהבין טוב יותר תורה, **כְּדַאֲמַר רָבָא: "חַמְרָא וְרֵיחָא כּוּ'"**, – כמו שאמר רבא[2], יין וריח טוב מרחיבים דעתו של אדם, שיוכל להבין טוב יותר, ולכן הוא מחפש אחרי בשר טוב ויין טוב, כדי שתהיה לו הרחבת הדעת להבין טוב יותר בתורה, זאת אומרת, שאכילתו ושתייתו הן בכוונה של קדושה, **אוֹ** – לא רק שהאכילה היא אמצעי, בכוונה לשם קדושה או לשם מצוה, אלא שהאכילה עצמה היא מצוה, הוא אוכל בשר שמן ושותה יין טוב כדי לקיים את המצוה, **כְּשֶׁכִּיל כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת עֹנֶג שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב** – שכן מצוה לענג שבת ויום־טוב באכילת בשר ובשתיית יין, הרי, אם האכילה והשתיה הן לשם אחת מהכוונות האמורות, **אֲזַי נִתְבָּרֵר חִיּוּת הַבָּשָׂר וְהַיַּיִן שֶׁהָיָה נִשְׁפָּע מִקְּלִפַּת נֹגַהּ, וְעוֹלֶה לַה' כְּעוֹלָה וּכְקָרְבָּן;** – כמו "עולה" וקרבן, שאז החיות של המעשה שעשה מכוח האכילה והשתיה – נכללת בקדושה. **וְכֵן** – כך גם בדיבור שאדם מדבר: אם הם בכוונה של קדושה, עולה אז החיות שבדיבורים אלה לקדושה, כמו: **הָאוֹמֵר מִלְּתָא דִּבְרִיחוּתָא** – המשמיע בדיחה, בכוונה **לְפַקֵּחַ דַּעְתּוֹ וּלְשַׂמֵּחַ לִבּוֹ לַה' וּלְתוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ,** – כדי לעבוד את השי"ת, **שֶׁצְּרִיכִים לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה,** – לימוד תורה ועבודת ה' צריכים להיות מתוך שמחה, ולכן הוא משמיע בדיחה, כדי להגביר את השמחה, **וּכְמוֹ שֶׁעָשָׂה רָבָא לְתַלְמִידָיו**[3] **שֶׁאָמַר לִפְנֵיהֶם מִלְּתָא דִּבְרִיחוּתָא תְּחִלָּה** – לפני שישב ללמוד עם תלמידיו, היה רבא אומר לפניהם בדיחה **וּבָדְחֵי רַבָּנָן.** – ודעתם של תלמידיו נעשתה בדוחה עליהם, כדי שיוכלו טוב יותר להבין את לימודם. כשבדיחה נאמרת במטרה כזו, הרי החיות שבמלים אלו הבאה מקליפת "נוגה", נפרדת מהרע ונכללת בקדושה.

ליקוטי אמרים

[כמ"ש בע"ח שער מ"ט ריש פ"ד בשם הזהר] ופעמים שהיא נכללת ועולה בבחי' ומדרגת הקדושה דהיינו כשהטוב המעורב בה נתברר מהרע וגובר ועולה ונכלל בקדושה כגון ד"מ האוכל בשרא שמינא דתורא ושותה יין מבושם להרחיב דעתו לה' ולתורתו כדאמר רבא חמרא וריחא כו' או בשביל כדי לקיים מצות ענג שבת וי"ט אזי נתברר חיות הבשר והיין שהיה נשפע מקליפת נוגה ועולה לה' כעולה וכקרבן. וכן האומר מילתא דבדיחותא לפקח דעתו ולשמח לבו לה' ולתורתו ועבודתו שצריכים להיות בשמחה וכמו שעשה רבא לתלמידיו שאמר לפניהם מילתא דבדיחותא תחלה ובדחי רבנן.

---

2. יומא עו, ב. **3.** פסחים קיז, א. גי' ר"ח.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' א

1 **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – נחלקו האם יש לחשוש שיביא יחד עם הירק גם
2 גושי עפר מחוץ לארץ, שגזרו עליו חכמים טומאה משום ספק
3 קברים, ועל ידי כן יטמא טהרות של ארץ ישראל, תנא קמא סובר
4 שיש לחשוש לכך, ועל כן אוסר הוא להביא ירק מחוץ לארץ,
5 ורבותינו אינם חוששים לזה.
6 **תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה.** כלומר, אם רואים
7 בית דין שרוב הציבור יהיו טמאים בשעת הקרבת קרבן פסח, ולא
8 יהא סיפק בידם להטהר, אין להם לעבר את השנה כדי שיוכלו
9 לטהר עצמם, אלא יעשו את הפסח בטומאה. אלו דברי תנא קמא.
10 **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְעַבְּרִין** את השנה מפני הטומאה, כדי שיוכלו
11 לעשות הפסח בטהרה. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּחִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה**
12 **שֶׁעִיבֵּר אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה,** שנטמאו ישראל בימי אחז אביו,
13 ועיבר השנה כדי שיוכלו לעשות הפסח בטהרה, ולאחר מכן נוכח
14 שטעה בזה ועיבר השנה שלא כדין, **וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ** שימחל
15 לו העון. **דִּכְתִיב** (דברי הימים ב' ל יח) **'כִּי מַרְבִּית הָעָם רַבַּת מֵאֶפְרַיִם**
16 **וּמְנַשֶּׁה יִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן לֹא הִטַּהָרוּ,**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום ...

יום ראשון

יום שני — כח כסלו, ד חנוכה — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, שני עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: כי השכל . . . ויראה וענפי'.

הַנְּהוּג אֵצֶל הַ"צֶּמַח צֶדֶק", כִּי בְּאֶחָד מִלֵּילֵי חֲנֻכָּה הָיוּ עוֹשִׂים כְּעֵין פאַרְבְּרֵייְנְגְעֶן [=הִתְוַעֲדוּת] עִם בְּנֵי הַבַּיִת, וְהָיוּ בָּאִים גַּם כַּלּוֹתָיו, וְנִקְרָא "לאַטְקְעֶס אָוועֶנְט" [=עֶרֶב לְבִיבוֹת]. וְכֵן הָיָה אֵצֶל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן וְאַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי. בֵּין הַסִּפּוּרִים שֶׁהָיוּ הָרֶבִּיִּים [=הָאַדְמוֹרִי"ם] מְסַפְּרִים בִּסְעוּדָה זוֹ, הָיוּ סִפּוּרִים אֲשֶׁר בְּכָל חֲנֻכָּה הָיוּ מְשׂוֹחֲחִים אוֹדוֹתָם, אַף שֶׁכְּבָר דִּבְּרוּ מִזֶּה בְּשָׁנָה הָעֲבָרָה.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] הָיָה נוֹתֵן דְּמֵי חֲנֻכָּה בְּלֵיל נֵר הָרְבִיעִי אוֹ הַחֲמִישִׁי.

יום שני

כ"ט כסלו

יום שלישי — כט כסלו, ה חנוכה — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קנ.
תניא: פרק ד. ועוד יש . . . ח, לא תעשה.

די עבירות פון די אידען (אין דער צייט פון די יונים) זיינען געווען: דאס חבר'ן זיך מיט די יונים, לערנען זייער קולטור, חילול שבת ומועד, עסען טריפות, ניט היטען די אידישע טהרה. די שטראָף–צרה איז געווען דער גייסטיגער חורבן פון בית המקדש, הריגה און שקלאַפעריי אין גלות. דורך תשובה און מסירת נפש איז געקומען די גרויסע ג–טליכע וואונדער–ישועה, דער נס חנוכה.

תרגום

חֶטְאֵי הַיְּהוּדִים (בִּזְמַן הַיְּוָנִים) הָיוּ: הַהִתְיַדְּדוּת עִם הַיְּוָנִים, לִמּוּד תַּרְבּוּתָם, חִלּוּל שַׁבָּת וּמוֹעֵד, אֲכִילַת טְרֵפוֹת וְאִי שְׁמִירַת הַטָּהֳרָה הַיְּהוּדִית. הָעֹנֶשׁ הָיָה חֻרְבָּנוֹ הָרוּחָנִי שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֲרִיגָה וְשִׁעְבּוּד בַּגָּלוּת. עַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה וּמְסִירַת נֶפֶשׁ בָּאָה יְשׁוּעַת הַפֶּלֶא הָאֱלֹקִית הַגְּדוֹלָה – נֵס הַחֲנֻכָּה.

יום שלישי

ל' כסלו

יום רביעי — א טבת, ר"ח, ו חנוכה — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, רביעי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: והנה שלשה . . . 16 לבושים אלו.

נוֹהֲגִים אֲשֶׁר הַיָּחִיד מְבָרֵךְ – בְּהַלֵּל – תְּחִלָּה וָסוֹף, גַּם בַּיָּמִים שֶׁאֵין גּוֹמְרִים בָּהֶם אֶת הַהַלֵּל. הַנֵּסַח שֶׁאוֹמְרִים הוּא: "יְהַלְלוּךָ ה' אֱלֹקֵינוּ כָּל מַעֲשֶׂיךָ", בְּהַשְׁמָטַת תֵּבַת "עַל". כָּל הַתְּפִלִּין מְנִיחִים קֹדֶם מוּסָף, אֲבָל הַשִּׁעוּרִים לוֹמְדִים אַחַר סִיּוּם כָּל הַתְּפִלָּה.

יום רביעי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום חמישי

יום חמישי — ב טבת, ז חנוכה — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מקץ, חמישי עם פירש״י.
תהלים: י־יז.
תניא: ולכן נמשלה . . . ט ומצותי׳.

מלחמת היונים היתה ״להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך״ וכמאמר (ב״ר פט״ז) כתבו כו׳ שאין לכם חלק באלקי ישראל. כל המלחמה היתה נגד אלקות, זאָל מען לערנען תורה, זאָל מען מקיים זיין מצות המשפטים והעדות, רק שלא להזכיר שהיא תורת ה׳ ושהמצות הם חקי רצונו ית׳, ניט דערמאָנען אין תומ״צ דעם ענין פון ג–טליכקייט.

תרגום

מִלְחֶמֶת הַיְוָנִים הָיְתָה ״לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ״, וּכְמַאֲמַר (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה טז) ״כִּתְבוּ כוּ׳ שֶׁאֵין לָכֶם חֵלֶק בֵּאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל״. כָּל הַמִּלְחָמָה הָיְתָה נֶגֶד אֱלֹקוּת. שֶׁיִּלְמְדוּ תּוֹרָה, שֶׁיְּקַיְּמוּ מִצְוֹת הַמִּשְׁפָּטִים וְהָעֵדוּת, רַק שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר שֶׁהִיא תּוֹרַת הַשֵּׁם וְשֶׁהַמִּצְוֹת הֵם חֻקֵּי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, לֹא לְהַזְכִּיר בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת אֶת עִנְיַן הָאֱלֹקוּת.

יום שישי

יום ששי — ג טבת, ח חנוכה — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מקץ, ששי עם פירש״י.
תהלים: יח־כב.
תניא: ולכן אמרו . . . חסד ומים.

בְּ״תוֹרָה אוֹר״ בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״תָּנוּ רַבָּנָן מִצְוַת נֵר חֲנֻכָּה״: ״כִּי אֵין כְּדַאי כָּל הַדִּינִים״, צָרִיךְ לִהְיוֹת ״כִּי כְּדַאי כָּל הַדִּינִים״.

שָׁם, בֵּאוּר לְדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״רָנִי וְשִׂמְחִי״, סָעִיף הַמַּתְחִיל ״וְעַתָּה נָבוֹא״: ״שֶׁהוּא פְּנִימִית א״א״ [=אֲרִיךְ אַנְפִּין], צָרִיךְ לִהְיוֹת ״שֶׁהִיא פְּנִימִית א״ס״ [=אֵין סוֹף].

שבת קודש

שבת — ד טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מקץ, שביעי עם פירש״י.
תהלים: כג־כח.
תניא: פרק ה. ותוספות . . . בפע״ח.

נשיאי חב״ד פלעגן מעביר זיין איין פרשה אָדער צוויי דאָנערשטאָג ביינאכט אור ליום ששי. פרייטאָג אחר חצות פלעגט מען אָנהויבען נאָכאַמאָל פון אָנהויב, און מעביר זיין די גאַנצע סדרה מיט דער הפטורה. שבת אינדערפריה פאר׳ן דאוונען פלעגט מען מעביר זיין נאָכאַמאָל פון שביעי. ווען עס איז אויסגעקומען צוויי הפטורות, האט מען געזאגט הפטורת הסדרה ביום ששי, און די אנדערע הפטורה (פון שר״ח, מ״ח וכו׳) שבת.

החלומות הטובים בעניני תורה שמודיעים בחלום, בא ע״פ הרוב ע״י שקידה גדולה בתורה ביום, דכאשר עוסק בתורה בשקידה גדולה, או עוסק בעבודה שבלב ביגיעה עצומה, הנה כאשר בלילה נשמתו עולה למעלה ושואבת לה חיים מחיי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דלעילא כמבואר בזהר, הנה אז מודיעים לו חדושי תורה בגליא שבתורה או בפנימיות התורה, איש איש כפי שקידת עבודתו בעבודת היום.

תרגום

נְשֵׁיאֵי חַבַּ"ד נָהֲגוּ לוֹמַר "שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם" קֶטַע אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם בְּיוֹם חֲמִישִׁי בָּעֶרֶב, אוֹר לְיוֹם שִׁשִּׁי; בְּיוֹם שִׁשִּׁי אַחַר חֲצוֹת הָיוּ שׁוּב מַתְחִילִים לְהַעֲבִיר אֶת כָּל הַפָּרָשָׁה מִתְּחִלָּתָהּ עִם הַהַפְטוֹרָה; שַׁבָּת בַּבֹּקֶר לִפְנֵי הַתְּפִלָּה נָהֲגוּ לְהַעֲבִיר שׁוּב מִשְׁבִּיעִי. כְּשֶׁחָלוּ שְׁתֵּי הַפְטוֹרוֹת, הָיוּ אוֹמְרִים אֶת הַפְטוֹרַת הַפָּרָשָׁה בְּיוֹם שִׁשִּׁי, וְאֶת הַהַפְטוֹרָה הָאַחֶרֶת (שֶׁל שַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, מָחָר חֹדֶשׁ וְכוּ') בְּשַׁבָּת.

הַחֲלוֹמוֹת הַטּוֹבִים בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה שֶׁמּוֹדִיעִים בַּחֲלוֹם, בָּא עַל פִּי הָרֹב עַל יְדֵי שְׁקִידָה גְּדוֹלָה בַּתּוֹרָה בַּיּוֹם. דְּכַאֲשֶׁר עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בִּשְׁקִידָה גְּדוֹלָה, אוֹ עוֹסֵק בַּעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב בִּיגִיעָה עֲצוּמָה, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר בַּלַּיְלָה נִשְׁמָתוֹ עוֹלָה לְמַעְלָה וְשׁוֹאֶבֶת לָהּ חַיִּים מֵחַיֵּי דִּלְעֵלָא [=מֵחַיִּים הָעֶלְיוֹנִים] כַּמְבֹאָר בַּזֹּהַר, הִנֵּה אָז מוֹדִיעִים לוֹ חִדּוּשֵׁי תּוֹרָה בְּגַלְיָא שֶׁבַּתּוֹרָה אוֹ בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, אִישׁ אִישׁ כְּפִי שְׁקִידַת עֲבוֹדָתוֹ בַּעֲבוֹדַת הַיּוֹם.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג כסלו, תשי"ח
ברוקלין.

המשתתפים בהתועדות דיום הגאולה והנצחון
של כ"ק אדמו"ר האמצעי
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם מיום הנ"ל מאמצע התועדותם.

ויהי רצון שתקוימנה ברכות כאו"א מבני ישראל איש לרעהו בטוב הנראה והנגלה, וכבר ידוע פס"ד של מעלה כסיפור רבנו הזקן, וז"ל דאס וואס עס קען אויפטאן א חסידישער פארבריינגען קען מלאך מיכאל ניט אויפטאן.

ומצוה גוררת מצוה שבודאי יתועדו אנ"ש בטאראנטא ביום הבהיר י"ט כסלו ר"ה לחסידות ודרכי החסידות, ו"ראש" הרי ביאר רבנו הזקן ובנו אדמו"ר האמצעי דיוק הלשון ראש ולא תחלה, שהראש כולל חיות כל אברי הגוף, כן ר"ה כולל כל ימי השנה, ויהי רצון אשר תומשך ההתעוררות ויהי רישומה ניכר בכל ימות השנה הבע"ל.

בברכה להתועדות שמחה ופעילה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ח כסלו ~

הוצאות הבניין המשותף למי שאינו מתגורר בו

הלכות שכנים פרק ה, הלכה ב: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת בְּחָצֵר אַחֶרֶת – בְּנֵי חָצֵר מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶן דֶּלֶת וְנֶגֶר וּמַנְעוּל, אֲבָל בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ;.

מי שבבעלותו דירה בבניין משותף ואינו מתגורר בה, האם עליו להשתתף בהוצאות התחזוקה כגון זיפות וסיוד הגג?

והנה, בהלכה זו נאמר שבני החצר יכולים לכפות על בעל בית בחצרם, אף שאינו מתגורר בו, לעשות עמהם 'דלת ונגר ומנעול', אך לא שאר דברים והיינו כגון 'בית שער' לחצר, הנזכר בהלכה הקודמת (ראה בית־יוסף חו"מ סי קסא).

ובטעם הדבר יש מפרשים, כי אף שאינו גר בבית זה, מן הסתם ברצונו להשכירו והרי אם לא יהיו לחצר התנאים הבסיסיים כגון דלת ומנעול לא יימצאו שוכרים לבית, ונמצא שגם לו יש צורך בכך ולכן עליו להשתתף בהוצאות דברים אלה, אך שאר הצרכים שאינם הכרחיים, אין לבעל בית זה תועלת מהם ולכן הוא פטור (ראה יד רמ"ה ב"ב ז, ב. אות עו).

ויש מפרשים שדלת ומנעול נועדו להגן מפני גנבים, ובכך יש צורך לבעל הבית אף אם אינו מתגורר בו כדי שלא יזיקו את הבית עצמו ולכן עליו להשתתף בכך, אולם אין לחייבו בהוצאות הנועדות לצורך השימוש בבית, כגון 'בית שער' שנועד למנוע מההולכים ברשות הרבים להביט לתוך החצר ולהפריע לפרטיות הדיירים, ומאחר ואינו דר שם אין לו צורך בכך והוא פטור (נתיבות המשפט סי' קסא, חידושים ב).

ונראה כי לפי שני הפירושים, הוצאות הזיפות מוטלות גם על בעל בית שאינו גר בבית, שהרי זהו צורך בסיסי למגורים כדי שלא יחדרו המים לבית, והדבר אף שומר על הבית שלא יתקלקל. אך לגבי הסיוד הדבר תלוי בשני הפירושים, שכן סיוד אינו חיוני כל כך וניתן למצוא שוכרים אף בלעדיו. ולכן, לפי הפירוש הראשון, אין לחייב בכך את בעל הבית שלא גר בבית, אך לפי הפירוש השני הוא חייב בכך שהרי הסיוד לא נועד רק לצורך השימוש בבית אלא גם שומר על הבית (ראה בית־ראובן עמ' קפה).

~ יום שני כ"ט כסלו ~

שימוש בחצר חברו ללא רשות

הלכות שכנים פרק ח, הלכה ד: הַמַּעֲמִיד סֻלָּם קָטָן... בְּצַד כָּתְלוֹ בְּתוֹךְ חֲצַר חֲבֵרוֹ אוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ – לֹא הֶחֱזִיק בְּגֶזֶל זֶה; וְכָל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הֶחָצֵר – בּוֹנֶה בְּצַד הַסֻּלָּם, וּמְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ... לְפִיכָךְ... אִם הֶעֱמִיד סֻלָּם קָטָן – אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ, שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ: 'אֵין עָלֶיךָ הֶפְסֵד; כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה, אַתָּה מְבַטְּלוֹ'.

וכתב על זה ה'טור' (חו"מ סי' קנג): 'ואינו נראה, 'דהיאך ישתמש בשל חבירו בעל־כרחו?', כלומר: גם אם בעל החצר לא צריך לחשוש שבהעמדת הסולם בחצירו תיקבע חזקה, איך ניתן לחייבו לאפשר לאחר להשתמש ברכושו.

ולמה לא נחייבנו מדין 'זה נהנה וזה לא חסר' שמטעם זה פוטרים (ב"ק כא, א) אדם שהתגורר בביתו של חבירו ללא ידיעתו מלשלם? כתב המהרשד"ם שלדעת הטור, הדברים אמורים רק לענין חיוב תשלומים בדיעבד, לאחר שכבר התגורר במקום, אך לכתחילה בוודאי יכול בעל הבית לעכב על ידו מלהתגורר בחצירו ללא רשות, אך לדעת הרמב"ם כאשר 'זה נהנה וזה לא חסר' אין הוא יכול למנוע מחברו אפילו מלכתחילה מלהשתמש ברכושו הפרטי.

אך לפי זה, מתעוררת לכאורה סתירה: הבית יוסף והרמ"א (חו"מ סי' קנג סי"ג) פסקו כדברי הרמב"ם שאין בעל החצר יכול למנוע מחבירו להניח את סולמו בחצירו, ועם זאת פסק הרמ"א (סי' שס"ג ס"ו) שלכתחילה יכול למנוע את חבירו מלהתגורר בביתו ללא רשות (ראה שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קנג)?

וב'דברי מלכיאל' (ח"ג סי' קנז) כתב שגם הרמב"ם מודה שיכול למנוע את חברו מלהתגורר בביתו, ורק לגבי העמדת סולם הוא חולק מהטעם שמפרש 'שהרי אומרין לו: אין עליך הפסד בזה, כל זמן שתרצה תטלנו', ויוכל להוציאו מחצרו אפילו בלי רשותו של בעל הסולם, ולכן כל זמן שאיננו צריך למקום זה אין לו הצדקה למנוע את העמדת הסולם בחצירו, אך כשחברו נכנס לדור בביתו, כשירצה להשתמש בבית יצטרך להמתין עד שהלה ייצא, ולכן יכול מלכתחילה למונעו מכך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וה'ערוך השולחן' (חו"מ קנג, טז) כתב שאף לדעת הרמב"ם אדם יכול למנוע מחבירו להניח את הסולם בחצירו, אלא שהרמב"ם דקדק וכתב: 'אם העמיד... אינו יכול למנעו', היינו שבא למחות בו לאחר שהעמיד, ומלכתחילה לא מנעו מכך, וכיון שגילה דעתו שאינו מקפיד על כך אינו יכול לחזור בו, אך הרשות בידו למונעו מלכתחילה.

~ יום שלישי ל' כסלו ~

מתי אין דין 'בר מצרא'?

הלכות שכנים פרק יב, הלכה ו: הַמּוֹכֵר כָּל נְכָסָיו לְאֶחָד – אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר שֶׁל שָׂדֶה אַחַת מֵהֶן מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ מֵאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה, שֶׁהֲרֵי הִיא וַאֲחֶרֶת קָנָה כְּאֶחָד.

בעל השדה שמכר את כל שדותיו לאדם אחד – בעל המיצר של אחת השדות אינו יכול לסלק את הקונה, כי תקנת חכמים להקדים את בעל המיצר משום 'ועשית הישר והטוב' (לעיל ה"ה) הייתה רק כשהמוכר אינו מפסיד, אבל סילוק הקונה משדה זו יכול לגרום לו הפסד, כי אם בעל המיצר של שדה אחת יקנה את אותה השדה, הקונה לא ירצה לקנות את שאר השדות של המוכר (בבא מציעא קח, ב ורש"י שם ד"ה ליח).

וכתב ה'תרומת הדשן' (סי' שלח):

מלשון הרמב"ם ניתן לדייק שרק כאשר בעל המיצר רוצה לקנות אחת מן השדות ("בעל המצר של שדה אחת") אין בו דין 'בר מצרא', כי הקונה לא ירצה לקנות את שאר השדות ללא שדה זו והרי זה הפסד למוכר, אך אם בעל המיצר רוצה לקנות את כל השדות יכול הוא לסלק את הקונה כי אין כאן הפסד למוכר.

אך לדעת הרא"ש (בבא מציעא שם, הביאו התרוה"ד), גם אם בעל המיצר רוצה לקנות את כל השדות אינו יכול לסלק את הקונה, לפי שלא מצוי אדם שיקנה את כל השדות ביחד, ואם כן, כשנזדמן לו קונה לכל שדותיו אינו צריך להודיע לבעל המיצר, כי שמא בתוך כך יתחרט הקונה ויגרם הפסד למוכר "ולא תיקנו לעשות הטוב והישר למצרן – שיהא רע למוכר".

וכן ביאר ה'קצות החושן' (סי' קעה סק"ב), שאפילו אם בעל המיצר יאמר שקונה את הכל – אין שומעים לו, שהרי אין המוכר צריך להמתין ולשאול את פיו האם הוא רוצה לקנות את הכל כיון שאינו בעל מיצר לשדות אלו.

~ יום רביעי א' טבת ~

למי שייכת התוספת?

הלכות שלוחין ושותפין פרק א, הלכה ה: הָיָה הַשַּׁעַר קָצוּב וְיָדוּעַ, וְהוֹסִיפוּ לַשָּׁלִיחַ בַּמִּנְיָן אוֹ בַּמִּשְׁקָל אוֹ בַּמִּדָּה – כָּל שֶׁהוֹסִיפוּ לוֹ הַמּוֹכְרִים, חֲרֵי הֵן שֶׁל שְׁנֵיהֶם; וְחוֹלֵק הַתּוֹסֶפֶת, הַשָּׁלִיחַ עִם בַּעַל הַמָּעוֹת.

בטעם הדין, נחלקו ראשונים. לדעת רש"י (כתובות צח, ב), כאשר המוכר מוסיף ללוקח יותר מהמחיר ששילם, יש להסתפק האם התכוון להעניק את התוספת לקונה העומד מולו או לבעל המעות, ומחמת הספק חולקים.

אך לדעת הרי"ף (שם) בוודאי התכוון המוכר לתת את התוספת לשליח, ואף על פי כן עליו להתחלק בה עם המשלח, כי על ידי מעותיו זכה במתנה ולכן יש לו גם זכות בה.

ולמחלוקת יש השלכה למעשה, כאשר המוכר אומר במפורש שנותן את התוספת לשליח. לדעת רש"י שהחלוקה היא מחמת הספק למי מיועדת המתנה, במקרה זה כולה שייכת לשליח, אך לדעת הרי"ף גם באופן זה עליו לחלוק אותה עם המשלח שהרי בזכותו קיבל את המתנה (ר"ן שם).

וכתבו המפרשים שדברי הרמב"ם נוטים לפירוש הרי"ף כי מהלשון 'חולק השליח עם בעל המעות' משמע שהשליח הוא העיקר, כי בעצם המתנה נועדה עבורו, אלא שמכל־מקום עליו לתת משלו לבעל המעות כיון שמחמתו זכה בה (בית יהודה ב, נט. וראה ערך השולחן חו"מ קפג, ה).

וב'שבט הלוי' (ח"ט סי' שה) נשאל לגבי עובד הטס בקביעות בשליחות המעסיק וצובר נקודות זכות המעניקות כרטיס נוסף בחינם – האם יש לחלק את ערך הכרטיס מתחלק בין השליח למעסיק?

והשיב: בהלכה זו מדובר בתוספת שניתנה באופן מקרי ולכן אינה נחשבת כחלק מהמקח אלא כמתנה צדדית, אך תוספת קבועה מראש הניתנת לכלל הקונים אינה נחשבת כמתנה אלא כחלק מהמקח וכולה למשלח.

אמנם, אם היה לשליח שיקול דעת לבחור היכן לטוס והוא בחר בחברה שבה ניתנת ההטבה, יש לראותו כגורם לקבלת התוספת, וההטבה מתחלקת בינו ובין המעסיק.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי ב' טבת ~

איך נקנית השותפות?

הלכות שלוחין ושותפין פרק ד, הלכה א: כְּשֶׁיִּרְצוּ הַשֻּׁתָּפִין לְהִשְׁתַּתֵּף, בְּמַה יִקְנֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן מָמוֹן חֲבֵרוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ? אִם בְּמְעוֹת נִשְׁתַּתְּפוּ – יָבִיא זֶה מְעוֹתָיו, וְיָבִיא זֶה מְעוֹתָיו... כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: בְּכָל הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנֶה הַלּוֹקֵחַ, בְּאוֹתָן הַדְּרָכִים עַצְמָן קוֹנִין הַשֻּׁתָּפִין זֶה מִזֶּה הַמָּמוֹן הַמֻּטָּל בֵּינֵיהֶן לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ.

לדעת הרמב"ם, אין השותפות נקנית בדיבור בלבד אלא צריך לעשות קניין, כדרכי הקניינים במקח וממכר (הגבהה, משיכה או חליפין), ואם לא עשו קנין – אף שהסכימו זה לזה, יכולים לחזור בהם, ואם אחד השותפים ירוויח בעסקה יוכל לומר 'לעצמי הרווחתי' ומה שהסכמנו בינינו היה 'דברים בעלמא' (שו"ת חתם סופר, חו"מ סי' צו. וראה רמב"ם הל' מכירה פ"ה הי"ד).

אך ה'מרדכי' (ב"ק פ"י סי' קעו) הביא את דעת מהר"מ שהשותפות נקנית אף ללא קנין, וההסכמה שהסכימו זה לזה בדיבור, היא עצמה נחשבת כקנין, כי בהנאה מכך שהם סומכים זה על זה הרי הם 'גומרים בדעתם' ומקנים זה לזה.

והביא ראיה מדברי הגמרא (בבא בתרא קו, ב) שאחים שהסכימו לחלק ביניהם את ירושתם על פי הגורל, כשעלה הגורל לאחד האחים קנו כולם את חלקם אף בלא מעשה קניין (ואינם יכולים לערער על החלוקה), כי בהנאה זו שכל אחד מהאחים נהנה מכך שהם נשמעים זה לזה, הרי הם גומרים בדעתם להקנות לכל אחד את חלקו ("בההוא הנאה דקא צייתי להדדי – גמרי ומקנו להדדי")

וה'חתם סופר' (שם) מיישב את שיטת הרמב"ם שיש חילוק בין שני הענייניים: בחלוקת הירושה ע"פ הגורל הם שותפים כבר קודם החלוקה, שהרי נפלו לאחים נכסים בשותפות ולכן מועילה 'גמירות הדעת', אבל אי אפשר ליצור שותפות חדשה בלא קנין.

וב'שלחן ערוך' (חו"מ סי' קעו ס"א) פסק כדעת הרמב"ם ש"אין השיתוף נגמר בדיבור... שלא יוכלו לחזור בהם, ואינו מתקיים אלא בקנין, וכיון שצריך קנין – כל דבר ודבר לפי קנינו מתקיים שיתופו".

והרמ"א הביא דעת ה'מרדכי' שאין השותפים צריכים קנין "אלא כל מה שמתנים זה עם זה מתקיים אפילו באמירה בעלמא, ואינן יכולין לחזור בהן כל זמן השותפות שהתנו".

~ יום שישי ג' טבת ~

עסקים פרטיים בזמן העבודה

הלכות שלוחין ושותפין פרק ז, הלכה ז: הַמּוֹשִׁיב אֶת חֲבֵרוֹ בַּחֲנוּת לְמַחֲצִית שָׂכָר – אִם הָיָה אֻמָּן, לֹא יַעֲסֹק בְּאֻמָּנוּתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין עֵינָיו עַל הַחֲנוּת בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בְּאֻמָּנוּתוֹ . . וְלֹא יִהְיֶה לוֹקֵחַ וּמוֹכֵר דְּבָרִים אֲחֵרִים; וְאִם לָקַח וּמָכַר, הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע.

יש להבין: אמנם המוכר נהג שלא כדין כשעסק בעסקיו הפרטיים בעת העבודה, אך מאיזה טעם יתחלק עמו ברווחים שהגיעו מממונו הפרטי?

יש המבארים:

מאחר שמצד הדין אין לו להתעסק במסחר אחר בשעות העבודה, הרי כשעשה כן הרי זה כאילו הלווה לבעל החנות חצי מהכסף שסחר בו, ונמצא שבעל החנות שותף עמו בדמי ההשקעה ולכן הוא נוטל חצי מהרווחים (ראה רא"ש ב"מ פ"ה ס"מ, שו"ת משפטים ישרים א, סי' מד).

וה'נתיבות המשפט' (סי' קעו סק"כ) מבאר זאת על פי ההלכה שהשוכר פועל לעשות לו מלאכות, ובמהלך העבודה מצא הפועל מציאה הרי היא שייכת לפועל כי הגבהת המציאה אינה חלק מהעבודה לה נשכר, אולם אם בעל הבית שכרו ללקט מציאות, כגוון שנחסרו מי הנהר ושכרו ללקט את הדגים הנמצאים באגם, אף אם בתוך כך מצא מציאה אחרת הרי היא של בעל הבית, מאחר ונשכר למלאכה זו, ולכן כל פעולה שעושה בתחום זה שייכת לבעל הבית – "יד פועל כיד בעל הבית" (ראה שו"ע חו"מ סי' ער ס"ג).

וכן בעניינו: מדובר באופן שנשכר לעסוק בכל מה שבעל החנות ייתן לו לעסוק ולא רק בסחורה מסוימת, ונמצא שכוח העבודה שלו משועבד לבעל החנות כמו כוח העבודה של הפועל המשועבד למעסיק, ולפיכך דין עסקה זו כשאר העסקאות שעושה בסחורות של בעל החנות, ולכן יתחלק הרווח ביניהם.

ובכך מובנים דברי הש"ך (חו"מ סי' קעו ס"ק כ"ב) לגבי שותפים שהשתתפו בסכום מסוים שאמנם אסור לאחד מהם להתעסק בסחורה אחרת, אולם אם עבר והתעסק – הרווח שלו. ולפי האמור מובן כי אין הדבר דומה לנאמר בהלכה זו שהיושב בחנות צריך לחלוק ברווחים עם בעל הבית, כי שם השותפות מוגבלת לסכום מסוים וכוח הפעולה שלו אינו משועבד לשותף לדברים אחרים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש ד' טבת ~

נאמנות מוגבלת

הלכות שלוחין ושותפין פרק י, הלכה ה: רְאוּבֵן שֶׁהִטִּיל לַכִּים אַרְבַּע מֵאוֹת דִּינָרִים, וְהִטִּיל שִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וְנִשְׁתַּתְּפוּ וְנָשְׂאוּ וְנָתְנוּ בְּיַחַד, וַהֲרֵי הַמָּמוֹן כֻּלּוֹ בְּיַד רְאוּבֵן, וְטָעַן רְאוּבֵן שֶׁפָּחַת מִן הַקֶּרֶן חָמֵשׁ מֵאוֹת – אֵין אוֹמְרִין: 'שְׁבַע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין שֶׁפָּחֲתוּ כָּךְ, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן חֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ', אֶלָּא יִשְׁבַּע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין, וְיֵלֵךְ בַּמֶּנֶה שֶׁבְּיָדוֹ בִּלְבַד, וְלֹא יְשַׁלֵּם שִׁמְעוֹן כְּלוּם... שֶׁאֵין הַשֻּׁתָּף מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁבַּע וְיִטֹּל מַה שֶּׁבְּיַד חֲבֵרוֹ.

מבואר בהלכה זו, כי שבועת השותפים אינה מועילה להוציא ממון אלא רק להחזיק מה שתחת ידו. ולכן, אחד השותפים הטוען שמגיע לו סכום מסוים מתוך ממון השותפות הנמצא אצלו, נאמן בשבועה ואינו חייב למסור את אותו סכום לחברו, אך הטוען שהשותף השני צריך להוסיף ולשלם לו עבור הפסדים שנגרמו לעסק המשותף, אינו נאמן על כך בשבועה.

ויש להבין: הלכה פסוקה היא שהשולח את חברו לבצע בעבורו שליחות הכרוכה בהוצאה כספית, אם השליח טוען שהוציא סכום מסוים, הרי הוא נשבע ונוטל מה שתובע, וכיון שגם כל שותף פועל בשליחות חברו (ראה הל' גזלה ואבדה פ"י ה"ז), מדוע לא יטול בשבועה את ההוצאות שלטענתו היו לו?

ויש לבאר: השולח את חברו להשקיע בעבורו ואינו מציין את גובה ההשקעה, מקבל על עצמו לשלם כל סכום שיידרש, ומאחר ואין באפשרותו לדעת כמה השקיע השליח, בוודאי הכוונה שהשליח יהא נאמן בשבועה על כל סכום שיטען.

אך כאשר השותף נותן לחברו סכום מסוים להשקעה, אין כאן הבעת נאמנות על כל סכום שיטען שהוציא מעבר לכך, ואמנם אם יוכיח שנגרמו לו הפסדים יותר מסכום ההשקעה יצטרך השותף השני לשאת בחלקו בהפסד שהרי העסק משותף לשניהם לרווח ולהפסד, אך ללא הוכחה אינו נאמן בשבועה על כל סכום שיטען עליו, והמוציא מחברו עליו הראיה (שו"ת שב יעקב חו"מ סי' ז, וראה תומים סי' צג, י).

אגרות קודש

ב"ה, ח"י כסלו, תשי"ח
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה אברהם שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי"א כסלו והקודמיו.

פשיטא אשר גם השתא עליו לחלק דמי חנוכה כבשנים שעברו, ובהתלמידים שיש איזה ספק, להקל, ז.א. לתת גם להם.

בשאלתו אודות התיקון טעות בהשיחות, פשיטא שיש לתקן, והרי דין הוא בשו"ע שצ"ל הספרים מתוקנים, ובפרט ענינים שבדפוס.

בודאי יודיע בפרטיות מההתועדות די"ט כסלו במושבות אנ"ש אשר באה"ק ת"ו, ובפרטיות הדרושה גם ע"ד ההתועדות דכפר חב"ד והכינוסים שהיו.

בברכה להתועדות פעילה ושמחה ולבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום ראשון כ"ח כסלו ~

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ עֲלִיָּה לְמַעְלָה מִבֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[2], וְנָפַל כֹּתֶל מִכָּתְלֵי הַבַּיִת - אֵין בַּעַל הָעֲלִיָּה נוֹתֵן לוֹ כְּלוּם בִּיצִיאוֹתָיו[3], וְכוֹפֶה[4] אֶת בַּעַל הַבַּיִת לִבְנוֹתוֹ כְּשֶׁהָיָה. אֲבָל[5] אֵין בַּעַל הַבַּיִת כּוֹפֶה לְבַעַל הָעֲלִיָּה לִבְנוֹת כֹּתֶל עֲלִיָּה שֶׁנָּפַל. וְהַתִּקְרָה[6] שֶׁל בַּיִת - חֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[7], וְהַמַּעֲזִיבָה[8] שֶׁעַל הַתִּקְרָה - חֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הָעֲלִיָּה[9].

2) כגון אחים שחלקו ירושת אביהם, באופן שאחד קיבל בית ואחד עלייה, וראה בבא מציעא קיז. ברש"י דיבור המתחיל של שנים. 3) שכן אמרו במשנה שם: "הבית והעלייה של שניים שנפלו אמר בעל העלייה לבנות [את ביתו]" – הרי שבעל הבית בונה לבדו בלי השתתפותו של בעל העלייה (כסף משנה). 4) כלומר, על ידי בית־הדין שיורדין לנכסיו (כסף משנה). ומקור דברים אלו בירושלמי (פרק י דבבא מציעא הלכה ד) בדין בית הבד שהוא בנוי בסלע וגינת אחר על גביו ונפחת גגו של בית הבד, היא קרקעיתה של הגינה, שאמרו במשנה שם שבעל הגינה יורד וזורע למטה עד שיתקן בעל בית הבד את גגו, ואמרו על כך בירושלמי שכל זה אינו אלא כשאין בעל בית הבד לפנינו, אבל אם הוא לפנינו אין צריך לירד ולזרוע אלא כופין אותו לתקן. 5) זהו דבר פשוט, שהרי אין לבעל הבית כל עניין בתיקון העלייה, ואדרבה אם אין עלייה על גביו – הבית שווה יותר (מגיד משנה). 6) הנסרים (בבא מציעא קיז.). 7) כלומר, הוא צריך לתקנה, שהיא חלק מן הבית ולא מן העלייה. 8) "והוא הטיט והעפר שטוחין על התקרה [כרצפה לבעל העלייה]" (פירוש המשניות לרבינו שם) והוא מלשון הפסוק (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (רש"י שם). 9) הוא צריך לעשותה, שהיא עשוייה להשוות את הגומות ברשותו ולפיכך תיקונה מוטל עליו. ואף על פי שלעניין שוכר ומשכיר פסק רבינו (פרק ו מהלכות שכירות הלכה ד) שהתחתון, הוא המשכיר, חייב לתקן גם את המעזיבה שברשות העליון מפני "שהמעזיבה חיזוק התקרה היא", וכדעת חכמים במשנה (שם קטז:) – סובר רבינו שלא נחלקו חכמים ורבי יוסי אלא בשוכר ומשכיר אבל בשותפין הכול מודים שבעל העלייה מתקן את המעזיבה שברשותו. והרשב"א בבא בתרא ז. כתב שגם בשותפין על התחתון לתקן את המעזיבה (מגיד משנה).

ב. נָפְלוּ[10] שְׁנֵיהֶם, הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה[11] - חֲרֵי שְׁנֵיהֶם חוֹלְקִין בָּעֵצִים וּבָאֲבָנִים וּבֶעָפָר[12]. וְאִם[13] נִשְׁתַּבְּרוּ מִקְצָת הָאֲבָנִים - רוֹאִין[14] אֵי זוֹ רְאוּיָה לְהִשְׁתַּבֵּר, אִם אַבְנֵי הַבַּיִת אוֹ אַבְנֵי הָעֲלִיָּה. וְדָבָר זֶה יָדוּעַ מִדֶּרֶךְ הַנְּפִילָה: אִם נָפַל הָעֶלְיוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן וַהֲרָסוֹ[15], אוֹ נִשְׁמַט הַתַּחְתּוֹן וְנָפַל הָעֶלְיוֹן וְנֶהֱרַס[16]. וְאִם אֵינָן יוֹדְעִין כֵּיצַד נָפַל[17] - חוֹלְקִין הָאֲבָנִים הַשְּׁלֵמוֹת וְהַשְּׁבוּרוֹת.

10) משנה שם קטז: 11) ושניהם הסכימו ביניהם שלא לבנותם מחדש, וראה להלן הלכה ג. [ונראה מדברי רבינו שכתב בסמוך: "ואם נשתברו מקצת האבנים", – שכאן מדובר באופן שכולן שלימות, או שכולן שבורות, ואם כן אין הבעייה על כמה שלימות ושבורות לזה, וכמה לזה, אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם. וראה להלן שבנוסחת הרי"ף ורש"י וכתב־יד מינכן לא גרסינן בגמרא "עלייתא איתבור" (=העלייה נשברה) ו"תתייתא איתבור" (=התחתונה נשברה) אלא הפירוש הוא כנ"ל, וראה עוד להלן]. 12) [חלק כחלק, חצי לכל אחד ואחד (וראה בפרק י"א מהלכות זכייה ומתנה הלכה ז ש"יחלוק" הוא מחצה). ובגמרא שם הקשו: "רישא אמאי חולקין ניחזי אי בחבסא נפיל, אי בחבטא נפיל, לא צריכא דנפיל בליליא, וליחזינהו בצפרא דפנינהו" (כן הנוסחא ברי"ף, ברש"י ובכתב־יד מינכן, ועיין רמב"ן). כלומר: הגמרא סברה שאין כאן סכסוך על האבנים השלימות והשבורות אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם, וכמו שכתבנו למעלה. וסברה כמו כן, שלפי זה, אם נפרש שיש לשניהם חלקים שווים – אין כאן חידוש שחולקים בשווה. אלא על כורחנו שהאחד גבוה מחבירו ואבניו ועפרו מרובה משל חבירו וכמו שפירש רש"י (לפי הנוסחא שהביא הרמב"ן והרשב"א בדבריו. ועיין במגיד משנה ובמלאכת שלמה ובב"ח סימן קסד). וצריך לומר שזהו אחד מתנאי השותפות שבמקרה של נפילה יתחלקו ביניהם (ועיין רמב"ן ורשב"א שם), ועל זה מקשה הגמרא: "ניחזי אי בחבסא נפיל" = נראה אם נפלה החומה תחתיה, וודאי העליונים לבעל העלייה והתחתונים לבעל הבית, "אי בחבטא נפיל" = אם נפלה העלייה למרחוק – הרחוקים לבעל העלייה והמקומיים לבעל הבית, ועל זה מתרץ שנפל בלילה ופינו אותם משם ולא ידוע. אולם רבינו הביא המשנה כלשונה ולא פירשה כשנפלה בלילה ופינוה, כמו שאמרו בגמרא, מפני שסמך על התוספתא (פרק י"א דבבא מציעא הלכה א) המפרשת משנתנו כשיש לשניהם חלקים שווים, ולפי זה לא קשה כלל "ניחזי אי בחבסא נפיל, אי בחבטא נפיל" ואין צורך לפרש כשנפלה בלילה ופינוה. וזה לשון התוספתא: "הבית והעלייה של שניים שנפלו [שניהם חולקין בעצים ובאבנים ובעפר – כן הוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בכתב־יד ווין ובדפוס ראשון] במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם שווין, אבל אם היה אחד גדול ואחד קטן, זה נוטל שלו וזה נוטל שלו", ועיין עוד ברמב"ן ובמגיד משנה בשם רשב"א]. 13) משנה שם, ולפי פירושה בשקלא וטריא בגמרא. 14) כגון, שנפל הבית ביום, או שאפילו נפלו בלילה, אבל עדיין לא פונו. 15) שאז העליונות משתברות. 16) שאז התחתונות משתברות. 17) משנה שם, והוסברה בגמרא, כגון שנפל בלילה והאבנים פונו, וזה שפינה הלך ואיננו שישאלו אותו.

ג. אָמַר[18] בַּעַל הָעֲלִיָּה לְבַעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת[19], כְּדֵי שֶׁיִּבְנֶה עֲלִיָּתוֹ עַל גַּבָּיו, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה - הֲרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה אֶת הַבַּיִת כְּשֶׁהָיָה, וְיוֹשֵׁב וְדָר בְּתוֹכוֹ עַד אֲשֶׁר יִתֵּן כָּל יְצִיאוֹתָיו[20], וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא וְיִבְנֶה עֲלִיָּתוֹ אִם רוֹצֶה.

18) משנה שם קיז. וכחכמים ולא כרבי יהודה. 19) על חשבון בעל הבית בלבד. 20) ואינו צריך להעלות לו שכר דירה מפני שהבית משועבד לעלייה (בבא קמא כ:) [ומה שכתב רבינו למעלה הלכה א שכופה בעל העלייה את בעל הבית לבנות את הכותל שנפל – אין זה אלא משום שהבית קיים, שהרי "ביתא לעלייה משתעבד" (בבא קמא שם), ויכול בעל העלייה לכוף אותו לבנות הכותל שנפל (ודלא כדעת הרשב"א שהביא המגיד־משנה שרק הבית משתעבד ולא בעל הבית), אבל כאן שנפל הבית אין בעל העלייה כופה לבעל הבית לחזור ולבנות שמכיוון שנפל הבית אין בעל הבית משועבד עוד (כעין סברת הרשב"א, וראה במגיד משנה וכסף משנה). ובבית הבד הבנוי בסלע וגינה על גביו ונפחת גגו של בית הבד – וודאי יכול לכופו לבעל בית הבד שיתקן גגו, וכן מפורש בירושלמי שם. אבל יש להבין למה השמיט זאת רבינו להלן בהלכה ח, ולא כתב שיכול לכופו].

ד. וְאִם[21] אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לִבְנוֹת[22] - בַּעַל הָעֲלִיָּה נוֹטֵל[23] שְׁלִישׁ[24] הַקַּרְקַע, וּבַעַל הַבַּיִת שְׁנֵי שְׁלִישִׁים.

21) שם בברייתא וכרבי נתן וכרבא שהכריע כמותו. 22) שהם עניים. 23) כגון, שהם רוצים לזרוע על שטח, או שרוצים שניהם למכור אותו, וראה תוספות שם דיבור המתחיל לא לזה ולא לזה, וסמ"ע שם סעיף קטן יד, טו. 24) וכפי שמנמקת הגמרא. שהעלייה אוכלת בקרקע שליש, היינו, שאם היה הבית ראוי לעמוד תשעים שנה, אינו ראוי כעת לעמוד אלא שישים שנה, וכן יש לו בקרקע (תורת חיים שם).

ה. רָצָה[25] בַּעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת בֵּיתוֹ - בּוֹנֶה כְּשֶׁהָיָה[26]. וְאִם בָּא לְשַׁנּוֹת בַּכְּתָלִים: אִם חִזֵּק אוֹתָן וְהִרְבָּה[27] בְּרָחְבָּן יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהָיוּ[28] - שׁוֹמְעִין לוֹ; רָצָה לְמַעֵט בְּרָחְבָּן אוֹ לִפְחֹת מֵחֲזָקָן, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אֲבָנִים וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִיר לְבֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[29] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. בָּא[30] לְשַׁנּוֹת אֶת הַתִּקְרָה לְקוֹרוֹת כְּבֵדִין וַחֲזָקִין - שׁוֹמְעִין לוֹ; לִפְחֹת בְּרָחְבָּן פָּחוֹת מִמָּה שֶׁהָיוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. הִרְבָּה בַּחֲלוֹנוֹת[31] אוֹ שֶׁהוֹסִיף בְּגֹבַהּ[32] הַבַּיִת - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; מִעֵט בַּחֲלוֹנוֹת אוֹ שֶׁמִּעֵט בְּגֹבַהּ הַבַּיִת - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן[33] בַּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה אוֹתָהּ, אִם רָצָה, כְּשֶׁהָיְתָה. וְאִם בָּא לְשַׁנּוֹת הַכְּתָלִים, לְהַרְחִיב וּלְהַחֲזִיק - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַכְבִּיד עַל כֹּתֶל הַתַּחְתּוֹן; אֲבָל לְמַעֵט - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן בְּקוֹרוֹת תִּקְרָה הָעֶלְיוֹנָה: אִם שִׁנָּה אוֹתָם לְקַלִּים מִמָּה שֶׁהָיוּ - שׁוֹמְעִין לוֹ; לִכְבֵדִים מֵהֵן - אֵין שׁוֹמְעִים לוֹ. הִרְבָּה בַּחֲלוֹנוֹת אוֹ שֶׁמִּעֵט בְּגֹבַהּ הָעֲלִיָּה - שׁוֹמְעִין לוֹ; אֲבָל אִם מִעֵט בַּחֲלוֹנוֹת אוֹ הִרְבָּה בְּגָבְהָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

25) שם מימרא של רב אחא בר אדא משמו של עולא. 26) אבל אסור לו למעט ממידת חוסנו כבסמוך. 27) כלומר, או שהרבה ברוחב. 28) כגון, שהיו לבנים שאין רוחבם אלא שלושה טפחים (למעלה פרק ב הלכה יח) ועשאם אבנים שרוחבם שישה טפחים (שם). וראה להלן. 29) כגון מגזית שרחבה חמישה טפחים (שם) לגוויל שרוחבו שישה טפחים (שם). כן הוא בגמרא בבא מציעא שם. 30) מימרא שם. 31) במימרא הנ"ל. ואף זה גורע מהחוזק של הבית. 32) שבית נמוך יותר חזק מגבוה. 33) היינו, לעיקרון שלא לשנות, אבל ביחס הפוך: בעל הבית אסור לו למעט בחוזק הבית וברוחבו, ומותר לו להרבות, ואילו בעל העלייה אסור לו להרבות בכובד העלייה ומותר לו למעט. ומן הכלל הזה נובעים כל הפרטים דלהלן.

ו. נִתְדַּלְדְּלוּ[34] קוֹרוֹת הַבַּיִת וְיָרְדוּ לַאֲוִיר הַבַּיִת: אִם הִגִּיעוּ לְתוֹךְ[35] עֲשָׂרָה טְפָחִים - סוֹתֵר[36] וּבוֹנֶה[37]; וְאִם לֹא הִגִּיעוּ - יָכוֹל בַּעַל הָעֲלִיָּה לְעַכֵּב עָלָיו. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: אֲנִי אֶשְׂכֹּר לְךָ מָקוֹם כְּדֵי שֶׁתָּדוּר בּוֹ עַד שֶׁאֲתַקֵּן הַתִּקְרָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי רוֹצֶה שֶׁאֶטְרַח מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי שֶׁתְּתַקֵּן אֶת בֵּיתְךָ.

34) בבא בתרא ו: ז. וכרב חמא. נתדלדלו, היינו, שהכתלים נשארו חזקים ורק התיקרה ירדה, שלא כרש"י המפרש שהכתלים טבעו בקרקע. 35) שאין אדם יכול לדור למטה מעשרה טפחים, ואין זה יכול לדחותו מרשותו (סמ"ע סימן קסד סעיף קטן ו). 36) את התקרה הרעועה. 37) היינו, בעל הבית בונה את התקרה, והעליון את המעזיבה כמו בהלכה א (מגיד משנה).

ז. הִתְנוּ[38] בֵּינֵיהֶם דָּבָר זֶה[39]: אִם נִשְׁאַר בְּגֹבַהּ הַבַּיִת כְּדֵי שֶׁיִּקַּח אָדָם חֲבִילָה[40] בֵּינוֹנִית עַל רֹאשׁוֹ וְיִכָּנֵס בָּהּ תַּחַת קוֹרוֹת אֵלּוּ שֶׁנֶּעֱקְרוּ - אֵינוֹ סוֹתֵר; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהִכָּנֵס בָּהּ עַד שֶׁיְּכוֹף אֶת רֹאשׁוֹ - סוֹתֵר וּמְתַקֵּן וּבוֹנֶה, וְאֵין בַּעַל הָעֲלִיָּה יָכוֹל לְעַכֵּב, שֶׁהֲרֵי הִתְנוּ בֵּינֵיהֶם תְּחִלָּה.

38) במימרא של רב חמא שם. 39) כלומר, כשחלקו התנו שאם תשפל העלייה יסתרו ויבנו מחדש. כרב הונא בנו של

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רב יהושע, שם. 40) רש"י (שם דיבור המתחיל איסורייתא) מפרש: "חבילת קנים".

ח. בֵּית[41] הַבַּד[42] שֶׁהוּא בָּנוּי בָּעֲבִי הָהָר וְגִנָּה אַחַת[43] עַל גַּבָּיו[44], וְנִפְחָתוּ שְׁמֵי בֵּית הַבַּד[45] כְּאַרְבָּעָה טְפָחִים[46] אוֹ יוֹתֵר - הֲרֵי בַּעַל הַגִּנָּה יוֹרֵד וְזוֹרֵעַ לְמַטָּה, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה זֶה לְבֵית כִּפּוּי[47], וִיתַקֵּן הָעֶלְיוֹן[48] קַרְקַע גִּנָּתוֹ וְיִזְרַע כָּל גִּנָּתוֹ.

41) בבא מציעא קיז: במשנה. 42) מקום שעוצרים בו זיתים, להוציא מהם שמנם. 43) והיא שייכת לאחר. 44) באופן שתקרת בית הבד היא קרקעיתה של הגינה. 45) תקרת בית הבד. 46) כשמואל ולא כרב (שם קיח.). לפי שאין אדם זורע חציו למעלה וחציו למטה (שם). ואם נפחת בפחות מארבעה טפחים – לא איכפת לנו לפי שאין לך מקום חשוב בפחות מארבעה טפחים כמו שאמרו בכמה מקומות בתלמוד. 47) תקרה. 48) שתיקון המעזיבה שייך לעליון, כשיטת רבינו למעלה הלכה א.

ט. שְׁתֵּי[49] גִּנּוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ[50], וְהַיָּרָק בֵּינְתַּיִם בְּגַבֵּה עֲבִי הָאָרֶץ שֶׁבֵּינֵיהֶם[51]: כֹּל שֶׁהָעֶלְיוֹן יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִטֹּל אוֹתוֹ מֵעֶקְרוֹ[52] - הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ[53], וּבִלְבַד[54] שֶׁלֹּא יֵאָנֵס אֶת עַצְמוֹ[55]; וְהַשְּׁאָר - שֶׁל תַּחְתּוֹן[56]. הָיָה[57] מַגִּיעַ לְנוֹפוֹ, וְאֵינוֹ מַגִּיעַ לְעֶקְרוֹ - לֹא יִטֹּל הָעֶלְיוֹן[58]; וְאִם נָטַל - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ. אֲבָל הָאִילָן[59] הָעוֹמֵד עַל הַמֶּצֶר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֶה לְתוֹךְ שְׂדֵה אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי שְׁנֵיהֶם חוֹלְקִין[60] בְּפֵרוֹתָיו.

49) שם קיח: במשנה. 50) ששתיהן סמוכות במורד ההר, וקרקעית האחת גבוהה משל חברתה. 51) ונתעורר דין־ודברים ביניהם: העליון אומר שלי הוא, שבקרקעי גדל, והתחתון אומר שלי הוא, שבאוויר שלי גדל, שאם רצה ממלא בעפר עד למעלה ואין כאן ירק. 52) אף שאינו מגיע לנופו, ומה שנמצא בגמרא שם: "מגיע לעיקרו ואין מגיע לנופו, מאי, תיקו" ואם כן זה נשאר בספק, ויש לפסוק שלא ייטול העליון כדלהלן – נראה שרבינו לא גרס לה. 53) כרבי שמעון במשנה שם, שכן פסק ריש לקיש שם קיט. ומעיקר הדין סובר רבי שמעון כרבי יהודה שם שהכול לתחתון, שאם ירצה התחתון למלאות גינתו עפר אין כאן ירק". אלא כל מה שיכול עליון לפשוט את ידו וליטול – מפקיר הוא לגבי תחתון. 54) מימרת דבי רבי ינאי שם קיט. 55) כלומר, שלא יתפשט כל כך עד שיגיע לידי סכנה (פרוש המשניות לרבינו שם). 56) [אפילו השורשים. ומה שאמר רבא (שם קיח:) ששורשי הירק הם של עליון אפילו לדעת רבי יהודה – אין זה אלא אם הוא יכול לפשוט ידו וליטול, אבל אם אינו יכול לפשוט ידו וליטול, הרי הוא מפקירו לתחתון, ועיין רש"י שם במשנה דיבור המתחיל והשאר]. 57) שם קיט. בעייה של רב ענן שלא נפתרה. 58) לא פסק שיחלוקו, כדין כל ספק בממון, מפני שהתחתון הוא המוחזק (כסף משנה). ועוד שהרי הלכה כרבי יהודה שהכול לתחתון, כנ"ל, אלא שהוא מפקיר לעליון וכיוון שספק הוא אם מפקיר לעליון הרי הוא בחזקתו (=בחזקת התחתון). 59) שם קז. כשמואל ולא כרב. כלומר ענפיו נוטים, אבל שורשיו בתוך המצר, שהוא של שניהם (תוספות שם דיבור המתחיל אילן). 60) כיוון שהוא יונק מקרקע של שניהם.

י. שָׁטַף[61] נָהָר אֶת זֵיתָיו וּשְׁתָלָם בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְאָמַר הַלָּה: זֵיתַי אֲנִי נוֹטֵל - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִשּׁוּם[62] יִשּׁוּב הָאָרֶץ[63], אֶלָּא יַעַמְדוּ בִּמְקוֹמָן[64]. וְאִם[65] עָקְרָן הַנָּהָר בְּגוּשֵׁיהֶן[66], כְּשֶׁשְּׁתָלָן - יַחְלְקוּ הַפֵּרוֹת בַּעַל הַשָּׂדֶה עִם בַּעַל הַזֵּיתִים כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים[67], וּלְאַחַר שָׁלֹשׁ - הַכֹּל לְבַעַל הַשָּׂדֶה[68]. וְאִם לֹא נֶעֱקְרוּ בְּגוּשֵׁיהֶן - הַכֹּל לְבַעַל הַקַּרְקַע מִיָּד[69].

61) ברייתא שם קא. 62) ראה סמ"ע סימן קסח סעיף קטן א. שהראשון שנטע עד עכשיו אף להבא ייטע, ואילו זה שהביא הנהר את הזיתים לרשותו, לא היה נוטע מעצמו, ואנו מעוניינים להרבות במטעים בארץ. 63) מימרא של רבי יוחנן בגמרא שם. אבל בחו"ל שומעים לו, ויכול ליטול את זיתיו (שם קא:), וכן הוא בשולחן ערוך סימן קסח סעיף א. ועיין אור שמח. 64) אם בעל השדה רוצה בהם (סמ"ע סעיף קטן ה). 65) מימרא בשם ריש לקיש שם קא. 66) גושי העפר שסביב האילנות ואף אם לא ניטעו היו יכולים לחיות מאותו עפר, והרי הם כמו שלא נעקרו ואין בהם משום ערלה (פרק י מהלכות מעשר שני ונטע רבעי הלכה יב). 67) שאף על פי שיכולים לחיות מהגושים בלבד – אינם יכולים לגדל פירות בלי הקרקע של זה (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובלי הגושים, היו אסורים מחמת ערלה (גמרא שם) ולפיכך יש לשניהם חלק בהם. ואף על פי שהמוצא אבידה בזוטו של ים ובשלוליתו של נהר הרי היא שלו שוודאי נתייאשו הבעלים ממנה (פרק י"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה י) – אין זה אלא במטלטלין, אבל בקרקע אין הייאוש מועיל (פרק ח שם הלכה יד) וכיוון שנעקרו עם גושיהם יש להם דין קרקע (משנה למלך). 68) שהרי הוא אומר לבעל הזיתים: אם הייתי אני נוטע אותם לפני שלוש שנים, האם לא הייתי אוכל פירותיהם? (גמרא שם). 69) שכיוון שנעקרו בלי גושיהם – דין מטלטלין להם, וזכה בהם בעל השדה בייאוש כדין זוטו של ים (משנה למלך). והמדובר בגוף העצים ובשבחם, שהרי הפירות אסורים בערלה עד השנה הרביעית (סמ"ע סימן קסח סעיף קטן ד).

יא. כַּיּוֹצֵא בּוֹ[70], הַמּוֹכֵר[71] זֵיתָיו לְעֵצִים[72]: אִם[73] פָּסַק עִמּוֹ לָקֹץ מִיָּד - כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁיַּעֲשׂוּ הֲרֵי הֵן לְבַעַל הַקַּרְקַע[74]; וְאִם[75] הִתְנָה עִמּוֹ לָקֹץ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה - כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁיּוֹצִיאוּ לְבַעַל הָעֵצִים. מָכַר סְתָם: אִם עָשׂוּ פָּחוֹת[76] מֵרְבִיעִית לְסְאָה[77] חוּץ מִן הַהוֹצָאָה[78] - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַזֵּיתִים[79]; עָשׂוּ רְבִיעִית לְסְאָה חוּץ מִן הַהוֹצָאָה - הֲרֵי אֵלּוּ יַחֲלֹקוּ[80].

70) כלומר, כשם שאמרנו שלאחר שלוש שנים הכל לבעל השדה, כמו כן בהא דלהלן הכל לבעל הקרקע. 71) בבא מציעא ק: במשנה. 72) להסקה או לבניין, ולא לגדל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פירות. 73) התברר בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. 74) היינו, הכל במשמעות הלשון (ולא כשיטת הרשב"א, שהביא המגיד־משנה, שלבעל הזיתים יש תמיד חלק בהם). 75) אף זה בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. 76) שאז אין הבעלים מקפידים מזה. 77) שהם רעים כל כך, עד שסאה מהם אינו מוציא רביעית הלוג שמן. 78) של המסיקה והעצירה, וכדומה, שם ק: קא. מימרא של רבי שמעון בן פזי. 79) שלפי שהם רעים כל כך אין בעל הקרקע מקפיד אם בעל הזיתים נוטלם לעצמו (גמרא שם). 80) שיש לשניהם חלק בהם: זה אומר זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלה (משנה שם).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבאר בו מה שיש לשותפין בחצר לעשותו שכופין בו זה את זה, והדברים שיכול האחד למנוע לחבירו לעשות בחצרו, וכן מה שכופין בני מבוי זה לזה לעשות, ומה שמונעין האחד לאחר לעשותו.

א. חֲצַר[2] הַשֻּׁתָּפִין - כָּל אֶחָד מֵהֶן כּוֹפֶה[3] אֶת חֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת בָּהּ בֵּית שַׁעַר[4] וָדֶלֶת[5], וְכֵן[6] כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהֶחָצֵר צְרִיכָה לָהֶם צֹרֶךְ גָּדוֹל, אוֹ דְּבָרִים שֶׁנָּהֲגוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה לַעֲשׂוֹתָם; אֲבָל שְׁאָר הַדְּבָרִים, כְּגוֹן צִיּוּר וְכִיּוּר[7] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ כּוֹפֵהוּ[8]. עָשָׂה אֶחָד מֵהֶן מֵעַצְמוֹ, אִם גִּלָּה הַשֵּׁנִי דַּעְתּוֹ שֶׁנּוֹחַ לוֹ בַּמֶּה שֶׁעָשָׂה חֲבֵרוֹ - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל[9], וְנוֹתֵן חֶלְקוֹ בַּהוֹצָאָה.

2) בבא־בתרא ז: במשנה, וכדעת תנא־קמא ולא כרבן שמעון בן גמליאל, כי הכלל הנמסר בשם רבי יוחנן, בכמה מקומות בתלמוד, שהלכה כרשב"ג במשנה, אינו מוסכם, ויש מן האמוראים שלדעתם לא אמר כן רבי יוחנן מעולם (כסף־משנה בשם הר"ן, וכ"ה בחידושי ר"י מיגאש. וראה בבבא־מציעא לח:). 3) אם השני אינו רוצה להשתתף מרצונו הטוב בהוצאות אלו. 4) תא, ששומר החצר יושב בו לשמור מפני עוברים ושבים שלא יזיקו בחצר בראייתם (בבא־בתרא ב:). ובגמרא שם לא התירו עשיית בית שער זה, אלא אם הוא בחוץ ואין לו דלת וכו', שאם לא כן לא יוכלו העניים להכנס. ורבינו השמיט כל זה. 5) וכן נגר ומנעול ('נתיבות' סימן קסא. וכל־שכן מהלכה ב). 6) תוספתא בבא־מציעא פרק יא (הובאה ברי"ף ב"ב פ"א, ותוכנה בהלכה הבאה), שאם היה שרוי עמהם באותה חצר משעבדין אותו על הכל. 7) אף הוא מין ציור. 8) למד כן ממה שאמרו במשנה בבא־בתרא ה. (הובא למעלה פ"ג הלכה א) שלמעלה מארבע אמות אין מחייבין אותו לבנות – הרי שדבר שאינו הכרחי, אין לכסותו (הגר"א סימן קסא, ס"ק ג). 9) למדה רבינו ממה שאמרו בכותל שהוא גבוה מארבע אמות, שאם סמך לו כותל אחד מגלגלין עליו את הכל, בבא־בתרא שם (הובא למעלה בפ"ג שם). וראה בהגהות מיימוניות ומגיד־משנה וכסף־משנה.

ב. מִי[10] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת בְּחָצֵר אַחֶרֶת[11] - בְּנֵי הֶחָצֵר מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם דֶּלֶת[12] וְנֶגֶר[13] וּמַנְעוּל; אֲבָל בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים - אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיָה שָׁרוּי עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ חָצֵר - מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל.

10) תוספתא שם, הובאה ברי"ף בבא־בתרא פ"א. 11) ואינו גר שם. 12) כן הוא בתוספתא. ו"בית שער" לא נזכר, כי הרי בית שער הוא שמירה מחמת היזק ראיה, וכיון שאינו גר בחצר אינו בכלל זה, אבל נגר ומנעול שהם שמירה גם לדברים הקבועים בחצר, גם הוא בכלל החיוב ('נתיבות' שם). 13) בריח.

ג. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר שֶׁבִּקֵּשׁ לְהַעֲמִיד בָּהּ בְּהֵמָה אוֹ רֵחַיִם, אוֹ לְגַדֵּל בָּהּ תַּרְנְגוֹלִין - חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו[14]. וְכֵן[15] שְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לַעֲשׂוֹתָן בְּחַצְרוֹתֵיהֶן - בְּכֻלָּן הַשֻּׁתָּפִין מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה, חוּץ מִן הַכְּבִיסָה[16], לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהִתְבַּזּוֹת עַל גַּב הַנָּהָר[17].

14) להלן הלכה ה מביא רבינו, שהתשמישים הנ"ל אין להם דין חזקה בחצר השותפין, ומקור הדברים בבבא־בתרא נז. נז: שאין דרך השותפים להקפיד אחד על השני כשהוא עושה דברים אלו, ולפיכך אין הוא יכול לטעון שהחזיק. אבל ברור הדבר שאם הוא מקפיד גם בדברים אלו – יכול לעכב בידי חבירו שלא יעשה אותם בחצר, וכן נראה מדברי המשנה (שם נז. שהובאה להלן הלכה ה) "ואלו דברים שאין להם חזקה, היה מעמיד בהמה בחצר תנור ריחיים וכיריים ומגדל תרנגולים" – הרי שאין להם חזקה ויכול לעכב עליו. וכן נראה להלן בדין הכביסה, עיין הערה טו. וכן כתב הר"ן בנדרים מו. ד"ה ושניהם אסורים. ועיין רמב"ם פ"ז מהלכות נדרים הלכה ד. 15) מימרא של רבי יוחנן בשם רבי בנאה, שם נז: 16) כלומר, אפילו יש מנהג בעיר זו, שהנשים מכבסות על יד הנהר, יכול אחד מן השותפין לשנות המנהג ולעשות בחצר (סמ"ע סימן קפא, ס"ק ז). 17) משמע שלולא טעם זה – השותפין מעכבין זה על זה, אע"פ שאין כאן עשיית מחיצה ואין דרך השותפין להקפיד בכך (ראה להלן הלכה ה) – שגם בכגון זה יכול לעכב אם ירצה (הגר"א שם ס"ק ז), וראה למעלה.

ד. אֶחָד חֲצַר הַשֻּׁתָּפִין וְאֶחָד מָבוֹי[18] שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ[19] - כָּל בְּנֵי הַמָּבוֹי מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי הַמְּדִינָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּמְּבוֹאוֹת.

18) תוספתא בבא־בתרא פרק ב (הוצאת צוק"מ עמ' 401, 6) "כשם שבני חצר יכולין למחות זה על ידי זה בחצר של שותפין, כך בני מבוי יכולין למחות זה בזה במבוי של שותפין". ובמגיד־משנה הביא מתוספתא בבא־מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 396, 9) "כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהם לא חייט ולא בורסי (=מעבד עורות)". וראה להלן פרק ו הלכה ח, והלכה יא. 19) היינו, שהוא סתום משלשה צדדים. שאם הוא פתוח משני צדדים ומפולש לרשות הרבים, דינו כרשות הרבים. וכן כתב הרי"ף בבבא־בתרא פרק א (דפוס ווילנא ז ע"ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה. אֶחָד[20] מִן הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר שֶׁהֶעֱמִיד בְּהֵמָה אוֹ רֵחַיִם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[21] בֶּחָצֵר[22], וְלֹא מִחָה בּוֹ שֻׁתָּפוֹ - הֲרֵי זֶה מְעַכֵּב עָלָיו כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה[23]. וְאִם[24] הֶעֱמִיד בִּפְנֵי בְּהֵמָה זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֶחֱזִיק[25]. שֶׁהַשֻּׁתָּפִין מַקְפִּידִין עַל הַמְּחִיצָה, וְהוֹאִיל וְהִנִּיחוֹ - מָחַל[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּחֲצַר הַשֻּׁתָּפִין; אֲבָל בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֶעֱמִיד בְּהֶמְתּוֹ וְעָשָׂה לוֹ מְחִיצָה - לֹא הֶחֱזִיק. שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא דֶּרֶךְ שְׁאֵלָה. וְהוּא הַדִּין לְכָל מַעֲמִיד תַּנּוּר וְכִירַיִם וּמְגַדֵּל תַּרְנְגוֹלִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. שֶׁאִם תֹּאמַר: הֶחֱזִיק - אֵין לְךָ אָדָם שֶׁמַּשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ[27].

20) בבא־בתרא נז. במשנה וכפירושה ע"י רב נחמן בשם רבה בר אבוה, וראה בסמוך. 21) כגון, תנור וכיריים או גידול תרנגולין. 22) כנוסח הראשון של מימרת רב נחמן, ולא כתיקונה וכרב פפא שם, ועיין ברי"ף שם. 23) היינו, אפילו אחר שלש שנים. שאין דרך השותפין להקפיד על זה, ויכול לומר לו: עד עכשיו לא הקפדתי, ומעכשיו אני מקפיד. 24) שם במשנה. וכמימרת רב נחמן. 25) היינו, מיד, ולא לאחר שלש שנים. וכן משמע מדברי הר"י מיגאש שרבינו הולך בעקבותיו, ראה במגיד־משנה. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א, ופרק יא הלכה ד ובמגיד־משנה שם. 26) מלשון זה של רבינו, נראה שאע"פ שהמחזיק אינו טוען שמכר לו או שמחל לו הרי זו חזקה, שאע"פ שבחזקת קרקעות אמרו "כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה" (בבא־בתרא מא. ופי"ד מהלכות טוען ונטען הלכה יב) – בחזקת תשמישים כבנידון־דידן, אין צריך טענה. וראה להלן פרק יא הלכה ד ובמגיד־משנה שם. ועיין רשב"ם בבא־בתרא מא. 27) כל זה מדברי ר"י מיגאש (הובאו במגיד־משנה). והיינו, בחזקה מיידית ובלי טענה, אבל חזקת שלש שנים שיש עמה טענה – הרי היא חזקה גם בנידון זה, וכמ"ש רבנו בפי"ב מהל' טוען ונטען הי"ד. וראה בהשגת הראב"ד.

ו. אֶחָד[28] מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבִּקֵּשׁ לִפְתֹּחַ לוֹ חַלּוֹן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לֶחָצֵר - חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּכֵּל[29] בּוֹ מִמָּנּוּ[30]. וְאִם[31] פָּתַח - יִסְתֹּם[32]. וְכֵן[33] לֹא[34] יִפְתְּחוּ[35] הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר, פֶּתַח בַּיִת כְּנֶגֶד[36] פֶּתַח בַּיִת אוֹ חַלּוֹן כְּנֶגֶד חַלּוֹן. אֲבָל[37] פּוֹתֵחַ אָדָם לִרְשׁוּת הָרַבִּים פֶּתַח כְּנֶגֶד פֶּתַח וְחַלּוֹן כְּנֶגֶד חַלּוֹן; מִפְּנֵי[38] שֶׁאוֹמֵר לוֹ: הֲרֵינִי כְּאֶחָד מִבְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁרוֹאִין אוֹתְךָ[39].

28) משנה בבבא־בתרא נט: 29) ויש בזה משום היזק ראיה. 30) שאף שבין כך ובין כך יכול הוא להזיקו בראיה על־ידי הסתכלות מן החצר – הרי עכשיו יזיקנו גם בהסתכלות מן הבית (רשב"ם שם ד"ה אבל לחצר השותפין, ו'תוספות' שם ד"ה בבית לא בעינא). וכל־שכן שאסור לפתוח חלון לחצר חבירו שאינו שותפו (גמרא שם). 31) עובדא שם. וכרבי חייא ולא כרבי ישמעאל ברבי יוסי. וכן פסק הרי"ף. 32) דוקא אם מחה לאלתר, אבל אם ראה ושתק – החזיק. ראה להלן פי"א הלכה ד (כסף־משנה). 33) שם ס. במשנה. 34) בגמרא שם, בשם רבי יוחנן, שאיסור זה הוא מטעם צניעות. וסמך ענין זה למה שנאמר בבלעם (במדבר כד, ב) "וירא את ישראל שוכן לשבטיו. מה ראה, ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה, אמר: ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה". 35) במשנה, שם בלשון יחיד: "לא יפתח אדם", ורבינו שינה וכתב בלשון רבים בכדי לציין, שכאן מדובר ששניהם פתחו ביחד, ואין כאן איסור משום היזק ראיה, ואעפ"כ אסור מטעמי צניעות, וכן הוא בירושלמי (פ"ג הלכה י). 36) יש אומרים שצריך להרחיק רק משהו (רשב"ם), ויש אומרים שצריך להרחיק מלוא אפשרות הראיה (רשב"א), ודעת רבינו לא ברורה. 37) משנה, שם. 38) בגמרא שם. 39) וחלונות גבוהים שאין בני רשות הרבים רואים אותו אלא בהתאמצות יתירה אסור לפתוח, שהרי אומר לו: בני רשות הרבים אינם רואים אותי אלא בהתאמצות יתירה, ואתה רואה אותי תמיד, ראה למעלה פ"ג הלכה ה, ועיין מגיד־משנה.

ז. וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא יִפְתַּח אָדָם חֲנוּת כְּנֶגֶד פֶּתַח חֲצַר חֲבֵרוֹ[40], שֶׁזֶּה הֶזֵּק קָבוּעַ תָּמִיד; שֶׁהֲרֵי בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים עוֹבְרִים וְשָׁבִים, וְזֶה יוֹשֵׁב בַּחֲנוּתוֹ כָּל הַיּוֹם וּמַבִּיט בְּפֶתַח חֲבֵרוֹ.

40) תוספתא ב"ב פ"ב (צוקמ. עמ' 4. 401) והובאה ברי"ף ב"ב פרק שלישי. ושוב לא הבהיר רבינו כמה להרחיק, ובשו"ע סימן קנד, סעיף ג: "עד שלא יכול לראות כלל".

ח. אֶחָד[41] מִן הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר שֶׁלָּקַח בַּיִת בְּחָצֵר אַחֶרֶת - אֵינוֹ יָכוֹל לִפְתֹּחַ לַחֲצַר הַשֻּׁתָּפִין[42] שֶׁלּוֹ. אֲפִלּוּ[43] בָּנָה עֲלִיָּה עַל גַּבֵּי בֵּיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ פֶּתַח לְתוֹךְ הֶחָצֵר, לְפִי[44] שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶן אֶת הַדֶּרֶךְ[45]. נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁהָיָה לָזֶה שָׁכֵן אֶחָד, וְנַעֲשׂוּ לוֹ שְׁכֵנִים הַרְבֵּה. אֲבָל[46] פּוֹתֵחַ הוּא פֶּתַח עֲלִיָּה[47] לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְאִם[48] רָצָה לַחֲלֹק חַדְרוֹ לִשְׁנַיִם - חוֹלֵק.

41) בבא־בתרא נט: במשנה. 42) אבל לביתו יכול הוא לפתוח, כדעת הרי"ף בתשובה (כסף־משנה) כשם שהוא פותח עליה לתוך ביתו, אלא שצריך לסתום את פתח הבית שבחצר האחרת, בכדי שלא יעברו מן החצר האחרת לחצר זו (הרי"ף שם). 43) משנה, שם. 44) ההנמקה, בגמרא שם ס. 45) שעל־ידי הוספת שכנים – צריך אחד לחכות לשני, וכאילו נעשית הדרך ארוכה יותר. 46) משנה, שם. 47) כן דעת הרי"ף בתשובתו (הובאה במגיד־משנה) שגם עליה ממש מותר לבנות על ביתו, אם אינו פותחה לחצר. לפי שאינו עשוי להשכיר לאחרים מקום כזה שיעברו דרך עליו, ואינו מרבה עליהם את הדרך, וכן נראה בתוספתא בבא־בתרא פ"א (צוק"מ עמוד 19, 398): "יש לו גג ברשות הרבים ומבקש לבנות על גביו עלייה וכו' עושה לו וכו' ופותחה לתוך ביתו". ומה שאמרו בגמרא (שם ס.) "ומאי עליה אפתאי", שלפי"ז סובר רשב"ם שם שרק "אפתאי", כלומר יציע בתוך הבית, שאינו מוסיף על הבנין כלל, אלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מחלק גובה הבית לשנים, רק זה מותר, אבל לא עליה ממש, – צריך לומר, לדעת רבינו והרי"ף שלא נקטו זאת בגמרא אלא לדוגמא, כלומר רק עליה כזו שהיא כמו "אפתאי" שאין פתחה אלא בתוך הבית – מותר, ולעולם מותר אפילו עליה ממש על גבי הגג, אם פתחה בבית כנ"ל, ועיין 'נמוקי יוסף' שם. 48) היא הדוגמא הראשונה שהביאה הגמרא שם. ובשו"ע סימן קנד סעיף א, כתב: "ואין צריך לומר שאם רצה לחלוק לשניים" ואמנם כל־שכן הוא מעליה.

ט. מִכָּאן[49] אַתָּה לָמֵד: שֶׁאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁהֵבִיא אֶצְלוֹ לְבֵיתוֹ אַנְשֵׁי בַּיִת אַחֵרֶת[50] - יֵשׁ לַחֲבֵרוֹ לְעַכֵּב עָלָיו[51], מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עָלָיו אֶת הַדֶּרֶךְ. וְכֵן הַמַּשְׁכִּיר בֵּיתוֹ לְבַעַל בַּיִת אֶחָד, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא עִמּוֹ קְרוֹבָיו אוֹ מְיֻדָּעָיו לִשְׁכֹּן[52] עִמּוֹ כְּאֶחָד בְּבַיִת זֶה - הֲרֵי הַמַּשְׁכִּיר מְעַכֵּב עָלָיו.

49) היינו, מן המחצית הראשונה של ההלכה הקודמת. 50) בכ"י תימן: "אחרים", וכן נכון. 51) שזה הכלל לשיטת רבינו: אסור להרבות בדיורים, ומותר להרבות בבנין אם אינו מרבה בדיורים כנ"ל. וכל זה אינו אלא בדיורים קבועים, אבל להכניס אורחים עוברים ושבים מותר, וראה להלן. אולם לדעת הראב"ד והרשב"ם (הביאו הגהות מיימוניות אות ה) הדבר מהופך: מותר להרבות בדיורים, ואסור להרבות בבנינים. 52) היינו, שיכון קבוע, אבל אורחים הסמוכים על שולחנו – מותר ללא ספק. ולחינם תמה על כך הראב"ד.

י. הָיָה[53] פֶּתַח שֶׁל אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין קָטָן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְחִיבוֹ; שֶׁהֲרֵי[54] שֶׁתָּפוֹ אוֹמֵר לוֹ: בְּפֶתַח קָטָן אֲנִי יָכוֹל לְהִסָּתֵר מִמְּךָ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, וְאֵינִי יָכוֹל לְהִסָּתֵר מִמְּךָ בְּפֶתַח גָּדוֹל[55]. וְאִם[56] הָיָה הַפֶּתַח גָּדוֹל - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם; שֶׁהֲרֵי[57] אוֹמֵר לוֹ: בְּפֶתַח אֶחָד אֲנִי יָכוֹל לְהִסָּתֵר, בִּשְׁנַיִם - אֵינִי יָכוֹל[58].

53) שם ס. במשנה. 54) כהנמקת רבא שם, ולא כזו של רמי בר חמא, ראה להלן. 55) ולפי זה, אפילו פתח בין שתי אמות אסור להרחיבו עד ארבע אמות. אף שעל־ידי־זה אינו מרויח כלום ביחס לשטח הניתן לכל פתח, שהרי גם לפתח בן שתי אמות נותנים השטח (ולדעת רמי רב חמא שם, אין הדבר כן). 56) שם במשנה. 57) ושוב כהסברתו של רבא, ולא כזו של רמי בר חמא. 58) ומטעם זה, אסור אפילו לעשות שנים מפתח גדול בן שמונה אמות, אף כי אינו מרויח כלום בשטח שעל יד הפתח.

יא. אֲבָל[59] מִי שֶׁהָיָה לוֹ פֶּתַח קָטָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְרָצָה לְהַרְחִיבוֹ, אוֹ הָיָה רָחָב וְרָצָה לַעֲשׂוֹתוֹ שְׁנַיִם - אֵין[60] חֲבֵרוֹ שֶׁכְּנֶגְדּוֹ מְעַכֵּב עָלָיו; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְעַכֵּב עָלָיו.

59) משנה, שם. 60) וכמו שאמרו בגמרא שם, שהרי בין כך ובין כך חייב הוא להשמר מפני בני רשות הרבים.

יב. כּוֹפִין[61] בְּנֵי מָבוֹי זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת לָהֶן לֶחִי אוֹ קוֹרָה לַמָּבוֹי[62].

61) תוספתא בבא־מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 369, 13) והובאה ברי"ף בבא־בתרא פרק א. וכן הוא בגמרא עירובין פ. 62) שאינו מפולש, שאפשר להתיר הטלטול בו בשבת על־ידי לחי או על־ידי קורה (פי"ז מהלכות שבת הלכה ב), ואילו מבוי מפולש אין להתיר אלא על־ידי צורת הפתח מצד אחד נוסף ללחי או קורה מצד שני (שם הלכה ג). ועיין בסמ"ע סימן קסב ס"ק א שכתב, שגם במבוי מפולש כופין זה את זה להכשירו ולהתירו בטלטול כדינו [אע"פ שלענין עיכוב תשמישים שונים – דינו כרשות הרבים, כמבואר למעלה הלכה ד].

יג. מִי[63] שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּתַח לַמָּבוֹי[64] - אֵין בְּנֵי מָבוֹי כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת דֶּלֶת לַמָּבוֹי[65]; שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: רְצוֹנִי שֶׁאֶכָּנֵס בַּחֲבִילָתִי עַד פִּתְחִי[66]. וּמָבוֹי[67] הַמְפֻלָּשׁ לִרְשׁוּת הָרַבִּים[68], וּבִקְּשׁוּ בְּנֵי הַמָּבוֹי לְהַעֲמִיד לָהֶם דְּלָתוֹת - בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים מְעַכְּבִין עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי[69] שֶׁפְּעָמִים[70] דּוֹחֲקִין הָרַבִּים וְנִכְנָסִין בּוֹ[71].

63) תוספתא (שם עמוד 7, 369) מובאת ברי"ף שם. 64) [כלומר, החזיק בפתח זה ברשות, שהרי לכתחילה אסור לפתוח פתח במבוי שאינו מפולש בלי הסכמתם של בני המבוי, כמבואר להלן הלכה יד]. 65) במטרה למעט בהילוך רבים ממבוי למבוי. וב'טור' ושו"ע סימן קסב העתיק הלכה זו בניסוח אחר: "אם באו [בני המבוי] להעמיד לו (=למבוי) דלתות (=משני צידיו), אפילו אחד מהם יכול לעכב ולומר אני רוצה ליכנס בחבילתי עד פתחי". 66) ה'נמוקי יוסף' מביא "על כתפי עד פתחי". וברור שאם הם רוצים לעשות דלת למבוי בלי השתתפותו – יכול הוא לעכב על ידם (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש ורשב"א, וכן כתב ה'נמוקי יוסף'). 67) מימרא של רב ענן בשם שמואל, בבבא־בתרא יב. 68) יש אומרים שאינו מפולש אלא לצד אחד לרשות הרבים (מגיד־משנה בשם רשב"א). 69) גמרא שם. 70) כגון בימי השוק (סמ"ע סימן קסב, ס"ק ו). 71) והדלתות יפריעו להם.

יד. מִי[72] שֶׁבִּקֵּשׁ לִפְתֹּחַ פֶּתַח בְּמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ[73] - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ. וְאִם הָיָה מָבוֹי מְפֻלָּשׁ[74] - פּוֹתֵחַ כָּל פֶּתַח שֶׁיִּרְצֶה לְכַתְּחִלָּה[75].

72) בבא־בתרא יא: בברייתא: "אחד מבני מבוי שביקש להחזיר פתחו למבוי אחד – בני מבוי מעכבין עליו". וכתב שם הרי"ף, שכל זה במבוי שאינו מפולש, אבל במבוי מפולש אינם יכולים לעכב, שהרי הוא כרשות הרבים. 73) שהוא סתום משלשה צדדים. 74) משני צדדיו. 75) היינו, שלא היה קיים הפתח מעולם.

טו. הָיָה[76] לוֹ פֶּתַח סָתוּם בְּמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ[77] - הֲרֵי זֶה פּוֹתְחוֹ[78] בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה; וְאִם פָּרַץ אֶת פְּצִימָיו[79] - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו[80]. וְכֵן[81] אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁבִּקֵּשׁ לִסְתֹּם[82] פִּתְחוֹ וּלְהַחֲזִירוֹ[83] לְמָבוֹי אַחֵר[84] - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו; שֶׁמָּא יָבוֹא עֲלֵיהֶם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַס, וּמִתְמַעֵט מֵחֶלְקָן מִן הַמַּס הַקָּצוּב עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי. לְפִיכָךְ, מָקוֹם שֶׁאֵין הַמַּס קָצוּב עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי - הֲרֵי זֶה סוֹתֵם פִּתְחוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה.

76) שם יא: כרבי בברייתא. 77) שאם הוא מפולש, מותר אף לכתחילה, כמו שכתב בהלכה הקודמת. 78) שהרי היה פעם פתוח, ועל־ידי־זה שסתמו לא אבד את זכותו. 79) המסגרות, שבהן נתונה הדלת, היינו המשקוף והמזוזות. שעל־ידי פריצה זו מתבטל הפתח לגמרי (מימרא של רבא שם). 80) כאילו פותח הפתח לכתחילה. ויתכן כי גם בני המבוי שבו הפתח הסתום מעכבים, וגם בני המבוי הראשון מעכבים, אם יש ענין של מס, וראה בהמשך דברי רבינו, ועיין הגהות מיימוניות אות ט. 81) שם יא: שתי בעיות של רב הונא, שהן אחת: "אחד מבני מבוי, שביקש להחזיר פתחו למבוי אחר, בני מבוי מעכבין עליו או אין מעכבין עליו, אכסניא לפי בני אדם מתחלקת או לפי פתחים מתחלקת, אמר לו: בני מבוי מעכבין עליו, ואכסניא לפי בני אדם מתחלקת" (כן הגירסא ברי"ף דפוס קושטא, וכן הובא בשמו במגיד־משנה וכסף־משנה וכן בעוד כמה נוסחאות, ראה בדקדוקי סופרים) – הרי שטעם העיכוב הוא בזה שאכסניא מתחלקת לפי בני אדם, ולפיכך מעכבין עליו שממעט מחלקם מן המס הקצוב. ואם נכריע שאכסניא מתחלקת לפי פתחים, לא מיעט מחלקם כלל שהרי לא פרץ את פצימיו של הפתח ולא ביטל, ואם כן עודנו חייב במס באותו מבוי, ועיין כסף־משנה בשם רמב"ן. 82) אפילו לסתום בלבד ולא לפרוץ את פצימיו, ולא ביטל לגמרי את הפתח, שעל זה היתה הבעיא, שאם פרץ אין כאן בעיא כלל, שאף אם מתחלק לפי פתחים, הרי ביטל את הפתח. ראה למעלה הערה עט. 83) שלא יהיה יותר פתוח למבוי ראשון, אלא לזה. 84) בהסכמת בני המבוי האחר, שהרי אף הם יכולים לעכב, כמו שהביא רבינו למעלה. או שהמדובר במבוי מפולש, שאינם יכולים לעכב, כמבואר למעלה.

טז. חָמֵשׁ[85] חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לְמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ[86] - כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשׁוֹת עִם הַחִיצוֹנָה[87], וְהַחִיצוֹנָה מִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ[88]. וְכֵן הַשְּׁנִיָּה[89] מִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ[90], וּמִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם הַחִיצוֹנָה, וְאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם הַשְּׁאָר. נִמְצֵאת הַפְּנִימִית מִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם כֻּלָּן וּמִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ. לְפִיכָךְ, אִם בַּעַל הַשְּׁנִיָּה בָּנָה אִצְטַבָּא[91] כְּנֶגֶד פִּתְחוֹ וּסְתָמוֹ - אֵין הַחִיצוֹנָה יְכוֹלָה לְעַכֵּב עָלָיו[92]; אֲבָל כָּל הַפְּנִימִיּוֹת מְעַכְּבִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶן אֶת הַדֶּרֶךְ בְּאֹרֶךְ, שֶׁהֲרֵי מַקִּיפִין הָאִצְטַבָּא. וְכֵן בַּעַל הַשְּׁנִיָּה שֶׁפָּתַח לַחֲצֵרוֹ פֶּתַח שֵׁנִי בֵּינוֹ וּבֵין הַחִיצוֹנָה[93] - אֵין הַחִיצוֹנָה מְעַכֶּבֶת עָלָיו, שֶׁאֵין לוֹ[94] לְהִשְׁתַּמֵּשׁ אֶלָּא מִפִּתְחוֹ וְלַחוּץ[95]. אֲבָל אִם פָּתַח הַפֶּתַח הַשֵּׁנִי בֵּינוֹ וּבֵין הַשְּׁלִישִׁי - הַפְּנִימִית[96] מְעַכֶּבֶת עָלָיו, שֶׁאֵין לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי אֶלָּא מִפֶּתַח חֲצֵרוֹ הָרִאשׁוֹן וְלַחוּץ[97]. וְכֵן הַדִּין בְּכֻלָּן[98].

85) שם יא: בברייתא, וכרבי ולא כרבי שמעון בן אלעזר. 86) שהרי מפולש הוא כרשות הרבים. וכל בני החצרות משתמשים בו בשוה. 87) הקרובה לרשות הרבים. 88) ולא עם זאת שבפנים ממנה. וראה בפירוש "לעצמה" לגבי פנימית. 89) שיש לה זכות הליכה על החיצונה, אבל אין לה זכות על הפנימית. 90) "לעצמה" בנידון זה, פירושו, רק היא ולא אחרות עמה, וראה למעלה ('תוספות' שם ד"ה והפנימית). 91) ספסל קטן לישיבה ולהנחת פרקמטיא. 92) ואינה יכולה לטעון שלפעמים יש דוחק מן העוברים והשבים, שנדחקים פנימה, וזה סותם עליהם את הדרך, ומתוך כך מעכב את התנועה בקטע של החיצונה – מפני שאין לה זכות שימוש בפנים, וכשיטת רבי, ולא כרבי שמעון בן אלעזר ורב הונא. 93) הוא־הדין שהפנימית אינה יכולה לעכב: כיון שיכולה להשתמש מפתחה לחוץ – רשאית היא לפתוח פתח באותו שטח (כסף־משנה). 94) לבעל החיצונה. 95) אבל בשטח שלפנים מפתחו, אין לו זכות שימוש. 96) היינו, כל הפנימיות, וראה כסף־משנה. 97) אבל אם פתח מפתח חצרו ולפנים – אינם יכולים לעכב עליו, ראה למעלה. 98) וסיכום הדברים: כל חצר יכולה לפתוח פתחים חדשים בכל השטח שמפתחה ולחוץ, שבכל השטח הזה יש לה זכות שימוש. ולפיכך, לא החיצונה ממנה יכולה לעכב ולא הפנימית, אבל לפנים מפתחה, אין לה זכות, והפנימית ממנה יכולה לעכב עליה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבאר בו מה שבני העיר כופין זה את זה לעשות, ומה שיש לכולן לעשות שקצתן פטורין, ומה שקצתן מונעין לקצתן או לבני עיר אחרת, ונמשך לזה קצת ממה שיש בין בני החצרות בזה, ודין מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו וכן מי שיש לו גינה לפנים מגינת חבירו.

א. כּוֹפִין[2] בְּנֵי[3] הָעִיר[4] זֶה אֶת זֶה[5] לַעֲשׂוֹת חוֹמָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ[6] לָעִיר, וְלִבְנוֹת[7] לָהֶן בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְלִקְנוֹת סֵפֶר תּוֹרָה וּנְבִיאִים וּכְתוּבִים[8], כְּדֵי שֶׁיִּקְרָא בָּהֶן כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה לִקְרוֹת מִן הַצִּבּוּר.

2) משנה בבבא־בתרא ז: 3) ראה להלן הלכה ה, מי הם הנקראים בני העיר לענין זה. 4) משמע, כל עיר בלי יוצא מן הכלל, כחכמים וסתם משנה שם, שאף עיר רחוקה מהספר, צריכה לחומת הגנה מפני פלישה פתאומית של גייסות האויב (ולא כר"ש בן גמליאל, החולק ואומר שרק עיר הסמוכה לספר זקוקה לחומה). 5) במשנה שם: "כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריח" ולפי פשטות הלשון, המדובר כשהרבים כופים את היחיד המסרב, אבל רבינו בפירושו שם כתב: "כופים, רצונו לומר: כל אחד ואחד מבני העיר יכוף לחבירו על זה", ומקור הדברים בתוספתא בבא־מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 396, 29) גבי בית־כנסת וספר־תורה: "כופין בני העיר זה את זה לבנות להם בית־כנסת ולקנות להם ספר־תורה ונביאים", ו"זה את זה" משמע אפילו יחידים (הגר"א סימן קסג ס"ק ב) ואפילו המיעוט כופין את המרובים (רמ"א שם). 6) וכן פרשים ושומרים (להלן הלכה ה). והוא־הדין לכל יתר צרכי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העיר (הגהות מיימוניות). 7) תוספתא בבא־מציעא פרק יא (ראה למעלה הערה ד) הובאה ברי"ף בבא־בתרא פ"א, סמוך למשנה הנ"ל (בדף ז:). 8) מילה זו אינה בתוספתא שלפנינו, אבל ישנה בנוסח המובא ברי"ף. בזמננו שמצויים ספרים מודפסים, הכפייה היא רק על ספר־תורה (סמ"ע סימן קסג ס"ק ב [פירוש: ספר־תורה נצרך לקרוא בו בציבור בימי הקריאה, ואילו לנביאים אינם נזקקים, שאפשר לקרוא בספר מודפס (מגן־אברהם בסימן רפד בתחילתו) וקריאה בכתובים אינה בציבור, ראה שבת קטו. וקטז:].

ב. מִי[9] שֶׁלָּקַח עִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין[10] לִקַּח לוֹ דֶּרֶךְ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[11]. וְכוֹפִין[12] בְּנֵי בִקְעָה זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת בֵּינֵיהֶם חָרִיץ[13] וּכֶן חָרִיץ[14].

9) בבא־קמא פ: מימרא של רב שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן. 10) [בגמרא שם: "כופין אותו" ולא נזכר שבית־דין הם שכופין אותו, אבל סבור רבינו שעל־כרחנו שהמדובר באופן שבני העיר אינם יכולים לכופו, כגון שנותן להם בתים במתנה, ולכן הוצרכו להטעים משום ישוב ארץ ישראל, ואם־כן רק בית־דין כופין אותו על זה. שאם בני העיר קנו ממנו, שהם עצמם יכולים לכוף אותו — מה צורך בטעם משום ישוב ארץ ישראל?]. 11) שתהא מחוברת עם כל סביבותיה. 12) תוספתא בבא־מציעא פי"א (צוק"מ עמוד 396, 14) והובאה ברי"ף בבא־בתרא פרק ראשון. 13) תעלה בת ששה טפחים מסביב לבקעה (בבא־בתרא קז: וקח. ולמעלה פרק כא מהלכות מכירה, הלכה כב). 14) תעלה בת שלשה טפחים (שם ושם). ולמה הצריכו את שניהם — לשם שמירה על הבקעה.

ג. מִי[15] שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָצֵר בְּעִיר אַחֶרֶת[16] - בְּנֵי הָעִיר מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַחְפֹּר עִמָּהֶם בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת וְאַמַּת הַמַּיִם[17]; אֲבָל בִּשְׁאָר כָּל הַדְּבָרִים[18] - אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיָה שָׁרוּי עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ הָעִיר - מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל[19].

15) תוספתא בבא־מציעא פרק יא (לפי כ"י ווין. ראה צוק"מ עמ' 396, 13), הובאה ברי"ף בבא־בתרא פ"א כלשונה. 16) כלומר: הוא גר בעיר זו ויש לו חצר בעיר אחרת. 17) בתוספתא שם: "ולתקן את המקוואות ואמת המים". ואם מי שאינו דר עמהם באותה עיר חייב בכל אלו, קל־וחומר למי שדר עמהם. ולא כתב זאת רבינו למעלה בהלכה א, מפני שאין דבר זה מפורש, ושם העתיק לשון המשנה שם. ראה סמ"ע סימן קסא ס"ק א. 18) לא פירש רבינו מה הם "שאר הדברים" האלו? ואם כוונתו לאלו המנויים בהלכה הקודמת, יש להבין מה בין מקוה שמשעבדין אותו (ראה למעלה) לבית־הכנסת שאין משעבדין אותו. ונראה שכוונתו לעניני שמירה, שכיון שאינו גר שם — אינו זקוק להם, ראה ב'ערוך השולחן'. 19) ראה למעלה הערה ה.

ד. כְּשֶׁהֵן[20] גּוֹבִין מֵאַנְשֵׁי הָעִיר לִבְנוֹת הַחוֹמָה[21] - גּוֹבִין לְפִי קְרִיבַת הַבָּתִּים מִן הַחוֹמָה. כָּל הַסָּמוּךְ לַחוֹמָה נוֹתֵן יוֹתֵר.

20) בבא־בתרא ז: בעיא של רבי אלעזר מרבי יוחנן בשתי לשונות, ופתרונה על־ידי רבי יוחנן, ופסק רבינו כלשון האחרון, שלא הזכירו אלא לפי קירוב בתים, ולא הזכירו "לפי שבח ממון" כלל, וכן דעת הרי"ף. ודעת ר"י מיגאש — שנותנין לפי קירוב בתים ולפי שבח ממון. 21) שאם החומה פרוצה, מתנפלים הלסטים תחילה על הבתים הקיצוניים.

ה. וְכָל הַדָּר[22] בָּעִיר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אוֹ שֶׁקָּנָה בָּהּ בֵּית דִּירָה[23] - נוֹתֵן עִם בְּנֵי הָעִיר בְּכָל הַדְּבָרִים הַצְּרִיכִין לְתִקּוּן[24] הַחוֹמָה וְהַדְּלָתוֹת, וּשְׂכַר הַפָּרָשִׁין[25] הַשּׁוֹמְרִין אֶת הַמְּדִינָה, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁשּׁוֹמְרִין אֶת הָעִיר[26].

22) שם ז: במשנה. 23) שכיון שקנה — ודאי דעתו להשתקע בה (הגר"א סימן קסג ס"ק כ). 24) משנה, שם. 25) מימרא של רב פפא, שם ח. 26) ואילו לשאת בעול הצדקות השונות בעיר, ישנם זמנים אחרים (שם ח. ופ"ט מהלכות מתנות עניים, הלכה יב).

ו. כָּל הַדְּבָרִים[27] שֶׁצְּרִיכִין לִשְׁמִירַת הָעִיר - לוֹקְחִין מִכָּל אַנְשֵׁי הָעִיר, וַאֲפִלּוּ מִן הַיְתוֹמִים[28], חוּץ[29] מִתַּלְמִידֵי חֲכָמִים; שֶׁאֵין[30] תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכִין שְׁמִירָה, שֶׁהַתּוֹרָה שׁוֹמַרְתָּן[31]. אֲבָל לְתִקּוּן הַדְּרָכִים וְהָרְחוֹבוֹת - אֲפִלּוּ מִן הַחֲכָמִים[32]. וְאִם[33] כָּל הָעָם יוֹצְאִין וּמִתַּקְּנִין בְּעַצְמָן[34] - לֹא יֵצְאוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים עִמָּהֶן[35], שֶׁאֵין דֶּרֶךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לְהִזְדַּלְזֵל לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ.

27) שם ח. מימרות של רבי יוחנן, רב יהודה ורב פפא. 28) שכל מה שנהנים ממנו, חייבים בו אף היתומים (שם במימרא של רב פפא). 29) שם במימרות הנזכרות, וכן בדברי ריש לקיש ורבי יוחנן (שם ז:) בניגוד לרבי יהודה נשיאה (שם ז:). 30) שם. 31) כהנמקתו של רבי יוחנן, ולא כזו של ריש לקיש, משום שמעשיהם מגינים עליהם. 32) בדברי רב יהודה, שם: "הכל לכריא פתיא אפילו מרבנן" וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה כריא פתיא בשם ר"ח, דהיינו תיקון הרחובות. 33) רב יהודה, שם. 34) ואינם מעמידים פועלים אחרים במקומם. 35) לא הזכיר רבינו אם גובים מהם לשכור פועלים במקומם, ועיין ב'שולחן ערוך' יורה־דעה סימן רמג סעיף א, ובדברי רבינו בפ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה י, והערה י שם אינה מוכרחה.

ז. הָיוּ[36] חוֹפְרִין נָהָר לְהָבִיא בּוֹ מַיִם לַמְּדִינָה - גּוֹבִין אַף מִן הַיְתוֹמִים; שֶׁזּוּ[37] זְכוּת לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיַּשְׁקוּ מִמֶּנּוּ שְׂדוֹתֵיהֶם וְכַרְמֵיהֶם[38]. לְפִיכָךְ[39], אִם אֵרַע לָהֶם דָּבָר שֶׁלֹּא בָּאוּ הַמַּיִם - הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנוּ מֵהֶן הַיְתוֹמִים, מַחֲזִירִין[40] לָהֶם כָּל מַה שֶּׁנִּלְקַח מֵהֶן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[41].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

36) שם ח. מימרא של רב פפא. 37) הסברת רבינו, בהתאם לכללו של רב פפא הנזכר למעלה הערה כו. 38) והרי הם מקבלים תמורת הכסף שנתנו. 39) כתשובת רב פפא לרב שישא בנו של רב אידי. 40) מפני שיתומים אינם בני מחילה (רש"י שם ד"ה לא מידויל). 41) כלומר, דבר שיש להם הנאה ממנו.

ח. כּוֹפִין[42] בְּנֵי מָבוֹי[43] זֶה אֶת זֶה[44] שֶׁלֹּא[45] לְהוֹשִׁיב בֵּינֵיהֶן[46] לֹא חַיָּט וְלֹא בְּרְסִי[47], וְלֹא[48] אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֻמָּנֻיּוֹת. הָיָה[49] שָׁם בַּמָּבוֹי אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי[50] אֻמָּן, וְלֹא מִחוּ בּוֹ[51], אוֹ שֶׁהָיְתָה[52] שָׁם מֶרְחָץ אוֹ חֲנוּת אוֹ רֵחַיִם, וּבָא חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה מֶרְחָץ אַחֶרֶת כְּנֶגְדּוֹ אוֹ טְחוֹן[53] אַחֶרֶת - אֵינוֹ[54] יָכוֹל לְמָנְעוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אַתָּה פּוֹסֵק[55] חַיָּי. וַאֲפִלּוּ[56] הָיָה מִבְּנֵי מָבוֹי אַחֵר - אֵינָן יְכוֹלִין לְמָנְעוֹ[57], שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בֵּינֵיהֶם אוֹתָהּ אֻמָּנוּת[58]. אֲבָל[59] גֵּר מִמְּדִינָה[60] אַחֶרֶת שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת חֲנוּת בְּצַד חֲנוּתוֹ שֶׁל זֶה, אוֹ מֶרְחָץ מִצַּד מֶרְחָץ שֶׁל זֶה - יֵשׁ לָהֶן לְמָנְעוֹ. וְאִם[61] הָיָה נוֹתֵן עִמָּהֶם מְנָת הַמֶּלֶךְ[62] - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ[63].

42) בבא־בתרא כא: כברייתא. 43) שאינו מפולש, ראה להלן הערה מג. 44) היינו, שאפילו היחיד יכול לעכב (סמ"ע סימן קנו ס"ק טז). וראה למעלה הלכה א והערה ד. 45) מפני הטעם שמביא רבינו להלן הלכה יא: "מפני ריבוי הנכנסים והיוצאים", והמדובר במבוי שאינו מפולש, כי מבוי מפולש הוא כרשות הרבים (ראה למעלה פרק ה הלכה יד). וראה בלחם־משנה וביאור הגר"א (שם ס"ק טו) שרבינו הוכרח לפרש בברייתא הנ"ל שלא כדעת מפרשים אחרים. 46) אפילו בן מבוי זה, כמו שנראה בסמוך, וכמפורש להלן הלכה יא. 47) מעבד עורות. 48) בברייתא שם, נוסף: "ולא מלמד תינוקות", אבל בכתב־יד מינכן שם ליתא. וראה להלן הלכה יא. 49) המשך הברייתא שם, וכתנא־קמא ולא כרשב"ג, וכרב הונא בן רבי יהושע, שהוא מן האחרונים, ולא כרב הונא, וכן פסק הרי"ף שם. 50) כתב "מבני מבוי" להשמיענו שאפילו אחד מבני מבוי אינו יכול לעכב. 51) אף־על־פי שאין החזקה מועלת כאן, ויכולים למחות תמיד, כמפורש להלן בפרק יא הלכה ה, בכל זאת כל זמן שלא מיחו בראשון, אינם יכולים לעכב לשני, וראה להלן הלכה יב. 52) תוספתא בבא־בתרא פרק ב (צק"מ עמוד 8, 401). 53) טחנת קמח. 54) כלומר, אף האומן אינו יכול למנעו אע"פ שהוא מפסיד פרנסתו, אבל הוא־הדין שבני המבוי האחרים אינם יכולים למנעו, מכיון שיש כבר אומנות זו במבוי, כמו שכתב רבינו בסמוך, וראה סמ"ע שם ס"ק טז. 55) חותך. והטעם בברייתא: "מפני שיכול לומר לו: אתה עושה בשלך, ואני עושה בשלי". 56) בעיא של רב הונא ברבי יהושע שם, שלא נפתרה, ולפיכך הכריעו רבינו והרי"ף שאינם יכולים לעכב, כדין כל תיקו, שאין משנים את המצב הקיים. 57) לא האומן עצמו, כאמור, ולא בני המבוי. 58) ואם כן, גם מקודם היו נכנסים ויוצאים. 59) מימרא של רב הונא ברבי יהושע, שם. 60) היינו עיר, ראה בפ"א מהלכות מגילה הלכה א. וכן בגמרא שם: "מתא אחריתי (=עיר אחרת). 61) מימרת רב הונא ברבי יהושע שם. 62) מס הגולגולת למלך. 63) לא בן העיר ולא בן המבוי, בניגוד לדעת ה'תוספות' שם שבן המבוי יכול למנוע, ורק בן העיר אינו יכול למנוע.

ט. רוֹכְלִין[64] הַמַּחֲזִירִין בָּעֲיָרוֹת[65] - אֵין בְּנֵי הַמְּדִינָה יְכוֹלִין לְעַכְּבָן; שֶׁתַּקָּנַת עֶזְרָא הִיא שֶׁיְּהִיוּ מַחֲזִירִין, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַבִּשָּׂמִים מְצוּיִין לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל[66]. אֲבָל[67] אֵינָן קוֹבְעִין מָקוֹם וְיוֹשְׁבִין בּוֹ[68], אֶלָּא מִדַּעַת בְּנֵי הָעִיר. וְאִם[69] תַּלְמִיד חָכָם הוּא - קוֹבֵעַ מָקוֹם בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה[70].

64) מוכרי בשמים לנשים. 65) ואינם משלמים מס המלך בעיר זו, ואם כן מן הדין שיהיו בכלל גר ממדינה אחרת שיכולים למנעו, כמבואר למעלה. 66) בבא־בתרא כב. וראה בבבא־קמא סב. שתקנה זו היא אחת מעשר תקנות שתיקן עזרא. 67) שם. 68) היינו, עם סחורתם למכור. וראה בסמ"ע סימן קנו, ס"ק יט. 69) מסקנת הגמרא בבבא־בתרא שם. 70) כדי שלא יבטל מתלמודו.

י. הַסּוֹחֲרִים[71] שֶׁמְּבִיאִין סְחוֹרָתָם לִמְכֹּר בְּתוֹךְ הָעֲיָרוֹת - בְּנֵי הָעִיר מְעַכְּבִין עֲלֵיהֶם[72]. וְאִם[73] מָכְרוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק בְּלֻבַד[74] - אֵין מוֹנְעִין אוֹתָם. וְהוּא[75] שֶׁיִּמְכְּרוּ בַּשּׁוּק[76]; אֲבָל לֹא יְחַזְּרוּ עַל הַפְּתָחִים אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק. וְאִם[77] יֵשׁ לָהֶן מַלְוֶה[78] בָּעִיר - מוֹכְרִין כְּדֵי פַּרְנָסָתָם[79] אֲפִלּוּ בְּלֹא יוֹם הַשּׁוּק, עַד שֶׁיִּפְרְעוּ[80] חוֹבָן וְיֵלְכוּ לָהֶן.

71) מימרא של רב כהנא ורבינא, בבבא־בתרא שם. 72) שהרי אינם משלמים כאן מס המלך, כנ"ל. ואם סחורתם של הסוחרים טובה יותר או זולה יותר מזו של סוחרי העיר, ראה במגיד־משנה. 73) מסקנת הגמרא שם. 74) אבל לא בימים אחרים (גמרא שם). 75) אף זה שם. 76) שאז באים מן החוץ, ומוכרים לאנשים מן החוץ (גמרא שם). ומשמע לכאורה שלאנשי אותה העיר אסור למכור, ברם הסמ"ע (שם ס"ק כ) כתב בשם ה'טור' שמותר. 77) מסקנת רב כהנא, שם. 78) שהם חייבים לאחרים (ראה להלן הערה עח). ורש"י (שם ד"ה אית לן אשראי) מפרש, שחייבים להם. וראה סמ"ע שם ס"ק כב. 79) ובגמרא שם: "חיותם", וכתב המגיד־משנה בשם ר"ת, שאין הכוונה לשיעור חיותם בלבד, אלא שירויחו כדי מזונותם. 80) [אין לנקד "שֶׁיִּפְרְעוּ", כלומר שאחרים יפרעו להם חוב שחייבים להם, שאם כן היה צריך להיות "שיִּפָּרַע חובם". ובכ"י תימן "שיפרעו את חובך – הרי שהמדובר בחוב שהם חייבים לאחרים, והם פורעים אותו, וראה בסמ"ע שם ס"ק כב, ולמעלה הערה עו].

יא. אֶחָד[81] מִבְּנֵי מָבוֹי[82] שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ[83] שֶׁבִּקֵּשׁ[84] לְהֵעָשׂוֹת רוֹפֵא[85], אֻמָּן[86], אוֹ גַּרְדִּי[87], אוֹ מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[88] - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין[89] עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶם הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצְאִין. וְכֵן[90]

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת בַּחֲצַר[91] הַשֻּׁתָּפִין - לֹא יַשְׁכִּירֶנּוּ[92] לֹא לְרוֹפֵא, וְלֹא לְאֻמָּן, וְלֹא לְגַרְדִּי, וְלֹא לְסוֹפֵר[93] יְהוּדִי[94] שֶׁכּוֹתֵב הַשְּׁטָרוֹת[95], וְלֹא לְמְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

81) בבא־בתרא כא. בברייתא. 82) לפנינו בגמרא שם "אחד מבני חצר", ולפי זה לא נאמרו הדברים אלא באותה חצר, אבל בני מבוי אינם יכולים לעכב, וכדעת אביי (שם ב:) שבחצר אחרת מותר. ולגירסת רבינו "אחד מבני מבוי", אין הלכה כאביי אלא גם בחצר אחרת אסור, וגירסא זו היתה גם לפני בעלי ה'תוספות' שם, ודחו אותה בטענה שאין חולק על דברי אביי, אבל לרבינו צריך לומר, שרבא שם שפירש המשנה באופן אחר חולק על דברי אביי (הגר"א סימן קנו ס"ק ג). אבל יש להבין, הלא דין זה כבר כתוב למעלה בהלכה ח, ולמה נשנה כאן עוד פעם. ועיין כסף־משנה. וראה להלן הערה פה. 83) שמבוי מפולש הרי הוא כרשות הרבים, ואין בו טענת נכנסים ויוצאים, כמו שכתב הרי"ף (בבא־בתרא פ"א), וכן כתב רבינו למעלה פרק ה הלכה יד. 84) והוא־הדין אם כבר נעשה, שבעניין זה אין חזקה (סמ"ע שם ס"ק ב), וכמו שכתב רבינו להלן בפי"א ה"ה. 85) רש"י שם ד"ה רופא, מפרש: "מוהל". ואע"פ שאין למחות במלמד תינוקות של ישראל (להלן הלכה יב) וכן אין למחות בכל עושה מצוה (שו"ע חושן־משפט סימן קנו סעיף ג) – אם אפשר לעשות המצוה בלי ריבוי נכנסים, יכולים לעכב שלא ירבו הנכנסים, ואם כן במוהל, אומרים לו שלא יבוא המצוה לביתו, אלא ילך הוא לבית המילה (ט"ז שם). 86) מקיז דם (רש"י שם). וכן נראה להלן בסמוך, שכתב: "לרופא או לאומן" – ש"רופא" ו"אומן" הם שנים. ועיין סמ"ע שם ס"ק ג. 87) אורג בגדים. וראה כסף־משנה שכתב שהמגיה העיר על זה שפירט רבינו כאן רק את אלו, ואילו למעלה בהלכה ח כתב: "כל בעלי אומניות". וראה למעלה הערה פ. 88) כמסקנת הגמרא שם, ובהתאם לשיטת רבא, המובאת לקמן, בסוף ההלכה הבאה, שבמלמד תינוקות של ישראל אין למחות. ובפירוש המשניות, כתב רבינו: "אבל אם מלמד חשבון או תשבורת יש לו רשות למנעו", ולפי"ז תינוקות של גוים לאו דוקא, ואפילו תינוקות של ישראל אפשר לעכב, אם אינם לומדים תורה. כן כתב בשו"ע חושן־משפט שם סעיף א: "מלמד תינוקות לימוד שאינו של תורה". וראה להלן הערה קא. 89) ואף חזקה לא מועילה, כמפורש להלן בפי"א הלכה ה. 90) אף היא ברייתא, שם.

91) כלשון הברייתא, ולשיטת רבינו למעלה שאף במבוי יכולים לעכב, צריך לומר שבחצר אסור לו להשכיר אע"פ שעוד לא מיחו השכנים בידו, שהרי לא הזכיר רבינו: "מעכבין", אלא סתם "לא ישכירנו", מה־שאין־כן במבוי, שרק אם מישהו מוחה בידו, יכול למנעו. 92) והכל מפני טענת ריבוי הנכנסים והיוצאים. 93) כפירוש ה'תוספות' (שם, ד"ה בסופר מתא), ולא כשני הפירושים שברש"י. 94) וכל־שכן גוי. 95) משמע קצת, שרק בשטרות של חול יכול לעכב אבל לא בכתיבת ספרי תורה, תפילין ומזוזות שדינם כמלמד תינוקות, והוא־הדין לכל פעולת מצוה. וראה שו"ע שם סעיף ג, ולמעלה הערה פג.

יב. חֲנוּת[96] שֶׁבְּחָצֵר[97] - יְכוֹלִין הַשְּׁכֵנִים לִמְחוֹת[98] בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַנִּכְנָסִים וְהַיּוֹצְאִין; אֶלָּא עוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ בַּחֲנוּתוֹ וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק. אֲבָל[99] אֵינָן יְכוֹלִין לִמְחוֹת בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַפַּטִּישׁ אוֹ מִקּוֹל הָרְחַיִם; שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִיק[100] לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְכֵן[101] יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה[102] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאֵין הַשֻּׁתָּפִין יְכוֹלִין לִמְחוֹת בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַתִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן[103].

96) משנה, שם כ: ומשמע שכבר החזיק בחנות ואף־על־פי־כן אינה חזקה, וראה להלן הערה צח. 97) כן הוא במשנה, שם. [ולשיטת רבינו למעלה בהלכה ח והלכה יא, שאף במבוי יכול לעכב, צריך לומר שנקט "חצר" להשמיענו שבתינוקות של ישראל אינו יכול לעכב אפילו בחצר]. 98) תמיד, ולא מועילה אף חזקה, כמו שיוצא מתוך ההמשך, וכמו שרבינו אומר מפורש לקמן פי"א הלכה ה. 99) משנה, שם. 100) אבל בלי חזקה – יכולים גם כאן למחות. ודעת רבינו שזהו ההבדל בין רשות המחאה ביחס לקול הנכנסים והיוצאים, שלגביהם לא מועילה חזקה, וכמו שכתב להלן פי"א הלכה ה, לבין שלילת רשות המחאה ביחס לקול הפטיש והריחיים, שלגבי עצם המלאכה מועילה החזקה, ועיין מגיד־משנה. וכתב הסמ"ע (סימן קנו ס"ק יא) שבחזקה זו לא צריך שלש שנים, לדעת רבינו, כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד. 101) כרבא שם כ: וכן פירשו הברייתות בגמרא, שם סא. 102) אבל לא לימודי חול, כדברי רבינו בפרוש למשניות. וראה למעלה הערה פו. 103) מתקנת יהושע בן גמלא ואילך, שהתקין להושיב מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר (שם כא.).

יג. מִי[104] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹר לִפְנִים מִבֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - נִכְנָס[105] בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין, וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם יוֹצְאִין[106]. וְאֵינוֹ[107] מַכְנִיס בְּהֶמְתּוֹ וּמַשְׁקֶה מִבּוֹרוֹ, אֶלָּא מְמַלֵּא וּמַשְׁקֶה מִבַּחוּץ. וּשְׁנֵיהֶם[108] עוֹשִׂין פּוֹתַחַת[109] עַל הַבּוֹר[110]. בַּעַל הַבּוֹר - כְּדֵי לִשְׁמֹר[111] אֶת מֵימָיו; וּבַעַל חָצֵר - מִשּׁוּם חֵשַׁד[112] אִשְׁתּוֹ, שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס לְשָׁם אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ.

104) משנה, שם צט. 105) כגון שהתנו כך בשעת החלוקה או המכירה, שיהיה לזה דרך אל הבור (סמ"ע סימן קסט ס"ק א). 106) והיינו, ביום, כמו שכתוב בשו"ע חושן־משפט שם סעיף א. שאע"פ שהתנו שיהיה לו דרך בביתו – לא הסכים זה לקום בלילה ולפתוח לו (סמ"ע שם ס"ק ב). 107) שאין זה הכרחי להכניס בהמתו אל הבור ויכול להשקותה בחוץ, ורק לצרכים דחופים הסכים לתת לו רשות כניסה. 108) משנה, שם. 109) מנעול, שסוגר את דלת הבור. 110) כרבי יוחנן שם. 111) שלא יגנוב אותם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעל הבית. 112) שלא יסתובב זה סמוך לבורו בהעדרו של בעל הבית מתוך אמתלא, שהוא נכנס לשאוב מן הבור, ויזנה עם אשתו, או שיעורר חשד כזה אצל הבריות, מה־שאין־כן אם יש גם לבעל הבית מפתח, אינו יכול להסתובב שם ולא יכנס אלא בזמן שנמצא בעל הבית. וחשש גניבה בבית אין, שאשתו שומרת שם (רש"י שם ד"ה משום חשד אשתו).

יד. מִי[113] שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִּנָּה לִפְנִים מִגִּנָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - נִכְנָס[114] בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין, וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם יוֹצְאִין. וְאֵין[115] מַכְנִיס לְתוֹכָהּ תַּגָּרִים[116]. וְלֹא יִכָּנֵס מִתּוֹכָהּ לְשָׂדֶה אַחֶרֶת[117]. וְהַחִיצוֹן זוֹרֵעַ[118] אֶת הַדֶּרֶךְ. הֶחֱזִירוּ[119] אֶת הַדֶּרֶךְ מִן הַצַּד[120] מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי זֶה נִכְנָס וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֶה[121], וּמַכְנִיס לְתוֹכָהּ תַּגָּרִים[122]; וְלֹא יִכָּנֵס מִתּוֹכָהּ לְשָׂדֶה אַחֶרֶת[123]. וְכָל אֶחָד[124] מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לְעַכֵּב עַל חֲבֵרוֹ בִּזְרִיעַת הַדֶּרֶךְ שֶׁנָּתְנוּ מִן הַצַּד.

113) שם צט: במשנה. 114) שבעת החלוקה הסכים החיצוני לתת כניסה לפנימי (רש"י שם ד"ה מי שיש לו). 115) שהרי הליכה זו באמצע הגינה גורמת הפסד לבעל הגינה החיצונה, ולא הסכים אלא לצורך גדול. 116) לקנות ירקות (רש"י שם ד"ה תגרין). 117) שלא הסכים אלא להליכה לצורך הגינה ולא לצרכים אחרים. 118) אף שמעכב קצת את ההליכה – מכיון שיצא לו הפסד גדול לחיצון אם לא יזרע באמצע שדהו, מן הסתם לכתחילה הסכים רק באופן זה (סמ"ע שם ס"ק ה). 119) המשך המשנה, שם. 120) שביטלו את הדרך הראשונה שבאמצע, ועשו דרך חדשה מן הצד. 121) שאין זה מפריע כל־כך לבעל הגינה החיצונה. 122) כנ"ל, שמן הצד לא נגרם לו הפסד כל־כך על־ידי־זה, והוא מצרכי הגינה. 123) שלא הסכים לתת לו אלא לצרכי הגינה ולא לצרכים אחרים. 124) שבעל הגינה החיצונה אינו זקוק כל־כך לזרוע דרך זו, כמו אילו היתה זו באמצע הגינה, ולשם כך הסכימו להחליפה, וגם בעל הפנימית אינו יכול לזרוע, שקיבל את הדרך להליכה גרידא ולא לזריעה, וראה סמ"ע שם, ס"ק ה.

~ יום שני כ"ט כסלו ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו משפטי החלונות שיש לאחד על האחר, וכל ענייני החלונות בשלימות.

א. מִי[2] שֶׁהָיְתָה לוֹ חַלּוֹן בְּכָתְלוֹ, וּבָא חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה חָצֵר[3] בְּצִדּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַלּוֹן: סְתֹם חַלּוֹן זֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּבִּיט בִּי[4]; שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִיק בְּהֶזֵּק זֶה[5]. וְאִם[6] בָּא חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת כָּתְלוֹ כְּנֶגֶד הַחַלּוֹן כְּדֵי שֶׁיָּסוּר הֶזֵּק רְאִיָּתוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק אֶת כָּתְלוֹ מִכְּנֶגֶד הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת[7], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו[8].

2) בבא בתרא כב. במשנה. ושם מבואר שיש בחלונות דין חזקה. וראה למעלה פרק ב הלכה יד. 3) [לא כתב "לעשות חצר", אלא "ועשה חצר", כלומר, עשה את החצר ושתק ולא מיחה על זה שיש חלון בכתלו של חבירו, ולפיכך החזיק בו (ראה להלן הלכה ו). והשמיענו רבינו כאן שאף על פי שהחלון היה מקודם, לפני שעשה את החצר, ואז לא היה שום היזק ראייה, ולא היה דין חזקה, עד שעשה חבירו המצר, ושתק ולא מיחה בידו, ואם כן לא עשה מעשה להחזיק, ואף על פי כן הוא קונה בחזקה. ולהוציא מדברי ר"י מיגאש שכתב (בתחילת מסכת בבא בתרא) לפי תירוץ אחד, שזהו החילוק בין היזק ראייה בחצר השותפין, שאין שם חזקה, לפי שאין שם מעשה, לבין חלון שיש בו חזקה להיזק ראייה, לפי שעשה מעשה בפתיחת החלון. ואם כן מוכרחים לחלק ביניהם באופן אחר: שבחצר השותפין שניהם מזיקים זה את זה בהיזק ראייה ויכול לטעון שלפיכך לא מיחה, מפני שגם חבירו ניזוק על ידו, ואילו בחלון אין בעל החלון ניזוק כלל, וכמו שכתב הר"י מיגאש שם לפי תירוץ אחר. או כמו שכתב הרא"ש (בבא בתרא פרק א סימן ב) שבחצר השותפין הוא היזק תמידי ואילו בחלון אינו מזיקו אלא בשעה שעומד ליד החלון ומסתכל]. 4) והיינו, היזק ראייה. 5) [כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד שבכל ההרחקות מועילה חזקה לאלתר, ובלי טענה, עיין שם.]. 6) משנה שם. 7) ודי בזה, אף אם הוא עוד מאפיל עליו, שכך הם שיעורי החכמים: לא פחות ולא יותר (שולחן ערוך סימן קנד, סעיף כא). 8) ברייתא שם כב:

ב. הָיְתָה[9] הַחַלּוֹן לְמַטָּה בַּכֹּתֶל - כּוֹפֶה אֶת חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת[10] וּלְהַגְבִּיהַּ הַבִּנְיָן אַרְבַּע אַמּוֹת[11], כְּדֵי[12] שֶׁלֹּא יַבִּיט בּוֹ מִן הַחַלּוֹן[13].

9) משנה וברייתא שם. 10) כדי שלא יאפיל, כנ"ל. 11) כלומר, ארבע אמות מעל לראש החלון ויש אומרים שאין זה אלא באופן שהרחיק ארבע אמות כדין, אבל אם הרחיק יותר – יש להגביה יותר, שאם לא כן, יוכל להציץ בחלון (מגיד משנה). [וראה להלן הלכה ד]. 12) ברייתא שם. 13) היינו, דרך החלון לתוך הבית פנימה.

ג. הָיְתָה[14] הַחַלּוֹן לְמַעְלָה בַּכֹּתֶל, וּבָנָה חֲבֵרוֹ כֹּתֶל כְּנֶגֶד הַחַלּוֹן מִלְּמַטָּה: אִם הָיָה מְרֹאשׁ הַכֹּתֶל שֶׁבָּנָה עַד הַחַלּוֹן גֹּבַהּ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יוֹתֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְחִיק מִכֹּתֶל הַחַלּוֹן כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא הֶאֱפִיל עָלָיו[15], וְאֵינוֹ מַזִּיקוֹ בִּרְאִיָּה[16]. אֲבָל אִם נִשְׁאַר גֹּבַהּ מֵרֹאשׁ הַכֹּתֶל עַד הַחַלּוֹן פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - כּוֹפֵהוּ לְמַעֵט הַכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲמֹד עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל וְיַשְׁקִיף מִן הַחַלּוֹן; אוֹ יַגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל עַל הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, וְיִהְיֶה הַכֹּתֶל רָחוֹק מִן הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל וְלֹא יָצִיץ וְיִרְאֶה.

14) משנה וברייתא שם. 15) והמדובר, באופן שאין מקום לטענת הדוושא. המובאת לקמן פרק ט הלכה ט (סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נב). 16) כיוון שישנה הרחקה של ארבע אמות בין הכותל והחלון.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד. בָּנָה[17] כֹּתֶל אֶחָד[18] בְּצַד[19] הַחַלּוֹן - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן הַחַלּוֹן טֶפַח[20], וּמַגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת[21] עַל הַחַלּוֹן, אוֹ[22] כּוֹנֵס[23] רֹאשׁ הַכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵשֵׁב עָלָיו וְיָצִיץ וְיִרְאֶה.

17) ברייתא שם כב: ולפי פירושה בגמרא. 18) כי אם בנה שני כתלים, הוא דין אחר, ויבואר להלן הלכה ה. 19) בצידו ולא למולו, כגון שהכותל שבו החלון הוא ממזרח למערב, והכותל השני מן הצפון לדרום. 20) בגמרא שם: "כמלוא רוחב חלון". אבל ברי"ף ורא"ש שם נוסף "וכמה – טפח" (וכן הוא בכתב־יד ה' בדקדוקי סופרים שם). 21) אבל לרש"י שם דיבור המתחיל והלא מציץ, ותוספות שם דיבור המתחיל במדיר, לא מועיל כאן גובה ארבע אמות, לפי שיוכל לעמוד בסוף הכותל ולשחות ולהציץ. וראה במגיד משנה שהכריע כרבינו על רקע המציאות. [ואף על פי שכתבנו למעלה (בהלכה ב) שאם הרחיק יותר מארבע אמות צריך להגביה יותר מארבע אמות – אין זה אלא בכותל שממול אבל לא בכותל שמן הצד, ועיין מגיד־משנה]. 22) שם כרב זביד. 23) כלומר, עושה אותו צר למעלה.

ה. בָּנָה[24] שְׁנֵי כְתָלִין מִשְּׁנֵי צִדֵּי הַחַלּוֹן - צָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּינֵיהֶן רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת[25], וְהַחַלּוֹן בְּאֶמְצַע הָאַרְבַּע[26]. וְלֹא[27] יִסְכֹּךְ עַל גַּבֵּיהֶן, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק הַסִּכּוּךְ מִן הַכֹּתֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו[28]. לְפִיכָךְ, מִי[29] שֶׁבָּא לִפְתֹּחַ חַלּוֹן לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, בֵּין חַלּוֹן גְּדוֹלָה בֵּין חַלּוֹן קְטַנָּה, בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: תַּזִּיק לִי בִּרְאִיָּה; וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְבוֹהָה, תַּעֲלֶה בְּסֻלָּם וְתִרְאֶה.

24) משנה שם כב. וכפירושה הסופי בגמרא שם כב: 25) כי אחרת הצל מאפיל. 26) היינו, שרוחב החלון הוא בכלל הארבע (ולא כשיטת הטור, שצריך ארבע אמות מחוץ לרוחב החלון – סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נז). ואם החלון רחב ארבע אמות, צריך להרחיק שני הכתלים מן החלון טפח, לפחות, מכל צד כמבואר למעלה (מגיד משנה). 27) אינו בתלמוד, אבל הוא פשוט, ונלמד ממה שכתב למעלה (מגיד משנה). 28) כדין כותל מכנגד שצריך ארבע אמות. והמדובר, כשאי אפשר לעלות על גבי הסיכוך, שאם לא כן יש גם חשש שמא יציץ ויראה (למעלה הלכה ב־ג). 29) שם נט. וכדעת רבי אילעא, שאמר שם שאפילו בחלון המצרית (כפירוש רבינו בסוגייה זו, ראה להלן הלכה ו־ז) ואפילו למעלה מארבע אמות – יכול בעל החצר למחות בידו.

ו. הֲרֵי[30] שֶׁפָּתַח חַלּוֹן לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, וּמָחַל[31] לוֹ בַּעַל הֶחָצֵר; אוֹ שֶׁגִּלָּה דַעְתּוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ, כְּגוֹן שֶׁבָּא וְסִיַּע עִמּוֹ; אוֹ שֶׁיָּדַע הַנֶּזֶק וְלֹא עִרְעֵר - הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק בַּחַלּוֹן, וְאֵינוֹ יָכוֹל אַחַר כָּךְ[32] לַחֲזֹר וּלְעַרְעֵר עָלָיו לִסְתֹּם[33]. וְכֵיצַד[34] דִּינָהּ שֶׁל חַלּוֹן זֶה, שֶׁהִנִּיחָהּ לְפָתְחָהּ? אִם[35] רֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם יָכוֹל לִכָּנֵס מִמֶּנָּה, אוֹ[36] שֶׁהָיְתָה לְמַטָּה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רֹאשׁוֹ נִכְנָס מִמֶּנָּה - אֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצִּדֶּיהָ, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק[37] אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[38].

30) שם נח: במשנה, שחלון צורית יש לה חזקה, ומפרשה רבינו בחלון שיש בה היזק ראייה, ואף על פי כן יש לה חזקה. 31) רבינו לשיטתו שבנזקין אין צורך לא בחזקת שלוש שנים ולא בטענה, ראה למעלה פרק ה הלכה ה. 32) היינו, אפילו מיד, שהרי לדעת רבינו אין צורך בשלוש שנים. 33) והיינו, בכל החלונות, אף בחלון קטן, ואף אם הוא למעלה מארבע אמות, שאף על פי שאין בהם דין חזקה לעניין שלא יכול השני לבנות כותל על ידו, יש בהם חזקה לעניין זה, שאינו יכול לסתום את החלון. 34) משנה וגמרא שם נח: ונט. 35) במשנה שם, חילקו בין חלון צורית, שיש בה חזקה ובין חלון מצרית, שאין בה חזקה, ופירשו שחלון מצרית היא קטנה, שאין ראשו של אדם יכול להיכנס בה, ואם כן חלון צורית, היא חלון שראשו של אדם יכול להיכנס בה. 36) בגמרא שם מבדילים רבי זירא ורבי אילעאי, בין חלון שהוא למטה מארבע אמות, שיש בה דין חזקה לבין חלון שהוא למעלה מארבע אמות, שאין בה דין חזקה; ולדעת רבינו (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל למטה) המדובר על חלון קטן, אבל בחלון גדול, אף למעלה מארבע אמות יש בו דין חזקה. אך הראב"ד (בהשגתו כאן) והרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רבי זירא) פירשו להיפך, שהמדובר בחלון גדול, אבל בחלון קטן אף למטה מארבע אמות אין בה חזקה, וראה מגיד משנה והגהות מיימוני. 37) מכנגד, והוא הדין בגובה, וכן בצדדין לפי השיעורים המתאימים. 38) למעלה הלכות א־ה.

ז. הָיְתָה[39] חַלּוֹן קְטַנָּה שֶׁאֵין רֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם נִכְנָס מִמֶּנָּה, וְהָיְתָה לְמַעְלָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת[40] - בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת[41] כְּנֶגְדָּהּ וּבִצְדָדֶיהָ. שֶׁהֲרֵי טוֹעֵן וְאוֹמֵר: לֹא הִנַּחְתִּיךְ לִפְתֹּחַ[42], אֶלָּא מִפְּנֵי[43] שֶׁהִיא קְטַנָּה וּגְבוֹהָה; אֲבָל שֶׁתַּחֲזִיק עָלַי עַד שֶׁאַרְחִיק הַבִּנְיָן - לֹא הִנַּחְתִּי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[44]? בְּשֶׁפְּתָחָהּ לְתַשְׁמִישׁ[45] אוֹ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס בָּהּ הָרוּחַ; אֲבָל אִם פְּתָחָהּ לְאוֹרָה[46], אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה[47] בְּיוֹתֵר וּגְבוֹהָה בְּיוֹתֵר, הוֹאִיל וְלֹא עִרְעֵר - הֶחֱזִיק, וְאֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצִּדָּדֶיהָ עַד שֶׁיַּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו, שֶׁהֲרֵי מָחַל לוֹ עַל הָאוֹרָה. וְכֵן[48] מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ חַלּוֹן מֻחְזֶקֶת, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבָנָה[49] כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצִּדָּדֶיהָ בְּלֹא הַרְחָקָה, אוֹ סְתָמָהּ, וְשָׁתַק בַּעַל הַחַלּוֹן - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְעַרְעֵר לִפְתֹּחַ הַחַלּוֹן אוֹ לְהַרְחִיק הַבִּנְיָן; שֶׁכֵּיוָן שֶׁשָּׁתַק - מָחַל. שֶׁאֵין אָדָם עָשׂוּי שֶׁסּוֹתְמִין אוֹרוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק, אֶלָּא אִם כֵּן מָחַל.

39) משנה וגמרא שם. 40) רבינו לשיטתו, שרק אם מצטרפים שני התנאים האלו, אין בה דין חזקה. 41) אבל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אינו יכול לדרוש את סתימת החלון. 42) ומשמע שעל הפתיחה עצמה אינו יכול לערער ואינו יכול לכוף אותו לסתום. 43) שאז אין ההיזק־ראייה גדול ביותר. והרשב"ם כתב שאם החלון קטן אין בו קבע, ולפי זה יכול הוא למחות אף על הפתיחה. 44) שם נט. מימרא של שמואל. 45) אם כי יש בה גם אור (כסף־משנה). 46) והכל תלוי בדעתו של הפותח (כסף משנה). ויש אומרים שצריך שיהא ניכר בחלון שהוא עשוי לאורה, כגון שהוא צר מבחוץ ורחב מבפנים (הגהות מיימוני). 47) וצריך שיהיה לפחות כמלוא מקדח (כסף משנה בשם הרמב"ן). 48) כלומר: כשם שיש דין חזקה בפתיחת החלון, כן יש דין חזקה בסתימתו. 49) בגמרא: "ולסתום", ולדעת רבינו, אף בניית כותל מול החלון, בכלל זה. ולדעת הראב"ד בהשגתו כאן אין חזקה בבניין כותל אלא לאחר שלושים יום, כמו בסוכה, להלן פרק ח הלכה ז (לחם־משנה).

ח. מִי[50] שֶׁהָיוּ לוֹ חַלּוֹנוֹת לְמַטָּה בְּכָתְלוֹ, וּבָא חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת בִּפְנֵיהֶן, וְאָמַר לוֹ: אֲנִי אֶפְתַּח לְךָ חַלּוֹנוֹת אֲחֵרוֹת בְּכֹתֶל זֶה עַצְמוֹ לְמַעְלָה מֵאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה מְעַכֵּב עָלָיו, וְאוֹמֵר לוֹ: בְּעֵת שֶׁתִּפְתַּח הַחַלּוֹנוֹת תַּרְעִיד אֶת הַכֹּתֶל וּתְקַלְקֵל אוֹתוֹ. וַאֲפִלּוּ אָמַר: אֲנִי אֶסְתּוֹר כָּל הַכֹּתֶל, וְאֶבְנֶה אוֹתוֹ לְךָ חָדָשׁ, וְאֶעֱשֶׂה בּוֹ חַלּוֹנוֹת לְמַעְלָה, וְאֶשְׂכֹּר לְךָ בַּיִת שֶׁתָּדוּר בּוֹ עַד שֶׁאֶבְנֶה - יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו, וְאוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֶטְרַח מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[51]. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה שָׁם טֹרַח כְּלָל[52], וְאֵין צָרִיךְ לִפָּנוֹת - אֵינוֹ יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו, וְכוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה חֲבֵרוֹ סוֹתֵם חַלּוֹן זֶה שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, וְעוֹשֶׂה לוֹ חַלּוֹן מִלְּמַעְלָה; שֶׁזּוֹ מִדַּת סְדֹם[53]. וְכֵן[54] כָּל דָּבָר שֶׁזֶּה נֶהֱנֶה בּוֹ, וְאֵין חֲבֵרוֹ מַפְסִיד וְאֵין חָסֵר כְּלוּם - כּוֹפִין עָלָיו.

> ~ נקודות משיחות קודש ~
>
> "כָּל דָּבָר שֶׁזֶּה נֶהֱנֶה בּוֹ, וְאֵין חֲבֵרוֹ מַפְסִיד וְאֵין חָסֵר כְּלוּם – כּוֹפִין עָלָיו"
>
> יש לחקור מה יהיה הדין ב"זה נהנה וזה חסר" בחסרון לאחר זמן, אלא שעל־ידי הנאת חברו יוקדם החיסרון וההיזק, ואם לא יוקדם לא ייהנה חברו כלל, ויוזק זה בוודאי לאחר זמן.
>
> אם הטעם הוא שאין לו לעכב הנאת חברו שאינה גורמת לו לחסרון, הרי שיש לכוף אותו גם במקרה הנ"ל (שהרי החסרון יבוא ממילא).
>
> אבל אם הטעם הוא שכופין אותו רק כאשר אין הנאת חבירו קשורה עם החסרון שלו, הרי שכאן אין כופין אותו.
>
> בנוסף יש לחקור מה יהיה הדין בנוגע לקבוצה שלמה המהנים זה את זה ואינם רוצים להנות אחרים, האם יש לכופם להנות אחרים, שהרי בין כך יהיו חסרים והלא כך היה בסדום שלא רצו לגרום הנאה לאחרים אבל בינם לעצמם היו מהנים זה את זה, וכופין על מדת סדום. או שמא אין לכופם כיון שבכל־זאת מהנים זה את זה.
>
> ויש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע לגרום הנאה לחברו עד כדי כך שכופין על עניין זה ואפילו בני נח חייבין בצדקה ועל כך נענשו אנשי סדום על ש"יד עני ואביון לא החזיקה" (יחזקאל טז, מט.) ומה שלא נמנתה בשבע מצוות, יש לומר א. שנמנו רק מצוות שב ואל תעשה. ב. שכלולה במצות דינים שעניינה יישוב העולם.
>
> (על פי "יין מלכות' ספר קנין סימן יז
> מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

50) שם ז. מימרא של רב חמא. 51) בגמרא שם השיבו כך על הטענה שיסתור את כל הבית, ואילו על סתירת הכותל לבדו, השיבו שכותל חדש אחד עם שלושה כתלים עתיקים לא יחזיקו מעמד. 52) מכלל שאם יש טורח כל שהוא יכול לעכב עליו, ובכלל זה גם בית התבן ובית העצים כמו שאמרו בגמרא שם (לחם משנה). 53) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו מהמבואר למעלה. וראה בבבא בתרא נט. 54) שם נט. בקשר לפתיחת החלון למעלה מארבע אמות, כשאין שום היזק לשני.

ט. אֲבָל[55] בַּעַל הַחַלּוֹנוֹת שֶׁרָצָה לְשַׁנּוֹת מְקוֹם חַלּוֹנוֹ, בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה[56]; אֲפִלּוּ[57] הָיְתָה גְּדוֹלָה, וְאָמַר: אֶפְתַּח אַחֶרֶת קְטַנָּה[58], וְאֶסְתּוֹם זוֹ - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו. וְכֵן[59] אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְחִיב בַּחַלּוֹן כָּל שֶׁהוּא.

55) בבא בתרא ס. במשנה, ושם שאין בעל הפתח יכול לשנות את הפתח, להרחיבו או לעשותו שניים, והוא הדין, לדעת רבינו, בחלון, אם כי לא הוזכר מפורש. 56) שאם היה למעלה מארבע אמות אסור לעשותו למטה ששם מזיקו יותר בראייה, ואם היה למטה אסור לעשותו למעלה, וכן דעת רב משה גאון (מגיד משנה). שכשהיה למטה, ידע בעל החצר שבעל הכותל מצוי תמיד ליד החלון ונשמר ממנו, אבל כשעושהו ואינו מצוי תמיד ליד החלון אינו יודע להישמר ממנו בעת שעולה על דעתו לטפס על הסולם ולהופיע פתאום על יד החלון, ולא ידע לשמור ממנו (לחם משנה). 57) מפני הטעמים האמורים. 58) במקום אחר, או למעלה או למטה. 59) שם ס. במשנה, בפתח, והוא הדין בחלון.

י. שְׁנַיִם[60] אַחִין[61] שֶׁחָלְקוּ חָצֵר מִדַּעְתָּן[62], וְשָׁמוּ הַבִּנְיָן[63] וְהָעֵצִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל שׁוּמַת הָאָוִיר[64], וְהִגִּיעַ לְאֶחָד מֵהֶן בְּחֶלְקוֹ תַּרְבֵּץ הֶחָצֵר[65], וְלַשֵּׁנִי הָאַכְסַדְרָה[66], אִם רָצָה[67] בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת כֹּתֶל בְּסוֹף חֶלְקוֹ - בּוֹנֶה[68] בִּפְנֵי הָאַכְסַדְרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּאֲפִיל עָלָיו, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁמוּ הָאָוִיר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

60) שם ז. כרב חמא. 61) והוא הדין שותפים (הגהות מיימוני). 62) ושכחו לשום את האוויר, שאילו היו חולקים בבית־דין, היו וודאי עושים השומא כהוגן ולא היו מסיחים דעתם מלשום את האוויר. 63) היינו, שזה שקיבל את הבניין העלה לזה בדמים את ההפרש, ששווים הבניין והעצים נגד המגרש הריק. 64) יש אומרים שאין זה אלא אם הדגישו שהעלאת דמים זו מכוונת כלפי הייתרון של העצים והבניין, ולכן אין האוויר בכלל השומא, אבל אם שמו סתם: חלק זה נגד חלק זה – גם האוויר בכלל השומא (מגיד־משנה). 65) בגמרא שם: "תרביצא", ופירש רש"י שם: "גינה". ואם כן לדעת רבינו היא גינת החצר. 66) בגמרא שם: "איספלידא", ומפרשה רבינו "אכסדרה" וכן פירשה הר"י שם בתוספות, וכתב שם שרק באכסדרא, שיש לה שלושה כתלים והרביעית פרוצה, יכול להאפיל, שהרי יש בה הרבה אור, אבל בבית רגיל אינו יכול להאפיל, "שבית בלי אור אינו שווה כלום" (רמ"א סימן קנד סעיף כז). 67) והיינו, מיד, לפני שזה יחזיק בו, וראה רש"י שם דיבור המתחיל בדנפשאי. 68) ואין זה יכול להסתמך על חזקת האבות, שאין היורש יכול לטעון, שהוא רוצה לגור כמו שגרו אבותיו (הגהות מיימוני).

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו משפטי הזיזין שיש לאחד על האחר, והסולמות והצינורות המקלחות מים, ונעיצת הקורות בכתלים.

א. הַמְבַקֵּשׁ[2] לְהוֹצִיא זִיז[3] מִכָּתְלוֹ עַל אֲוִיר חֲצַר חֲבֵרוֹ כָּל שֶׁהוּא[4] - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו[5]; שֶׁהֲרֵי מַזִּיקוֹ בִּרְאִיָּה[6] בְּעֵת שֶׁתּוֹלֶה בּוֹ[7] וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[8]. הוֹצִיא אֶת הַזִּיז וְלֹא מִחָה בּוֹ לְאַלְתַּר בַּעַל הֶחָצֵר - הֲרֵי הֶחֱזִיק בַּעַל הַזִּיז[9].

2) משנה וגמרא בבא־בתרא נט. ונט: 3) "הוא הבנין היוצא מן הכותל" (רבינו בפירוש המשנה שם). 4) אפילו הוא פחות מטפח. 5) שם, בדברי רב הונא. 6) ולולא טענה זו, לא היה יכול למנוע את בעל הזיז מלהשתמש באויר חצרו, שהרי זה נהנה וזה לא חסר, וכופין אותו על מדת סדום (שם). 7) שאם כי אינו ראוי לשימוש מלא, לרגל קוטן שטחו – ראוי הוא לתלות בו חפצים, ואז בעת פעולת־שימוש זו, עלול הוא להזיקו בראיה. 8) היינו, מבלי להכנס לחצר חבירו, אלא מוציא ידו דרך חלון ותולה. ואינו יכול לטעון: אחזיר את פני ולא אזיקך, כי בעל החצר טוען כנגדו: שמא תפחד לעשות כך, או תעשה עצמך מפחד, ובינתיים תסתכל בחצר, ותזיקני בראיה (גמרא שם). 9) כלומר, מכיון שיכול היה למחות ולא מיחה, החזיק זה לאלתר ואינו צריך לחזקת שלש שנים (ראה להלן פי"א הלכה ד). ומועילה חזקה בהיזק ראיה באופן זה (ראה למעלה פ"ז הלכה א). וחזקה זו אינה אלא לענין שיכול להשתמש בזיז זה בחצר חבירו, וכן למנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, אבל אינו יכול למחות בבעל החצר מלבנות תחת הזיז, כשם שיכול למנעו בזיז שהוא טפח (להלן הלכה ב). וזה לשון המשנה שם: "הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות, פחות מטפח אין לו חזקה ואינו יכול למחות". ומפרשה רב הונא שם, בבעל הגג שהוא יכול למחות בבעל החצר בזיז טפח ואינו יכול למחות בפחות מטפח, אבל בעל החצר יכול למחות אפילו בפחות מטפח, וברור הדבר שאם לא מיחה בעל החצר, שוודאי החזיק בעל הגג, אפילו בזיז פחות מטפח. ואם כן, מה שאמרו במשנה שבפחות מטפח אין לו חזקה, על־כרחנו שאין זה לענין השימוש בו, שלענין זה בוודאי יש לו חזקה, מאחר שלא מיחה בו בעל החצר, אלא לענין מניעה מבעל החצר לבנות תחתיו, ועל זה אמרה המשנה שאינו יכול למחות בו, אבל לענין שימושים יש לו חזקה ויכול לעכב לבעל החצר מלהשתמש בו. וכן הוא בפירוש המשניות לרבינו שם.

ב. הָיָה[10] הַזִּיז טֶפַח[11] - הֶחֱזִיק[12] בַּאֲוִיר[13] הֶחָצֵר כְּנֶגְדּוֹ; וְאִם רָצָה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הַזִּיז וּלְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ - בַּעַל הַזִּיז מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם אֵין בַּזִּיז טֶפַח - לֹא הֶחֱזִיק בַּאֲוִיר הֶחָצֵר[14]; וְכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחְתָּיו וּלְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ שֶׁל זִיז - אֵין בַּעַל הַזִּיז יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו[15].

10) שם, במשנה. 11) שזהו מקום חשוב. 12) היינו, אם לא מיחה בעל החצר, כמבואר למעלה. 13) היינו, למניעת הבנין במקום הזיז, זכות שיש רק בזיז טפח. זהו פירוש הפסקא במשנה: "הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות". 14) אבל החזיק בזיז להשתמש בו ולמנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, כמבואר למעלה. 15) וזהו הפירוש של הפסקא במשנה: "פחות מטפח אין לו חזקה ואין יכול למחות", וכדברי רב הונא.

ג. הָיָה[16] הַזִּיז שֶׁהוֹצִיא רָחָב טֶפַח, וּמָשׁוּךְ בַּאֲוִיר חֲצֵרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים[17], וְלֹא מִחָה בּוֹ - הֶחֱזִיק בּוֹ בְּאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה[18]; וְאִם רָצָה לְהַרְחִיב אֶת הַזִּיז עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה[19] - הֲרֵי זֶה מַרְחִיב. וְאֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת בַּאֲוִיר חֲצֵרוֹ תַּחַת הַזִּיז כְּלוּם, אֶלָּא אִם כֵּן הִנִּיחַ לוֹ תַּחְתָּיו גֹּבַהּ אֲוִיר עֲשָׂרָה טְפָחִים[20], כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּזִּיז.

16) שם בגמרא, מימרא של רבי אסי או רבי יעקב בשם רבי מני, וכפירושה על־ידי אביי. 17) היינו, זיז שרחבו טפח וארכו ארבעה. 18) שכיון שנתרצה לו באורך של ארבעה, שהוא מקום חשוב, נתרצה לו גם ברוחב ארבעה, שאין מקום חשוב בפחות מארבעה על ארבעה (רשב"ם). ורבינו כאן לשיטתו להלן (פי"א ה"ד) שבנזקים ושעבודים לא צריך טענה, ומספיקה מחילה או העדר מחאה. ולדעת הראב"ד, לא החזיק אלא אם הוא מחמת טענה "לפי שזה מקום חשוב, ואינו נקנה במחילה, אלא דוקא בטענת מכר או מתנה" (מגיד־משנה). 19) ורק עד ארבעה רוחב ולא יותר, ואפילו יש באורך יותר מארבעה (מגיד־משנה בשם רשב"ם). 20) שיעור זה לא נזכר בגמרא, אבל סברא היא, שהרי דירת־בית היא עשרה טפחים, וכמו כן תשמיש הזיז (מגיד־משנה). והרי"ף כתב שמשאיר לו תחת הזיז שיעור ארבעה טפחים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד. הַמַּעֲמִיד[21] סֵלָם קָטָן[22], שֶׁאֵין[23] לוֹ אַרְבָּעָה (חֲוָקִין) [חוֹזָקִין][24], בְּצַד כָּתְלוֹ בְּתוֹךְ חָצֵר שֶׁל חֲבֵרוֹ[25] אוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[26] - לֹא הֶחֱזִיק בְּנֶזֶק זֶה[27]; וְכָל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הֶחָצֵר - בּוֹנֶה בְּצַד סֵלָם[28] וּמְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ. וְאִם[29] הָיָה סֵלָם גָּדוֹל[30], שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבָּעָה (חֲוָקִין) [חוֹזָקִין][31] אוֹ יָתֵר - הֶחֱזִיק; וְאִם בָּא לִבְנוֹת וּלְבַטְּלוֹ - בַּעַל הַסֵּלָם מְעַכֵּב עָלָיו עַד שֶׁיִּרְחִיק כַּשִּׁעוּר, שֶׁהֲרֵי מָחַל[32] לוֹ לְהַעֲמִיד סֵלָם גָּדוֹל. לְפִיכָךְ[33], כְּשֶׁיָּבוֹא בַּעַל הַגָּג לְהַעֲמִיד סֵלָם גָּדוֹל - בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִמְחוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזִיק עָלָיו. אֲבָל אִם הֶעֱמִיד סֵלָם קָטָן - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ[34]; שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ: אֵין עָלֶיךָ הֶפְסֵד בָּזֶה[35], כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה[36] - תִּטְּלֶנּוּ[37].

21) שם נח: במשנה. 22) והיינו "סולם המצרי" שבמשנה, שם. 23) כפירושם של תלמידי רב ינאי, שם נט. 24) כ"ה ברמב"ם בדפוס רומי, וכן הוגה בכ"י רומי בגמרא שם, וכן הוא בעיטור ערך מחאה (דק"ס שם עמוד 180 הערה ח). אבל ברמב"ם כ"י תימן: "חווקים" = חוָקים. וכ"ה בגמרא שם בספרים שלפנינו. והם שלבים = מדריגות. 25) שסומך את הסולם על כותלו בצד השני, שבתוך חצר חבירו, וכך פירשו הרשב"ם והרא"ש. וראה בסמ"ע סימן קנג, ס"ק כט. 26) פירט גם שדה וגם חצר, להורות כי החצר הזה דומה לשדה שאין בו היזק ראיה, היינו שאין שם בית (ש"ך שם ס"ק י, בשם ב"ח). שאם לא כן, ודאי יכול למנעו מלהעמיד סולם קטן, כשם שיכול למנעו מלהוציא זיז (למעלה הלכה א), וראה להלן בסוף ההלכה. 27) מכיון שהוא קטן, אין בעל החצר מקפיד עליו, ואינו מוחה. ואין שתיקה זו נחשבת כמחילה, שהיא היסוד של החזקה. 28) אבל אינו יכול למנעו מלהשאיר את הסולם, ראה להלן בסוף ההלכה. 29) משנה, שם. 30) והיינו "סולם צורי" שבמשנה, שם. 31) ראה למעלה הערה כג. 32) רבינו לשיטתו, שמחילה לבד מספיקה לרכישת חזקה זו. 33) מסקנת רבינו, ואינה מפורש במקור התלמודי. 34) כלומר: כל זמן שאינו רוצה לבנות במקום הסולם, אינו יכול להכריח אותו לסלקו. 35) והוא בכלל מה שאמרו חז"ל בכמה מקומות: כופין על מדת סדום, שהרי זה נהנה וזה לא חסר. 36) היינו, להנות במקום הסולם. 37) ואין כאן משום היזק ראיה כמו בזיז (למעלה הלכה א), מכיון שאינו יכול להשתמש בסולם זה אלא אם נכנס לחצר חבירו, ועל זה הוא צריך לבקש רשות מחבירו, ואם צפוי לו היזק ראיה, יכול חבירו למנוע זאת ממנו תמיד (מגיד־משנה), וראה למעלה הערה כה, מה שכתבנו בשם הב"ח.

ה. הָרוֹצֶה[38] לְהוֹצִיא צִנּוֹר[39] עַל חֲצַר חֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּקָּלַח שָׁם הַמַּיִם, אוֹ שֶׁעָשָׂה מַזְחִילָה[40] עַל כָּתְלוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין לַחֲצַר חֲבֵרוֹ - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו[41]. וְאִם[42] לֹא מִחָה בּוֹ - הֶחֱזִיק זֶה בַּצִּנּוֹר[43]. רָצָה אַחַר כָּךְ לִסְתֹּם[44] הַצִּנּוֹר - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהֶחֱזִיק בַּעַל הַגָּג לִשְׁפֹּךְ מֵימָיו לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, כָּךְ הֶחֱזִיק בַּעַל הֶחָצֵר שֶׁיִּהְיוּ מֵימֵי גַגּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בָּאִין אֶצְלוֹ לִרְשׁוּתוֹ. רָצָה בַּעַל הַגָּג לַעֲקֹר הַצִּנּוֹר מִצַּד זֶה וּלְהַחֲזִירוֹ בְּצַד אַחֵר[45], אוֹ שֶׁהָיָה אָרֹךְ וְרָצָה לְקַצְּרוֹ[46] - אֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק אֶלָּא בְּמֵימֵי הַגָּג, וַהֲרֵי הֵם בָּאִים אֶצְלוֹ מִכָּל מָקוֹם[47]. וְכֵן[48] אִם רָצָה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הַצִּנּוֹר - אֵין בַּעַל הַגָּג יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁאֵין הַצִּנּוֹר עָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ כְּזִיז, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזִיק בַּאֲוִיר הֶחָצֵר[49], שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְקִלּוּחַ הַמַּיִם[50].

38) שם נח: במשנה. ויוצא גם מהמימרא של רב יהודה בשם שמואל, שם נט. 39) הוא ה"מרזב" שבמשנה שם, והוא ה"צינור" שבדברי שמואל שם, והוא עשוי כך שמימיו מקלחין מרחוק לתוך החצר ולא זוחלים על פני הכותל. וקובעים אותו פעם פה ופעם פה במזחילה (=הוא הצינור הגדול המחובר לגג). 40) משנה, שם. והוא צינור גדול נמשך לאורך הכותל, שמימיו נזחלים מעל הגג על פני הכותל. 41) מכיון שנראה במשנה שם שיש להם חזקה (ראה להלן) – ודאי יכול לעכב, שכל שיש לו חזקה – יכול הוא למחות (הגר"א סימן קנג ס"ק כב). 42) משנה, שם. 43) במשנה, שם: "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה (ראה להלן), המזחילה יש לה חזקה". ורבינו התחיל בצינור (=במרזב) ובמזחילה, וגמר בצינור בלבד. וכוונתו לומר שאפילו צינור יש לו חזקה, וכל־שכן מזחילה, וראה ביאור הגר"א שם ס"ק כג. [ואין רבינו מחלק במרזב בינו לבין מקומו, כמו ששנו במשנה שם, משום שרבינו מפרש משנתנו לענין חזקת בעל החצר, אם בעל הגג רשאי לעקור את המרזב ממקום למקום או לקצרו כדלהלן, ולא בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה להלן). ומתוך זה, שאנו דנים אם בעל הגג יכול לעקרו או לקצרו, אנו למדים, שבעל החצר ודאי אינו יכול לעקרו, ואולי גם לא לשנותו ממקום למקום, הרי שבעל הגג החזיק בצינור]. 44) שם נט. מימרא של רב יהודה בשם שמואל. 45) רבינו מפרש מה שאמר (שם נח:) רב יהודה בשם שמואל, בפירושו למשנה שם "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה": "הכי קאמר, המרזב אין לו חזקה מרוח אחת (שאפשר להחזירו בצד אחר), ויש למקומו חזקה משתי רוחות" (שאי־אפשר לעקרו לגמרי) – שאין המדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (כמו שפירש הרשב"ם), אלא בחזקת בעל החצר על בעל הגג (וכמימרא של שמואל שם נט. שהובאה למעלה). ולפי"ז ברור הדבר כי לבעל הגג יש חזקה על המרזב, ובעל החצר אינו יכול לעקרו ואולי אף לא להחזירו מצד לצד (ראה למעלה הערה מב). אלא שהראב"ד השיג על רבינו והעיר עליו: הלא הלכה זו רב יהודה אמרה בשם שמואל, ואם כן האיך אפשר לפרשה במשנתנו? 46) כן מפרש רבינו בדברי רבי חנינא (שם נח:) בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם היה ארוך מקצרו, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו" – שאף לפי דבריו אין המדובר בחזקת בעל הגג אלא שוב בחזקת בעל החצר, כנ"ל. ["והמזחילה יש לה חזקה", כלומר: אם בעל הגג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רוצה לקצר את המזחילה כדי למעט את מימיו של בעל החצר – בעל החצר מעכב עליו. ועיין ראב"ד]. 47) לא כתב רבינו אלא צינור בלבד, אבל במזחילה מעכב בעל החצר שלא להחזירו ושלא לקצרו, כנ"ל. 48) שם מדברי רב ירמיה בר אבא בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם רוצה לבנות תחתיו בונה, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו". [וכאן גם רבינו מודה שהמדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה למעלה). ומזחילה יש לה חזקה, שאם יבנה בעל החצר יערער יסודות המזחילה הבנויה על־פי הרוב באבן וטיט. ולכן לא הזכיר רבינו אלא צינור ולא מזחילה, והראב"ד חשב, כנראה, שגם בבא זו מתפרשת בחזקת בעל החצר על בעל הגג, ולכן שאל: מה לו לבעל החצר, אם בעל הגג עצמו רוצה לערער בנין המזחילה שלו?]. 49) כמבואר למעלה הלכה א. והמדובר בצינור שגדלו טפח (ראה למעלה הלכה ב, שגם בזיז הדין כן). וראה בסמ"ע סימן קנג ס"ק כא. 50) ואין הבנין מפריע לזה. מה־שאין־כן בזיז, שצריך לתלות עליו.

ו. מי[51] שֶׁהוֹרִיד מֵי גַּגּוֹ עַל חָצֵר חֲבֵרוֹ, וְלֹא מִחָה בּוֹ, וְהֶחֱזִיק בְּדָבָר זֶה: אִם הַמַּיִם מְנַטְּפִין[52], וְרָצָה לְקַבְּצָם לְמָקוֹם אֶחָד וְלַעֲשׂוֹתָם צִנּוֹר - עוֹשֶׂה[53]. וְכֵן[54] אִם הָיוּ בָּאִין דֶּרֶךְ צִנּוֹר מִמָּקוֹם אַחֵר, וְחִלְּקָן[55] עַל רֹחַב הַכֹּתֶל וְהֶחֱזִירָן נוֹטְפִין - עוֹשֶׂה. וַאֲפִלּוּ[56] לִבְנוֹת עַל גַּגּוֹ כְּמִין צְרִיף[57], עַד שֶׁיֵּרְדוּ הַמַּיִם בְּמְהֵרָה[58] לַחֲצַר חֲבֵרוֹ - בּוֹנֶה; שֶׁהֲרֵי הֶחְזִקוּ מֵימָיו שֶׁל זֶה לֵירֵד לַחֲצַר חֲבֵרוֹ.

51) בבא־בתרא ו. ויכוח בין רב נחמן ורב יוסף, שנמסר בשני לשונות. 52) שהן יורדין טיפין טיפין על פני הכותל. 53) שהמים יורדים עכשיו במרוכז דרך הצינור, וזה יותר נוח לבעל החצר, ולפיכך הכל מודים בזה שמותר. 54) לפי הלשון הראשון, סובר כן רב יוסף. ואילו לפי הלשון השני, סובר כן גם רב נחמן. 55) שהסיר את הצינור, והמים שוב מתפשטים על פני כל הכותל. 56) כרב יוסף לפי הלשון האחרון, "ועבד עובדא בצריפא דאורבני". 57) בנין, שאין לו גג וראשי הדפנות דבוקות זו בזו, כזה: A. וראה בפ"ד מהלכות סוכה הלכה ז. 58) שמתוך שהגג משופע, יורדים המים במהירות יתר, וכן כתב ר"י מיגאש.

ז. כֹּתֶל[59] שֶׁבֵּין רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן: אִם הָיוּ שֵׁתָּפִין בָּהּ - שְׁנֵיהֶם מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ; זֶה חוֹפֵר מִצַּד זֶה וּמַכְנִיס קוֹרוֹתָיו כָּל שֶׁהֵן[60], וְזֶה חוֹפֵר מִצַּד זֶה וּמַכְנִיס קוֹרוֹתָיו. הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁל רְאוּבֵן לְבַדּוֹ - אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[61]. חָפַר[62] שִׁמְעוֹן בְּכֹתֶל זֶה, וְהִכְנִיס בָּהּ קוֹרָה אַחַת, וְשָׁתַק[63] רְאוּבֵן וְלֹא מִחָה בּוֹ - הֶחֱזִיק בִּמְקוֹם הַקּוֹרָה. אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה, וְרָצָה שִׁמְעוֹן לְהַחֲלִיפָהּ בְּקוֹרָה גְּדוֹלָה וְעָבָה - מַחֲלִיף[64]. הָיְתָה[65] הַקּוֹרָה סֶכֶת עֲרָאי[66]: כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם - לֹא הֶחֱזִיק בָּהּ סְתָם, שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר: לֹא מָחַלְתִּי וְהִנַּחְתִּיךָ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲרָאי; לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֶחֱזִיק, שֶׁאֵין זֶה עֲרָאי. וְאִם[67] סֶכֶת יְמֵי הֶחָג הִיא: כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג[68] - לֹא הֶחֱזִיק; לְאַחַר[69] שִׁבְעָה - הֶחֱזִיק. וְאִם[70] חִבֵּר רֹאשׁ הַקּוֹרָה בַּכֹּתֶל בְּטִיט[71] - מִיָּד הֶחֱזִיק. וְהוּא[72] שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן סִיַּע עִמּוֹ, אוֹ רָאָה וְלֹא מִחָה.

59) בבא־בתרא ה. 60) אף אם כבדים הם, אבל לא יותר על המדה, והולכים בזה אחר המנהג (רמ"א סימן קנג סעיף יד). 61) פשוט. וכן נראה במשנה שם, ובגמרא שם ו. כמימרא של רב נחמן שתוכנה הובא להלן. 62) שם ו. וראה למעלה הערה נ. 63) רבינו לשיטתו, שבחזקות אלו אין צורך לא בשלש שנים ולא בטענה (מגיד־משנה). 64) כלשון שני של רב נחמן, וכרב יוסף. 65) שם ו: מימרא של רבינא. 66) סוכה קייצית שעשויה לצל בלבד (שם). 67) שם. 68) שבעה לאו דוקא, אלא שמונה, שהרי בשמיני־עצרת אינו יכול לסתרה (הגהות מיימוניות בשם 'תוספות'). 69) מפני שסוכה זו נעשתה לשם חג, ועכשיו לא צריך יותר לסוכת חג, ואם כן ברור שדעתו לקבע, או אולי לסוכת החג לכל שנה ושנה. מה־שאין־כן בסוכת צל, שאין דרכה אלא לשלשים יום, וראה ברש"י שם ד"ה ואי סוכה דמצוה. 70) שם. 71) שזה סימן ברור שכוונתו לקבע. 72) תוספת של רבינו בהתאם לשיטתו. ומקור דבריו בבבא־בתרא מא. (הגר"א שם ס"ק מז).

ח. מִי[73] שֶׁהֶחֱזִיק בְּכֹתֶל זֶה בְּקוֹרָה אַחַת - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיק בְּקוֹרָה שְׁנִיָּה; שֶׁהֲרֵי לֹא מָחַל לוֹ אֶלָּא עַל הָאַחַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהוֹדָה שֶׁאֵין הַכֹּתֶל זֶה[74] שֶׁלּוֹ, אֶלָּא חֲבֵרוֹ מָחַל לוֹ עַל הַכְנָסַת קוֹרָה זוֹ; אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁכֹּתֶל זֶה[75] שֵׁתָּף אֲנִי בָּהּ[76], הוֹאִיל וְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בְּקוֹרָה אַחַת - נֶאֱמָן[77], וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֻלָּן, אַחַר שֶׁיִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[78] שֶׁהוּא שֵׁתָּף בְּכָל הַכֹּתֶל.

73) אין מקור מפורש להלכה זו, אך היא יוצאת מהויכוח שבין רב נחמן ורב יוסף (שם ו.) אם מחזיקים מקורה קטנה לכבדה (ראה למעלה) – הרי שאף המיקל לא היקל אלא באופן זה, אבל לענין הכנסת קורות נוספות – לא נחלקו (מגיד־משנה). 74) בכ"י תימן: "הכותל הזה". 75) שעד עכשיו היה בחזקת השני (כסף־משנה). 76) מתחילת בנייתו (מ"מ). וראה להלן. ובכ"י תימן: בו. 77) מיד, ואינו צריך חזקת ג' שנים, כיון שטוען שהוא שותף מתחילת הבנייה (מגיד־משנה), ומקור להלכה זו מה שאמרו (בבא בתרא ו.): "אמר רב הונא, בי כוי לא הוי חזקה", וזוהי ההלכה המבוארת להלן: "היו קורותיו של ראובן בתוך הכותל וכו'", ולדעת רבינו שאם החזיק בקורה אחת אינו יכול להחזיק בקורה שניה, כנ"ל, מה חידוש יש כאן בדין זה של "בי כוי" שעוד לא נשתמש כלל בכותל? אלא על־כרחנו שכאן מדובר בטענת שותפות, ומשמיענו בזה שכל זמן שלא השתמש אין לו חזקה – הרי שאם כבר השתמש יש לו חזקה (הגר"א סימן קנג, ס"ק מט).

78) כדין כל מחזיק בקרקע שלש שנים, וטוען שלקחה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה א).

ט. הָיוּ[79] קוֹרוֹתָיו שֶׁל רְאוּבֵן בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל[80], וּבְצַד שִׁמְעוֹן מְקוֹמוֹת חֲפוּרִין לְהַכְנִיס[81] בָּהֶן רָאשֵׁי הַקּוֹרוֹת - לֹא הֶחֱזִיק[82] בָּהֶן שִׁמְעוֹן לְהַכְנִיס בָּהּ[83] קוֹרוֹת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהוּא שֵׁתֶף בּוֹ. שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בּוֹ תַּשְׁמִישׁ[84], וְיָכוֹל[85] רְאוּבֵן לִטְעֹן: שֶׁאֲנִי חָפַרְתִּי מְקוֹמוֹת אֵלּוּ בְּצִדְּךָ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מוּכָנִים עַד שֶׁתִּקְנֶה מִמֶּנִּי אוֹ שֶׁתְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי וְאֶמְחַל לְךָ, וְתַכְנִיס הַקּוֹרוֹת בְּלֹא חֲפִירָה בַּכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְמַטְמֵט[86] כָּתְלִי בְּעֵת חֲפִירָה.

79) שם, מימרא הנ"ל של רב הונא. 80) ובזה הוחזק הכותל בשלו. 81) מוכנות להכניס, אבל זה עדיין לא הכניס. 82) מטעם מחילה, לפי שלא היה לו עדיין מה למחול ונגד מה למחות. 83) בכ"י תימן: בהן. 84) כנ"ל, שהמדובר בטענת שותפות. 85) כן הוא שם, בסוף דברי רב הונא. 86) יתמוטט. ובכ"י תימן: "יתנדנד".

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבארו קצת מן הדברים שאין אדם רשאי לעשות בתוך שלו סמוך לרשות חבירו כדי שלא יזיק את חבירו, אם בששניהם שווים כאחד, אם כשהאחד בעל עלייה והשני בעל הבית התחתון. ולא נשלמו.

א. לֹא יַחְפֹּר אָדָם[2] בּוֹר[3] וְלֹא שִׂיחַ[4] וְלֹא מְעָרָה[5], וְלֹא יָבִיא[6] אַמַּת הַמַּיִם, וְלֹא יַעֲשֶׂה בְּרֵכַת[7] הַמַּיִם לִשְׁרוֹת[8] בָּהּ בְּגָדִים לְכַבֵּס, בְּצַד כָּתְלוֹ[9] שֶׁל חֲבֵרוֹ[10], אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְיָסִיד[11] בְּסִיד לְכֹתֶל בּוֹר זֶה אוֹ מִקְוֵה הַמַּיִם זֶה אוֹ כֹּתֶל הָאַמָּה מִצַּד חֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבְלִיעוּ הַמַּיִם[12] וְיַזִּיקוּ[13] כֹּתֶל חֲבֵרוֹ.

2) במשנה (בבא־בתרא יז.): "לא יחפור אדם בור סמוך לבור של חבירו ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת כובסין אלא־אם־כן הרחיק מכותל חבירו שלשה טפחים וסד בסיד". ופירש הראב"ד (ב'שיטה מקובצת' שם יט.) שהמשנה הנ"ל מחולקת לשתי בבות: א. "לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו". ב. "ולא שיח ולא מערה וכו' וסד בסיד". והבבא הראשונה עוסקת בבור שאין בו מים, אלא שמכיון שהבור הוא עמוק הוא מזיק בחפירה, ועל זה אמרו שם: "כל מרא ומרא דקא מחיית, קא מרפית לה לארעאי" (= כל חפירה וחפירה שאתה מכה, אתה מרפה את קרקעי). ובבבא זו לא נזכר "וסד בסיד", כיון שאין מתונא (= לחות מים) אלא נדנוד על־ידי החפירה בלבד. ואילו הבבא השניה בדבר שיח ומערה, שאינם עמוקים ואין חפירתם מזקת כל כך, מדובר כשיש בהם מים, ועל זה אמרו (שם יט.): "רישא היזיקא דמתונתא" (= ברישא, ההיזק משום לחות המים). ולפיכך צריך גם הרחקה שלשה טפחים וגם לסוד בסיד. ומה שאמרו בגמרא (שם יז:) "אמר רב יהודה, מכותל בורו שנינו" אין זה אלא על הבבא הראשונה, אבל הבבא השניה שנזכר בה "מכותל חבירו" מדובר בכל כותל בנין, וכנראה שזוהי גם דעת רבינו כמו שיבואר להלן ('דגל ראובן' חלק שלישי סימן מ).

3) רבינו שינה מדרכו של התנא. שחילק המשנה לשתי בבות, ודיבר בבבא הראשונה בבור שאין בו מים, שאין בו צורך לסוד בסיד – אלא כלל בור ושיח ומערה וכו' והמדובר בבור שיש בו מים, כמו שיח ומערה ואמת המים וכו', וכמו שמסיים בסוף: "כדי שלא יבליעו המים וכו'". ודין בור שאין בו מים הביא להלן הלכה י, עיין שם ('דגל ראובן' שם). 4) אף הוא מין בור, שהוא ארוך ואינו עמוק כל־כך כמו בור. 5) אף היא כבור, אלא שהיא מרובעת ומכוסה בתקרה. 6) תעלה שרחבה אמה. 7) במשנה: "נברכת", והיא חפירה בקרקע, ובה מתקבצים מי הגשמים. ויש צורך לפרט אמת המים לחוד ובריכה לחוד, שבאמת המים, המים נגררים תמיד. ובבריכה המים נקווים ועומדים, ויש בכל אחד מהם חיוב ושלילה (גמרא שם יט.). וראה פירוש המשניות לרבינו. 8) בגמרא שם יט, חילקו בין "מחמצן" המתאים לזה שהובא כאן, לבין "נדיין" שדינו הובא להלן, הלכה ה. 9) היינו כותל בנין של חבירו, וראה למעלה הערה א. 10) כן הוא בדפוס רומי, וכעין זה בכ"י תימן, וכן נכון. 11) "ו" החיבור מורה, שצריך שני דברים: גם הרחקת שלשה טפחים, גם לסוד בסיד. וכן הוא בגמרא שם יט. "פשיטא, דוסד בסיד, תנן". כלומר, שצריך שניהם, ואע"פ שדחו זאת בסוגיא הנ"ל – סובר רבינו שאין להתחשב עם הדיחוי, וה"פשיטא" הנ"ל נשארת בתקפה. 12) שם יט. וראה למעלה הערה א. 13) וצריך לומר שזהו כמו נזק בידים, שהרי בלי זה אנו פוסקים כרבי יוסי, שעל הניזק להרחיק את עצמו, וראה דברי רבינו להלן בפרק י הלכה ה.

ב. מַרְחִיקִין[14] אֶת הַגֶּפֶת[15] וְאֶת הַזֶּפֶת[16] וְאֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַסִּיד וְאֶת הַסְּלָעִים[17] מִכָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אוֹ[18] סָד בְּסִיד. וּמַרְחִיקִין[19] אֶת הַזְּרָעִים[20] וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה[21] וְאֶת הַגֻּמָּא[22] שֶׁמִּתְקַבֵּץ בָּהּ מֵימֵי רַגְלַיִם[23] מִן הַכֹּתֶל[24] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[25].

14) המשך המשנה, שם. 15) "פסולת הזיתים, אחרי שמוציאין את השמן" (רבינו בפירוש המשניות). [ובמסכת שבת פ"ד משנה א, כתב רבינו: "וכן פסולת השומשמין". וכן בגמרא שם מז: וראה בפ"ד מהלכות שבת הלכה א והערה ב]. 16) בכ"י תימן: "הזבל" (וכן הוא במשנה, שם). וכן הגיה מרכבת־המשנה מדעתו, וראה לחם־משנה. וכל אלו מקלקלים את הכותל מחמת החום שבהם, ראה בהלכות שבת שם. 17) והם מחלידים את האדמה מתחת לכותל, והופכים אותה עפר תיחוח (שם יט. ב'תוספות' ד"ה משום, בשם ר"ח). 18) כאן ברור, שמספיק אמצעי אחד אף לרבינו. בגירסתנו מפורש במשנתנו שם: "או סד בסיד", ואף לדברי ה'תוספות' (שם ד"ה וסד בסיד) שהעלו מתוך דיון את הגירסא: "וסד" (=ב"וו" החיבור) – יוצא מפורש, מתוך השקלא וטריא בגמרא יט. שכאן מספיק אמצעי אחד. וראה בלחם־משנה למעלה הלכה א. 19) אף זה, המשך המשנה שם. 20) בשקלא־וטריא בגמרא שם, סמכו את הטעם של כל הבבא הזאת: משום רטיבות. אך בזרעים,

נאמר טעם מיוחד, והוא: "שמחלידים את הקרקע ומעלים עפר תיחוח" (שם יט:) וכתב רבינו בלשון כללית, כי המדובר גם כשזרעו במפולת יד, בלי מחרישה, שהרי אז יש טעם אחר לאסור, כמו שהעלו בגמרא. וראה בלחם־משנה. 21) בגמרא שם, ציינו, שמדובר כאן בחרישה לאילנות, ובארץ ישראל, שאין צורך בבריכת מים, כי אחרת הרי יש נימוקים אחרים לאסור. ורבינו כתב בלשון סתמית, הכוללת כל המקרים, וראה לחם־משנה. 22) במשנה, שם: "מי רגלים". ובגמרא (שם יט:) פירשוה לדעת רבה בר בר חנה, המתיר להשתין מים בצד כתלו של חבירו, ב"שופכין". ופירשה רבינו "גומא" (דלא כרש"י ור"י מיגאש שפירשו שמקבץ מי רגלים ושופכם בבת אחת). ואע"פ שרבינו פסק (להלן הלכה ו) שלא כרבה בר בר חנה, אלא "לא ישתין אדם מים בצד כתלו של חבירו אלא־אם־כן הרחיק ממנו שלשה טפחים" – כתב רבינו כאן "גומא" משום שכותל האמור כאן כולל גם כותל־אבנים שהמשתין מים אצלו אין צריך להרחיק אלא טפח אחד בלבד (ראה להלן שם), ואילו ב"גומא" צריך להרחיק גם ממנו שלושה טפחים (כסף־משנה בשם המגיה). 23) ודוקא מי רגלים, אבל לא סתם מים, ואין זה דומה לבור ונברכת הכובסין, שהם תדירים יותר (מגיד־משנה). 24) והיינו גם כותל־אבנים, ראה למעלה הערה כ. 25) ולא הזכיר רבינו "סיד". וכן אינו במשנה שם. ועיין ב"טור" סימן קנה, ובהגהת הרמ"א שם סעיף ה, וביאור הגר"א שם סעיף־קטן יד.

ג. מַרְחִיקִין[26] אֶת הָרֵחַיִם [מִן הַכֹּתֶל] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מִן הָרֵחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה[27], שֶׁהֵן[28] אַרְבָּעָה מִן הָעֶלְיוֹנָה[29], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָנִיד אוֹתוֹ[30], אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבַהֲלֶנּוּ בְּקוֹל הָרֵחַיִם[31].

26) המשך המשנה, שם. 27) הוא "השכב" שהוזכר במשנה. 28) שהריחיים מורכבות משתי אבנים זו על גבי זו, שהעליונה קצרה מהתחתונה טפח. 29) הוא "הרכב" שבמשנה, שם. 30) שם יח. ובאופן שהריחיים גדולים ויש בהם תנודה רבה. 31) באופן שאין תנודה גדולה, כגון בריחיים קטנים (שם כ:).

ד. מַרְחִיקִין[32] אֶת הַתַּנּוּר מִן הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מִקַּרְקָעִיתוֹ[33], שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מִשְׁפָּתוֹ[34], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָחֵם הַכֹּתֶל.

32) סוף המשנה, שם. 33) הוא "הכליא" שבמשנה. 34) שהתנור רחב מלמטה ועולה ומתקצר, ושפתו העליונה פחותה מן הקרקעית טפח.

ה. אֶבֶן[35] שֶׁהַכּוֹבֵס מַכֶּה בְּגָדִים עָלֶיהָ עַד שֶׁיִּתְלַבְּנוּ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק אוֹתָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת מִכֹּתֶל שֶׁל חֲבֵרוֹ; שֶׁבְּעֵת שֶׁהַכּוֹבֵס מַכֶּה עָלֶיהָ, הַמַּיִם נִתָּזִין[36] וּמַזִּיקִין לַכֹּתֶל[37].

35) ברייתא ומימרא של רבה בר אבוה (שם יט.). 36) ואז הם נתזין אף למרחוק, ולפיכך צריכה הרחקה יותר גדולה. בניגוד ל"נברכת הכובסין" שבמשנה (שם יז.) ששורים בה הבגדים שאין צורך להרחיק אלא שלשה טפחים בלבד, כמבואר למעלה הלכה א (גמרא שם יט.). 37) מכיון שכאן לא הבדיל רבינו בין כותל אבנים לכותל לבנים (כמו שחילק להלן הלכה ו) – נראה שכאן אין חילוק בדבר (מגיד־משנה), וראה הגהות מיימוניות שיש חולקים בזה.

ו. לֹא[38] יַשְׁתִּין אָדָם מַיִם בְּצַד כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֹתֶל לְבֵנִים; אֲבָל בְּכֹתֶל אֲבָנִים[39] - יַרְחִיק טֶפַח. וְאִם הָיוּ הָאֲבָנִים[40] צְחִיחַ[41] סֶלַע - מַשְׁתִּין[42] בְּצִדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה.

38) תוספתא בבא־בתרא פ"א, הובאה שם יט: 39) שהם חזקים יותר. 40) שאבנים אלו, מהם עשוי הכותל, הם ממין הסלע. ולרש"י שם פירוש אחר, וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לז. 41) יבש מאוד, ואין הרטיבות מזקת לה כלל. 42) כנראה מלשון רבינו שרק להשתין מותר, אבל גומא של מי רגלים צריך להרחיק. אך אין זו דעת ה'בית יוסף' לפי רבינו, וראה סמ"ע שם ס"ק כב.

ז. מַרְחִיקִין[43] אֶת הַסֶּלֶם מֵהַשּׁוֹבָךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּקְפֹּץ הַנְּמִיָּה[44] בְּעֵת שֶׁמַּגִּיחַ הַסֶּלֶם[45], וְתַעֲלֶה לַשּׁוֹבָךְ וְתֹאכַל הַגּוֹזְלוֹת[46].

43) שם כב: במשנה. 44) חיה קטנה, הטורפת עופות. 45) שאז נקרא זה מזיק בידים, שגם רבי יוסי (שרבינו פוסק כמותו, לקמן פ"י ה"ה) מודה בזה. 46) אם כי אין זה אלא גרם נזק בלבד, והגורם נזק פטור מלשלם – לא פטרוהו אלא כשכבר עשה ההיזק, אבל לעשות לכתחילה ההיזק – אסור (בגמרא שם). [והמדובר כשהנמיה אינה של בעל הסולם, שאם היא שלו, חייב הוא על נזקה כדין שורו שהזיק, ראה פ"א מהלכות נזקי ממון הלכה א].

ח. וּמַרְחִיקִין[47] אֶת הַכֹּתֶל מִן הַמַּזְחִילָה[48] שֶׁל חֲבֵרוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹם[49] לְבַעַל הַמַּזְחִילָה לִזְקֹף[50] סֶלֶם וּלְתַקֵּן[51] מַזְחִילָה שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל[52] וְהֶחֱזִיק בָּהּ[53].

47) המשך המשנה, שם. 48) הצינור הגדול המחובר מסביב לגג, ובו יורדים המים מן הגג אל החצר דרך הצינור הקטן. וראה למעלה פ"ח הלכה ה. 49) ואם כי למעלה שם מבואר שלא אסרו לבנות מתחת למזחילה אלא כדי שלא יערער את הבנין – כל זה אינו אלא בבונה תחתיה, שאינה מפריעה לזקיפת הסולם, אבל בנייה בשטח הסמוך למזחילה, מפריעה לזקיפת הסולם (מגיד־משנה). 50) להעמיד. 51) לנקות את המזחילה מהלכלוך והצרורות הנופלים בה, שמעכבים את קילוח המים. 52) ורבינו לשיטתו, שלא צריך בענינים אלו לא טענה ולא חזקת שלש שנים, בניגוד לשיטת ראשונים אחרים. 53) ואף שלא החזיק אלא במזחילה, ולא בשטח שמסביב לה – אם לא תנתן לו האפשרות לתקן את המזחילה, תתקלקל ולא יהנה ממנה כלום (מגיד־משנה). ואין כאן משום הרחקת נזק, שהרי אין כאן היזק מיידי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט. רְאוּבֵן[54] שֶׁהָיָה כָּתוּב סָמוּךְ[55] לְכֹתֶל שִׁמְעוֹן[56] כְּמִין גַּם[57], וּבָא רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת כֹּתֶל שֵׁנִי כְּנֶגֶד כֹּתֶל שִׁמְעוֹן, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה הַשְּׁלִשָׁה כְּתָלִין כְּמִין בֵּי"ת - הֲרֵי שִׁמְעוֹן מְעַכֵּב עָלָיו, עַד שֶׁיַּרְחִיק מִכְּנֶגְדּוֹ[58] אַרְבַּע אַמּוֹת; כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמָּקוֹם בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים רָחָב, כְּדֵי שֶׁיָּדוּשׁוּ[59] בּוֹ רַבִּים וְתִתְחַזֵּק הָאָרֶץ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[60] בְּכֹתֶל גִּנָּה[61] אוֹ[62] בְּכֹתֶל חָצֵר בְּעִיר חֲדָשָׁה[63]; אֲבָל בְּעִיר יְשָׁנָה - כְּבָר נִתְחַזְּקָה, וּבוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה. וְכֵן אִם לֹא הָיָה בְּאֹרֶךְ כֹּתֶל שִׁמְעוֹן שֶׁבּוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינוֹ מַרְחִיק, אַף עַל פִּי שֶׁמּוּנַּעַ הָרֶגֶל מִלְּהַלֵּךְ שָׁם; שֶׁהַכֹּתֶל שֶׁהוּא פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אֵינוֹ צָרִיךְ חִזּוּק הָאָרֶץ[64].

54) שם כב. במשנה: "מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו – לא יסמוך לו כותל אחר, אלא־אם־כן הרחיק ממנו ארבע אמות". ובגמרא שם הקשו: "וקמא היכי סמיך?" (=הכותל הראשון האיך סמך), ומתרץ רבא: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות – לא יסמוך לו כותל אחר" (כן הנוסחא שם בכ"י מינכן, ובפירוש ר"י מיגאש ובעוד כמה מקורות. ראה בדקדוקי סופרים שם, ולא גרסינן "ברחוק ארבע אמות ונפל"). ופירשה ר"י מיגאש: "שרוחב כותלו סמוך לאורך כותלו של חבירו (כמין גאם, וכמו שכתב רבינו כאן ובפירוש המשנה) לא יסמוך לו כותל אחר כנגד ארכו, כנגד אורך כתלו של חבירו לעשות ממנו (בית) [בי"ת]" (כדברי רבינו, ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה והגר"א סימן קנה, ס"ק לב). 55) ומן הצד לא צריך הרחקה, שאין בו משום חוסר דוושא (=דריסה), גמרא הנ"ל. (ועוד שם: "הכא במאי עסקינן, מן הצד"). 56) ולשמעון היה מותר לבנות כותל זה, כיון שכותל של ראובן לא היה אז, וראה להלן הערה ע. 57) אות יוונית, דומה ל"ך" עברית. 58) מכנגד כותלו של שמעון. 59) שידרסו. ויש מפרשים, שהמדובר כאן כשקנו שניהם הקרקע מן המלך, שבסתמא נשתעבדו להם ארבע אמות קרקע חוץ מן הכותל לשם דוושא (מגיד־משנה). 60) שם, בדברי רב ורבי אושעיא. 61) מתוך שלא מרבים ללכת בגינה בפנים, צריכה היא דישה מבחוץ (רש"י שם ד"ה אלא כותל גינה). 62) רבי אושעיא, ולפי הכרעת רבי יוסי בר חנינא, אף לרב. 63) שעדיין לא הספיקו לדוש כהוגן את הקרקע, ונקראת חדשה עד חמשים שנה (רמ"א סימן קנה סעיף יג, וראה סמ"ע שם ס"ק לג). 64) כתב הראב"ד שסברא יפה היא, ולפי נוסחת ר"י מיגאש, שהובאה למעלה: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות" – מפורש בגמרא שהכותל של חבירו היה ארבע אמות, הרי שאם היה פחות מארבע אמות – אין בו דין "דוושא" (הגר"א סימן קנה ס"ק לו, וראה במגיד־משנה).

י. מִי[65] שֶׁבָּא לַחְפֹּר בּוֹר[66] בְּסוֹף שָׂדֵהוּ לִסְמוֹךְ לְמֶצֶר חֲבֵרוֹ[67]: אִם שָׂדֵה חֲבֵרוֹ אֵינוֹ עָשׂוּי לְבוֹרוֹת[68] - סוֹמֵךְ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיָדוֹ[69]. וְאִם יִמָּלֵךְ חֲבֵרוֹ לַחְפֹּר בּוֹר בְּצִדּוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן כֹּתֶל הַבּוֹר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, עַד שֶׁיְּהֵא בֵּין חֲלַל שְׁנֵי הַבּוֹרוֹת שְׁשָׁה טְפָחִים[70]. וְאִם[71] הָיְתָה שָׂדֵה חֲבֵרוֹ עֲשׂוּיָה[72] לְבוֹרוֹת - אֵינוֹ סוֹמֵךְ[73], עַד שֶׁיַּרְחִיק[74] מִן הַמֶּצֶר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְיַחְפֹּר. וּכְשֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ לַחְפֹּר - יַרְחִיק גַּם הוּא שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְיַחְפֹּר.

65) בבא־בתרא יז: 66) היינו בור בלי מים, וכל ההיזק הוא עצם החפירה בלבד, וראה למעלה הערה א. 67) לגבול חבירו. ולחבירו אין שם בור. 68) שהוא בית הבעל, שדי לו במי גשמים, ואין משקים אותו בידים. 69) בטענה, שמא ימלך וירצה פעם לחפור בור. 70) כיון שהראשון עשה כדין, וסמך בהיתר – צריך השני להרחיק כשיעור, וכן כתבו ה'תוספות' (שם יז: ד"ה אביי). ויש אומרים, שזה יכול לטעון שאינו מחוייב לסבול בגלל זה, שוויתר מקודם ונתן לזה לחפור בלי הרחקה (מגיד־משנה). 71) כרבא ולא כאביי, וכפי הלשון השני. 72) כגון בית השלחין, שצריך להשקות אותה בידים. 73) מכיון שלא הזכיר רבינו דין סמיכה למצר כשאין עוד הניזק שם, אלא בבור בלבד ולא ביתר ההרחקות – סובר המגיד־משנה (למעלה הלכה ד) שרק בבור הלכה כרבא, ולא ביתר ההרחקות, לפי שהלכה כרבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו, ורק אם זהו "גירי דיליה" (=חיציו של המזיק), אז חייב הוא להרחיק, וכל זמן שאין הנזק קיים, אי־אפשר לומר שאלו הם חצים שלו, ורק בבור אמרו בגמרא שעצם החפירה מזיק לקרקע חבירו, אפילו אם אין לחבירו בה לא כותל ולא בור, וראה 'תוספות' שם יז. ד"ה לא יחפור, והגהות מיימוניות כאן אות ב, ולחם־משנה כאן. 74) לא הזכיר כאן רבינו ענין הסיד כמו בהלכה א, לפי שכאן מדובר בבור ריק שאין בו מים, שהוא עשוי לתשמישים אחרים, וכל ההיזק אינו אלא החפירה. וזוהי הבבא הראשונה שבמשנה, בתחילת פרק לא יחפור, וראה למעלה הלכה א והערה א.

יא. הַבַּיִת[75] וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם[76] - לֹא יַעֲשֶׂה בַּעַל הַבַּיִת תַּנּוּר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ עַל גַּבָּיו[77] גֹּבַהּ[78] אַרְבַּע אַמּוֹת[79]. וְכֵן[80] לֹא יַעֲמִיד בַּעַל הָעֲלִיָּה תַּנּוּר, עַד שֶׁיִּהְיוּ תַּחְתָּיו מַעֲזִיבָה[81] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[82]. וּבְכִירָה[83] - טֶפַח[84]. וְאִם[85] תַּנּוּר שֶׁל נַחְתּוֹמִים[86] הוּא - צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא תַּחְתָּיו אַרְבָּעָה טְפָחִים. וּבְכִירָה שֶׁל נַחְתּוֹמִין - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק הַשִּׁעוּר[87], אִם יָצָאת הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶׁהִזִּיקָה[88], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[89] בִּמְקוֹמוֹ[90].

75) שם כ: במשנה. 76) ושניהם מעכבים זה על זה, וכן פירשו ה'תוספות' בבא־קמא סא: ד"ה לא יעמוד אדם (ולא כפירוש רש"י שם ד"ה לא יעמיד, שבני העיר מעכבים, והיינו, שהבית הוא כולו של אדם אחד). 77) היינו, מפי התנור עד התקרה (רש"י לב"ב שם, ד"ה אלא אם כן). 78) חלל ריק (רש"י שם). 79) שלא תשרוף התקרה (רש"י שם). ואם לא הרחיק כשיעור הנ"ל, הרי הוא כמזיק בידים ('קצות החושן' סימן קנה ס"ק א, וראה עוד להלן הערות פד, פה, פז). 80) משנה, שם. 81) הטיח של התקרה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

82) וכמו כן ארבע אמות למעלה ממנו, שלא תשרוף התקרה (רש"י שם ד"ה עד שיהא תחתיו). 83) הוא "בנין עשוי לבשל, ששופתין בו שתי קדרות" (פירוש המשניות לרבינו), ואין האש גדולה כל־כך. 84) למטה. אבל למעלה, צריך גם בכירה ארבע אמות (סמ"ע סימן קנה ס"ק ב). 85) ברייתא שם, וכפי שפירש אותה אביי, שלא תהא סותרת את משנתנו. 86) שמסיקים בו ביתר תדירות (רש"י שם ד"ה בדנחתומין). 87) ואינו כמזיק בידים (ראה למעלה הערה עו). 88) כדעת חכמים במשנה שם, ולא כרבי שמעון. וכן פסק הרי"ף שם. ואע"פ שאם "הרחיק האש כראוי ועברה והזיקה – פטור, שזו מכה בידי שמים היא" (פי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב), כרבי שמעון בבבא־קמא סא: במשנה – שם הרחיק כראוי, באופן שיצא גם מכלל היזק של "אש", אבל כאן שלא הרחיק אלא ארבע אמות, לא יצא אלא מכלל "אדם המזיק", אבל מכלל "אש" לא יצא ('קצות החושן' שם, ועיין רי"ף בבבא־קמא שם). 89) [במגדל עוז הביא "שנתבאר", וכן נכון]. 90) [בהלכות נזקי ממון שם, שאם לא הרחיק כראוי, ועברה האש והזיקה – חייב לשלם].

יב. מִי[91] שֶׁהָיְתָה לוֹ חֲנוּת תַּחַת אוֹצָר[92] חֲבֵרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה[93] בָּהּ לֹא נַחְתּוֹם[94] וְלֹא צַבָּע[95] וְלֹא רֶפֶת בָּקָר. וְלֹא יַכְנִיס שָׁם אַסְפַּסְתָּא[96] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים[97] שֶׁעוֹלֶה מֵהֶם הֶבֶל חַם הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהַחֹם[98] מַפְסִיד פֵּרוֹת הָאוֹצָר[99]. לְפִיכָךְ, אִם[100] הָיָה אוֹצַר יַיִן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין הַחֹם מַפְסִידוֹ[101] - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בַּחֲנוּתוֹ כָּל מְלֶאכֶת אֵשׁ שֶׁיִּרְצֶה; אֲבָל[102] לֹא יַעֲשֶׂה רֶפֶת בָּקָר[103], מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיד רֵיחַ הַיַּיִן. וְאִם[104] הֶחֱזִקוּ הַחֲנוּת בִּתְחִלָּה לָרֶפֶת אוֹ לַנַּחְתּוֹם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[105], וְאַחַר כָּךְ רָצָה בַּעַל הָעֲלִיָּה לַעֲשׂוֹת עֲלִיָּתוֹ אוֹצָר - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיָדוֹ[106].

91) סוף המשנה, שם. 92) עלייה, שאוצרים בה תבואה, שמן ויין וכדומה (פרט לשומשמין, רימונים ותמרים, שאין החום מזיק להם, ראה להלן). 93) במשנה שם: "לא יפתח", ולפיכך כתב ה'טור' (סימן קנה) בשם הרשב"ם שאפילו אם היתה לו חנות של נחתומים או של צבעים בבית אחר, אסור לפתוח אותה חנות לבית שתחת האוצר, שההבל עובר ממקום למקום. וכן הביא הרמ"א (שם, סעיף ב בהגהה). ורבינו שינה מלשון המשנה, וכתב "יעשה", ולא כתב "יפתח". ולפי"ז יתכן שדווקא לעשות בה אסור, אבל לפתוח חנות אחרת לבית שתחת האוצר – אין איסור. 94) במשנה, שם: "חנות של נחתומין". 95) מעבדה לעשיית צבע, שגם בה מסיקים הרבה. ובמשנה שם: "[חנות] של צבעין". 96) שחת, תבואה שלא הביאה שליש, והיא כרפת בקר (מימרא של רב ששת, שם). 97) כנראה שאף מרפת בקר עולה הבל, אלא שבה יש גם ריח רע, ראה לחם־משנה. 98) כן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח, ד"ה לא יפתח). ולא כרש"י (שם ד"ה אוצר) שפירש: "שהעשן קשה להם". 99) אף יין של חוץ־לארץ בכלל שהחום מזיק לו (מימרא של רב יוסף שם), וראה להלן. 100) משנה ובריתא שם. 101) שהיין הישראלי הוא חריף, ואין החום מפסידו ואדרבא עוד משביחו, משא"כ ביין מחו"ל, שאף חום הנר מזיק לו (שם). 102) במשנה ובריתא שם. 103) שריחה רע. והשמיט רבינו כאן "אספסתא", שאע"פ שדומה לרפת בקר לענין החום – אינה דומה לענין ריח רע (לחם־משנה, וראה בסמ"ע שם ס"ק ח). 104) בריתא שם. 105) בברייתא שם לא נזכרה אלא רפת בקר. אך אותו הטעם הוא ביתר הדברים. וכן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח. ד"ה ואם היתה). 106) בברייתא שם, נאמר: "אם היתה רפת בקר קודמת לאוצר – מותר". הרי שאף לאחר שזה פתח את האוצר, אינו צריך זה לסלק את הרפת.

יג. כִּבֵּד[107] בַּעַל הַבַּיִת וְרִבֵּץ[108] עֲלִיָּתוֹ, אוֹ[109] שֶׁרִבָּה בָּהּ חֲלוֹנוֹת[110], כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בּוֹ אוֹצָר, וְקָדַם זֶה וְעָשָׂה תַּנּוּר קֹדֶם שֶׁיַּכְנִיס פֵּרוֹת לָאוֹצָר; אוֹ[111] שֶׁהִתְחִיל לֶאֱצֹר שׁוּמְשְׁמִין[112] אוֹ רִמּוֹנִים אוֹ תְּמָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[113], וְקָדַם זֶה וְעָשָׂה הַתַּנּוּר קֹדֶם שֶׁאָצַר הַחִטִּין; אוֹ[114] שֶׁעָשָׂה בַּעַל הַחֲנוּת[115] מְחִלָּה[116] עַל גַּבָּהּ לְהַבְדִּיל בֵּין הַחֲנוּת וּבֵין הָאוֹצָר - בְּכָל אֵלּוּ בַּעַל אוֹצָר מְעַכֵּב עָלָיו[117], וְאִם עָבַר וְעָשָׂה תַּנּוּר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵין בַּעַל הָאוֹצָר יָכוֹל לְהָסִיר הַתַּנּוּר בְּכָל אֵלּוּ.

107) שם כ: שורה של בעיות, שלא נפתרו. 108) זילף מים על פני הרצפה. 109) גם זו בעיא שם, ושתיהן של אביי. 110) והאוצר זקוק להרבה אור לחלונות. 111) בעיא של רב הונא בריה דרב יהושע, שם. 112) אין בגירסא שלנו בגמרא שם. 113) שאין החום מזיק להם (סמ"ע שם ס"ק י). 114) אף זו היא בעיא של אביי, שם. 115) ובקודמים עשה הכל בעל האוצר. 116) זהו פירושו של רבינו ל"בנה עלייה על גבי ביתו" (שם). וכן פירשו ר"ח ור"י מיגאש (מגיד־משנה). ורש"י פירש שבעל האוצר בנה אותה, עיין שם. 117) שכולן בעיות שלא נפתרו: בכיבד וריבץ וריבה, מי מהם זכה להיות הראשון ומי הוא השני. ומספק אין לו לעשות לכתחילה, ואם עבר ועשה אין מבטלים מעשיו מספק.

~ יום שלישי ל' כסלו ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבארו בו הדברים שמרחיקין מן העיר כדי שלא יזיקו לבני העיר, וקצת מהדברים שיש על השכנים להרחיק זה מזה, מאותן דברים שלא נתבארו בפרק תשיעי.

א. מַרְחִיקִין[2] אֶת הָאִילָן[3] מִן הָעִיר חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אַמָּה, וּבֶחָרוּב[4] וּבַשִּׁקְמָה[5] - חֲמִשִּׁים[6] אַמָּה, מִפְּנֵי[7] נוֹיֵי[8] הָעִיר[9]. וְכָל אִילָן הַנִּמְצָא קָרוֹב לָעִיר[10] פָּחוֹת מִזֶּה - קוֹצְצִין אוֹתוֹ[11]. וְאִם הָאִילָן קָדַם - נוֹתְנִין לוֹ בְּנֵי הָעִיר דְּמָיו[12]. וְאִם הָיָה הַדָּבָר סָפֵק, וְלֹא נוֹדַע אֵי זֶה מֵהֶם קָדַם - אֵין[13] לְבַעַל הָאִילָן דָּמִים, אֶלָּא נוֹטֵל עֵצָיו וְהוֹלֵךְ.

2) בבא בתרא כד: במשנה. 3) ודין הרחקת זרעים מן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העיר, ראה בפרק י"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ד. ועיין לחם משנה כאן. 4) אילן שגדלים בו חרובים. 5) אילן שגדלים בו תאנים מדבריות. 6) מפני שהחרוב והשקמה ענפיהם מרובים (רש"י שם) ולדעת אבא שאול (במשנה שם) יש להרחיק כל אילן סרק חמישים אמה, [ואף על פי שבפירוש המשניות שם פסק רבינו כמותו – כאן בספרו לא הביא את דברי אבא שאול. ועיין תוספות יום טוב, בבא בתרא פרק ב משנה ז. 7) שם, דברי עולא. 8) שתפארת היא לעיר, שסביבה יימצא מגרש פנוי (רש"י שם). 9) נראה בגמרא שם שאין זה אלא בארץ ישראל, וכן פירשו רש"י והרשב"א שם (מגיד משנה). וכן כתב הטור (חושן משפט סימן קנה). ודווקא בזמן שהיא ביד ישראל (תוספות יום טוב שם). ולכן נשמטה הלכה זו ולא נכתבה בשולחן ערוך חושן משפט. 10) והעיר קדמה לאילן (משנה שם). 11) ואינו נותן דמים מאחר שנטעו האילן באיסור. 12) דמי האילן, אבל חייב הוא לקצוץ קודם שמקבל את דמיו, מפני שקדירה של שותפים לא קרה ולא חמה (גמרא שם). כלומר, אם לא יקצצנו כל זמן שלא ייתנו דמים – יסחב העניין עד לאין סוף. ולמדו מכאן, שיחיד המתדיין עם הציבור בעניין מיסים שהציבור גובה ממנו – שחייב הוא לסלק מקודם מה שתובעים ממנו, ואחרי כן יבוא איתם לדין (משנה למלך בשם המרדכי). 13) שהרי לקצוץ הוא חייב בכל אופן, בין אם האילן קדם ובין אם העיר קדמה, ודמים אינו נוטל אלא אם קדם האילן, ובכל ספק בממון אמרו המוציא מחבירו עליו הראייה (גמרא שם).

ב. מַרְחִיקִין[14] גֹּרֶן[15] קָבוּעַ[16] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים[17] אַמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הָרוּחַ הַתֶּבֶן בְּעֵת שֶׁזּוֹרֶה וְיַזִּיק לִבְנֵי הָעִיר. וְכֵן[18] לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם גֹּרֶן קָבוּעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק הַתֶּבֶן לִנְטִיעַת חֲבֵרוֹ[19] אוֹ לְנִירוֹ[20].

14) שם במשנה. 15) מקום שדשים בו תבואה, וזורים אותה ברוח, ויש שם הרבה מוץ, תבן ועפר. 16) ונקרא קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה, שצריך להשתמש ברחת לזריית המוץ (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא). 17) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין ההיזק קבוע (כרב אשי שם, ולא כאביי שאף בגורן שאינו קבוע יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה – בכדי שלא יזיק). 18) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי הלכות נפרדות: א' שירחיק אדם בתוך שלו חמישים אמה מכל רוח, היינו, בגורן שיש לו בתוך העיר. ב' שירחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו. וכן כתבם הטור כשני דינים. אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של ההרחקה מנטיעות ומניר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של רבינו שאף את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה סמ"ע סימן קנה סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא, וראה דברינו שם. 19) שהוא שורף את לב הנטיעות (גמרא שם). 20) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל יותר מדי, ושורף את הזרעים שיזרעו בו (גמרא ורש"י שם).

ג. מַרְחִיקִין[21] אֶת הַנְּבֵלוֹת וְאֶת הַקְּבָרוֹת וְאֶת הַבֶּרְסְקִי[22] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה[23].

21) שם כה. במשנה. 22) מקום עיבוד עורות. 23) משום ריח רע (רש"י שם).

ד. וְאֵין[24] עוֹשִׂין בֶּרְסְקִי[25] אֶלָּא לְמִזְרָח[26] הָעִיר, מִפְּנֵי שֶׁרוּחַ מִזְרָחִית חַמָּה[27], וּמְמַעֶטֶת[28] הֶזֵּק רֵיחַ עִבּוּד הָעוֹרוֹת.

24) המשך המשנה שם. 25) אפילו אם מרחיק חמישים אמה, ודווקא בורסקי, אבל בנבילות וקברות, שכל ריחם אינו אלא לפני שכלה הבשר, לא החמירו. 26) כתנא הראשון שם ולא כרבי עקיבא. 27) ראה גיטין לא: ורש"י שם. 28) כן הוא בפירוש המשניות לרבינו "כי רוח מזרחית, ייתכן שתתקן ביאוש ריח הבורסקי (=ריח רע של בורסקי) ולא יגיע מזה נזק לבני אדם". ושם הוסיף עוד טעם שבארצות המזרח הקרוב, רוח זו ממעטת לנשוב בכלל.

ה. מִי[29] שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת מִשְׁרָה[30] שֶׁל פִּשְׁתָּן בְּצַד יָרָק שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁהֲרֵי מֵי הַמִּשְׁרָה נִבְלָעִין בָּאָרֶץ וְהוֹלְכִין וּמַפְסִידִין אֶת הַיָּרָק; אוֹ שֶׁנָּטַע כְּרֻשִּׁין[31] קָרוֹב מִן הַבְּצָלִים שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁהֵן מְפִיגִין טַעְמָן; אוֹ שֶׁנָּטַע חַרְדָּל בְּצַד כַּוֶּרֶת דְּבוֹרִים, שֶׁהֲרֵי הַדְּבוֹרִים אוֹכְלִין הָעֶלְיוֹן[32] וּמַפְסִידִין[33] אֶת הַדֶּבֶשׁ; וְכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין[34] צָרִיךְ לְהַרְחִיק בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק[35], וְעַל הַנִּזָּק[36] לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ, אִם יִרְצֶה, עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לוֹ הַנֶּזֶק; שֶׁזֶּה[37] בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ הוּא עוֹשֶׂה, וְהַנֶּזֶק בָּא לַחֲבֵרוֹ מֵאֵלָיו. בַּמֶּה[38] דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵינוֹ מַרְחִיק? כְּשֶׁהָיָה הַנֶּזֶק בָּא מֵאֵלָיו אַחַר שֶׁיִּפְסְקוּ[39] מַעֲשָׂיו שֶׁל מַזִּיק; אֲבָל אִם הָיוּ מַעֲשָׂיו שֶׁל זֶה שֶׁעוֹשֶׂה בִּרְשׁוּתוֹ מַזִּיקִין אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁמַּזִּיק בְּיָדוֹ. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי שֶׁעוֹמֵד בִּרְשׁוּתוֹ וְיוֹרֶה חִצִּים לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, וְאָמַר: בִּרְשׁוּתִי אֲנִי עוֹשֶׂה! שֶׁמּוֹנְעִין אוֹתוֹ[40]. וְכֵן[41] כָּל הַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה בְּעִנְיָן זֶה, אִם לֹא הִרְחִיקוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיק בְּחִצָּיו. לְפִיכָךְ[42] צָרִיךְ שֶׁיַּרְחִיק מִשְׁרָה מִן הַיָּרָק וּכְרֻשִּׁין מִן הַבְּצָלִים וְחַרְדָּל מִן הַדְּבוֹרִים שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר מְעַט, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הֶזֵּק בְּיָדִים; אֲבָל לְהַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא הַנֶּזֶק מֵאֵלָיו - אֵין צָרִיךְ.

29) שם כה. במשנה. 30) מקום ששורין בו את הפשתן. 31) בעודם ירוקים הם דומים קצת לבצלים ולשומים (תוספות יום טוב כלאים פרק א משנה ב). 32) אבל לא את הגרעין, שאותו אינם מוציאים, כמו שנאמר בגמרא שם יח: בסמיכות לעניין אחר. 33) "שעושה את הדבש חריף וחד" (לשון רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שם יח. דיבור המתחיל ואת החרדל) מפרש שמתוך שהם אוכלים החרדל, שמחדד את פיהם, הם אוכלים את הדבש שלהם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

34) כרבי יוסי ולא כחכמים, וכמו שנפסקה הלכה כמותו בשם שמואל במשנה שאחריה (שם כה:). ואף על פי שרבי יוסי אמר דבריו רק בחרדל – נתבאר בגמרא (שם יח:) שלדברי חכמים אמר כן, אבל הוא עצמו מתיר בכולם. 35) כלומר, כל השטח, שיכול עוד לבוא נזק ממנו, אבל חייב להרחיק שיעור־מה, כמו שנזכר בסוף ההלכה. 36) בניגוד לחכמים הסוברים שעל המזיק להרחיק את עצמו. 37) כהסברת רבי יוסי בהמשך המשנה (שם כה:). 38) מימרא של רב אשי בשם רב כהנא (שם כה:) "מודה רבי יוסי בגירי דיליה (=בחיצים שלו, של המזיק)". 39) ובעת העשייה עדיין לא בא כל נזק, והוא בא רק כעבור זמן־מה. 40) שהרי הוא אדם המזיק. וראה להלן פרק יא הלכה ג לעניין חיוב תשלומין. 41) שהרי לא בא רבי יוסי לחלוק אלא במשנה זו ולא חלק על כל המשניות הקודמות שבפרק לא יחפור. 42) כן הוא ברי"ף, ולמד דין זה מדין בור שמרחיקים אותו מן הכותל שלושה טפחים (למעלה פרק ט הלכה א). ואף על פי שהרי"ף לא הזכיר אלא משרה – סובר רבינו שאין להבדיל בין משרה לכרישין וחרדל, אחרי שהמשנה כללה אותם יחד.

ו. בַּעַל[43] הָעֲלִיָּה שֶׁהָיָה שׁוֹפֵךְ מַיִם, וְהֵן יוֹרְדִין עַל הַדֶּר לְמַטָּה: אִם[44] הָיְתָה שָׁם מַעֲזִיבָה[45], שֶׁהַמַּיִם כָּלִים בָּהּ בְּעֵת שְׁפִיכָה, וְאַחַר שֶׁיַּפְסִיק עֶלְיוֹן מִלִּשְׁפֹּךְ יִבְלְעוּ הַמַּיִם וְיֵרְדוּ וְינַטְּפוּ עַל הַתַּחְתּוֹן[46] - צָרִיךְ הַתַּחְתּוֹן[47] לְתַקֵּן וּלְהַרְחִיק[48] מִן עַצְמוֹ הַנֶּזֶק; וְאִם[49] אֵין שָׁם מַעֲזִיבָה, אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁפֹּךְ יֵרְדוּ הַמַּיִם מִיָּד - הֲרֵי זֶה כְּמַזִּיק בְּחִצָּיו, וְהָעֶלְיוֹן מְתַקֵּן, אוֹ יִמָּנַע מִלִּשְׁפֹּךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

43) בבא מציעא קיז. כרבי חייא בר יוסי ולא כרבי חייא בר אבא. 44) כמו שהסבירו שם, בסוף השקלא וטריא, את העובדה שהובאה שם. 45) טיח על גבי התיקרה כרצפה לבעל העלייה, ראה למעלה פרק ד הלכה א. 46) ואם כן הנזק בא רק אחרי שפסקו מעשיו של המזיק. ואין זה "גירי דיליה". 47) שהוא הניזוק. 48) כדעת רבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו. 49) כך הסיק הרי"ף מן הסוגייה שם.

ז. מִי[50] שֶׁהָיָה לוֹ אִילָן[51] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ קָרוֹב[52] לְבוֹר חֲבֵרוֹ - אֵין בַּעַל הַבּוֹר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו וְלוֹמַר לוֹ: הֲרֵי שָׁרְשֵׁי הָאִילָן נִכְנָסִים לַבּוֹר שֶׁלִּי וּמַפְסִידִין אוֹתוֹ. שֶׁזֶּה נֶזֶק הַבָּא מֵאֵלָיו הוּא לְאַחַר זְמַן, וּבְעֵת שֶׁנְּטָעַ אֵינוֹ מַזִּיקוֹ[53]; וּכְשֵׁם[54] שֶׁזֶּה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, כָּךְ זֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ. וְכֵן[55] רְאוּבֵן שֶׁחָפַר בּוֹר, וְיָרַד וּמָצָא שָׁרְשֵׁי אִילָן שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - קוֹצֵץ וְחוֹפֵר, וְהָעֵצִים שֶׁלּוֹ. וְאִם[56] הָיָה קָרוֹב לְאִילַן שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[57] - הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל שִׁמְעוֹן, וְקוֹצְצָן וְנוֹתְנָן לוֹ. וְאִם[58] אֵין צָרִיךְ לַחְפֹּר בּוֹר, וְיָצְאוּ הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - הֲרֵי הוּא מַעֲמִיק[59] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְעַכֵּב הַמַּחֲרֵשָׁה; וְכָל שֹׁרֶשׁ שֶׁמָּצָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - קוֹצְצוֹ[60], וְאֵינוֹ[61] חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִיבַשׁ הָאִילָן שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁזֶּה[62] בְּתוֹךְ[63] שֶׁלּוֹ הוּא חוֹפֵר.

50) בבא בתרא כה: במשנה וכרבי יוסי וכמו שפסק שם רב יהודה בשם שמואל. 51) הטור (סימן קנה) כתב: "אם היה לחבירו בור אצל שדהו מותר ליטע לו אילן סמוך לו" (הביאו הרמ"א שם סעיף לב). [אבל מדברי רבינו נראה שלכתחילה אסור, וזהו מפני שיונק משדה חבירו ובזה מודה רבי יוסי שאסור (וראה בתוספות בבא בתרא כו: דיבור המתחיל גזלן). ואף על פי שתיקן יהושע שאילן הסמוך למיצר מביא ביכורים וקורא עליהם ואינו גזלן (בבא בתרא כז:) – לא תיקן שמותר לעשות כן, אלא שאם עשה אינו גזלן וראה בתוספות שם, אבל להלן הלכה ח שכתב שחייב להרחיק ארבע אמות מן הגפנים (מחמת עבודת הכרם) – נראה שיותר מזה אינו צריך והרי יניקת האילנות היא עד שש עשרה אמה]. 52) היינו, מחוץ לד' אמות או שיש גדר בין השדות, ראה להלן הלכה יא. 53) ואין זה "גירי דיליה". 54) מדברי רבי יוסי במשנה שם. 55) כלומר, כשם שזה נוטע בשלו, כן בעל הבור רשאי לעשות בשדה כרצונו. 56) שם כו: לפי פירוש רש"י דיבור המתחיל בתוך שש עשרה אמה, והפירוש האחרון של התוספות שם, דיבור המתחיל עד דאמרי ליה. 57) שעד כאן יונקים השורשים והם נחשבים כגופו של אילן. 58) משנה שם כו. 59) חורש בעומק. 60) ואם הוא בתוך שש עשרה אמה, נותנו לבעל האילן (סמ"ע סימן קנה סעיף קטן סט). 61) זה מוסב על כל הנאמר בהלכה זו. 62) היינו, בעל הבור ובעל שדה הניר. 63) סיום דברי רבי יוסי במשנה (שם כה:).

ח. מִי[64] שֶׁהָיְתָה שָׂדֵה חֲבֵרוֹ נְטוּעָה גְּפָנִים אוֹ שְׂאָר אִילָנוֹת, וּבָא הוּא לִנְטֹעַ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ גְּפָנִים בְּצַד גְּפָנִים אוֹ אִילָנוֹת בְּצַד אִילָנוֹת - צָרִיךְ לְהַרְחִיק[65] אַרְבַּע[66] אַמּוֹת[67]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[68]? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[69]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ[70] - מַרְחִיק בֵּין גְּפָנִים לִגְפָנִים שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּבֵין[71] גְּפָנִים לִשְׂאָר אִילָנוֹת[72] אוֹ בֵּין אִילָנוֹת לְאִילָנוֹת[73] - אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכָל מָקוֹם[74]. הָיָה[75] גָּדֵר בֵּינְתַּיִם - זֶה סוֹמֵךְ[76] לַגָּדֵר, וְזֶה סוֹמֵךְ לַגָّדֵר, בְּכָל מָקוֹם. מִי[77] שֶׁהָיָה אִילַן חֲבֵרוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ - קוֹצֵץ כִּמְלֹא[78] מַרְדֵּעַ[79] עַל גַּבֵּי הַמַּחֲרֵשָׁה[80]. וּבֶחָרוּב וּבַשִּׁקְמָה - קוֹצֵץ כָּל הַנּוֹטֶה[81], עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל[82] כְּנֶגֶד הַמְּצָר. וְכֵן אִם הָיָה נוֹטֶה עַל בֵּית הַשִּׁלְחִין[83] שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ[84] עַל בֵּית הָאִילָן - קוֹצֵץ אֶת כָּל הַנּוֹטֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַמְּצָר.

64) שם כו. במשנה. 65) שלא יצטרך להיכנס במחרשתו לתוך שדה חבירו. 66) שזהו שיעור עבודת הכרם (ברייתא שם). 67) נראה שיותר מארבע אמות אין להרחיק. וראה להלן. 68) מימרא של שמואל שם, וכן יוצא מתוך השוואת הברייתא והמשנה הנראות כסותרות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

69) שמחרשתם רחבה וצריכה ארבע אמות. 70) שאין מחרשתם רחבה ואינם צריכים ארבע אמות לעבודת הכרם. 71) וזה לשיטת רבינו בניגוד לזו של הראב"ד, רש"י ועוד מפרשים, שכוונת רב יוסף הייתה, שבין אילנות לגפנים אף בבבל צריך יותר הרחקה, והיינו, כמו בארץ ישראל: ד' אמות. 72) מלשון זו משמע, שהמזיק יש לו גפנים ולניזק אילנות, וכן הוא בגמרא כתב־יד רומי בבבא בתרא שם: "אבל גפנים לאילנות". אבל בגמרא שלפנינו: "אבל אילן לגפנים". וכן פירש רבינו במשנה שם: "ואם היה שדה חבירו ובא לסמוך לו שדה האילן מרחיק ד' אמות בכל מקום". 73) בגמרא שם מפורש שמאילן לאילן דינו כמגפנים לגפנים, ולפיכך כתב המגיד־משנה שטעות סופר היא בדברי רבינו. ובשולחן ערוך (סימן קנה סעיף כה) העתיק: "אבל בחוצה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות ובין גפנים לשאר אילנות ארבע אמות". 74) בגמרא שם: "אבל אילן לגפנים בעי טפי" ופירש ר"י מיגאש (בשם רבו הרי"ף, שרבא הרחיק שתי אמות כדין הרחקה בבבל ועל זה אמרו לו שמאילן לגפנים צריך להרחיק יותר, כלומר ארבע אמות. 75) המשך המשנה שם. 76) שאז אין חשש שייכנס במחרשתו. וראה בסמ"ע שם סעיף קטן סג אם זה מוסב גם על סמיכת אילן לגפנים. 77) שם כז: במשנה. 78) עד הגובה הזה. 79) מלמד הבקר, ולשון רבינו בפירוש המשניות: "הוא עץ המלמד, שיש בשתי קצותיו שיני ברזל". 80) שהענפים לא יפריעו לו בעת החרישה, אבל מה שגבוה יותר ואינו מפריע לו אינו יכול לקצוץ. 81) מפני שאלו יש להם צל מרובה והוא מזיק לשדה. 82) כעין משקולת הבנאים, כלומר, שיהיה שווה עם המצר, ולא יטה כלום מחוץ למצר. 83) כמו "השלהין", והוא מלשון עייפות. "והוא עייף" (בראשית כה, כט) תירגם אונקלוס: "והוא משלהי". והוא: שדה שזקוקה למים מחוץ לגשמים ולה מזיק הצל יותר מלשדה אחרת. 84) כן הוא בתוספתא בבא בתרא סוף פרק א (לפי נוסחת הדפוס): "בית השלחין ובית האילן כנגד המשקולת".

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו גם כן הדברים שאין אדם רשאי לעשות כדי שלא יזיק לחבירו, ודיני המחזיק לעשות נזק לחבירו מה דינו בדברים אלו.

א. מִי[2] שֶׁעָשָׂה גֹּרֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אוֹ קָבַע[3] בֵּית הַכִּסֵּא, אוֹ מְלָאכָה[4] שֶׁיֵּשׁ[5] בָּהּ אָבָק וְעָפָר וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - צָרִיךְ לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ הֶעָפָר אוֹ רֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא אוֹ הָאָבָק לַחֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ. אֲפִלּוּ[6] הָיְתָה הָרוּחַ הוּא שֶׁמְּסַיַּעַ[7] אוֹתוֹ בְּעֵת שֶׁעוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ, וּמוֹלִיכָה אֶת הֶעָפָר אוֹ נְעֹרֶת הַפִּשְׁתָּן וְהַמֹּץ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן וּמַגִּיעָתָן לַחֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַרְחִיק[8] כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ[9] וְלֹא יַזִּיקוּ וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי הָרוּחַ מְצוּיָה[10]; שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּמִי שֶׁהִזִּיקוּ בְּחִצָּיוֹ[11] הֵן.

2) בבא־בתרא כד: במשנה. והמדובר כאן בגורן שאינו קבוע, וכמו שאמר אביי שם שבאופן זה אינו צריך להרחיק חמשים אמה כבגורן קבוע (ראה למעלה פ"י הלכה ב) אלא בכדי שלא יזיק. ואף רב אשי לא חלק אלא בפירוש המשנה, אבל בעצם ההלכה – לא נחלק עליו (לחם־משנה, והגר"א סימן קנה, ס"ק צג). 3) כן נראה שם כג. מתוך דברי רב זביד. 4) שם כו. על רקע של עובדא מסויימת. 5) כגון ניפוץ פשתן, בעובדא הנזכרת שם. 6) שם כו. כאמימר ומר בר רב אשי, ולא כרבינא. וכן פסק הרי"ף שם. 7) שאז אין זה אלא גרמא, כדברי רב אשי בבבא־קמא ס. ושלדעת רבינא אין שום חיוב להרחיק בזה (בבא־בתרא שם). 8) שגרמא בנזקין, אע"פ שאין בו חיוב תשלומין (כדלהלן בהלכה ב) – אסור. 9) בלי רוח. 10) בכ"י תימן: "המצויה". ודוקא מצויה, אבל אין לחשוש שמא תוליכם רוח שאינה מצויה, כמו שהוכיחו ה'תוספות' שם ד"ה זיקא. 11) ואף רבי יוסי, שסובר שעל הניזק להרחיק עצמו, ורבינו פוסק כמותו (למעלה פ"י ה"ה) – מודה בזה, כיון שזה בא על־ידי חציו (למעלה שם).

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לְהַרְחִיק כָּל כָּךְ[12], אִם הוֹלִיכָה הָרוּחַ הַמְּצוּיָה הַמֹּץ וְאֶת הֶעָפָר וְהִזִּיקָה בָּהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[13]; שֶׁהָרוּחַ הוּא שֶׁסִּיַּע אוֹתוֹ, וְאֵין נֶזֶק זֶה בָּא מִכֹּחַ מַזִּיק עַצְמוֹ[14].

12) כמו שנתבאר למעלה הלכה א. 13) בבא־קמא ס. כרב אשי, ולא כרבא ורבי זירא, וכן פסק הרי"ף בבבא־בתרא פרק לא יחפור, שהסיק מתוך השוואת המקורות של בבא־בתרא כו. ושל בבא־קמא ס. שיש לחלק בין חיוב ההרחקה וחיוב התשלומין. 14) ואע"פ שלענין ליבה וליבתה הרוח, פסק רבינו בפי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ז – שחייב, מפני "שהוא גרם, וכל הגורם להזיק משלם נזק שלם" – שם באש ודאי כיוון להזיק, אבל כאן בגורן ודאי לא כיוון להזיק, ורבינו לשיטתו שבדיני דגרמי אינו חייב לשלם אלא במתכוין, ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א והלכה ד (הגר"א סימן תיח, ס"ק יט). ועיין בפי"ח מהלכות מכירה הלכה יג ובהערות שם, ובפרק ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב, במגיד־משנה שם.

ג. הַכּוֹתֵשׁ[15] אֶת הָרִיפוֹת[16] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וּבְעֵת שֶׁמַּכֶּה מְנַדְנֵד לַחָצֵר חֲבֵרוֹ, עַד[17] שֶׁנִּדְנְדָה[18] כִּסּוּי הֶחָבִית עַל פִּי הֶחָבִית[19] - הֲרֵי זֶה מַזִּיק בְּחִצָּיוֹ[20], וְחַיָּב לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יְנַדְנֵד, אוֹ יְבַטֵּל מְלַאכְתּוֹ שֶׁמַּזֶּקֶת. וְאִם[21] הִזִּיק בְּעֵת הַנִּדְנוּד - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מִכֹּחוֹ בָּא הַנֶּזֶק.

15) בבא־בתרא דף כה: ודף כו. כרב אשי. 16) "חיטים כתושות" (רש"י בשמואל־ב יז, יט). ובגמרא נזכרו "שומשמים". 17) אבל אם רק החצר מתנדנדת, אין זה נזק (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 18) כלומר: החצר נדנדה את הכיסוי. 19) והיינו, כשהחבית עומדת על החצר, בניגוד לפירוש רש"י שם שהיא עומדת על החומה. וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לט. 20) והוא אדם המזיק, ובזה אף רבי יוסי מודה כנ"ל. 21) הלחם־משנה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכן ה'בית יוסף' בסימן קנה, התלבטו למצוא מקור לדברי רבינו כאן לחיוב התשלומין, ובביאור הגר"א (שם ס"ק מב) מביא מקור לזה מהמשנה בבבא־בתרא כ: "לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא־אם־כן יש על גביו גובה ארבע אמות – ואם הזיק משלם מה שהזיק", וראה למעלה פ"ט הלכה יא. וראה בלחם־משנה שדן בעמדת רבינו ביחס ליתר ההרחקות, אם לא הרחיק והזיק, אם חייב לשלם.

ד. כָּל הַהַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּפְּרָקִים שֶׁל מַעֲלָה[22], אִם לֹא הִרְחִיק, וְרָאָה חֲבֵרוֹ וְשָׁתַק - הֲרֵי זֶה מָחַל[23], וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַצְרִיכוֹ וּלְהַרְחִיקוֹ. וְהוּא שֶׁיִּרְאֶה מִמֶּנּוּ שֶׁמָּחַל, כְּגוֹן שֶׁסִּיַּע עִמּוֹ מִיָּד, אוֹ[24] שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת, אוֹ שֶׁרָאָהוּ שֶׁעָשָׂה בְּצִדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה וְשָׁתַק וְלֹא הִקְפִּיד עַל זֶה - זָכָה. שֶׁכָּל הַמַּחֲזִיק בְּנֶזֶק - זָכָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֶחֱזִיק בִּשְׁאָר נְזָקִין, חוּץ מֵאַרְבָּעָה מִינֵי[26] נְזָקִין אֵלּוּ הָאֲמוּרִים בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁהֵן: הֶעָשָׁן[27], וְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא[28], וְהָאָבָק[29] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנִדְנוּד[30] הַקַּרְקַע; שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֲזָקָה, וַאֲפִלּוּ שָׁתַק הַנִּזָּק כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְכוֹפֵהוּ לְהַרְחִיק. וְכֵן הֶזֵּק רְאִיָּה בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ מְחִיצָה[31] - כּוֹפֵהוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32]. וְלָמָּה שָׁנוּ נְזָקִים אֵלּוּ מִשְּׁאָר נְזָקִין? לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם סוֹבֶלֶת נֶזֶק מֵאֵלּוּ, וְחֶזְקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹחֵל, שֶׁהֶזֵּקוֹ הֶזֵּק קָבוּעַ. וְאִם[33] קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁמָּחַל בִּנְזָקִים אֵלּוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

22) תשיעי ועשירי. 23) שיטת רבינו שבנזקין זכו בתשמישים, בניגוד לחזקת קרקע, אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענת מכר או מתנה. ויש חולקים על זה, ראה למעלה פרק ח הלכה ג, ובהערה יז שם. 24) והיינו, בדרך לא זו אף זו. 25) לעיל פ"ו הלכה יב, פ"ז ה"ו ועוד. 26) בכ"י אברבנאל: "ממיני". 27) בבא־בתרא כג. לדברי רב מרי. 28) לדברי רב זביד שם. 29) כן נראה שם כו. במעשה דבי בר מריון שהיו מנערים פשתן כמה פעמים ואח"כ חייבום להרחיק, והרי לדעת רבינו יש חזקה לנזקין לאלתר, ואין צורך בשלש שנים – הרי שבזה אין חזקה כלל (הגר"א סימן קנה, ס"ק קא). 30) כן נראה שם כה: שהיו כותשין שומשמין והיו מנדנדים, ואח"כ חייבום להפסיק – הרי שאין בזה דין חזקה (הגר"א שם). וראה בראב"ד. 31) שיש בה דין חלוקה, או שאין בה דין חלוקה ורצו לחלוק (למעלה פ"ב הלכה יד). 32) למעלה שם. ועיין שם הערה צא. 33) כן נראה ממה שאמרו שם: "אין חזקה לנזקין" – מכלל דראיה יש (בבא־בתרא מט:), היינו, טענת מכר או מתנה ('תוספות' שם ד"ה אין חזקה).

ה. מִי[34] שֶׁהֶחֱזִיק[35] לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶת דָּם אוֹ נְבֵלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּמְקוֹמָן[36], וְיָבוֹאוּ הָעוֹרְבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּגִלַּל הַדָּם וְיֹאכְלוּ, וַהֲרֵי הֵן מְצָרִין לַחֲבֵרוֹ בְּקוֹלָם וְצִפְצוּפָם אוֹ בַּדָּם שֶׁבְּרַגְלֵיהֶם, שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין עַל הָאִילָנוֹת וּמְלַכְלְכִין פֵּרוֹתֵיהֶם, אִם[37] הָיָה חֲבֵרוֹ קַפְּדָן[38] אוֹ חוֹלֶה שֶׁצִּפְצוּף הַזֶּה מַזִּיקוֹ, אוֹ שֶׁפֵּרוֹת שֶׁלּוֹ נִפְסָדִין לוֹ בַּדָּם - חַיָּב לְבַטֵּל אוֹתָהּ הַמְּלָאכָה, אוֹ יַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא לוֹ הֶזֵּק מֵחֲמָתוֹ; שֶׁהֶזֵּק זֶה דּוֹמֶה לְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה[39]. וְכֵן[40] בְּנֵי מָבוֹי אוֹ בְּנֵי חָצֵר שֶׁנַּעֲשָׂה אֶחָד מֵהֶן אֻמָּן, וְלֹא מִחוּ בּוֹ, שֶׁהֲרֵי הֶחְזֵק[41], וְהָיוּ הָעָם נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין לִקְנוֹת, וְשָׁתְקוּ - לֹא הֶחֱזִיק בְּדָבָר זֶה, וְיֵשׁ לָהֶם בְּכָל עֵת לְעַכֵּב וְלוֹמַר: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצְאִין; שֶׁזֶּה הֶזֵּק קָבוּעַ הוּא כְּמוֹ הֶעָשָׁן וְהָאָבָק. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

34) שם כב: וכג. עובדא של רב יוסף. 35) כמו שיוצא מפורש מתוך השקלא־וטריא. 36) כן הוא ב'תוספות' שם, ד"ה אתו אומני. 37) כמסקנת הגמרא שם. 38) והוא שמוחזק ונודע שאין דעתו סובלת זאת (מגיד־משנה בשם מפרשים). 39) כיון שהוא קפדן. אבל באחר שאינו קפדן – אין זה כריח בית הכסא, ויש לו חזקה. 40) כל ההלכה הובאה למעלה פ"ו הלכה יב, בשינוי לשון קצת. ועיין שם בהערות. 41) ואינם יכולים למחות מפני הקול של כלי המלאכה שמזיק להם.

ו. מִי[42] שֶׁהֶחֱזִיק בְּנֶזֶק שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח חַלּוֹן[43], אוֹ הֶעֱבִיר אַמַּת הַמַּיִם[44], אוֹ שֶׁלֹּא הִרְחִיק מַה שֶּׁרָאוּי לְהַרְחִיק[45], וַהֲרֵי הַמַּחֲזִיק טוֹעֵן: אַתָּה אָמַרְתָּ לִי לַעֲשׂוֹת, אוֹ מָחַלְתָּ לִי אַחַר שֶׁרָאִיתָ, אוֹ הֵכַר הַנֶּזֶק וְשָׁתַקְתָּ וְלֹא מִחִיתָ בִּי, וְהַנִּזָּק אוֹמֵר: עַכְשָׁו הוּא שֶׁרָאִיתִי, וְלֹא יָדַעְתִּי מִקֹּדֶם, אוֹ שֶׁאָמַר: כְּשֶׁרָאִיתִי מִחִיתִי בְּךָ, וְאַתָּה אָמַרְתָּ: עַתָּה אַרְחִיק אוֹ אֶסְתֹּם, וְאַתָּה מַדְחֶה אוֹתִי מִיּוֹם אֶל יוֹם כְּדֵי שֶׁתִּקְבַּע הֶזֵּקְךָ - בְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַנִּזָּק לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא - יִשְׁבַּע הַמַּזִּיק הֶסֵּת וְיִפָּטֵר[46].

42) יוצא לפי שיטת רבינו בהלכה ז. 43) שיש בו היזק ראיה, ויש בו חזקה (למעלה פ"ז ה"א). 44) למעלה פ"ט הלכה א. 45) כמו שנזכר בפרקים האחרונים. 46) שכשם שבחזקת שלש שנים נשבע המוחזק שבועת היסת ומעמידים השדה בידו, ועל המערער להביא ראיה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב) – כמו כן בחזקת נזקין לאלתר (סמ"ע סימן קנה, ס"ק צג. והגר"א שם ס"ק קכה), וכדין כל תביעת ברי, שהנתבע נשבע שבועת היסת דרבנן ונפטר (מגיד־משנה).

ז. הֶחֱזִיק בְּנֶזֶק שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן עָשָׁן וּבֵית הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְטָעַן הַמַּזִּיק שֶׁקָּנָה מִיָּדוֹ שֶׁל נִזָּק - עַל הַמַּזִּיק לְהָבִיא רְאָיָה[47] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ; וְאִם לֹא הֵבִיא - יִשְׁבַּע הַנִּזָּק הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ, וִיסַלֵּק זֶה הֶזֵּקוֹ.

47) כיון שאין לו למחזיק דין חזקה – אינו מוחזק, ודינו ככל המוציא מחבירו, שעליו להביא ראיה (מגיד־משנה).

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי השותפין בשדה אחת ואחד מהם בעל המצר שלה ובאו לחלוק בה, ונמשך לזה דין המוכר קרקעו לאחד ובעל המצר רוצה לקנותו שהוא קודם לכל אדם, ונתבארו בו מקצת מדיני דבר זה.

א. הָאַחִין אוֹ הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּאוּ לַחֲלֹק אֶת הַשָּׂדֶה וְלִטֹּל כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ: אִם הָיְתָה כֻּלָּהּ שָׁוָה, וְאֵין שָׁם מָקוֹם טוֹב וּמָקוֹם רַע, אֶלָּא הַכֹּל אֶחָד - חוֹלְקִין לְפִי הַמִּדָּה בִּלְבַד. וְאִם אָמַר אֶחָד מֵהֶם: תְּנוּ לִי חֶלְקִי מִצַּד זֶה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶא סָמוּךְ לְשָׂדֶה אַחֵר שֶׁלִּי, וְיִהְיֶה הַכֹּל שָׂדֶה אַחַת - שׁוֹמְעִין לוֹ[2], וְכוֹפֶה אוֹתוֹ עַל זֶה; שֶׁעִכּוּב בְּדָבָר זֶה - מִדַּת סְדֹם הִיא[3]. אֲבָל[4] אִם הָיָה חֵלֶק אֶחָד מִמֻּנָּה טוֹב, אוֹ קָרוֹב לַנָּהָר יוֹתֵר, אוֹ קָרוֹב לַדֶּרֶךְ[5], וְשֶׁמּוּ אוֹתָהּ הַיָּפֶה כְּנֶגֶד הָרַע[6], וְאָמַר: תְּנוּ לִי בַּשּׂוּמָא שֶׁלִּי[7] מִצַּד זֶה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא נוֹטֵל בְּגוֹרָל. אָמַר לָהֶם: תְּנוּ לִי (בַּשּׂוּמָא שֶׁלִּי מִצַּד זֶה)[8] חֲצִי מִדָּתָהּ מִן הַצַּד הָרַע[9] בְּלֹא שׁוּמָא, וְטֹל אַתָּה מִן הַצַּד הַטּוֹב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה חֶלְקִי סָמוּךְ לַשָּׂדֶה שֶׁלִּי - הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים שֶׁשּׁוֹמְעִין לוֹ[10], וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה, וְכֵן רָאוּי לָדוּן.

2) כיון ש"היתה כולה שוה, ואין שם מקום טוב ומקום רע אלא הכל אחד". וזהו מה שאמרו בבבא־בתרא יב: "תרתי ארעתא אחד נגרא (=שתי שדות ליד נהר אחד, או ליד דרך אחת). אמר רב יוסף, כגון זה כופין על מדת סדום", שכיון ששתי השדות שוות אינם יכולים לעכב ולומר "מעלינן ליה עילויא (=מעלים אנו את מחירה, כי היא שוה אצלנו יותר) כי נכסי דבי בר מריון (שנכסיו היו משובחין, והיה מוכרם ביוקר)". וראה במגיד־משנה וכסף־משנה ולחם־משנה והגר"א סימן קעד ס"ק ג. ובאור־שמח ציין גם למשנה במסכת דמאי פרק ו משנה ח, ובפיה"מ להרמב"ם שם. 3) שזה נהנה וזה לא חסר. 4) מקור הלכה זו הוא בדברי רב יוסף (שם): "ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשיה (=קנה שדה ליד השדות של בית חמיו), כי קא פלגו (=כשמת חמיהם ורצו לחלוק בנכסיו), אמר להו פליגו לי אמצראי (=חלקו לי ליד קרקעי). אמר רבה, כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, אמרי ליה אחי מעלינן ליה עילויא כנכסי דבי בר מריון". ועוד שם: "תרי ארעתא אתרי נגרי (=שתי שדות על שתי דרכים), אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, זימנין דהאי מדוויל והאי לא מדוויל (=לפעמים זו שותה מן הנהר, וזו לא שותה) והלכתא כרב יוסף" – הרי שכשיש יתרון לשדה אחת על השניה – אין שומעין לו. 5) זהו פירושו של רבינו למילה: "ניגרא", שהוזכרה בגמרא שם (לחם־משנה והגר"א שם ס"ק ז). וראה להלן הלכה ג ובסמ"ע שם ס"ק ו. 6) כלומר: יפה במדה קטנה כנגד רעה במדה יותר גדולה. 7) כלומר: היפה הקטנה. 8) [כל המוקף בסוגריים אינו בכ"י תימן, וכן אינו במגיד־משנה ובהגהת מהר"י אבוהב. ונראה שנכפל בטעות מהשורה הקודמת, וראה בשו"ע חו"מ סימן קעד סעיף א]. 9) היינו, שהוא מסכים לקבל את המחצית מן הרעה, בלי פיצוי של הכמות על חשבון האיכות, וראה להלן. 10) מקור דברים אלו בבבא־בתרא יג: "טול אתה שיעור, ואני פחות – שומעין לו (לחלק דבר שאין בו כדי חלוקה)". ואף לרשב"ג שאמר אין שומעין לו, אין זה אלא מפני שהשני טוען כנגדו: איני רוצה במתנה כי שונא מתנות יחיה (ראה למעלה פ"א הלכה ה), אבל בנידון־דידן אין זו מתנה, שהראשון מעדיף את הזיבורית הסמוכה לשדה שלו (סמ"ע שם ס"ק ז, והגר"א ס"ק ח).

ב. הַבְּכוֹר[11] שֶׁחָלַק - נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים שֶׁלּוֹ[12] כְּאֶחָד[13]. אֲבָל[14] הַיָּבָם[15] שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי הָאָב[16] - נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק אָחִיו בְּגוֹרָל; אִם עָלוּ בְּמָקוֹם אֶחָד - עָלוּ, וְאִם עָלוּ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת - עָלוּ[17].

11) שם יב: מימרא של רב הונא ברבי יהושע. 12) החלק שנוטל כשאר אחיו וחלק הבכורה. 13) ששני החלקים נחשבים חלק אחד, ולמדו זאת (בבא־בתרא קכד.) מן הפסוק (דברים כא, יז) "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים" – הרי ששני החלקים הם כאחד. והמדובר כשאין החלקים שוים, שאם הם שוים – כבר השמיענו רבינו למעלה בהלכה ב, ששומעין לאחד שטוען: תנו לי חלקי בצד השדה שלי, ומה החידוש בבכור? (מגיד־משנה). 14) כרבא שם, שאמר שאע"פ שהיבם נקרא "בכור" בתורה, שנאמר (דברים כה, ו) "והיה הבכור" – אין חלוקתו כבכור. 15) אחד מן האחים, שייבם את אשת אחיו המת. 16) שיבם יורש את אחיו המת (פ"ג מהלכות נחלות הלכה ז). 17) ואף כאן המדובר כשאין החלקים שווים, שאם הם שוים – בוודאי שומעים לו כנ"ל (מגיד־משנה).

ג. אֶרֶץ[18] מְרֻבַּעַת, שֶׁהָיָה הַנָּהָר מַקִּיף לָהּ מִזְּרָח וְצָפוֹן, וְהַדֶּרֶךְ[19] דָּרוֹם וּמַעֲרָב - חוֹלְקִין אוֹתָהּ בַּאֲלַכְסוֹן[20], כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לָזֶה נָהָר וְדֶרֶךְ וְלָזֶה נָהָר וְדֶרֶךְ. וְאִם אָמַר: תְּנוּ לִי הַחֲצִי שֶׁמִּצַּד זֶה, שֶׁהוּא בְּצַד שָׂדִי - שׁוֹמְעִין לוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא טוֹב לָזֶה, וְאֵין עַל חֲבֵרוֹ הֶפְסֵד כְּלָל - כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת[21].

18) שם יג. ודלא כפירוש ר"ח ורש"י שם. 19) בגמרא שם: "חד גיסא נגרא, וחד גיסא נהרא". ומפרש רבינו "נגרא" – דרך. וראה למעלה הערה ד. 20) כציור הזה: 21) כמו שכתב למעלה בהלכה א.

ד. אֶחָד[22] מִן הָאַחִין אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין[23] שֶׁמָּכַר חֶלְקוֹ[24] לְאַחֵר - מְסַלְּקִין[25] אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְנוֹתְנִין לוֹ שְׁאָר הָאַחִין אוֹ שְׁאָר הַשֻּׁתָּפִין דָּמִים שֶׁנָּתַן וְהוֹלֵךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס זָר בֵּינֵיהֶן.

22) בבא־מציעא קח. כרב נחמן ולא כרב יהודה בשם רב, וכפירוש רב האי ברא"ש שם (פ"ט סימן כא). 23) לדעת רב האי שם, מדובר כשהיו שלשה או ארבעה אחים או

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שותפים. וזהו החידוש כאן, שאם בא אחד מהם לסלק את הלוקח, והלה טוען: שמא יקבל השותף הזה חלקו בצד אחר, ולא יהיה "בר מצרא" שלו – שאין זו טענה כלל, לפי שלכל שותף יש חלק בכל השטח, וכולם נחשבים בני מצרא (סמ"ע סימן קעד ס"ק ו). וראה בהערה הבאה. 24) ממה שכתב רבינו כאן: "חלקו" ולא הזכיר "קרקע", כמו להלן בהלכה ה, למד מהרי"ק שבאחין ובשותפין נוהג דין זה אף במטלטלין (ועיין כסף־משנה). [ולדעת מהרי"ק זהו החידוש בשותפין, מה שאין בבר־מצרא אחד]. 25) מדין עשיית הישר והטוב, כבהלכה הבאה.

ה. וְלֹא[26] עוֹד, אֶלָּא הַמּוֹכֵר קַרְקַע שֶׁלּוֹ לְאַחֵר - יֵשׁ לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּצַד הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ לִתֵּן דָּמִים לַלּוֹקֵחַ וּלְסַלֵּק[27] אוֹתוֹ, וְזֶה[28] הַלּוֹקֵחַ הָרָחוֹק - כְּאִלּוּ הוּא שְׁלִיחַ[29] שֶׁל בֶּן הַמֶּצֶר. בֵּין שֶׁמָּכַר הוּא, בֵּין שֶׁמָּכַר שְׁלוּחוֹ[30], בֵּין שֶׁמָּכְרוּ בֵּית דִּין[31] - יֵשׁ בּוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. אֲפִלּוּ[32] הָיָה הַלּוֹקֵחַ תַּלְמִיד חָכָם וְשָׁכֵן[33] וְקָרוֹב לַמּוֹכֵר, וּבֶן הַמֶּצֶר עַם הָאָרֶץ רָחוֹק - בֶּן הַמֶּצֶר קוֹדֵם, וּמְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ. וְדָבָר זֶה[34], מִשּׁוּם[35] שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב. אָמְרוּ חֲכָמִים[36]: הוֹאִיל וְהַמֶּכֶר אֶחָד הוּא[37], טוֹב וְיָשָׁר הוּא שֶׁיִּקְנֶה מָקוֹם זֶה בֶּן הַמֶּצֶר יוֹתֵר מִן הָרָחוֹק. הָיוּ[38] בְּנֵי הַמֶּצֶר רַבִּים - כֻּלָּם זוֹכִים בְּזוֹ הַשָּׂדֶה הַנִּמְכֶּרֶת וְהִיא בֵּינֵיהֶם[39] לְפִי מְנִינָם[40], וְנוֹתְנִין מִן הַדָּמִים לַלּוֹקֵחַ. וְהוּא שֶׁבָּאוּ כֻּלָּם בְּפַעַם אַחַת; אֲבָל[41] אִם קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְסִלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ - זָכָה בָּהּ לְבַדּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא בֶּן הַמֶּצֶר[42]. וְכֵן אִם בָּאוּ מִקְצָתָן, וּמִקְצָתָן בְּמְדִינָה אַחֶרֶת[43] - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ אֵלּוּ הָעוֹמְדִים כָּאן בִּלְבַד, וְהִיא לָהֶן. וְכֵן הַמּוֹכֵר לְאֶחָד מִבְּנֵי הַמֶּצֶר, אוֹ לְאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁלּוֹ בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שֻׁתָּפוֹ בַּקַּרְקַע[44] - זָכָה בָּהּ, וְאֵין שְׁאָר הַשֻּׁתָּפִין אוֹ שְׁאָר בְּנֵי הַמֶּצֶר נוֹטְלִין עִמּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"טוֹב וְיָשָׁר הוּא שֶׁיִּקְנֶה מָקוֹם זֶה בֶּן הַמֶּצֶר יוֹתֵר מִן הָרָחוֹק".

את דין בר־מצרא אפשר להסביר בשני אופנים:

א: הוא רק ענין של הנהגה טובה שחייבו חכמים את הלוקח להתנהג באופן הישר והטוב ולמכור את השדה לבר־מצרא.

ב: החיוב של "ועשית הישר והטוב" נותן גם בעלות מסוימת לבן המיצר על השדה, ומטיל פגם במכר אם מכר בעל השדה לאיש אחר. (כמו שמשמע מלשון ה'נמוקי יוסף': "כאילו יש לו קצת קניין בגופו של קרקע").

ומלשון הרמב"ם משמע כאופן השני, שכתב: "טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המיצר כו'" והיינו שהחיוב דבר־מצרא הוא ביחס למקום ולא ביחס לאדם.

אבל רש"י בגמרא (בבא מציעא קח, א. ד"ה ועשית) הסביר את החיוב כמונח על האדם, וכתב: "דבר שאי אתה נחסר כל כך, שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן המיצר להיות נכסיו חלוקים".

ובזה יובן גם לשון הרמב"ם בדין "זבין לעכו"ם" שכתב: "משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבוא מן העכו"ם עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר שלו בדיני ישראל" ומשמיט את הטעם שהובא בגמרא "עכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב הוא" ומוסיף עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר כו'" כי לשיטתו הדין של בר־מצרא הוא לא רק שהלוקח צריך לנהוג באופן ה"ישר והטוב" אלא שהדין הוא גם על הקרקע, ולכן משפיע בה גם לאחר שנמכרה לגוי.

(על פי לקו"ש חלק י"ט ע' 56
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

26) שם, כנהרדעי ולא כרב נחמן. 27) אפילו בעל־כרחו של המוכר (הגהת הרמ"א בסימן קעה סעיף ה). 28) יוצא מתוך הסוגיא בבא־מציעא קח. 29) כן נראה שם, שאמרו על בן המצר: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" – לשון הנאמר בשליח בכתובות צט: (מגיד־משנה להלן פי"ג הלכה ז). ברם אינו כשליח ממש (אור־שמח להלן פי"ג, עיין שם הלכה יא) וראה להלן הלכה יא. ובפרק יד הלכה ד והערה לא. 30) שכשם שאם הוא עצמו מוכר יש בו דין בן מצר, כן יש דין בן מצר בשלוחו שהוא כמותו, ומקור לזה ממה שאמרו בבבא־מציעא קח: שבמכירה למזונות האשה אין דין בר מצרא (ראה להלן הלכה ט), וסתם מכירה למזונות היא ע"י האלמנה שהיא כשלוחה (כתובות צח.) – הרי שרק במזונות אין דין בר מצרא, אבל באופן אחר יש דין בר מצרא בשליח (הגר"א סימן קעה ס"ק יד). 31) שמכרו לאיזה צורך שהוא, ולא לצורך מזונות, ראה להלן הלכה ט ובראב"ד ומגיד־משנה. וגם דין זה, שבב"ד יש דין בר מצרא – נלמד מדין מזונות הנ"ל, שגם ב"ד מוכרים למזונות – הרי שבאופן אחר יש דין בר מצרא גם בבית־דין (הגר"א שם). 32) בבבא־מציעא שם אמרו: "שכן ותלמיד־חכם, תלמיד־חכם קודם. קרוב ות"ח, ת"ח קודם", וממה שאמרו "קודם – קודם", ולא אמרו "אין בו דינא דבר־מצרא", כמו שאמרו שם ביתר הדברים – נראה שכאן מדובר רק בדין קדימה, וכגון ששניהם אינם בני מצרא, אבל אם השכן או הקרוב בני מצרא – הם קודמים לתלמיד־חכם, שאף הוא צריך לקיים ועשית הישר והטוב. וראה ברי"ף, ברש"י וב'תוספות' שם. 33) אבל לא בר מצרא. 34) הוא העיקרון המוסרי של עשיית הישר והטוב, שנצטוינו לעשותו. ויש שלא נצטוינו עליה, והיא ההקדמה במכר שלא בדין בר מצרא, שאינה אלא מדת חסידות. ראה להלן פי"ד הלכה ה. 35) לשון הגמרא שם קח. בדברי נהרדעי. 36) שהחכמים הם שקבעו מה הם דרכי היושר, שהתורה מצווה עליהם, אך עצם העיקרון – יסודו בתורה גופא. 37) כלומר, שלמוכר לא איכפת למי הוא מוכר, ואין לו כל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הפסד בדבר, ראה להלן. 38) שם קח: בסוף הסוגיא. 39) ובגמרא אמרו שמחלקים אותה ב"קרן זיל", היינו בארבעה אלכסונית כזו: שיגיע לכל אחד מהמצרנים לצד המצר שלו. 40) היינו, לא לפי הרוחות, אחד לכל רוח, כדעת יש אומרים, אלא לפי המניין. שאם יש שנים ברוח אחד, וליתר הרוחות שלשה, אחד לכל רוח – מחלקים את השדה לחמשה חלקים. 41) שם. 42) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "הני ד' בני מצרני דקדים חד מינייהו וזבין, זביניה זביני" (מגיד־משנה). 43) שאז אין להם טענת בר מצרא, כמבואר להלן פי"ד הלכה ג. 44) שם בגמרא: "ולשותפי לית בה משום דינא דבר מצרא". ולא כרש"י שפירש שהשותפות היא בקרקע, עיין שם.

ו. הַמּוֹכֵר[45] כָּל נְכָסָיו[46] לְאֶחָד - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר שֶׁל שָׂדֶה אַחַת מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ מֵאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה, שֶׁהֲרֵי הִיא וְהָאַחֶרֶת[47] קָנָה כְּאֶחָד[48]. וְכֵן[49] הַמּוֹכֵר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים[50], אוֹ[51] הַלּוֹקֵחַ[52] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין בּוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.

45) שם קח: 46) והם במקומות שונים. 47) [בכ"י תימן: "ואחרות". וראה בסמ"ע סימן קעה ס"ק סב, שפירש גם לפי נוסחתנו שהמדובר כשיש לו הרבה שדות, "והאחרת" ר"ל והאחרות, שאם אין לו אלא שתי שדות – יש כאן דין בר מצרא ששכיח הדבר שבן המצר יקנה את שתיהן, ואין כאן שום הפסד למוכר, ראה להלן]. 48) ואילו בן המצר, אינו רוצה לקנות אלא אחת ויש הפסד למוכר (תרומת־הדשן סימן שלח, ולחם־משנה להלן פי"ג הלכה ח). ויש אומרים שאפילו אם רוצה בן המצר לקנות את כל הנכסים אינו מסלק את הלוקח "לפי שאינו מצוי שיקנה אדם כל נכסיו ביחד, לפיכך כשיזדמן אחד שרוצה לקנותם], אין לו להודיע למצרן, שמא בתוך כך יחזור בו הלוקח, והרי זה דומה למוכר מקום רחוק כדי לגאול מקום קרוב, או שמכר רע כדי לגאול יפה בדמיו" שאין בהם דין בר מצרא (להלן הלכה ט) לפי שאין לנו להפסיד המוכר מחמת הטוב והיושר ללוקח, כמו שכתב רש"י שם קח: ד"ה אין (רא"ש פ"ט דבבא־מציעא סימן כז, וסמ"ע שם ס"ק סג בשם ה'טור'). וראה בהגהות מיימוניות ובמגיד־משנה. [ואמנם אם טען כן בן המצר לפני שמכר לאחר, יתכן ששומעין לו, וכן כתב הרמ"א סימן קעה סעיף לז לגבי "בעלים הראשונים"]. 49) שם. 50) שמן הראוי הוא שתשוב השדה לאשר קנהו מאתו, יותר משתבוא לאיש נכרי, ואפילו אם הוא בן המצר (מגיד־משנה). 51) בבא־מציעא שם. 52) שיכול הלוקח לטעון: הברחתי ארי מן המצר שלך, וחייב הנך להחזיק לי טובה בזה, כי מי יודע אם אתה היית מצליח לסלקו מן המצר שלך.

ז. הַמּוֹכֵר[53] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[54] - מְשַׁמְּתִין[55] אוֹתוֹ, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו כָּל אֹנֶס שֶׁיָּבוֹא מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, עַד שֶׁיְּנַהֵג הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עִם בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל בַּכֹּל. וְאִם אֲנָסוֹ שֶׁלֹּא כְּדִין יִשְׂרָאֵל - מְשַׁלֵּם הַמּוֹכֵר[56].

53) שם. 54) שאין דין בר־מצרא אלא על הלוקח ולא על המוכר (גמרא ורש"י שם). 55) מטילים עליו שמתא. 56) כיון שקיבל עליו אחריות. אבל אם לא קיבל עליו אחריות – אינו חייב לשלם (מגיד־משנה), שהרי זה כמו גרמא בנזקין (הגר"א שם ס"ק צג).

ח. הַשְּׂכִירוּת - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר[57].

57) שלשה פירושים להלכה זו: א. שהמדובר בפעולת שכירות (במקום פעולת מכירה בדין בן המצר), כגון שהשכיר חצר לראובן, ושמעון בן המצר רוצה לסלק את השוכר והוא רוצה לשכרה (כסף־משנה בשם ה'טור'), שאין כאן דין בן המצר, משום שיכול המשכיר לומר לבן המצר: ראובן נאמן עלי שיפרע דמי השכירות, ואתה אינך נאמן עלי. ועוד שלפעמים יש לבן המצר בני בית מרובים (הגר"א סימן קעה ס"ק קמח). ב. שהמדובר בפעולת מכירה (כבכל דיני בן־המצר) אלא שבן־המצר אינו אלא שוכר הדר ליד החצר המכורה (כסף־משנה), שכיון שאין גוף החצר שלו אין לו דין בר־מצרא (הגר"א שם ס"ק קמט). וראה להלן הלכה יב והערה עד. ויש חולקים בזה וסוברים שדין השכירות כדין המקח ('טור' שם בשם הרא"ש). ג. כשהקונה דר בשכירות בחצר ובן המצר רוצה לסלקו, ודבר זה נלמד ממה שכתוב בהלכה הבאה שהממשכן מקום ואח"כ מכרו לבעל המשכון, אע"פ שאין כאן אלא "מקום" ולא בית דירה, אין בו דין בר־מצרא, כיון שהמקום ממושכן אצלו – קל־וחומר לשוכר שדר באותה חצר, שוודאי אין בו דין בר־מצרא (מגיד־משנה וכסף־משנה).

ט. הַמְמַשְׁכֵּן[58] מָקוֹם[59], וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ לָזֶה שֶׁהוּא מְמֻשְׁכָּן בְּיָדוֹ - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. וְכֵן[60] הַמּוֹכֵר מָקוֹם רָחוֹק כְּדֵי לִגְאֹל מָקוֹם קָרוֹב, אוֹ שֶׁמָּכַר רַע כְּדֵי לִגְאֹל יָפֶה בְּדָמָיו, אוֹ שֶׁמָּכַר כְּדֵי לִתֵּן מְנָת הַמֶּלֶךְ[61], אוֹ שֶׁמָּכַר לִקְבוּרָה[62] אוֹ לְמָזוֹן הָאִשָּׁה[63] אוֹ הַבָּנוֹת[64] - אֵין בְּאֶחָד מֵאֵלּוּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר, אֶלָּא זָכָה הַלּוֹקֵחַ.

58) שם קח: 59) היינו, שטח קרקעי מסויים ולא בית. וראה למעלה הערה נו, ובהגהות מיימוניות אות י בשם ר"ת. 60) שם. 61) מס גולגולת. 62) שהבעל חייב בקבורת אשתו (פי"ב מהלכות אישות הלכה ב). 63) האלמנה. 64) שתנאי כתובה הוא – שבנות אשתו ממנו, ניזונות מנכסיו אחר מותו, עד שתתארסנה (הלכות אישות שם).

י. וְלָמָה אֵין בָּהֶן דִּין בֶּן הַמֶּצֶר? שֶׁכָּל אֵלּוּ טְרוּדִין[65] הֵן לִמְכֹּר, וּמִשּׁוּם צֹרֶךְ גָּדוֹל מוֹכְרִין, וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ בָּהֶן דִּין בֶּן הַמֶּצֶר - לֹא יִמְצְאוּ לוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר: לָמָה אֶטְרַח וְאֶקַּח כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא זֶה וִיסַלֵּק אוֹתִי? וְאֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁיָּבִיא בַּעַל הַמֶּצֶר מָעוֹת וְיִקְנֶה.

65) בשדה קרוב ויפה, שמא בינתיים עד שיוודע למצרן,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יקנה אחר אותה שדה, שהוא רוצה לקנות (שו"ע סימן קעה, סעיף מב). ובמנת המלך שמא "יכעוס שוטר המלך" (רש"י שם). במזונות, שמא בינתיים לא יהיה להן ממה להתפרנס, ובקבורה משום בזיון המת (רש"י שם).

יא. הֲרֵי שֶׁטָּעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: מִפְּנֵי הַמַּס וְכֵיוֹצֵא בּוֹ[66] מָכַר לוֹ הַמּוֹכֵר, וּבַעַל הַמֶּצֶר אוֹמֵר: שֶׁקֶר אַתָּה טוֹעֵן, לְבַטֵּל זְכוּתִי - עַל בַּעַל הַמֶּצֶר לְהָבִיא רְאָיָה[67], וְאַחַר כָּךְ יוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשָּׁבַע הַלּוֹקֵחַ הֶסֵּת[68].

66) באופנים שאין בהם דין בר־מצרא, כמבואר למעלה הלכה ט. 67) שזכותו של בן המצר היא רק מדבריהם (מדרבנן), ולפיכך הוא נקרא "מוציא" ועליו להביא ראיה (מגיד־משנה). ומכאן שהלוקח אינו נחשב לשליח ממש (ראה למעלה הלכה ה), שאם כן היה בן המצר נחשב למוחזק (אור־שמח). 68) כדין כל מוחזק הכופר בטענת המוציא, שנשבע שבועת כופר הכל, מדרבנן.

יב. אֲפִלּוּ[69] הָיָה שָׁם בַּדָּבָר סָפֵק[70] - אֵין הַלּוֹקֵחַ מִסְתַּלֵּק אֶלָּא בִּרְאָיָה[71] בְּרוּרָה שֶׁהֵבִיא בַּעַל הַמֶּצֶר. לְפִיכָךְ[72], אִם טָעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר[73]: גַּזְלָן אַתָּה לְשָׂדֶה זוֹ, אָרִיס[74] אַתָּה לְשָׂדֶה זוֹ, אוֹ שׂוֹכֵר אוֹ מְמַשְׁכֵּן[75] - צָרִיךְ בַּעַל הַמֶּצֶר לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהוּא בַּעַל הַמֶּצֶר, וְשֶׁהַקַּרְקַע זוֹ בְּחֶזְקָתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

69) זה מסברת רבינו. 70) שאין הלוקח בא בטענת ודאי, אלא טוען מספק, שמא מכר לו המוכר משום מס וכיוצא בו (סמ"ע סימן קעה, ס"ק עט). 71) שהרי הוא המוחזק, ואין מוציאין ממנו מספק. והרי זה דומה לאומר לחבירו: מנה לי בידך, והלה אומר: איני יודע אם נתחייבתי לך – שפטור (בבא־קמא קיח. ורמב"ם פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 72) רוצה לומר, כיון שבספק אין מוציאין מידי הלוקח – הוא־הדין אם הוא טוען טענה רחוקה, כגון זו הבאה – אין מוציאין מן הלוקח. 73) לבן המצר. 74) ולאריס אין דין בן המצר, אף שיש לו חלק ביבול. 75) ראה למעלה הלכה ח והערה נו, שהשוכר אין לו טענת בן המצר, כיון שאין לו בגוף השדה. והממשכן – גם הוא אין לו בגוף השדה, והרי הוא כשוכר שאין לו טענת בן המצר, כנ"ל.

יג. הַמּוֹכֵר[76] לִיתוֹמִים קְטַנִּים[77] - אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר. הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר שֶׁעוֹשִׂין חֶסֶד עִם אֵלּוּ יָתֵר מִבַּעַל הַמֶּצֶר[78].

76) שם. 77) דוקא יתומים קטנים. אבל יתומים גדולים, או קטנים ואינם יתומים – יש בהם דין בן המצר (מגיד־משנה). 78) שכל דינו, אף הוא, אינו אלא מטעם טוב ויושר (כנ"ל הלכה ה).

יד. וְכֵן[79] הַמּוֹכֵר לְאִשָּׁה[80] - אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לִטְרֹחַ תָּמִיד וְלִקְנוֹת. הוֹאִיל וְלָקְחָה, חֶסֶד הוּא שֶׁתַּעֲמֹד הַקַּרְקַע בְּיָדָהּ.

79) שם. 80) שאינה אשת איש, שאם היא אשת איש, הרי היא שלוחה של בעלה (רי"ף). ויש אומרים שאף באשת איש הדין כן, אם ידעו שיש לה ממון, באופן שאין שום מקום לטענת ערמה, שהיא שליחת בעלה (מגיד־משנה בשם רשב"א).

טו. מָכַר[81] לְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְקָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה.

81) יוצא, ממה שכתב רבינו למעלה הלכה יב, שבספק אין בעל המצר מוציא מידי הלוקח.

טז. הָיְתָה[82] הַקַּרְקַע שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְהַבִּנְיָן אוֹ הָאֵילָנוֹת שֶׁל אֶחָד: אִם יֵשׁ לְבַעַל הַבִּנְיָן אוֹ לְבַעַל הָאֵילָנוֹת זְכוּת[83] בַּקַּרְקַע - כָּל אֶחָד מֵהֶן בֶּן הַמֶּצֶר[84] שֶׁל חֲבֵרוֹ. לְפִיכָךְ, אִם מָכַר אֶחָד מֵהֶן חֶלְקוֹ - חֲבֵרוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ. אֲבָל אִם אֵין לְבַעַל הָאֵילָנוֹת אוֹ לְבַעַל הַבִּנְיָן זְכוּת בַּקַּרְקַע, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה אוֹמֵר לוֹ: עֲקֹר אִילָנְךָ אוֹ הֲרֹס בִּנְיָנְךָ, וּמָכַר בַּעַל הַשָּׂדֶה - זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בַּעַל הָאֵילָנוֹת אוֹ בַּעַל הַבִּנְיָן מְסַלֵּק אוֹתוֹ; וְאִם מָכַר בַּעַל הַבִּנְיָן אוֹ בַּעַל הָאִילָן - הֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע מְסַלֵּק אוֹתוֹ.

82) בבא־מציעא שם, לפי דעת הרי"ף. 83) כגון שקנה שלשה אילנות, שקנה קרקע עמהן (פרק כד מהלכות מכירה הלכה א), או כגון שמכר את השדה ושייר לעצמו אילנות, שאפילו בשני אילנות השאיר קרקע לעצמו (שם הלכה ח), כמו שכתב הרי"ף שם. ויש אומרים, שאפילו אם אין לו לזה אלא זכות זמנית במקום זה, ובאותו זמן אינו יכול לומר לו עקור אילנך ובנינך – נחשב כבעל זכות בקרקע. וראה באר־הגולה סימן קעה אות ק, וסמ"ע שם ס"ק צד. 84) מהשו"ע סימן קעה סעיף נא, נראה שיש לו אף דין של שותף, שהוא יותר מבר־מצרא, וראה סמ"ע שם ס"ק צג.

יז. הָיָה[85] מַפְסִיק בֵּינוֹ וּבֵין מֶצֶר שֶׁל חֲבֵרוֹ רֶכֶב[86] דְּקָלִים אוֹ בִּנְיָן גָּבוֹהַּ[87] וְחָזָק אוֹ גֶּמָא[88] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - רוֹאִין: אִם יָכוֹל לְהַכְנִיס אֲפִלּוּ תֵּלֶם[89] אֶחָד בְּתוֹךְ הַדָּבָר הַמַּפְסִיק, עַד שֶׁיִּתְעָרְבוּ שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת - הֲרֵי זֶה בֶּן מֶצֶר שֶׁלּוֹ, וּמְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לָאו - אֵינוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ[90].

85) בבא־מציעא שם. 86) הרבה דקלים יחד, סמוכים ורכובים זה על זה. 87) כפירוש אחר ברי"ף שם למילה התלמודית: "משוניתא". 88) מלשון הפסוק באיוב ח, יא: "היגאה גמא בלא בצה"", והיינו קנה הגדל בביצה, מקום שאי־אפשר לזרוע, וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק מו. 89) שורת המענה. 90) ואע"פ שבתים מחולקים בכתלים, ובכל זאת יש בהם דין בן המצר (ראה להלן פי"ג הלכה ד) – בתים דרכם לחברם בפתחים שבין אחד לשני (מגיד־משנה בשם רשב"א). ויש חולקים וסוברים שבבתים באמת אין דין בר־מצרא מהטעם הנ"ל (שם בשם ר"ת).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום רביעי א' טבת ~

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו מקצת מדיני בעל המצר במתנה ומכירה וחליפין, ולא נשלמו.

א. הַנּוֹתֵן[2] מַתָּנָה - אֵין[3] בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. הָיָה[4] כָּתוּב בִּשְׁטַר מַתָּנָה, שֶׁאַחֲרָיוּת[5] מַתָּנָה זוֹ עַל הַנּוֹתֵן - יֵשׁ בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר; הוֹאִיל[6] וְיֵשׁ בָּהּ אַחֲרָיוּת - מְכִירָה הִיא, וְלֹא כָּתַב מַתָּנָה אֶלָּא לְבַטֵּל זְכוּת בֶּן הַמֶּצֶר[7]. וְכַמָּה נוֹתֵן לוֹ[8]? מַה שֶּׁהִיא שָׁוָה.

2) בבא מציעא קח: 3) שאין המקבל יכול להשיג מתנה במקום אחר, ואין כאן משום עשיית הישר והטוב. ועוד שהמוכר אומר לו, לזה אני רוצה ליתן מתנה ולך אין אני רוצה, ועיין לחם משנה להלן פרק י"ד הלכה ד, וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן קא. 4) שם, מימרא של אמימר. 5) במקרה ויחטפו את השדה ממקבל המתנה. 6) כן כתב הרי"ף שם. 7) כלומר, ויש כאן הערמה, כמו שכתב הרי"ף. 8) כמה צריך בן המצר לשלם ללוקח. ואף זה ברי"ף שם.

ב. אָמַר[9] הַלּוֹקֵחַ: כֵּן הוּא, וְהַעֲרָמָה עָשִׂינוּ, וּמְכִירָה הִיא, בְּכָךְ וָכָךְ קְנִיתִיהָ - נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[10] וְנוֹטֵל, כְּדִין הַשְּׁלוּחִין[11]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁצָּרִיךְ לִטְעֹן דָּמִים שֶׁהֵן רְאוּיִין אוֹ יָתֵר מְעַט; אֲבָל אִם אָמַר עַל שְׁוֵה מֵאָה: בְּמָאתַיִם קָנִיתִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן[12].

9) המשך דברי הרי"ף שם. 10) באחיזת חפץ של קדושה, כגון תפילין או ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב). 11) שנשבעים ונוטלים (פרק ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה). ולוקח זה הרי הוא כאילו שלוחו של בן המצר (למעלה פרק י"ב הלכה ה). 12) חזקה אין אדם קונה שווה מנה במאתיים (מגיד משנה). ואף על פי שלהלן פרק י"ד הלכה ד כתב רבינו: "לקח שווה מנה במאתיים – טען בן המצר שעשו קנוניא ביניהם – נשבע הלוקח בנקיטת חפץ ונוטל מאתיים זוז" – כאן שנתפס בהערמה, אינו נאמן. ועוד ששם מדובר באופן שידוע שנתן מאתיים, אלא שהוא טוען שעשו קנוניא ביניהם (לחם משנה).

ג. הָיָה[13] כָּתוּב בִּשְׁטַר מַתָּנָה: וְקִבַּלְתִּי עָלַי אַחֲרָיוּת מַתָּנָה זוֹ, שֶׁאִם תֵּצֵא מִיָּדוֹ אֶתֵּן לוֹ מָאתַיִם - נוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמֶּצֶר מָאתַיִם וְאַחַר כָּךְ מְסַלְּקוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא מָנֶה[14].

13) אף זה ברי"ף שם. 14) אף כאן לא נתפס בהערמה ולפיכך נאמן הוא על כך, כמו שכתב רבינו להלן פרק י"ד הלכה ד.

ד. הֶחֱלִיף חָצֵר[15] בְּחָצֵר - אֵין בָּהּ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר[16]. הֶחֱלִיף חָצֵר בִּבְהֵמָה אוֹ בְּמִטַּלְטְלִין - רוֹאִין דְּמֵי[17] אוֹתָהּ הַבְּהֵמָה אוֹ דְּמֵי אוֹתָם הַמִּטַּלְטְלִין, וְנוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמֶּצֶר וּמְסַלְּקוֹ. וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: תֵּן לִי כַּמָּה[18] שֶׁלָּקַחְתִּי בּוֹ, שֶׁזּוֹ הַעֲרָמָה הִיא[19], וְאֵינָהּ מוֹעֶלֶת כְּלוּם.

15) מכאן שאף בבתים יש דין בן מצר (מגיד משנה, וראה למעלה פרק י"ב הלכה יז). 16) שהמוכר יכול לטעון, שהוא מעוניין רק בחצירו של הלוקח שהיא טובה בעיניו ואינו רוצה כתמורה את החצר של בן המצר. 17) ואינו חייב להמציא לו בהמה או מטלטלין כיוצא בהן. ועל אחת כמה שאינו יכול לטעון שרק בהמה זו או מטלטלין אלו טובים בעיניו, כמו שטוען כן בהחליף חצר בחצר (למעלה). וראה עוד להלן. 18) בכסף משנה להלן פרק י"ד הלכה א הביא "כמו" וכן הוא בשולחן ערוך שם סעיף כד. ופירש הסמ"ע שם סעיף קטן מא שדורש דווקא בהמה או מטלטלין, וכן הוא בכתב־יד תימן: "כמין". 19) בין המוכר והלוקח, שהרי כשיהיה לו דמי שווייה יוכל לקנות אחרים (סמ"ע שם), מה שאין כן בקרקע, שלפעמים צריך דווקא קרקע זו ולא אחרת.

ה. מָכַר[20] לוֹ קַרְקַע מְעַט בְּאֶמְצַע שָׂדֵהוּ, וְאַחַר כָּךְ מָכַר לוֹ קַרְקַע בְּצַד אוֹתָהּ שָׂדֶה שֶׁבָּאֶמְצַע[21] - רוֹאִין: אִם אוֹתוֹ הַמְּעַט שֶׁמָּכַר לוֹ תְּחִלָּה הִיא עִדִּית אוֹ זִבּוּרִית[22] לְגַבֵּי זֹאת הַקַּרְקַע שֶׁמָּכַר לוֹ בָּאַחֲרוֹנָה - זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בֶּן הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא עַצְמוֹ בֶּן מֶצֶר הוּא מִפְּנֵי אוֹתוֹ מְעַט שֶׁקָּנָה בָּאֶמְצַע; וְאִם[23] אוֹתוֹ מְעַט שֶׁקָּנָה בָּאֶמְצַע כְּמוֹ זֹאת שֶׁמָּכַר לוֹ בַּסּוֹף מִצִּדּוֹ - הֲרֵי זֶה מַעֲרִים[24], וּבֶן הַמֶּצֶר מְסַלֵּק אוֹתוֹ מִן הַשָּׂדֶה שֶׁקָּנָה בַּסּוֹף[25].

20) ושדות המוכר מקיפות מכל צד, שעדיין אין מקום לטענת בן מצר. 21) ומעכשיו יש טענות מצד בני המצר. 22) היינו, שיש איזה שינוי שהוא, בין הקרקע שקנה ויתר השטח, לטוב או לרע, שאז אנו אומרים, שיש טעם מוסבר למה קנה הלוקח דווקא חתיכת קרקע זו, וזה בגלל השוני שבה, שרצוי לו מאיזה טעם שהוא, ואין אנו חושדים בו בהערמה לסלק את טענת בן המצר. 23) בגמרא שם. 24) שכיוון שכל השטח שווה, למה בחר הלוקח דווקא בזה שבאמצע, אלא אל כורחך שיש כאן כוונת הערמה. 25) אבל אינו יכול לסלקו מן הקרקע המעט שקנה בתחילה באמצע השדה (סמ"ע שם סעיף קטן מח).

ו. הַמּוֹכֵר[26] עַל תְּנַאי, בֵּין שֶׁהִתְנָה מוֹכֵר בֵּין שֶׁהִתְנָה לוֹקֵחַ - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שֶׁיִּתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִים[27], וְיִזְכֶּה הַלּוֹקֵחַ בַּקַּרְקַע, וְלֹא תִּשָּׁאֵר בָּהּ עָלֶיהָ עִמּוֹ כְּלָל[28], וְאַחַר כָּךְ יְסַלֵּק אוֹתוֹ.

26) המפרשים לא ציינו כל מקור, והמגיד־משנה כותב, שזה נראה פשוט. 27) שכל זמן שלא נתקיימו התנאים, אין כאן מכירה כלל. 28) פירוש, שלא יישאר למוכר שום קשר בקרקע זו. ובכתב־יד תימן: "ולא תישאר בה עילה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כללל", וכן הוא בשולחן־ערוך סימן קעה סעיף י. ובדפוס רומי: "ולא תישאר בה עילה כלל". וצריך להיות כנ"ל.

ז. הַלּוֹקֵחַ שֶׁבָּנָה[29] וְהִשְׁבִּיחַ אוֹ סָתַר וְהִפְסִיד - בֶּן הַמֶּצֶר מְסַלְּקוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דָּמִים הָרְאוּיִין[30] לוֹ; וַהֲרֵי הוּא בְּכָל מַעֲשָׂיו כְּמוֹ הַשָּׁלִיחַ[31]. וְכֵן אִם לָוָה הַלּוֹקֵחַ קֹדֶם שֶׁיְּסַלֵּק אוֹתוֹ בֶּן הַמֶּצֶר[32], וְסִלְּקוֹ בֶּן הַמֶּצֶר - אֵין בַּעַל חוֹב שֶׁלּוֹ טוֹרֵף מִיַּד בֶּן הַמֶּצֶר. זֶהוּ הָעִקָּר בְּכָל אֵלּוּ הַדִּינִין: שֶׁכָּל הַלּוֹקֵחַ בְּצַד מֶצֶר חֲבֵרוֹ - הוּא כְּמוֹ שָׁלִיחַ לַחֲבֵרוֹ, וּלְתַקֵּן שְׁלָחוֹ וְלֹא לְעַוֵּת. לְפִיכָךְ[33]: אִם הִשְׁבִּיחַ - נוֹטֵל הוֹצָאָה[34], וְאִם הִפְסִיד[35] וְחָפַר וְהָרַס אוֹ אָכַל הַפֵּרוֹת - מְנַכִּין אוֹתוֹ מִן הַדָּמִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמְּחַשְּׁבִין לוֹ הַפֵּרוֹת? בְּשֶׁאֲכָלָן אַחַר שֶׁבָּא בֶּן הַמֶּצֶר וְהֵבִיא מָעוֹת לְסַלְּקוֹ; אֲבָל כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל מִקֹּדֶם[36] - שֶׁלּוֹ הוּא אוֹכֵל[37], וְאֵין מְחַשְּׁבִין אוֹתָן[38].

29) ובן המצר מחה מייד, אחרת הרי זו מחילה ואיבד זכותו, ואינו יכול לסלקו עוד (כסף משנה בשם רבינו ירוחם. וכן הוא בשולחן־ערוך שם סעיף ל). 30) כמו שיבוא הפירוט בסוף ההלכה. 31) המקור לזה ממה שאמרו (בבא מציעא קח.) גבי בן מצר: "לתיקוני שדרתיך וכו'", ביטוי הנאמר (כתובות צט:) לגבי שליח (מגיד משנה. וראה למעלה פרק י"ב הלכה ה). 32) כדין כל בעל חוב הטורף מן הלקוחות של הלווה – שכאן לא קנה בן המצר מאת הלוקח, אלא מאת המוכר, על ידי הלוקח, שהיה שלוחו. 33) זהו פירוט הדברים שהובאו בתחילת ההלכה. 34) [כדין יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשותו שידו על התחתונה (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד) שאם השבח יתר על היציאה נוטל את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח מתוך היציאה (מגיד־משנה שם, וכן נראה בבבא קמא קב.). אבל מכיוון שרבינו לא כתב שאם הייתה השדה עומדת ליטע, נוטל כדין אריס, שהרי אף יורד שלא ברשות אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטע אותה (רמב"ם שם) ונותנים לו כאריס (סמ"ע סימן שעה סעיף קטן א) – נראה שאפילו בשדה העומדת ליטע ידו על התחתונה, מפני שאין לדמות יורד לתוך שדה חבירו, שהכוונה ליטול כאריס, לשליח שנוטע לטובת המשלח ואינו מתכוון כלל ליטול כדין אריס ועיין לחם משנה]. 35) שאז אומר לו: לתקן שלחתיך ולא לעוות. 36) לפני שבא בן המצר לסלקו. 37) שלפני שבאה תביעת בן המצר לסילוק הלוקח, הרי זה נחשב כלוקח ולא כשליח (מגיד־משנה ולחם־משנה), או מפני שהוא כשליח ולא שליח ממש, וראה אור שמח. 38) [אבל מה שהפסיד מנכים לו, שהוא כלוקח שקנה שדה לפירות עד זמן מסויים (למעלה פרק כ"ג מהלכות מכירה הלכה ו) שאוכל פירותיה, ואין לו רשות להרוס. ועיין לחם משנה וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן י].

ח. אֶחָד שֶׁלָּקַח שָׂדֶה אַחַת מִשְּׁנַיִם, וּבָא בַּעַל הַמֶּצֶר לְסַלְּקוֹ מִמַּחֲצִית בִּלְבַד שֶׁלָּקַח מִן הָאֶחָד - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ[39]; אוֹ מְסַלְּקוֹ מִכֻּלָּהּ, אוֹ מַנִּיחַ כֻּלָּהּ. אֲבָל הַמּוֹכֵר קַרְקַע לְשְׁנַיִם - יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצֶר לְסַלֵּק שְׁנֵיהֶם, אוֹ לְסַלֵּק אֶחָד וּלְהַנִּיחַ אֶחָד[40].

39) מאותו חצי בלבד. שכיוון שהחצי השני בידו, הרי הוא עצמו בן המצר. 40) שהרי מסלקים אותו כולו משדה זו, ואין לו שום טענת בן המצר.

ט. בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁבָּא לְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְקֹדֶם שֶׁיְּסַלְּקוֹ מָכַר לוֹ[41] אֶת הַשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל הַמֶּצֶר - אֹבֵד אֶת זְכוּתוֹ[42].

41) היינו, ללוקח עצמו. אבל בכתב־יד תימן חסרה המלה "לו", וכן הוא בטור ושולחן־ערוך סימן קעה סעיף טו. ומבואר שם שהמדובר כשמכר לאחר. וראה להלן. 42) וגם זה האחר שקנה (ראה למעלה), אין לו זכות בן מצר (טור ושולחן־ערוך שם) לפי שהלוקח הראשון יכול לטעון, אף הוא, טענת בן־מצר כנגדו, שהרי כל זמן שלא סילקוהו, השדה בידו.

י. שָׁלִיחַ שֶׁמָּכַר[43] וַהֲרֵי הוּא בַּעַל הַמֶּצֶר - אֵינוֹ מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי הוּא מָכַר לוֹ, וְאֵין לְךָ מְחִילָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ[44].

43) שבעל השדה עשהו שליח למכור שדהו. 44) כן נראה בגמרא בבא מציעא קח. "אתא אימליך ביה, אמר ליה איזיל אזבון ואמר ליה זיל זבון צריך למיקני מיניה" וראה להלן פרק י"ד הלכה ב. ומשמע דווקא אם אמר לו בלבד אבל אם עשה גם מעשה – בוודאי מחל לו וכן אמרו בבבא בתרא ל: שדיבור עביד איניש דמיקרי ואמר, ולא מעשה. וראה עוד להלן פרק י"ד שם.

יא. בַּעַל חוֹב שֶׁל מוֹכֵר שֶׁטָּרַף[45] הַשָּׂדֶה מִיַּד בַּעַל הַמֶּצֶר - הֲרֵי בַּעַל הַמֶּצֶר חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִן הַלּוֹקֵחַ[46] שֶׁסִּלְּקוֹ, וְהַלּוֹקֵחַ חוֹזֵר וְנוֹטֵל מִן הַמּוֹכֵר.

45) כדין בעל חוב שטורף מן הלקוחות. 46) שהרי הלוקח אינו שליח ממש, אלא כמו שלוחו (למעלה פרק י"ב הלכה ה ופרק י"ג הלכה ז), ואם כן הוא לוקח, ובן המצר נחשב כלוקח מן הלוקח, והוא חוזר על הלוקח הראשון, במקרה של טריפה מצד בעל החוב. והמדובר, כשיש למוכר לשלם, אלא שלפי שבעל המצר אינו יכול לתבוע מהמוכר, שהרי יאמר לו: "לאו בעל דברים דידי את", – הוא תובע מהלוקח, שממנו לקח את השדה, והלוקח חוזר ותובע מהמוכר. שאם אין למוכר לשלם, אין סברא שהלוקח יפסיד, שהרי לא נהנה כלום אלא קיים המצוה של ועשית הישר ולמה יפסיד? (כסף משנה).

יב. כָּל בַּעַל חוֹב[47] שֶׁטָּרַף בְּחוֹבוֹ[48] - יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצֶר לְסַלְּקוֹ. לֹא יְהֵא כֹּחַ הַטּוֹרֵף גָּדוֹל מִכֹּחַ הַלּוֹקֵחַ[49]. וְאִם יִרְצֶה הַנִּטְרָף[50] לִתֵּן הַדָּמִים שֶׁהָיוּ עָלָיו בְּחוֹבוֹ - תַּחֲזֹר לוֹ שָׂדֵהוּ[51] לְעוֹלָם[52], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[53].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

47) של בעל השדה. 48) שיש לו על בעל השדה. 49) שבן המצר מסלקו, כמו כן מסלק הוא את בעל החוב. 50) בעל השדה, הלווה. 51) כלומר, בעל המצר מחזיר לו, כשם שהבעל־חוב היה צריך להחזיר, שלא יהא כוח בעל־המצר שבא מכוח הבעל־חוב, גדול מבעל חוב עצמו. 52) בהתאם לכלל הידוע: "שום לעולם חוזר" (בבא מציעא לה.) 53) לקמן פרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה הלכה טז. ושם הלכה יז מבואר שאם הגבהו הלווה מדעתו אין השדה חוזרת. וראה בלחם משנה, ובסמ"ע סימן קעה סעיף קטן לג.

יג. קָטָן שֶׁהָיָה בֶּן הַמֶּצֶר, וְרָאָה בֵּית דִּין שֶׁזְּכוּת הוּא לוֹ[54] - מְסַלְּקִין לוֹ אֶת הַלּוֹקֵחַ[55], אוֹ יִטֹּל לוֹ חֶלְקוֹ עִם שְׁאָר בַּעֲלֵי הַמֶּצֶר כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ.

54) ובית דין מצווין לעשות לזכותו של הקטן (גיטין נב.). 55) כדין שדה שיש לה בני מצר רבים וקדם אחד מהם וסילק את הלוקח, שזכה בה (למעלה פרק י"ב הלכה ה) ובית הדין מקדים ומסלק עבור הקטן.

יד. בַּעַל שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ בֶּן הַמֶּצֶר - הֲרֵי זֶה מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁכָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[56] בִּרְשׁוּתוֹ[57], וְכָל זְכוּת שֶׁתָּבוֹא לְיָדָהּ - זְכוּת הוּא לוֹ[58]. אֲפִלּוּ קָנוּ מִיַּד אִשְׁתּוֹ שֶׁמָּחֲלָה בִּזְכוּת זוֹ לַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ מוֹעִיל[59], אֶלָּא הַבַּעַל מְסַלְּקוֹ. עָמְדָה הָאִשָּׁה מִדַּעְתָּהּ וְסִלְּקָה אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּנִכְסֵי אֲדוֹנָיו שֶׁסִּלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ: אִם רָצָה הַבַּעַל אוֹ הָאָדוֹן - מְקַיֵּם עַל יְדֵיהֶן, וְאִם רָצָה - לֹא יְקַיֵּם[60], וְתַחֲזֹר לַלּוֹקֵחַ וְיַחֲזִיר הַדָּמִים.

56) אפילו נכסי מלוג וכן הוא בחושן משפט סימן קעה סעיף יד. 57) שהבעל נחשב כלוקח בנכסי אשתו, כמבואר בכתובות צה:. 58) אף על פי שבנכסי מלוג, אין לו אלא פירות. וראה למעלה פרק י"ב הלכה טז. 59) [שהיא אינה יכולה לוותר על זכותו בתור בן־מצר]. 60) כדין אשה שקנתה ועבד שקנה שאם רצה הבעל או העבד – מקיים, ואם לא רצה – מבטל (למעלה פרק ל מהלכות מכירה הלכות ב – ג).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו תשלום דיני בעל המצר ועניניו בשלימות, ונשלמו ההלכות.

א. הָרוֹצֶה[2] לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ, וְהֵבִיא בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ וְזֶה שֶׁרוֹצֶה לִקַּח מִמֶּנּוּ לְבֵית דִּין, וְאָמַר לְבֶן הַמֶּצֶר: אִם תִּרְצֶה לִקְנוֹת בְּכָךְ וְכָךְ - עֲשֵׂה, וְאִם לָאו - סַלֵּק אֶת עַצְמְךָ, וְהֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ; הֲרֵי זֶה לֹא נִשְׁאֲרָה לוֹ טַעֲנָה, אֶלָּא אוֹ מֵבִיא מָעוֹת מִיָּד[3] וְיִקְנֶה, אוֹ בָּטְלָה זְכוּתוֹ. אָמַר[4]: אֶטְרַח[5] וְאָבִיא - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[6]. אֵלֶּךָ[7] וְאָבִיא: אִם הוּא אָמוּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ[8] - מַמְתִּינִין לוֹ עַד שֶׁיֵּלֵךְ וְיָבִיא, וְאִם אֵינוֹ אָמוּד - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה אֶלָּא לְהִשָּׁמֵט. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: אוֹ תּוֹצִיא עַתָּה זוּזִים, אוֹ בָּטְלָה זְכוּתְךָ. שֶׁאֵין[9] קוֹבְעִין זְמַן לְבַעַל הַמֶּצֶר. הוֹצִיא[10] בֶּן הַמֶּצֶר הַמָּעוֹת, וְהוֹצִיא הַלּוֹקֵחַ מָעוֹת, אִם הָיוּ שֶׁל לוֹקֵחַ טוֹבִים[11] מִזּוּזָיו[12] אוֹ מִמַּהֲרִים לָצֵאת יוֹתֵר מִזּוּזָיו[13] - בָּטְלָה זְכוּתוֹ, וְאֵין לוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. הָיָה[14] רוֹצֶה הַלּוֹקֵחַ לִקְנוֹתָהּ לִבְנוֹת בָּהּ בָּתִּים, וּבֶן הַמֶּצֶר רוֹצֶה לִזְרָעָהּ[15] - הַלּוֹקֵחַ זוֹכֶה, מִשּׁוּם יִשּׁוּב[16] הָאָרֶץ[17], וְאֵין בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.

2) מקור הלכה זו בבבא־מציעא קח: וראה להלן. 3) כלומר נותן מעות מיד מבלי כל טירחה ושהות, וראה להלן. 4) בבא־מציעא שם. 5) שאין לו במזומן, והוא צריך לעשות מאמצים להשיג את הכסף הדרוש. 6) שעשיית הטוב והישר הזאת אינה צריכה לגרום למוכר שום אי־נעימות ושום הפסד. 7) שהכסף מוכן בביתו, ויש רק ללכת ולהביאו. 8) כלומר, אמדוהו שעשיר הוא ויש לו ממון בביתו ('דרישה' סימן קעה אות מא). 9) וזה כולל גם את המקרה המובא בגמרא, שבן המצר המציא כסף צרור, שאין המוכר יכול לפתחם כי אם לאחר זמן, שהרי גם לזה דרוש זמן־מה, והכלל הוא שאין קובעין זמן (מגיד־משנה). 10) שם. 11) בעלי משקל יותר. 12) של בן המצר. ואף כי לזוזיו של בן המצר מעלה אחרת, שהם ממהרים לצאת (רש"י שם, ד"ה זוזי טבי). 13) של בן המצר. ואף כי זוזיו של בן המצר טובים יותר (רש"י שם). כללו של דבר: אין המוכר צריך להפסיד אף במשהו בגלל עשיית הטוב והישר. 14) שם, ולפי הגירסא והפירוש של רש"י, רי"ף ועוד ראשונים, שבתים עדיפים מזרעים. 15) ויתכן ש"לזרעה" דוקא, אבל "לנטעה", הנטיעה עדיפה מבתים, מפני שהאילנות מושרשים בקרקע יותר מבתים, משא"כ בזרעים ('טור' סימן קעה, ושו"ע שם סעיף כו). 16) שבתים קבועים ויציבים יותר מזרעים. 17) כל הארץ, ולאו דוקא ארץ ישראל (ב"י סימן קעה, באר־הגולה שם אות צ, וסמ"ע שם ס"ק מג. וראה אור־שמח למעלה פ"ד הלכה י).

ב. בָּא[18] לוֹקֵחַ וְנִמְלַךְ בְּבֶן הַמֶּצֶר, וְאָמַר לוֹ: הֲרֵי פְּלוֹנִי בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלְּךָ רוֹצֶה לִמְכֹּר לִי שָׂדֶה זוֹ, אֵלֶךְ וְאֶקַּח מִמֶּנּוּ? וְאָמַר לוֹ: לֵךְ וָקַח! - לֹא בִּטְּלָה זְכוּתוֹ[19], וְיֵשׁ לְסַלֵּק אוֹתוֹ אַחַר שֶׁיִּקְנֶה, אֶלָּא אִם כֵּן קָנוּ מִיָּדוֹ[20]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצָּרִיךְ קִנְיָן? כְּשֶׁמָּחַל לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּקְנֶה; אֲבָל[21] אִם מָחַל לוֹ זְכוּתוֹ אַחַר שֶׁלָּקַח, כְּגוֹן שֶׁבָּא בֶּן הַמֶּצֶר וְסִיַּע עִמּוֹ[22], אוֹ שֶׁכַּר[23] מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בּוֹנֶה וְסוֹתֵר כָּל שֶׁהוּא וּמִשְׁתַּמֵּשׁ וְלֹא מִחָה בּוֹ וְלֹא עִרְעֵר - הֲרֵי זֶה מָחַל[24], וְשׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ.

18) בבא־מציעא קח. וכנהרדעאי, וכמו שנפסקה ההלכה כמותם. 19) שבן המצר יכול לטעון שדבריו לא נאמרו ברצינות (רש"י שם ד"ה נהרדעאי). 20) ואין זה קנין דברים שאינו קנין (למעלה פ"ב הלכה י, ופ"ה מהלכות מכירה הלכה יד), כי לבן המצר זכות מסויימת בשדה חבירו, ועליה חל הקנין (סמ"ע, סימן קעה ס"ק נא, וראה באר־הגולה שם אות ג). 21) זו סברת הגאונים (מגיד־

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משנה) ובהתאם לשיטת רבינו (למעלה פי"א הלכה ד), שבזכות לתשמישים שונים אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענה. 22) וכל־שכן אם אמר לו בפה מלא, שהוא מוחל לו ומוותר על זכות המצרנות, שוודאי אינו יכול עוד לסלקו (ב"ב מא. הגר"א שם ס"ק עד). 23) בבבא־בתרא ל: אמרו שאם המערער קנה מהמחזיק, אין זו הוכחה לדברי המחזיק, לפי שעשוי אדם לקנות דין ודברים שיש עליו, אבל בשכירות לא שייך לומר כן (הגר"א שם ס"ק עה). 24) שאין אדם רואה שבונים וסותרים בשדה שיש לו עליה זכות בן־מצר לקנותה – ושותק, ראה בבא־בתרא ס. (הגר"א שם ס"ק עו). ומחילה אינה צריכה קנין, ראה 'תוספות' סנהדרין ו. ד"ה צריכה קנין, וביאור הגר"א שם ס"ק עג. ויש שכתבו שאם שהה בן המצר שיעור זמן כדי שילך ויביא מעות ויתבענו בדין ולא תבעו – איבד זכותו (מגיד־משנה בשם רב האי ורי"ף), אפילו לא ראהו בונה וסותר וכו' (כסף־משנה). וכאן בדברי רבינו מדובר כשתבעו תוך הזמן הנ"ל ואעפי"כ איבד את זכותו מכיון שסייע עמו או ראהו בונה וסותר (כסף־משנה).

ג. הָיָה[25] בֶּן הַמֶּצֶר בִּמְדִינָה אַחֶרֶת אוֹ חוֹלֶה אוֹ קָטָן[26], וְאַחַר זְמַן הִבְרִיא הַחוֹלֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן וּבָא הַהוֹלֵךְ - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן - אֵין אָדָם יָכוֹל לִמְכֹּר קַרְקָעִיתוֹ, שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים תֵּצֵא מִיָּדִי[27]. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

25) הוראת הגאונים, כמו שמביא רבינו להלן. 26) והמדובר כשבית־דין לא ראו זכות לקטן בקנייה זו, ראה למעלה פי"ג הלכה יג (לחם־משנה). 27) ואין אומרים "ועשית הישר והטוב" באופן זה.

ד. הַמּוֹכֵר[28] שְׁוֶה מָאתַיִם בְּמָנֶה: אִם לְכָל הָעָם מוֹזִיל וּמוֹכֵר - נוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמֶּצֶר מֵאָה וּמְסַלְקוֹ; וְאִם אֵינוֹ מוֹזִיל לְכָל הָעָם - נוֹתֵן לוֹ מָאתַיִם שֶׁהוּא שָׁוֶה, שֶׁהַמּוֹכֵר נָתַן לָזֶה מַתָּנָה[29]. לָקַח[30] שְׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן הַמָּאתַיִם[31]. טָעַן בֶּן הַמֶּצֶר, שֶׁעָשׂוּ קְנוּנְיָא[32] בֵּינֵיהֶם - נִשְׁבָּע[33] הַלּוֹקֵחַ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[34], וְנוֹטֵל[35] מָאתַיִם זוּז[36]. וְאִם הָיָה שָׁם עֵדִים שֶׁנָּתַן מָאתַיִם, וּבֶן הַמֶּצֶר טוֹעֵן שֶׁאֲמָנָה הָיְתָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמּוֹכֵר, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ[37] [בְּוַדַּאי] שֶׁלֹּא לָקַח מִמֶּנּוּ אֶלָּא מֵאָה - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן[38] דָּמִים כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ הָעֵדִים, וְאַחַר כָּךְ מְסַלְקוֹ, וּמַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת שֶׁלָּקַח בְּמָאתַיִם וְנִפְטָר.

28) בבא־מציעא קח. 29) ולא מתנה ממש, שבמתנה אין דין בן מצר, מפני שאומר לו: לו אני רוצה לתת מתנה, ולך איני רוצה לתת. ראה למעלה פי"ג הלכה א והערה ב. וראה לחם־משנה שהאריך. 30) שם, כנהרדעאי בשם רב נחמן, וכמסקנת הגמרא. 31) שאין אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה דינר באלף (פי"ג מהלכות מכירה הלכה ח). וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק יד. ואע"פ ששליח שטעה, חוזר אפילו בכל שהוא, בין במטלטלין בין בקרקע (הלכות מכירה שם הלכה ט) – כאן הרי לקח לעצמו ואינו שליח ממש (רא"ש פ"ט דבבא־מציעא סימן כה, ו'דרישה' סימן קעה אות יד) וראה למעלה פי"ב הלכה ז והערה כח. 32) הערמה. ולאמיתו של דבר, לא נתן לו אלא מאה בלבד. 33) אף אם טענתו אינה ודאית, יכול להשביעו כדין השליח שמשביעים אותו על הספק (פ"ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה, וראה ביאור הגר"א סימן קעה ס"ק כז). 34) שעשוה כשבועת התורה. וראה פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 35) מפני שאינו טוען על גוף החפץ, היינו השדה, אלא על התשלום, נקרא נוטל – ודינו כמלוה על המשכון שנשבע בנקיטת חפץ, וראה בפי"ג מהל' מלוה ולוה הל' ג. 36) וראה למעלה פי"ג הלכה ב והערה יא. 37) ב'טור' ושו"ע סימן קעה סעיף ט, הגירסא: "והוא יודע", וכן כתב המגיד־משנה שזו היא עיקר הנוסחא (וטעות הדפוס יש בדבריו, וצ"ל "והרי הוא אומר אני יודע"). אבל אם אינו יודע אין משביעין אותו, כדין שבועת היסת שאין משביעין אלא על טענת ברי. ושבועת שליח אין כאן, שאין משביעין השליח אלא אם טוען שנשאר בידו כלום, אבל כאן שהעדים מעידים שנתן מאתים, ואין לו טענה אלא שמא אמנה היתה, אין זו אלא שבועת היסת רגילה ולא שבועת השומרים (הגר"א סימן קעה ס"ק כז). 38) כלומר, לפני השבועה, כדין שבועת היסת. ואילו בשבועת השליח, הוא נשבע ואח"כ נוטל (הגר"א שם).

ה. כָּל הָרוֹצֶה[39] לִמְכֹּר קַרְקַע, וּבָאוּ שְׁנַיִם, כָּל אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר: אֲנִי אֶקַּח בְּדָמִים אֵלּוּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמֶּצֶר: אִם הָיָה הָאֶחָד מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר, וְהָאֶחָד מִשִּׁבְנֵי הַשָּׂדֶה - שְׁכַן הָעִיר קוֹדֵם. שָׁכֵן וְתַלְמִיד חָכָם - תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם. קָרוֹב וְתַלְמִיד חָכָם - תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם. שָׁכֵן וְקָרוֹב - הַשָּׁכֵן קוֹדֵם[40], שֶׁגַּם זֶה בִּכְלַל הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר הוּא[41]. קָדַם[42] אֶחָד וְקָנָה - זָכָה, וְאֵין חֲבֵרוֹ שֶׁרָאוּי לִקְדֹּם לוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ, הוֹאִיל וְאֵין אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמֶּצֶר. שֶׁלֹּא צִוּוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר הַזֶּה אֶלָּא דֶּרֶךְ חֲסִידוּת, וְנֶפֶשׁ טוֹבָה הִיא שֶׁעוֹשֶׂה כָּךְ.

39) בבא־מציעא קח: ולפי פירוש הרי"ף ורש"י. 40) בעיא שם שנפתרה, מן הפסוק (משלי כז, י) "טוב שכן קרוב מאח רחוק". 41) ולפיכך הובאה הלכה זו בסוגיא זו של בן המצר, אע"פ שאינם שוים, כדלהלן. 42) כדעת הרי"ף, ויש חולקים על זה (הגהות מיימוניות).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁכֵנִים

הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין

עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת לִיַּדֵּעַ דִּין שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם וְשֻׁתָּפוֹ, וּמִשְׁפְּטֵיהֶן בְּמִקָּחָן וּמִמְכָּרָן, בְּהֶפְסֵדָן וּשְׁכָרָן.

וּבֵאוּר כָּל הַדִּינִין הָאֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ביאר בו רבינו דיני שליחות, ושליח ששינה או טעה מה דינו.

א. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ[2]: צֵא וּמְכֹר לִי קַרְקַע[3] אוֹ מִטַּלְטְלִין[4], אוֹ[5] קְנֵה לִי - הֲרֵי זֶה מוֹכֵר וְלוֹקֵחַ וְעוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וְכָל מַעֲשָׂיו קַיָּמִין[6]. וְאֵין הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ צָרִיךְ קִנְיָן[7] וְלֹא עֵדִים[8], אֶלָּא בַּאֲמִירָה בִּלְבַד בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ. וְאֵין צְרִיכִין עֵדִים אֶלָּא לְגַלּוֹת הַדָּבָר, אִם כָּפַר אֶחָד מֵהֶם, כִּשְׁאָר כָּל הַטְּעָנוֹת[9].

2) ענין "שלוחו של אדם כמותו" – נידון בהרחבה בקידושין מא. מא: ומג. ושם צויינו כל המקורות המקראיים לכך. 3) כתובות צח. צט: וק. 4) שם צח: והיא ממסכת מעילה. ואם כי המדובר בה הוא במתנה – מתנה הרי היא כמכר. 5) שם צט. ממסכת מעילה. 6) ש"שלוחו של אדם כמותו" (קידושין שם). כלומר, מעשי השליח נחשבים כמעשי המשלח. אבל אין אנו אומרים שגופו נחשב כגוף המשלח, ולפיכך, באופן שדרוש לנו גופו של המשלח, כגון בהנחת תפילין, אין אנו אומרים שהנחת תפילין של השליח מועילה למשלח, שאם כי על עצם הפעולה יש שליחות, והרי זה כאילו הניח המשלח תפילין – אין זה נחשב כאילו הניח תפילין על ידו של עצמו, אלא כאילו הניח על ידו של השליח, ראה ב'קצות החושן' סימן קפב סעיף־קטן א. 7) ראה דברי רבינו למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכות יא־יב. ומקור הדברים בבבא־מציעא צח: במשנה: "אמר לו השואל שלחה וכו'", הרי שבאמירה בלבד נעשה שליח (הגר"א שם ס"ק ג). 8) כן אמרו בבבא־קמא קד. בענין מינוי שליח: "היכי דמי, אי דלא עשאו בעדים, מנא ידעינן". הרי שעל עצם קיום השליחות אין פקפוק, אלא השאלה היא מהיכן אנו יודעים שמינהו שליח (הגר"א שם ס"ק ה). וכל זה בשליחות של ממון, אבל בשליחות לקבל גט או קידושין, צריך עדים, ראה בפ"ג מהלכות אישות הלכה טו. 9) בהתאם לכלל האמור בקידושין סח: "לא נבראו עדים אלא לשקרנים" (=כנגד השקרנים).

ב. שָׁלִיחַ שֶׁעָבַר[10] עַל דִּבְרֵי מְשַׁלְּחוֹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[11]. וְכֵן אִם טָעָה[12] בְּכָל שֶׁהוּא[13], בֵּין בְּקַרְקַע[14] בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין[15] - חוֹזֵר[16]; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: לְתַקֵּן שְׁלִיחוּתִי שִׁדַּרְתִּיךָ, וְלֹא לְעַוֵּת. וְלֹא אָמְרוּ, שֶׁהַהוֹנָיָה בְּמִטַּלְטְלִין - שְׁתוּת, וְהָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת - אֵין בָּהֶן הוֹנָיָה, אֶלָּא בְּמוֹכֵר שֶׁלּוֹ אוֹ קוֹנֶה לְעַצְמוֹ; אֲבָל שָׁלִיחַ שֶׁטָּעָה בְּכֻלָּם בְּכָל שֶׁהוּא[17] - חוֹזֵר[18].

10) במזיד. 11) כתובות צח: וראה להלן הלכה ד. 12) בשוגג. 13) היינו, אפילו פחות משתות. 14) כתובות צט: תשובת רב נחמן. 15) קידושין מב: מימרא של רבא. 16) [כלומר, המקח בטל. וכן אמרו בכתובות ק. "והלכתא, שליח [שטעה] כאלמנה [שמכרה בטל אם טעתה]", כמבואר שם צח. במשנה. אלא שדעת רבינו בפי"ב מהלכות מכירה הלכה ד, שאף באופן שהמקח בטל, אין המאנה יכול לחזור, אלא המתאנה בלבד חוזר. וזוהי כוונת רבינו גם כאן]. 17) אפילו בפחות משוה פרוטה (יקר תפארת להרדב"ז). 18) כתובות צט: וכן כתב רבינו בפי"ג מהלכות מכירה הלכה ט.

ג. נָתַן[19] מָעוֹת לִשְׁלוּחוֹ לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע, וְקָנָה לוֹ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת[20] - הֲרֵי זֶה עִוּוּת, וְהַשָּׁלִיחַ לוֹקֵחַ אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה[21], וְחוֹזֵר וּמוֹכְרָהּ לַמְשַׁלֵּחַ[22] בְּאַחֲרָיוּת; הוֹאִיל וְקָנָה אוֹתָהּ בִּמְעוֹתָיו[23], וְהָאַחֲרָיוּת עַל הַשָּׁלִיחַ[24]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִיכָךְ[25], אִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁעָשָׂהוּ שָׁלִיחַ בֵּין לְתַקֵּן בֵּין לְעַוֵּת, אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ שְׁוָה מֵאָה בְּדִינָר, אוֹ לָקַח שְׁוֵה דִינָר בְּמֵאָה - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[26], וְחַיָּב הַמְשַׁלֵּחַ לִתֵּן לוֹ כְּפִי הַתְּנַאי.

19) בבא־בתרא קסט: פסקו של רב נחמן. 20) שכתוב מפורש בשטר: "שלא באחריות". שאילו כתוב סתם, וחסרה המילה "באחריות", רואים את ההשמטה הזאת כטעות הסופר, וכן פסק רבינו בפי"ט מהלכות מכירה הלכה ג (כסף־משנה). 21) שהוא משאיר אותה בידו בצורה זו שלקחה, ללא אחריות, וכנראה שכוונת רבינו בתוספת מילים זו – לציין, שהשליח צריך להשאיר את המצב כמו שהוא גרם לו במעשיו, להוציא מדעת רש"י (ד"ה זיל זבניה), שהוא חייב עוד פעם לקנות מן המוכר ולכתוב על שמו שטר חדש, וראה סמ"ע סימן קפב ס"ק י. ואין אנו אומרים שהמקח בטל אחרי שהשליח טעה בשליחותו, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ב – שלדעת רבינו יש הבדל בין אם הודיע השליח שהוא שליח, שאז הפעולה בטלה אם לא בוצעה כראוי, לבין אם לא הודיע השליח שהוא שליח, שאז מעשה השליחות נשאר קיים, ורק השליח נושא באחריות ההוצאה של השינוי, ראה להלן פרק ב הלכה ד והערה לט, ובראב"ד וכסף־משנה כאן. 22) היינו, מרצונו של המשלח, אבל אין להכריחו על כך (כסף־משנה בשם הר"ן), וראה בסמוך. 23) של המשלח, שאם קנה השליח במעותיו, ולא במעות המשלח – אינו צריך לתקן את המעוות ולחזור ולמכור למשלח, אלא קנה לעצמו (סמ"ע סימן קפב, ס"ק יא. וראה למעלה פ"ז מהלכות מכירה, הלכה י). 24) שזהו מדיני השליחות, שהוא נושא בתוצאות כל עיוות שהוא עושה בשליחותו. 25) שבכל דבר שבממון – תנאו קיים (כסף־משנה). 26) שהרי אין אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה אלף בדינר או שוה דינר באלף (פי"ג מהלכות מכירה, הלכה ח), ודין שליח שטעה שחוזר אפילו בכל־שהוא אין כאן, כיון שהתנה עמו בין לתקן בין לעוות. וכל זה אינו אלא בשליח שטעה, אבל אם שינה בשליחותו – בטלה השליחות (סמ"ע שם ס"ק ז. וכן נראה מדברי הרדב"ז).

ד. הָאוֹמֵר[27] לִשְׁלוּחוֹ: מְכֹר לִי מִשָּׂדֶה שֶׁלִּי בֵּית סְאָה[28], וּמָכַר לוֹ בֵּית סָאתַיִם[29] - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף[30] עַל דְּבָרָיו[31], וְקָנָה הַלּוֹקֵחַ בֵּית סְאָה בִּלְבַד[32]. אָמַר[33] לוֹ: מְכֹר לִי בֵּית סָאתַיִם, וּמָכַר לוֹ בֵּית סְאָה - הֲרֵי זֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַעֲבִיר עַל דְּבָרָיו[34], וְלֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ[35]. אָמַר[36] לוֹ: מְכֹר לִי שָׂדֶה לְאָדָם אֶחָד[37], וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וּמְכָרָהּ לִשְׁנַיִם[38] - מִמְּכָרוֹ בָּטֵל, שֶׁהֲרֵי עָבַר עַל דְּבָרָיו. אָמַר[39] לוֹ: מְכֹר לִי שָׂדֶה, וְלֹא פֵּרַשׁ[40] - אֲפִלּוּ מָכַר לְמֵאָה, מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר[41].

27) כתובות צח: וצט. 28) שאפשר לזרוע בו סאה או סאתיים. והוא שטח של חמשים על חמשים אמה (בבא־בתרא כו:). 29) שטח של חמשים על מאה אמה (שם). 30) אבל לא מעביר. 31) ואינו בכלל משנה מדבריו (שם צט. לפי הלשון השני). 32) אבל אינו קונה מה שהוסיף השליח. 33) היא בעיא שם, לפי הלשון השני. 34) שאע"פ שאפשר לו למכור עכשיו גם את היתר – אין בעל הקרקע מרוצה להרבות במכירות ובשטרות, שזה יערער את האימון בו, שיחשבו שהעני והוא מוכר כל נכסיו (שם). ואע"פ שלא נפשטה הבעיא שם, פסק אותה רבינו לקולא לגבי המוחזק, הוא המוכר, בעליה הראשונים של הקרקע (כסף־משנה). 35) כן גם בכ"י תימן, וכך בספרים מדוייקים (כסף־משנה). ובדפוס רומי: "וקנה הלוקח", ונוסחא משובשת היא (כסף־משנה). 36) שם צט: כדבר פשוט. 37) כן הוא לפי גירסת הר"ח והרי"ף, שהמשלח אמר "לאחד", ולא פירש לאמר: "ולא לשנים". ולא כגירסתנו שם שאמר מפורש: "לאחד ולא לשנים". 38) אפילו שניהם בשטר אחד, כי המשלח אינו מעוניין להתעסק בשנים. 39) שם. 40) שלא הזכיר אף את המילה: "לאחד", וזה שוב בהתאם לגירסת הרי"ף והר"ח, ודלא כגירסתנו. 41) ואע"פ שאין אדם רוצה שירבו עליו שטרות (ראה למעלה) – אין זה אלא כשהשליח שינה מדבריו, אבל כאן שאמר לו מכור לי שדה ולא פירש, הרי גילה דעתו שלא איכפת לו אם ירבו עליו שטרות, וראה בשו"ע סימן קפב סעיף יא, וב'נתיבות המשפט' שם.

ה. הַנּוֹתֵן[42] מָעוֹת לִשְׁלוּחוֹ לִקַּח בָּהֶם חִטִּים אוֹ מִין מִמִּינֵי סְחוֹרָה, וְלֹא לָקַח - אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[43]. נָתַן[44] לוֹ מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן חִטִּים, בֵּין[45] לַאֲכִילָה[46] בֵּין לִסְחוֹרָה[47], וְהָלַךְ וְלָקַח בָּהֶן שְׂעוֹרִים[48]: אִם פָּחֲתוּ[49] דְּמֵי זֶה שֶׁלָּקַח - פָּחֲתוּ לַשָּׁלִיחַ[50], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשַׁנֶּה; וְאִם הוֹסִיפוּ דְּמֵיהֶן - הוֹסִיפוּ לְבַעַל הַמָּעוֹת[51]. הָיָה[52] הַשַּׁעַר[53] קָצוּב[54] וְיָדוּעַ, וְהוֹסִיפוּ לַשָּׁלִיחַ בַּמִּנְיָן[55] אוֹ בַּמִּשְׁקָל[56] אוֹ בַּמִּדָּה[57] - כֹּל שֶׁהוֹסִיפוּ לוֹ הַמּוֹכְרִים הֲרֵי הוּא שֶׁל שְׁנֵיהֶם[58], וְחוֹלֵק הַתּוֹסֶפֶת הַשָּׁלִיחַ עִם בַּעַל הַמָּעוֹת. וְאִם[59] הָיָה הַדָּבָר שֶׁאֵין לוֹ קִצְבָּה[60] - הַכֹּל[61] לְבַעַל הַמָּעוֹת.

42) תוספתא בבא־מציעא פרק ד בסוף, הובאה בירושלמי שם פ"ה הלכה ג, וראה להלן פרק ז הלכה ו. 43) אבל אינו חייב לשלם לו בעד הנזק, שהרי לא הזיקו בידיים. 44) בבא־קמא קב: כברייתא השניה, וכרבי יהודה שאומר שאין השליח קונה בשינוי. 45) לפי רבי אליעזר שם, מחלק רבי מאיר בין לאכילה ובין לסחורה, ויוצא שלרבי יהודה לא קיים הבדל זה. 46) שכאן מקפיד המשלח, ויש כאן שינוי בולט. 47) שהמשלח מעוניין רק להרוויח, ואפשר היה לומר שלא איכפת לו אם השליח קנה חיטים שביקש או מין אחר. 48) [בכ"י תימן נוסף: "או שנתן לו לקנות שעורים, והלך ולקח חיטים", וכן בברייתא שם. וזה מה שכתב רבינו "אם פחתו דמי זה שלקח" – כלומר, או השעורים או החיטים. ראה להלן פ"ב הלכה ב]. 49) נעשו זולים יותר. ואם אירע אונס אחר שלא מחמת השינוי, פטור השליח (ש"ך סימן קפג ס"ק ט. ראה להלן פ"ה הלכה ב). 50) שהוא צריך לשאת באחריות ההפסד, כדין שליח ששינה, שאומר לו המשלח "לתקן שלחתיך ולא לעוות". ראה למעלה הלכה ג. 51) לפי שאין השליח קונה בשינוי, כנ"ל. ובגמרא שם אמרו שהם חולקים ברווח, – לפי ששם מדובר, שנתן לו מעות למחצית שכר, ואילו רבינו מדבר בשליח גרידא ולא בשותפות (הגהות מיימוניות אות ד). ולפיכך הוא הזוכה, למרות השינוי של השליח, שהרי המקח נקנה במעותיו, וראה למעלה הלכה ג. 52) כתובות צח: וכרבי יוסי. 53) המחיר. 54) קבוע, כמות מסויימת בסכום מסויים. 55) שנתנו לו מספר יותר גדול של דברים מכפי שמגיע לו לפי המחיר הידוע והקבוע. 56) שהמקח שוקל יותר מכפי שמגיע לפי התשלום. 57) שהחפץ תופס מידה יותר גדולה מכפי שיצא לפי הסכום ששולם. 58) לפי דעת רש"י (הביאו הכסף־משנה), היינו מפני שאין אנו יודעים למי התכוון כאן המוכר לוותר, למשלח או לשליח, ולפיכך אנו מקיימים חלוקה. אבל מדברי רבינו נראה שאפילו המתנה מכוונת מפורש לשליח, אנו מקיימים חלוקה, מכיון שסוף־סוף הרווח בא על־ידי המעות של המשלח (כסף־משנה, ועיין לחם־משנה). 59) כרבי יוסי של הברייתא האחרת, ואולי בזו אף רבי יהודה מודה, וראה 'תוספות' שם ד"ה כאן שנה רבי. 60) אלא לפעמים המחיר הוא גבוה יותר ולפעמים נמוך יותר. 61) שכאן אין ויתור כלל מצד המוכר, אלא שהפעם מכר יותר בזול, כפי ההזדמנות.

ו. מִי[62] שֶׁהָיָה חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָמוֹן[63], בֵּין מִשּׁוּם מִלְוָה בֵּין מִשּׁוּם פִּקָּדוֹן אוֹ שְׂכִירוּת, וְנָתַן הַמָּעוֹת בְּיַד הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ מָמוֹן זֶה לְבַעַל חוֹבִי - אֵין הַשָּׁלִיחַ צָרִיךְ לְהִטַּפֵּל לוֹ וְלִתֵּן לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים. וְאִם אָמַר לַשָּׁלִיחַ: אַל תִּפְרַע חוֹב זֶה אֶלָּא בְּעֵדִים, וּפָרְעוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - חַיָּב לְשַׁלֵּם[64]. וְכֵן[65] אִם הָיָה הַחוֹב בִּשְׁטָר, בֵּין שֶׁאָמַר[66] לוֹ: קַח הַשְּׁטָר וְתֵן לוֹ הַמָּעוֹת, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ: תֵּן הַמָּעוֹת וְקַח הַשְּׁטָר, וְנָתַן בְּלֹא עֵדִים וְלֹא לָקַח הַשְּׁטָר - חַיָּב לְשַׁלֵּם. שֶׁהֲרֵי לְתַקֵּן שְׁלָחוֹ, וְלֹא לְעַוֵּת.

62) רי"ף ב'כתובות' פרק הכותב, וראה להלן. 63) שכר פעולה או שכר בהמה וכלים. 64) אם המקבל טוען שלא קיבל. והרי הוא כמזיק בידיים, שהרי מסר ממון חבירו לאחר (אור־שמח). ויתכן כי חייב גם מדין שומר. 65) כתובות פה. מסקנה סופית של הגמרא על רקע עובדא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אחת, וכהסתייגות מדברי רב אשי, שנאמרו בסמיכות לעובדא זו. 66) ומכאן, שאם לא הזכיר כלל את השטר, אינו חייב (הגהות מיימוניות וכסף־משנה).

ז. הַשּׁוֹלֵחַ[67] מָעוֹת שֶׁבְּיָדוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ, וְאָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ מָמוֹן זֶה לִפְלוֹנִי שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, וְהָלַךְ וְנָתַן שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, הַשָּׁלִיחַ אוֹמֵר: נָתַתִּי, וּבַעַל חוֹב אוֹ הַפּוֹעֵל אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי, וַהֲרֵי[68] שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין - הַשָּׁלִיחַ נִשְׁבָּע הֶסֵּת[69] שֶׁנָּתַן, וּבַעַל חוֹב אוֹ הַפּוֹעֵל נִשְׁבָּע[70] [שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה] שֶׁלֹּא לָקַח, וִישַׁלֵּם הַלָּוֶה לְבַעַל חוֹב אוֹ לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן. וַאֲפִלּוּ הָיוּ הַשְּׁלוּחִין שְׁנַיִם - אֵין עֵדוּתָן מוֹעִילָה[71], מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹגְעִין בְּעֵדוּתָן, שֶׁהֲרֵי[72] חַיָּבִין[73] לְהִשָּׁבַע הֶסֵּת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַשָּׁלִיחַ מַכְחִישׁ אֶת בַּעַל חוֹב[74] וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין; אֲבָל אִם בָּא הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר: נָתַתִּי כְּמָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם טוֹעֵן עָלָיו טַעֲנַת וַדַּאי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ[75]. וְכֵן אִם מֵתוּ הַשְּׁלוּחִין אוֹ הָלְכוּ לָהֶן לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָא בַּעַל חוֹב לִתְבֹּעַ - הַלָּוֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת[76] שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ הַשָּׁלִיחַ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלָיו טַעֲנַת וַדַּאי שֶׁלָּקַח. אֶלָּא מַחֲרִים[77] הַלָּוֶה חֵרֶם סְתָם, וּמְשַׁלֵּם הַחוֹב שֶׁעָלָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

67) קידושין מג: מסקנת הגמרא סמוך למימרא של רבא בשם רב נחמן. 68) ותנאי זה של עמידת שלשתן הוא הכרחי, כמו שמתברר בהמשך. 69) כדין כופר הכל, שהרי הוא נשבע ונפטר. 70) מעין שבועת התורה, בנקיטת חפץ, כדין "חנוני על פנקסו" (שבועות מה.) שאם אמר לחנוני: תן סאתים חיטים לפועלים ואני אחזיר לך, ואחר־כך טוען חנוני שנתן, והפועלים טוענים שלא קיבלו, שניהם נשבעים ונוטלים מבעל־הבית (פט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ה), ואף כאן דין הפועל או הבעל־חוב כדין הפועלים ב"חנוני על פנקסו", שהרי הם נשבעים ונוטלין. ובנוסחאות מדוייקות מפורש כאן: "נשבע שבועת התורה" (כסף־משנה). ברם ה'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן והר"ן הביאו בשם רבינו שאף הבעל־חוב והפועל נשבעים שבועת היסת. [וכן נראה קצת בכ"י תימן, ששם נשמטה שורה שלמה בטעות הדומות "נשבע היסת" – "נשבע היסת" – הרי שהיה כתוב כאן "היסת", וכן נראה מדברי רבינו להלן שכתב: "הלוה אינו יכול להשביעו היסת שלא פרעו השליח"]. ואע"פ שנאמן השליח בשבועתו ביחס לדין ודברים שלו עם הלוה – אינו נאמן ביחס לדין ודברים שבין הלוה והמלוה, מפני שהלוה האמין לשליח, שהרי מסר לו ממונו, אבל המלוה לא האמין לו (רש"י שם). 71) לפטרם משבועת היסת. 72) כן בגמרא שם. 73) כלומר, אלמלא היו טוענים שהחזירו ללוה היו חייבים שבועת היסת, לפיכך מעדיפים הם לומר שהחזירו למלוה להפטר משבועת היסת (והם חשודים על גרימת הפסד ממון למלוה ולא על שבועת שקר, שהיא חמורה להם יותר – רש"י שם ד"ה והשתא דתקינו). ולפיכך חייבים בשבועת היסת גם בטענה זו. וגם לאחר השבועה אינם נאמנים, אף־על־פי שאז אינם נוגעים יותר – מפני שעדים הזקוקים לשבועה אין ממש בעדותם ('תוספות' שם ד"ה והשתא). 74) שאף כי הלוה טוען 'שמא' ואין משביעין היסת על טענת 'שמא' – הרי המלוה או הנפקד טוענים 'ברי' שלא קיבלו (סמ"ע סימן קכא ס"ק כא). 75) ואין נשבעין היסת על טענת 'שמא' (להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). 76) [ראה למעלה בהוספה להערה סט]. 77) תקנת הגאונים היא (רדב"ז).

ח. רְאוּבֵן[78] שֶׁשָּׁלַח כְּתָב[79] לְשִׁמְעוֹן וְאָמַר לוֹ[80]: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, שְׁלָחֵהוּ לִי בְּיַד לֵוִי[81], אִם רָצָה לִשְׁלָחוֹ[82] - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, בֵּין שֶׁהָיָה מִלְוָה בֵּין שֶׁהָיָה פִּקָּדוֹן[83]. וְהוּא שֶׁיַּכִּיר[84] שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ. וְאִם טָעַן הַמַּלְוֶה וְאָמַר: לֹא כָּתַבְתִּי וְלֹא שָׁלַחְתִּי לְךָ - יִשְׁבַּע[85] הַלָּוֶה הֶסֵּת[86] שֶׁכְּתַב יָדוֹ בָּא אֵלָיו וּלְפִיכָךְ שָׁלַח, וְיִפָּטֵר[87]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי[88]. אֲבָל אִם לֹא הָיָה הַכְּתָב כְּתַב יָדוֹ, אוֹ שֶׁאֵין הַלָּוֶה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ, אוֹ אֲפִלּוּ[89] הָיוּ כְּתוּבִין בּוֹ סִימָנִין וְאוֹתִיּוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶן בִּיחוּד[90], אִם טָעַן רְאוּבֵן וְאָמַר: לֹא שָׁלַחְתִּי כְּתָב, וַאֲחֵרִים רִמּוּ בּוֹ - שִׁמְעוֹן חַיָּב[91] בְּאַחֲרָיוּתוֹ, וּמְשַׁלֵּם לוֹ רְאוּבֵן[92] אַחַר שֶׁיַּחֲרִים[93] עַל מִי שֶׁשָּׁלַח כְּתָב זֶה מִדַּעְתּוֹ וְלֹא יוֹדֶה[94]. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁיִּשְׁבַּע רְאוּבֵן וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין.

78) רי"ף בבא־קמא פרק הגוזל עצים. 79) שכתב וחתם, או אפילו כתב הסופר והוא חתם (ש"ך סימן קכא ס"ק יד). 80) כלומר: כך כתוב באותו כתב: "מנה שיש לי בידך וכו'". 81) ומכאן שדווקא אם סימן לו אדם מסויים, וכך היא הנוסחא ברי"ף שלפנינו, וכן הביא הכסף־משנה. 82) אבל אינו יכול להכריח את הלווה, וכך מפורש ברי"ף, וראה להלן פ"ג הלכה ה. 83) כן נראה ברי"ף, שכתב "אותו דבר שיש לי בידך" (בתרגום שלנו), משמע כל דבר, בין מלוה ובין פקדון. 84) הלוה או הנפקד, שאם לא כן אינו יכול לטעון טענת ודאי שפרע לו, והרי זה כאומר איני יודע אם פרעתיך, שחייב לשלם לו (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט. כסף־משנה). 85) היינו, שאין עדים שזה היה כתב ידו, שאילו יש עדים – אין מקום לשבועה. וראה להלן. 86) שהרי הוא כאילו טוען: ברי שפרעתיך. 87) והמדובר במלוה על־פה שיש לו מיגו לטעון לא היו דברים מעולם (סמ"ע שם ס"ק י). 88) מלשון זו נראה שהלכה היא ואינה תלויה במנהג, כמו שכותב הרי"ף. [ואע"פ שבגמרא לא נזכר דין כתב אלא שליח שעשאו בעדים (בבא־קמא קד. ולהלן פ"ג הלכה ה), סובר רבינו שכתב ידו אף־על־פי שאינו כשטר, שהרי הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים (בבא־בתרא קעו, ופי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ג) – הרי הוא על־כל־פנים בעדים]. 89) [בכ"י תימן: שאין הלוה יודע אם הוא כתב ידו או אינו, אפ' (= אפילו) היו כתובין בו וכו'. וכן נראה בכסף־משנה שהעתיק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"אפילו היו כתובים", בהשמטת המילה "או" שלפניה. וכן הועתק בשו"ע חושן־משפט סימן קכב סעיף ד, ועיין משנה־למלך]. 90) כלומר: המלוה והלוה עשו להם סימני־היכר מיוחדים. 91) שהרי הוא כאומר איני יודע אם פרעתיך, אחרי שהוא אינו יודע אם זה היה כתב ידו (כסף־משנה). והיינו כשמואל שאמר (בבא־קמא שם) "אין משלחין מעות בדיוקני, ואפילו עדים חתומים עליה". וכן פסק הרי"ף (כסף־משנה). והיינו שהעידו העדים שזוהי חתימה שלו, אבל לא ראו שחתם. ולפיכך יש מקום לטענת המלוה, ואחרים זייפו דיוקני שלו. ולא הוצרך רבינו להזכיר שהיו עדים מכירים דיוקני שלו, מאחר שכתב "סימנים ואותיות שביניהם ביחוד", כלומר ששניהם מכירים הדיוקני, ואעפ"כ יש לטעון שאחר זייפו (לחם־משנה). 92) כן בכ"י תימן. 93) יטיל חרם, תחליף לשבועת היסת. 94) כדי שיתאמץ לזכור, שמא שלח באמת והסיח את דעתו מזה.

ט. לֵוִי שֶׁבָּא בִּשְׁלִיחוּת רְאוּבֵן[95] וְלָקַח חֲמִשִּׁים מִשִּׁמְעוֹן, וּבָא רְאוּבֵן וְאָמַר: לֹא שְׁלַחְתִּיו לִקַּח אֶלָּא עֶשְׂרִים, וְעֶשְׂרִים בִּלְבַד הֵבִיא - הֲרֵי רְאוּבֵן נִשְׁבָּע[96] שֶׁלֹּא שְׁלָחוֹ לְהָבִיא אֶלָּא עֶשְׂרִים, וְעֶשְׂרִים בִּלְבַד הֵבִיא לוֹ, כְּדִין כָּל מוֹדֶה מִקְצָת[97], וְלֵוִי נִשְׁבָּע הֶסֵּת[98], שֶׁהַחֲמִשִּׁים שֶׁנָּתַתָּ לִי נָתַתִּי לִרְאוּבֵן, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן[99] מִבֵּיתוֹ[100], אִם הָיָה חַיָּב לִרְאוּבֵן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

95) ללוות כסף משמעון (כסף־משנה). 96) בכ"י תימן נוסף: "שבועת התורה". והש"ך סימן קכא ס"ק סב, העיר: הלא אין נשבעין על טענת 'שמא'. וראה למעלה הלכה ז שטענת הוודאי של המלוה שלא קיבל חובו מהלוה על־ידי השליח, מועילה לחייב את השליח להשבע שבועת היסת, אע"פ שהלוה אינו יודע אם השליח עשה שליחותו או לא. 97) ומשלם עשרים לשמעון, כפי הודאתו. 98) שהרי שמעון הנתבע, טוען ברי שנתן. 99) כאן מתחיל ענין חדש. עד כאן היה מדובר שראובן לוה משמעון על־ידי השליח, ומכאן והלאה המדובר להיפך ששמעון לוה מראובן, וראובן קיבל חובו משמעון הלוה, ע"י השליח. וכן נראה ממה שכתב רבינו "אם היה חייב לראובן" (כסף־משנה) והיינו ששמעון טען ששילם לראובן חמשים על־ידי השליח, והשליח טוען כמותו. ואילו ראובן טוען שלא קיבל אלא עשרים, ותובע את השלושים הנשארים. 100) וכן כתב רבינו למעלה בהלכה ז, שהשליח נשבע שבועת היסת שנתן, והמלוה נשבע שלא לקח, וישלם הלוה חובו (כסף־משנה).

~ יום חמישי ב' טבת ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו דין מי שאינו נעשה שליח, ודין סרסור שהוא כמו שליח, וכמו כן דיני שמירה שעל השליח.

א. אֵין[2] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ[3] לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם[4]. וְכֵן[5] אֵין יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[6] לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר[7]: כֵּן תָּרִימוּ גַם[8] אַתֶּם - מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית, אַף שְׁלוּחֲכֶם בְּנֵי בְּרִית[9]. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ[10]. וּמַה[11] מְשַׁלֵּחֲכֶם[12] בֶּן בְּרִית, אַף בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ הַמְשַׁלֵּחַ בֶּן בְּרִית[13].

2) קידושין מא: ובבא מציעא עא: 3) היינו, שאין ערך חוקי לשליחות, ואין מעשי השליח מתייחסים למשלח. ומכיוון שלא כתב רבינו כאן שאינו נעשה שליח לישראל – נראה שאפילו לגוי אינו נעשה שליח, וראה במשנה למלך. 4) כלומר, הדברים שצריכים למעשה הבעלים או שלוחם. 5) בבא מציעא שם. 6) לפי שאין הגוי יכול למנותו שליח. 7) כן הוא בקידושין שם ובבבא מציעא שם. 8) שהמלה "גם" מרבה את השליח, ואחרי שלמדנו דין השליחות ממקום אחר, הרי שהיא באה לציין פרט חדש בשליחות, והוא, שאין שליח אלא בן ברית (סמ"ע סימן קפה סעיף קטן א). 9) מושג רחב יותר מ"בן ישראל", וכולל גם עבדים כנענים (ראה להלן הלכה ב), שאף על פי שאינם מחוייבים אלא בחלק מן המצוות, – נקראים הם בני ברית לפי שיש להם חלק בברית שבין נותן התורה ומקיימיה, ראה גיטין כג: ורש"י שם דיבור המתחיל אף שלוחכם בני ברית [וכן נראה בבבא קמא טו.]. ולעניין שליח העבד בגירושין, עיין פרק ו מהלכות גירושין הלכה ו. 10) שהכל נלמד מתרומה. בניגוד לדברי רב אשי בבבא מציעא שם, שרק בתרומה אין שליחות לגוי. 11) אף זה שם. 12) היינו, ה"אתם" הנאמר בתרומה. 13) בניגוד לדברי רב אשי (בבא מציעא שם לפי לשון שני) שישראל נעשה שליח לגוי.

ב. עוֹשֶׂה אָדָם שָׁלִיחַ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה[14], וַאֲפִלּוּ אֵשֶׁת אִישׁ[15]. וַאֲפִלּוּ עֶבֶד[16] וְשִׁפְחָה[17], הוֹאִיל וְהֵן בְּנֵי דַעַת וְיֶשְׁנָן בִּמְקֻצָּת מִצְוֹת, נַעֲשִׂין שְׁלוּחִין לְמַשָּׂא וּמַתָּן[18]. אֲבָל מִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי דַעַת, וְהֵן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - אֵינָן נַעֲשִׂין שְׁלוּחִין[19], וְלֹא עוֹשִׂין שָׁלִיחַ[20]. אֶחָד הַקָּטָן וְאֶחָד הַקְּטַנָּה[21]. לְפִיכָךְ[22], הַשּׁוֹלֵחַ[23] בְּנוֹ קָטָן[24] אֵצֶל הַחֶנְוָנִי[25], וּמָדַד לוֹ בְּאֵסָר שֶׁמֶן, וְנָתַן לוֹ אֶת הָאֵסָר[26], וְאִבֵּד אֶת הַשֶּׁמֶן וְאֶת הָאֵסָר[27] - הַחֶנְוָנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם[28]; שֶׁלֹּא שְׁלָחוֹ אֶלָּא לְהוֹדִיעוֹ[29], וְלֹא הָיָה לוֹ לְשַׁלֵּחַ אֶלָּא עִם בֶּן דַּעַת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: שְׁלַח לִי עִם הַקָּטָן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[30].

14) משנה בעירובין עט: שמזכה העירוב על ידי בתו ואשתו, וזיכוי זה הוא מטעם שליחות, הרי שאשה נעשית שליח (כסף משנה), וכן הוא בגיטין סב: שהאשה נעשית שליח לקבלת הגט, ובקידושין נב. אמרו שהאשה נעשית שליח לחברתה לקבל קידושיה. 15) שאינה לגמרי ברשותה. עירובין שם במשנה שמזכה על ידי אשתו. וכן בגיטין כג: במשנה שבין הנשים המביאות גיטה – אף צרתה ויבימתה. 16) עבד כנעני. כן מפורש בגיטין כג: ש"העבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

17) כנענית. כן מפורש בגיטין שם שהשפחה זוכה בשטר השחרור עבור העובר שלה. 18) זה מוסב על עבד ושפחה. שרק למשא ומתן נעשים שלוחים, אבל לגיטין וקידושין לא. לפי שאינם בתורת גיטין וקידושין (גיטין כג: ופרק ו מהלכות גירושין הלכה ו). 19) גיטין כג. במשנה, וההנמקה בגמרא שם. 20) גיטין סה. במשנה "שאין קטן עושה שליח". 21) גיטין שם במשנה, בקטנה שאינה עושה שליח להבאת הגט, ועל זה בא הסיכום: "שאין קטן עושה שליח". וכתב כן רבינו בכדי שלא לתת מקום לטעות, שקטנה שעדיפה מקטן, שהוא אין לו קניין חצר, והיא יש לה (פרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ט) – יש להם גם שליחות, ולפיכך השמיענו שאף הקטנה אינה בכלל שליחות (הרדב"ז). 22) כלומר, כשם שהדין הוא שאינו נעשה שליח אלא בר דעת – כמו כן היא דעת בני אדם , שאינם רוצים לעשות שליח אלא בר דעת. 23) בבא בתרא פז: במשנה, וכחכמים ולא כרבי יהודה. 24) תוספת פירוש של רבינו וכן כתב בפירוש המשניות שם. וכן הוא בסוף המשנה: "בזמן שהצלוחית ביד התינוק". 25) בחנווני הרגיל אצלו, הדברים אמורים, שכבר מסר לו שני איסרים קודם לכן ועכשיו לא מסר לבנו הקטן כלום (כפירוש אית דמפרשי שהביא הרשב"ם שם פח. דיבור המתחיל ורבי יהודה סבר). ובנוסחאות אחרות במשנה שם: "השולח את בנו אצל חנווני ופונדיון (שני איסרים) בידו", ועיין רשב"ם שם. 26) כלומר, החנווני נתן לו את האיסר העודף מן הפונדיון שקיבל מאביו. 27) לא הזכיר רבינו את הצלוחית לפי שכאן מדובר כשהחנווני נתן לו בצלוחיתו. ואם הביא הקטן צלוחית משלו ושברה – פטור החנווני, שהרי השולח איבדה מדעת במסרו לקטן. ואם לקחה החנווני ממנו והשתמש בה לצרכו, הרי זה שואל שלא מדעת ודינו כגזלן שחייב בהשבה, כן מפורש בגמרא שם. וכתבו רבינו בפרק ג מהלכות גזילה הלכה טו (רדב"ז). 28) עבור השמן ועבור האיסר (=העודף). כדעת החכמים במשנה שם ולא כרבי יהודה, שאמר שעל מנת כן שלחו. 29) שהוא זקוק לשמן, אבל לא התכוון לעשות את הקטן שליח. 30) כשם שאמרו בגמרא שם, שאם מסר השולח לקטן את הצלוחית פטור עליה החנווני אם שברה הקטן, מפני שהיא אבידה מדעת, – הוא הדין אם אמר לו שלח לי עם הקטן, שפטור (כסף משנה). ועוד שכל המחלוקת בין חכמים לרבי יהודה היא, אם התכוון לעשות את הקטן שליח או לא, ואם כן, כשאמר מפורש שעושה שליח – בוודאי פטור לכל הדיעות. וראה תוספות בבא קמא קד. דיבור המתחיל רבה ולהלן הלכה ג.

ג. הָאוֹמֵר[31] לַחֲבֵרוֹ: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, בֵּין מִלְּוָה בֵּין פִּקָּדוֹן, שְׁלָחֵהוּ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי, אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן[32], אִם רָצָה לְשָׁלְחוֹ בְּיָדוֹ - נִפְטָר, וְאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וְכֵן[33] שְׁנַיִם שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה לִשְׁלֹחַ לַחֲבֵרוֹ מְשַׁלֵּחַ בְּיַד מִי שֶׁיִּרְצֶה הַמְשַׁלֵּחַ - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּחַ בְּיַד מִי שֶׁיִּרְאֶה לוֹ שֶׁהוּא רָאוּי[34] לְהוֹלִיךְ דָּבָר זֶה. וְאִם נִגְנַב אוֹ אָבַד בַּדֶּרֶךְ, אוֹ שֶׁכָּפַר בּוֹ הַשָּׁלִיחַ - הֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ פָּטוּר[35]. שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם[36].

31) בבא מציעא צח: בסוף המשנה, שאם המשאיל אומר לשואל לשלח לו בחזרה את הפרה ששאל ממנו, ביד שלוחו או ביד בנו, פטור השואל מכל התחייבות, וראה בכסף משנה. 32) שם במשנה: "ביד בני או ביד שלוחי", ו"בני" היינו קטן, שאם לא כן היינו "שלוחי" (כסף משנה). וכתב הסמ"ע (סימן קפח סעיף קטן ט) שאפילו אם לא ידע המשלח שהוא קטן, ואחרי כן נתברר הדבר – פטור המשלח, וזהו החידוש שהשמיענו כאן רבינו, מה שלא שמענו בהלכה ב. 33) הרי"ף בבבא קמא פרק הגוזל עצים (דפוס ווילנא לז עמוד ב). 34) ואם שלח ביד מי שאינו ראוי, הרי זה כאילו אבדו בידיים (רדב"ז). וראה במשנה למלך להלן הלכה ז. 35) אם טוען זה שנשלח אליו, כי שליח זה אינו ראוי לשליחות זו ואם נגנב או נאבד או כפר השליח, המשלח ישלם – אין טענתו טענה ופטור המשלח. ובאופן זה פטור גם משבועה, כיוון שכך התנו אבל אם כפר בעצם התניית התנאי או שהכחישו באומר לו: לא שלחת לי על ידי שליח זה – חייב הוא להישבע שבועת היסת וכמו שכתב הראב"ד (רדב"ז). 36) בבא מציעא נא. כרבי יהודה.

ד. הַשָּׁלִיחַ[37] שֶׁקָּנָה אוֹ שֶׁמָּכַר, וְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא שָׁלִיחַ בְּדָבָר זֶה לִפְלוֹנִי, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשַׁלֵּחַ[38] אוֹ שֶׁהִמְשִׁיךְ[39], וְנִמְצָא שֶׁעָבַר עַל דַּעַת הַמְשַׁלֵּחַ - בָּטֵל הַמֶּקָּח וּמַחֲזִיר. וְאִם[40] לֹא הוֹדִיעַ שֶׁהוּא שָׁלִיחַ - נִקְנָה הַמֶּקָּח, וְיִהְיֶה הַדִּין בֵּינוֹ וּבֵין זֶה שֶׁשְּׁלָחוֹ.

37) ראה למעלה פרק א הלכות ב־ג. 38) כקונה. 39) שמכר, ונתן לקונה לעשות משיכה. 40) בבבא בתרא קסט: אמרו ששליח ששינה וקנה שלא באחריות אף על פי שעיוות – המקח קיים (ראה למעלה פרק א הלכה ג) ובכתובות ק. אמרו ששליח שטעה מקחו בטל (ולמעלה שם הלכה ב). ומתוך סתירה זו בא רבינו לידי חילוק זה: אם לא הודיע שהוא משלח – מקחו קיים. ואם הודיע – מקחו בטל (כסף משנה, וראה למעלה פרק א).

ה. רְאוּבֵן[41] שֶׁקָּנָה שָׂדֶה מִשִּׁמְעוֹן, וְאָמַר לוֹ: לְלֵוִי קָנִיתִי אוֹתָהּ[42], וְכָתַב שְׁטַר מֶכֶר בְּשֵׁם לֵוִי, וְחָזַר רְאוּבֵן וְאָמַר לְשִׁמְעוֹן: לְעַצְמִי קְנִיתִיהָ, חֲזֹר וּכְתֹב שְׁטַר מֶכֶר בְּשְׁמִי - אֵין כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לִכְתֹּב לוֹ שְׁטָר אַחֵר בְּשֵׁם רְאוּבֵן[43]. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ בַּתְּחִלָּה[44] וְאָמַר לוֹ: לְעַצְמִי אֶקְנֶה, וְזֶה שֶׁאֶכְתֹּב שְׁטָר בְּשֵׁם לֵוִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵדְעוּ בִּי שֶׁאֲנִי הוּא הַקּוֹנֶה - הֲרֵי זֶה כּוֹפֵהוּ לַחֲזֹר וְלִכְתֹּב שְׁטָר אַחֵר בִּשְׁמוֹ.

41) בבא קמא קב: בברייתא ובגמרא שם קג. 42) וכוונתו הייתה שלא ידעו שהוא הקונה, כדלהלן. 43) אלא צריך לבקש מלוי, שעל שמו נכתב השטר, שיכתוב לו שטר לראובן (שם קג.) ולא יכול הקונה לטעון שהמוכר צריך היה מייד להעלות על דעתו שהקונה וודאי קנה לעצמו, כי מי זה יקנה שדה לאחרים. 44) בגמרא שם אמרו שאפילו אם לא התנה עם המוכר, אלא לעדים בפני המוכר: "עוד שטר אחד תכתוב לי על שדה זו" כופין את המוכר לכתוב לו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שטר אחר ואינו יכול לטעון כי היה סבור שלוי יכתוב לו שטר זה, שהרי אמר לעדים בפניו. וצריך עיון למה השמיט זאת רבינו, ועיין כסף משנה, לחם משנה ומשנה למלך.

ו. הַסַּרְסוּר[45] - שָׁלִיחַ[46] הוּא, אֶלָּא שֶׁהוּא נוֹטֵל שְׂכַר שְׁלִיחוּתוֹ[47]. לְפִיכָךְ[48], אִם שִׁנָּה דַּעַת הַבְּעָלִים - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִפְסִיד. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁנָּתַן חֵפֶץ לְשִׁמְעוֹן הַסַּרְסוּר, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי זֶה, וְאַל תִּמְכֹּר בְּפָחוֹת מִמֵּאָה, וְהָלַךְ וּמְכָרוֹ בַּחֲמִשִּׁים[49] - מְשַׁלֵּם[50] הַחֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ. מָכַר בְּמָאתַיִם - הַכֹּל לִרְאוּבֵן[51]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. רְאוּבֵן אוֹמֵר: בְּמֵאָה אָמַרְתִּי לְךָ[52], וְהַסַּרְסוּר אוֹמֵר: בַּחֲמִשִּׁים אָמַרְתָּ לִי, וְכֵן בַּחֲמִשִּׁים מָכַרְתִּי - נִשְׁבָּע הַסַּרְסוּר שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת[53]. וְאִם כְּבָר נָתַן לוֹ הַחֲמִשִּׁים[54] - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וְזוֹכֶה הַלּוֹקֵחַ[55]. וְאִם יָדַע הַלּוֹקֵחַ שֶׁחֵפֶץ זֶה שֶׁל רְאוּבֵן הוּא[56], וְזֶה הַמּוֹכֵר לוֹ סַרְסוּר הוּא - יַחֲזִיר הַחֵפֶץ לַבְּעָלִים[57], וְיַחֲרִים[58] עַל מִי שֶׁנָּתַן לוֹ רְשׁוּת לִמְכֹּר בַּחֲמִשִּׁים אוֹ שֶׁרָצָה[59] בַּחֲמִשִּׁים וְחָזַר בּוֹ אַחַר שֶׁקָּנִיתִי[60].

45) דין זה נלמד ממה שאמרו בכתובות צח. במשנה: "אלמנה שהייתה כתובתה מאתיים ומכרה שווה מנה במאתיים, או שווה מאתיים במנה, נתקבלה כתובתה". כלומר: מכרה שווה מאתיים במנה היא הפסידה את עצמה והרי זה כאילו קיבלה מאתיים ואם מכרה שווה מנה במאתיים הכל לבעל המעות (ראה למעלה פרק א הלכה ה), כלומר, ליורשים והרי קיבלה מהם מאתיים. וגם סרסור שהוא שליח ומקבל שכר עבודתו, דומה הוא לאלמנה המוכרת שהיא כשליחם של היורשים (עיין כתובות ק.) ושכרה אתה שגובה מהם כתובתה (כסף משנה). 46) ולא שותף, וראה סמ"ע שם סעיף קטן א. 47) ראה להלן הלכה ז. 48) כלומר, מכיוון שהוא שליח, חלים עליו כל דיני השליחות, ואילו היה דינו כשותף היה יכול לומר לו: לטובת העניין כיוונתי ומכרתי בזול ולא היה צריך לשלם לו ההפסד, וכן הוא הדין אם מכר ביוקר היה צריך לקבל חלקו בריווח (סמ"ע שם). 49) ולא הודיע ללוקח שהוא שליח, ואם כן המקח קיים. כמבואר למעלה הלכה ד. 50) כמו שכתב למעלה הלכה ד. 51) כמו שכתב למעלה פרק א הלכה ה, וראה שם ההבדל בין דבר שיש לו מחיר קבוע לבין דבר שאין לו מחיר קבוע. 52) ואינו מכחיש דברי הסרסור שאומר שמכר, אלא שטוען שמכרו במאה (כסף משנה וש"ך סימן קפה סעיף קטן ו). 53) שכיוון שמודה במכר כנ"ל – אין כאן אלא תביעה כספית, שמגיע לו מאה, וזה מודה בחמישים. ויש שהטעימו "שכיוון שהזכיר לו, בשעה שמסר לו החפץ, סכום מעות – אינו תובע הבגד אלא המעות" (רדב"ז). והראב"ד כתב: "אין כאן שבועת התורה, לפי שראובן אינו תובע אלא בגדו, ואינו יודע שנמכר, אלא מפי שמעון, ואינו טוען לא במנה ולא בשום דבר מסויים אלא בגדו – הילכך יישבע הסרסור שבועת היסת וייפטר". ובמשנה (שבועות מג.) מפורש כדברי רבינו, שהרי שם נאמר "המלווה על המשכון ואבד המשכון – סלע הלוויתני עליו ושתיים היה שווה, והלה אומר לא כי אלא סלע הלוויתיך עליו וחמישה דינרים היה שווה – חייב [שבועה]" וראה בנתיבות המשפט שם ובאבן האזל. 54) שאז נחשב כופר הכל על התביעה של יתר החמישים. והוא הדין אפילו אם לא נתן לו, אלא שאמר לו "הילך" (כסף משנה). וראה בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ג. 55) בהתאם לדברי רבינו למעלה בהלכה ד, שאם לא הודיע השליח ללוקח על שליחותו – המקח קיים, והשליח אחראי למשלח בעד הנזקים שגרם על ידי השינוי שלו. 56) ממשמעות הלשון נראה קצת, שאף השליח לא אמר כלום, אלא הלוקח מעצמו ידע של מי החפץ, דינו כאילו הודיעו השליח, ברם צריך שיידע שהחפץ הוא של אותו המשלח ולא די שיידע שהוא סרסור מבלי לדעת מי הוא משלחו, וראה בש"ך סימן קפה סעיף קטן ז. 57) כמו למעלה בהלכה ד. אלא שכאן מחדש רבינו, שאף שהשליח מכחיש שעבר על דברי המשלח, בטל המקח, והשליח אינו יכול לשמש כעד נגדו, מאחר שהוא מחוייב שבועה ועד הנשבע אינו עד, כמו שמביא רבינו למעלה פרק א הלכה ז. והראב"ד כתב שאין צריך להחזיר, כי יכול לטעון שהמוכר והסרסור עשו עליו קנוניא, ולדעת רבינו מסתלק חשש זה על ידי החרם שמטיל הלוקח, ועיין באר הגולה שם אות י. 58) ורק חרם, אבל להשביעו שבועת היסת אינו יכול, אחרי שהוא טוען שמא, ואין מטילים שבועת היסת אלא בטענת וודאי (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). אך יש להבין מדוע אין מצרפים טענת הברי של השליח לטענת השמא של הלוקח, לחייב את המוכר בשבועה, כמו שמצרפים טענת הבעל־חוב לטענת שמא של המשלח למעלה פרק א הלכה ז. 59) כלומר: לא אמר לשליח למכור בחמישים, אלא כשזה מכר בחמישים ומסר את התמורה למשלח – נתרצה. 60) זה לשון החרם של הלוקח, שאם לא כן, היה צריך לומר "שקנה".

ז. כָּל סַרְסוּר שֶׁהוֹדִיעַ[61] לַלּוֹקֵחַ שֶׁחֵפֶץ זֶה אוֹ קַרְקַע זֶה שֶׁל רְאוּבֵן, וְאַחַר שֶׁקָּנָה הַלּוֹקֵחַ אָמַר רְאוּבֵן: אֵינִי רוֹצֶה לִמְכֹּר בְּדָמִים אֵלּוּ - מַחֲזִיר הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי לֹא פָּסַק לוֹ דָּמִים וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ[62]. [כָּל[63]] סַרְסוּר[64] שֶׁאָבַד הַחֵפֶץ מִיָּדוֹ[65] אוֹ נִגְנַב אוֹ נִשְׁבַּר[66] - חַיָּב[67] לְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא שָׂכָר.

61) ודווקא שהודיע השליח בעת המכירה שהחפץ של פלוני המשלח, ולא מספיקה לעניין זה הידיעה שיש ללוקח (משנה למלך). 62) וכיוון שלא אמר לו כלום על המחיר, הרי זה כאילו אמר לו לחזור ולשאול על המחיר בעת המכר, והלוקח שיידע מזה, חייב היה להעלות על דעתו אפשרות זו. 63) בדפוס רומי: "וכן". ותיקן הכסף־משנה לפי ספרים מדוייקים "כל", ובכתב־יד תימן: "וכל", וכן הוא במגדל עוז. 64) בבא בתרא פז. במשנה, ולפי פירוש הריב"ם בתוספות שם דיבור המתחיל נשברה. 65) בעודו בידו קודם שמכר. וראה שולחן־ערוך, חושן משפט סימן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קפה סעיף ז, וסמ"ע שם סעיף קטן יח. 66) על ידי אי זהירותו של הסרסור, שדינו כגניבה ואבידה (הגהות מיימוני אות ג בשם הריב"ם). ובשולחן ערוך שם נשמטו המלים "או נשבר". 67) כדין נושא שכר, שחייב בגניבה ואבידה.

ח. הַלּוֹקֵחַ[68] כֵּלִים מִבֵּית הָאֻמָּן[69] לְשַׁגְּרָן לְבֵית חָמִיו[70], וְאָמַר לוֹ: אִם מְקַבְּלִין אוֹתָן מִמֶּנִּי - אֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶת דְּמֵיהֶם, וְאִם לָאו - אֶתֵּן שֵׂכָר מוּעָט[71], וְנֶאֱנְסוּ בַּהֲלִיכָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[72]; וְאִם נֶאֱנְסוּ בַּחֲזָרָה[73] - פָּטוּר[74]. נִטְלָן[75] עַל מְנָת לְמָכְרָן לַאֲחֵרִים, וְאָמַר לוֹ: אִם יִמָּכְרוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי אוֹ עַד זְמַן פְּלוֹנִי - אֶתֵּן לְךָ דָּמִים כָּךְ וְכָךְ, וְאִם לֹא יִמָּכְרוּ - אַחֲזִירֵם לְךָ, וְנֶאֱנְסוּ, בֵּין בַּהֲלִיכָה בֵּין בַּחֲזָרָה[76] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[77].

68) נדרים לא: ובבא מציעא פא. 69) בעל מלאכה. 70) כמתנה לארוסתו. 71) והיינו, תמורת ההנאה שהיה למשגר בהתפארות זו שגילה נכונות להעניק מתנות (בבא מציעא שם ורש"י שם דיבור המתחיל לפי טובת הנאה). 72) [בלוקח כלים מן האומן על מנת לבקרו (פרק ד מהלכות מכירה הלכה יד) הביא רבינו שאינו חייב אלא אם היו דמי הכלי קצובים והיה הכלי חביב על הלוקח (מקורו מהגמרא בנדרים לא: ובבא בתרא פח.) לפי שהחיוב הוא מטעם "לוקח", כמו שכתב רבינו שם: "מעת שהגביהו נעשה ברשותו" ואם לא נתקיימו התנאים הנ"ל – לא קנה. אבל בלוקח כלים לשגרן לבית חמיו לא נזכר בגמרא שאינו חייב אלא באופנים הנ"ל, לפי שחיובו אינו מטעם לוקח אלא מטעם סרסור, ומכיוון שהוא נהנה ומתפאר בכלי – דינו כשואל ולא רק כשומר שכר (ראה למעלה הלכה ז). ולפיכך העתיק רבינו הלכה זו כאן בדיני סרסור ולא בהלכות מכירה, ראה אבן האזל בהלכות מכירה שם]. 73) אחרי שלא קבלו ממנו ודעתו להחזיר, הריהו כשואל אחרי ימי השאלה (פרק ג מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ב). 74) מאונסים. אבל עדיין דינו כשומר שכר להתחייב בגניבה ואבידה, שהרי נהנה והתפאר בכלי זה בבית חמיו וזהו שכרו. וכן מפורש בברייתא שם, ושם: "בחזירה פטור מפני שהוא כנושא שכר" (כסף משנה והגהות מיימוני). 75) נדרים שם ובבא מציעא שם. 76) שאצלו גם החזרה היא כהליכה. שהרי אם יזדמנו לו קונים בדרך – ימכור להם (גמרא שם). 77) [גם כאן לא נזכר בגמרא שצריך שיהיו דמיו קצובים ושיהא חביב על הלוקח, לפי שגם כאן אין חיובו מטעם לוקח, אלא מטעם סרסור ומכיוון שאין שכרו קצוב מהמשלח אלא מרוויח מהכלי עצמו כפי הנראה בעיניו – דינו כשואל, ואינו דומה לסרסור שלמעלה (הלכה ו־ז) שמקבל שכר קצוב מהמשלח ואינו אלא שומר שכר בלבד].

ט. כָּל שֶׁלִּיחַ[78] שֶׁטָּעַן שֶׁאֵרְעוּ אֹנֶס פְּלוֹנִי וְהִפְסִיד כָּךְ וְכָךְ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[79] עַל טַעֲנָתוֹ, וְיִפָּטֵר. וְאִם הָיָה הָאֹנֶס בְּמָקוֹם שֶׁאִפְשָׁר[80] לְהָבִיא עָלָיו עֵדִים, אוֹ דָּבָר שֶׁהוּא גָּלוּי[81] וְיָדוּעַ, שֶׁהֲרֵי יִמְצָא עֵדִים - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ; וְאִם לֹא הֵבִיא עֵדִים - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וּמְשַׁלֵּם[82]. מַעֲשֶׂה[83] בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לִשְׁלוּחוֹ: קְנֵה לִי[84] אַרְבַּע מֵאוֹת גַּרְבֵּי יַיִן מְמֻעוֹת שֶׁהָיוּ לִי בְּיָדוֹ[85], וְקָנָה לוֹ, וְנִמְצְאוּ חֹמֶץ - אָמְרוּ חֲכָמִים: מִנְּיָן גָּדוֹל כָּזֶה שֶׁהֶחְמִיץ, קוֹל יֵשׁ לוֹ[86]; הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְהָבִיא רְאָיָה - יָבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא הָיָה הַיַּיִן חֹמֶץ בְּשָׁעָה שֶׁלָּקַח וְיִפָּטֵר, וְאִם לֹא יָבִיא רְאָיָה - יְשַׁלֵּם[87]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדְּבָרִים שֶׁהָרְאָיָה מְצוּיָה בָּהֶן. אֲבָל דָּבָר הַנֶּעְלָם, שֶׁאֵין רְאָיָתוֹ מְצוּיָה - יִשָּׁבַע עָלָיו. וְכֵן הַדִּין בְּכָל טַעֲנָה שֶׁיִּטְעַן הַשֵּׁתָּף[88] וְכַיּוֹצֵא בוֹ[89]. וְכֵן הַדִּין בְּטַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין: אִם הָרְאָיָה יְכוֹלָה לִהְיוֹת - אוֹ יָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ אוֹ יְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[90].

78) ברייתא בבבא מציעא פג. בשם איסי בן יהודה, ושם פסק רבא כאיסי, במעשה שהיה עם שליח שארעו אונס. 79) היינו, שכולל אף שבועות שלא שלח בהן יד ושלא פשע (סמ"ע סימן קפז סעיף קטן א). 80) ששכיחים שם עוברים ושבים. 81) כמו המעשה שהובא להלן. 82) כדעת הר"ח והרי"ף שם. 83) שם. 84) בכתב־יד תימן ובדפוס רומי: לו. וכן הוא בשולחן ערוך סימן קפז סעיף ב. 85) כתב כן מפני הבבא דלהלן: "אבל דבר הנעלם – יישבע עליו" ואם לא נתן בידו מעות אינו נשבע, שהרי כלל בידינו: "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שבועות מד:) כלומר נשבעין לפטור ולא ליטול. 86) כלומר, שהדברים מקבלים פרסום, וידוע הדבר ברבים מתי ואיך ואצל מי קרה מאורע זה, של חימוץ יין בכמות גדולה כזאת. 87) שהמשלח יכול לטעון, שהשליח קנה יין חמוץ במחיר מוזל, אחרת הרי קל בידו להוכיח את ההיפך. 88) [ראה להלן פרק ט הלכה א, שתקנת חכמים היא שמשביעין את השותף בטענת ספק. וסובר רבינו שבכל השבועות נוהג דין זה של איסי בן יהודה ואף בשבועה דרבנן]. 89) [האריסין והאפוטרופין וכו' להלן פרק ט הלכה א]. אין הדברים מובנים, שהרי כל עיקר ההלכה של איסי בן יהודה נאמרה בשבועת השומרים ונלמדה ממה שאמרה תורה (שמות כב, ט־י): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" – שאם יש רואה יביא רואה וייפטר (בבא מציעא שם). אבל בעל הנתיבות (סימן קפז) כתב שהחידוש הוא באופן שאין דין שבועה מן התורה, כגון, שמפקיד טוען ברי ויש לנפקד מיגו שאז אין נשבעין מדאורייתא. 90) פרק ג מהלכות שכירות הלכה א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) כלל בו רבינו כל דיני הרשאה.

א. מִי[2] שֶׁהָיְתָה לוֹ קַרְקַע[3] תַּחַת יַד אֶחָד, אוֹ שֶׁהָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין[4] פִּקָּדוֹן[5], וְרָצָה לַעֲשׂוֹת שָׁלִיחַ לָדוּן[6] עִם זֶה וּלְהוֹצִיא[7] הַקַּרְקַע אוֹ הַפִּקָּדוֹן מִתַּחַת יָדוֹ - הֲרֵי זֶה כּוֹתֵב[8] לוֹ הַרְשָׁאָה[9]. וְצָרִיךְ לִקְנוֹת מִיָּדוֹ[10] שֶׁהִרְשָׁהוּ. וְאוֹמֵר[11] לוֹ: דּוּן וּזְכֵה וְהוֹצֵא לְעַצְמְךָ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְכַיּוֹצֵא[12] בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ. וְאִם לֹא כָּתַב לוֹ[13] - אֵינוֹ יָכוֹל לָדוּן עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: אֵין אַתָּה בַּעַל דִּינִי[14]. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ כֵּן[15] - אֵינוֹ אֶלָּא שָׁלִיחַ[16], וְכָל מַה שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ - הֲרֵי הוּא שֶׁל מְשַׁלְּחוֹ[17]. וְכָל הַהוֹצָאוֹת[18] שֶׁיּוֹצִיא הַשָּׁלִיחַ עַל דִּין זֶה שֶׁהֲרִשָּׁה - הֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ חַיָּב בָּהֶן; שֶׁכָּךְ כּוֹתְבִין בַּהַרְשָׁאָה: כֹּל שֶׁתּוֹצִיא בְּדִין זֶה - עָלַי לְשַׁלְּמוֹ.

2) בבא־קמא ע. וקד: 3) ראה בשולחן־ערוך סימן קכג סעיף א, שבקרקע יכול לכתוב הרשאה אפילו אם כפר בה השני, וכן נראה מדברי רבינו להלן הלכה ו, שכתב שבמטלטלין או במעות אינו יכול לכתוב הרשאה אם כפר בו – הרי שבקרקע אין הדין כן, עיי"ש ועיין עוד בסוף הלכה ז. [שכל טעמה של הלכה זו הוא משום שנראה כמשקר, ובקרקע אין זה נראה כשקר, לפי שהדבר ידוע ומפורסם שקרקע זו שלו, ועיין רדב"ז להלן הלכה ו]. 4) אבל מעות אינו יכול להקנות אלא ב'קנין אגב' (להלן הלכה ז). 5) אם לא כפר בו הנפקד, ובכלל זה גזילה כשלא כפר בה הנגזל. וכלשון השני של נהרדעי (בבא־קמא שם), ולא בא למעט אלא מלוה, שאינו יכול להקנותה בשום פנים, כדלהלן הלכה ז (לחם־משנה ורדב"ז). 6) לנהל משא ומתן, כשיש לנתבע טענות מסויימות, אבל אינו כופר בעיקר הדבר, ראה למעלה בהערה הקודמת. וראה עוד להלן הלכה ה, שאף בגביית החוב צריך הרשאה. 7) דוקא להוציא מיד חבירו, אבל האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע או מטלטלין, או קנה לי – אין צריך קנין – אלא באמירה בלבד (למעלה פרק א הלכה א, וראה בש"ך חו"מ סימן קכב ס"ק יב). 8) כן בגמרא (ב"ק שם): "לא כתבינן אורכתא (=הרשאה) אמטלטלי דכפריה – אבל לא כפריה – כתבינן". אבל נראה שהעיקר הוא הקנין (ראה להלן), ואילו הכתיבה אינה אלא לראיה, ובמקום שאין צורך בראיה, אין צורך בכתיבה, וכן נראה במעשה דרב פפא (ב"ק קד:) שם הוזכר הקנין ולא הוזכרה הכתיבה. 9) תרגום עברי של המלה הארמית: "אורכתא" שבגמרא שם. ופירושה בשתי הלשונות: שלטון, שהמשלח משליט את השליח על הפקדון ומקנהו לו. 10) בקנין סודר, ורק במעות צריך 'קנין אגב' (להלן הלכה ז). ומקור קנין זה במעשה דרב פפא (ב"ק שם), שהקנה לשליח את הממון בקנין גמור (ש"ך שם ס"ק יג). 11) היינו, בכתב ההרשאה. ראה להלן. 12) היינו, לשון שיש בה משום הקנאה גמורה. 13) כלומר, שלא כתב לו דון וזכה והוצא לעצמך (כסף־משנה). שם ע. מימרא שניה של נהרדעי. 14) ה'טור' (חושן־משפט סימן קכב) כתב הטעם, "משום שיש לו לחוש שמא ביטל המשלח את השליחות או מת [המלוה], שאילו מת או ביטל השליחות קודם שיתן לשליח, ונתן אח"כ לשליח ונאבד – חייב באחריותו, אע"פ שלא ידע שמת המשלח או ביטל השליחות". ומכיון שרבינו העתיק דברי הגמרא כלשונם ולא ביארם, נראה שגם בלי חשש אחר, רשאי הנפקד לסרב מלדון עם זה שאין לו הרשאה, בטענה, כי: הראשון נוח לי, והשני קשה ממנו. 15) "דון וזכה והוצא לעצמך" כנ"ל, ויש מקום לטעות כי הקנה לו בלב שלם, והרי הוא כשותף למחצה, כדעה אחת בגמרא (ב"ק ע.). 16) כמסקנת הגמרא שם: "והלכתא, שליח שווייה". 17) זוהי תוצאה מזה שאנו אומרין שהוא שליח ולא שותף. 18) שם, מדברי רב אשי.

ב. הִקְנָה[19] לָזֶה שֶׁהִרְשָׁה שְׁלִישׁ אוֹ רְבִיעַ[20] מַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה דִּין עַל הַכֹּל[21]; הוֹאִיל וְדָן עַל חֶלְקוֹ, וַהֲרֵי הוּא בַּעַל דִּינוֹ בְּחֶלְקוֹ - דָּן עַל הַכֹּל.

19) בבא־קמא שם, מימרא של אביי. 20) כן הוא בגמרא שם, וכתב הראב"ד "דוקא שליש או רביע, אבל אם אמר לו מאה דינרים ממה שיש לי ביד פלוני יהיו שלך, לא ידון אלא על המאה". 21) וכן הוא להלן הלכה ג, בשותף שיש לו הרשאה – שיכול לדון על הכל.

ג. אֶחָד[22] מִן הָאַחִין שֶׁלֹּא חָלְקוּ אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא לִתְבֹּעַ - תּוֹבֵעַ עַל הַכֹּל; הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק בְּזֶה הַמָּמוֹן - אֵין צָרִיךְ הַרְשָׁאָה מִשְּׁאָר שֻׁתָּפִין. וְאֵין הַשֻּׁתָּף הָאַחֵר יָכוֹל לוֹמַר לְשֻׁתָּפוֹ שֶׁדָּן: אֲלוּ הָיִיתִי אֲנִי שָׁם, הָיִיתִי תּוֹבֵעַ טְעָנוֹת אֲחֵרוֹת וּמְחַיֵּב בַּעַל דִּינִי; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא בָּאתָ לִתְבֹּעַ גַּם אַתָּה? לְפִיכָךְ, אִם הָיָה[23] בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר עַל בַּעַל הַדִּין וְלָדוּן עִמּוֹ, וְלוֹמַר לוֹ: אֲנִי אֵינִי מוֹדֶה בְּכָל מַה שֶׁטָּעַן שֻׁתָּף שֶׁלִּי. לְפִיכָךְ יֵשׁ[24] לַנִּתְבָּע לְעַכֵּב וְלוֹמַר לָזֶה: אוֹ דוּן עִמִּי בְּחֶלְקְךָ, אוֹ הָבֵא הַרְשָׁאָה; שֶׁהֲרֵי מָמוֹן שְׁנֵיכֶם בְּיָדִי, וּשְׁנֵיכֶם בַּעֲלֵי דִּינִי, וּלְמָחָר יָבוֹא אָחִיךָ אוֹ שֻׁתָּפְךָ וְיִתְבַּע גַּם הוּא.

22) בכתובות צד. "אמר רב הונא, הני תרי אחי ותרי שותפי דאית להו דינא בהדי חד, ואזל חד מינייהו בהדיה לדינא, לא מצי אידך למימר ליה: את לאו בעל דברים דידי את, אלא שליחותיה עבד". ולבסוף מסיק, שאין הדברים אמורים אלא כשהאח או השותף השני נמצא בעיר, אבל אם אינו בעיר יכול לטעון: אילו הייתי שם הייתי טוען טענות יותר טובות, ושלשה פירושים לדבר: רש"י והמאירי והרי"ד מפרשים שה"אידך" הזה הוא השותף השני, והוא בא לטעון לבעל דין שידון עמו שוב הפעם על חלק שלו. ועל זה אמרו שאם הוא בעיר, שהיה יכול לבוא, אינו יכול לטעון כן. ואם אינו בעיר, יכול לטעון כן. הר"ן מפרש שה"אידך" הזה הוא בעל הדין שטוען לשותף הזה שלפנינו, ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אין הבע"ד יכול לטעון לשותף שלפנינו לאו בעל דברים דידי את, ואם השותף השני אינו בעיר, יכול הבע"ד לטעון כן. ורבינו והרא"ש (בכתובות פ"י סימן יב) מפרשים בצד אחד כרש"י שה"אידך" הזה הוא השותף השני, ובצד שני כהר"ן שהוא טוען לשותף הזה שלפנינו. ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אינו יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים דידי את. ואם לא היה בעיר, יכול לטעון כן. ובכסף־משנה הביא הר"ן את דברי רבינו, וצ"ע. ועיין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לחם־משנה. 23) לדברי רש"י, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו, זה נלמד ממה שאמרו שהשותף השני (כשלא היה בעיר) יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים דידי את, ואילו הייתי בעיר הייתי טוען טענות טובות יותר – שיכול לחזור לבעל־דין לדון עמו שוב הפעם, על חלקו. 24) לדברי הר"ן, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו זה נלמד ממה שאמרנו שהשותף השני יכול לחזור לבעל־דין לדון עמו שוב הפעם, ואם כן יכול הבע"ד לסרב לכתחילה לדון עם השותף הזה. והרא"ש (שם) חולק על הלכה זו, וכתב שאין הבע"ד יכול לעכב, דמה איכפת לו שידון עמו על הכל, שאם יזכה בדין נגדו יפטר עכ"פ מחלקו.

ד. הַבַּעַל[25] בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[26] - צָרִיךְ הַרְשָׁאָה[27]. וְאִם יֵשׁ פֵּרוֹת[28] בַּקַּרְקַע - מִתּוֹךְ שֶׁיֵּשׁ לָדוּן[29] עַל הַפֵּרוֹת, שֶׁהֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ, דָּן עַל הָעִקָּר, וְאֵין צָרִיךְ הַרְשָׁאָה מֵאִשְׁתּוֹ; שֶׁאִם אֵין לוֹ קַרְקַע - אֵין לוֹ פֵּרוֹת[30].

25) גיטין מח: מימרא של אביי. 26) היינו נכסי מלוג, וראה שו"ע סימן קכב סעיף ח. 27) שקנין פירות, שיש לו לבעל, אינו כקנין הגוף (רש"י שם). 28) בגמרא שם אמרו: "ולא אמרינן אלא דלא נחית אפירי, אבל נחית אפירי – מיגו דמשתעי דינא אפירי, משתעי דינא אגופא" ופירש רש"י, דלא נחית לפירא – שאין לו טענה עם אותו האיש בפירות כלל, אבל רבינו גרס: "ולא אמרן אלא דליכא פירא, אבל איכא פירא וכו'". וכן הביא המאירי, וכ"ה בכ"י מינכן שם (שם בהערות). "שכל שיש שם פירות, הואיל ויכול לדון על הפירות, שהם שלו לגמרי – דן על העיקר" (מאירי שם, בשם "יש פוסקים"). 29) לדעת המאירי הנ"ל, אע"פ שלמעשה אין לו דין ודברים על הפירות – כיון שיכול לדון עליהם, דן הוא על העיקר. 30) ולפיכך הוא עדיף משותף, שלמעלה בהלכה ג.

ה. מִי[31] שֶׁהָיָה לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ פִּקָּדוֹן אוֹ מִלְוָה, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין מָעוֹת[32], וְעָשָׂה שָׁלִיחַ בְּעֵדִים[33] לַהֲבִיאָן לוֹ - הָרְשׁוּת בְּיַד זֶה שֶׁהֵם אֶצְלוֹ: אִם רָצָה לִתֵּן - נִפְטָר, וְאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, שֶׁהֲרֵי נָתַן לִשְׁלוּחוֹ; וְאִם לֹא רָצָה לִתֵּן - אֵינוֹ נוֹתֵן, שֶׁאֵין זֶה בַּעַל דִּינוֹ[34] עַד שֶׁיָּבוֹא בְּהַרְשָׁאָה עַל הַפִּקָּדוֹן[35]. וְכָל הַבָּא[36] בְּהַרְשָׁאָה - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַנֶּאֱמָר בָּהֶן: וַאֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמָּיו[37].

31) בבא־קמא קד. כרב חסדא ורב יוחנן ורבי אלעזר, ולא כרבה. וכן פסק הרי"ף. 32) שרק לענין הרשאה, שהיא בקנין – יש הבדל בין פקדון של מטלטלין לבין פקדון של מעות (למעלה הלכה א, ולהלן הלכה ז). וכן בין פקדון לבין מלוה (שם ושם). אבל בשליחות לחוד – אין הבדל ביניהם. וראה להלן הערה לד. 33) המדובר כאן כשלא אמר המפקיד או המלוה לנפקד או ללוה ששלח לו חובו על־ידי שליח זה, ולפיכך צריך שיעשה השליח בעדים, שמכיון שהטריח להביא עדים – ודאי קיבל אחריות הכסף עליו משבא ליד שלוחו (גמרא בבא־קמא שם), אבל אם אמר לנפקד או ללוה שלח לי על־ידי שליח זה – משבא ליד שליח זה, פטור הנפקד או הלוה מאחריות. ראה פ"ג מהלכות שאלה ופקדון הלכה א, ובלחם־משנה. 34) מקורו מהא דבבא־קמא ע. שאפילו אם כתב לו הרשאה – אם לא כתב לו "דון וזכה והוצא לעצמך" – יכול לומר לו: אין אתה בעל דיני. ראה למעלה הלכה א. 35) אבל על המלוה אינו יכול לכתוב הרשאה, כדלהלן הלכה ז (כסף־משנה). 36) שבועות לא. מימרא של רב. 37) [רש"י שם פירש: "שהוא מתעבר על ריב לא לו, ושמא הראשון נוח לו ונוח לפשרה, יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים". ולפי"ז לעולם אסור. וכן נראה מדברי רבינו. אבל הראב"ד כתב: "דוקא כשהוא עם בעל דינו בעיר אחת – אבל אם היה בעל דינו בעיר אחרת, מציל ממון חבירו הוי". ונראה שלמד כן מתוך אותו הפסוק עצמו "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו" – דוקא בתוך עמיו, כלומר אם הוא באותה העיר].

ו. הַתּוֹבֵעַ[38] חֲבֵרוֹ בַּדִּין בְּמִטַּלְטְלִין אוֹ בְּמָעוֹת שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, וְכָפַר[39] בּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִכְתֹּב הַרְשָׁאָה עָלָיו, שֶׁנִּמְצָא זֶה כִּמְשַׁקֵּר[40]; שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: הִרְשִׁיתִיךָ לִטֹּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי, וּכְבָר אָמַר פְּלוֹנִי שֶׁאֵין לוֹ אֶצְלוֹ כְּלוּם. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לוֹ חֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְשׁוֹת אַחֵר עָלָיו לְהַשְׁבִּיעוֹ; שֶׁאֵין שָׁם דָּבָר שֶׁיַּקְנֶה לוֹ, וְאֵין אָדָם מַרְשֶׁה עַל תְּבִיעַת דְּבָרִים, שֶׁאֵין הַדְּבָרִים נִקְנִין אֶלָּא עַל תְּבִיעַת הַמָּמוֹן[41].

38) בבא־קמא ע. כלשון השני של נהרדעי. 39) היינו, לפני שכתב ההרשאה, אבל אם כפר אחרי ההרשאה, ראה לקמן הלכה יא. 40) כן הוא שם בגמרא, לפי הלשון השני. ולולא טעם זה, היה אפשר לכתוב הרשאה אף באופן שכפר בו. ואע"פ שאינו יכול להקדישו (פ"ו מהלכות ערכין הלכה כב) ואם כן אינו יכול להקנותו לאחרים – הרשאה אינה קנין גמור, ויש בה גם משום שליחות, ראה למעלה הערה טו, ו'נמוקי יוסף' לבבא־קמא שם (דפוס ווילנא דף כז ע"א). 41) ראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד.

ז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מְעוֹת פִּקָּדוֹן בְּיַד אַחֵר, וְרָצָה לְהַרְשׁוֹת שָׁלִיחַ לַהֲבִיאָן - אֵין הַקִּנְיָן[42] מְיֻדָּו מוֹעִיל בָּזֶה, שֶׁאֵין הַמַּטְבֵּעַ נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין[43]. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה?[44] נוֹתֵן לוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא[45], וּמַקְנֶה לוֹ הַמָּעוֹת עַל גַּבָּהּ כְּדֵי לְהוֹצִיאָן בְּהַרְשָׁאָה זוֹ, וְהוֹלֵךְ וְדָן עִמּוֹ וּמוֹצִיאָן. הָיְתָה לוֹ מִלְוָה בְּיַד אַחֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לִכְתֹּב הַרְשָׁאָה עָלֶיהָ[46], וַאֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב בִּשְׁטָר; מִפְּנֵי שֶׁהַמִּלְוָה לְהוֹצָאָה נִתְּנָה, וְאֵין אָדָם מַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם. וְאֵין לוֹ דֶּרֶךְ שֶׁיַּקְנֶה אָדָם חוֹב בָּהּ אֶלָּא בְּמַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן[47], וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48], אוֹ בְּהַקְנָיַת שְׁטַר הַחוֹב עַצְמוֹ בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה[49], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקְנֶה הַשְׁעָבּוּד בּוֹ. זֶהוּ הַדִּין שֶׁיָּרְאֶה לִי מִן הַגְּמָרָא. אֲבָל הַגְּאוֹנִים תִּקְּנוּ שֶׁכּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה אַף עַל הַמִּלְוָה, כְּדֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁלֹּא יִטֹּל כָּל אֶחָד מָמוֹן חֲבֵרוֹ וְיֵלֵךְ לוֹ לִמְדִינָה אַחֶרֶת. וְעוֹד תִּקְּנוּ, שֶׁאִם הִרְשָׁהוּ לִטֹּל מָעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ[50] אוֹ לִתְבֹּעַ מִמֶּנּוּ הַלְוָאָה, וְלֹא הָיְתָה לַמַּקְנֶה קַרְקַע - מַקְנֵהוּ אַרְבַּע אַמּוֹת מֵחֶלְקוֹ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמַקְנֶה לוֹ הַמָּעוֹת עַל גַּבָּן[51]. וּדְבָרִים אֵלּוּ[52] דְּבָרִים קַלִּים הֵן עַד מְאֹד וּרְעוּעִים. שֶׁזֶּה, מִי יֹאמַר[53] שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל?[54] וַאֲפִלּוּ הוּא רָאוּי, אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[55]. וְהַגְּאוֹנִים עַצְמָן שֶׁתִּקְּנוּ תַּקָּנָה זוֹ אָמְרוּ, שֶׁאֵין אוֹמְרִין: יִקֹּב הַדִּין אֶת הָהָר, וְאֵינָהּ אֶלָּא כְּדֵי לְאַיֵּם עַל הַנִּתְבָּע. אִם רָצָה לָדוּן וְלִתֵּן בְּהַרְשָׁאָה זוֹ - נִפְטָר. וְלָמָּה יִפָּטֵר? שֶׁאֵין זֶה הַבָּא בְּהַרְשָׁאָה זוֹ הָרְעוּעָה פָּחוּת מִשֶּׁלִּיחַ שֶׁעָשָׂהוּ בְּעֵדִים[56]. אֲבָל אִם לֹא יִרְצֶה הַנִּתְבָּע לָדוּן עִמּוֹ - אֵין כּוֹפִין לִתֵּן לוֹ וְלֹא לְהִשָּׁבַע עַד שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּינוֹ. וְכֵן[57] הוֹרוּ, שֶׁאִם הָיְתָה לוֹ מִלְוָה אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין בִּשְׁטָר בֵּין בְּעֵדֵי קִנְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בָּהּ בְּבֵית דִּין - כּוֹתְבִין עָלָיו הַרְשָׁאָה[58], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפִירַת שִׁעְבּוּד קַרְקַע[59]; אֲבָל אִם מִלְוָה עַל פֶּה הִיא שֶׁכָּפַר בָּהּ - לֹא תִּקְּנוּ שֶׁיִּכְתְּבוּ עָלֶיהָ הַרְשָׁאָה[60].

42) כלומר, קנין סודר. 43) כן הוא בבבא־מציעא מו. בפקדון שכפר בו, שמן הדין אינו יכול להקנות לו, היו כותבים עליו הרשאה לולא הטעם של מחזי כשיקרא (למעלה הלכה ו), משום שהרשאה אינה קנין גמור ויש בה גם משום שליחות (ראה למעלה הערה לט), ואם־כן צריך עיון, למה לא מועיל קנין חליפין. 44) עובדא של רב פפא, שם. 45) שקרקע כל שהו, מספיק ל'קנין אגב' (פאה פ"ג מ"ו). 46) כן הוא בבבא־בתרא קמח. שאין הבריא יכול להקנות הלוואה. ובמעשה של רב פפא (ב"מ שם) לא גרסו "דרב פפא הוה מסיק (=תובע הלואה) תריסר אלפי דינרי", שאם כן מפורש שגם בהלוואה מועיל 'קנין אגב', אלא "דרב פפא הוו ליה תריסר אלפי דינרי", ובפקדון הדברים אמורים, וראה ב'תוספות' בבא־בתרא עז: ד"ה רב פפא. ואף כאן צריך עיון, למה לא מועיל קנין בהלוואה לגבי הרשאה, כשם שמועיל בפקדון שכפר בו (ראה למעלה הערה מב). 47) בבא־בתרא שם. 48) פ"ו מהלכות מכירה הלכה ח. 49) כמבואר למעלה בהלכות מכירה, שם הלכה יא. 50) כלומר: בפקדון. 51) וקנין סודר לא מועיל אף לפי דברי הגאונים, שהרי אין מטבע נקנה בחליפין (למעלה בהלכה זו, ועיין כסף־משנה). 52) זה מוסב רק על התקנה השנייה, ולא על התקנה הראשונה לכתוב הרשאה אף על המלוה (כסף־משנה, ועיין לחם־משנה). 53) כלומר: מי יאמר על זה. [ובפירוש התלמוד לרבינו במסכת גיטין (הובא בכפתור ופרח פי"ד) כתב: "ובאמת מי יאמר" — הרב ניסן זק"ש]. 54) שמא הוא מזרע גרים, שאין להם חלק בא"י (כסף־משנה). 55) וכן דחו ה'תוספות' בבא־בתרא מד: ד"ה דלא הוה, דברי האומרים כדעת הגאונים. ועיין הגהות מימוניות. 56) למעלה הלכה ה. 57) היינו, עוד פרט אחד בצירוף הסתייגות מסויימת, אשר לתקנה הראשונה. 58) היינו, כשאין השטר תחת ידו, אחרת הרי אפשר להקנותו בכתיבה ומסירה, כמבואר למעלה. 59) והקרקע היא בעין, ואין זה נראה כל־כך כמשקר, ראה למעלה הערה ב. 60) מפני שאז נראה כמשקר, כנ"ל בהלכה ו.

ח. מִי[61] שֶׁהִרְשָׁה לְאֶחָד, וְרָצָה לְבַטֵּל הַשְּׁלִיחוּת וּלְהַרְשׁוֹת לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה מְבַטֵּל[62]. וְאֵין[63] לַמֵּרְשֶׁה לִכְתֹּב הַרְשָׁאָה לְאַחֵר; שֶׁזֶּה[64] אוֹמֵר: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה פִּקְדוֹנִי בְּיַד אַחֵר[65]. לְפִיכָךְ, אִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיַּרְשֶׁה הוּא לְאַחֵר, וְאַחֵר לְאַחֵר - הֲרֵי הַשָּׁלִיחַ כּוֹתֵב הַרְשָׁאָה לְשֵׁנִי, וְשֵׁנִי לִשְׁלִישִׁי, הַכֹּל לְפִי תְּנָאוֹ.

61) כן כתב הרי"ף בבבא־קמא פרק 'מרובה'. 62) שאע"פ שהרשהו בקנין — יש בו משום שליחות, ראה למעלה הערה טו והערה לט, וש"ך סימן קכב ס"ק ט. 63) רי"ף, שם פרק 'הגוזל עצים'. 64) המרשה. 65) בבא־מציעא לו.

ט. הַבָּא[66] בְּהַרְשָׁאָה שֶׁמָּחַל לְזֶה הַנִּתְבָּע, אוֹ שֶׁמָּכַר לוֹ[67], אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל הַשְּׁבוּעָה, אוֹ שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ פְּשָׁרָה[68] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: לְתַקֵּן שְׁלַחְתִּיךָ וְלֹא לְעַוֵּת[69]. לְפִיכָךְ[70], אִם הִתְנָה עִמּוֹ: בֵּין לְתַקֵּן בֵּין לְעַוֵּת, אֲפִלּוּ מָחַל לוֹ עַל הַכֹּל - הֲרֵי זֶה מָחוּל.

66) כן כתבו הגאונים (כסף־משנה בשם 'נמוקי יוסף' בבא־קמא פרק 'מרובה'). 67) כגון שהרשה אותו לקחת חפץ ממנו והלך ומכרו לו (רדב"ז). 68) ראה למעלה הערה לו, בדברי רש"י שבועות לא. 69) שהרי יש בו משום שליחות, ראה למעלה הערה סא. ובכל שליח אמרו כן (למעלה פ"א הלכה ו). 70) כמו למעלה פ"א הלכה ג.

י. רְאוּבֵן[71] שֶׁבָּא בְּהַרְשָׁאָה וְתָבַע שִׁמְעוֹן - אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ וְלוֹמַר לוֹ: שֶׁמָּא הַמְשַׁלֵּחַ אוֹתְךָ הִרְשָׁה אַחֵר וּבִטֵּל שְׁלִיחוּתְךָ? שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר לוֹ: תֵּן לִי הַפִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְזוֹ הַרְשָׁאָתִי תְּהִי אֶצְלְךָ. וְאִם הַמַּפְקִיד הִרְשָׁה אַחֵר - הוּא הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ; וְשִׁמְעוֹן פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי בְּהַרְשָׁאָתוֹ נָתַן.

71) המפרשים לא ציינו כאן מקור, אבל דברים שבהגיון הם.

יא. רְאוּבֵן[72] שֶׁבָּא בְּהַרְשָׁאַת שִׁמְעוֹן וְתָבַע לֵוִי, וְאָמַר לֵוִי: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[73], אֲבָל יִשָּׁבַע שִׁמְעוֹן וְיִטֹּל[74] - מוֹצִיאִין הַמָּמוֹן מִיַּד לֵוִי, וְיִהְיֶה מֻנָּח בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיָּבוֹא שִׁמְעוֹן[75] וְיִשָּׁבַע וְיִטֹּל. וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים שֶׁתּוֹלֶה לֵוִי בְּשִׁמְעוֹן - יָדוּן רְאוּבֵן, וְיִהְיֶה הַמָּמוֹן מֻנָּח בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיָּבוֹא שִׁמְעוֹן וְיִשָּׁאֵל. וְיֵשׁ לְרְאוּבֵן לְהַחֲרִים[76] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת שֶׁקֶר כְּדֵי לְעַכֵּב הַמָּמוֹן וּלְאַחֲרוֹ. נִתְחַיֵּב לֵוִי שְׁבוּעָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְעַכֵּב וְלוֹמַר לוֹ: אֵינִי נִשְׁבָּע עַד שֶׁאַחֲרִים בִּפְנֵי שִׁמְעוֹן[77] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלַי שֶׁקֶר; שֶׁאֵין זֶה הֶחֱרֵם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֶלָּא תַּקָּנָה קַלָּה שֶׁתִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים הָאַחֲרוֹנִים, כְּדֵי שֶׁיְּכִינוּ בַּעֲלֵי דִינִין טַעֲנוֹתֵיהֶן, וְאֵין מְעַכְּבִין שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל זֶה מִפְּנֵי תַּקָּנָה זוֹ הַקַּלָּה[78].

72) אף כאן לא צויין המקור על־ידי המפרשים. 73) לאחר שנכתבה ההרשאה אמר כן, אבל בעת שנכתבה ההרשאה לא אמר כן, אחרת אין לכתוב הרשאה (למעלה הלכה ז). ועיין השגת הראב"ד וכסף־משנה. וכן נראה בשבועות לב: ועיין שם ב'תוספות' ד"ה היכא. 74) המדובר בשני אופנים: א' כשאין שטר ביד התובע. שדין הוא שהנתבע הכופר בכל נשבע שבועת היסת ופטור, אלא שיכול הוא להפך השבועה על התובע שישבע ויטול (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ו). ב' כשיש שטר ביד התובע, ואעפ"כ יכול הנתבע לומר לתובע: השבע לי שלא פרעתיך (פי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה ב), ועיין ש"ך סימן קכג ס"ק יט. 75) ויש אומרים, שקובעים זמן מסויים לבואו של זה, כי שמא המשלח רמאי ורוצה להתחמק משבועה (שו"ע שם סעיף ח, וסמ"ע שם ס"ק יג). 76) תקנת הגאונים היא, שכל מי שמטילים עליו שבועה, בין דאורייתא בין דרבנן, יש לו זכות להטיל חרם על המשביע (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יא). 77) ועד שיבוא – לא אשבע. 78) בניגוד למה שאמרנו למעלה, שיכול לעכב הממון וליתנם ביד הב"ד, אם אומר שישבע שמעון ויטול – ששם הוא דין הגמרא, ולא תקנה קלה של הגאונים.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני שותפות והיאך הם משתתפים, וכיצד הם חולקים.

א. כְּשֶׁיִּרְצוּ הַשֻּׁתָּפִין לְהִשְׁתַּתֵּף - בַּמֶּה יִקָּנֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן מָמוֹן[2] חֲבֵרוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ?[3] אִם בְּמָעוֹת נִשְׁתַּתְּפוּ - יָבִיא זֶה מְעוֹתָיו וְיָבִיא זֶה מְעוֹתָיו, וְיָטִילוּ אוֹתָן לְכִיס אֶחָד, וְיַגְבִּיהוּ[4] אֶת הַכִּיס שְׁנֵיהֶם[5]. אֲבָל אִם כָּתְבוּ שְׁטָר[6] וְהֵעִידוּ עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיַּד שְׁנֵיהֶם שֶׁיָּבִיא זֶה מֵאָה וְזֶה מֵאָה וְיִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - לֹא קָנוּ, וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ שֻׁתָּפִין, שֶׁאֵין הַמַּטְבֵּעַ נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין[7]. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בִּשְׂאָר הַמִּטַּלְטְלִין - כֵּיוָן שֶׁקָּנוּ[8] מִיָּדָם שֶׁיָּבִיא[9] זֶה חָבִיתוֹ שֶׁל יַיִן וְזֶה כַּדּוֹ שֶׁל דְּבַשׁ וַהֲרֵי נִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן[10], נַעֲשׂוּ שֻׁתָּפִין בָּהֶן. וְכֵן אִם עֵרְבוּ פֵּרוֹתֵיהֶן[11], אוֹ שֶׁשָּׁכְרוּ מָקוֹם בְּשֻׁתָּפוּת וְהִנִּיחַ זֶה כַּדּוֹ וְזֶה חָבִיתוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ שֻׁתָּפִין[12]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: בְּכָל הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנֶה הַלּוֹקֵחַ, בְּאוֹתָן הַדְּרָכִים עַצְמָן קוֹנִין הַשֻּׁתָּפִין זֶה מִזֶּה הַמָּמוֹן הַמֻּטָּל בֵּינֵיהֶם לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ.

2) רכוש, כולל כסף ומטלטלין. 3) שאין השותפות נקנית בדיבור גרידא (חושן־משפט סימן קעו סעיף א). וצריך לקנות גוף הממון, אבל עם עשה קנין שישתתפו – אין זה אלא כדברים בעלמא (למעלה פ"ה מהלכות מכירה, הלכה יד). 4) בבא־בתרא פו. כיס נקנה בהגבהה, וראה למעלה פ"ג מהלכות מכירה הלכה א, ולהלן הערה י. 5) יש אומרים, שכיס אחד לאו דוקא, והוא־הדין אם כל אחד מגביה כיסו של השני (כסף־משנה). וראה בחושן־משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ד. 6) ומטלטלין אינם נקנים בשטר (בבא־קמא עט:). 7) בבא־מציעא מו. ולמעלה פ"ו מהלכות מכירה, הלכה א. 8) שם מד. במשנה, שמטלטלין נקנים בחליפין. וכ"ה בקידושין כח. במשנה. 9) אף שעדיין לא הביא, שחליפין קונים בכל מקום. 10) כלומר, כל אחד מהם קנה חלק חבירו לשותפות, ולא שהחליפו של זה בזה ושל זה בזה. 11) הכסף־משנה מקשה: מה קנייה יש בעירוב הפירות? ולפיכך פירש: "שעירבו פירותיהם והגביהם כל אחד מהם, דומיא דמעות". אבל הסמ"ע סימן קע"ו ס"ק ח כתב, שהעירוב עצמו הוא קנין, שכל אדם רוצה שפירותיו יהיו נפרדים, ואם הסכים לערבב, זה נחשב לקנין. ולפיכך, במעות שאין אדם מקפיד על תערובתו – אין התערובת קנין. ואמנם לא הזכיר רבינו למעלה בשותפות־מעות אלא הגבהה, ולא תערובת. [ונראה שמקור דבר זה, שעירוב הוא קנין, הוא ממה שאמרו בביצה לח: במסקנת הגמרא שם, לדעת אביי ורבא ורב אשי, שכשם שאיסור בטל ברוב היתר, כן בטל ממון בממון של אחר, ואם נתערב לו קב של חיטין בעשרה קבין של חבירו, בטל הקב הזה בחיטים של חבירו, אלא שצריך לשלם לו תמורת הקב הזה, הרי ביטול הוא קנין. ואין קנין זה ככל הקנינים, שעל־ידיהם קנה החפץ, וכתוצאה מזה נאסר החפץ על כל העולם בלאו של "ולא תגזול" (ויקרא יט, יג) – אלא כאן בביטול, הדבר נעשה בהיפך: על־ידי הביטול נתבטל איסור של "ולא תגזול", כשם שכל איסורי מאכלות בטלים ברוב, וממילא נעשה שלו וקנה. ומתוך זה יש ללמוד שגם בתערובת של עשרה קבים שלו בשל עשרה קבים של חבירו, כיון שכל אחד מהם אסור לו להוציא חיטים מחמת שמעורבות בהן חיטיו של חבירו, שכן בתערובת היתר ואיסור "חד בחד" (=אחד באחד), הכל אסור – כל אחד קונה חיטיו של חבירו, ונעשים שותפים. ובמעות שאין הקפדה על עצם המטבעות אלא על שווים ולא שייך בהם ביטול, אין התערובת קנין, וכמו שכתב הסמ"ע הנ"ל]. 12) שחצרם קונה להם, לכל אחד ואחד. ומה שאמרו (בבא־בתרא פד:) שחצר השותפין אינו קונה, אינו אלא בחצר שיש לשניהם בו זכות להשתמש בו בכל אשר ירצה, כשמניח המקנה את החפץ בחצר להקנותו לחבירו – אין זו יציאה מרשותו, שכיון שהניח חפץ במקום זה, הוברר הדבר שהמקום הזה הוא שלו, ונמצא שהחפץ עודנו ברשותו, אבל בחצר ששכרוהו במיוחד להשתמש בו רק דברים המשותפים לשניהם, ואם כן כשהמקנה מניח החפץ בחצר הרי הוא מונח גם ברשותו של הקונה, ונמצא שהוצא החפץ מרשות היחיד שלו והניחו ברשות השייכת גם לקונה (נתיבות המשפט' סימן קעו, 'משפט האורים' ס"ק ב, ועיין אור־שמח).

ב. הָאֲמָנִין שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּאֲמָנוּת, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדָם - אֵינָן שֻׁתָּפִין. כֵּיצַד? שְׁנֵי חַיָּטִים אוֹ שְׁנֵי אוֹרְגִים שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, שֶׁכֹּל שֶׁיִּקַּח זֶה וָזֶה בִּמְלַאכְתּוֹ יִהְיֶה בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה - אֵין כָּאן שֻׁתָּפוּת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּלָל; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[13]. אֲבָל אִם הָיוּ לוֹקְחִין הַבְּגָדִים בְּמָמוֹן עַצְמָן[14] וְתוֹפְרִין אוֹתָן וּמוֹכְרִין, וְלוֹקְחִין[15] הַשְּׁתֵּי וְהָעֵרֶב מִמְּעוֹתֵיהֶן[16] וְאוֹרְגִים וּמוֹכְרִין, וְנִשְׁתַּתְּפוּ[17] בַּמָּעוֹת שֶׁלּוֹקְחִין בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ שֻׁתָּפִין, וְכָל מַה שֶׁיִּרְוִיחוּ בִּשְׂכַר מְלַאכְתָּן וּבְמַשָּׂאָן וּבְמַתָּנָן - הֲרֵי אֵלּוּ לָאֶמְצַע.

13) למעלה פרק כב מהלכות מכירה, הלכה א. לפי שדעת רבינו שהשותפות חלה על הרווחים, והרי אינם בעולם, אבל הראב"ד סובר שמהותה של השותפות היא, שכל אחד מהם משעבד גופו לחבירו, למעשה ידיו, וגופו הריהו בעולם [וראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד, ובהערה סב שם]. 14) פירוש: כן היה דרכן, אבל כאן לא עשו כן, ראה להלן 'פרישה' סימן קעו ס"ק ד). והמדובר בחייטים. 15) כלומר: או שלוקחין, וכן הוא בשולחן־ערוך שם סעיף ג. וכאן מדובר באורגים. 16) ראה למעלה הערה יג. 17) כלומר, שינו מהמנהג (שכל אחד לוקח בממון עצמם, כנ"ל) ונשתתפו במעות, לפני שקנו הבגדים והשתי והערב ('פרישה' שם). ומכיוון שהם מצויים בשוק, אינם בכלל דבר שלא בא לעולם אע"פ שעדיין לא קנו (סמ"ע שם, ס"ק יא).

ג. הַשֻּׁתָּפִין[18] שֶׁהִטִּילוּ לַכִּיס זֶה מָנֶה וְזֶה מָאתַיִם וְזֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְנִתְעַסְּקוּ[19] כֻּלָּן בַּמָּמוֹן, וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - הַשָּׂכָר אוֹ הַפְּחָת בֵּינֵיהֶם בְּשָׁוֶה לְפִי מִנְיָנָם[20], וְלֹא לְפִי הַמָּעוֹת. וַאֲפִלּוּ[21] לָקְחוּ שׁוֹר לִטְבִיחָה, שֶׁאִלּוּ טְבָחוּהוּ הָיָה נוֹטֵל כָּל אֶחָד מִבְּשָׂרוֹ כְּפִי מְעוֹתָיו[22], אִם מְכָרוּהוּ חַי וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - הַשָּׂכָר אוֹ הַפְּחָת לָאֶמְצַע[23]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנְּשְׁאוּ וְנָתְנוּ בַּמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן; אֲבָל[24] אִם הַמָּעוֹת קַיָּמִין, וַעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאוּ אוֹתָן, וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ מֵחֲמַת הַמַּטְבֵּעַ שֶׁשִּׁנָּה[25] הַמֶּלֶךְ אוֹ אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה[26] - חוֹלְקִין הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד לְפִי הַמָּעוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּסְתָם; אֲבָל אִם הִתְנוּ[27] שֶׁיִּטֹּל בַּעַל הַמֵּאָה[28] שְׁלֹשָׁה רְבָעִים מִן הַשָּׂכָר, וְיִטֹּל בַּעַל הַמָּאתַיִם רְבִיעַ, וְאִם נִפְחֲתוּ - לֹא יִפְחֹת זֶה שֶׁיִּטֹּל שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי הַשָּׂכָר אֶלָּא רְבִיעַ הַהֶפְסֵד, וַיַּפְסִיד זֶה שֶׁנּוֹטֵל רְבִיעַ הַשָּׂכָר שְׁלֹשָׁה רְבָעִים מִן הַפְּחָת - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין כְּפִי מַה שֶׁהִתְנוּ, שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם.

18) כתובות צג. צג: מימרא של שמואל. 19) דוקא נתעסקו, אבל אם לא נתעסקו והמעות קיימים, חולקים לפי המעות (להלן). 20) נראה שהטעם הוא שיתכן ומזלו של השותף גורם, בלי לשים לב לכמות הממון שהשקיע. 21) כפירושו של רב המנונא למימרת שמואל, ש"אפילו שור לחרישה ועומד לטביחה – השכר לאמצע", שלזה נוטה הסוגיא, ושלפיכך הכריע הרי"ף כמותו. 22) לדעת הכסף־משנה אף אם עמד לכתחילה לחרישה, ואחר־כך טבחוהו – מחלקים חלק כחלק (ודלא כרש"י שפירש שפלוגתת רבה ורב המנונא היא כשעמד לחרישה ושוב טבחוהו. ואף בזה אמר רב הונא השכר לאמצע). 23) והיינו כרב המנונא, אלא שרב המנונא הזכיר שור העומד לחרישה ושוב עמד לטביחה, ורבינו מוסיף שהדין כן אף אם מתחילה עמד לטביחה. 24) שם צג: במסקנת הגמרא. 25) שהוסיפו את ערך המטבע או החסירו אותו. 26) [כן מצאנו בגמרא (בבא־מציעא מו:) "מטבע שפסלתו מדינה או פסלתו מלכות"]. 27) בהתאם לכלל הידוע, שכל תנאי בממון – קיים. 28) נקט רבינו דוגמא זו, להודיענו שאפילו התנו להוסיף לממעט ולמעט למרבה – תנאם קיים, שהכל הולך אחרי התנאי.

ד. הַשֻּׁתָּפִין[29] שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁיַּעַמְדוּ בְּשֻׁתָּפוּת זְמַן קָצוּב - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מְעַכֵּב עַל חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲלֹק עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן אוֹ עַד שֶׁיְּכַלֶּה מָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לִטֹּל חֶלְקוֹ מִן הַקֶּרֶן[30] וְלֹא בַּשָּׂכָר[31] עַד סוֹף הַזְּמַן. נִשְׁתַּתְּפוּ[32] סְתָם, וְלֹא קָבְעוּ לָהֶם זְמַן - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה אֶחָד מֵהֶן[33]; וְזֶה נוֹטֵל חֶלְקוֹ מִן הַסְּחוֹרָה, וְזֶה נוֹטֵל חֶלְקוֹ. וְאִם לֹא הָיְתָה בְּאוֹתָהּ סְחוֹרָה דִּין חֲלֻקָּה[34], אוֹ שֶׁהָיְתָה בַּחֲלֻקָּתָהּ הֶפְסֵד[35] - הֲרֵי אֵלּוּ מוֹכְרִין אוֹתָהּ[36] וְחוֹלְקִין אֶת הַדָּמִים. הָיָה[37] זְמַן יָדוּעַ לִמְכִירַת אוֹתָהּ סְחוֹרָה - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְעַכֵּב שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ עַד שֶׁתִּמָּכֵר הַסְּחוֹרָה בַּזְּמַן הַיָּדוּעַ לִמְכִירָתָהּ. וְאֵין אֶחָד נוֹטֵל מִן הַקֶּרֶן וְלֹא מִן הָרֶוַח עַד זְמַן הַחֲלֻקָּה, אֶלָּא אִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶם. הָיָה לָהֶם חוֹב אֵצֶל אֲחֵרִים[38] - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: לֹא נַחֲלֹק עַד שֶׁנִּגְבֶּה כָּל חוֹב[39] שֶׁיֵּשׁ לָנוּ; אֶלָּא חוֹלְקִין[40], וּכְשֶׁיִּפְרְעוּ הַחוֹבוֹת[41] - יִטֹּל כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ. הָיָה עֲלֵיהֶן חוֹב לְאַחֵר: אִם אֵינָן אַחֲרָאִין זֶה לָזֶה[42] - חוֹלְקִין[43], וּלְכְשֶׁיַּגִּיעַ זְמַן הַחוֹב לְפָרְעוֹ - יִתֵּן כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ; וְאִם הֵן אַחֲרָאִים[44] - כָּל אֶחָד מֵהֶן מְעַכֵּב לַחֲלֹק עַד שֶׁיַּגִּיעַ זְמַן הַשְּׁטָר וְיִפְרְעוּ הַחוֹב. וְלָמָּה מְעַכֵּב? שֶׁחֲבֵרוֹ אוֹמֵר לוֹ: הוֹאִיל וְכָל אֶחָד מִמֶּנּוּ חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּל הַשְּׁטָר, נִשָּׂא וְנִתֵּן בְּדָמִים אֵלּוּ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: נַחֲלֹק, וְטֹל אַתָּה דָּמִים כְּנֶגֶד כָּל הַשְּׁטָר, וַעֲשֵׂה מֵהֶן סְחוֹרָה לְעַצְמְךָ, וּתְשַׁלֵּם כָּל הַשְּׁטָר בִּזְמַנּוֹ - יֵשׁ לוֹ לְעַכֵּב עַדַיִן וְלוֹמַר לוֹ: שֶׁמָּא נַפְסִיד, וְהַשְּׁנַיִם יוֹתֵר מַרְוִיחִין מִן הָאֶחָד[45].

29) בבא־מציעא קה. מימרא של רבא, וכפי נוסחת הספרים שלפנינו: "הני בי תרי דעבדי עיסקא בהדי הדדי (=שנים שעשו עסק ביחד, כלומר נשתתפו) ורווח (=הרוויחו), ואמר ליה חד לחבריה, תא ליפלוג (=בוא ונחלוק), אי אמר ליה אידך נרווח טפי – דינא הוא דמעכב (= אם השני מתנגד וטוען שרוצה להרוויח יותר – דין הוא שמעכב החלוקה)". ומפרשה רבינו, בשנים שעשו שותפות וקבעו זמן מסויים,

ועיין רש"י והרי"ף שם. ובנוסחאות אחרות שם: "הני בי תרי דקבילו עיסקא בהדי הדדי" (ראה ב'בעל המאור' שם). ולפי זה, המדובר כאן בשנים שקבלו עיסקא משלישי, ועיין רש"י ו'תוספות' שם. 30) שזהו ביטול השותפות. 31) שם במסקנא, שכל שותף יכול לטעון, כי הוא רוצה להמשיך בשותפות בכל הכסף, הקרן והרווח יחד, עד הזמן הקצוב, בטענה כי מזלם של שנים עדיף יותר להביא ברכה. 32) כן נראה שם לא: מתוך פסק דינו של רבה בר רב הונא, על רקע העובדא של איסור ורב ספרא, ושם סט. מדברי רב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. 33) וראה להלן פ"ה הלכה ט, כשחולק שלא לדעת חבירו. 34) ראה בפ"א מהלכות שכנים הלכה ד. 35) בבבא־מציעא ז: ח. שטלית מוזהבת שאינה בכדי חלוקה, ובהמה טמאה שאם יחלקוה תיפסד – מוכרים אותה ומתחלקים בדמיה. 36) המדובר כשאין כאן טענת "גוד או אגוד", כלומר: קנה או אקנה (ראה בהל' שכנים שם ה"ב), אבל אם טוען "גוד או אגוד" – אין מוכרים אותה לאחר (ש"ך סימן קעו, ס"ק כט). 37) גיטין לא: ברייתא של רבי יהודה, וכפי פירושו של רבא שם. וראה בר"ח ו'תוספות' שם ד"ה לשותפים. 38) קרי: חובות אצל אחרים. 39) כלומר, כל החובות. 40) כלומר, חולקים אף לפני שגבו כל החובות. וממשיך רבינו לפרש איך חולקין? – וכשיפרעו החובות וכו'. 41) כלומר, לאחרי פרעון כל חוב – חולקים, ומכאן שאין חולקים בשטרות, באופן שכל אחד יגבה חלקו – לפי שיכול לומר לו: כוחם של שנים, עדיף לגבות החוב (רדב"ז, ועיין ב'טור' סימן קעו בשם הרא"ש). 42) כגון שלוו שניהם סכום כסף באופן שעל כל אחד חלה חובת תשלום על מחצית הסכום בלבד. והמדובר כשפירשו בשטר שאינם אחראים זה לזה (ראה בפכ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ט, ובדרדב"ז וכסף־משנה כאן) ואינם ערבים זה לזה. 43) יכול אחד להכריח את השני לפרק את השותפות, והוא ישלם את חלק החיוב שהוא חייב בו. ואין השני יכול לטעון, כמו בסמוך, שהשנים טובים מן האחד, מכיון שאין שעבוד האחד על השני ואין קשר ביניהם, וראה סמ"ע שם ס"ק נד. 44) שאפשר לתבוע מכל אחד מהם את תשלום כל החוב. כגון שלוו בשטר אחד, שמן הסתם הם אחראים זה לזה, כיון שלא פירשו שאינם אחראים (הלכות מלוה ולוה שם, ועיין רדב"ז כאן). 45) בבא־מציעא שם בסיום המימרא של רבא (שתוכנה הובא בתחילת הלכה זו), שאם קבעו זמן, אין האחד יכול להכריח את השני להתחלק, ואף כאן הם משועבדים זה לזה עד זמן פרעון החוב.

ה. הַנּוֹתֵן[46] מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לֵילֵךְ לִמְדִינָה פְּלוֹנִית לִסְחוֹרָה[47], אוֹ לִקְנוֹת לוֹ פֵּרוֹת לִסְחוֹרָה[48], אוֹ לֵישֵׁב בּוֹ בַּחֲנוּת[49] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וּלְהַחֲזִיר הַמָּמוֹן[50] מִיַּד הַשֻּׁתָּף, עַד שֶׁיֵּלֵךְ לַמָּקוֹם שֶׁהִתְנוּ וְיַחֲזֹר[51], אוֹ עַד שֶׁיִּקְנוּ[52] אוֹתָן הַפֵּרוֹת וְיִמְכֹּר, אוֹ עַד שֶׁיֵּשֵׁב בַּחֲנוּת[53]. שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁקָּבַע זְמַן הוּא.

46) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ד. 47) כלומר, לקנות ולמכור שם סחורה. וראה סמ"ע שם ס"ק נו. 48) היינו, לקנות פירות ולהביא לכאן על־מנת למכרם. 49) כלומר, לשאת ולתת בכסף זה בחנות זו. 50) אבל המקבל יכול לחזור בו, שהרי הוא כפועל, ראה פ"ט מהלכות שכירות הלכה יד. 51) כלומר, לאחר שנשא ונתן שם. 52) בכ"י תימן: שיקנה. 53) כלומר, עד שישא ויתן בחנות. ואם יש שם דברים שיש זמן ידוע למכירתם – עד שיגיע הזמן (רדב"ז).

~ יום שישי ג' טבת ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) ביאר בו רבינו היאך צריך השותף להתנהג בסחורה המשותפת, ואם אחד מהם בא לחלוק שלא מדעת חבירו.

א. הַמִּשְׁתַּתֵּף עִם חֲבֵרוֹ בִּסְתָּם - לֹא יְשַׁנֶּה מִמִּנְהַג הַמְּדִינָה[2] בְּאוֹתָהּ הַסְּחוֹרָה. וְלֹא יֵלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר[3], וְלֹא יִשְׁתַּתֵּף בָּהּ[4] עִם אֲחֵרִים[5], וְלֹא יִתְעַסֵּק בִּסְחוֹרָה אַחֶרֶת[6], וְלֹא יִמְכֹּר בְּהַקָּפָה[7], אֶלָּא דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִמָּכֵר תָּמִיד[8] בְּהַקָּפָה, וְלֹא יַפְקִיד בְּיַד אֲחֵרִים[9], אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנוּ בַּתְּחִלָּה, אוֹ שֶׁעָשָׂה מִדַּעַת חֲבֵרוֹ[10]. עָבַר וְעָשָׂה שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, וְאַחַר כָּךְ הוֹדִיעוֹ וְאָמַר לוֹ: עָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ, וְהִסְכִּים לְמַעֲשָׂיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[11]. וְאֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ צְרִיכִין קִנְיָן[12], אֶלָּא בִּדְבָרִים בִּלְבָד.

2) ראה להלן הלכה ב, שהנותן מעות לחבירו בתורת שותפות ליקח בהם חיטים, אין ליקח בהם שעורים. והמקור מבבא קמא קב: ואף כשהשתתף בסתם – אם יש מנהג הרי זה כאילו התנה (סמ"ע קעו סעיף קטן לא) וראה במגדל עוז מקור להלכה זו בתשובות הגאונים. 3) פן יארע אונס בדרך. כן הוא בכתובות ק: "רבינא הווה בידיה חמרא (=יין) דרבינא זוטא וכו' הווה מסיק ליה לסיכרא (=רצה להוליכו למקום ששמו "סיכרא") אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה מהו למשקליה בהדיה (=האם מותר לי לקחת אתי יין זה?) נשקליה, דילמא מיתניס (=אקחהו שמא יקרה אונס), נשבקיה, דילמא מתקיף (כן הוא נוסחת הרי"ף, וזה פירושה: נשאיר אותו כאן, שמא יחמיץ), אמר ליה זיל לא עדיף מדידך (=הוליך אותו כשם שאתה מוליך את שלך)". הרי שדווקא אם יש חשש שמא יחמיץ כאן – אז התירו לו, אבל באופן אחר אסור אף אם מוליך גם את שלו, ועיין ר"ן שם. ולהלן הזכיר רבינו גם "פירש בים". 4) היינו, בסחורה או בממון השותפות, כדלהלן הלכה ב. 5) מקור הלכה זו במשנה פסחים פט: "הממנה עימו אחרים בחלקו (שלא בידיעת בני החבורה) רשאים בני חבורה ליתן לו את שלו". כלומר, אומרים לו טול חלקך וצא, שאין אנו רוצים שיתערב זר בינינו (רע"ב שם). 6) תוספתא בבא מציעא פרק ד (הוצאת צוקרמנדל עמוד 380 A, ותוכנה הובא להלן (פרק ז הלכה ז), ש"המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר, אם היה אומן לא יעסוק באומנותו, לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו". ושם בתוספתא ובדברי רבינו שאם היה שותף עימו בחצר (בתוספתא:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בחנות) מותר. וכאן השמיט זאת רבינו בהסתמכו על מה שכתב להלן. 7) פסחים קיג. "שרי כיסיך, פתח שקיך" (=קבל המעות תחילה ותנם בתוך כיסך ואחר כך פתח השק ותן ללוקח). ועוד אמרו בכתובות עו: "סתמא דמילתא כמה דלא יהיב איניש זוזי, לא יהיב אינש חיותא" (=מן הסתם לא ייתן המוכר את הבהמה כל זמן שלא נתן הלוקח את הכסף). 8) ואם קצת בני אדם מוכרים בהקפה וקצתם שלא בהקפה אסור למכור בהקפה (כסף משנה) ואפשר שאפילו אם רוב בני אדם מוכרים בהקפה וקצת שלא בהקפה – אין למכור בהקפה, שאין הולכין בממון אחר הרוב (בבא בתרא צב: ולמעלה פרק ט"ז מהלכות מכירה הלכה ה) ואין היתר אלא בדבר שדרכו להימכר תמיד בהקפה (ראה באור שמח להלן הלכה ב ובנתיבות המשפט שם חידושים אות כג). 9) שאין השואל רשאי להשאיל (לאחרים) ואין השוכר רשאי להשכיר – שאין רצונו של אדם שיהא פקדונו ביד אחר (בבא מציעא לו. ופרק א מהלכות שכירות הלכה א). ושותף הרי הוא כשומר כמו שאמרו בבבא בתרא מב:. 10) ש"כל תנאי שבממון קיים" (בבא מציעא צד.). 11) שהרי מחל. 12) כמו שכתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות מכירה הלכה יא שתחילה אינה צריכה קניין.

ב. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁעָבַר[13] וּמָכַר בְּהַקָּפָה, אוֹ פֵּרַשׁ[14] בַּיָּם[15], אוֹ הָלַךְ לְמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן בִּסְחוֹרָה אַחֶרֶת, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים - כָּל פְּחָת שֶׁיָּבוֹא מִחֲמַת שֶׁעָבַר[16] חַיָּב לְשַׁלֵּם לְבַדּוֹ[17]; וְאִם הָיָה[18] שָׁם שָׂכָר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע, כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם בַּשָּׂכָר. לְפִיכָךְ, הַנּוֹתֵן[19] מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹרַת שֻׁתָּפוּת לִקַּח בָּהֶן חִטִּים לִסְחוֹרָה[20], וְהָלַךְ וְקָנָה שְׂעוֹרִים, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ מָעוֹת לִקְנוֹת שְׂעוֹרִים, וְקָנָה חִטִּים: אִם[21] פָּחֲתוּ - פָּחֲתוּ לָזֶה שֶׁעָבַר, וְאִם[22] הוֹתִירוּ - הוֹתִירוּ לָאֶמְצַע[23]. וְכֵן[24] אִם הָלַךְ וְנִשְׁתַּתֵּף עִם אַחֵר בְּמָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת: אִם הִפְסִיד - הִפְסִיד לְעַצְמוֹ, וְאִם נִשְׁתַּכֵּר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע. אֲבָל אִם נִשְׁתַּתֵּף עִם אַחֵר בְּמָמוֹן עַצְמוֹ[25]: אִם פָּחַת - פָּחַת לְעַצְמוֹ[26], וְאִם הִרְוִיחַ - הִרְוִיחַ לְעַצְמוֹ. וְאִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶן - הַכֹּל לְפִי הַתְּנָאי.

13) יוצא מתוך מה שנאמר בהמשך הדברים לפיכך הנותן מעות לחבירו וכו'. 14) הפליג, נסע בספינה. 15) שמא תארע תקלה בים. ראה ברש"י לכתובות ק: דיבור המתחיל מהו לאמטויי. 16) אבל בהפסדים אחרים שלא באו מחמת שעבר, אינו חייב (ש"ך סימן קפג סעיף קטן ט. וראה במשנה למלך למעלה פרק א הלכה ב). 17) אף על פי ששותפין משועבדים אחד לחבירו והרי זו "פשיעה בבעלים" שפטור עליה (פרק א מהלכות שכירות הלכה ג) – כאן חייב הוא מטעם מזיק בידיים ובזה אינו פטור אף "בבעלים". ראה בפרק כ"א מהלכות אישות הלכה ט ובמשנה למלך כאן. 18) כן כתב רבינו למעלה (פרק א הלכה ה) לגבי שליחות, והוא הדין כאן, שהשותפות לא נתבטלה על ידי זה. 19) בבא קמא קב: כברייתא האחרונה, וכרבי יהודה. 20) למעלה בפרק א הלכה ה כתב רבינו: "בין לאכילה ובין לסחורה", ולכאורה הוא הדין כאן, ולסחורה לאו דווקא, אלא שסתם שותפות היא לסחורה, וכן דעת הרא"ש ושאר פוסקים. 21) לשון הברייתא שם. 22) ברייתא שם וכרבי יהודה. 23) שהשותפות אינה מתבטלת בשינוי זה וכנ"ל. 24) נלמד מהקודם, שהרי אף כאן שינה ממגמת השותפות (כסף משנה). 25) שעבר על מה שכתב רבינו למעלה (הלכה א) שלא יתעסק בסחורה אחרת, ואף כאן, אי אפשר שלא התעסק איתו. ועיין ש"ך סימן קעו סעיף קטן כב. 26) ואין לשותף הראשון חלק לא בהפסד ולא בשכר, אלא אם כן התנו כן ביניהם.

ג. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת לְמַחֲצִית שָׂכָר - רַשַּׁאי לִקַּח לְעַצְמוֹ[27] מֵאוֹתוֹ הַמִּין[28]; וּכְשֶׁהוּא מוֹכֵר - לֹא יִמְכֹּר שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[29], אֶלָּא מוֹכֵר אֵלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן [וְאֵלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן]. וְלֹא יִקַּח לְעַצְמוֹ[30] חִטִּים וְלַחֲבֵרוֹ שְׂעוֹרִים, אֶלָּא בְּכֻלָּן חִטִּים אוֹ בְּכֻלָּן שְׂעוֹרִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מָעוֹת שְׁנֵיהֶם שָׁוִין בָּחַבָּלָה[31].

27) ומה שאמרנו למעלה (הלכה א) "המשתתף עם חבירו – לא יתעסק בסחורה אחרת" – אין זה אלא כשעשו ביניהם שותפות לכל ענייניהם, אבל כאן שלא עשו ביניהם שותפות כללית, אלא באופן ערעי, לקנות פירות אלו ולמכרם, לא נאסר לו לעסוק בסחורה אחרת. וכהאי גוונא כתב הש"ך ביורה־דעה סימן קעז סעיף קטן סז בשם הפרישה. והמדובר כאן כשקונה בכספו הוא ולא ממעות השותפות, וראה להלן. 28) יש שכתבו שכיוון שקונה בכספו הוא, אין הבדל בין אותו המין למין אחר (וראה להלן) ואדרבא אם מותר לקנות מאותו המין, שיש מקום לחשד, שיחשבו הרואים שמשלשל לסלו מאותם הפירות השייכים לשניהם (ראה ברדב"ז), כל שכן שמותר לקנות ממין אחר (ראה בבית יוסף שם סימן קעז). ויש אומרים שלא הותר אלא אותו המין, אבל מין אחר אסור. 29) שמא מה שקנה לעצמו אינו משובח כל כך כמו של השותפות, ונמצא חבירו נפסד בכך (כסף משנה). 30) יש מפרשים שכאן מדובר בכסף של השותפות, ולפיכך אסור לקנות לחבירו מין אחד ולעצמו מין אחר. ואילו ב"לעצמו" שלמעלה שהוא בכסף של עצמו, מותר בין באותו המין ובין במין אחר. ויש אומרים שהבבא הזו היא המשך מהבבא הקודמת ושתיהן עוסקות בכסף של עצמו ולפי זה לעולם אסור לקנות ממין אחר כמו שביאר רבינו להלן (אבן האזל). 31) בכתב־יד תימן: "בחבילה" וכן גרס רבינו ירוחם (הובא בכסף משנה) וכן הוא בתוספתא שם. ואפשר לפרשו מעניין "יחד", כלומר, שיהיה ריווח והפסד שניהם ולא ישתכר בשלו יותר מבשל חבירו (בית יוסף שם). ונראה שכל זה מחמת חשד, שלא יאמרו: לעצמו דאג, ולחבירו לא דאג.

ד. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁאָמַר: נוֹלִיךְ הַסְּחוֹרָה לִמְקוֹם פְּלוֹנִי, שֶׁהִיא בְּיֹקֶר[32], וְנִמְכֹּר שָׁם[33], אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל אֹנֶס אוֹ כָּל פְּחָת שֶׁיָּבוֹא - הֲרֵי חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עָלָיו; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֶתֵּן מָעוֹת שֶׁבְּיָדִי, וְאֶהְיֶה רוֹדֵף אַחֲרֶיךָ לְדִין לְהוֹצִיא מִמְּךָ[34]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) כלומר, למקום פלוני שהסחורה נמכרת שם ביוקר. 33) וראה למעלה (הלכה א) שבלי רשות מהשותף השני אסור להוליך למקום אחר. 34) מקור הלכה זו בירושלמי בבא קמא (תחילת פרק שלישי) בדין שור שעלה על שור אחר להרגו, שמותר לבעל השור הניזק לשמוט את שורו מתחת לשור המזיק, ובעל השור המזיק אינו יכול לטעון: אשלם לך נזקך, לפי שאומר לו: איני רוצה לחזר אחריך בבתי דינים, ומטעם זה הצריכו חכמים להרחיק נזקים מחבירו, אף כאלה שהמזיק חייב לשלם לניזק, עיין בבא בתרא כ: ולמעלה פרק ט מהלכות שכנים הלכה יא.

ה. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא לְיַשֵּׁן אֶת הַפֵּרוֹת עַד זְמַן הַיְּדוּעַ[35] - אֵין חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם אֵין זְמַן לְאוֹתָן פֵּרוֹת - חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו.

35) כגון התאריכים של מכירת פירות שונים, עליהם מוסר רבי יהודה בברייתא ובתוספתא שם. ובתוספתא שם נוסף: "אם היה ערב שביעית – מותר, שמתחילה לא לקחו אלא על מנת כן" (כלומר, ליישן פירות של ערב שביעית לצורך שביעית).

ו. שֻׁתָּפִין שֶׁשָּׁמוּ פֵּרוֹתֵיהֶן וְנִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - יֵשׁ לָהֶן אוֹנָיָה זֶה עַל זֶה[36]. עֵרְבוּ פֵּרוֹת בְּלֹא שׁוּמָא[37] וּמְכָרוּם, וְנָשְׂאוּ וְנָתְנוּ בִּדְמֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ מְחַשְּׁבִין אֶת הַפֵּרוֹת כַּמָּה הָיוּ שָׁוִין בְּעֵת שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ, וּמְחַשְּׁבִין אֶת הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד.

36) שאם נתברר שלא שמו כהוגן את פירותיו של אחד מהם, אף על פי שהם שותפים ואפשר שהם מוחלים זה לזה – יש בהם דין אונאה כבכל מקח וממכר. וראה ברדב"ז. 37) ומכיוון שלא דקדקו לכתחילה בזה, יש וודאי מקום לחשוב שמחלו זה לזה, ואף על פי כן אין אנו אומרים כן (ראה בסמ"ע שם סעיף קטן יב־יג).

ז. שֻׁתָּפִין שֶׁמָּחֲלוּ לָהֶם מוֹכְסִין[38] - מָחֲלוּ לָאֶמְצַע[39]. וְאִם אָמְרוּ[40]: מִשּׁוּם פְּלוֹנִי מָחַלְנוּ - מַה שֶּׁמָּחֲלוּ מָחֲלוּ לוֹ[41]. הָיוּ[42] בָּאִין בַּדֶּרֶךְ, וְעָמְדוּ עֲלֵיהֶן לִסְטִים וְגָזְלוּ אֶת הַשַּׁיָּרָא, וְהִצִּיל אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין - הִצִּיל לָאֶמְצַע[43]. (אֲפִלּוּ אֵין יְכוֹלִים חֲבֵרָיו לְהַצִּיל, דְּלָא פְּלַג, כֵּיוָן דְּלָא אֲמַר כְּלוּם.) וְאִם אָמַר[44]: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל (אִם יְכוֹלִים לְהַצִּיל - הִצִּיל עַד כְּדֵי חֶלְקוֹ[45] לְעַצְמוֹ, וְהַיּוֹתֵר שֶׁלָּהֶם[46]; וְאִם אֵין יְכוֹלִין לְהַצִּיל[47]) - הִצִּיל לְעַצְמוֹ.

38) גובי מכס. 39) אף על פי שרק אחד ביקש שימחלו. ויש אומרים שאף על פי שבקשתו הייתה שימחלו למענו, והסכימו לו – השכר לאמצע. שכיוון שעשו זאת על פי בקשתו הרי הוא כשלוחם (כסף משנה בשם הרא"ש, ועיין בסמ"ע סימן קעח סעיף קטן א). 40) גובי המכס. יש אומרים שהיינו דווקא אם המוכסים אמרו כן מעצמם, מבלי שפנה אליהם. שאם לא כן, הרי הוא שלוחם של השותפין כמבואר למעלה (כסף משנה בשם הרא"ש). 41) ואין לכולם חלק בזה. 42) תוספתא בבא מציעא, הובאה בבבא קמא קט"ז: ונתפרשה שם על ידי רמי בר חמא. 43) שכל זמן שלא גילה את דעתו, מן הסתם הוא מתכוון להציל בשביל כל השותפים, כדרכו של שותף. 44) בתוספתא שם: "ואם היתנה עימהם בבית דין מה שהציל הציל לעצמו". אבל כבר כתב באור זרוע בבא קמא סימן תנט שמסוגיית הגמרא שם נראה שאין צריך להתנות בבית דין דווקא, עיין שם. ואף על פי שכתב רבינו להלן הלכה ט שחלוקת שותפות צריכה בית דין – כאן במקום הפסד לא הצריכו כן. 45) שהרי נתחלק מן השותפות. ואף על פי שלא הגיע עוד הזמן לחלוקת השותפות (ראה למעלה פרק ד הלכה ד) – כיוון שיש כאן הפסד התירו לו לחלוק (שיטה מקובצת שם בשם רבינו יהונתן). 46) שכיוון שיכולים להציל, אין זה הפקר. 47) שאז יש לזה דין הפקר.

ח. דָּבָר[48] הַיְּדוּעַ[49] לִשְׁנֵי שֻׁתָּפִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן - אֵינוֹ יוֹצֵא מֵחֶזְקָתוֹ שֶׁל שְׁנֵי כָּל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת[50]; וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁלְּקָחוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁנִּתְּנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה[51], וְנֹאמַר לָאַחֵר שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, אֶלָּא הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שְׁנֵיהֶם עַד שֶׁיָּבִיא הָאַחֵר רְאָיָה[52].

48) כן כתב הרי"ף בבבא בתרא פרק א, ודייק כן מהגמרא שם ד. 49) שמפורסם ברבים שהוא שייך לשותפים. 50) משמע אפילו היה מונח שם זמן רב (חושן המשפט סימן קעט סעיף א, ועיין סמ"ע וש"ך שם). ובלבד שיהא בתוך ימי השותפות, אבל אחרי ימי השותפות, יש להם חזקה זה על זה (רי"ף שם). 51) כי שותפים אינם מקפידים אחד על השני. ואין הוכחה, מזה שהחפץ ברשותו, שחבירו מכרו לו או נתנו לו במתנה (הרי"ף שם). 52) בעדים (כסף משנה בשם הרא"ש).

ט. אֶחָד[53] מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא לַחֲלֹק[54] שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - חוֹלֵק בִּפְנֵי שְׁלִשָּׁה, וַאֲפִלּוּ[55] הֵן הֲדִיוֹטוֹת[56]; וּבִלְבַד שֶׁיִּהוּ נֶאֱמָנִין[57], וְיוֹדְעִין בְּשׁוּמָא[58]. וְאִם חָלַק לָהּ[59] בְּפָחוֹת מִשְּׁלִשָּׁה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[60]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[61]? בְּשֶׁחָלְקוּ פֵּרוֹת[62]; אֲבָל אִם הָיוּ מָעוֹת[63] - הַמָּעוֹת כַּחֲלוּקִים הֵם, וְיֵשׁ לוֹ לְחַלֵּק שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וּמַנִּיחַ[64] חֵלֶק חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[65]? כְּשֶׁהָיוּ הַמָּעוֹת כֻּלָּן מַטְבֵּעַ אֶחָד וְשָׁוִין; אֲבָל אִם הָיוּ מִקְצָתָן חֲדָשִׁים וּמִקְצָתָן יְשָׁנִים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיוּ מִקְצָתָן יָפוֹת וּמִקְצָתָן רָעוֹת - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת, וְאֵין חוֹלְקִין אוֹתָם אֶלָּא בְּבֵית דִּין.

53) בבא מציעא לא: פסקו של רבה בר רב הונא בעובדה של איסור ורב ספרא, וכתיקונו של אביי. 54) אחרי תום זמן השותפות או שלא היה זמן בכלל (הגהת מיימוני אות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג'. וראה למעלה פרק ד הלכה ד). 55) כדברי אביי בשם רב נחמן. לפי שאינו צריך אלא לברור, ולא להוצאת פסק דין (גמרא שם). 56) כלומר, כולם הם הדיוטות (סמ"ע סימן קעו סעיף קטן מו). 57) שאם לא כן, היאך נאמין להם (כסף משנה) ועוד שהרי נקראו "בית דין" (בית־דין של הדיוטות), ואם אינם נאמנים, אינם נקראים בית דין (רדב"ז). 58) פשוט. שאם לא כן היאך יחלקו (כסף משנה). 59) כלומר, חילק אותה, את השותפות. 60) מצורה מוחלטת זו משמע שאפילו אם הפסיד בחלוקה זו, יכול הוא לחזור בו (וראה ברמ"א סימן קעו סעיף יח). 61) בבא מציעא סט. וסט: כדברי רב נחמן ורב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. 62) שצריכים שומא, שיש בהם כמה מינים (גמרא שם). 63) שכולן שוות, ראה להלן. 64) שאף על פי שעל עצם החלוקה, אין צורך בבית דין – צריך להודיע להם על החלוקה. וראה סמ"ע שם סעיף קטן מט. 65) גמרא שם.

י. אָסוּר[66] לְהִשְׁתַּתֵּף[67] עִם עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב לוֹ חֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה, וְיַשְׁבִּיעוֹ בְּיִרְאָתוֹ[68]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ, שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה[69] בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, [וְלֹא בִּבְכוֹרוֹת], וְלֹא בִּטְרֵפוֹת, וְלֹא בְּנְבֵלוֹת, וְלֹא בִּתְרוּמוֹת, וְלֹא בִּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. וְאִם עָבַר[70] וְעָשָׂה - הַשָּׁכָר לָאֶמְצַע[71]. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁאִם הִפְסִיד - הִפְסִיד לְעַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר[72].

66) סנהדרין סג: דברי אביו של שמואל. ויש שכתבו שבזמן שאין הגויים נשבעים בעבודה זרה אין איסור זה (הגהות מיימוני וכן כתב הרדב"ז בשם רבינו בתשובה). 67) אבל מותר לשאת ולתת איתו (הגהות מיימוני אות ד). 68) בעבודה זרה. כלומר: ונמצא שהישראל גורם לאחרים שיישמע שם האליל. 69) לכתחילה, אבל בדיעבד מותר ליהנות מהריווח כדלהלן. 70) השותף. 71) נלמד מן הירושלמי (הביאו הגהות מיימוני אות ד) שאף את הגניבה שגנב אחד מן השותפים – חולקים. 72) והרי זה כשותף ששינה, שכתב רבינו למעלה הלכה ב.

יא. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין אוֹ מִן הַמִּתְעַסְּקִין[73] שֶׁמֵּת - בָּטְלָה[74] הַשֻּׁתָּפוּת אוֹ הָעֵסֶק, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנוּ לִזְמַן קָבוּעַ; שֶׁכְּבָר יָצָא הַמָּמוֹן לִרְשׁוּת הַיּוֹרְשִׁים. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[75].

73) ראה לקמן פרק ו הלכה א הגדרת רבינו לשותפים ומתעסקין. 74) משמע שגם השותף וגם היורשים יכולים לבטל את השותפות, שהיא בטלה מאליה עם מות אחד השותפים, וראה סמ"ע סימן קעו סעיף קטן נ. 75) והרא"ש (פרק ט דבבא מציעא סימן לז) הביא לזה מקור מדברי התוספתא (פרק ט דבבא מציעא) "המקבל שדה מחבירו ומת – לא יאמרו לו תן לנו מה שעשה אבינו וכו'". ומה שאמרו בגמרא בבא מציעא קט. "האי שתלא דשכיב (המקבל שדה לשתול ומת), יורשים דיליה מסתלקין בלא שבחא, ולאו מילתא היא", הוא מפרש דלאו מילתא דמסתלקין בלי שבח אלא מסתלקין בשבח. אבל לעולם מסתלקין, כנ"ל.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו כל דיני "עיסקא" שהיא מחצית מלוה ומחצית פיקדון. ולא נשלמו.

א. שְׁנַיִם שֶׁהֵן נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּמָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת[2], אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת שֻׁתָּפוּת, וְאִם פָּחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - הֲרֵי הוּא לָאֶמְצַע[3]. וְיֵשׁ לָהֶם לְהִתְנוֹת בַּשָּׂכָר וּבַהֶפְסֵד כָּל מַה שֶּׁיִּרְצוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל[4] אִם הָיָה הָאֶחָד בִּלְבַד הוּא שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּמָמוֹן הַשִּׁתּוּף, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּמוֹן מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶם[5] - הֲרֵי זוֹ הַשֻּׁתָּפוּת נִקְרֵאת עֵסֶק[6], וְזֶה הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן נִקְרָא מִתְעַסֵּק, שֶׁהֲרֵי הוּא לְבַדּוֹ מִתְעַסֵּק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, וְשֻׁתָּפוֹ שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן נִקְרָא בַּעַל הַמָּעוֹת.

2) כלומר: הממון ניתן על־ידי אחד מהן, לשם רווחים משותפים, ואף זה שלא הטיל מממונו כלום – מקבל מחצה, כמו הראשון שהטיל כל ממונו, כי כך התנו ביניהם כתמורת המשא־והמתן של השני המשקיע בזה יחד עם הראשון. 3) ואין צורך לשלם לשני שכרו כפועל, כמו בעסק דלהלן הלכה ב, שאף אם נאמר שגם כאן יש חצי מלוה וחצי פקדון כדלהלן – אין כאן ריבית, שהרי שניהם מתעסקים: זה במלוה וזה בפקדון, ואין כאן ריבית. 4) בבא־מציעא קד: 5) כן נראה בעובדא של רבי אליעזר מהגרוניא (שם סט.), שאף שהשתתף בממון עם הרועה, לולא היה אריסו המשועבד לו, היה חייב לשלם לו שכרו, כדין עסק, כדלהלן הלכה ב. 6) ודינו מפורש להלן בהלכה הבאה. ובאופן ששניהם משתתפים בממון – חלקו של בעל המעות, הוא "עסק" והוא נחלק לחצי מלוה וחצי פקדון (לחם־משנה).

ב. תִּקְּנוּ חֲכָמִים[7]: שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן - יִהְיֶה חֲצִי הַמָּמוֹן בְּתוֹרַת הַלְוָאָה, וַהֲרֵי הַמִּתְעַסֵּק חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאָבַד בְּאֹנֶס[8], וְהַחֲצִי הָאַחֵר בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, וַהֲרֵי הוּא בְּאַחֲרָיוּת בַּעַל הַמָּעוֹת[9]. וְאִם נִגְנַב אוֹ אָבַד הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן - אֵין הַמִּתְעַסֵּק חַיָּב לְשַׁלֵּם[10]. וּלְפִיכָךְ יִהְיֶה שְׂכַר זוֹ הַחֲצִי, אִם הִרְוִיחַ, שֶׁל בַּעַל הַמָּעוֹת. וּלְפִי[11] תַּקָּנָה זוֹ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד שֶׁל כָּל הַמָּמוֹן לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, נִמְצָא בַּעַל הַמָּמוֹן נוֹטֵל שְׂכַר חֲצִי מְעוֹתָיו שֶׁהֵן פִּקָּדוֹן, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, אֶלָּא זֶה הַמִּתְעַסֵּק טוֹרֵחַ לוֹ בַּחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן מִפְּנֵי מְעוֹתָיו שֶׁהִלְוָהוּ, וְנִמְצָא בָּאִין לִידֵי אֲבַק רִבִּית[12]. וְהֵיאַךְ יַעֲשׂוּ[13], אִם רוֹצֶה לִהְיוֹת הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה?[14] יִתֵּן לַמִּתְעַסֵּק שְׂכָרוֹ שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם[15] מִימֵי הַשֻּׁתָּפוּת כְּפוֹעֵל בָּטֵל[16] שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה[17] שֶׁבָּטֵל מִמְּנָהּ[18]. וְאִם[19] הָיָה לוֹ עֵסֶק אַחֵר[20] כָּל שֶׁהוּא[21] לְהִתְעַסֵּק בּוֹ

עִם מְעוֹתָיו שֶׁל זֶה[22] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר שֶׁל כָּל יוֹם וָיוֹם[23], אֶלָּא אֲפִלּוּ הֶעֱלָה[24] לוֹ דִּינָר בְּכָל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת - דַּיּוֹ[25]; וְאִם פָּחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - יִהְיֶה לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ[26]: כָּל הָרֶוַח יִהְיֶה לְךָ שְׁלִישׁוֹ[27] אוֹ עַשִּׁירִיתוֹ בִּשְׂכָרְךָ, הוֹאִיל[28] וְיֵשׁ לוֹ עֵסֶק אַחֵר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[29]; וְאִם הִפְסִידוּ - יַפְסִיד מֻחֲצָה. וְאִם הָיָה זֶה הַמִּתְעַסֵּק אֲרִיסוֹ[30] וְהָיָה לוֹ עֵסֶק אַחֵר - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר אַחֵר כְּלָל; שֶׁהָאֲרִיס מְשֻׁעְבָּד הוּא לְבַעַל הַשָּׂדֶה.

7) חכמי נהרדעא (שם קד:)? 8) כדין מלוה שניתנה להוצאה (קידושין מז.). 9) ודינו כשומר חנם, כדלהלן, ואע"פ שהוא נוטל שכר על ההתעסקות – כיון שאינו נוטל שכר על השמירה, הרי הוא כשומר חנם. והראב"ד סובר, שדינו כשומר שכר. 10) ששומר חנם פטור על גניבה ואבידה (פ"ד מהלכות שאלה ופקדון הלכות א-ב). 11) בבא־מציעא סח. במשנה. 12) ואיסורו מדרבנן (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ואילו ריבית דאורייתא היא "ריבית קצוצה", שהלוה על־מנת לשלם לו בהוספה (שם). 13) והיינו בסתם, כשלא התנו ביניהם כל תנאי שהוא, בעת יצירת העסק, שהרשות בידם להתנות על מינימום של שכר, ככל תנאי של ממון, ובלבד שלא יהיה בו משום אבק ריבית, וראה להלן הלכה ד. 14) שאם רוצה בעל המעות בהפרשים, כשכר והפסד בהתאם להלכה ותקנת חכמים, אינו צריך לשלם שכר כפועל, ראה להלן הלכה ג. 15) אבל לא שכר חד פעמי (הרי"ף שם). 16) ברייתא שם, המוסיפה ביאור לדברי המשנה. 17) שם, כאביי המבאר את הברייתא. 18) שאם עסק במלאכה כבדה, אך משתלמת יותר, כמה רוצה לקבל עבור עבודה זו הקלה ממנה (רש"י שם). ויש מפרשים, כפועל בטל שלא עבד כלום, כמה יקבל בעד עבודה קלה כזו. ומפני שאין כאן אלא אבק ריבית – הקילו (רא"ש שם סימן לט). 19) שם סט. וראה ברי"ף שם. 20) מאותו המין. כסף־משנה בפירוש אחד. וראה להלן פ"ח הלכה א, ובהערה יט שם. 21) ראה בפירוש המשניות לרבינו במשנה בבא־מציעא שם. 22) כלומר, ביחד עם העסק שהוא עוסק במעותיו של זה. 23) שכיון שאינו מתבטל כלל מעסקו הפרטי, והוא עוסק בו בד־בבד עם ה"עיסקא", ואין כאן טירחא יתירה – אין כאן אבק ריבית. ואע"פ שכל עיסקא היא חצי מלוה וחצי פקדון, ואין כאן ריבוי טירחא, שהרי הוא עוסק בין כה וכה בשביל חלקו, חצי הפקדון? תירצו בזה ה'תוספות' (שם ד"ה דאמרי) שהיה להם להתחלק: יום לזה ויום לזה. 24) היינו, שהוא עושה כן בעת החלוקה, אבל אם התנה מתחילת העסק, לא צריך, לשיטת רבינו, שיהיה לו עסק אחר, כדברי רבינו להלן הלכה ד (כסף־משנה בפירוש אחד). 25) שם סט. מימרא של שמואל, שגם רב מודה בה (כסף־משנה). 26) אף כאן, כמו למעלה בענין שכר דינר, המדובר בשאמר כן בעת החלוקה, ולכן צריך שיהיה לו עסק אחר, אבל אם התנה כן בתחילה, אין צורך שיהיה לו עסק אחר כדלהלן הלכה ד (כסף־משנה בפירוש אחד).

27) היינו, חוץ ממה שהוא נוטל חלק שוה בשוה עם בעל הממון. 28) שאם אין לו עסק אחר, לא מספיק מותר בשכר, אלא צריך גם להפחית מן ההפסד, כדלהלן הלכה ג. 29) כרב, שם, שאומר: "מותר שליש בשכרך – הרי זה מותר", וכן מפרשה רבינו ולא כפירש"י שם. 30) כמסקנת הגמרא שם, בעובדא של ר"א מהגרוניא.

ג. וְעוֹד[31] תִּקְּנוּ חֲכָמִים: שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן, וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ, וְלֹא רָצָה לִתֵּן לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ בְּכָל יוֹם, וְלֹא הִתְנוּ בֵּינֵיהֶן שׁוּם תְּנַאי - שֶׁיִּהְיֶה שְׂכַר הַמִּתְעַסֵּק בְּאוֹתוֹ חֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן שְׁלִישׁ רֶוַח הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהוּא שְׁתוּת רֶוַח כָּל הַמָּמוֹן. לְפִיכָךְ, אִם הִרְוִיחוּ - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח: חֲצִי הָרֶוַח שֶׁל חֲצִי הַמָּעוֹת שֶׁהֵן מִלְּוָה, וּשְׁתוּת הָרֶוַח בְּשָׂכָר שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּפִּקָּדוֹן, נִמְצָא הַכֹּל שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח; וְיִטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת שְׁלִישׁ הָרֶוַח. וְאִם פָּחֲתוּ - יַפְסִיד הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִישׁ הַפְּחָת[32], שֶׁהַרֵי הוּא חַיָּב בַּחֲצִי הַפְּחָת מִפְּנֵי שֶׁחֲצִי הַמָּעוֹת מִלְּוָה, וְיֵשׁ לוֹ שְׁתוּת בִּשְׂכָרוֹ בְּאוֹתוֹ הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן[33], וְנִמְצָא שֶׁנִּשְׁאַר עָלָיו מִן הַפְּחָת שְׁלִישׁוֹ; וּבַעַל הַמָּעוֹת יַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַפְּחָת[34].

31) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא שם סח: סט. מסביב לעובדא של רב עיליש, וראה בסמוך. 32) לדעת רבינו, יש למקבל שתי עדיפויות, גם בזמן הרווח וגם בזמן ההפסד, ומה שמשמע בגמרא שיש רק עדיפות אחת, או בשכר או בהפסד, שהרי אמרו שם: "אי פלגא באגר – תרי תילתי בהפסד, אי פלגא בהפסד – תרי תילתי באגר", זה אינו אלא אם התנו כך, כמו שמסביר רבינו בהלכה ד. והראב"ד סובר, שיש רק עדיפות אחת, או בשכר – כמו שהוא מזכיר כאן, או בהפסד – וכסברת ה"יש מי שטועה" (להלן הלכה ד). ולפי זה, מה שאמרו שם "אי פלגא באגר – תרי תילתי בהפסד וכו'" זהו לפי תקנת חכמים, ולא כשכך התנו. 33) כדי שלא יהיה אבק ריבית. 34) והואיל ויש כאן רווח רב והפסד מועט למתעסק, צריך שיהיה לו עסק אחר (לחם־משנה להלן הלכה ד).

ד. יֵשׁ מִי שֶׁטּוֹעֶה וְאוֹמֵר: שֶׁהַנּוֹתֵן עֵסֶק סְתָם, אִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק חֶצְיוֹ, וְאִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד שְׁלִישׁ[35]. וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנוּ עַל דָּבָר זֶה בְּפֵרוּשׁ[36]. וְכֵן אִם הִתְנוּ, שֶׁיַּפְסִיד[37] הַמִּתְעַסֵּק מֻחֲצָה, וְאִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן[38] אִם הִתְנוּ, שֶׁאִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק תְּשִׁעִיתוֹ, וְאִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד עֲשִׂירִיתוֹ, הוֹאִיל וְהִתְנוּ שֶׁיִּהְיֶה רֶוַח הַמִּתְעַסֵּק יוֹתֵר עַל הֶפְסֵדוֹ - תְּנָאוֹ קַיָּם, וְתוֹסֶפֶת זוֹ כְּנֶגֶד עֲמָלוֹ. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ, שֶׁאֵין הַתְּנַאי[39] זֶה מוֹעִיל אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לַמִּתְעַסֵּק עֵסֶק אַחֵר; אֲבָל אִם אֵין לוֹ עֵסֶק אַחֵר[40] - צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא שְׂכַר הַמִּתְעַסֵּק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יָתֵר עַל הֶפְסֵדוֹ בִּשְׁתוּת[41], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[42]. שֶׁזֶּה דְּבַר אִסּוּר[43] הוּא, וְאֵין הַתְּנַאי מוֹעִיל בּוֹ[44]. וְלֹא יֵרָאֶה לִי זֶה[45].

35) ולפי דבריהם, תקנת חכמים היתה רק על עדיפות אחת, כגון זו שהזכיר רבינו בהפסד, וראה הערה לא. 36) כמו שכתבנו למעלה בהלכה ג. 37) שכאן יש עדיפות בשכר, ולדעת רבינו – זה אפשרי רק בהתנו. 38) שהעיקר הוא, שיהיה למקבל איזו עדיפות שהיא, כדי שלא יהא משום ריבית. 39) בכ"י תימן: "תנאי", וכן נכון. 40) מקורם מגמרא בבא־מציעא סט. שלא התירו במותר דינר אלא בשיש לו עסק אחר (למעלה הלכה ג), ואינם מחלקים בין התנה ללא התנה, וראה בלחם־משנה. 41) מקורם שם מח: "אי פלגא בהפסד – תרי תילתי באגר". 42) בהלכה ג. 43) מצד הריבית שבו. 44) שאין תנאי מועיל אלא בממון בלבד, אבל לא במקום שיש עמו גם איסור. 45) שלדעת רבינו, יש חילוק בין התנה ללא התנה. ומה שאמרו שם סט. במותר שליש, שצריך שיהיה לו עסק אחר, זהו כשלא התנו. ואף מה שאמרו שם סח: "אי פלגא בהפסד – תרי תילתי באגר" – כשהתנה כן. ואמנם אם לא התנו כן, צריך שיהיו לו שתי עדיפויות (למעלה הלכה ג). ואז, כיון שיש לו רווח רב, אין צריך עסק אחר, וראה למעלה הערה לא.

ה. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאִם הִתְנוּ, שֶׁיִּטֹּל[46] הַמִּתְעַסֵּק שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים מֵהַשָּׂכָר, וּבַעַל הַמָּעוֹת רְבִיעַ הַשָּׂכָר - נִמְצָא רְבִיעַ הַמָּעוֹת בִּלְבַד בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, וּשְׁלֹשָׁה רְבִיעִים בְּתוֹרַת הַלְוָאָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד הַמִּתְעַסֵּק שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי הֶפְסֵד[47] פָּחוֹת שְׁלִישׁ הָרְבִיעַ[48], וַיַּפְסִיד בַּעַל הַמָּעוֹת רְבִיעַ וּשְׁלִישׁ רְבִיעַ, שֶׁהוּא שְׁלִישׁ כָּל הַהֶפְסֵד. כֵּיצַד? נָתַן לוֹ מֵאָה דִינָרִים עַל תְּנַאי זֶה, וְחָסְרוּ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[49] - בַּעַל הַמָּעוֹת מַפְסִיד שְׁמוֹנָה, וְהַמִּתְעַסֵּק מְשַׁלֵּם שִׁשָּׁה עָשָׂר[50]. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ לְעוֹלָם: כָּל חֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לְבַעַל הַמָּעוֹת בַּשָּׂכָר, אִם יִהְיֶה שָׁם רֶוַח - נוֹטֵל כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ, וְאִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד אוֹתוֹ הַחֵלֶק וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁוֹ. נִמְצֵאתָ[51] לָמֵד לְפִי מִדָּה זוֹ: שֶׁאִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, אִם פִּחֲתוּ - לֹא יְשַׁלֵּם הַמִּתְעַסֵּק כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי רְבִיעַ הַהֶפְסֵד שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם מִפְּנֵי הַמִּלְוָה, יֵשׁ לוֹ כְּנֶגְדּוֹ שְׁלִישׁ מַה שֶּׁיִּטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת[52], שֶׁהוּא רְבִיעַ, וְנִמְצָא זֶה כְּנֶגֶד זֶה. וְכֵן[53] אִם הִתְנוּ עַל הַפִּחָת, וְלֹא הִזְכִּירוּ הָרֶוַח: אִם פִּחֲתוּ - פּוֹחֵת הַמִּתְעַסֵּק כְּפִי מַה שֶּׁהִתְנוּ, וְאִם הוֹסִיפוּ - נוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַפְסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ מַה שֶּׁנָּטַל בַּעַל הַמָּעוֹת. כֵּיצַד? הִתְנוּ, שֶׁאִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד - יִפְחֹת הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ, וְהִפְחִיתוּ - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ הַפִּחָת, וְאִם הוֹתִירוּ - נוֹטֵל מֶחֱצָה[54]. וְאַף עַל פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁהוֹרוּ דִּבְרֵי טַעַם הֵם, אִם תֵּלֵךְ עַל דֶּרֶךְ זוֹ, שֶׁמָּא[55] הַמִּתְעַסֵּק אֶפְשָׁר שֶׁיִּפְחֹת וְיִטֹּל שָׂכָר. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ, שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק אֶחָד מִשִּׁבְעָה בַּשָּׂכָר, וּפִחֲתוּ[56] - נִמְצָא נוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק אֶחָד מִשִּׁבְעָה יָתֵר[57] עַל זֶה הַהֶפְסֵד. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁפִּחֲתוּ שִׁבְעָה דִינָרִים - הֲרֵי הַמִּתְעַסֵּק אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי חַיָּב לְךָ דִינָר אֶחָד כְּפִי הַתְּנַאי[58], וְאַתָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם לִי שְׁנַיִם, שֶׁהֵן שְׁלִישׁ חֵלֶק הַפִּקָּדוֹן[59]. נִמְצָא בַּעַל הַמָּעוֹת חַיָּב לִתֵּן לוֹ דִינָר בְּשָׂכָר שֶׁהִפְסִיד שִׁבְעָה. וְאִלּוּ הִפְסִיד אַרְבָּעָה עָשָׂר - הָיָה חַיָּב בַּעַל הַמָּעוֹת לִתֵּן לוֹ שְׁנֵי דִינָרִין. וְזֶה תֵּמַהּ גָּדוֹל, וְדָבָר שֶׁאֵין הַדַּעַת סוֹבֶלֶת אוֹתוֹ, וְאֵין זֶה אֶצְלִי אֶלָּא כְּמוֹ דִּבְרֵי הַחֲלוֹם. אֲבָל הַדֶּרֶךְ וְהַדִּין הָאֱמֶת שֶׁיֵּרָאֶה לִי: שֶׁכֹּל שֶׁיַּרְוִיחַ הַמִּתְעַסֵּק, אִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַרְוִיחַ. וְכֵן אִם הִתְנוּ עַל הַהֶפְסֵד, וְהִרְוִיחוּ - יִטֹּל כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַפְסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ חֵלֶק חֲבֵרוֹ[60]. נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר לְפִי מִדָּה זוֹ: שֶׁאִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, וְהִפְסִיד - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתוּת[61]; וְאִם הִתְנוּ שֶׁיַּפְסִיד רְבִיעַ, וְהִרְוִיחַ - נוֹטֵל מֶחֱצָה[62]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה לֹא תִמְצָא תֵּמַהּ, וְיֵצֵא הַדִּין בְּקַו הַצֶּדֶק.

46) המדובר שהתנו על השכר ולא התנו על ההפסד. וזהו כעין מה שאמרו (שם) "אי פלגא באגר – תרי תילתי בהפסד". 47) שזה מקביל לחלק שיש בו. 48) כדי שלא יהיה בזה משום ריבית. נמצא שבעל הממון מחזיר לו שליש ממה שהוקצב לו לחלק שכרו, כלומר: שליש משלשה רבעים. ומקור דבריהם ממה שאמרו שם: "אי פלגא באגר – תרי תילתי בהפסד", כלומר אם התנו מחצה על מחצה ברווח – אם היה הפסד, מוסיף לו בעל הממון שליש מהמחצה שהיה ראוי לו, דהיינו שתות מכל מה שהיה ראוי לשניהם ונותנים למתעסק, ונמצא בעל הממון מפסיד שני שליש, והמתעסק – שליש, ראה בכסף־משנה. 49) שהיו צריכים לחלקם: שמונה־עשר שהם שלשה רבעים – למתעסק, וששה שהם רביע – לבעל הממון. 50) שהמתעסק מקבל שליש מהחלק שהיה ראוי לבעל הממון, היינו שתים משששה, ונמצא הוא מפסיד רק ששה עשר, ובעל הממון מפסיד שמונה. 51) רבינו רוצה להראות את המסקנה מרחיקת לכת משיטה זו, והוא שלפעמים יצא, שהמתעסק לא יפסיד כלום. והיינו, שאם חלקו הוא רביע, והוא צריך מצד הדין לשאת ברביע הפסד, אך לפי שיטה זו, יש לנכות למתעסק שליש מחלק המלוה, שהוא במקרה זה שליש משלשה רבעים, שהוא רביע, המקביל לגובה חלק ההפסד. 52) כלומר שליש משלשה רבעים, דהיינו רביע. 53) היינו, שהפעם התנו רק על ההפסד, ולא התנו על השכר, כעין מה שאמרו שם: "אי פלגא בהפסד – תרי תילתי באגר". 54) היינו: רביע המגיע מחלקו, ועוד שליש מחלק בעל המעות, שזה כאן: שליש משלשה רבעים, שהוא רביע, הרי ביחד שני רבעים, שהם מחצה. 55) רבינו רוצה כאן להוכיח, כמו שמעיר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הראב"ד בהשגתו השניה, עד כמה שיטה זו יכולה להביא לידי דברים תמוהים, ואף לקוי הצדק שהמתעסק יקבל שכר במקרה של הפסד. 56) בשיעור זה של אחד משבעה. 57) שאף־על־פי שהוא מפסיד אחד משבע לחלקו – מקבל הוא שליש משש השביעיות של בעל הממון, דהיינו שתי שביעיות מהכל. 58) שהוא אחד משבעה. 59) לפי העיקרון של רבותיו, שהמתעסק מקבל תמיד שליש מחלקו של בעל הממון, בין ברווח בין בהפסד. 60) שברווח מודה רבינו, שהמתעסק מקבל שליש מחלקו של בעל המעות, ויוצא ששיטת רבינו היא בשתי פנים: השליש שבהפסד שמנכים למתעסק, הוא שליש מחלקו־הוא. וברווח, השליש שמוסיפים למתעסק הוא שליש מחלקו של בעל המעות. [ולפי זה, מה שאמרו שם: "אי פלגא באגר – תרי תילתי בהפסד", פירושו: אי פלגא באגר למתעסק – יש לו רק תרי תילתי בהפסד מחלקו, כשם ש"אי פלגא בהפסד – תרי תילתי באגר" מדובר במתעסק. ואילו למפרשים אחרים, יש הכרח לחלק בין שתי הבבות, שהבבא "אי פלגא בהפסד וכו'" מדברת במתעסק, ואילו הבבא "אי פלגא באגר וכו'" מדברת בבעל הממון]. 61) שמנכים מהחלק שלו שליש, היינו חלק שנים־עשר מהכל, ונשאר רק שתות. 62) שמוסיפים לרביע שלו, שליש משלושת הרבעים של בעל הפקדון, דהיינו רביע.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) המשך דיני "עיסקא".

א. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ סְתָם[2] לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן, אוֹ שֶׁהִתְנוּ בְּפֵרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר וְהַהֶפְסֵד בֵּינֵיהֶם בְּשָׁוֶה[3], וְנֶאֱבַד הַמָּמוֹן[4] - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁיְּשַׁלֵּם הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִישׁ[5], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[6] אִם אָבַד[7] מִקְצָת הַמָּמוֹן. וְיֵרֶאֶה לִי, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה[8]. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: מְשַׁלֵּם שְׁלִישׁ בַּהֶפְסֵד - בְּשֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַהֶפְסֵד לִטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת פָּחוֹת מֵחֲצִי מָמוֹנוֹ. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁנָּתַן לְשִׁמְעוֹן מֵאָה וְעֶשְׂרִים דִּינָר, וְנָשָׂא וְנָתַן, וּפָחַת תִּשְׁעִים - הֲרֵי שִׁמְעוֹן מְשַׁלֵּם שְׁלֹשִׁים, וְנִמְצָא רְאוּבֵן נוֹטֵל שִׁשִּׁים. אֲבָל פָּחַת שִׁמְעוֹן מֵאָה וַחֲמִשָּׁה - אֵין אוֹמְרִים יַפְסִיד שִׁמְעוֹן חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, נִמְצָא רְאוּבֵן נוֹטֵל חֲמִשִּׁים, וּלְעוֹלָם לֹא יִטֹּל רְאוּבֵן פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים. לְפִיכָךְ, שְׁטַר עֵסֶק[9] הַיּוֹצֵא עַל הַיִּתּוֹמִים[10], שֶׁהָיָה אֲבִיהֶן מִתְעַסֵּק בּוֹ - נִשְׁבָּע[11] בַּעַל הַשְּׁטָר וְגוֹבֶה מֶחֱצָה שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה[12], אַף עַל פִּי שֶׁלְּעוֹלָם טוֹעֲנִים לְיוֹרֵשׁ[13]. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל לְעוֹלָם פָּחוֹת מִמֶּחֱצָה. וְלָמָּה אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין פּוֹחֲתִין לוֹ כָּאן כְּנֶגֶד שְׂכָרוֹ שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּפִּקָּדוֹן? שֶׁהֲרֵי אָבַד כָּל הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן, וְלֹא נִשְׁאַר כָּאן פִּקָּדוֹן כְּלָל שֶׁנֹּאמַר: אִם לֹא יִטֹּל שְׂכָרוֹ - יֵרֶאֶה כְּרִבִּית; שֶׁהֲרֵי חֲצִי הַמִּלְוָה בִּלְבַד נוֹטֵל[14]. וְכֵן אִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, וְאָבַד הַמָּמוֹן כֻּלּוֹ[15] - מְשַׁלֵּם הָרְבִיעַ כֻּלּוֹ שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה[16]. אֲבָל אִם נִשְׁאַר מִן הַמָּמוֹן מְעַט, כְּדֵי שֶׁאִם תּוֹסִיף עַל אוֹתוֹ הַמְּעַט שְׁתוּת הַהֶפְסֵד שֶׁפִּחֲתוּ[17], יָבוֹא הַכֹּל רְבִיעַ הַמָּמוֹן אוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתוּת בִּלְבַד, מִן הַטַּעַם שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ[18].

2) שדינו נזכר למעלה פ"ו הלכה ג: שני שלישים מן הרווח למתעסק, ושליש לבעל הממון. ושליש מן ההפסד למתעסק, ושני שלישים לבעל הממון. 3) [שדינו נזכר למעלה שם הלכה ב: ש"יתן למתעסק שכרו שבכל יום ויום מימי השותפות כפועל בטל]. 4) כלומר, כל הממון, שלא נשאר כלום. 5) [בנותן סתם. ובהתנו: שישלם לו כפועל בטל, כנ"ל]. 6) למעלה שם הלכה ב וג. 7) כלומר, במקרה שאבד. 8) כלומר, לעולם חייב המתעסק להחזיר לבעל הממון את חצי הקרן שקיבל בתורת מלוה. ומקור דברי רבינו מהא דלהלן. 9) בבא־בתרא ע. ע: כדייני ארץ ישראל, וכרבא שפסק כמותם, וכן פסק הרי"ף בבבא־מציעא פרק המקבל. 10) שעם מות המתעסק – בטלה השותפות (ראה למעלה פ"ה הלכה יא). ובעל הממון תובע מן היתומים את כל הסכום שהשקיע בעסק, ובתוספת רווחיו. 11) כדין כל הנפרעים מן היורשים, שאינם נפרעים אלא בשבועה (כתובות פז. ופי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ונוסח השבועה כאן הוא כנוסח השבועה ב'שנים אוחזין בטלית': "שבועה שאין לי בה פחות מחציה". מכיון שאינם נוטלים אלא חצי טענתם (בבא־מציעא ב. ופ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז) – כן גם כאן, כיון שאינו נוטל אלא חצי טענתו, נשבע שאין לו אצלו פחות מחצי הסכום שנתן לו (הגהות מיימוניות). 12) אבל לא את חלק הפקדון, שאילו היה הנפקד חי, היה יכול לטעון: נאנסו, ואנו טוענים כן ליתומים, מה־שאין־כן במלוה, שגם הלוה עצמו לא היה יכול להפטר בטענת אונס. 13) בבא־בתרא כג. ואלמלי היתה קיימת האפשרות שבעל הממון לא יקבל את מחצית ממונו, כגון כשאבד כל הממון, היינו צריכים לטעון כן ליתומים. 14) כלומר, אין בעל הממון מקבל כלום חוץ מהמלוה, ואין כאן נטילת ריבית כלל. 15) באופן שהתנו שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשוה. 16) והכלל הוא: את חלק ההלואה מקבל בעל הממון תמיד בחזרה, כמבואר למעלה. 17) בכ"י תימן: שפחת. 18) למעלה פ"ו הלכה ה, שהמתעסק משלם תמיד רק שני שלישים של ההפסד, והיינו, כאן שתות. וראה בראב"ד ובלחם־משנה.

ב. הַמִּתְעַסֵּק[19] שֶׁהִפְסִיד[20], וְחָזַר וְטָרַח עַד שֶׁהִרְוִיחַ - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַמָּעוֹת: בּוֹא וּנְחַשֵּׁב הַהֶפְסֵד שֶׁהִפְסַדְנוּ תְּחִלָּה, וְתַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישִׁים[21], וּנְחַשֵּׁב הָרֶוַח שֶׁהִרְוַחְנוּ בָּאַחֲרוֹנָה, וְתִטֹּל שְׁלִישׁ[22]; אֶלָּא מְחַשֵּׁב בָּאַחֲרוֹנָה בִּלְבַד עַל הָרֶוַח אוֹ עַל הַהֶפְסֵד, וְאֵין לוֹ אֶלָּא בָּרֶוַח שֶׁהוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן.

19) בבא־מציעא קה. מימרא של רבא. 20) ולא הודיע זאת לבעל הממון, ולפיכך מחשבין את ההפסד והרווח ביחד כבסמוך, אבל אם הודיעו – יש להפריד: חשבון ההפסד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לחוד וחשבון הרווח לחוד (גמרא שם. וכן יש לפרש בדברי רבינו. כסף־משנה). 21) כמו שכתב רבינו למעלה פ"ה הלכה ג. 22) כמו שכתב רבינו שם.

ג. נָתַן[23] לוֹ מָאתַיִם יְרִיעוֹת בְּמָאתַיִם דִּינָרִים בְּעֵסֶק, וּכְתָבָן שְׁנֵי שְׁטָרוֹת, מֵאָה בְּכָל שְׁטָר - מְחַשֵּׁב לוֹ עַל כָּל שְׁטָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּבַעַל הַמָּעוֹת הוּא שֶׁהִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[24]. נָתַן לוֹ מֵאָה יְרִיעוֹת בְּמֵאָה דִינָרִים, וְחָזַר וְנָתַן לוֹ בְּעֵסֶק אַחֵר מֵאָה חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן בְּמֵאָה דִינָרִין, וְכָתַב לוֹ שְׁטַר עֵסֶק בְּמָאתַיִם דִּינָרִין - אֵינוֹ מְחַשֵּׁב לוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר אֶחָד, וְהַמִּתְעַסֵּק הוּא שֶׁהִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[25]. כֵּיצַד? שֶׁאִם מָכַר הַמֵּאָה יְרִיעוֹת בְּמֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, וְהַמֵּאָה חָבִיּוֹת בְּשִׁבְעִים - בַּעַל הַמָּעוֹת נוֹטֵל הַכֹּל; מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה שְׁטָר אֶחָד, חֲרֵי הַכֹּל מָאתַיִם, וְלֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם[26]. אֲבָל אִלּוּ הִנִּיחָם שְׁנֵי עֲסָקִים כְּשֶׁהָיוּ - הָיָה מַרְוִיחַ הַמִּתְעַסֵּק בְּחֶלְקוֹ בַּבְּגָדִים עֶשְׂרִים[27], וּמַפְסִיד בְּחֶלְקוֹ בֶּחָבִיּוֹת עֲשָׂרָה[28], וְהָיָה נוֹטֵל עֲשָׂרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) שם קד: מימרא של רבא. 24) אם באחד יש הפסד ובשני רווח, כמו שמבאר רבינו להלן. 25) כעין זה בריי"ף שם. 26) ומכאן שאם לא הרוויח ולא הפסיד, לא מקבל המתעסק כלום בשביל טרחתו. 27) היינו, שני שלישים. 28) היינו, שליש. ורבינו לשיטתו למעלה פ"ו הלכה ג.

ד. אֵין[29] הַמִּתְעַסֵּק יָכוֹל לַחֲלֹק הַמָּעוֹת שֶׁל עֵסֶק אוֹ סְחוֹרָה, וְלוֹמַר: אֶטֹּל אֶת הַחֲצִי שֶׁבְּתוֹרַת מִלְוָה לְעַצְמִי, וְאֶשָּׂא וְאֶתֵּן בּוֹ, וְאַנִּיחַ הַחֲצִי שֶׁבְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן בְּבֵית דִּין; שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ מָמוֹן זֶה אֶלָּא לְהִתְעַסֵּק בְּכֻלּוֹ. וְאִם חָלַק וְעָשָׂה זֶה, אֲפִלּוּ בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, אֶלָּא הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד בֵּינֵיהֶן עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁבִּאַרְנוּ.

29) כן הכריע הריי"ף שם נגד רבותיו, בהסתמכו על מימרא של רבא (שם קד:), שאין המתעסק יכול להוציא את חלק המלוה לצרכיו, אחרי שהעסק ניתן לו להתעסק בכולו יחד, ואינו יכול להזניח את החלק של הפקדון ולעסוק רק בשלו. והריי"ף מוסיף, שאם ניתן לו למתעסק לעשות כחפצו, בטלה כל התקנה שתיקנו חכמים בעסק.

ה. הַמִּתְעַסֵּק שֶׁנָּתַן[30] מַתָּנָה לַאֲחֵרִים מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁל עֵסֶק[31] אוֹ מִמְּעוֹת הָעֵסֶק, וְהֵבִיא בַּעַל הַמָּעוֹת רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁאִלּוּ הַמִּטַּלְטְלִין אוֹ הַמָּעוֹת מִשֶּׁל עֵסֶק הֵן - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ שִׁנָּה הַמְקַבֵּל אוֹתָם, וּמְכָרָם וּנְתָנָם מַתָּנָה לַאֲחֵרִים, אוֹ הִפְסִיד - חַיָּב לְשַׁלֵּם[32]. וְהַכֹּל בְּרְאָיָה בְּרוּרָה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[33], שֶׁהַמִּתְעַסֵּק שֶׁמֵּת - נִשְׁבָּע בַּעַל הַמָּעוֹת וְגוֹבֶה מֶחֱצָה. וְאִם[34] יֵשׁ שָׁם עֵדִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין אֵלּוּ מִן הַמָּעוֹת שֶׁל עֵסֶק הֵם - נוֹטֵל אוֹתָם בַּעַל הַמָּעוֹת[35] בְּלֹא שְׁבוּעָה[36]. וְאֵין בַּעַל חוֹב וְלֹא אִשָּׁה נוֹטְלִים מֵהֶם כְּלוּם[37]; אֶלָּא[38] אִם כֵּן הָיָה בָּהֶם רֶוַח - חֲרֵי חֵלֶק הָרֶוַח שֶׁל מֵת שֶׁל יוֹרְשָׁיו, וְיִטֹּל בְּאוֹתוֹ חֵלֶק בַּעַל חוֹב וְהָאִשָּׁה.

30) אבל אם מכר, אין בעל המעות יכול להוציא מהלוקח, שלשם כך עומד העסק (ש"ך יו"ד סימן קצז ס"ק נט). 31) בין מחלק הפקדון ובין מחלק המלוה, שכולם לא ניתנו אלא לעסוק בהם, ולא ליתנם במתנה. 32) המתעסק או המקבל מתנה. ויש אומרים, כי מן המקבל מתנה השני אין מוציאין (ט"ז שם ס"ק לח, ועיין ש"ך שם). 33) למעלה הלכה א, וראה דברינו שם. 34) בבא־מציעא קד: כרבא ולא כרב אידי בר אבין, וכמו שהכריע הריי"ף. 35) ואין דינם כמטלטלין של יתומים, שאינם משתעבדים לבעל־חוב (פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ח), לפי שהעסק נשאר תמיד ברשותו של בעל המעות, ולא ניתן למתעסק אלא להתעסק, ועם מותו של זה בטל העסק והוא חוזר לבעליו. 36) ואין דינו כגובה חובו מן היתומים שאינו גובה אלא בשבועה (פי"ד שם הלכה א), שהכל ברשות בעל הממון, כנ"ל. 37) שהם שייכים רק לבעל המעות (הריי"ף שם), וראה הערה לג. 38) כל זה בדברי הריי"ף שם.

ו. הַנּוֹתֵן[39] מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לִקַּח בָּהֶם פֵּרוֹת לְמַחֲצִית שָׂכָר, וְלֹא לָקַח - אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֵמֶת[40]. וְאִם[41] נוֹדַע בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁלָּקַח וּמָכַר[42] - חֲרֵי זֶה מוֹצִיא מִמֶּנּוּ הַשָּׂכָר בְּעַל כָּרְחוֹ.

39) בבא־מציעא פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 381, 4) והובאה בירושלמי (שם פרק ה הלכה ג) וממנו בריי"ף שם. 40) שלא הזיק לחבירו בידיים, אלא גרם לו היזק. והוא־הדין לכל הגורם לחבירו שלא יוכל להשתמש בכספו לשם רווח, שאינו חייב לשלם (ירושלמי שם). 41) תוספתא וירושלמי שם. 42) בממון של העיסקא, אבל אם הניח מעות העיסקא, ולקח ומכר במעותיו הוא — "מה שעשה עשוי, והרי הוא מכלל הרמאין" (פ"ז מהלכות מכירה הלכה י).

ז. נָתַן[43] לוֹ מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת לְמַחֲצִית שָׂכָר - לוֹקֵחַ בָּהֶן מִכָּל מִין שֶׁיִּרְצֶה, וְלֹא יִקַּח לֹא כְּסוּת וְלֹא עֵצִים[44]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[45]. הַמּוֹשִׁיב[46] אֶת חֲבֵרוֹ בַּחֲנוּת לְמַחֲצִית שָׂכָר, אִם הָיָה אֲמֻן - לֹא יַעֲסֹק בְּאֻמָּנוּתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין עֵינָיו עַל הַחֲנוּת בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בְּאֻמָּנוּתוֹ. וְאִם[47] הָיָה שֹׁתֵף עִמּוֹ בֶּחָצֵר - מֻתָּר[48]. וְלֹא[49] יִהְיֶה לוֹקֵחַ[50] וּמוֹכֵר דְּבָרִים אֲחֵרִים[51]. וְאִם לָקַח וּמָכַר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[52].

43) תוספתא שם (עמוד 380, 32), ירושלמי ורי"ף שם. 44) שהרי נתן לו מעות ליקח בהן פירות, ואלו אינם פירות (כסף־משנה). 45) דברים שאינם בכלל פירות. 46) תוספתא שם (עמוד 380, 8) והביאה הריי"ף שם. וראה למעלה פ"ה הלכה א והערה ה. 47) תוספתא שם. 48) שהשותף יכול לעסוק בינתיים בלקוחות. 49) תוספתא שם. 50) אף בכספו. 51) שצריך להתעסק רק בחנות המשותפת. 52) כאילו נשא ונתן בכסף השותפות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש ד' טבת ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) המשך דיני "עיסקא". ונשלמו ההלכות.

א. הַנּוֹתֵן[2] בֵּיצִים לְבַעַל הַתַּרְנְגוֹלִים לְהוֹשִׁיב הַתַּרְנְגוֹלִים עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ הָאֶפְרוֹחִים, וִיגַדֵּל אוֹתָן בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִים, וְיִהְיֶה הָרֶוַח בֵּינֵיהֶם[3] - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ[4]. וְכֵן[5] הַשָּׂם[6] עֲגָלִים וּסְיָחִים עַל הָרוֹעֶה לִהְיוֹת מִתְעַסֵּק בָּהֶן שֶׁיַּגְדִּילוּ, וְהַשָּׂכָר לָאֶמְצַע - חַיָּב לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ בְּכָל יוֹם[7] כְּפוֹעֵל בָּטֵל. וּמְגַדֵּל[8] אוֹתָן עַד שֶׁיִּהְיוּ הָעֲגָלִים בְּנֵי שָׁלֹשׁ שָׁנִים[9], וְהַחֲמוֹר עַד שֶׁתְּהֵא טוֹעֶנֶת[10]. וְאֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה[11]. וְכֵן[12] הַשָּׂם בְּהֵמָה עַל הַמְּפַטֵּם לִהְיוֹת מְפַטֵּם אוֹתָהּ[13], וְהַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[14] - צָרִיךְ לִתֵּן עֲמָלוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל. וְאִם[15] אָמַר לוֹ: חֲרֵי הָרֹאשׁ וְהָאַלְיָה[16] שֶׁלְּךָ בַּעֲמָלְךָ יָתֵר עַל מַחֲצִית הַשָּׂכָר - מֻתָּר[17]. הָיוּ לַמְּפַטֵּם בְּהֵמוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁמְּפַטֵּם אוֹתָם עִם זוֹ הַשּׁוּמָה אֶצְלוֹ, וְכֵן[18] אִם הָיוּ לוֹ עֲגָלִים וּסְיָחִים אֲחֵרִים אוֹ בֵּיצִים אֲחֵרוֹת[19] שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מִתְעַסֵּק בְּשֶׁלּוֹ וּבְשֶׁל חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ לֹא הֶעֱלָה לוֹ אֶלָּא דָּבָר מוּעָט[20] בְּכָל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת[21] הַזֹּאת - דַּיּוֹ, וְחוֹלֵק בַּשָּׂכָר בְּשָׁוֶה. וְאִם[22] הָיָה[23] אֲרִיסוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מְטַפֵּל בְּשֶׁלּוֹ[24] וּבְשֶׁל בַּעַל הַשָּׂדוֹת - אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ כְּלוּם[25].

2) בבא מציעא סח. במשנה. 3) ראה רש"י שם דיבור המתחיל אין מושיבין ויש כאן חשש של אבק ריבית, כנ"ל פרק ו הלכה ב. 4) בכתב־יד תימן במקום "שכר עמלו ומזונו" — "שכרו כפועל בטל". וכן בדפוס רומי. ובכ"י אברבנאל: "שכרו כפועל" ודלא כמו שכתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא אם כן, שכיוון שבהתחלת המשנה נאמר: "כפועל" וכאן נאמר "עמלו" אינו צריך לתת לו כפועל ממש, לפי שאינו צריך להקדיש אלא חלק קטן מזמנו לעבודה זו. 5) המשך המשנה שם. 6) ששמים את שוויים באותו הזמן, לחלק את הריווח לאמצע אחרי תקופת־מה של גידול. 7) ראה למעלה פרק ו הלכה ב. 8) סוף המשנה שם. 9) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה שם "עד שיהו משולשין", וראה פירוש המשניות שם. ורש"י שם פירש באופן אחר. 10) "והוא שתוכל לשאת משא" (פירוש המשניות שם). 11) ["מפני שנשתתפו סתם" (להלן הלכה ד) וראה למעלה פרק ד הלכה ד: "היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה [המשותפת ביניהם] — יש לכל אחד מהם לעכב שלא יחלקו עד שתימכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה"]. 12) יוצא מתוך הדין־ודברים של רב ושמואל. ומתוך העובדא של רבי אלעזר מהגרוניא (בבא מציעא סט.). 13) שזהו תפקידו של המפטם. 14) כלומר, השכר וההפסד, שניהם לאמצע, היינו מחצה מלוה ומחצה פיקדון. 15) מימרא של רב והעובדא של רבי אלעזר (שם). 16) בכתב־יד תימן: "או האלייה". וכן פירש הלחם משנה למעלה פרק ו הלכה ב. 17) שכיוון שהוא מקבל שכר טרחתו בחלקו של חבירו — אין כאן משום אבק ריבית. 18) לפי מסקנת הגמרא על הסתירה שבין שתי המימרות של רב. וכן יוצא קצת מסוף העובדא של רבי אלעזר, וראה הגהות מיימוני. 19) בגמרא הזכירו רק בעגלים, ומזה למד רבינו לביצים. ומשמע קצת מכאן, ש"עסק אחר" שהזכיר רבינו למעלה (פרק ו הלכה ב), היינו, מאותו המין, החוסך לו טירחה יתירה, שבין כך עוסק בפעולה זו, אבל לא סתם עסק שיש לו. 20) והיינו, כמו שיוצא מתוך הסוגיא שם: "מותר שליש", ראה למעלה פרק ו הלכה ב, ועיין בראב"ד. 21) כלומר, העסק שביניהם. וכן קוראו רבינו למעלה שם: "שבכל יום ויום מימי השותפות" (לחם משנה). 22) שם בסוף הסוגייה, במעשה של רבי אלעזר מהגרוניא. 23) המתעסק. 24) בחלק שיש לו כשותף בבהמה. 25) "שהאריס משועבד הוא לבעל השדה" למעלה שם, מהגמרא שם.

ב. הַשָּׂם עֲגָלִים אוֹ סְיָחִין אוֹ הוֹשִׁיב תַּרְנְגוֹלִים אוֹ שָׂם בְּהֵמָה עַל הַפַּטָּם לְמַחֲצִית שָׂכָר, וְלֹא הֶעֱלָה לוֹ שָׂכָר - חֲרֵי דִינוֹ כְּדִין הָעֵסֶק שֶׁל מָעוֹת: רוֹאִין בְּכַמָּה שָׁמִין הַבְּהֵמוֹת אוֹ הַבֵּיצִים, וְכַמָּה הִרְוִיחוּ, וְנוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַשָּׂכָר; וְאִם הִפְסִידוּ - מְשַׁלֵּם שְׁלִישׁ הַהֶפְסֵד[26].

26) כמבואר למעלה שם הלכה ג.

ג. שָׁמִין[27] פָּרָה וַחֲמוֹר וְכָל דָּבָר שֶׁדִּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת[28] וְלֶאֱכֹל, וְיִהְיֶה הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[29]. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מִתְעַסֵּק[30], חֲרֵי יֵשׁ לוֹ רֶוַח אַחֵר לְעַצְמוֹ בַּעֲבוֹדַת הַבְּהֵמוֹת, שֶׁחֲרֵי שׁוֹכֵר[31] אוֹתָהּ אוֹ עוֹבֵד בָּהּ וְנֶהֱנֶה בִּשְׂכָרָהּ וּבַעֲבוֹדָתָהּ. וְאֵין[32] שָׁמִין[33] עֵגֶל עִם אִמּוֹ[34], וְלֹא סְיָח עִם אִמּוֹ; שֶׁהָעֵגֶל וְהַסְּיָח אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, וְיֵשׁ בּוֹ עֵסֶק.

27) שם סט: במשנה. 28) מלאכה. 29) ללא שכר כפועל בטל. 30) הוא לבדו, והוא גם מטפל בחלק חבירו. 31) משכיר לאחרים. 32) כן פסק הרי"ף בפרק איזהו נשך דלא כרבן שמעון בן גמליאל במשנה ובברייתא שם סח: מפני שבגמרא (שם סט.) הכניסו את דבריו למסגרת של "שיטה", וכלל הוא בידינו: "אין הלכה כשיטה". וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא (לחם משנה). 33) היינו, בלי תוספת שכר. 34) על סמך אמו שהוא נגרר אחריה.

ד. הַשָּׂם[35] בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ, עַד מָתַי חַיָּב לְטַפֵּל בָּהּ? בַּאֲתוֹנוֹת - שְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ; וּבַגּוּדְרוֹת, וְהֵן הַצֹּאן וְהַבָּקָר - אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ. וְאִם בָּא[36] לַחֲלֹק בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - חֲבֵרוֹ[37] מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ סְתָם. לְפִי[38] שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה טְפִילָה שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁהִיא מְרֻבָּה, וְהָרֵוַח מוּעָט, שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּנֶת בַּתְּחִלָּה אֶלָּא בְּקֹשִׁי, לִטְפִילָה שֶׁל שָׁנָה הָאַחֶרֶת, שֶׁהִיא מוּעָט, וְהָרֵוַח מְרֻבָּה, שֶׁהֲרֵי הִיא מִשְׁתַּמֶּנֶת הַרְבֵּה וּמוֹסֶפֶת בְּכָל יוֹם, לְפִיכָךְ מְעַכֵּב עָלָיו עַד סוֹף שָׁנָה שְׁנִיָּה. יָלְדָה[39] הַבְּהֵמָה הַשּׁוּמָה[40] אֶצְלוֹ - הֲרֵי הַוָּלָד מִכְּלַל הָרֵוַח לָאֶמְצַע. מָקוֹם[41] שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּל וְלָדוֹתָם - יִגְדְּלוּ[42] וְאַחַר כָּךְ יִמְכְּרוּ. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְגַדֵּל - חַיָּב הַמִּתְעַסֵּק לְהִטַּפֵּל בַּוְּלָדוֹת, בְּדַקָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם וּבְגַסָּה חֲמִשִּׁים יוֹם[43], וְחוֹלְקִין. רָצָה[44] לְהִטַּפֵּל בָּהֶן יָתֵר עַל זְמַן זֶה - שָׁם אוֹתָן בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה[45] בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וּבַיּוֹם הַחֲמִשִּׁים, וְכֹל שֶׁיְּרִיחוּ אַחַר כָּךְ - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וַחֲבֵרוֹ רְבִיעַ הָרֵוַח; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַוָּלָד, וּמִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּחֲצִי שֶׁל חֲבֵרוֹ נוֹטֵל חֲצִי אוֹתוֹ הַחֲצִי[46], הֲרֵי שְׁלֹשָׁה רְבָעִים[47]. וְאִם לֹא הִתְנָה כֵּן בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה - הֲרֵי מָחַל, וְהַוְּלָדוֹת בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה[48] כְּמוֹת שֶׁהֵן. מָקוֹם[49] שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת[50] שְׂכַר כַּתָּף[51] לִמְעוֹת הָעִסֶּק[52] - מַעֲלִין, וְיִהְיֶה כָּל הַשָּׂכָר שֶׁנּוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק בְּשָׂכָר שֶׁנּוֹשֵׂא[53] עַל כְּתֵפוֹ[54] בִּכְלַל שְׂכַר הַמָּעוֹת[55]. וְכֵן[56] אִם דַּרְכָּן לְהַעֲלוֹת שְׂכַר בְּהֵמָה[57] - מַעֲלִין לוֹ. מָקוֹם[58] שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת שְׂכַר וְלָדוֹת בִּשְׂכַר עֲמָלוֹ[59] - מַעֲלִין. וְכָל הַמִּתְעַסֵּק[60] אוֹ הַמִּשְׁתַּתֵּף סְתָם - לֹא יְשַׁנֶּה מִמִּנְהַג הַמְּדִינָה.

35) בבא מציעא סט. בברייתא, כדברי סומכוס. 36) בעל הבהמה [כן נראה להלן, וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא]. 37) המטפל כנ"ל. 38) שם בברייתא. וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא, שבעל הבהמה רוצה לחלק והמטפל מעכב. ראה שולחן ערוך יורה דעה סימן קעז סעיף כג, ששניהם מעכבים, וראה ט"ז שם סעיף קטן ל. 39) שם סט: במשנה. 40) הבהמה ששמו אותה. 41) במשנה שם. 42) חייב המתעסק לטפל בהם עד שיהיו גדולים. 43) ברייתא שם כתנא קמא ולא כרבי יוסי, וכן אמרו גם לעניין בכור (בכורות כו: ופרק א מהלכות בכורות הלכה יד) ולמדו זאת מן הפסוקים (רש"י בבא מציעא שם דיבור המתחיל כרבה). 44) סיום הברייתא שם. 45) שם לא: ולמעלה פרק ה הלכה ט. אבל שלא בפני שלושה אסור, וכן הוא שם סט. דברי אביי בעובדא של רבי מנשה בר גדא. 46) שהחצי השני הוא בבחינת "מחצה מלוה ומחצה פיקדון", שהמתעסק מקבל על עצמו אחריות של החצי, ולפיכך, הוא שותף לריווח אף בחצי של חבירו, שממנו יש לו חצי בתורת מלוה. 47) ואינו לוקח שכר עמלו בחלקו של חבירו, אחרי שבין כך מטפל הוא בחלקו־הוא, שאינו מלוה אלא שלו ממש (כסף משנה בשם רש"י). וכיוון שהוא משועבד לבעל האם, הרי הוא כמו האריס המשועבד, שבשביל הטירחה הפעוטה שיש לו ברביע של חבירו אינו צריך לקבל שכר מיוחד (לחם משנה). 48) שהרי זה כאילו לא חילקו כלל, והם שותפים עדיין בכל הוולדות, שהריווח הוא לאמצע, וכן הוא שם בגמרא בתשובת אביי לרב מנשיא בר גדא שחילק לעצמו – "מאן פלג לך" ולפירוש רש"י שם אינו נוטל בשל חבירו כלום, וראה בט"ז יורה־דעה סימן קעז סעיף קטן לב. וכן אמרו במי שהניח בנים גדולים וקטנים (בבא בתרא קמג: "השביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע, אם אמרו ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושים ואוכלים – השביחו לעצמן" (כסף משנה בשם קצת מפרשים). 49) שם סח: בברייתא, כגירסת רבינו חננאל, בתוספות שם דיבור המתחיל מקום. 50) להוסיף. 51) סבל שנושא הסחורה על הכתף. 52) כלומר, מוסיפין השכר הנ"ל לחשבון מעות העסק, וההוצאה חלה על שניהם. 53) והיינו, כמו שנראית משמעות לשון רבינו, שאפילו אם לא שילם לכתף אחר. 54) ויש אומרים שאפילו אם המתעסק בעצמו היה הכתף – חלה ההוצאה על החשבון הכללי של העסק, ראה ט"ז שם סעיף קטן כח. 55) כלומר, בכל הקרן, ששניהם צריכים לסבול אותה בשווה, ולא מטילים אותה על חשבון המתעסק, וראה שם בהגהת רמ"א. 56) אף זה שם בברייתא. 57) היינו, שהנוהג באותו מקום, שלעסק של בהמה נותנים יותר שכר עמל מאשר לסחורה, מפני שהעמל בבהמה הוא יותר גדול (לחם משנה), ואף שבברייתא נאמרו שתי ההלכות ביחד: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין, לבהמה מעלין" (גירסת ר"ח בתוספות שם) – אין פירושן שווה, ששכר בהמה אינו שכר כתף, אלא כנ"ל. והראב"ד מפרש גם "שכר בהמה" – שכר כתף לעמלים שצריכים לפעמים להוליכם על הכתף לפי שגירסתו בברייתא הנ"ל הייתה כמו שהוא לפנינו: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות לבהמה מעלין", וראה ברש"י שם. ויש מפרשים בדברי רבינו "שכר בהמה" – כשצריך בהמה לשאת עליה הסחורה של העיסקא (פלפולא חריפתא בבא מציעא פרק ה סימן מא אות ל). 58) אף זה כגירסת ר"ח בתוספות שם: "ולהעלות וולדות בשכר עמלו ומזונו מעלין". 59) היינו, שנותנים וולדות בעד שכרו (מהר"ם מלובלין שם). ואולי הכוונה שמוסיפים להם אף וולדות בשכר עמלם. 60) המשך הברייתא שם.

ה. רָאוּבֵן שֶׁהָיְתָה לוֹ שָׂדֶה, וְהוֹרִיד שִׁמְעוֹן לְתוֹכָהּ לְזָרְעָהּ אוֹ לְנָטְעָהּ, וּלְהוֹצִיא עָלֶיהָ הוֹצָאוֹת, וְלִמְכֹּר הַפֵּרוֹת, וְכָל הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה[61] יִהְיֶה בֵּינֵיהֶם, בֵּין שֶׁהִתְנוּ שֶׁיַּחְלְקוּ בְּשָׁוֶה[62], בֵּין שֶׁהִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל רָאוּבֵן יָתֵר[63], בֵּין שֶׁהָיְתָה הַהוֹצָאָה כֻּלָּהּ מִשֶּׁל רָאוּבֵן, בֵּין שֶׁהָיְתָה מִשֶּׁל שִׁמְעוֹן - בְּכָל זֶה מֵתָר[64], וְאֵין כָּאן אֲבַק רִבִּית. וְשִׁמְעוֹן הַמְטַפֵּל בַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ וּבַהוֹצָאָה וּבִמְכִירַת הַפֵּרוֹת, הוּא הַנִּקְרָא אָרִיס[65]. אָרִיס אוֹמֵר: לְמֶחֱצָה יָרַדְתִּי, וּבַעַל הַשָּׂדֶה אוֹמֵר לְשְׁלִישׁ הוֹרַדְתִּיו - הוֹלְכִין אַחַר מִנְהַג הַמְּדִינָה[66], וְזֶה שֶׁטָּעַן שֶׁלֹּא כַּמִּנְהָג - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה[67].

61) כלומר: השבח. 62) וזהו הנקרא "אריס למחצה". 63) וזהו הנקרא "אריס לשליש, או לרביע". 64) שבקרקע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אין מקום לריבית, שהרי היא תמיד נשארת ברשותו של בעל הקרקע ואין היא בבחינת הלוואה "שכן מצינו חכמי הגמרא שהיו להם אריסים" (כסף משנה). 65) שם קי. וכרב נחמן ולא כרב יהודה. 66) אם מחצה, אם שליש ואם רביע. 67) בעדים או בשטר.

ו. בַּעַל[68] שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ וְגֵרְשָׁהּ: אִם הָיָה הַבַּעַל אָרִיס[69] - הוֹאִיל וְנִסְתַּלֵּק בַּעַל נִסְתַּלְּקוּ הֵם[70], וְאֵין לָהֶם מִן הַהוֹצָאָה אֶלָּא שִׁעוּר הַשֶּׁבַח, וּבִשְׁבוּעָה[71]. וְאִם[72] אֵין הַבַּעַל אָרִיס - עַל דַּעַת [מִנְהַג[73]] הָאָרֶץ יָרְדוּ, וְשָׁמִין לָהֶם כְּאָרִיס[74].

68) כתובות פ. בעייה שנפתרה על ידי רב הונא בריה דרב יהושע. 69) כלומר: "יודע בטיב אריסות, שאם לא ירדו אלו, היה הוא עצמו עובדה" (רש"י שם). 70) "שלא ירדו לה אלא על דעת הבעל" (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה יב מן הסוגייה שם). 71) כדין הבעל עצמו שהוציא הוצאות על נכסי אשתו ולא אכל מהפירות (שם עט: במשנה ופרק כ"ג מהלכות אישות הלכה ט) ושם בהלכות גזילה מפורש: "ששמין להם וידם על התחתונה", כלומר: אם ההוצאה יתירה על השבח נוטל את השבח בשבועה, ואם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה בשבועה, כמו בעל עצמו (הלכות אישות שם). שהיא אומרת להם: הפסדתוני בירידתכם, שאם לא הייתם יורדים היה בעלי יורד, ולפיכך, דינם כדינו. ולא הזכיר רבינו מהו דינם של אריסים אלו אם אכלו מן הפירות, אם גם בזה דינם כמו הבעל עצמו שבאופן זה אין לו כלום. אלא "מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל" (משנה שם והלכות אישות שם הלכה ח). ודעת רש"י שם שגם בזה דינם כבעל עצמו. וכן נראה אמנם בסוגיית הגמרא שם, ועיין בחלקת מחוקק ובבית שמואל סימן פח סעיף קטן כב שכתבו שאף דעת רבינו כן. וראה בלחם משנה כאן. 72) שם פ. 73) בהלכות גזילה ואבידה שם כתב: "על דעת הקרקע". 74) [וידם על העליונה: אם הייתה ההוצאה יתירה על השבח, נוטלים את ההוצאה, ואם השבח יתר על ההוצאה, נוטלים את השבח, שהרי ירדו ברשות (כן נראה בהלכות גזילה ואבידה שם). ומה שנראה שם בסוגיית הגמרא שדינו כיורד שלא ברשות – זה אינו אלא אם הבעל עצמו אריס, אבל אם אינו אריס, "ארעא לאריסי קיימא" (כלשון הגמרא שם) והרי זה כיורד ברשות. וראה בתוספות רי"ד שם בסוף הסוגייה].

ז. הָאַחִין[75] אוֹ שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁלֹּא חָלְקוּ יֵרֵשֹׁת מוֹרִישָׁן, אֶלָּא כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהּ בְּיַחַד - הֲרֵי הֵן כְּשֻׁתָּפִין לְכָל דָּבָר[76]. אֶחָד מִן הָאַחִין אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין[77] שֶׁנָּפַל לְאֻמָּנוּת הַמֶּלֶךְ[78] - הָרֶוַח[79] לָאֶמְצַע[80]. חָלָה[81] אֶחָד מֵהֶן[82] וְנִתְרַפֵּא - נִתְרַפֵּא מִן הָאֶמְצַע. וְאִם[83] חָלָה בִּפְשִׁיעָה, כְּגוֹן[84] שֶׁהָלַךְ בַּשֶּׁלֶג אוֹ בַּחַמָּה בִּימֵי הַחֹם עַד שֶׁחָלָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[85] - הֲרֵי זֶה מִתְרַפֵּא מִשֶּׁל עַצְמוֹ.

75) בבא בתרא קמד: במשנה, וראה להלן פרק ט מהלכות נחלות הלכה א. 76) בירושה המשותפת ההיא. וראה בראב"ד. 77) במשנה שם "אחין השותפין" ומפרשה רבינו: אחין או השותפין (כסף משנה). 78) "גבאי או סופר שמכניס ומוציא בממון המלך" (הלכות נחלות שם הלכה ו). 79) והוא הדין ההפסד (מגיד משנה בהלכות נחלות שם בשם הירושלמי). 80) "אם מחמת אביהם מינוהו, כגון שהיה אביהן ידוע בדבר זה, ואמר: נעמיד תחתיו בנו, כדי לעשות חסד עם היתומים וכו' ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנותו, ואם מחמת עצמו מינוהו – הרי זה לעצמו" (הלכות נחלות שם מן הסוגייה בבבא בתרא שם וראה בראב"ד וכסף משנה כאן). 81) משנה שם. 82) באונס. 83) אף זה שם. 84) שם, לפי המימרא המפורסמת של רבי חנינא: "הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים", הם קור וחום (רשב"ם ותוספות שם). 85) כגון, "שאכל המאכלות שהם מפורסמות ברעה" (פירוש המשניות לרבינו שם).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו דין שבועת השותפין והאריסין והאפוטרופסין.

א. הַשֻּׁתָּפִין[2] כֻּלָּן[3], וְהָאֲרִיסִין, וְהָאַפּוֹטְרוֹפִּין[4] שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין[5] עַל הַיְתוֹמִים, וְהָאִשָּׁה שֶׁהִיא נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבַּיִת אוֹ[6] שֶׁהוֹשִׁיבָהּ בַּעְלָהּ חֲנֻנִּית, וּכֵן הַבַּיִת[7] - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִשְׁבָּע[8] מִדִּבְרֵיהֶם[9] בְּטַעֲנַת סָפֵק[10], שֶׁמָּא גָּזַל חֲבֵרוֹ בְּמַשָּׂא וּמַתָּן אוֹ שֶׁמָּא לֹא דִּקְדֵּק בַּחֶשְׁבּוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶם. וְלָמָּה[11] תִּקְּנוּ חֲכָמִים שְׁבוּעָה זוֹ? מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ מוֹרִין לְעַצְמָן, שֶׁכָּל מַה שֶׁיִּקְּחוּ מִנִּכְסֵי בַּעַל הַמָּעוֹת - רָאוּי הוּא לָהֶם, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין וְטוֹרְחִין. לְפִיכָךְ[12] תִּקְּנוּ לָהֶם חֲכָמִים שֶׁחַיָּבִין שְׁבוּעָה בְּטַעֲנַת סָפֵק, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל מַעֲשֵׂיהֶן בְּצֶדֶק וֶאֱמוּנָה.

2) שבועות מה: במשנה. 3) כתב כן לכלול גם המתעסקים, שכולם חייבים להשבע, שאע"פ שנוטלים שכרם – מורים הם היתר לעצמם, מאחר שאינם נוטלים שכרם משלם, אלא כפועל בטל בלבד (למעלה פ"ו הלכה ב) בניגוד לדעת רבינו־תם ב'תוספות' שבועות מח: ד"ה דמורו בה, שהם אינם צריכים שבועה (רדב"ז, וראה ברמ"א חושן־משפט סימן צג סעיף ד, ובש"ך שם ס"ק ט). 4) המילה "אפוטרופוס" מורכבת משתי מלים לטיניות: פטר (=אב) פוס (=בן). 5) שלא ימנע מקבלת מינוי זה בגלל הטלת שבועה עליו, אחרי שעצם המינוי המצביע עליו כעל אדם נאמן, גורם לו סיפוק רב, אבל אפוטרופוס שמינהו אבי היתומים, אין משביעין אותו, פן ימנע מקבלת המינוי. וכדעת אבא שאול בגיטין נב. ונב: וראה להלן הלכה ד. 6) כתובות פו: במשנה. 7) בשו"ע חו"מ סימן צג סעיף א הוסיף המחבר: "שנושא ונותן בעניני בעל הבית", היינו מנהל הבית. ורש"י בשבועות מח: ד"ה בן הבית, פירש "אחד מן האחין". אבל דעת רבינו להלן הלכה ה, שכל שליח בכלל זה, וראה סמ"ע שם ס"ק ד. 8) בנקיטת חפץ (להלן הלכה ד). 9) שלא מצינו מן התורה אלא שבועה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של מודה במקצת, ואף זו בטענת ודאי, ולא בספק (הגהות מיימוניות). 10) כן פירשו משנה זו בגמרא (שבועות מח:). 11) השאלה והתשובה בגמרא (שם מח:). 12) אף שבדרך כלל אין משביעין על ספק (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז).

ב. וְאֵין[13] כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִשְׁבָּע בְּטַעֲנַת סָפֵק עַד שֶׁיְּחַשֵּׁד הַמַּשְׁבִּיעַ אוֹתָן בִּשְׁתֵּי כֶּסֶף, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מָעִין[14] שֶׁל כֶּסֶף[15], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[16]. אֲבָל אִם חוֹשְׁדִין בְּפָחוֹת מִזֶּה - אֵינָם נִשְׁבָּעִין.

13) שבועות מח: מימרת רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן. 14) כל מעה היא ששית מדינר, ובה שלשים ושתים פרוטות. 15) מלשון רבינו נראה שהוא סובר כדעת רבו ר"י בן מיגאש, שאין צורך כאן בהודאה במקצת, וכן כתבו הר"ן בשבועות שם, והכסף־משנה כאן בדברי רבינו. [ואע"פ שלפי תחילת הסוגיא בשבועות שם שאמרו "כמאן כשמואל" (שאמר שחייבים שבועה מן התורה על טענת שתי כסף, אם הנתבע מודה במקצת וכופר במקצת) — על כרחינו שאין חייבים שבועה זו אלא בהודאה במקצת, שאם לא כן למה צריך שתי כסף, הלא הכפירה אינה צריכה להיות יותר מפרוטה (עיין שבועות לט:) — הנה, למסקנה שם שאמרו: "אימא כפירת טענה, כרב" (שסובר שאין חייבים בשבועה מן התורה אלא בתובעו שתי כסף ופרוטה, והוא כופר בשתי כסף ומודה בפרוטה (שם לט:), על כרחינו שכאן אין צורך בהודאה, שאם לא כן, למה לא הצריכו טענת שתי כסף ופרוטה, אלא ע"כ שלפי המסקנה אין צורך אלא בכפירה ולא בהודאה]. 16) להלן פ"ג מהלכות טוען ונטען הלכה א, ועיין שם הלכה ז.

ג. מִכָּאן הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם מֵת הַשֻּׁתָּף הָאֶחָד - אֵין הַיּוֹרֵשׁ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ שֻׁתָּפוֹ שֶׁל אָבִיו בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדָּבָר שֶׁחָשְׁדוּ בּוֹ אָבִיו בְּוַדַּאי, כְּדֵי שֶׁיְּחַשֵּׁד אוֹתוֹ זֶה הַיּוֹרֵשׁ בִּשְׁתֵּי כֶּסֶף. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁמַּשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ הַיּוֹרֵשׁ בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא. וְכָזֶה[17] רָאוּי לָדוּן, שֶׁהֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אֶת הָאִשָּׁה שֶׁנַּעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפָּא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ[18].

17) שאנו טוענים ליתומים. 18) כן נראה בכתובות פו. סז. שאם לא פטר אותה הבעל משבועת אפוטרופסות, משביעין אותה היורשים אף שאינם יודעים אם חשד אותה אביהם בשתי מעות, שהרי סתם יורשים אינם יודעים.

ד. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה אֲרִיסוֹ אוֹ שֻׁתָּפוֹ, אֶלָּא הוּא מוֹדֶה מִפִּי עַצְמוֹ וְאָמַר: שֻׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ אֲנִי, אֲבָל לֹא גָּזַלְתִּי כְּלוּם[19] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[20]; שֶׁאֵין אוֹמְרִים 'מִגּוֹ' לְפָטְרוֹ שְׁבוּעָה, אֶלָּא לְפָטְרוֹ מָמוֹן[21]. אֵיזֶהוּ[22] בֶּן הַבַּיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ בְּטַעֲנַת סָפֵק? זֶה שֶׁמַּכְנִיס פּוֹעֲלִים וּמוֹצִיא פּוֹעֲלִים, וּמַכְנִיס לוֹ פֵּרוֹת וּמוֹצִיא לוֹ פֵּרוֹת[23]: אֲבָל בֶּן הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, אֶלָּא נִכְנַס בְּרַגְלוֹ וְיוֹצֵא בִּלְבַד - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ מִסָּפֵק. וְכֵן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אָבִי יְתוֹמִים - אֵין הַיְתוֹמִים מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[24]. וְכֵן הָאִשָּׁה[25] שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפָּא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, וְלֹא נָשְׂאָה וְלֹא נָתְנָה לְאַחַר קְבוּרַת בַּעְלָהּ - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ מִסָּפֵק. וְכֵן אִם נָשְׂאָה[26] וְנָתְנָה בֵּין מִיתָה וּקְבוּרָה - אֵין מַשְׁבִּיעִים עַל זֶה שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בֵּין מִיתָה לְקְבוּרָה; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר שֶׁתִּשָּׁבַע עַל זֶה - לֹא תִּמְכֹּר לְקְבוּרָה, וְנִמְצָא הַמֵּת מִתְנַוֵּל.

19) ויש לו מיגו, שיכול היה לכפור ולטעון שאינו אריס ואינו שותף וכו'. 20) באחיזת חפץ של קדושה, כגון ספר תורה או תפילין, כדין כל השבועות המנויות במשנה שבועות שם, וראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 21) כדעת רבו ר"י בן מיגאש (הובא ברא"ש, פרק כל הנשבעין סימן ד) וראה בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ח, ופי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג. והטעם בזה כתב הט"ז (חושן־משפט ריש סימן רצו) שכשם שב"חזקה" אין סומכים עליה במקום שאפשר לברר (פסחים ד.) כמו כן ב"מיגו" אין סומכין אלא־אם־כן אי־אפשר לברר, ומכיון שאפשר לברר על־ידי השבועה — צריך לברר. 22) שבועות מח: 23) שאז הוא מורה היתר לעצמו. 24) גיטין נב. ונב: כאבא שאול, וראה לעיל הל' א והערה ד. 25) כתובות פז. בברייתא. 26) שם, כרב מתנא ולא כרב יהודה בשם רב, וכן פסק הרי"ף שם.

ה. הַמְשַׁלֵּחַ[27] בְּיַד חֲבֵרוֹ חֵפֶץ לְמָכְרוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח מָעוֹת בְּיָדוֹ לִקְנוֹת לוֹ פֵּרוֹת אוֹ סְחוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ שָׂכָר[28] עַל זֶה, וְאֵין לוֹ חֵלֶק וְלֹא הֲנָאָה בִּשְׁלִיחוּת זוֹ, הוֹאִיל וְנָשָׂא וְנָתַן בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה כְּבֶן בַּיִת[29], וְיֵשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ מִסָּפֵק, שֶׁלֹּא גָּזַל לוֹ כְּלוּם בְּעֵת שֶׁהֵבִיא לוֹ הַסְּחוֹרָה שֶׁקָּנָה אוֹ מִקְצָתָהּ אוֹ הַמָּעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ מֵהֶן.

27) תשובת הגאונים (מגדל־עוז וכסף־משנה). 28) כלומר, אם מקבל שכר, בוודאי ובוודאי שיש להשביעו (ראה למעלה הלכה א והערה ב) שאז אין חשש שימנע מלעשות שליחותו של חבירו, שהרי הוא עושה זאת בשכר, אלא אפילו אם אינו מקבל שכר על זה, שיש חשש שמא ימנע מלעשות גמילות חסד לחבירו (ראה למעלה שם הערה ד — סמ"ע סימן צג ס"ק י). ועוד: כשעשה בחינם בוודאי עושה כן לשם מצוה ואין לחשדו (ט"ז שם), ובכל זאת משביעין אותו. 29) הרשב"א חולק על רבינו, וסובר שלא אמרו כן אלא "בן בית" (כסף־משנה).

ו. הַשֻּׁתָּפִין[30] שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּיַחַד, אוֹ שֶׁהָיָה הָאֶחָד נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמַפְקִיד הַסְּחוֹרָה אוֹ מִקְצָתָהּ אוֹ הַמָּעוֹת עִם[31] הַשֵּׁנִי בְּלֹא מִשְׁקָל וְלֹא מִדָּה וְלֹא מִנְיָן - הֲרֵי שְׁנֵיהֶם נִכְנָסִין לְסָפֵק, וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְהַשְׁבִּיעַ אֶת חֲבֵרוֹ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין. אֲבָל אִם הָיָה הָאֶחָד הוּא שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, וְהַשֵּׁנִי לֹא נִתְעַסֵּק עִמּוֹ כְּלָל - אֵין נִשְׁבָּע אֶלָּא זֶה שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן.

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

30) דבר פשוט בטעמו (כסף־משנה). וכן נראה ממה שאמרו במשנה שם: "השותפין" בלשון רבים, כששניהם עוסקים שניהם נשבעים, ו"בן הבית" בלשון יחיד, שרק הוא העוסק והוא הנשבע (הגר"א סימן צד ס"ק יד). 31) אצל, ובשו"ע (חו"מ סימן צג סעיף ה): "ביד".

ז. חָלְקוּ[32] הַשֻּׁתָּפִין וְהָאֲרִיסִין, וְנִתְגָּרְשָׁה[33] הָאִשָּׁה, וְנִפְרַד מֵעָלָיו בֶּן הַבַּיִת, וְהֵבִיא לוֹ הַשָּׁלִיחַ[34] סְחוֹרָה שֶׁקָּנָה לוֹ אוֹ מָעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ בְּהֶן, וְשָׁתַק, וְהָלְכוּ לָהֶם וְלֹא תְּבָעָם מִיָּד - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[35]. אֲבָל[36] אִם הָיְתָה לוֹ טַעֲנַת וַדַּאי[37] - מַשְׁבִּיעוֹ עָלֶיהָ[38], וּמְגַלְגֵּל בָּהּ[39] כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[40]. וְכֵן[41] אִם נִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה אַחַר זְמַן, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[42], כְּגוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה[43] לוֹ שֻׁתָּף אוֹ בֶּן בַּיִת פַּעַם אַחֶרֶת - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְגַלְגֵּל עָלָיו: שֶׁלֹּא גְזַלְתַּנִי בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ שֶׁבֵּינֵינוּ וְלֹא כְּשֶׁהָיִיתָ שֻׁתָּפִי אוֹ אֲרִיסִי אוֹ בֶּן בֵּיתִי אוֹ אַפּוֹטְרוֹפִּי בָּרִאשׁוֹנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) שבועות מה. במשנה. 33) המשנה לא הזכירה אלא שותפין וארסין, אבל הוא־הדין לכולם (כסף־משנה בשם הרי"ף). 34) כלומר, אחד מאלו הרשומים למעלה, שהם כשלוחים של בעל המעות. 35) שמתוך זה שלא תבע בשעת חלוקה, נראה שאין כאן שום חשד. 36) משנה, שם. 37) על השותף והאריס וכו'. 38) שכיון שטוען ודאי, יכול להשביעו בכל זמן שירצה. 39) משנה, שם "נתגלגל לו שבועה ממקום אחר – מגלגלין עליו את הכל", ולפי המסקנא שם המדובר בה גם בשבועה דרבנן שגם בה מגלגלין, וראה בסמוך. 40) אף טענות ספק של שותפות. 41) אף בבא זו נלמדת מהמשנה הנ"ל. 42) בעיא שנפתרה (שם). 43) אף שגם השבועה האחרת היא רק 'שמא', ומכאן שאפשר לגלגל שבועה אף משבועת 'שמא' על שבועת 'שמא' (כסף־משנה).

ח. הַשֻּׁתָּפִין[44] שֶׁחָלְקוּ, וְנִשְׁאַר לָהֶם חוֹבוֹת אֵצֶל אֲחֵרִים - אֵינָן יְכוֹלִין לְהַשְׁבִּיעַ זֶה אֶת זֶה מִסָּפֵק; שֶׁהֲרֵי חָלְקוּ, וְהַחוֹב שֶׁנִּשְׁאַר - דָּבָר יָדוּעַ הוּא, בְּכָל מַה שֶּׁיִּפָּרְעוּ יִקַּח זֶה חֶלְקוֹ מִן הַחוֹב וְזֶה חֶלְקוֹ מִן הַחוֹב. וְכֵן אִם נִשְׁאַר לָהֶם מָעוֹת בַּכִּיס, וּכְבָר יָדְעוּ אוֹתָן[45], וַעֲדַיִן לֹא נָטְלוּ כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ - אֵין מַשְׁבִּיעִין זֶה אֶת זֶה; שֶׁהַמָּעוֹת כַּחֲלוּקִין הֵם[46]. וְכֵן אִם עָשׂוּ חֶשְׁבּוֹן כָּל הַשֻּׁתָּפִין[47], וְנִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶן אֵצֶל חֲבֵרוֹ דָּבָר קָצוּב וְיָדוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נְטָלוֹ - הֲרֵי חֶלְקוֹ. אֲבָל אִם נִשְׁאַר בֵּינֵיהֶם כָּל שֶׁהוּא מִן הַפֵּרוֹת, וַעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ אוֹתָן וְלֹא יָדְעוּ מִשְׁקָלָם[48], אוֹ שֶׁנִּשְׁאַר בֵּינֵיהֶם צַד מִן הַשֻּׁתָּפוּת שֶׁלֹּא עָשׂוּ בּוֹ חֶשְׁבּוֹן, וְלֹא יָדַע כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּמָּה חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ - הֲרֵי הַשֻּׁתָּפוּת קַיֶּמֶת עֲדַיִן, וּמַשְׁבִּיעִין זֶה אֶת זֶה.

44) תשובת הגאונים (מגדל־עוז וכסף־משנה). 45) כלומר, ידעו שיש כסף בכיס, אף שלא ידעו הסכום, כיון שבמעות יכול כל אחד לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ט (אור־שמח). 46) למעלה פ"ה שם. 47) בכ"י תימן: כל השותפות. 48) [כלומר: ולפיכך לא חלקו אותם. אבל אפילו אם ידעו משקלם, אם לא חלקו אותם – אין דינו כאילו חלקו, שהרי בפירות אין לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה בפ"ה שם].

ט. מִי[49] שֶׁתָּבַע אֶת חֲבֵרוֹ אַחַר חֲלַקָּה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי גִּלְגּוּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[50]. אֲבָל יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[51] סְתָם עַל מִי שֶׁגְּזָלוֹ כְּלוּם כְּשֶׁהָיָה שֻׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ וְלֹא יוֹדֶה בַּמָּה שֶׁגָּזַל.

49) רי"ף שם. 50) למעלה הלכה ז. 51) תקנת הגאונים היא שיש להחרים, אף במקום שאין להשביע, וראה גם למעלה פ"ג הלכה יא.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) המשך דין שבועת השותפין.

א. שֻׁתָּף[2] שֶׁטָּעַן עַל חֲבֵרוֹ שֶׁכָּךְ הָיָה תְּנַאי בֵּינֵיהֶם, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא הָיָה תְּנַאי זֶה מֵעוֹלָם; אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁהַקֶּרֶן שֶׁלִּי הָיָה כָּךְ וְכָךְ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ אֶלָּא פָּחוֹת[3] מִזֶּה; אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁכְּבָר נָתַתִּי לְךָ הַשֻּׁתָּפוּת, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי; אוֹ שֶׁסְּחוֹרָה זוֹ מִשֶּׁלִּי הָיָה, וְהַלָּה אוֹמֵר: מִשֶּׁל אֶמְצַע; וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּטְעָנוֹת אֵלּוּ[4] - הָרְשׁוּת בְּיַד הַתּוֹבֵעַ בִּשְׁבוּעָה[5]. כֵּיצַד? אִם רָצָה הַתּוֹבֵעַ שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע הַשֻּׁתָּף שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין, וַיַּשְׁבִּיעוּ הֶסֵּת[6] עַל הַטַּעֲנָה שֶׁכּוֹפֵר בָּהּ וְאוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעוֹ; וְאִם רָצָה - מְגַלְגֵּל[7] עָלָיו כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בִּשְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין[8], וּמַשְׁבִּיעוֹ בִּטַעֲנַת סָפֵק: שֶׁלֹּא גָזַלְתָּ כְּלוּם כָּל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת, וְשֶׁהָיָה בֵּינֵינוּ תְּנַאי כָּךְ, וְשֶׁזּוֹ הַסְּחוֹרָה שֶׁלְּךָ, וְשֶׁנָּתַתָּ לִי כָּךְ וְכָךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) תשובת הגאונים (מגדל־עוז). 3) ובאופן שלא יהיה הנתבע מודה במקצת, כגון שאת חלקו הוודאי כבר קיבל התובע, והדיון הוא על החלק הנשאר בידי הנתבע, ובו הוא כופר הכל, וראה סמ"ע סימן צג, ס"ק כא. 4) שהן טענות ודאיות, ואינן מסוג החששות שעליהן חלה שבועת השותפין, וחייבים עליהן שבועת היסת מדרבנן. 5) ראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יד, שהטוען חבירו שתי טענות ונתחייב לו שתי שבועות, אחת קלה ואחת חמורה, אין משביעין אותו שתיהן, אלא משביעין אותו על החמורה ומגלגלים על־ידה את השנייה. וכאן שיש על התובע שבועת השותפין שהיא שבועת המשנה, ושבועת היסת שאינה אלא מדרבנן, היה בדין שישבע שבועת השותפין ויגלגל עליו שבועת היסת (אור־שמח). 6) כדין כל כופר בכל. [שכך נוח לו לתובע, שעיקר השבועה יהיה על הטענה הוודאית, אולי יפרוש הנתבע משבועה, מאחר שהתובע יודע כי הוא נשבע לשקר, ובאופן זה מוכרח הוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לומר שאינו חושד בשותף כי גזל ממנו שתי כסף, ראה למעלה פ"ט הלכה ב ורדב"ז כאן. ועיין אור־שמח]. 7) משביעו על הטענות האמורות דרך גלגול שבועת השותפין. 8) שהיא חמורה משבועת היסת, וראה למעלה הערה ג.

ב. הַתּוֹבֵעַ[9] שֶׁתָּפוֹ לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין, הַנִּתְבָּע אוֹמֵר: כְּבָר חָלַקְנוּ וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי כְּלוּם[10], וְהַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר: עֲדַיִן לֹא חָלַקְנוּ וְלֹא עָשִׂינוּ חֶשְׁבּוֹן[11], אוֹ שֶׁאָמַר הַתּוֹבֵעַ: חָלַקְנוּ עַל מְנָת שֶׁאַשְׁבִּיעַ אוֹתְךָ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין בְּכָל עֵת שֶׁאֶרְצֶה, וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁבַּעְתָּ, וְאַתָּה מַדְחֶה אוֹתִי מִיּוֹם לְיוֹם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[12]. אֲפִלּוּ אָמַר הַנִּתְבָּע: כֵּן חָלַקְנוּ, וְנִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי, וְזֶה הַנִּשְׁאָר אֵינוֹ אֶלָּא חוֹב שֶׁזִּקַּפְתּוֹ עָלַי, אוֹ פִּקָּדוֹן הִנַּחְתָּ אֶצְלִי[13], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁהָיָה שֶׁתָּפוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק. וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ הֶסֵּת שֶׁכְּבָר חָלְקוּ אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּתְּפוּ מֵעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. לְפִי שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין הֶסֵּת וְאֵין מְגַלְגְּלִין אֶלָּא אִם טָעֲנוּ דָּבָר שֶׁאִם יוֹדֶה בּוֹ יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם מָמוֹן[14]; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה בּוֹ אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבָּע עָלָיו וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים בַּעֲלֵי הוֹרָאָה.

9) רי"ף פרק כל הנשבעין. 10) ולאחר שחלקו – אין עוד שבועת השותפין, למעלה פ"ט הלכה ז. 11) ואינו תובע ממנו אלא שבועת השותפין בלבד. 12) שיש כאן ספק ספקא, ששבועת השותפין גופה היא ספק, וכאן ספק חדש אם יש מקום עוד לשבועת שותפין זו. 13) והשותפות איננה קיימת עוד. 14) [ובשבועה דאורייתא נאמר (שמות כב, י) "ולקח בעליו ולא ישלם", והוא־הדין לשבועה דרבנן].

ג. טָעַן[15] שֶׁעֲדַיִן שֻׁתָּפִי אַתָּה וְנִשְׁאַר לִי אֶצְלְךָ כָּךְ וְכָךְ[16], וְזֶה אוֹמֵר: כְּבָר חָלַקְנוּ וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי כְּלוּם, אוֹ לֹא הָיִיתָ שֻׁתָּפִי מֵעוֹלָם - חֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע הֶסֵּת[17] שֶׁאֵין לוֹ בְּיָדוֹ כְּלוּם, וּמְגַלְגֵּל עָלָיו: שֶׁלֹּא גְּזַלְתַּנִי כְּלוּם מֵעוֹלָם[18]; וְאֵינוֹ מְגַלְגֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא הָיָה שֻׁתָּפוֹ אוֹ שֶׁכְּבָר חָלַקְנוּ, מִן הַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ[19].

15) רי"ף שם, וכ"ה בתשובות הגאונים (מגדל־עוז). 16) והיא טענה ודאית. 17) כדין כופר בכל, על טענה ודאית. 18) שזוהי תביעת ממון. וראה למעלה פ"ט הלכה ז שאע"פ שחלקו, מגלגלים עליו שבועה ממקום אחר. 19) למעלה הלכה ב.

ד. טָעַן[20] שֶׁעֲדַיִן שֻׁתָּפִין אֲנַחְנוּ וְיֵשׁ לִי לְהַשְׁבִּיעֲךָ בְּטַעֲנַת סָפֵק, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא נִשְׁתַּתַּפְנוּ מֵעוֹלָם[21], וְהֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהָיָה שֻׁתָּפוֹ, וְחָזַר הַנִּתְבָּע אַחַר כָּךְ וְאָמַר: חָלַקְנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁחֲרֵי הֶחֱזִיק כַּפְּרָן[22] לִשְׁבוּעָה זוֹ, וְיִשָּׁבַע[23] שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

20) רי"ף שם. 21) שאם היה טוען: נשתתפנו וחלקנו, היה פטור משבועה, כמבואר למעלה הלכה ב־ג (רדב"ז). 22) שהאומר לא השתתפתי – כאומר לא חלקתי, ועל השותפות עצמה הרי יש עדים, וכאילו יש עדים שעדיין הם שותפים (סמ"ע סימן צג ס"ק כ). 23) ואע"פ שהוא חשוד לשקר ביחס לשותפות – אין זה חשוד על גזילת ממון, שיתכן והיה שותף ולא נשאר בידו כלום (סמ"ע שם).

ה. רְאוּבֵן[24] שֶׁהִטִּיל לַכִּיס[25] אַרְבַּע מֵאוֹת דִּינָרִים, וְהִטִּיל שִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וְנִשְׁתַּתְּפוּ[26], וְנָשְׂאוּ וְנָתְנוּ בְּיַחַד, וַחֲרֵי הַמָּמוֹן כֻּלּוֹ בְּיַד רְאוּבֵן, וְטָעַן רְאוּבֵן שֶׁפָּחַת מִן הַקֶּרֶן חֲמֵשׁ מֵאוֹת דִּינָרִין[27] - אֵין אוֹמְרִים: יִשְׁבַּע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין שֶׁפִּחָתוֹ כָּךְ, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן חֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ[28]; אֶלָּא יִשְׁבַּע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין שֶׁפִּחָתוֹ[29], וְיֵלֵךְ בַּמָּנֶה שֶׁבְּיָדוֹ בִּלְבַד, וְלֹא יְשַׁלֵּם שִׁמְעוֹן כְּלוּם. טָעַן רְאוּבֵן, שֶׁשִּׁמְעוֹן יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי[30] בִּפְחָת זוֹ[31] שֶׁפִּחָתוֹ[32] - יְגַלְגֵּל עַל שִׁמְעוֹן[33] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי סְכוּם הַפְּחָת הַזֶּה. וְאִם לֹא נִתְעַסֵּק שִׁמְעוֹן בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ כְּלָל[34] - יִשְׁבַּע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת[35] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי בְּזֶה הַהֶפְסֵד, וְיִפָּטֵר. וְלֹא עוֹד[36], אֶלָּא אִם הָיָה זֶה הַמָּנֶה[37] הַנִּשְׁאָר בְּיַד שִׁמְעוֹן - חוֹלְקִים אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה[38]. שֶׁאֵין[39] הַשֻּׁתָּף מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין כְּדֵי שֶׁיִּשְׁבַּע וְיִטֹּל מַה שֶּׁבְּיַד חֲבֵרוֹ; אֶלָּא נִשְׁבָּע וְנִפְטָר, אוֹ נוֹטֵל מִדָּבָר שֶׁהוּא תַּחַת יָדוֹ. וְהַזָּהֵר בְּדִין זֶה, שֶׁכְּבָר טָעוּ בּוֹ בַּעֲלֵי הוֹרָאָה.

24) גאונים (מגדל־עוז). 25) של שותפות. 26) ולדעת רבינו למעלה (פ"ד הלכה ג) – אע"פ שאין השקעתם שוה, השבר או הפחת ביניהם בשוה, והראב"ד מודה בשכר וחולק בפחת. 27) שנמצא שכל אחד מהם צריך להפסיד מאתיים וחמשים דינרים. 28) שאף ששמעון צריך לשלם מחצית מן ההפסד כדין שותף שמשתתף במחצה שכר ומחצה הפסד, "אין השותף מן הנשבעין ונוטלין כדי שישבע ויטול מה שביד חבירו" כמו שכתב רבינו להלן בסוף ההלכה. 29) כאן לא הוסיף רבינו "כך", שאינו נשבע על כל הסכום, אחרי שאינו מקבלו כולו, ונראה כאילו נשבע על שקר. וכן מצאתי בדין "שנים אוחזים בטלית" וכו' בבא־מציעא ה: (כסף־משנה, וראה בסמ"ע סימן צג ס"ק כד). 30) שאם אין ראובן טוען כן, שברור לו, ששמעון יודע על הפחת, ברור הדבר ששמעון אינו יודע, שהרי לא היה שמעון בשעה שנתעסק, ומכיון שהוא עצמו מודה ששמעון אינו יודע אין צורך להשביעו (ש"ך שם ס"ק טו). 31) בכ"י תימן: "בפחת זה". 32) ותובע את החמישים הנותרים. 33) מתוך שבועת השותפין שהיא חמורה, ראה למעלה הערה ג. 34) שאז אין מקום לשבועת השותפין. 35) כדין כל התובע חבירו טענת 'ברי', והנתבע אומר: איני

מוקדרה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יודע אם אני חייב לך (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 36) כלומר, לא רק שאין מוציאין בשבועת השותפין מכיסו של השותף, אלא שלפעמים מעכב זה מממון השותפים כגון שהוא בידו, ואף זה בכלל מה שנאמר, שאין השותף מהנשבעין ונוטלין (סמ"ע שם ס"ק כח). 37) הוא מאה דינרים. 38) שמה שנשאר, אף שהוא ביד אחד מהם, הרי הוא מהשותפות, והוא כאילו מונח ברשות שניהם, ויש לשניהם חלק שוה (סמ"ע שם). 39) הוא טעם גם למה שנאמר בתחילת ההלכה.

ו. טָעַן[40] שִׁמְעוֹן, שֶׁיֵּשׁ לְלֵוִי עָלָיו[41] חוֹב בְּזוֹ הַשֻּׁתָּפוּת מָנֶה: אִם הָיָה בְּיָדוֹ כְּדֵי הַחוֹב וְהָיָה יָכוֹל לִתְּנוֹ לְלֵוִי - נֶאֱמָן[42], וְנוֹתְנִין הַחוֹב וְאַחַר כָּךְ מְחַשְּׁבִין[43]; וְאִם אֵין בְּיָדוֹ לִתֵּן - אֵינוֹ נֶאֱמָן[44] לְהוֹצִיא[45] מִיַּד רְאוּבֵן[46] אוֹ מִן הַסְּחוֹרָה הַיְדוּעָה לַשֻּׁתָּפוּת, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הֵם עוֹשִׂין שִׁמְעוֹן וְלֵוִי עַל נִכְסֵי רְאוּבֵן. אֲפִלּוּ הָיְתָה הַמִּלְוָה בִּשְׁטָר[47] - אֵין רְאוּבֵן[48] חַיָּב לְשַׁלֵּם מִמֶּנָּה כְּלוּם. אֲבָל אִם טָעַן שִׁמְעוֹן, שֶׁרְאוּבֵן יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי[49] שֶׁזֶּה הַחוֹב שֶׁעָלַי מֵחֲמַת הַשֻּׁתָּפוּת הוּא, וְהַחוֹב אֶצְלֵנוּ הוּא - יִשָּׁבַע רְאוּבֵן הֶסֵּת אוֹ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁחוֹב זֶה אֶצְלֵנוּ, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן הַחוֹב מִשֶּׁלּוֹ. וְכֵן אִם יָצָא שְׁטַר חוֹב עַל לֵוִי בְּשֵׁם שִׁמְעוֹן בְּמֵאָה דִינָרִין מִמָּמוֹן[50] הַשֻּׁתָּפוּת, וְאָמַר שִׁמְעוֹן: נִפְרַעְתִּי וְהֶחֱזַרְתִּי לַכִּיס[51], אוֹ שֶׁאָמַר שִׁמְעוֹן: קָבַעְתִּי לוֹ זְמַן לְשָׁנָה אוֹ לִשְׁתַּיִם - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הוּא עוֹשֶׂה עַל נִכְסֵי רְאוּבֵן. וְכֵיצַד דָּנִין בְּדִין זֶה? לֵוִי כְּבָר נִפְטַר בְּהוֹדַאַת שִׁמְעוֹן, וְאִם לֹא הֵבִיא שִׁמְעוֹן[52] רְאָיָה - יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ[53], וְיִתְבַּע אֶת לֵוִי בְּסוֹף זְמַן שֶׁאָמַר[54]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

40) תשובת הגאונים (מגדל־עוז). 41) על שמעון, ואין לשמעון ראיה שיש כאן חוב, והחוב הוא על השותפים. ומן הביטוי "עליו", נראה שאף שיוצא שטר־חוב עליו, על שמו של שמעון, אין לו ראיה שהחוב אינו עליו, אלא על השותפות. 42) אחרי שיש בידו כדי החוב, הרי כאילו הכסף ברשותו והוא בעלים עליו. או מפני שבידו היה לתת מקודם את החוב ללוי, טרם שסיפר עליו. 43) אחרי סילוק החוב, עושים חשבון של ההון הנשאר לחלוקת השותפות. 44) אחרי שאין בידו ראיה. 45) ודינו כדין כל מוציא מחבירו. 46) היינו, מחלקו של ראובן. שאילו מחלקו הוא, בוודאי נאמן. וזה בהתאם לשיטת רבינו, שהשותף חייב מכיסו לכסות את חלקו בהפסד. 47) והיא כתובה על שמעון ולא על השותפות. 48) אבל שמעון חייב לשלם את חלקו, אחרי שהודה. 49) ראה למעלה הערה כח בשם הש"ך. 50) שאף שהשטר הוא על שמו של שמעון, הרי כתוב בו מפורש שההלוואה ניתנה מממון השותפים. והמדובר כשהשטר בידי ראובן, וראה להלן. 51) לאוצר השותפות. 52) המדובר כשהשטר בידי ראובן, כנ"ל, ולפיכך אינו נפטר אלא מחלקו של שמעון, שאין ראובן גובה ממנו תחילה אלא אם אין לו לשמעון לשלם, ואם השטר בידי שמעון – נפטר לוי גם מחלקו של ראובן, שהרי יש לשמעון "מיגו" שהיה יכול להעלים את השטר (כסף־משנה). 53) ואם אין לו – יתבע מלוי (כסף־משנה). 54) היינו כשטוען: "קבעתי לו זמן לשנה או לשתים", אבל אם טען "נפרעתי" – אינו יכול לתבוע את לוי כלל (סמ"ע סימן צג ס"ק לא).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון כ"ח כסלו ~

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר אדם שנטמא במת והיזה עליו כמה הוא השיעור הצריך ליגע בו, נתכוון להזות על שני כלים או על שני בני אדם כאחת והיזה על האחד ונפל ממנו לאחר, היזה על שני כלים ונסתפק לו אם היזה על שניהם כאחת, הכלים שהם חיבור לטומאה ולהזייה או לזה ולא לזה או חיבור לטומאה ולא להזייה.

א. אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֻזָּה עָלָיו - כֵּיוָן שֶׁנָּגַע כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי הַנִּדָּה בְּכָל מָקוֹם מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ שֶׁל טָמֵא עָלְתָה לוֹ הַזְיָיה[2]. אֲפִלּוּ נָפְלָה הַהַזָּאָה עַל רֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ אוֹ עַל רֹאשׁ שְׁפָתוֹ. אֲבָל אִם נָגְעָה בִּלְשׁוֹנוֹ - אֵינָהּ כְּלוּם[3]; אַף עַל פִּי שֶׁהַלָּשׁוֹן כָּאֵיבָרִים שֶׁבַּגָּלוּי לְעִנְיַן טֻמְאָה[4], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[5], אֵינָן כָּאֵיבָרִים שֶׁבַּגָּלוּי לְעִנְיַן הַזָּאָה וּטְבִילָה. וְכֵן כְּלִי[6] שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֻזָּה עָלָיו - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְגוּפוֹ שֶׁל כְּלִי כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי הַנִּדָּה עָלְתָה לוֹ הַזָּאָה.

2) כרבא (זבחים צג, א), שמפרש דעתם של חכמים שהזאה אינה צריכה שיעור. ופירשו שם בגמרא, שבכלי צריך להיות כשיעור טבילת ראשי גבעולים של האזוב (וכן כתב רבינו לקמן בפט"ו ה"א), אבל על הטמא מספיקה טיפה כל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהיא. 3) מפני שאינה מקום גלוי. מחלוקת רבי ורבנן בקידושין כה, א ופסק כחכמים. 4) דברי עולא שם. 5) בפ"א מהלכות טומאת מת ה"ג. 6) פרה פי"ב מ"ב: "מזין על האדם ועל הכלים אפילו הן מאה".

ב. שְׁנֵי כֵּלִים[7] אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת וְהִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן, וְנָטְפוּ הַמַּיִם מֵעַל הָרִאשׁוֹן עַל הַשֵּׁנִי - חֲרֵי הַשֵּׁנִי בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיִּפְּלוּ עָלָיו הַמַּיִם מֵהַזָּיַת הַמַּזֶּה, לֹא מִן הַתַּמְצִית[8]. הִזָּה עַל שְׁנֵי כֵּלִים וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם הִזָּה עַל שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד אוֹ מֵחֲבֵרוֹ נִמְצָה עָלָיו - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[9].

7) דין זה יוצא מהבבא השניה שבהלכה זו, שמקורה במשנה פרה פי"ב, ב. 8) המתמצים ממקום אחר, לא מן האזוב. 9) שספק הזאה אינה מוציאה מידי ודאי טומאה, ואנו אומרים: העמד טמא על חזקתו (ראה למעלה פי"א ה"ד).

ג. מַחַט[10] שֶׁנְּתוּנָה עַל הַחֶרֶשׂ[11] וְהִזָּה עָלֶיהָ, סָפֵק עַל הַמַּחַט הִזָּה סָפֵק מִן הַחֶרֶשׂ נִמְצָה עָלֶיהָ - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[12].

10) שם. 11) וכלי חרס אין לו הזאה. 12) שלוש בבות במשנה זו, ובכולן המדובר בספק הזאה: א. ספק מן החוט, ספק מן האזוב (ראה למעלה פי"א מ"ד); ב. שני כלים; ג. מחט על החרס. ונשנו בסדר "לא זו אף זו", כל בבא מוסיפה על קודמתה. לא רק בחוט, שהספק הוא אם בכלל נפלה הטיפה מן האזוב, אלא גם בשני כלים, שבוודאי נפלה הטיפה מן האזוב והגיעה גם לכלי השני - פסולה. ויותר מזה, לא רק בשני כלים שהטיפה שנפלה על כלי אחד נעשית מצוותה ואינה ראויה יותר להזאה, אלא אפילו במחט על החרס, שאפילו אם נפלה על החרס לא נעשית מצוותה, ואפשר לחשוב שאפילו ניתזה מן החרס ונפלה על המחט היא כשרה, משמיעה אותנו המשנה שהיא פסולה, מפני שההזאה צריכה לבוא ישר מן האזוב על הכלי הטמא (תפארת ישראל).

ד. כֵּלִים[13] הַמְּפֻצָּלִין[14] שֶׁמְּחֻבָּרִין זֶה לָזֶה בְּמַסְמְרִים, כְּגוֹן מַסְפֹּרֶת[15] שֶׁל פְּרָקִים[16] וְאִיזְמֵל שֶׁל רְהִיטְנֵי[17] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן: בִּשְׁעַת מְלָאכָה[18] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה[19], שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה[20] - אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה. כֵּיצַד הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה? שֶׁאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה - נִטְמָא הַשֵּׁנִי[21], וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה - עָלְתָה הַזָּיָה לִשְׁנֵיהֶן, וּכְאִלּוּ הֵן גּוּף אֶחָד. וְכֵיצַד אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּיָה? שֶׁאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ, וְאִם נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן וְהִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - לֹא טָהֵר חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין. וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[22] גָּזְרוּ, שֶׁיִּהְיוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וּלְעוֹלָם אִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן - לֹא טָהֵר חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁיַּזֶּה גַּם עָלָיו. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ חִבּוּר לְטֻמְאָה וְאֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּיָה - אֵין זֶה אֶלָּא גְּזֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם[23], עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

13) שבת מח, ב. 14) חלקי הכלי מתפרקים, ובשעת מלאכה החלקים מחוברים. 15) מספריים. 16) חלקים. 17) רש"י מפרש "דפוס של עץ שמכניסים בו איזמל, ובו מחליקים את הקרשים" (מעצד). אולם רבינו מתכוון כנראה לכלי אחר, שהרי כתב: "שמחוברים זה לזה במסמרים" ומעצד אין חלקיו מחוברים במסמרים. 18) בזמן שהאדם משתמש בהם. 19) מבואר לקמן. 20) ואפילו כשהפרקים מחוברים. 21) כאילו נגע הוא בטומאה. 22) כרבא, שם מט, א. 23) שמן התורה אין הבדל בין חיבור לטומאה ובין חיבור להזאה, וכל מה שהוא חיבור לטומאה הוא חיבור להזאה.

ה. שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁחִבְּרָן עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּגוּף אֶחָד, כְּגוֹן שֶׁתָּפַר שְׁנֵי בְּגָדִים אוֹ שֶׁתֵּי יְרִיעוֹת - חֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה[24] וּלְהַזָּאָה[25], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּכְלִי אֶחָד[26].

24) לחומרא. 25) לקולא, אפילו מדרבנן. 26) ראה ההלכה הבאה.

ו. שְׁלַל[27] הַכּוּבְסִין[28] וְהַבֶּגֶד שֶׁהוּא תָּפוּר בְּכִלְאַיִם[29] וְהֵן עוֹמְדִין לְהַתִּירָן[30] - אֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּיָה[31], וַחֲרֵי הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה. וְכֵן הַסַּלִּים[32] שֶׁבַּקַּנְתָּל[33], וְהַמִּטָּה שֶׁל טַרְבָּל[34], וְקֶרֶן שֶׁל כְּלִיבָה[35], וְקַרְנַיִם שֶׁל יוֹצְאֵי דְרָכִים[36], וְשַׁלְשֶׁלֶת הַמַּפְתְּחוֹת[37] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּאָה; אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיִּגְּעוּ הַמַּיִם מִן הַמַּזֶּה בְּכָל סַל וָסַל, וּבְכָל מַפְתֵּחַ וּמַפְתֵּחַ, וּבְכָל קֶרֶן וָקֶרֶן, וּבְכָל קוֹרָה וְקוֹרָה מִמִּטָּה זוֹ הַמְּפֻצֶּלֶת.

27) תפירה שנעשתה לזמן קצר. 28) דרכם של כובסים לחבר בגדים קטנים עם גדולים, כדי שלא יאבדו אגב כביסה או כדי שלא להחליפם בבגדים של אחרים. 29) שעטנז, צמר ופשתים יחדיו, כגון שתפר בגדי צמר בחוט פשתן. 30) מפני האיסור, ולפיכך אין זה חיבור גמור. ואף־על־פי שהתפירה כשהיא לעצמה היא בת קיימא. 31) אם הזה על אחד מהם לא נטהר השני, ואף־על־פי שלטומאה הם חיבור. 32) פרה פי"ב מ"ט. 33) סלים גדולים קשורים יחד, ומובילים בהם פירות על גבי חמורים, והם תלויים אחד מימין החמור והשני משמאלו (ר"ש שם. וכנראה גם רבינו בפירושו התכוון לכך, אלא שקיצר). 34) כלי לדוש בו תבואה, והוא מחובר מכמה חלקים מתפרקים. 35) מיטת מתים שרגליה מתפרקות, והרגל נקראת "קרן" (רבינו בפירושו). 36) כלים בתבנית קרן עשויים חוליות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חוליות, ומשתמשים בהם לשתייה. 37) שתלויים בהם כמה מפתחות.

ז. הַמְחַבֵּר[38] שָׁלֹשׁ כְּסָתוֹת[39] שֶׁל צֶמֶר, וְשֵׁשׁ שֶׁל פִּשְׁתָּן, אוֹ שְׁלֹשָׁה סְדִינִים, אוֹ שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִטְפָּחוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה[40]; יָתֵר מִכָּאן[41] - חִבּוּר לְטֻמְאָה[42] וְלֹא לְהַזָּאָה[43]. חָלוּק אֶחָד וְטַלִּית אַחַת וּקְלוּבְקָרִין אֶחָד - הֲרֵי הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה, אֲפִלּוּ הָיוּ אֲרֻכִּין בְּיוֹתֵר אוֹ רְחָבִין בְּיוֹתֵר, כֹּל שֶׁהֵן[44]. וְאֵי זֶהוּ קְלוּבְקָרִין? זֶה שְׁנֵי בְּגָדִים שֶׁמַּנִּיחִין צֶמֶר גֶּפֶן בֵּינֵיהֶן וְתוֹפְרִין אוֹתָן כְּאַחַת וְעוֹשִׂין מֵהֶן חָלוּק לִימוֹת הַגְּשָׁמִים.

38) כלים פכ"ט מ"ב. 39) בגד עב שמתכסים בו מפני הקור. 40) דינם כבגד גדול אחד, כמו בהלכה ה. 41) אם חיבר יותר מהמספר האמור כאן. 42) לחומרא, כדין התורה. 43) אין רגילים לחבר כל־כך הרבה בגדים ביחד, ומפני כך יפרידו אותם. וגזרו חכמים שלא תספיק הזאה על בגד אחד, כמו בשלל הכובסים. משמע, שההזאה מועילה רק לאותו בגד שעליו הזה, וכל האחרים - אפילו המספר הקבוע בראש הלכה זו - לא נטהרו. 44) כל גודל שהוא.

ח. כִּסּוּי[45] הַמֵּחַם[46] שֶׁמְּחֻבָּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת[47]: הִזָּה עַל הַמֵּחַם - טָהַר הַכֵּל[48]; הִזָּה עַל הַכִּסּוּי - לֹא טָהַר הַמֵּחַם[49] עַד שֶׁיַּזֶּה עָלָיו.

45) פרה פי"ב ה"י. 46) כלי גדול לחמם בו מים. 47) למיחם. 48) מפני שהמיחם הוא עיקר הכלי, והכיסוי טפל לו. כבית־הלל שם. 49) בזה גם בית־הלל מודים.

ט. הַזּוּג[50] וְהָעִנְבָּל[51] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה, וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן - טָהֲרוּ שְׁנֵיהֶן[52].

50) שם מ"ט. 51) הלשון של הפעמון המתנועע, ודופק על הזוג המקיפו. 52) מפני שהם כלי אחד ואין מפרידים אותם.

י. הַטָּוִי[53] שֶׁטָּווּם בּוֹ הַפִּשְׁתִּים אוֹ שׁוֹזְרִין בּוֹ הַחֲבָלִים - שְׁלֹשָׁה גּוּפִין יֵשׁ בּוֹ: הָעֵץ שֶׁמְּלַפֵּפִין עָלָיו הַטָּווּי, וְהוּא הַנִּקְרָא כּוּשׁ[54]; וְהַנְּחֹשֶׁת אוֹ הַבַּרְזֶל שֶׁבְּרֹאשׁ הָעֵץ, וְהוּא הַנִּקְרָא צִנּוֹרָא, שֶׁבָּהּ פּוֹתְלִין וְטוֹוִין; וְהָרְחַיִם שֶׁבְּאֶמְצַע הַכּוּשׁ, וְהִיא הַנִּקְרֵאת פִּקָּא[55]. הַכּוּשׁ שֶׁפּוֹתְלִין בּוֹ[56] הַחֲבָלִים שֶׁנִּטְמָא - לֹא יַזֶּה[57] עַל הַפִּקָּא שֶׁלּוֹ וְלֹא עַל הַכּוּשׁ[58], אֶלָּא עַל הַצִּנּוֹרָא[59]; וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן - טָהַר הַכֹּל. וְשֶׁל פִּשְׁתָּן[60] - מַזֶּה עַל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן לְכַתְּחִלָּה, שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן חִבּוּר.

53) שם מ"ח. 54) לפעמים משתמש רבינו במונח כוש לפלך בשלימותו, וכן במשנה, אבל בעיקרו הוא מגדיר את העץ בלבד. 55) בפירושו לכלים פ"ט מ"ז, כותב רבינו שהפיקה היא בראש הכוש. פירוש, בראשו השני של הכוש, וכן פירשו כל מפרשי המשנה כאן. 56) כאן הכוונה לפלך בשלימותו. 57) לכתחילה. 58) העץ שמלפפים עליו. 59) שהיא עיקר הכלי. 60) חלקי הפלך שטווים בו פשתן, הם יותר מהודקים מאשר חלקי הכלי ששזורים בו חבלים.

יא. עוֹר[61] שֶׁל עֲרִיסָה[62] שֶׁהוּא מְחֻבָּר לְפִקּוֹת[63] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה[64]. הַמַּלְבֵּן שֶׁל מִטּוֹת[65] - אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּאָה[66].

61) שם. 62) רגילים היו לעשות שוליים של עור למיטות של תינוקות, ועניבות יוצאות מצידיהם, וכעין כפתורים היו תלויים בדפנות העריסה ליד השוליים ומחברים אליהם את העניבות. ולפעמים, כשהשוליים מלוכלכים ביותר, מורידים את השוליים כדי לנקותם. 63) לכפתורים. 64) מפני שהכול כלי אחד, ואין מורידים את העור אלא במקרים יוצאים מן הכלל, ובהפסק זמן רב. 65) רבינו מפרש במשנתנו שמלבן הוא "מרובע של עץ מורכב למעלה מן המיטה". בהלכות כלים פרק ד הלכה ב, מבוארת תבנית המיטה וחלקיה. ראה שם. 66) מפני שחיבורו רופף, וכשמזיזים את המיטה מורידים את המלבן. [הר"ש מפרש שמלבנות מונחים תחת כרעי המיטה].

יב. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים[67] הַקְּדוּחוֹת[68], כְּגוֹן נְצַב הַסַּכִּין וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהַנְּצָב נָקוּב וְהַבַּרְזֶל נִכְנָס בּוֹ - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה. אֲבָל הַיְדוֹת הַחֲרוּקוֹת, כְּגוֹן עֵץ הַחֲנִית, שֶׁהָעֵץ נִכְנָס בַּבַּרְזֶל - אֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּאָה[69].

67) שם. 68) מלשון מקדח. יש בהן חור עמוק, וקצה הכלי תחוב בו. 69) הקדוחות מהודקות יותר ואין רגילים לנתקן, והחרוקות מתנתקות בנקל.

~ יום שני כ"ט כסלו ~

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שמעלות יתרות עשו בטהרת החטאת ומה הן, הכל נאמנין על טהרת חטאת מפני חומרתה.

א. מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת[2] עָשׂוּ בְּטָהֲרַת הַחַטָּאת[3]: שֶׁהָאָדָם הַטָּהוֹר, אֲפִלּוּ טָבַל לְקֹדֶשׁ וְעוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת[4] וְלֹא לִשְׂרֵפַת הַפָּרָה וְלֹא לְמִלּוּי הַמַּיִם וְלֹא לְקַדְּשָׁן[5] וְלֹא לְהַזּוֹת עַד שֶׁיִּטְבֹּל לְשֵׁם חַטָּאת וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה טָהוֹר לְחַטָּאת. וְכֵן הַכֵּלִים, אֲפִלּוּ מִזֶּרֶק שֶׁבַּעֲזָרָה, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת עַד שֶׁיִּטְבִּילוּהוּ לְשֵׁם חַטָּאת. וְכֵן כָּל הָאֳכָלִין וְכָל הַמַּשְׁקִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין, הֲרֵי הֵן לְעִנְיַן חַטָּאת כָּאֳכָלִין וּמַשְׁקִין הַמְטַמְּאִין.

2) דרגות טהרה יוצאות מן הכלל. 3) טהרת פרה אדומה. 4) לשחיטה, קבלת הדם והזאתו. 5) לתת את אפרה במים חיים על־מנת להזות מהם על הטמאים. מקור הלכה זו, בחגיגה כ, א.

ב. כָּל כְּלִי[6] הָרָאוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב, אַף עַל פִּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַבֵּי הַקֹּדֶשׁ, הֲרֵי הוּא לְגַבֵּי חַטָּאת כְּמִדְרַס הַזָּב[7] עַד שֶׁיַּטְבִּילוּהוּ לְשֵׁם חַטָּאת. יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגֻּדָא[8] הָיָה אוֹכֵל בְּטָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ כָּל יָמָיו, וְהָיָה מִטְפַּחְתּוֹ כְּמִדְרַס הַזָּב לְעִנְיַן הַחַטָּאת[9].

6) שם. 7) המונח "מדרס" כולל משכב, מושב, מרכב ומדרס, ודיניהם מפורשים בהל' מטמאי משכב ומושב. 8) מגדולי התנאים. 9) היה מקפיד על מאכלי חולין שלו שיהיו טהורים, כטהרת דברים קדושים.

ג. כָּל[10] וְלַד הַטֻּמְאוֹת[11], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם וְלֹא כֵּלִים אֲפִלּוּ לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[12] - הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים לְחַטָּאת. לְפִיכָךְ אָמְרוּ[13]: הַמְקַדֵּשׁ[14] אֶת מֵי חַטָּאת לֹא יִנְעַל אֶת הַסַּנְדָּל, שֶׁמָּא יִפְּלוּ מַשְׁקִין[15] עַל הַסַּנְדָּל וְנִמְצָא הַסַּנְדָּל טָמֵא, שֶׁכָּל הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין הֵן לְגַבֵּי הַחַטָּאת, וְיִתְטַמֵּא זֶה הַמְקַדֵּשׁ בִּנְגִיעָתוֹ בַּסַּנְדָּל[16], וְנִמְצְאוּ מֵי חַטָּאת טְמֵאִים[17].

10) פרה פ"ח מ"ב. 11) הנוגע באב הטומאה נקרא ראשון, והנוגע בו הוא שני, וכן הלאה. וכולם נקראים ולד הטומאה. 12) בהל' טומאת מת פ"ה ה"ז-ח. 13) במשנה, שם. 14) הנותן את האפר על המים. 15) שאינם טהורים לחטאת, ומטמאים אדם ובגדים לחטאת. ולמה לא חששו שמא יפלו משקין על בגדיו, מפני שדרכם של משקין ליפול על הסנדלים וקשה להזהר מזה (ע"פ פירושו של ה'ברטנורא' למשנה. ראה ראב"ד וכסף-משנה. וראה 'תוספות יום-טוב' במשנתנו). 16) אם תיפול הטיפה על רגלו, לא תטמא את האדם, שמשקין מטמאים כלים בנגיעה, אבל את האדם אינם מטמאים אלא-אם-כן נגעו בידיו (לקמן ה"י), והכלי שנטמא במשקין מטמא את האדם בכל נגיעה שהיא. "והרי הוא (האדם) אומר: מטמאיך לא טימאוני, ואתה טמאתני" (מליצת המשנה). 17) שאין מונים לחטאת ראשון ושני ושלישי (לקמן ה"ו).

ד. מִי שֶׁנִּטְמְאוּ יָדָיו[18] בִּלְבַד[19] בִּדְבָרִים הַמְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם, כְּגוֹן שֶׁנָּגַע בָּאֳכָלִין אוֹ בְּמַשְׁקִין וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא טְבִילַת יָדָיו[20] בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[21] - הֲרֵי נִטְמָא כָּל גּוּפוֹ לְעִנְיַן הַחַטָּאת וְצָרִיךְ טְבִילָה[22]. אֲפִלּוּ לֹא נִטְמְאַת אֶלָּא יָדוֹ אַחַת[23] - נִטְמָא כֻּלּוֹ, וַהֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[24].

18) שם פי"ב מ"ז. 19) וגופו לא נטמא. 20) לקודש צריכות טבילה בארבעים סאה. 21) בפ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ז. 22) טבילת כל הגוף. 23) בפרה פ"י מ"ב, שנינו: "הטהור לחטאת שנגע באוכלין ומשקין בידו – טמא", משמע אפילו בידו אחת. 24) לא נתבארה כוונתו, הרי בחטאת אין מונים ראשון ושני כלל, כמו שיתבאר בה"ו. ראה 'חזון איש' שהתבלט בזה, ולא מצא יישוב לתמיהה זו.

ה. כָּל הַטָּעוּן טְבִילָה[25], בֵּין מִן הַתּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵיהֶם, מְטַמֵּא[26] אֶת מֵי חַטָּאת[27] וְאֶת אֵפֶר הַחַטָּאת וְאֶת הַמַּזֶּה מֵי חַטָּאת בְּמַגָּע[28] וּבְמַשָּׂא[29]. וְכֵן מְטַמֵּא אֶת הָאֲזוֹב הַמֻּכְשָׁר[30], וְאֶת הַמַּיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ וַעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשׁוּ, וְאֶת הַכְּלִי הָרֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת. מְטַמֵּא כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ בְּמַגָּע אֲבָל לֹא בְּמַשָּׂא[31]. וְטָמֵא שֶׁנָּגַע בְּמִקְצָת אֵפֶר חַטָּאת - פָּסַל אֶת כֻּלּוֹ[32].

25) שם פי"א מ"ו. 26) אפילו אם טבל לקודש, אלא שלא התכוון לטהרת חטאת. 27) שניתן עליהם האפר. 28) אם נגע בהם. 29) אם הוא נשא אותם בלא נגיעה, כגון שהכלי עם מי החטאת היה מונח על דבר שאינו מקבל טומאה, והטמא הגביהו או הזיזו ממקומו. 30) שנרטב במשקין טהורים לחטאת, שאם נרטב במשקין שאינם טהורים לחטאת, כבר נפסל לפני נגיעת הטמא. 31) לא גזרו חומרת משא אלא על דברים המקודשים לחטאת, אבל לא למזומנים לחטאת טרם שנתקדשו. פסק כחכמים, שם. (טומאת משא האמורה בכל מקום, פירושה שהטהור נשא את הטומאה, אבל כשטמא נושא את הטהור מטמא בזב בלבד, כמו ששנינו בשבת פג, א "שלא מצאנו לו חבר בכל התורה כולה", אלא שמעלה יתירה עשו בחטאת). 32) עדויות, פ"ח מ"א.

ו. אֵין מוֹנִין[33] לְחַטָּאת רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנִין לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה שֶׁטָּבְלוּ לְשֵׁם חַטָּאת וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן, אֲפִלּוּ לֹא נִטְמָא אֶלָּא לְגַבֵּי חַטָּאת בִּלְבַד, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמְאַת יָדוֹ בִּלְבַד, וְנָגַע בַּחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - כֻּלָּן טְמֵאִין לְחַטָּאת. וְכֵן כֵּלִים[34] הַטְּהוֹרִים לְחַטָּאת שֶׁנִּטְמָא כְּלִי מֵהֶן, אֲפִלּוּ לֹא נִטְמְאוּ אֶלָּא אֲחוֹרָיו בִּלְבַד לְגַבֵּי חַטָּאת[35], כְּגוֹן שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין בַּאֲחוֹרָיו, וְנָגַע כְּלִי זֶה בִּכְלִי שֵׁנִי וְשֵׁנִי בִּשְׁלִישִׁי - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים כֻּלָּן לְגַבֵּי הַחַטָּאת, וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

33) פרה, פי"ב מ"ז. 34) שם מ"ח. (ראה 'תפארת ישראל' 'בועז' יד, שבכלים החמירו יותר מבאדם, שאדם שנגע בכלי שאינו טהור לחטאת אינו מתטמא אלא אם נגע בידיו, אבל אם נגע בגופו לא נטמא, וכלי מתטמא בכל נגיעה שהיא). 35) המילים "לגבי חטאת" מיותרות, ומקומן בסוף ההלכה לפני הפיסקה "אפילו הן מאה", ונכפלו כאן בטעות. אם נקיים הגירסא כמו שהיא לפנינו, אפשר לטעות ולפרש שגם לגבי חטאת לא נטמא תוכו כשנגעו באחוריו. ומשנתנו אומרת בפירוש: לגין של חטאת שנטמאו אחריו - נטמא תוכו.

ז. כָּל הָרָאוּי[36] לְהִתְטַמֵּא בְּמִדְרַס הַזָּב[37], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ[38], אִם הֱנִידוּ[39] הַטָּהוֹר לְחַטָּאת - נִטְמָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. וְכֵן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהֱנִיד אֶת הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת[40], אוֹ שֶׁהֱנִיד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֶת רֵקוֹ אוֹ אֶת מֵימֵי רַגְלָיו שֶׁל אָדָם זֶה[41] - נִטְמָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. אֲבָל כְּלִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִדְרָס - אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אֶלָּא אִם כֵּן נָגַע בּוֹ.

36) שם פי"א מ"א. 37) כלים המיוחדים לשכיבה, לישיבה ולרכיבה. פרטי דיניהם מבוארים בהל' משכב ומושב. 38) הר"ש מפרש משנתנו בטהור לתרומה, אבל הטהור לקודש אינו מטמא בלא נגיעה (ראה לקמן הערה נב, והשלמות שם). 39) הזיזו. במשנה שם שנינו: "כל הראוי לטמא מדרס – מדף לחטאת", ומפרש רבינו (וכן הר"ש) שאם הסיטו הטהור לחטאת, נטמא טומאת מדף. פירוש, טומאה קלה מדרבנן, מלשון המקרא (ויקרא כו, לז): "קול עלה נדף" (רבינו, בפירושו שם). 40) אע"פ שהוא טהור לקודש (ראה השלמות). 41) בתוספתא שם נאמר דין רוקו ומימי רגליו בשם רבי, ובטהור לתרומה. וסובר רבינו שהתרומה לאו דוקא, הוא־הדין לקודש.

ח. כְּלִי[42] הַטָּמֵא[43] בִּטְמֵא מֵת[44], אִם הֻנִּידוֹ הַטָּהוֹר לְחַטָּאת - נִטְמָא, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין טְמֵא מֵת מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[45]. כֵּיצַד? מַפְתֵּחַ שֶׁהוּא טְמֵא מֵת שֶׁהָיָה תָּלוּי בְּדֶלֶת וְסָגַר הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אֶת הַדֶּלֶת, הוֹאִיל וְהֵנִיד אֶת הַמַּפְתֵּחַ הַטָּמֵא - נִטְמָא[46]. וְכֵן אִם הֵסִיט אֶת הַשֶּׁרֶץ וְאֶת שִׁכְבַת זֶרַע[47] - הֲרֵי זֶה טָמֵא לְחַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[48].

42) שם. 43) טמא ממש. מדובר, בדבר שאינו ראוי למדרס. 44) מן התורה. בתוספתא שם, אנו שונים: "טמא שאמרו, טמא מת ולא טמא מדף". פירוש, הדין שהנדה מטמאה בלא נגיעה נאמר רק בטומאה דאורייתא ולא בטומאה קלה מדרבנן. 45) בפ"ה מהל' טומאת מת ה"ט. 46) ראה השלמות לה"ז. 47) תוספתא שם. בתוספתא שלפנינו כתוב: "ואת הנבילה". והגר"א מוחק את המילים האלו. ונראה שגם רבינו אינו גורסן, מפני שנבילה מטמא במשא אפילו חולין. 48) שרץ – לקמן בפ"ד מהל' אבות הטומאות ה"ב. שכבת זרע – שם ה"א.

ט. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת[49] שֶׁנָּגַע בִּכְלִים שֶׁהָיוּ לְמַעְלָה מִן הַזָּב[50] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, וְהֵן הַנִּקְרָאִין מַדָּף, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא[51] טָהוֹר לְקֹדֶשׁ[52] - נִטְמָא לְחַטָּאת[53]. וְכֵן כְּלִי הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּמַדָּף - נִטְמָא לְחַטָּאת.

49) שם מ"ב. 50) ולא נגע בהם הזב, כגון שהיו הרבה כלים מונחים עליו זה על גבי זה, ורק התחתון נגע בו ונטמא מן התורה. אבל העליונים לא נטמאו מן התורה, אבל חכמים גזרו עליהם טומאה משום שדומים לכלים שהזב שוכב עליהם, שכולם, אפילו מאה, טמאים מן התורה. וטומאה זו נקראת "מדף" (ראה פ"ו מהל' משכב ומושב ה"ג). 51) הנוגע. 52) פירוש, לא נטמא לקודש מפני שמדף דינו כראשון לטומאה ומטמא אוכלין ומשקין בלבד, אבל לא את האדם. 53) ואף־על־פי שהכלים אינם ראויים למדרס, שאם הם ראויים למדרס מטמאים אפילו כשהנידם בלי נגיעה. (ה'כסף משנה' בשם הר"י קורקוס, שואל: הלא נגיעה מטמאה גם בכלים טהורים לגמרי אלא שאינם טהורים לחטאת (למעלה בסוף ה"ז) ומה בא להשמיענו כאן בנגיעה במדף? והשיב, שכלים טהורים מטמאים רק אם נגע בידיו, אבל נגיעה בגופו אינה מטמאה, בדומה לאוכלין ומשקין, אבל מדף מטמא גם אם נגע בגופו). (ראה השלמות).

י. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת[54] שֶׁנָּגַע בָּאֳכָלִין וּמַשְׁקִין, בֵּין טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִים, שֶׁכָּל אֳכָלִין וּמַשְׁקִין לְגַבֵּי חַטָּאת אֵינָן טְהוֹרִין, אִם נָגַע בָּהֶן בְּיָדוֹ - נִטְמָא כָּל גּוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. נָגַע בָּהֶן בְּרַגְלוֹ[56] אוֹ בִּשְׂאָר גּוּפוֹ אוֹ שֶׁהֱסִיטָן בְּיָדוֹ וְלֹא נָגַע בָּהֶן - טָהוֹר[57]. וְכֵן[58] אִם נָגַע[59] בְּתַנּוּר[60] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִשְּׁאָר כֵּלִים שֶׁאֵינָם טְהוֹרִין לְחַטָּאת[61] - נִטְמָא כֵּלוֹ; אֲבָל אִם נָגַע בְּרַגְלוֹ בָּהֶן - הֲרֵי הוּא טָהוֹר לְחַטָּאת כְּמוֹ שֶׁהָיָה.

54) משנה, שם. 55) למעלה ה"ד. 56) ה'כסף משנה' מפרש, שההבדל בין נגיעה בידיו לבין נגיעה בשאר חלקי הגוף נאמר באוכלין ומשקין טהורים, אבל לא בטמאים ממש. והביא ראיה מהלכה הקודמת בנגע בכלים, שלא חילק בין מגע ידים לבין מגע הגוף. (ב'אור שמח' דחה ראיה זו, מפני שאין לדמות אוכלין לכלים, שכלים ראויים להיות אב הטומאה ויש מקום לגזור גם כשהם וולד הטומאה, אבל אוכלין ומשקין אינם נעשים אב הטומאה. וכן משמע גם מלשונו של הר"ש בפירושו למשנתנו. והבדל זה בין ראויים להיות אב הטומאה לשאינם ראויים, כתב רבינו עצמו בפירושו למ"ד (ראה הערה אחרונה בהלכה הקודמת). 57) כחכמים, במשנה שם. וגם בזה מדובר בין בטהורים ובין בטמאים ('תפארת ישראל', וכן גם ב'אליהו רבה' שם). 58) שם מ"ד. 59) בידו. 60) של חרס, שאינו נעשה אב הטומאה לעולם (רבינו בפירושו למשנה). 61) שלא גזרו על כלי חרס שנגעו בגוף האדם, אבל כלי שטף (כלים שיש להם טהרה במקווה, נקראים בלשון חכמים "כלי שטף") גזרו (רבינו, שם).

יא. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת[62] שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְתוֹךְ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְחַטָּאת - נִטְמָא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁאוּבִין[63]; וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין - נִטְמָא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[64].

62) שם פי"א מ"ג. 63) מים הנמצאים בכלים נקראים "שאובים", ואינם מטהרים את הטובל בהם. 64) בפ"ט מהל' אבות הטומאות ה"א. מפני שאמרו, שמי חטאת אינם מטמאים את הטהור לחטאת כמו שמטמאים את שאינו טהור, אפשר לטעות ולומר שגם הבא ראשו ורובו בהם לא נטמא, מלמדת המשנה שאין דבר כן, אלא מטמאים אותו כמו מים שאובים אחרים. (רבינו בפירושו שם מבאר, שהוא נעשה ראשון לטומאה ואוכלין הנוגעים בו נעשו שני, ואף־על־פי שמים שאובים אחרים עושים את האדם שני

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לטומאה (רבינו בהל' אבות הטומאות, שם). והטעם מפני שהוא נטמא כשני, ונפסל לחטאת, והטמא לחטאת נטמא בנגיעה במי חטאת ונעשה ראשון (רבינו במשנתנו). ראה 'תפארת ישראל' במשנתנו, 'בועז' אות יג).

יב. הַכֹּל נֶאֱמָנִין[65] עַל טָהֲרַת הַחַטָּאת, וַאֲפִלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ[66], מִפְּנֵי חֲמִרָתָהּ, וּמַעֲלוֹת אֵלּוּ שֶׁעָשׂוּ בָּהּ הַכֹּל נִזְהָרִין בָּהּ. וַהֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת - כָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִין לִשְׁמִירָה[67]. לְפִיכָךְ, עַם הָאָרֶץ שֶׁהֵבִיא כְּלִי מִבֵּיתוֹ, אֲפִלּוּ כְּלִי חֶרֶס[68], וְאָמַר: כְּלִי זֶה טָהוֹר לְחַטָּאת - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ וּמַזִּין מִמֶּנּוּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹתוֹ כְּלִי טָמֵא לִקְדֶשׁ וְלִתְרוּמָה. וְכֵן עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר: טָהוֹר אֲנִי לְחַטָּאת, אוֹ שֶׁהָיוּ מֵי חַטָּאת אֶצְלוֹ וְאָמַר: טְהוֹרִין הֵן - נֶאֱמָן; שֶׁאֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל מְזַלְזֵל בָּהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְכֵן עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר: טָהוֹר אֲנִי לְחַטָּאת, אוֹ שֶׁהָיוּ מֵי חַטָּאת אֶצְלוֹ וְאָמַר: טְהוֹרִין הֵן - נֶאֱמָן; שֶׁאֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל מְזַלְזֵל בָּהּ".

וצריך להבין, מדוע לא נקט הרמב"ם הטעם שהובא בגמרא לדין נאמנות עם־הארץ בפרה אדומה: "כדי שלא יהיה כל אחד ואחד הולך ושורף פרה אדומה לעצמו". ויש לבאר הטעם על־פי דיוק לשון הרמב"ם (בדין טומאת עם־הארץ ברגל) ש"עם־הארץ הרי הוא בחזקת טמא" ולא כתב שחכמים גזרו עליו טומאה, כי גזירת חכמים אינה רק מחשש טומאה (טומאת ספק) אלא שהטילו על ע"ה חזקת טומאה כיון "שאינן בקיאין בדקדוקי טהרות וטומאות" לכן הן בחזקת טומאה. מסיבה זו לא הביא הרמב"ם שם את הטעם המובא בגמרא "משום איבה" כי מטעם זה לא היו חכמים מפקיעים חזקת טומאה, אלא רק משום שמפני חומרתן אין מזלזלים בה, ולכן "הרי זה בחזקת טהורה". מאותה הסיבה לא הביא הרמב"ם את טעם הגמרא בדין נאמנות עם־הארץ על טהרת פרה אדומה "שלא יהא כל אחד ואחד הולך ועושה פרה אדומה לעצמו" כי טעם זה אינו מספיק להסיר "חזקת טומאה" מעמי הארץ, ולכן נקט הטעם ש"מפני חומרתה אין מזלזלין בה".

(על־פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 23
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

65) שם פ"ה מ"ה. 66) שאינם נזהרים במצוות, ואינם מקפידים בדיני טומאה וטהרה, וגזרו טומאה על מגעם. 67) תוספתא, חגיגה פ"ג ה"ח. 68) שאם נטמא אין לו טהרה במקווה, אף־על־פי־כן אין חוששים שמא נטמא, ומכל־שכן כלי שטף שאפילו נטמא יכול להטבילו ולטהרו.

~ יום שלישי ל' כסלו ~

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר כלי חרס שהיה בו אפר חטאת ונגע בו שרץ מצידו, הניח הכלי על גבי השרץ או על גבי אוכל שני וכיוצא בו, אם אפר חטאת ניצל בצמיד פתיל, או מים שאינם מקודשים וכלי הטהור לחטאת, היה עומד במקום שאינו טהור לחטאת והוציא ידו עם כלי שיש בו מי חטאת לחוץ, הזייה שעברה על גבי טומאה, כלי שיש בו אפר חטאת וכלי שיש בו קדש שנגעו זה בזה, הגביה או הסיט שני הכלים בידו, וכל ספק טומאות שהוא טהור לגבי תרומה מה דינו לחטאת, הספיקות שתולין בהם את התרומה מה דינם לגבי חטאת.

א. כְּלִי חֶרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת וְנָגַע בּוֹ שֶׁרֶץ מִצִּדּוֹ[2] - טָהוֹר, שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶס מְטַמֵּא מִגַּבּוֹ אֲפִלּוּ לְגַבֵּי חַטָּאת. הִנִּיחַ הַכְּלִי עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמָא הַכְּלִי - הֲרֵי הָאֵפֶר טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר. וְלֹא עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי אֹכֶל שֵׁנִי[3] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁטֻּמְאָתָן טֻמְאָה קַלָּה וְהֵם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הֲרֵי נִטְמָא הָאֵפֶר; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר[4] - שֶׁלֹּא יִהְיֶה עַל [גַּבֵּי] שׁוּם טֻמְאָה בָּעוֹלָם. וְכֵן כְּלִי חֶרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת וְנָתוּן עַל אַרֻבָּה שֶׁבְּבֵית טָמֵא[5]: אִם הָיָה הַכְּלִי מְשֻׁלְשָׁל לַבַּיִת[6] - נִטְמָא הָאֵפֶר וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּאַרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח[7]; וְאִם לֹא הָיָה מְשֻׁלְשָׁל[8], אִם הָיָה בָּאַרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח - טָמֵא[9].

2) מצד הכלי ולא מתוכו. 3) שהוא שני לטומאה ואינו עושה שלישי בחולין. [יש מקום להסתפק מה דינו של שלישי בתרומה ושל רביעי בקודש. יש פנים לכאן ולכאן. ומלשונו של רבינו, שכתב "אוכל שני" יש להסיק ששלישי ורביעי אינם נקראים מקום טמא לעניין זה]. 4) פירוש, חכמים עשו דבריהם כשל תורה וכשם שדברים הטמאים מדאורייתא פוסלים מן התורה את האפר שעל גביהם, אף על פי שהנגיעה בכלי אינה מטמאה, כך גזרו חכמים גם בדברים הטמאים מדבריהם. [ואפשר גם לפרש, שהאפר פסול מן התורה, מפני שהמקום הטמא מדברי חכמים אינו נקרא טהור. וסיוע קל לפירוש זה אתה מוצא בסיום דברי רבינו: שלא יהיה על גבי "שום טומאה בעולם". אולם זה מכניס אותנו לבעייה הסבוכה שהתלבטו בה רבים - ראשונים ואחרונים - אם גזירת חכמים מועילה לענייניים שהם דברי תורה]. 5) שיש בו דברים המטמאים באוהל. 6) לחלק הארובה הנמצא בתוך הבית ולא יצא מפי הארובה לבית. 7) טפח אורך וטפח רוחב ברום טפח ואין טומאה נכנסת בפחות משיעור זה. והטעם, מפני שאין המקום טהור. שהרי האפר בתוך הבית הטמא וזה דומה לכלי חרס העומד על השרץ. 8) אלא מונח על פי הארובה. 9) מפני

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהטומאה נכנסת לארובה והכלי אינו חוצץ ונכנסת הטומאה לתוך הכלי.

ב. הָיָה הַכְּלִי שֶׁל אֶבֶן[10], בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ - הָאֹפֶר טָהוֹר[11].

10) שאינו מקבל טומאה כלל אפילו מדברי סופרים לא מגבו ולא מתוכו. 11) כשאינו משולשל (כסף משנה). מפני שאינו מקבל טומאה כלל הוא חוצץ.

ג. וְכֵן כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֵפֶר אוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁים וּמֻקָּף צָמִיד פָּתִיל[12] וְנָתוּן בְּאֹהֶל הַמֵּת - הֲרֵי הָאֹפֶר וְהַמַּיִם טְמֵאִים. שֶׁאֵין אֵפֶר הַחַטָּאת נִצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר.

12) לשון המקרא (במדבר יט, טו) ופירושו, כלי חרס מכוסה בכיסוי מהודק ומחובר.

ד. וְכֵן אֲכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ[13] אֵינָן נִצָּלִין בְּצָמִיד פָּתִיל[14]. אֲבָל מַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין וּכְלִי רֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת - נִצָּל בְּצָמִיד פָּתִיל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים טְהוֹרִים; אֲבָל אִם נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים - נִפְסְלוּ הַמַּיִם בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן. כֵּיצַד? הָיוּ מֵימָיו מֻקָּפִין צָמִיד פָּתִיל וְהוּא וָהֵם[15] בְּאֹהֶל הַמֵּת - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים. הָיָה הוּא מִבַּחוּץ וְהַמַּיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין מִבִּפְנִים[16] - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין[17]. הוּא בִּפְנִים וְהַמַּיִם בַּחוּץ - כְּשֵׁם שֶׁהוּא טָמֵא, כָּךְ מֵימָיו פְּסוּלִין[18].

13) חגיגה כה, א: אין הקודש ניצל בצמיד פתיל. 14) משנה שם. והטעם, מפני שלא כתבה תורה "במקום טהור" אלא באפר לבד, ומים המקודשים נפסלים מפני האפר שבהם. 15) המים שאינם מקודשים. 16) באוהל המת בצמיד פתיל. 17) נתבאר למעלה, שמים שאינם מקודשים ניצולים בצמיד פתיל. 18) מפני שאדם טמא שומר עליהם (זר זהב ומנחת בכורים, וראה למעלה פרק ט הלכה י"ז).

ה. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהָיָה עוֹמֵד עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר[19] וְכִיוֹצֵא בּוֹ מִכֵּלִים שֶׁאֵינָם טְהוֹרִים לְחַטָּאת וּפָשַׁט יָדוֹ חוּץ לַתַּנּוּר וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת בְּיָדוֹ, וְכֵן קָנֶה הַמֻּטָּל עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר וּשְׁנֵי כֵּלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת תְּלוּיִין בּוֹ אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּמָקוֹם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, וְהוֹאִיל וְהֵם נִשְׁעָנִין עַל הַתַּנּוּר - הֲרֵי הֵן כְּאִלּוּ מֻנָּחִין עַל גַּבָּיו. אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד עַל הַתַּנּוּר וּבְיָדוֹ כְּלִי רֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אוֹ מַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין[20] כְּמוֹת שֶׁהָיוּ. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתַּנּוּר וּפָשַׁט יָדוֹ לַחֲלוֹן וְנָטַל כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן הַדָּיָה שֶׁעָבְרָה עַל גַּבֵּי טֻמְאָה[21], כְּגוֹן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[22] וְכִיוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[23].

19) של חרס, שאינו נעשה אב הטומאה לעולם ולפיכך אינו מטמא את האדם שנגע בו ברגלו. 20) לא הקפידה תורה על מקום טהור אלא באפר בלבד, ולא נטמאו מנגיעת ידיו מפני שהאדם עצמו לא נטמא. 21) זרק את המים במקום טהור ועברו על פני טומאה ונפלו על הטמא הטעון הזאה העומד במקום טהור. 22) של זב שמטמאים טומאה חמורה, ומכל שכן אם עברה על שרץ ונבילה. 23) ומטהרת את המוזה. בתוספתא פרה פרק י הלכה ג אמרו, שבזה אף רבי עקיבא מודה, ופירש אביי בזבחים (צג, א) מפני שהטיפה כבר נעקרה מידו אין מקום לגזור שמא יניחנה במקום הטמא.

ו. כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קֹדֶשׁ שֶׁנָּגְעוּ זֶה בָּזֶה - הֲרֵי נִטְמָא כְּלִי שֶׁל חַטָּאת וְכֹל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, אֲבָל כְּלִי הַקֹּדֶשׁ טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן אִם נָגַע הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בִּשְׁנֵיהֶן בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּשֶׁהֵן מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ - הֲרֵי נִטְמָא שֶׁל חַטָּאת; שֶׁהֲרֵי הַטָּהוֹר לְחַטָּאת נִטְמָא בִּנְגִיעַת הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר וְטִמֵּא אֶת מֵי חַטָּאת.

ז. הִגְבִּיהַּ[24] שְׁנֵי הַכֵּלִים בִּשְׁתֵּי יָדָיו[25] - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. זֶה שֶׁל חַטָּאת נִטְמָא - מִפְּנֵי שֶׁנָּגַע בּוֹ אָדָם שֶׁנָּגַע בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת; וְשֶׁל קֹדֶשׁ נִטְמָא - מִפְּנֵי זֶה שֶׁהִגְבִּיהוּ וְהוּא טָמֵא בִּנְשִׂיאַת מֵי נִדָּה, שֶׁהֵן מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא מִפְּנֵי שֶׁנִּטְמְאוּ[26] מֵחֲמַת הַכְּלִי שֶׁל קֹדֶשׁ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכְּלִי שֶׁל קֹדֶשׁ כָּרוּךְ בְּגֶיֶר וְהִגְבִּיהוּ בַּגֶּיֶר וְלֹא נָגַע בּוֹ[27], וְהִגְבִּיהַּ הַחַטָּאת[28] בְּיָדוֹ שְׁנָיָה - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; שֶׁהֲרֵי לֹא נָגַע בַּכְּלִי[29] וְלֹא נִטְמָא לְחַטָּאת. אֲבָל אִם הָיָה נוֹגֵעַ בִּכְלִי הַקֹּדֶשׁ בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל חַטָּאת בְּגֶיֶר - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין[30].

24) האדם הטהור לחטאת. 25) והוא הדין אם נגע בשל קודש והגביה את של חטאת. 26) צריך להיות: שנטמא, פירוש מפני שהאדם נטמא לחטאת בנגיעתו בכלי של קודש מטמאים אותו מי החטאת במשא ואף על פי שלא נגע במים עצמם, אבל כל זמן שהוא טהור לחטאת, אין מי חטאת מטמאים אותו (רבינו במשנתנו שורש ז). 27) בכלי עצמו. 28) אף על פי שאינו כרוך בנייר. 29) וכלי זה אינו מטמא במשא. 30) טומאת משא פירושה אפילו בלי נגיעה. ואם כן נטמא הנושא כלי החטאת וחוזר ומטמא את כלי הקודש בנגיעתו.

ח. הִסִּיט[31] אֶת שְׁנֵי הַכֵּלִים בְּיָדוֹ וְלֹא נָגַע בָּהֶן - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; שֶׁאֵין הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת עַד שֶׁיִּגַּע בּוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָאוּי לְמִדְרָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

31) הזיז.

ט. כָּל סִפֵּק הַטֻּמְאוֹת שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַבֵּי תְּרוּמָה[32], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - הֲרֵי הוּא טָהוֹר לְחַטָּאת; וְכָל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַסְּפֵקוֹת שֶׁתּוֹלִין בָּהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, אִם נוֹלְדוּ בְּחַטָּאת[33] - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׁפָּכִין[34]. וְאִם נַעֲשׂוּ טְהָרוֹת[35] עַל גַּבֵּי אוֹתָן כֵּלִים וְאָדָם שֶׁנּוֹלְדוּ לָהֶן סְפֵקוֹת אֵלּוּ שֶׁהַחַטָּאוֹת נִשְׁפָּכִין עֲלֵיהֶן - הֲרֵי אוֹתָן הַטְּהָרוֹת תְּלוּיוֹת[36]. וְהָרְפָּפוֹת[37] אֵינָן כְּכֵלִים, וַהֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ וּלְחַטָּאת.

32) שלושה סוגי ספק טומאה הם לעניין תרומה: א. ספק טומאה, ששורפים את התרומה שנולד בה הספק; ב. שאין שורפים אותה אבל גם לא אוכלים אותה (בלשון המשנה: "תולים"); ג. התרומה נשארה בטהרתה, ספקות אלה לסוגיהם נתבארו במסכת טהרות פרק ה. 33) אם נולדו ספקות כאלה במי חטאת. 34) תרומה שהיא ראוייה לאכילה אסור לאבדה בידיים ולפיכך אם נולד בה ספק טומאה אסור לשורפה שמא היא טהורה, אבל מי חטאת שאפילו לא נטמאו אינם ראויים לשתייה מותר לשפוך אותם. 35) חולין שנעשו בטהרת חטאת. 36) ואין אנו אומרים הואיל ומי חטאת נשפכים על ספק זה, גם חולין על טהרת חטאת יישרפו, אלא הן תלויות. והטעם, מפני שהמים אינם דבר מאכל ומשתה אין כל הפסד אם שופכים אותם, שהרי אינם ראויים להזאה. אבל הטהרות ראויות לאכילה ולא גזרו עליהן. 37) שבכות מעץ.

י. דְּבֵלָה[38] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה[39] לְתוֹךְ מֵי חַטָּאת וּנְטָלָהּ וַאֲכָלָהּ: אִם יֵשׁ בָּהּ כְּבֵיצָה[40] - הַמַּיִם טְמֵאִין, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַדְּבֵלָה טְמֵאָה בֵּין שֶׁהָיְתָה טְהוֹרָה; שֶׁכָּל הָאֲכָלִין, אֲפִלּוּ אֹכֶל קֹדֶשׁ, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת. וְהָאוֹכְלָהּ חַיָּב מִיתָה[41], מִפְּנֵי שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְמֵאָה[42]. וְאִם אֵין בָּהּ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם בְּטָהֳרָתָן; שֶׁאֵין הָאֹכֶל מְטַמֵּא אֲחֵרִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּבֵיצָה, בֵּין לִתְרוּמָה בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְחַטָּאת.

38) תאינים יבשות שנדרסו בעיגול ונדבקו לגוש אחד. 39) מעצמה לא מרצון הבעלים. 40) אוכלים פחות משיעור זה אינם מטמאים. 41) בידי שמים. 42) יש למחוק את המלה "טמאה" ובמקומה לכתוב: והוא כבר נטמא ממי נדה (כתב יד תימן), שהאוכל תרומה טמאה אינו חייב מיתה, ובנידון שלפנינו חייב מיתה מפני שנטמא בנגיעת מי חטאת שלא לצורך הזאה. וטמא שאכל תרומה חייב מיתה בידי שמים.

~ יום רביעי א' טבת ~

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה, וכמה שיעור הזאה, הנוגע בהן אחר שעשו מצוותן והנוגע במי חטאת שנפסלו, מי חטאת שנפלו לתוכם מי מעיין או מי פירות, ואפר פרה שנתערב באפר מקלה, אפר כשר שנתנו על גבי מים פסולים נגע בהם הטהור לתרומה, מי חטאת אם בטלים בטיט, ופרה ששתתה מי חטאת, המזה ממים שמזים עליהם לרבים ואחר כך נמצאו המים פסולים, ודין המזה באזוב הטמא לחטאת, והמגביה כלי שהיזה עליו והרי עליו מים.

א. הַנּוֹגֵעַ בְּמֵי חַטָּאת שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַזָּאָה[2], בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים - טָמֵא, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[3]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד הָעָרֶב. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁמֵּי הַנִּדָּה אָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה. וְטֻמְאַת מַגָּעָן בְּכָל שֶׁהוּא[4]. וְאִם הָיָה בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה - מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[5], וְהַנּוֹגֵעַ בָּהֶן אוֹ שֶׁנּוֹשְׂאָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ - מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[6] אוֹ בִּשְׁעַת מַשָּׂאוֹ עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמְּטַמְּאָיו[7]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּמַזֵּה מֵי הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו. אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּמַזֶּה עַל הַטָּמֵא[8]; אִם טִהֵר אֶת הַטָּמֵא, קַל וָחֹמֶר שֶׁיִּהְיֶה הוּא טָהוֹר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּמַזֵּה מֵי הַנִּדָּה - לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לְשִׁעוּר[9], שֶׁהַנּוֹגֵעַ אוֹ הַנּוֹשֵׂא מֵי נִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כְּדֵי הַזָּיָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַזָּאָה - טָמֵא וּמְטַמֵּא בְּגָדִים דִּין תּוֹרָה. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַזָּאָה? כְּדֵי שֶׁיִּטְבֹּל רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין שֶׁל אֵזוֹב בַּמַּיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמֵּי חַטָּאת מְטַמְּאִין? בִּזְמַן שֶׁנָּגַע בָּהֶן אוֹ נְשָׂאָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ מִצְוָתָן; אֲבָל אַחַר שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן - אֵינָן מְטַמְּאִין כְּלָל[10]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁטָּבַל אֶת הָאֵזוֹב וְהִזָּה עַל הָאָדָם הַטָּמֵא אוֹ עַל הַכֵּלִים, וְהָיוּ הַמַּיִם שׁוֹתְתִין וְיוֹרְדִין מֵעַל הַטָּמֵא לָאָרֶץ, וְכֵן הַמַּיִם הַנִּתָּזִין בִּשְׁעַת הַזָּאָה עַל הָאָרֶץ אוֹ עַל הַטָּהוֹר - הֲרֵי אוֹתָן הַמַּיִם טְהוֹרִים[11], וְהַנּוֹגֵעַ בָּהֶן וְהַנּוֹשֵׂאָן טָהוֹר. הִטְבִּיל אֶת הָאֵזוֹב לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[12] - הֲרֵי הַמַּיִם הַמְנַטְּפִין[13] כְּשֵׁרִין לְהַזּוֹת מֵהֶן[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15]. לְפִיכָךְ מְטַמְּאִין טֻמְאַת מֵי חַטָּאת, לְפִי שֶׁלֹּא עָשׂוּ מִצְוָתָן, שֶׁהֲרֵי הַטְּבִילָה הָיְתָה לְשֵׁם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[16].

2) אבל לצורך הזאה אינם מטמאים (נדה ט, א). 3) כלומר, אפילו בשעת מגעו. ומכל־שכן אם נגע בכלים אחר שפירש מן המים. והמדובר, כשאין במים כשיעור הזאה. 4) אפילו טיפה קטנה מטמאה במגע. 5) בלי נגיעה, כגון הרבה כלים מונחים זה על גבי זה והמים בעליון, והגביה את כולם ונגע רק בתחתון, או שהזיזם ממקומם בלי נגיעה (ספרי חוקת, פיסקא קכט). 6) בכלים פ"א מ"ב, שנינו גבי מי חטאת: "וחשוכי בגדים במגע". ופירש רבינו, למנוע בגדים מטומאה כשנגע האדם במי חטאת ולא נשא אותם. ולכאורה דברי רבינו כאן מנוגדים למשנה זו, אולם בפ"ו מהלכות אבות הטומאות הי"ג, מפרש רבינו מה שסתם כאן, וכתב: "מי חטאת . . . הנוגע בהם מטמא בגדים בשעת מגעו משום נושא, שאי־אפשר שיגע במים שלא יסיט אותם, וכבר ביארנו שאחד הנושא ואחד המסיט", והמשנה תתפרש שאינו מיטמא משום מגע, אבל משום משא - מיטמא (כסף־משנה). 7) והבגדים שנגע בהם אחר שפירש מן הטומאה - טהורים, מפני

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהאדם הוא ראשון לטומאה, וכלים אינם מיטמאים בנגיעה אלא מאב הטומאה. ב'תורת כהנים' פרשת מצורע פרשתא ב ה"ט, דרשו: "ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו" - בשעת מגעו מטמא בגדים, פירש - אינו מטמא בגדים. ומכאן למדו לשאר מטמאים במשא. 8) נדה ט. 9) ללמדנו מה היא כמות המים המטמאה במשא ומטמאה בגדים. 10) משנה פרה פי"ב, מ"ד. 11) מפני שנעשה בהם כבר מה שציוותה תורה. 12) על הבהמה או על כלי אבנים. 13) מן האזוב לכלי טהור. 14) כשיטביל בהם את האזוב לשם הזאה על דבר המקבל טומאה, מפני שהטבילה הראשונה היא פסולה. 15) למעלה פ"י ה"ט. ראה בהערות שם. 16) כלומר, אפילו הזה על דבר המקבל טומאה לא נעשה מצוותם, מפני שכשהטבילה פסולה, גם ההזאה שלאחריה פסולה, ולפיכך המים שנשארו באזוב מטמאים.

ב. אֵין מִי חַטָּאת[17] מְטַמְּאִין אֶת הַכֹּל קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ מִצְוָתָן עַד שֶׁיִּהְיוּ[18] טְהוֹרִין וּכְשֵׁרִין לְהַזָּאָה. אֲבָל מֵי חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלוּ, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן מַיִם אוֹ שֶׁשָּׁתְתָה מֵהֶן בְּהֵמָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מֵאֵלּוּ הַדְּבָרִים הַפּוֹסְלִין אוֹתָן[19]: אִם נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה - נִטְמָא[20], בֵּין שֶׁנָּגַע בְּיָדָיו בֵּין שֶׁנָּגַע בִּשְׂאָר גּוּפוֹ[21]; נָגַע בָּהֶן אָדָם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת וַאֲפִלּוּ בְּיָדָיו - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[22] כְּמוֹת שֶׁהָיָה[23].

17) שם פ"ט מ"ח. 18) פירוש, אלא אם הם. 19) נמנו למעלה בפ"ט הי"א, יב ויג. 20) ואסור לאכול תרומה מגזירת חכמים. אבל מן התורה, כיון שנפסלו ואינם ראויים להזאה אינם מטמאים (כסף־משנה). ולא גזרו אלא לתרומה, אבל לא לחולין. 21) ראה הלכה ג. 22) "לפי שהוא (המים) ממין מה שהוא טהור לו (להאדם)". לשון רבינו בפירושו שם. התכוון לומר, מפני שמי חטאת כשרים אינם מטמאים את הטהור לחטאת, לא גזרו חכמים בפסולים, ואף־על־פי שהוא נוגע שלא לצורך הזאה. 23) צ"ל: כמות שהיה (כת"י תימן).

ג. מֵי חַטָּאת[24] שֶׁנִּטְמְאוּ וְנָגַע בָּהֶן אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ אָדָם הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין בְּגוּפוֹ - נִטְמָא[25]. וְאִם נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בְּיָדָיו - נִטְמָא[26]; נָגַע בִּשְׂאָר גּוּפוֹ - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[27] כְּמוֹת שֶׁהָיָה.

24) שם. 25) כמו בנפסלו. 26) כל גופו. והטעם, מפני שנגע במשקין טמאים. 27) שמשקין אינם מטמאים במגע בגוף.

ד. מֵי חַטָּאת[28] שֶׁנִּפְסְלוּ לְתוֹכָן מֵי מַעְיָן אוֹ מֵי מִקְוֶה אוֹ מֵי פֵּרוֹת: אִם רֹב מֵי חַטָּאת - מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[29]; וְאִם רֹב מֵי פֵּרוֹת - אֵין מְטַמְּאִין; מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה - מְטַמְּאִין. אֵפֶר פָּרָה שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֵפֶר מִקְלֶה[30] וְקִדֵּשׁ בְּכֻלָּן: אִם הָיָה הָרֹב אֵפֶר פָּרָה - מְטַמְּאִין[31] בְּמֵי נִדָּה; וְאִם הָיָה הָרֹב אֵפֶר מִקְלֶה - אֵין מְטַמְּאִין בְּמַגָּע[32] אֲבָל מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[33].

28) תוספתא פרה פ"ט ה"ג. 29) את הטהור לתרומה, אבל לא את הטהור לחטאת (חזון־איש, ראה ה"ב). ונראה שגם במגע מטמא, כדברי רבינו בפ"ו מהלכות אבות הטומאות הי"ג, שאי־אפשר ליגע במים ולא להסיטם. 30) אפר עצי חולין שרופים. 31) משנה פרה פ"ט, ז. 32) מפני שאפר באפר אינו נבלל יפה. ומכיוון שהרוב הוא אפר מקלה, אנו אומרים: באפר מקלה נגע. 33) בכורות כג, א. והטעם, מפני שנשא גם את אפר הפרה.

ה. אֵפֶר כָּשֵׁר[34] שֶׁנִּתְּנוּ עַל גַּבֵּי הַמַּיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְקַדְּשָׁן וְנָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין בְּגוּפוֹ - נִטְמָא. נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, אֲפִלּוּ בְּיָדָיו - הֲרֵי זֶה טָהוֹר כְּמוֹת שֶׁהָיָה[35].

34) שם, מ"ט. 35) כל דיניהם שווים למי חטאת שנפסלו (ה"ג).

ו. מֵי חַטָּאת[36] שֶׁנִּפְסְלוּ - לֹא יְגַבְּלֵם בְּטִיט, שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂם תַּקָּלָה לַאֲחֵרִים, שֶׁמָּא יִגַּע בַּטִּיט וְיִטְמָא; שֶׁמֵּי חַטָּאת אֵינָם בְּטֵלִין בְּטִיט, שֶׁנֶּאֱמַר: חַטָּאת הִיא[37].

36) שם מ"ה. 37) בפירושו למשנה מביא רבינו דרשה זו בשם הספרי, אולם בספרי שבידינו לא מצאתיה.

ז. פָּרָה שֶׁשָּׁתָת[38] מֵי חַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[39] - בְּשָׂרָהּ טָהוֹר[40]. שֶׁנֶּאֱמַר: לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה; בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁמוּרִין - אֵינָן בְּטֵלִין, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁשִּׁתְּאָתַן פָּרָה - בָּטְלוּ, שֶׁהֲרֵי אֵינָם שְׁמוּרִים[41].

38) שם. 39) ולא נתעכלו עדיין. 40) אף־על־פי שנגע אחר שחיטה במי החטאת שבמעיה. 41) ספרי חוקת, פיסקא קכה. פסק כר' יהודה במשנתנו נגד תנא־קמא, מפני שאמרו בספרי (שם): "וכבר הלכה זו נשאלה לפני שלושים ושמונה זקנים ביבנה, וטיהרו את בשרה", וכן נאמר שם בשם ר' יוסי הגלילי ור' טרפון (כסף־משנה).

ח. הַמַּזֶּה[42] מֵחַלּוֹן שֶׁמַּזִּין מִמֶּנּוּ עַל הָרַבִּים, וְהֵזָּה עָלָיו וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[43]; שֶׁחֶזְקַת הַמַּיִם שֶׁמַּזִּין מֵהֶן עַל הָרַבִּים שֶׁהֵן כְּשֵׁרִין, וַהֲרֵי זֶה כְּאָנוּס[44]. אֲבָל אִם הֵזָּה עָלָיו מֵחַלּוֹן שֶׁל יָחִיד וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין - חַיָּב בְּקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[45], מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִבְדֹּק עַל הַמַּיִם וַאֲחַר כָּךְ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ. מַחֲלִיקִים[46] הָיוּ הָעָם בַּמַּיִם שֶׁשּׁוֹתִתִּים בָּאָרֶץ מֵחַלּוֹן שֶׁל רַבִּים[47], וְדוֹרְסִים אוֹתָן וְנִכְנָסִים לַמִּקְדָּשׁ, וְלֹא הָיוּ חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא פְּסוּלִין הֵן.

42) שם פי"ב מ"ד. 43) מלהביא קרבן, כאדם טמא ששגג ונכנס למקדש. 44) מפני שלא היה צריך לחקור אם המים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

היו כשרים. [בפירושו למשנתנו, מוסיף רבינו עוד טעם ואומר, שאפילו אם היה ספק שמא הוא טמא, הרי אמרו, ספק טומאה ברשות הרבים - ספיקו טהור]. 45) עשיר מביא כשבה או שעירה, ועני מביא שתי תורים או שני בני יונה, ועני מדוכא ("דלי דלות") מביא סולת. ברוב החטאות, אין הבדל בין עשיר לעני, ונקראות "חטאת קבועה". 46) שם. 47) דרך החלון הזה היו מזים על טמאים רבים, ונאספו שם מים, והעם היו מתחלקים ובגדיהם מתלכלכים (רבינו שם).

ט. הַמַּזֶּה[48] בְּאֵזוֹב הַטָּמֵא[49] לְחַטָּאת[50]: אִם יֵשׁ בּוֹ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם פְּסוּלִין[51] וְהַזָּיָתוֹ [פְּסוּלָה]; אֵין בּוֹ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים[52] וְהַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה[53]. וְאֵזוֹב זֶה[54] מְטַמֵּא חֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה, שֶׁאֵין מוֹנִין לְחַטָּאת[55].

48) שם מ"ו. 49) כגון שלקטו לאכילה (ראה פרק יא ה"ז). 50) והוא טהור לקודש. 51) ואם היה טמא לתרומה או לקודש, המים טמאים ולא רק פסולים (רבינו בפירושו). 52) שאין אוכל טמא מטמא אחרים בפחות משיעור זה (הלכות טומאת אוכלים פ"ד ה"א). 53) שנאמר (במדבר יט, יט): "והזה הטהור", בין האדם המזה ובין האזוב שבו מזים. 54) כשיש בו כביצה. 55) ראה למעלה פי"ג ה"ו.

י. הַמַּגְבִּיהַּ[56] כְּלִי שֶׁהֻזֶּה עָלָיו וַהֲרֵי עָלָיו הַמַּיִם כְּדֵי הַזָּאָה - טָהוֹר; שֶׁהַמַּיִם שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן אֵינָן מְטַמְּאִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57].

56) שם מ"ה "אוחז הוא הטהור בקורדום". 57) למעלה ה"א.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן

~ יום חמישי ב' טבת ~

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לְהוֹרוֹת בְּצָרַעַת אָדָם כְּדִינָהּ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה. ב) שֶׁלֹּא יָקֵץ סִימָנֵי טֻמְאָה. ג) שֶׁלֹּא יְגַלַּח הַנֶּתֶק. ד) שֶׁיִּהְיֶה הַמְּצֹרָע מְפֻרְסָם בִּקְרִיעַת בְּגָדָיו וּפְרִיעַת רֹאשׁוֹ וַעֲטִיָּה עַל שָׂפָם. ה) טָהֳרַת צָרַעַת. ו) שֶׁיְּגַלַּח הַמְּצֹרָע אֶת כָּל שְׂעָרוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר. ז) דִּין צָרַעַת הַבֶּגֶד. ח) דִּין צָרַעַת הַבַּיִת.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר אי זהו צרעת עור הבשר, וכמה מראות בה, ואם מצטרפים זה עם זה, מראה הפיתוך ומראה נגע שאינו עמוק מעור הבשר, שיעור כל נגע צרעת, וכל מקום שנאמר בהרת אם הוא דווקא, שלשה סימני טומאה הם בצרעת עור הבשר.

א. צָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[2] הוּא שֶׁיַּלְבִּין מָקוֹם מִן הָעוֹר[3], וְתִהְיֶה הַלַּבְנוּנִית כִּקְרוּם בֵּיצָה[4] וּמִקְּרוּם בֵּיצָה וּלְמַעְלָה[5]. אֲבָל לַבְנוּנִית שֶׁהִיא דֵּהָה[6] מִקְּרוּם הַבֵּיצָה וּלְמַטָּה - אֵינָהּ צָרַעַת, אֶלָּא בֹּהַק[7] הוּא.

2) האמורה בתורה (ויקרא יג, ב): אדם כי יהיה בעור בשרו וכו' והיה בעור בשרו לנגע צרעת. 3) להוציא צרעת בראש או בזקן, שדיניה יתבארו לקמן בפ"ח. במה דברים אמורים, כשהלבנונית קשורה באיזו שהיא מחלת העור, אבל סתם כתם לבן בעור בריא לגמרי - אינו צרעת. וכן שנינו ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א ה"ו: "והיה בעור בשרו לנגע", מלמד שהוא מצטער ממנו. ברור שהכוונה שהנגע גורם לו כאב או גירוי מצער (ראה 'התורה והמצוה' למלבי"ם שם). 4) כקרום הרך שבפנים ולא הקליפה הקשה החיצונית ('תפארת ישראל' נגעים פ"א מ"א ב'בועז'). 5) לבנונית יותר עזה. 6) כהה. 7) שנאמר (שם, לט): בוהק הוא פרח בעור טהור הוא.

ב. וְאַרְבַּע מַרְאוֹת[8] יֵשׁ בְּצָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן: לֹבֶן עַז בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא נִרְאֶה בְּעוֹר הַבָּשָׂר כַּשֶּׂלֶג, הוּא הַנִּקְרָא בַּהֶרֶת[9]. וְלֹבֶן שֶׁהוּא דֹּהֶה מִזֶּה מְעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּצֶמֶר נָקִי שֶׁל כֶּבֶשׂ בֶּן יוֹמוֹ[10], הוּא הַנִּקְרָא[11] שְׂאֵת[12]. וְלֹבֶן שֶׁדֹּהֶה מִן הַשְּׂאֵת מְעַט, שֶׁנִّרְאֶה כְּסִיד הַהֵיכָל[13], הוּא תּוֹלֶדֶת הַבַּהֶרֶת[14], וְנִקְרֵאת סַפַּחַת[15]. וְלֹבֶן שֶׁדֹּהֶה מִסִּיד הַהֵיכָל מְעַט, וַהֲרֵי הוּא כִּקְרוּם בֵּיצָה[16], הִיא תּוֹלֶדֶת הַשְּׂאֵת, וְגַם זֶה נִקְרָא סַפַּחַת. הִנֵּה לָמַדְתָּ[17], שֶׁהַמַּרְאֶה שֶׁהוּא כְּסִיד הַהֵיכָל הוּא סַפַּחַת הַבַּהֶרֶת, וְהַמַּרְאֶה שֶׁהוּא כִּקְרוּם בֵּיצָה הִיא סַפַּחַת הַשְּׂאֵת; שֶׁאֵין לְשׁוֹן סַפַּחַת אֶלָּא טְפֵלָה. מִכָּאן אָמְרוּ: מַרְאוֹת נְגָעִים - שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע[18]: בַּהֶרֶת וְסַפַּחְתָּהּ, שְׂאֵת וְסַפַּחְתָּהּ.

8) נגעים פ"א מ"א. 9) האמורה בתורה (שם, ב): אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת. ונקראה כך על שם הלובן העז והבהיר, כמו "בהיר הוא בשחקים" (איוב לז, כא) – רש"י בפירושו על התורה. וב'תורת כהנים' (פרשת נגעים, פ"ב ה"ב) שנינו: "וכמה תהא לבנוניתה? כשלג, שנאמר (במדבר יב, י) והנה מרים מצורעת כשלג". 10) ביום שנולד, ואחר שרחצו את צמרו כדי לנקותו (רבינו בפירושו על המשנה שם). 11) בתורה, שם. 12) כחכמים במשנה שם נגד דעת רבי מאיר. רבינו בפירושו למשנה שם אומר שהכתוב (שם, לט): "שאת לבנה או בהרת לבנה" מוכיח שאלו הן הלבנות ביותר. 13) של בית המקדש, שהוא לבן מאד, מפני שמלבינים את ההיכל בכל שנה, כמפורש במס' מדות פ"ג מ"ד ('תפארת ישראל' שם). 14) הנגעים המפורשים בתורה – בהרת ושאת – נקראים אבות, והנלמדים מדרשה כטפלים להם - נקראים תולדות, ונלמדו מהמילה "ספחת". ראה בהערה הבאה. 15) בגמרא שבועות ו, ב - אמרו: ואין ספחת אלא טפילה, וכן הוא אומר (שמואל־א ב, לו): ספחני נא אל אחת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הכהונות. 16) רבינו נוקט שיטת רבי עקיבא (שבועות ה, ב) שארבעת המראות הם "זו למעלה מזו", פירוש נבדלים הם זה מזה בדרגת חוזק לבנוניתם ומסודרים בהתאם לכך, בהרת שלבנוניתה עזה ביותר נשנית בראש, ואחריה מראה השאת שהוא כצמר לבן, והשאת לבנוניתה למעלה מלובן סיד ההיכל, וסיד למעלה מקרום ביצה שלבנוניתו דיהה משלוש הקודמות. אבל לרבנן ההבדל הוא בסוג הלבנונית, לובן השלג והסיד הוא מסוג מיוחד שאינו דומה לסוג הלובן של צמר וקרום ביצה (ראב"ד כאן. והרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא יג, ג) מבאר שסוג לובן הבהרת הוא מבריק ומסנוור מה־שאין־כן סוג השאת. וראה 'תפארת ישראל' בתחילת מס' נגעים שחילק ג"כ את המראות לשני סוגים: מזהיר ובלתי מזהיר). 17) מזה שאמרנו, שהבהרת יותר לבנה משאת, וסיד יותר לבן מקרום ביצה, יש ללמוד שסיד הוא טפל לבהרת, וקרום ביצה טפל לשאת. 18) בגמרא שם משמע, ששיטת רבי עקיבא: "זו למעלה מזו, וזו למעלה מזו" מנוגדת לשיטת אבות ותולדות השנויה בנגעים פ"א מ"א, ומכאן תמיהה חמורה על דברי רבינו כאן שנוקט שתי השיטות המנוגדות זל"ז. ב'כסף משנה' עמד על תמיהה זו ומבאר, שאמנם השקלא־וטריא במס' שבועות שם מסתמכת על ניגוד בין שתי השיטות, אבל לפי המסקנה שם ו, א - אפשר שגם רבי עקיבא מודה באבות ותולדות כפי שנשנו במשנתנו. ביאור נוסף בהערה הבאה.

ג. אַרְבַּע מַרְאוֹת נְגָעִים אֵלּוּ - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[19], בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר[20]; בֵּין בִּתְחִלַּת רְאִיַּת הַנֶּגַע[21], בֵּין בְּסוֹף הַשִּׁבְעָה[22], בֵּין לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר הַמְּצֹרָע[23] אוֹ נֶחְלַט[24]. כֵּיצַד? אֶחָד נֶגַע שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ לָבָן כְּשֶׁלֶג אוֹ כְּסִיד הַהֵיכָל אוֹ כְּצֶמֶר נָקִי אוֹ כִּקְרוּם בֵּיצָה, וְאֶחָד נֶגַע שֶׁהָיָה מִקְצָת הַלֶּבֶן כְּמַרְאֵה הַבַּהֶרֶת וּמִקְצָתוֹ כְּמַרְאֵה הַשְּׁאֵת וּמִקְצָתוֹ כְּמַרְאֵה הַסַּפַּחַת[25] - הַכֹּל כְּמַרְאֶה אֶחָד הוּא חָשׁוּב. אִם כֵּן, לָמָּה מְנָאוּם חֲכָמִים[26] וְאָמְרוּ: מַרְאוֹת נְגָעִים - שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע?[27] כְּדֵי לְהָבִין בַּמַּרְאוֹת[28]. שֶׁכָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר[29] הַמַּרְאוֹת וּשְׁמוֹתֵיהֶן כְּשֶׁמְּלַמְּדִין אוֹתוֹ וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ - לֹא יִרְאֶה הַנֶּגַע, עַד שֶׁיָּבִין וְיַכִּיר[30] וְיֹאמַר: זוֹ הִיא הַבַּהֶרֶת וְזוֹ הִיא סַפַּחְתָּהּ[31], זוֹ הִיא הַשְּׁאֵת וְזוֹ הִיא סַפַּחְתָּהּ.

19) בנגעים שם מ"ג, אנו שונים: "ארבעה מראות הללו מצטרפים זע"ז", ומשמע שאין כל הגבלה בדבר, ואפילו שתי התולדות או תולדה של שאת עם בהרת, שיש ביניהן הבדל של שלוש דרגות, גם כן מצטרפות. וכן משמע מ'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א ה"ד, שדרשו: והיה (פירוש, נאמר בתורה (שם יג, ב): "והיה לנגע צרעת" בלשון יחיד, ולא נאמר "והיו", והרי הכתוב מדבר בנגעים רבים) מלמד שמצטרפים זה עם זה, מפני שכולם נחשבים כאחד (ראה רש"י שבועות ו, א ד"ה ואע"ג, ורא"ש בפירושו למשנתנו). אמנם בסוגיה שם משמע, שמי ששונה אבות ותולדות סובר שתולדה מצטרפת רק עם אב שלה, אולם זה נאמר בשקלא־וטריא, אבל לפי המסקנה שם אליבא דרבי עקיבא, שדרגות הלובן אינן קובעות בצירוף, ונאמרו רק לשם לימוד טבעי הנגעים, אפשר שגם אבות ותולדות לא נקבעו לענין דיני צירוף אלא לשם לימוד טבעי הנגעים ומראותיהם "וכל כהן שאינו בקיא בהם ובשמותיהם אינו רואה את הנגעים" (גמרא שם). 'כסף משנה'. וראה דברי רבינו בסוף הלכה זו. 20) בין אם הצירוף מביא הקלה למצורע, בין אם הוא מחמיר עליו. כיצד? נקדים עיקרי דיני נגעי עור בשר: א. אדם שלקה בנגע מביאים אותו אל הכהן. ב. אם מצא הכהן נגע גדול כגריס (שיעורו יתבאר לקמן ה"ז) ויש בו שתי שערות שהלבינו או מחיה (בשר חי) כעדשה, הוא מודיע שהמנוגע הוא מצורע מוחלט. ג. אם אין בנגע אחד משני הסימנים האלה, הכהן מסגירו לשבעה ימים (פרטי ההסגר יבוארו לקמן). ד. אם לא פשה (= התרחב) הנגע אחרי שבעת הימים וגם לא נולדו בו סימני הטומאה שאמרנו למעלה, מסגירו הכהן שנית לשבוע. ה. אם אחרי הסגר שני לא נולדו בו אחד משלושת סימני הטומאה – שתי שערות לבנות, מחיה, פשיון – מטהרו הכהן. ולעולם אין הסגר שלישי בנגעי אדם (ראה סוף הפרק כאן. וראה רש"י בפירושו על התורה ויקרא יג, ו. וברבינו אליהו מזרחי שם). ו. אם פשה הנגע אחרי הסגר ראשון או הסגר שני - הוא מצורע מוחלט. ז. אם אחרי ההסגר או אחרי שהוחלט התרחבה הצרעת ופרחה בכל גופו – טהור. ח. אם פרחה הצרעת בכל הגוף בתחילה, דינה ככל נגע ומסגירים את המנוגע. ועכשיו נפרש. 21) כאן הצירוף הוא לחומרא בלבד, כגון שהיה במנוגע כחצי גריס מראה בהרת וכחצי גריס מראה שאת, מצטרפים לשיעור גריס ומסגירים אותו כשאין בנגע סימני טומאה או מחליטים אותו כשיש בו סימן טומאה (ראה דין ב). 22) של הסגר ראשון או הסגר שני. ויש בשניהם להקל ולהחמיר. כיצד? היתה בו בהרת כגריס ונסגר, ואחרי שבעת הימים ירדה הלבנונית ונמצא מראה שאת, אין אנו אומרים שזה נגע חדש וטעון הסגר ראשון, אלא דנים שני המראות כנגע אחד ומסגירים אותו שנית, ואינו טעון הסגר שלישי (ראה דין ה). ולהחמיר כיצד? היתה בו בהרת כגריס, ואחרי ההסגר הוכהה הלבנונית של מחצית הנגע והפך למראה שאת, אין אנו דנים את שני החצאים כשני נגעים שונים פחותים מכגריס אלא מצטרפים ודנים אותם כנגע אחד. וכן בסוף הסגר שני הצירוף הוא לפעמים להקל ולפעמים להחמיר. להקל כיצד? היתה בו בהרת כשני גריסים, ואחרי הסגר שני, מצאו במקום הנגע גריס או יותר שאת, והשאר כמה שהיה, אין אנו אומרים נגע חדש – שאת – הוא זה וטעון הסגר, אלא מצטרפים ונגע אחד הוא שלא פשה בהסגר שני – וטהור (ראה דין ה). ולהחמיר: ניתוספה אפילו פחות מכגריס שאת, הרי זה פשיון ומחליטים את המנוגע (ראה דין ו). 23) פירוש, שטיהרוהו ופטרוהו מדיני נגעים, היינו, כשלא נמצאו סימני טומאה – שיער לבן, פשיון, מחיה – אחרי הסגר שני. ואם אחרי שפטרוהו פשתה הצרעת, הוא מצורע מוחלט ואפילו אם הפשיון היה ממראה אחד - מצטרף הוא לנגע הראשון. 24) אם אחר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

החליטה פרח נגע ממראה אחר בכל הגוף, אנו דנים שני המראות כנגע אחד ומטהרים אותו (ראה דין ז). כל הדינים שלמעלה, נשנו בקיצור במסכת נגעים פ"א מ"ג. 25) כסיד ההיכל או כקרום ביצה, ואפילו אין בנגע שיעור גריס אלא אם נצרף כל ארבעת המראות – מצטרפים. 26) שם מ"א. 27) ויותר רצוי היה לומר: מקרום ביצה ולמעלה – טמא. 28) שלימדו הכהנים להכיר ולראות הנגעים. 29) שבועות ו, א. 30) אין בזה סתירה לדברי רבינו לקמן (פ"ט ה"ב): "ואפילו היה הכהן קטן או שוטה, החכם אומר לו והוא מחליט", מפני ששם מדובר כשכהן אינו סומך על עצמו כלל ואומר מה שהחכם מלמדו, כמו שמבאר שם רבינו, וכאן כשהכהן רוצה לסמוך על בינתו ואינו מזדקק להוראותיו של חכם בקיא, אסור לו לראות נגעים עד שיבין ויכיר ('קרית ספר', וראה ב'כסף משנה' שם הסבר אחר). 31) לקמן (שם) כותב רבינו שצריך להיות בקיא גם בנגעי בתים ובגדים.

ד. הָיָה בְּמַרְאֵה הַלֵּבֶן מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵלּוּ מִקְצָת אַדְמוּמִיּוּת מְעֹרֶבֶת בּוֹ - גַּם זֶה נֶגַע צָרַעַת הוּא; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת, וְהוּא הַדִּין לַשְּׂאֵת[32] וְלַסַּפַּחַת שֶׁל שְׂאֵת וּלְסַפַּחַת הַבַּהֶרֶת. וְהַמַּרְאֶה הַזֶּה, שֶׁהוּא מְעֹרָב מִלַּבְנוּנִית וּמְעַט אֹדֶם, הוּא הַנִּקְרָא פָּתוּחַ[33]. וְכֵיצַד מַרְאֵה הַפָּתוּחַ בְּאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵלּוּ? כְּאֵלּוּ הֵן אַרְבַּע כּוֹסוֹת[34] מְלֵאוֹת חָלָב[35], וְנִתְעָרֵב בַּכּוֹס הָרִאשׁוֹנָה שְׁנֵי טִפֵּי דָם, וּבַשְּׁנִיָּה אַרְבָּעָה טִפִּין, וּבַשְּׁלִישִׁית שְׁמוֹנָה טִפִּין, וּבָרְבִיעִית שִׁשָּׁה עָשָׂר טִפִּין. הַפָּתוּחַ שֶׁבַּבַּהֶרֶת הוּא הַמַּרְאֶה הָרְבִיעִי, וְהַפָּתוּחַ שֶׁבַּשְּׂאֵת - כְּמַרְאֵה כּוֹס שְׁלִישִׁית, וְהַפָּתוּחַ שֶׁבְּסַפַּחַת הַבַּהֶרֶת - כְּמַרְאֵה הַכּוֹס הַשְּׁנִיָּה, וְהַפָּתוּחַ שֶׁבְּסַפַּחַת הַשְּׂאֵת - כְּמַרְאֵה הַכּוֹס הָרִאשׁוֹנָה[36].

32) נגעים פ"א מ"ב. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ד ה"ג, אנו שונים: "יכול (אפשר לחשוב) השאת תטמא חלקה (בלי תערובת אדמומית) והברת תטמא בפתוח (בתערובת כזו, שהרי "אדמדמת" נכתבה בתורה אצל בהרת בלבד), מנין ליתן את האמור בבהרת בשאת, ואת האמור בשאת בבהרת? תלמוד־לומר צרעת היא". ופירש רבינו במשנה (שם) מפני שגם בבהרת בשאת כתוב "צרעת היא" למדים זו מזו. (זוהי אחת המידות שהתורה נדרשת בהן ונקראת "גזירה שוה", היינו שבשני מקומות נמצאת אותה המילה, ולומדים מזה ששני הענינים דינם שווה). 33) מעורב בלשון ארמית. בתרגום יונתן בן עוזיאל (איוב כה, ב): "פתיכין אשא ומיא", פירוש: מעורבים אש ומים ('תוספות יום־טוב' במשנתנו). 34) סתם כוס מחזיקה רביעית הלוג ('מראה כהן' סי' ד). 35) שבועות ו, א. 36) רבינו מפרש, שבהרת הלבנה ביותר אין אדמומית ניכרת בה אלא־אם־כן תתערב כמות גדולה של אודם, ובמראות הכהים ניכרת אדמומית כשנתערבה כמות יותר קטנה, וכל מה שהלבנונית מחלישה והולכת, מצטמצמת כמות החומר האדום הדרושה, כדי שתהיה ניכרת (הראב"ד מהפך את הסדר, וראה 'כסף משנה').

ה. כָּל הַמַּרְאוֹת הָאֵלּוּ, בֵּין הַלָּבָן בֵּין הַפָּתוּחַ[37], מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה וּכְמַרְאֶה אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין. וּבֵין שֶׁהָיָה הַנֶּגַע כֻּלּוֹ לָבָן אוֹ מִקְצָתוֹ לָבָן וּמִקְצָתוֹ אֲדַמְדַּם - הַכֹּל כְּמַרְאֶה אֶחָד הוּא, בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר.

37) למעלה בה"ג השמיענו רבינו שארבעה המראות החלקים (בלי תערובת אדמימות) מצטרפים, וכאן מוסיף ואומר שגם הפתוכים מצטרפים, מפני שדין צירוף מראות נגעים נשנה (בנגעים פ"א מ"ג) אחרי דיני הפתוכים, ומשמע שכל האמור למעלה כלול בדין צירוף.

ו. כָּל מַרְאֵה צָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[38] אֵינָהּ קְרוּיָה נֶגַע[39] וְלֹא מְטַמְּאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה מַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר הַבָּשָׂר[40]. לֹא עָמֹק בִּמְשִׁישָׁתוֹ[41], אֶלָּא בְּמַרְאִית הָעַיִן, כְּמַרְאֵה הַחַמָּה הַנִּרְאִית לָעַיִן עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל. אֲבָל אִם הָיָה מַרְאֵה הַלֵּבֶן אוֹ הַפָּתוּחַ בְּשָׂוֶה עִם שְׂאָר הָעוֹר אוֹ גָּבוֹהַּ מִן הָעוֹר - אֵינוֹ נֶגַע, אֶלָּא כְּמוֹ צֶמַח מִן הַצְּמָחִים הָעוֹלִים בַּגּוּף.

38) כל הנגעים שבגוף האדם, חוץ מנגעי הראש והזקן, נקראים צרעת עור הבשר. ודיני נגעי ראש וזקן יתבארו לקמן בפ"ח. 39) בין המראות הלבנים ובין הפתוכים. 40) שבועות ו, ב. כתוב בתורה (ויקרא יג, ג): "ומראה הנגע עמוק מעור בשרו". ומה שאמרו בגמרא (שם): "אין שאת אלא גבוה" פירושו, שגבוהה ממראה הבהרת מפני שהיא כהה ממנה, אבל עמוקה ממראה העור (כסף־משנה). 41) שיהיה העור הבריא גבוה ממש ממקום הנגע, ומורגש במשמוש היד. "ומראה הנגע עמוק, אין ממשו עמוק" ('תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב ה"ה). התכוון לומר, שאפילו אין הנגע עמוק ממש מבשר העור אלא מראהו – נקרא צרעת, אבל גם כשהוא עמוק ממש דין צרעת עליו אם מראהו עמוק ('קרית ספר').

ז. שִׁעוּר כָּל נִגְעֵי צָרַעַת, בֵּין צָרַעַת אָדָם בֵּין צָרַעַת בְּגָדִים - כְּגְרִיס[42] הַקִּלְקִי[43] שֶׁהוּא מְרֻבָּע[44]. וְהוּא מָקוֹם מְרֻבָּע מֵעוֹר הַבָּשָׂר כְּדֵי צְמִיחַת שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ[45] שְׂעָרוֹת, שֵׁשׁ שְׂעָרוֹת אֹרֶךְ וְשֵׁשׁ שְׂעָרוֹת רֹחַב. וְכָל הַפָּחוֹת מִזֶּה[46] אֵינוֹ נֶגַע צָרַעַת[47].

42) נגעים פ"ו מ"א. 43) מין פול שהוא יותר גדול מפול רגיל, ונקרא כך על שם המקום שהוא גדל שם. 44) פירוש, הפול עצמו הוא מרובע. כך מפרש רבינו במס' מעשרות פ"ה מ"ח: "ומן הפולים מין אחד שהגרגרים שלו גדולים (גדילים?) מרובעים מיוחסים למקום, והוא הידוע כגריס הקלקי". (וראה רא"ש כאן שפירש, שהגריס הוא עגול אלא שמוסיפים עליו את ארבע הקרנות ומשלימים לריבוע). 45) כלומר, לא כעוביין של שלושים ושש שערות, אלא כשטח המקום שגדלות בו בממוצע (ש"ך יו"ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סי' קצ ס"ק יח). 46) משש שערות באורך וכן ברוחב, ואע"פ שיש בו כדי לרבעו ויצטרף למקום 36 שערות. 47) ראה בהלכה הבאה.

ח. נֶגַע שֶׁהָיָה רָחְבּוֹ כְּדֵי צְמִיחַת חָמֵשׁ שְׂעָרוֹת, אֲפִלּוּ הָיָה אָרְכּוֹ אַמָּה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, וְאֵינוֹ נֶגַע צָרַעַת עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ רִבּוּעַ כִּגְרִיס[48]. וְכָל הַשְּׁעוּרִין הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[49].

48) באורך כגריס וברוחב כגריס. בפירושו על המשנה (שם) מבאר רבינו, שאין תבנית הנגע צריכה להיות מרובעת ממש, אלא שתתפוס מקום שאפשר להכניס בו גריס מרובע ולא יחרוג מגבולות הנגע. 49) עירובין ד, א.

ט. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּהֶרֶת[50] - הוּא הַדִּין לִשְׁאָר אַרְבַּע מַרְאוֹת[51] שֶׁל לֶבֶן אוֹ שֶׁל פָּתוּחַ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַנֶּגַע כִּגְרִיס אוֹ יָתֵר, וְיִהְיֶה עָמֹק מֵעוֹר הַבָּשָׂר. וְזֶה הוּא שֶׁאָנוּ קוֹרִין אוֹתוֹ בַּהֶרֶת סְתָם[52]. בַּהֶרֶת שֶׁהִיא עַזָּה כְּשֶׁלֶג נִרְאֵית בְּאָדָם שֶׁהוּא לָבָן כֵּהָה[53], וּבַהֶרֶת שֶׁהִיא כֵּהָה נִרְאֵית בְּכוּשִׁי[54] עַזָּה. לְפִיכָךְ אֵין מְשַׁעֲרִין הַכֹּל אֶלָּא בְּבֵינוֹנִי[55], שֶׁאֵינוֹ לֹא לָבָן וְלֹא שָׁחוֹר.

50) פירוש, שנאמר איזה דין שהוא בבהרת. 51) בפירושו על המשנה (שם) כותב רבינו, שלמדו מ'גזירה שוה', נאמר בבהרת "צרעת", ונאמר בנגעים אחרים "צרעת", ליתן בכל הנגעים את האמור בבהרת. 52) לפי הענין מסתיימת כאן ה"ט, ומכאן ואילך ענין בפני עצמו. 53) לפעמים אפילו למטה מקרום ביצה. 54) שעורו שחור. 55) לפי מראה עורו של אדם בינוני, לא בהיר ביותר ולא כהה ביותר. כחכמים, במס' נגעים פ"ב מ"א.

י. שְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה הֵן בְּצָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[56]: שֵׂעָר לָבָן, וְהַמִּחְיָה[57], וְהַפִּשְׁיוֹן[58]. וּשְׁלָשְׁתָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁנּוֹלְדָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיַת בָּשָׂר חַי, כְּשֶׁיִּרְאֵהוּ הַכֹּהֵן - יַחְלִיטוֹ וְיֹאמַר טָמֵא. לֹא הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - יִסְגֹּר[59] שִׁבְעַת יָמִים. וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם נוֹלַד בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיָה, אוֹ שֶׁפָּשְׂתָה וְהוֹסִיפָה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט; לֹא נוֹלַד בָּהּ לֹא מִחְיָה וְלֹא שֵׂעָר לָבָן וְלֹא פָּשְׂתָה בָּעוֹר - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. אִם נוֹלַד בָּהּ אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן - מַחְלִיטוֹ, וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה טָהוֹר וְיִסְטְרֶנּוּ; שֶׁאֵין בְּנִגְעֵי עוֹר הַבָּשָׂר הֶסְגֵּר יָתֵר עַל שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת[60]. וְאִם לְאַחַר שֶׁפְּטָרוֹ וְטָהַר פָּשָׂה הַנֶּגַע אוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיָה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט טֻמְאָה[61].

56) ראה למעלה הערה לז. 57) בשר בריא באמצע הנגע. 58) התרחבות הנגע. פרטי דיניהם מבוארים בפרקים הבאים. 59) ב'משנה למלך' לקמן פי"ד ה"ה כתב שאין סוגרים אותו ממש בבית, אלא הכהן אומר לו: הנך מוסגר, אולם רש"י בפירושו על התורה אומר שהכהן מסגירו ממש, וכן כתב גם בנדרים נו, ב. והר"ן וה'תוספות' שם קיבלו דעתו.

60) ראה מה שכתבנו למעלה ה"ג (דין ה). 61) נגעים פ"ג מ"ג.

יא. בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה עַזָּה כְּשֶׁלֶג וּלְאַחַר הַהֶסְגֵּר נַעֲשֵׂית כִּקְרוּם בֵּיצָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה בַּתְּחִלָּה כִּקְרוּם בֵּיצָה וְנַעֲשֵׂית כְּשֶׁלֶג - הֲרֵי הִיא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[62]; שֶׁאֵין עַזּוּת הַמַּרְאֶה סִימַן טֻמְאָה, וְלֹא כְּהִיָּתוֹ סִימַן טָהֳרָה. אֶלָּא אִם נִתְמַעֵט מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת וְנַעֲשֵׂית כֵּהָה מִקְּרוּם בֵּיצָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית בֹּהַק[63], וּלְפִיכָךְ טָהוֹר. אִם כֵּן, מַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע וְלֹא פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן?[64] שֶׁאִם כָּהָה מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת[65] - טָהוֹר. וְכֵן אִם לֹא כֵּהָה וְלֹא פָשָׂה וְלֹא נוֹלַד בּוֹ לֹא שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[66].

62) שם פ"ד מ"ז. דינה כאילו לא נשתנה כלל. 63) ראה למעלה ה"א. 64) ומשמע שכהיית הנגע הוא סימן טהרה, וכן אפשר ללמוד לכאורה מכאן שאם לא כהה — טמא. 65) למטה מקרום ביצה. 66) ומה שאמרה תורה "ולא פשה" הכוונה או לא פשה, כמו "ומכה אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, טו). ורש"י בפירושו על התורה אומר, ש"כהה הנגע" טהור, אבל לא כהה אפילו לא פשה — טמא. (והרמב"ן שם מפריך דעת רש"י ופסק כדעת רבינו. ראה 'תוספות יום־טוב' שם פ"א מ"ג).

~ יום שישי ג' טבת ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שיער לבן שהוא סימן טומאה, וכמה שערות יהיו ושיעורם, לובן השערות מטמא בכל מראה ובאי זה מקום יהיו, אם קדם שיער לבן את הבהרת, שיער פקודה אם הוא סימן טומאה, היתה בו בהרת כגריס ובה שתי שערות והוחלט והלך ממנה כחצי גריס וטהר.

א. שֵׂעָר לָבָן שֶׁהוּא סִימַן טֻמְאָה בְּצָרַעַת - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת[2]. וְכַמָּה יִהְיֶה אָרְכָּן? כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נִטָּלוֹת בְּזוּג[3]. הָיְתָה אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה מִשִּׁעוּר זֶה, אוֹ אַחַת שְׁחֹרָה[4] וְאַחַת לְבָנָה, אוֹ אַחַת מְלֻמֶּטָה וְנֶחְלְקָה מִלְּמַעְלָה וְנִרְאֵית כִּשְׁתַּיִם, אוֹ שֶׁהָיָה עִקָּרָן מַשְׁחִיר[5] וְרֹאשָׁן מַלְבִּין[6] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיָה עִקָּרָן מַלְבִּין וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר, אַף עַל פִּי שֶׁהַלָּבָן כָּל שֶׁהוּא - טָמֵא.

2) בתורת כהנים על הכתוב (ויקרא יג, ג): "ושער בנגע הפך לבן" דרשו: "ושער - מיעוט שיער שניים", פירוש "שערה" משמעותה - אחת, אבל "שיער" הוא שם כולל היינו שם המין וכולל כמה פרטים. 3) שאפשר יהיה לגוזזן במספריים. במשנה נדה נב, ב נחלקו תנאים בדבר שיעורן של השערות, ובגמרא שם אמר מר עוקבא: "הלכה כדברי כולם להחמיר", ומפני שלדעת רבינו (בפירושו למשנה שם) שיעור זה הוא הקטן שבכולם קיבלו כאן להלכה. ולקמן בפרק ח הלכה ו בעניין שתי שערות שחורות שהן מצילות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בנגעי ראש וזקן ומטהרות את המנוגע, מצריך רבינו השיעור הגדול היינו כדי לכוף ראשן לעיקרן גם כן להחמיר. [נראה שרבינו מפרש שמר עוקבא, באמרו: "הלכה כדברי כולם להחמיר" לא התכוון להגיד שמחמירים מפני הספק, אלא קבע הלכה וודאית, שלטמא ולפסול מספיק השיעור הקטן, אבל להציל מן הטומאה או מן הפסול צריך שיעור גדול, ולפיכך סתם רבינו כאן וכן לקמן בפרק ח הלכה ו וכתב סתם "טמא" ולא כתב "טמא מספק". והוכחה חותכת לפירושו זה ממה ששנינו בנגעים פרק ה משנה א: "ספק נגעים טהור", וכן פסק רבינו לקמן פרק ו הלכה ה, ולמה החמירו כאן? שמע מינה, שהלכה וודאית אמרו ולא חומרא מפני הספק]. 4) לאו דווקא שחורה, אלא כל צבע שהוא חוץ מלבן, ונקט שחורה, מפני שרוב בני האדם במקומם ובזמנם שערותיהם שחורות היו. 5) אפילו כל שהוא. 6) בתורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ב הלכה ב למדו זה מהכתוב (שם) "ושער בנגע הפך לבן". משמע חלק השיער שנוגע בנגע הלבין.

ב. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת שֶׁהֵן בְּתוֹךְ הַנֶּגַע, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שֵׂעָר שָׁחוֹר בֵּינֵיהֶן וְהֵן מְפֻזָּרוֹת אַחַת כָּאן וְאַחַת כָּאן - הֲרֵי אֵלּוּ סִימַן טֻמְאָה[7]. אֲפִלּוּ הָיָה הַנֶּגַע כִּגְרִיס מְצֻמְצָם - אֵין מְקוֹם שֵׂעָר הַשָּׁחוֹר מִמְּעַטוֹ[8]. וּבֵין שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת וְהִיא מַקַּפְתָּן וּבֵין שֶׁהָיוּ בְּסוֹפָהּ - הֲרֵי זֶה טָמֵא[9]. אֲבָל אִם הָיוּ בְּצִדָּהּ מִבַּחוּץ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[10], עַד שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹר שֶׁצּוֹמְחוֹת בּוֹ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת לָבָן. הָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַנֶּגַע[11] וְשׁוֹכְבוֹת חוּצָה לוֹ[12] - טָמֵא[13]; הָיוּ חוּצָה לוֹ וְשׁוֹכְבוֹת בְּתוֹכוֹ - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[14].

7) ששיער לבן מטמא וכו' במכונס ובמפוזר". וכשהן מפוזרות יש ביניהן שערות מצבע הטבעי. 8) אם היה נגע כגריס מצומצם ובו שיער שחור אין אנו אומרים שמקום השיער השחור ממעט את גודל הנגע ואין בו שיעור כגריס, ולמדנו למעלה בפרק א הלכה ז שפחות מכגריס אינו מטמא (שם משנה ד). ומובן מאליו ששיער לבן - שהוא סימן טומאה וודאי אינו ממעט. 9) שם משנה ג אמרו: "מטמא וכו' במבוצר ושלא במבוצר", פירוש בין שהשערות מוקפות נגע כעיר בצורה מוקפת חומה ובין כשאין הנגע מקיף אותן אלא עומדות על גבולו ממש. 10) שם משנה א: שער לבן מטמא בתוך הנגע בלבד. 11) פירוש, צמחו בתוך הנגע. 12) נכפפו לצד העור הבריא ושוכבות עליו. 13) תורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ב הלכה ב: "ושער בנגע, להביא את מה שבתוכו (פירוש שצמח בתוך הנגע) ואפילו שוכב חוצה לו". 14) שם: "פרט שחוצה לו ושוכב בתוכו".

ג. לֶבֶן[15] הַשְּׂעָרוֹת מְטַמֵּא בְּכָל מַרְאֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ לְבָנוֹת כְּשֶׁלֶג בֵּין שֶׁהָיוּ לְבָנוֹת לֶבֶן דֵּהֶה בְּיוֹתֵר[16], הוֹאִיל וּמַרְאֵיהֶן לָבָן - טָמֵא.

15) נגעים פרק ד משנה א: "ששיער לבן ... ומטמא בכל מראה לובן". 16) אפילו למטה מקרום ביצה, "ומראה הנגע עמוק - אין שער לבן עמוק" (תורת כהנים פרשת נגעים פרק ב, ה).

ד. אֵין שֵׂעָר לָבָן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּגוּף הַבַּהֶרֶת[17]. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת וּבְתוֹכָהּ שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ בֹּהַק אוֹ מִחְיַת הַשְּׁחִין אוֹ מִחְיַת הַמִּכְוָה, וּשְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ הַבֹּהַק שֶׁבְּתוֹךְ הַנֶּגַע - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[18], וַהֲרֵי זוֹ כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְיַסְגִּיר. אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּהֶרֶת מַקֶּפֶת[19] אֶת הַשְּׁחִין אוֹ אֶת הַמִּכְוָה אוֹ אֶת מִחְיָתָן אוֹ אֶת הַבֹּהַק שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת. וְכֵן אִם הָיָה שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ מִחְיָתָן אוֹ בֹּהַק מַקִּיף אֶת שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת[20] - הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[21], וַהֲרֵי הַבַּהֶרֶת כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְיַסְגִּיר.

17) נגעים פרק א, משנה ה. נקדים פירוש המונחים: א. שחין - מכה בעור שלא מחמת האש ונפשט העור; ב. מכווה - כמו שחין, אבל מכוויית אש; ג. מחיית השחין - התחיל להתרפאות ועלתה על השחין כעין קליפה דקה. בתורה: "צרבת השחין"; ד. מחיית המכווה - כמו מכוות השחין; ה. בוהק, ראה למעלה פרק א הלכה א. 18) והמדובר כשהשחין או המכווה הם פחות מכגריס, שאם הם כגריס, מטמאים מחמת עצמם מבלי צירוף הבהרת כשיש בהם שיער לבן. 19) אין אנו רואים את השערות כאילו הן בתוך הבהרת, ומכל שכן אם הבהרת אינה מקיפה אותם מכל צדדיהם, שזה כבהרת הסמוכה לשחין שהיא טהורה אפילו כשיש בה סימני טומאה, מפני שהבהרת אינה מטמאה אלא אם כן "כל שחוצה לנגע הוא בעור הבשר וראוי לפשיון" (לשון רבינו שם), ומקום השחין או המכווה אינו ראוי לכך, ואם פשה הנגע לתוכם אין זה סימן טומאה. 20) והם מחלקים את הבהרת לשני חלקים: בהרת פנימית שבה שתי שערות והיא מוקפת טבעת של שחין ובהרת חיצונה בצורת טבעת. 21) מפני שאין השערות שבבהרת הפנימית מועילה לבהרת החיצונה. והפנימית גם כן אינה מטמאה מפני שאין עור בשר ראוי לפשיון מקיף אותה. במשנה שם נמצא עוד דין אחד: "או שחילקן", פירוש, השחין נכנס בין שתי השערות והפריד ביניהן - טהור.

ה. הָלְכוּ לָהֶן הַשְּׁחִין[22] וְהַבֹּהַק וְהַמִּכְוָה שֶׁהִקִּיפוּ אֶת הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת אוֹ נִסְמָכִין לָהֶן אוֹ חוֹלְקִין אוֹתָן, וְנִמְצְאוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת[23] בְּגוּפָהּ[24] בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ הָרִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט; וְאִם לֹא הָלְכוּ לָהֶן - יִפְטְרֶנּוּ[25].

22) בסוף הסגר ראשון או שני וכן מסיים רבינו לקמן. 23) כגון שנרפא השחין לגמרי והתפשטה הבהרת למקומו וכן בבוהק המדובר כשהתפשטה שמה הבהרת. 24) בלי הפסק שחין או מכווה בינן ובין הבהרת. 25) יטהרנו, כדין כל בהרת שלא נולדו בה סימני טומאה אחרי ההסגר. והמדובר בסוף הסגר שני, אבל אם לא הלכו בסוף שבוע ראשון אין פוטרין אותו אלא מסגירים אותו שנית.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו. אֵין שֵׁעָר לָבָן[26] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתַּקְדִּים הַבַּהֶרֶת אֶת הַשֵּׂעָר הַלָּבָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן - שֶׁתַּהֲפֹךְ אוֹתוֹ[27] הַבַּהֶרֶת. אֲבָל אִם קָדַם שֵׂעָר לָבָן אֶת הַבַּהֶרֶת - הֲרֵי הִיא כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה וְיַסְגִּיר.

26) שם פרק ד משנה יא: "אם בהרת קדמה לשיער לבן - טמא, ואם שיער לבן קדם לבהרת - טהור". 27) כלומר, המלה "והיא" נמשכת אל הצרעת. והכוונה, שהצרעת הפכה את השיער השחור ללבן.

ז. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן וְהֶחְלַט בּוֹ, וְאַחַר כָּךְ הָלְכָה הַבַּהֶרֶת וְהִנִּיחָה שֵׂעָר לָבָן בִּמְקוֹמוֹ וְטָהֵר[28], וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה בַּהֶרֶת אַחֶרֶת בִּמְקוֹם הַבַּהֶרֶת הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי הַשֵּׂעָר לָבָן בְּתוֹכָהּ - זֶהוּ הַנִּקְרָא שֵׂעָר פִּקֵּדָה[29], וְאֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן - שֶׁהֲפָכַתּוּ הִיא, לֹא שֶׁהֲפָכַתּוּ חֲבֵרְתָּהּ[30].

28) אף על פי שהשערות נשארו, המנוגע טהור כיוון שהבהרת נתרפאה. 29) כאילו הבהרת הראשונה שהלכה לה הפקידה כאן את שערותיה הלבנות (רבינו בפירושו על המשנה). 30) והפירוש, שאינה מטמאה אלא אם נגע זה הפך את השיער ללבן אבל לא כשנגע אחר עשה זאת.

ח. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְהֶחְלַט, וְהָלַךְ מִמֶּנָּה כַּחֲצִי גְרִיס וְטָהֵר[31], וְנִשְׁאֲרוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בַּחֲצִי גְרִיס הַנִּשְׁאָר, וְחָזַר כַּחֲצִי גְרִיס בְּמָקוֹם זֶה שֶׁהָלַךְ וַהֲרֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת בַּבַּהֶרֶת כִּגְרִיס - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[32], עַד שֶׁיַּהֲפֹךְ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בַּהֶרֶת אַחַת.

31) מפני שלא נשאר בה כשיעור. 32) גם במקרה זה אין אנו אומרים שחצי הגריס שהלך הוא הוא שחזר, אלא אנו רואים את הגריס החדש כצירוף של שתי בהרות ויוצא מזה שבהרת אחרת הפכה את השיער.

ט. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, וְנוֹלְדָה בְּצִדָּהּ[33] בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר[34]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת, וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר[35]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר[36]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי זוֹ לְהַחְלִיט, שֶׁהֲרֵי קָדְמָה בַּהֶרֶת לִשְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת[37]. סָפֵק שֵׂעָר לָבָן קָדַם סָפֵק הַבַּהֶרֶת קָדְמָה - הֲרֵי זוֹ טָמֵא[38]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁטֻּמְאָתוֹ בְּסָפֵק.

33) כלומר, סמוך לה ללא הפסק עור בריא ביניהם. 34) ואפילו אם גם בחצי גריס השני אין כלום גם כן מסגירים. בבא זו אין בה כל חידוש ונאמרה כהקדמה לבבות הבאות אחריה, וכולן נשנו בסדר "לא זו אף זו". פירוש, כל בבא יש בה יותר חידוש. 35) אף על פי שיש בה שתי שערות לבנות אין מחליטים אלא מסגירים, מפני שהשערה הראשונה נהפכה על ידי חצי הגריס הראשון ולא על ידי כל הנגע. שנינו בתורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ג, הלכה ו: "והיא הפכה, שהפכה כולה את כולו ולא שהפכה כולה את מקצתו". 36) ולא להחליט, מפני שחצי הנגע הפך את שתי השערות ולא כולו. וברור, שמכל שכן אם אין שערה בחצי השני הדין כך. 37) כשנהפכו ללבן הייתה כבר בהרת שלימה והפכה "כולה את כולו". 38) כתנא קמא שם בסוף הפרק. בבבא מציעא פא, א מסופר, ששאלה זו נידונה בשמים בישיבה של מעלה, הקדוש ברוך הוא אמר טהור וכל בני הישיבה אמרו טמא, ושאלו את רבה בר נחמני ואמר טהור. ומבאר הכסף משנה כאן, שנקבעה הלכה: "תורה לא בשמים היא", פירוש, הקדוש ברוך הוא מסר לחכמי ישראל את הסמכות הבלעדית להכריע הלכות, וההכרעה בישיבה של מעלה אינה קובעת.

~ שבת קודש ד' טבת ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המחייה שהיא סימן טומאה כמה שיעורה ואם היתה מפוזרת, אם המחייה מטמאה בכל מראה ואם צריך שתהיה בגופה של בהרת, ודין אם קדמה מחייה את הבהרת או בהרת למחייה, בהרת כגריס מצומצם ובאמצע כעדשה מצומצמת, איזה הם ראשי איברים שאינם מטמאים במחייה.

א. אֵין הַמִּחְיָה[2] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתִּהְיֶה כַּעֲדָשָׁה[3] מְרֻבַּעַת[4] אוֹ יָתֵר עַל זֶה. וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ? כְּדֵי צְמִיחַת אַרְבַּע שְׂעָרוֹת[5], שְׁתַּיִם אֹרֶךְ וּשְׁתַּיִם רֹחַב[6]. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה הַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת, וְהַבַּהֶרֶת מַקֶּפֶת אוֹתָהּ מִכָּל צַד[7], וְהִיא יְתֵרָה עַל הַמִּחְיָה רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר. אֲבָל אִם הָיְתָה הַמִּחְיָה בְּצַד הַבַּהֶרֶת - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה. הָיְתָה מְפֻזֶּרֶת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָּשָׂר חַי כְּחַרְדָּל בִּמְקוֹם זֶה וּבָשָׂר חַי כְּחַרְדָּל בִּמְקוֹם אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת - אֵינָן מִצְטָרְפִין לְכַעֲדָשָׁה[8], עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת כַּעֲדָשָׁה מְרֻבָּע אוֹ יָתֵר.

2) בשר חי בתוך הבהרת הוא אחד משלושת סימני הטומאה, שהם: שערות לבנות, פשיון, מחיה. ומרומזים בנוטריקון של המלה "שפם" (שערות, פשיון, מחיה) שנאמרה במצורע (ויקרא יג, מה "ועל שפם יעטה"). 3) נגעים פ"ד מ"ה. 4) העדשה היא עגולה, ומוסיפים עליה את הקרנות כדי לרבעה. תבניתה של המחיה אינה קובעת אלא גודלה, ואינה סימן טומאה אלא כשיש בה מקום להכניס בו עדשה שמילאו את קרנותיה ועשאוה רבוע, שאורכו ורחבו שוים. שם פ"א מ"ה. וראה רבינו בפירושו למשנה שם פ"ו, א. 5) משנה שם. 6) ב'תורת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כהנים' פרשת נגעים פרשתא ג ה"ז, שנינו: מה שיער לבן מקום שתי שערות, אף מחיה מקום שתי שערות. 7) שם פ"א, מ"ה: "מבוצרת". פירוש, כעיר מבצר המוקפת חומה מכל צדדיה, שנאמר בתורה (שם, ט "ומחית בשר חי בשאת"), וההיקף צריך להיות ברוחב של שתי שערות ('תורת כהנים' שם ה"ט). 8) נגעים פ"א מ"ה: "מכונסת ונתפזרה . . . הרי אלו להקל".

ב. הַמִּחְיָה מְטַמְּאָה בְּכָל מַרְאֶה[9], בֵּין שֶׁהָיָה מַרְאֵה הַמִּחְיָה אָדֹם אוֹ שָׁחוֹר אוֹ לָבָן. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַלֹּבֶן מֵאַרְבַּע הַמַּרְאוֹת שֶׁבְּאַרְנוּ[10].

9) משנה שם פ"ד, ב. 10) למעלה בפ"א. ואם מראה שלה כלובן ארבעה המראות, אין זה בשר חי אלא נגע.

ג. אֵין הַמִּחְיָה[11] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּגוּפָהּ שֶׁל בַּהֶרֶת. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה[12] בְּאֶמְצַע[13] שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ מִחְיָה[14] אוֹ בֹהַק, וְהַמִּחְיָה בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ בְּתוֹךְ הַמִּכְוָה אוֹ בְּתוֹךְ מִחְיָתָן אוֹ בְּתוֹךְ הַבֹּהַק, אַף עַל פִּי שֶׁהַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ בְּתוֹךְ הַבֹּהַק אוֹ מִחְיָתָן. וְכֵן אִם הִקִּיף הַשְּׁחִין אוֹ מִחְיָתוֹ וְהַמִּכְוָה אֶת מִחְיָתָהּ[15] וְהַבֹּהַק אֶת הַמִּחְיָה[16], אוֹ שֶׁנִּסְמַךְ אֶחָד מֵהֶן לַמִּחְיָה מִצִּדָּהּ, אוֹ שֶׁחָלַק אֶחָד מֵהֶן אֶת הַמִּחְיָה וְנִכְנַס לְתוֹכָהּ - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה, וַהֲרֵי זוֹ כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן וַיַּסְגִּיר. הָלְכוּ לָהֶן הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ הַבֹּהַק שֶׁהָיוּ תַּחַת הַמִּחְיָה אוֹ שֶׁהָיוּ בְּצִדָּהּ אוֹ שֶׁהָיוּ מַקִּיפִין אוֹתָהּ אוֹ שֶׁהָיוּ נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ, וְנִמְצֵאת הַמִּחְיָה לְבַדָּהּ בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה יַחְלִיט; אִם לֹא הָלְכוּ לָהֶן - יִפְטַר[17].

11) נגעים פ"א מ"ה. 12) בדפוס רומי (ר"מ) ובכת"י תימן, הגירסא "שהיה" (והיא הגירסא הנכונה). 13) צ"ל: באמצעה (כת"י תימן), כלומר שבאמצע הבהרת היה שחין או מכווה. 14) מחית שחין או מחית מכווה. ראה למעלה פ"ב ה"ד. 15) טעות סופר, וצ"ל "או" מחייתו . . . " או" מחייתה. וכן הגירסא בכת"י תימן ובדפוס רומא (ר"מ). 16) אף־על־פי שהמחיה מטמאה בכל מראה, אינה זהה עם בוהק. שבוהק הוא לובן קשור במחלה - אלא שהוא למטה מקרום ביצה, אבל מחיה בשר בריא הוא ('תוספות יום טוב' נגעים פ"ו מ"ו). 17) כל הדינים שבהלכה זו, מתאימים להאמור למעלה בפ"ב ה"ד וה"ה, בדין שער לבן. ראה שם.

ד. הַמִּחְיָה סִימַן טֻמְאָה לְעוֹלָם[18], בֵּין שֶׁקָּדְמָה מִחְיָה אֶת הַבַּהֶרֶת בֵּין שֶׁקָּדְמָה בַּהֶרֶת אֶת הַמִּחְיָה, לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ 'וְהִיא הָפְכָה'[19]. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשֵּׁאת - אֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁנֵיהֶן, לִשְׂעָר וּלְמִחְיָה, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן סִימַן טֻמְאָה; וְלֹא נֶאֱמַר שֵׂעָר לָבָן עִם הַמִּחְיָה אֶלָּא לִתֵּן שִׁעוּר לַמִּחְיָה, שֶׁתִּהְיֶה כְּדֵי לְקַבֵּל שֵׂעָר לָבָן, שֶׁהוּא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

18) שם פ"ד מ"ג: "שהמחיה מטמאה . . . הפוכה ושלא הפוכה", פירוש: בין שהבהרת הפכה למחיה ובין שהמחיה קדמה לבהרת. 19) ראה למעלה פ"ב ה"ו ('תורת כהנים' פרשת נגעים, אמרו לימוד אחר, וידועה דרכו של רבינו להביא את הלימוד שלדעתו הוא יותר פשוט, ואף־על־פי שבתלמוד או במדרשי הלכה נאמר לימוד אחר).

ה. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס מְצֻמְצָם[20] וּבְאֶמְצָעָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה מְצֻמְצֶמֶת - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט. נִתְמַעֲטָה הַבַּהֶרֶת[21] אוֹ שֶׁנִּתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה[22] - טָהוֹר[23]. וְכֵן אִם רָבְתָה הַמִּחְיָה שֶׁבְּתוֹךְ בַּהֶרֶת זוֹ - טָהוֹר; שֶׁאֵין הַבַּהֶרֶת מִטַּמְּאָה בְּמִחְיָה עַד שֶׁתִּהְיֶה יְתֵרָה עַל הַמִּחְיָה רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מִכָּל צַד[24]. הָיְתָה הַמִּחְיָה פְּחוּתָה מִכַּעֲדָשָׁה וְרָבְתָה הַמִּחְיָה עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית כַּעֲדָשָׁה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט[25]. נִתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה מִמַּה שֶׁהָיְתָה אוֹ שֶׁהָלְכָה לָהּ[26] - הֲרֵי זוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[27], וְאֵין כָּאן סִימַן טֻמְאָה.

20) ביחד עם העדשה שבתוכה. 21) מבחוץ. 22) אחרי הסגר. 23) נתמעטה הבהרת - טהור, מפני שאין בה כגריס. ואם נתמעטה המחיה — טהור, מפני שאין בה כעדשה. ומשמיענו שאע"פ שפשתה הבהרת אינה מטמאה משום פשיון, מפני שאין פשיון מטמא אלא כשפשה חוץ לנגע (לקמן פ"ד ה"א) וכאן פשה לתוכו. 24) ומכיוון שכל הבהרת היא כגריס מצומצם, היינו שש שערות באורך וברוחב (למעלה פ"א ה"ז), והעדשה שבאמצעה תופסת יותר משתי שערות, לא נשאר מקום שתי שערות מכל צד. 25) שהרי נולד סימן טומאה. 26) פירוש, הבהרת נכנסה לתוך המחיה ומיעטה אותה או תפסה כל מקומה. 27) ומסגירים את המנוגע. ואינה מטמאה משום פשיון, מפני שאין פשיון מטמא אלא כשפשה מחוץ לנגע, כמו שביארנו למעלה. והמדובר כשנתמעטה אחר הסגר הראשון, אבל אחר הסגר שני - טהור. מחלוקת ר' מאיר ורבנן שם פ"ו מ"ג, ופסק כרבים. [בעדשה מצומצמת, גם ר' מאיר מודה שהוא טהור כשנתמעטה או הלכה, שהרי היה כאן סימן טומאה והלך לו. אבל מחיה פחותה מכעדשה אינה סימן טומאה, ודינה כעור בלתי מנוגע, ולפיכך אם פשה הנגע לתוכה - טמא. דעת ר' מאיר שפשיון מבפנים מטמא (תפארת ישראל שם)]. ראה פירוש רבינו למשנתנו, ועליו מסתמך ביאורנו כאן.

ו. בַּהֶרֶת[28] יְתֵרָה מִכִּגְרִיס וּבָהּ מִחְיָה יְתֵרָה מִכַּעֲדָשָׁה, וְרָבוּ אוֹ שֶׁנִּתְמַעֲטוּ - טָמֵא; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְמַעֵט בַּהֶרֶת מִכִּגְרִיס, וְלֹא תִּתְמַעֵט הַמִּחְיָה מִכַּעֲדָשָׁה, וְלֹא תִּקְרַב הַמִּחְיָה לְסוֹף הַבַּהֶרֶת בְּפָחוֹת מִכְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29].

28) שם מ"ד. 29) בפרק זה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז. בַּהֶרֶת[30] כִּגְרִיס וּבָשָׂר חַי כַּעֲדָשָׁה אוֹ יָתֵר מַקִּיפָהּ מִבַּחוּץ, וּבַהֶרֶת שְׁנֵיָה מַקֶּפֶת אֶת הַבָּשָׂר הַחַי - הֲרֵי הַבַּהֶרֶת הַפְּנִימִית לְהַסְגִּיר, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה[31], וּבַהֶרֶת הַחִיצוֹנָה לְהַחְלִיט[32], שֶׁהֲרֵי הַמִּחְיָה בְּאֶמְצָעָהּ. נִתְמַעֵט הַבָּשָׂר הַחַי שֶׁבֵּינֵיהֶן[33] אוֹ שֶׁהָלַךְ כֻּלּוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה מִתְמַעֵט וְכָלֶה מִבִּפְנִים בֵּין שֶׁהָיָה מִתְמַעֵט מִבַּחוּץ - הֲרֵי שְׁתֵּיהֶן כְּבַהֶרֶת אַחַת שֶׁאֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה[34].

30) שם מ"ה. 31) מפני שהמחיה אינה בבהרת אלא מחוצה לה. 32) כתנא־קמא שם, האומר שמחיה זו מבוצרת היא ע"י הבהרת החיצונה. 33) ונשאר פחות מכעדשה. 34) והפשיון אינו סימן טומאה, מפני שפשה לתוך המחיה. פסק כר' עקיבא, ואף־על־פי שהמחיה אינה סימן טומאה לפנימית, אין הפשיון שלה לתוך המחיה נקרא פשיון מבחוץ (ראה ה"ה). ואין הבדל בין אם היתה המחיה כעדשה מצומצמת, ובין אם היתה גדולה יותר, ולא כר' שמעון שם במ"ו.

ח. בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה בְּרֹאשׁ אִיבָּר[35] מִן הָאִיבָּרִים, וְהַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת בְּרֹאשׁ הָאִיבָּר - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה. מִפְּנֵי שֶׁהַמִּחְיָה חוֹלֶקֶת אֶת הַנֶּגַע, וְנִמְצָא מִקְצָתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִכָּאן וּמִקְצָתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִכָּאן, וְנֶאֱמַר בִּנְגָעִים: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן - שֶׁיִּהְיֶה רוֹאֶה הַנֶּגַע כֻּלּוֹ כְּאַחַת. וְאֵלּוּ הֵן רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָם מְטַמְּאִין בְּמִחְיָה: רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם[36], וְרֹאשׁ הָעֲטָרָה[37], וְרָאשֵׁי דַדִּין שֶׁל אִשָּׁה. אֲבָל רָאשֵׁי דַדִּין שֶׁל אִישׁ וְהַיִּבֶּלֶת וְהַדִּלְדּוּלִין[38] מִטַּמְּאִין בְּמִחְיָה[39].

35) שם מ"ו. נאמרו פירושים רבים על משנה זו. והכסף־משנה כאן מפרש לדעת רבינו, שיש הבדל בין בהרת בלי מחיה ובין בהרת שיש בה מחיה, והמדובר בהלכה זו כשיש בראש האבר מקום כגריס, ואף־על־פי־כן אינה נראית כאחת אם יש באמצעה מחיה, אבל אם אין בה מחיה היא נראית כאחת. ולפיכך כתב רבינו בה"ט: "שהיה מקומן יושב כגריס מטמאים בנגעים" פירוש, אם אין מחיה חולקת אותם. [אולם אין פירוש זה מתיישב לפי דברי התוספתא נגעים פ"ה, עיין־שם וצריך־עיון. ראה השגת הראב"ד כאן, ופירוש הרא"ש על המשנה]. 36) האף. 37) ראש אבר הזכרות. 38) גידול חולני על העור (רבינו בפירושו על המשנה). 39) שם במשנה, אומר ר' אליעזר, שגם יבלות ודלדולים אינם מטמאים, ומשמע שתנא־קמא חולק עליו. ופסק רבינו - כדרכו בכל מקום — כתנא־קמא. ולא נתבאר טעם ההבדל בין אלה ובין ראשי איברים (ראה 'תוספות יום טוב' שם).

ט. וְכָל רָאשֵׁי אֵיבָרִים[40] אֵלּוּ שֶׁהָיָה מְקוֹמָן יוֹשֵׁב כִּגְרִיס - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים; אֲבָל אִם הָיוּ עֲגֻלִּין כְּרֹב בְּרִית בְּנֵי אָדָם - טְהוֹרִין. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת כִּגְרִיס בְּרֹאשׁ חָטְמוֹ אוֹ בְּרֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ שׁוֹפַעַת אֵילַךְ וְאֵילַךְ - טָהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן - עַד שֶׁיִּרְאֶהוּ כֻּלּוֹ כְּאַחַת.

40) תוספתא נגעים פ"ב. ראה ה"ח והערות שם.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"ח כסלו ~

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמָּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אַפְלוּ בְּיִשּׂוֹ בִּלְבַד — הֲרֵי אֵלּוּ גּוֹבִים מִמָּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִזְקֵי אָדָם בָּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — הֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מ(בבא) קַמָּא.

~ יום שני כ"ט כסלו ~

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמָּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אַפְלוּ בְּיִשּׂוֹ בִּלְבַד — הֲרֵי אֵלּוּ גּוֹבִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִמָּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — חֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) קַמָּא.

~ יום שלישי ל' כסלו ~

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמָּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אַפִּלּוּ בִּישׁוֹ בִּלְבַד — חֲרֵי אֵלּוּ גוֹבִים מִמָּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — חֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) קַמָּא.

~ יום רביעי א' טבת ~

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מְעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

~ יום חמישי ב' טבת ~

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מְעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

~ יום שישי ג' טבת ~

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מְעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש ד' טבת ~

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹחֵין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׂוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר —— תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה —— הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מ(בבא) בַּתְרָא.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' א

1 התורה, **וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש הסוברים שכך אמרו, אל תסמכו לנו **לָא**
2 **מֵחָמִיסִין** – אלו שמונעים מלומר את טעמי התורה, **וְלָא מִטּוּרְמִיסִין**
3 – אנשים ריקנים.
4 **רַבִּי אַבָּהוּ** היה פרנס המקורב למלכות, **כִּי הֲוָה אָתֵי מִמִּתִיבְתָּא לְבֵי**
5 **קַיְסָר** – כאשר היה בא מן הישיבה לבית הקיסר, **נָפְקֵי מַטְרוֹנֵיתָא**
6 **דְּבֵי קַיְסָר** – היו יוצאות שָׂרות מבית הקיסר, **וּמְשָׁרְיָין לֵיהּ** – והיו
7 שָׂרות לו כך, **רַבָּה דְּעַמֵּיהּ** – נשיא בעמיו, **מַדְבְּרָנָא דְּאוּמָּתֵיהּ** – מנהיג
8 אומתו, **בּוּצִינָא דִּנְהוֹרָא** – נר המאיר, **בְּרִיךְ מַתְיָיךְ לְשָׁלֹם** – ברוך
9 בואך לשלום.
10 שנינו במשנה: **עֲרֵיפַת עֶגְלָה כִּשְׁלֹשָׁה** דברי רבי שמעון, רבי יהודה
11 אומר בחמשה.
12 **תָּנוּ רַבָּנָן** – שנו חכמים בברייתא, נאמר לגבי עגלה ערופה (דברים
13 כא ב) 'וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ וּמָדְדוּ אֶל הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הֶחָלָל',
14 ויש ללמוד מן המקרא את מספר הזקנים היוצאים מסנהדרין
15 גדולה למדידת עגלה ערופה. 'זְקֵנֶיךָ' הוא לשון רבים, ומיעוט רבים
16 **שְׁנַיִם**, ואף 'שֹׁפְטֶיךָ' הוא לשון רבים ומיעוטם **שְׁנַיִם**, נמצא שצריך
17 ארבעה זקנים, ומאחר שכלל הוא בידינו שאין עושים **בֵּית** דִּין
18 שמספר חביריו שָׁקוּל, דהיינו, שאין עושים בית דין של זוגות, כדי
19 שאם ייחלקו ביניהם יוכלו להכריע אחר הרוב, לפיכך **מוֹסִיפִין**
20 **עֲלֵיהֶן** – על ארבעת הזקנים **עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן חֲמִשָּׁה** זקנים. אלו
21 **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר**, 'זְקֵנֶיךָ' הוא לשון רבים ומיעוטם
22 **שְׁנַיִם**, ומאחר שאין עושים **בֵּית** דִּין שָׁקוּל **מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד,**
23 **הֲרֵי כָּאן שְׁלֹשָׁה** זקנים למדידת עגלה ערופה.
24 שואלת הגמרא: **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, הַאי שֹׁפְטֶיךָ מַאי עָבֵיד לֵיהּ** – מה
25 ילמד רבי שמעון מתיבת 'שופטיך'. ומשיבה: **הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ**
26 **לְמִיוְחָדִין שֶׁבִּשּׁוֹפְטֶיךָ** – הוא לומד מתיבה זו שאין די בזקנים
27 מסנהדרין קטנה, אלא צריך שיהיו מן המיוחדים שבשופטים,
28 דהיינו, מסנהדרין גדולה.
29 מבררת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה**, הדורש את תיבת 'שופטיך' להוסיף
30 על מנין הזקנים, מנין ילמד שהם מסנהדרין גדולה. ומבארת: **מִזְּקֵנֶיךָ**
31 **זְקֵנֶיךָ נָפְקָא** – הוא לומד זאת מייתור אות אחת, שהרי יכול היה
32 הכתוב לומר 'ויצאו זקני שופטיך', ומאחר ונקט 'זקניך' יש ללמוד
33 מכך שהם מן המיוחדים שבזקנים, דהיינו, סנהדרין גדולה.
34 שבה הגמרא ומבררת: **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן**, מדוע הוצרך ללמוד ענין זה
35 מתיבת 'שופטיך', הרי יכול היה ללמוד זאת כרבי יהודה, ממה
36 שנכתב 'זקניך' ולא 'זקני'. ומבארת: **אִי מִזְּקֵנֵי** – אילו היה נאמר
37 בכתוב 'ויצאו זקני', **הָוָה אָמֵינָא וְקֵנֵי הַשּׁוּק** – היינו אומרים שדי
38 בזקנים מן השוק, דהיינו, מאלו שאינם יושבים בסנהדרין כלל,
39 **לפיכך כָּתַב רַחֲמָנָא** 'זְקֵנֶיךָ', **וְאִי** הוה **כְּתִיב** רק 'ויצאו **זְקֵנֶיךָ**' בלא
40 תיבת 'ושופטיך', **הָוָה אָמֵינָא** – היינו אומרים שדי בזקנים מן
41 **סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה**, ולפיכך **כָּתַב רַחֲמָנָא** 'וְשֹׁפְטֶיךָ', ללמד שעל הזקנים
42 להיות **מִמְּיוּחָדִין שֶׁבִּשּׁוֹפְטֶיךָ**, דהיינו, מסנהדרין גדולה, ונמצא
43 שתיבת 'ושופטיך' נצרכת היא, ואי אפשר לדורשה לענין מספר
44 הזקנים, ועל כן אין מנינם אלא שלשה.
45 שבה הגמרא ומבררת: **וְרַבִּי יְהוּדָה**, כיצד דורש הוא את תיבת
46 'שופטיך' לענין מספר הזקנים, הרי תיבה זו נצרכת ללמד שיהיו
47 הזקנים מסנהדרין גדולה, וכדברי רבי שמעון. ומבארת הגמרא:
48 **גְּמַר** – הוא לומד גזירה שוה 'זְקֵנֵי זְקֵנֵי' מִן המקרא שנאמר לגבי
49 סמיכת זקנים על פר העלם דבר של ציבור (ויקרא ד טו) 'וְסָמְכוּ זְקֵנֵי
50 **הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם**', שמאחר ונאמרה תיבת 'זקני' בין בעגלה ערופה
51 ובין בפר העלם דבר יש ללומדם זה מזה, **מַה לְּהַלָּן** – כשם שלגבי
52 סמיכת הזקנים על הפר צריך את **הַמְיוּחָדִין שֶׁבָּעֵדָה** – סנהדרין
53 גדולה, **אַף כָּאן** לענין עגלה ערופה צריך את **הַמְיוּחָדִין שֶׁבִּזְקֵנֶיךָ,**
54 ונמצא שתיבת 'שופטיך' מיותרת לדרשה, להוסיף על מספר
55 הזקנים.
56 מקשה הגמרא: **אִי יָלִיף** – אם רבי יהודה לומד את הדין שצריך
57 סנהדרין גדולה בעגלה ערופה מסמיכת זקנים, **לֵילַף כּוּלֵּהּ מַהָתָם**
58 – יכול הוא ללמוד את כל הדינים משם, ואף את מנין הזקנים, ואם
59 כן 'זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ' **לָמָה לִי** – מדוע הוצרך התנא ללמוד מתיבות
60 אלו את מנין הזקנים. **אֶלָּא**, בהכרח צריך לומר שרבי יהודה אינו
61 לומד גזירה שוה מסמיכת זקנים, אלא סובר כרבי שמעון שיש
62 ללמוד מתיבת 'שופטיך' שיהיו הזקנים מסנהדרין גדולה, ומכל
63 מקום ניתן ללמוד משם אף לענין מנין הזקנים, משום שהוא סובר
64 שיכול היה הכתוב לומר 'ויצאו זקניך שופטיך', ונמצא שהיו"ו של
65 תיבת 'וְשֹׁפְטֶיךָ' שהיא מיותרת לכאורה באה **לְמַנְיָינָא** – לענין מנין
66 הזקנים, ללמד שיש להוסיף עוד שנים, ולפיכך צריך חמשה זקנים,
67 מבררת הגמרא: **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** – מדוע אינו לומד להוסיף על מנין
68 הזקנים מן האות וי"ו. ומבארת: **וָיו"ו לָא דָּרֵישׁ** – הוא סובר שאין
69 לדרוש את האות וי"ו, ולפיכך סובר שדי בשלשה זקנים.
70 מקשה הגמרא: **אֶלָּא מַעַתָּה** – לאחר שנתבאר שלדעת הכל יש
71 ללמוד מתיבת 'זקניך' לרבות שני זקנים, אם כן יש להוסיף עוד על
72 מנינם, שהרי נאמר במקרא (דברים כא ב) 'וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ
73 **וּמָדְדוּ**', ויש לדרוש מתיבת 'וְיָצְאוּ' לרבות עוד **שְׁנַיִם**, וכן מתיבת
74 'וּמָדְדוּ' לרבות עוד **שְׁנַיִם**, ונמצא שלְ**רַבִּי יְהוּדָה** הסובר שצריך
75 חמשה זקנים, יש להוסיף עליהם עוד ארבעה **וְהָרֵי** כאן **תִּשְׁעָה,**
76 ואילו **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** הסובר שצריך שלשה זקנים, יש להוסיף עליהם
77 עוד ארבעה והרי כאן **שְׁבָעָה**.
78 מתרצת הגמרא: **הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ** – תיבות אלו נצרכות הן
79 לדרשה, **לְכִדְתַנְיָא** – כמו ששנינו בברייתא, 'וְיָצְאוּ' **הֵן וְלֹא שְׁלוּחָן** –
80 מתיבת 'ויצאו' יש ללמוד, שעל הזקנים לצאת בעצמם למדידת
81 העגלה, ואין הם יכולים לשלוח שליחים לשם כך, ומתיבת 'וּמָדְדוּ'
82 יש ללמוד, **שֶׁאֲפִילּוּ נִמְצָא**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

הושע פרק־י י־יג

י **בְּאַוָּתִי וְאֲסָרֵם וְאֻסַּפוּ עֲלֵיהֶם עַמִּים בְּאָסְרָם לִשְׁתֵּי (עינתם) עֹונֹתָם: יא** **וְאֶפְרַיִם עֶגְלָה מְלֻמָּדָה אֹהֵבְתִּי לָדוּשׁ וַאֲנִי עָבַרְתִּי עַל־טוּב צַוָּארָהּ אַרְכִּיב אֶפְרַיִם יַחֲרֹוש יְהוּדָה יְשַׁדֵּד־לֹו יַעֲקֹב: יב** **זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה קִצְרוּ לְפִי־חֶסֶד נִירוּ לָכֶם נִיר וְעֵת לִדְרֹוש אֶת־יְהוָה עַד־יָבֹוא וְיֹרֶה צֶדֶק לָכֶם: יג** **חֲרַשְׁתֶּם־רֶשַׁע עַוְלָתָה קְצַרְתֶּם אֲכַלְתֶּם פְּרִי־כָחַשׁ כִּי־בָטַחְתָּ בְדַרְכְּךָ בְּרֹב גִּבֹּורֶיךָ:**

רש"י

(י) באותי ואסרם. לפי רצוני תמיד יסרתים משופט לשופט ומסרתים ביד שוסיהם: **ואספו עליהם עמים באסרם לשתי עונותם.** לפי שדימה אותם לעגלה כמו שנא' אחריו אפרים עגלה מלומדה לכך דימ' יסוריה' לפרה שמייגעין אותה בחרישה ואסרו' בעול המחרישה וסימלוני העול נוקבים ויורדים א' מכאן וא' מכאן אצל שני עיני השור וכן ת"י כמיסר פדנא על תרתין עינוהי פדנא צמד בקר: **(יא) ואפרים עגלה מלומדה.** פירפויינט"א בלע"ז עשויה חבורות חבורות במלמד הבקר שקורין דישגולויי"ן בלע"ז כלומר הרבה יסורין הבאתי עליה והרי היא לא נכנעה ותמיד אוהבת לדוש בתבואה מקום מאכל ומשמן ולא נכנעה להיות חורשת כלו' לא נכנעו לתורה אלא אחר שרירות לבם: **אוהבתי.** יו"ד יתירה כמו (בראשית לא) גנובתי יום: **ואני עברתי על טוב צוארה.** לפיכך אני מביא עליה' מלכים שיתישו את כחם: **ארכיב אפרים יחרוש יהודה** וגו'. אם תרצו שארכיב אפרי' על עכו"ם יחרוש יהודה וישדד לו (יעקב) לעצמו חרישה של מע"ט כמו שהוא מפרש ואומר נירו לכם ניר וגו': **(יב) זרעו לכם לצדקה.** אבל אתם חרשת' רשע וגו' לפיכך וקאם שאון בעמך: **נירו לכם ניר.** עסקו בתורה ומשם תלמדו ללכת בדרך טובה להתגבר על יצר הרע כזה שהוא נר את השדה להפוך שרשי העשבים המכחישים בתבואה מימות החמה כמה ימים לפני הזרע ועת תקבעו לדרוש את ה' לתלמוד תורה: **עד יבא ויורה צדק לכם.** כשתהיו יגעי' בה הוא יבין אתכם להודיעכם צפונותיה בצדק, ד"א נירו לכם ניר עשו מעשים טובים קודם שיבא עליכם הלחץ וזה יגרום לכם שתתקבל תפילתכם בעת הצורך ואז יהיה עת ראוי לכם לדרוש הקדוש ברוך הוא בכל צרכיכם כי אז תשמע צעקתכם ויורה צדק לכם וימטיר צדקה לכם כמו ירה בים (שמות טו): **(יג) אכלתם פרי כחש.** איתקבלתון תושלמת עובדיכון:

מצודת דוד

(י) באותי ואסרם. ברצוני ליסרם וכן אייסרם באמת: **ואספו.** עובדי כוכבים רבים יתאספו לבוא עליהם למלחמה: **באסרם.** בעת אאסיר אותם לשתי מענות המחרישה לחרוש שתיהן יחד לא כדרך החורשים אחת אחת ר"ל כשאביא עליהם רעה כפולה ומרובה: **(יא) ואפרים.** הנה אפרים הוא כעגלה שמרגילין אותה לעבודתה למשוך בעול ולחרוש והיא אוהבת לדוש למען תאכל מן הדיש ר"ל אני למדתים התורה והמצות והם חפצים בקבול השכר מבלי עשות המעשה: **ואני עברתי.** העברתי ידי: **על טוב צוארה.** ר"ל חפשתי צוארה וראיתי שהיא טובה ושמנה וראוייה לשום העול עליה ר"ל ראיתי שראוי הוא לקבל עליו עול התורה ומצוה. **ארכיב אפרים.** לכן הרכבתי עול התורה על אפרים וגם יהודה יחרוש ר"ל יעסוק במצות: **ישדד לו יעקב.** כל ישראל בכללו יכתת הרגבים לכסות הזרעים בעבורו למען יאכל פריה ר"ל יקיימו המצות לטובתן למען יקבלו שכר: **(יב) זרעו לכם לצדקה.** לטובתכם זרעו את הצדקה למען תקצרו תבואתה לפי החסד שאני עושה ר"ל עשו צדקה ותקבלו גמול בחסדי כי גמול מעשה הטוב גם הוא לחסד תחשב וכמ"ש מי הקדימני ואשלם (איוב מא): **נירו לכם ניר.** ר"ל הסירו מלבבכם דעות נפסדות וכוזבות כמו שהחורש יחרוש שדהו להמית שרשי העשבים הרעים לבל יכחישו את הזרע הנזרע: **ועת לדרוש.** וקבעו עתים לדרוש את ה' לא באקראי: **עד יבא.** ר"ל כן עשו עד אשר יבא המקום ב"ה וישליך לכם צדק מן השמים כי לא יקופח שכרכם: **(יג) חרשתם רשע.** ר"ל הנה לא כן עשיתם כי חרשתם רשע וגו' ר"ל חשבתם לעשות רשע וכן עשיתם אותה וככה היה הגמול: **פרי כחש.** גמול מעשה השקר: **בדרכך.** במה שהיית הולך למצרים ולאשור לבקש עזרה הנה בזה בטחת ברוב גבוריך ולזה לא חששת על אזהרותי:

מצודת ציון

(י) באותי. מל' תאוה ורצון: **ואסרם.** מל' יסורין: **באסרם.** ענין קשירה: **עוונותם.** כמו מעניתם והוא הקו שיחרוש החורש באורך השדה וחוזר ועושה אחר כמוהו וכן עד כלות השדה כמו האריכו למעניתם (תהלים קכט): **(יא) מלמדה.** ענין ההרגל כמו וילמד לטרף טרף (יחזקאל יט): **אוהבתי.** היו"ד יתירה וטפלה: **לדוש.** מלשון דישה והוא הפרדת התבואה מהקשין: **ארכיב.** אמר בלשון שאלה על הדבר ההושם ממעל: **ישדד.** ענין כתישת הרגבים לכסות הזרעים ממעל וכן יפתח וישדד אדמתו (ישעי' כח): **(יב) לפי.** לשיעור: **נירו.** ענין חרישה כמו ניר ראשים (משלי יג): **ויורה.** ענין השלכה כמו ירם בים (שמות טז): **(יג) עולתה.** מלשון עולה: **כחש.** שקר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים ב פרק־כט יז־כה

יז וַיָּחֵלוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְקַדֵּשׁ וּבְיוֹם שְׁמוֹנָה לַחֹדֶשׁ בָּאוּ לְאוּלָם יְהוָה וַיְקַדְּשׁוּ אֶת־בֵּית־יְהוָה
לְיָמִים שְׁמוֹנָה וּבְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן כִּלּוּ: (ס) יח וַיָּבֹאוּ פְנִימָה אֶל־חִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ
טִהַרְנוּ אֶת־כָּל־בֵּית יְהוָה אֶת־מִזְבַּח הָעוֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־שֻׁלְחַן הַמַּעֲרֶכֶת וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו: יט וְאֵת
כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר הִזְנִיחַ הַמֶּלֶךְ אָחָז בְּמַלְכוּתוֹ בְּמַעֲלוֹ הֵכַנּוּ וְהִקְדָּשְׁנוּ וְהִנָּם לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה: (ס)
כ וַיַּשְׁכֵּם יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֶּאֱסֹף אֵת שָׂרֵי הָעִיר וַיַּעַל בֵּית יְהוָה: כא וַיָּבִיאוּ פָרִים־שִׁבְעָה וְאֵילִים שִׁבְעָה
וּכְבָשִׂים שִׁבְעָה וּצְפִירֵי עִזִּים שִׁבְעָה לְחַטָּאת עַל־הַמַּמְלָכָה וְעַל־הַמִּקְדָּשׁ וְעַל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לִבְנֵי אַהֲרֹן
הַכֹּהֲנִים לְהַעֲלוֹת עַל־מִזְבַּח יְהוָה: כב וַיִּשְׁחֲטוּ הַבָּקָר וַיְקַבְּלוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקוּ הַמִּזְבֵּחָה וַיִּשְׁחֲטוּ
הָאֵלִים וַיִּזְרְקוּ הַדָּם הַמִּזְבֵּחָה וַיִּשְׁחֲטוּ הַכְּבָשִׂים וַיִּזְרְקוּ הַדָּם הַמִּזְבֵּחָה: כג וַיַּגִּישׁוּ אֶת־שְׂעִירֵי הַחַטָּאת
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַקָּהָל וַיִּסְמְכוּ יְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם: כד וַיִּשְׁחָטוּם הַכֹּהֲנִים וַיְחַטְּאוּ אֶת־דָּמָם הַמִּזְבֵּחָה לְכַפֵּר
עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל כִּי לְכָל־יִשְׂרָאֵל אָמַר הַמֶּלֶךְ הָעוֹלָה וְהַחַטָּאת: כה וַיַּעֲמֵד אֶת־הַלְוִיִּם בֵּית יְהוָה
בִּמְצִלְתַּיִם בִּנְבָלִים וּבְכִנֹּרוֹת בְּמִצְוַת דָּוִיד וְגָד חֹזֵה־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא כִּי בְיַד־יְהוָה הַמִּצְוָה בְּיַד־נְבִיאָיו:

רש"י

(יז) ויקדשו את בית ה' לימים שמונה. לכך עכבו בטהרה לטהר כל כך לפי שאחז צייר כל הכתלים צלמי משכית כדכתיב (יחזקאל כ"ג) צלמי כשדים חקוקים בששר ועכבו ח' ימים עד שהשחיתו דמות הצלמים מן הכתלים וביום י"ו לחדש כלו הכל הבית והעזרה: **(יט)** הכנו והקדשנו. מפורש בעכו"ם בפרק ר' ישמעאל כלים ששמשו בבית חניו מהו כו' עד איתיביה אשר הזניח אחז הכנו והקדשנו מאי לאו הכנו דאטבלינהו הקדשנהו דאקדשינהו אמר לו ברוך אתה לשמים שהחזרת לי אבדתי הכנו שגנזום והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהם: **(כא)** וצפירי עזים וגו'. הוראת שעה היתה: על מזבח ה'. ולא על אותן מזבחות שעשה אחז אביו: **(כד)** לכפר על כל ישראל. שחטאו בעבודת כוכבים כן אמר המלך תהי העולה והחטאת עבור כל ישראל, בפרשת שלח לך (מדבר ט"ו) כתיב ועשו כל העדה פר וגו' וכתיב (ויקרא ד') והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת וכאן כתיב ויביאו פרים ואילים וצפירי עזים שבעה אלא הוראת שעה היתה: **(כה)** כי ביד ה' המצוה ביד נביאיו. לשורר הלוים בכלי שיר לא כתוב בתורה שיהא קרבן טעון שירה אלא מצות ה' שצוה ביד נביאיו לשורר על הקרבן ורבותינו פי' במסכת ערכין מניין שהלוים טעונין לשורר בכלי שיר דכתיב עבודת עבודה איזוהי עבודה שצריכה עבודה אחרת עמה הוי אומר זה השיר בכלי שיר, ועבודת משא (שם) נכון לפרש על השיר כדכתיב (לעיל א' ט"ו) וכנניהו שר הלוים במשא כי מבין הוא שהיה ממונה להרים קול הנגון של שיר:

מצודת דוד

(יז) לקדש. לטהר את ההיכל: את בית ה'. זה ההיכל: כלו. גמרו לטהר את כל המקדש: **(יח)** פנימה. אל בית הפנימי מקום מושב המלך: המערכת. שעורכין עליו לחם הפנים: **(יט)** הזניח. שעזב מהם עבודת המקום ושמש בהם לעבודת כוכבים: במלכותו. בימי מלכותו: במעלו. ברוב מעלו: הכנו. טהרנו להיות מוכנים לעבודה הקדשנום לה' כבתחלה, ורז"ל אמרו שגנזום והקדישו אחרים תחתיהם כי נמאסו לגבוה: **(כא)** על הממלכה. לרצות לה' לכפר להם שיתקיים בהם המלכות: ועל המקדש וכו'. למען יעמדו ויתקיימו: **(כד)** ויחטאו. מתן הדם הנתון באצבע קרוי חטוי וכן וחטאת על המזבח (שמות כ"ט): כי לכל ישראל וכו'. בעבור כל ישראל אמר המלך להקריבם: העולה. הפרים והאילים והכבשים הביאו לעולה וצפירי העזים לחטאת: **(כה)** במצות דוד. כמו שצוה דוד וכו': כי ביד ה'. מצות השיר אמורה היא מה' ביד נביאיו ועם שלא הוזכר בפירוש בתורת משה:

מצודת ציון

(יז) ויחלו. התחילו: **(יט)** הזניח. ענין עזיבה כמו זנח ה' מזבחו (איכה ב): **(כא)** וצפירי עזים. ושעירי עזים וכן צפירי חטאת (עזרא ח): במצלתים וגו'. שמות מיני כלי זמר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת סנהדרין

ב דִּינֵי הַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל; דִּינֵי נְפָשׁוֹת מַתְחִילִין מִן הַצַּד. הַכֹּל כְּשֵׁרִין לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְאֵין הַכֹּל כְּשֵׁרִין לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת, אֶלָּא כֹּהֲנִים, לְוִיִּם, וְיִשְׂרְאֵלִים הַמַּשִּׂיאִין לַכְּהֻנָּה.

ג סַנְהֶדְרִין הָיְתָה כַּחֲצִי גֹּרֶן עֲגֻלָּה, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ רוֹאִין זֶה אֶת זֶה. וּשְׁנֵי סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין עוֹמְדִין לִפְנֵיהֶם, אֶחָד מִיָּמִין וְאֶחָד מִשְּׂמֹאל, וְכוֹתְבִין דִּבְרֵי הַמְזַכִּין, וְדִבְרֵי הַמְחַיְּבִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה; אֶחָד כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְזַכִּין, וְאֶחָד כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְחַיְּבִין, וְהַשְּׁלִישִׁי כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְזַכִּין וְדִבְרֵי הַמְחַיְּבִין.

ד וְשָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹשְׁבִין לִפְנֵיהֶם, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ. הָיוּ צְרִיכִין לִסְמוֹךְ —

פירוש ברטנורא

ב מן הצד. מן הקטנים בחכמה שהיו יושבים בצד. דאמר קרא (שם כ"ג) לא תענה על ריב. וכתיב רב, כלומר לא תענה על מופלא שבבית דין ולנטות מדבריו, לפיכך אין שומעין דבריו אלא בסוף: **הכל כשרים לדון.** ואפילו גר. והוא שתהא אמו מישראל. וממזר נמי כשר לדון דיני ממונות: **ואין הכל כשרים לדון דיני נפשות.** דכתיב (שמות י"ח) והקל מעליך ונשאו אתך, בדומין לך, מה משה רבינו מיוחס אף בית דין מיוחסים:

ג כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואים זה את זה. דאמר קרא (שיר ז) שררך אגן הסהר. שררך אגן עגול כמטבורו של עולם ומגינה על כל העולם כולו, והיא דומה לסהר, שיושבים בעגול כחצי ירח. תרגום ירח, סיהרא. ובעגולה שלימה אין יושבים מפני שצריכים בעלי דינים והעדים ליכנס ולדבר בפני כולם: **רבי יהודה אומר שלשה היו.** כדי שיהיו שני עדים על המזכין ושני עדים על המחייבין. ואין הלכה כרבי יהודה:

ד ושלש שורות. וכל שורה של עשרים ושלשה תלמידי חכמים. שמא יחלקו הדיינים ויהיו רובן מחייבין ומיעוטן מזכין, והטיה לרעה אינה על פי אחד כדכתיב (שמות כ"ג) לא תהיה אחרי רבים לרעות, וצריך להוסיף שנים שנים עד שבעים ואחד, שלעולם אין מוסיפין על הדיינים יותר משבעים ואחד, הלכך

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ב

משנתנו מוסיפה ללמד, מה בין דיני ממונות לדיני נפשות.

דִּינֵי הַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת – אם בא אדם לשאול בבית הדין דיני טומאה וטהרה, וכן בדיני איסור והיתר; ויש גורסים: דיני ממונות. הטומאות והטהרות, **מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל** – הגדול שבדיינים אומר תחילה דעתו, שכן מידת החכמים שלא לדבר בפני מי שגדול ממנו. אבל **דִּינֵי נְפָשׁוֹת מַתְחִילִין מִן הַצַּד** – שואלים תחילה את הקטנים שבדיינים היושבים מן הצד, שיאמרו דעתם, ואילו הגדול היושב באמצע אינו מחווה דעתו אלא בסוף; והטעם הוא, שאם הגדול יאמר תחילה את דעתו, שמא לא יעיזו הקטנים לחלוק עליו, ויסמכו על דעתו. ברם, בדיני ממונות וטומאות וטהרות אין חוששים לכך. **הַכֹּל כְּשֵׁרִין לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת** – ואפילו גר, והוא שאמו מישראל, ואף ממזר כשר לדון דיני ממונות, **וְאֵין הַכֹּל כְּשֵׁרִין לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת** – בגמרא מבואר הטעם, לפי שכתוב (**שמות יח, כב**): "והקל מעליך ונשאו אתך", ודרשו: בדומים לך יהיו, כלומר שיהיו השופטים מיוחסים כמוך, ומכאן למדים שאין הכל כשרין לדון דיני נפשות, **אֶלָּא כֹּהֲנִים, לְוִיִּם, וְיִשְׂרְאֵלִים הַמַּשִּׂיאִין לַכְּהֻנָּה** – מיוחסים שראויים להשיא בנותיהם לכהנים.

באור משנה ג

משנה זו באה ללמדנו סדר הישיבה של הסנהדרין, וכיצד רושמים את המשא ומתן של הדיינים.

סַנְהֶדְרִין הָיְתָה כַּחֲצִי גֹּרֶן עֲגֻלָּה – בין סנהדרין הגדולה של שבעים ואחד ובין סנהדרין קטנה של עשרים ושלושה היו יושבים בחצי עיגול, **כְּדֵי שֶׁיְּהוּ רוֹאִין זֶה אֶת זֶה** – שכל דיין יהא רואה את כולם. ואין יושבים בעיגול שלם, לפי שצריכים בעלי הדין והעדים לדבר בפני כולם, שיהיו הכל רואים אותם ומדקדקים בדבריהם. **וּשְׁנֵי סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין עוֹמְדִין לִפְנֵיהֶם, אֶחָד מִיָּמִין וְאֶחָד מִשְּׂמֹאל, וְכוֹתְבִין דִּבְרֵי הַמְזַכִּין, וְדִבְרֵי הַמְחַיְּבִין** – רש"י מפרש: שניהם כותבים דברי המזכים ושניהם כותבים דברי המחייבים, שאם יטעה האחד יוכיח כתבו של חברו. אבל לפי הרמב"ם (הל' סנהדרין א, ט): "אחד כותב דברי המחייבין ואחד כותב דברי המזכין". **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה** – סופרים היו בסנהדרין; **אֶחָד כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְזַכִּין, וְאֶחָד כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְחַיְּבִין, וְהַשְּׁלִישִׁי כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְזַכִּין וְדִבְרֵי הַמְחַיְּבִין** – לפירוש רש"י חולק רבי יהודה על תנא קמא, משום שרבה היא הטירחה בשביל שניים, שכל אחד מהם צריך לרשום את דברי המזכים והמחייבים, ועלולים הם לטעות, לפיכך היו – לדעתו – שלושה סופרים, אחד בשביל לכתוב דברי המזכים בלבד, אחד – דברי המחייבים בלבד, והשלישי – דברי כולם, ומתוך שאין טורח רב עליהם לא יקצרו ברשימותיהם ולא יבואו לידי טעות. ואם מכל מקום יטעה אחד מהם, יוכיח כתבו של השלישי. ברם, לפי הרמב"ם חולק רבי יהודה על תנא קמא וסובר, שצריך שלישי לכתוב את דברי כולם, כדי שיהיו שני עדים על המזכים ושני עדים על המחייבים (**פירוש המשניות להרמב"ם**). והלכה כתנא קמא.

~ יום שני ~

באור משנה ד

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה ללמד בענין הסנהדרין הקטנה.

וְשָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹשְׁבִין לִפְנֵיהֶם – לפני הסנהדרין הקטנה, וכל שורה כמנין הסנהדרין, עשרים ושלושה תלמידי חכמים, שכן פעמים צריכים להוסיף דיינים, כגון אם היה רוב של אחד לחובה, וכפי שלמדנו במשנה א אין מכריעים לחובה אלא על פי רוב של שניים; ולהלן (ה, ה) נלמד: "עד כמה מוסיפין? שניים שניים, עד שבעים ואחד"; מכאן – שצריכים להיות מזומנים לפניהם ארבעים ושמונה תלמידי חכמים, כדי השלמת שבעים ואחד. אבל אין דרך לעשות שורת תלמידים שתהא מרובה משל דיינים, ולכן אי אפשר להושיב ארבעים ושמונה תלמידים לפני הסנהדרין בשתי שורות, שכל אחת תהא של עשרים וארבעה. וכן אין לעשות שורות קטנות, ולא שתי שורות של עשרים ושלושה ואחת של שניים, הלכך מושיבים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוֹמְכִין מִן הָרִאשׁוֹנָה, אֶחָד מִן הַשְּׁנִיָּה בָּא לוֹ לָרִאשׁוֹנָה, וְאֶחָד מִן הַשְּׁלִישִׁית בָּא לוֹ לַשְּׁנִיָּה, וּבוֹרְרִין לָהֶן עוֹד אֶחָד מִן הַקָּהָל וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בַּשְּׁלִישִׁית. וְלֹא הָיָה יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, אֶלָּא יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם הָרָאוּי לוֹ.

ה כֵּיצַד מְאַיְּמִין אֶת הָעֵדִים עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת? הָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתָן וּמְאַיְּמִין עֲלֵיהֶן: שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ מֵאֹמֶד, וּמִשְּׁמוּעָה, עַד מִפִּי עֵד, וּמִפִּי אָדָם נֶאֱמָן שֶׁמַּעְנוּ; אוֹ: שֶׁמָּא אִי אַתֶּם יוֹדְעִין שֶׁסּוֹפֵנוּ לִבְדּוֹק אֶתְכֶם בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה; הֱוֵו יוֹדְעִין שֶׁלֹּא כְּדִינֵי מָמוֹנוֹת דִּינֵי נְפָשׁוֹת: דִּינֵי מָמוֹנוֹת — אָדָם נוֹתֵן מָמוֹן וּמִתְכַּפֵּר לוֹ; דִּינֵי נְפָשׁוֹת — דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו תְּלוּיִן בּוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּקַיִן שֶׁהָרַג אֶת אָחִיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד, י)**: "דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים"; אֵינוֹ אוֹמֵר: דַּם אָחִיךָ, אֶלָּא "דְּמֵי אָחִיךָ" — דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר: "דְּמֵי אָחִיךָ", שֶׁהָיָה דָּמוֹ מְשֻׁלָּךְ עַל הָעֲצִים וְעַל הָאֲבָנִים. לְפִיכָךְ נִבְרָא אָדָם יְחִידִי, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב, כְּאִלּוּ אִבֵּד עוֹלָם מָלֵא; וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב, כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא. וּמִפְּנֵי שְׁלוֹם הַבְּרִיּוֹת, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: אַבָּא גָּדוֹל מֵאָבִיךָ. וְשֶׁלֹּא יִהוּ מִינִין אוֹמְרִים: הַרְבֵּה רְשׁוּיוֹת בַּשָּׁמַיִם. וּלְהַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: שֶׁאָדָם טוֹבֵעַ כַּמָּה מַטְבְּעוֹת בְּחוֹתָם אֶחָד, וְכֻלָּן דּוֹמִין זֶה לָזֶה; וּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טָבַע כָּל אָדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן דּוֹמֶה לַחֲבֵרוֹ. לְפִיכָךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד חַיָּב לוֹמַר: בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם. וְשֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: מַה לָּנוּ וְלַצָּרָה הַזֹּאת? וַהֲלֹא**

פירוש ברטנורא

צריך להושיב לפניהם ארבעים ושמונה להשלמת שבעים ואחד. ולאו אורח ארעא לעשות שורות תלמידים מרובה משל דיינים, הלכך עבדינן שלש שורות: **וכל אחד מכיר את מקומו.** לפי שכסדר חכמתם היו מושיבים אותם, לפיכך היה כל אחד צריך להכיר את מקומו: **הוצרכו לסמוך.** כגון שמת אחד מן הדיינים: **ולא היה יושב במקומו של ראשון.** ולא היה אותו שנברר מן הקהל יושב במקומו של ראשון, אלא במקום הראוי לו בסוף שורה השלישית. לפי שהקטן מן התלמידים שבשורות גדול מן הגדול שבקהל:

ה מאיימין על העדים. שלא יעידו שקר: **מאומד.** שהרעת נוטה שהוא כן: **דיני ממונות.** אם העיד לחייב לזה ממון שלא כדין, מחזירו לו ומתכפר: **לפיכך נברא יחידי.** להראותך שמאדם אחד נתישב מלואו של עולם: **רשויות הרבה.** אלהות הרבה יש וכל אחד ברא את שלו: **מה לנו ולצרה הזאת.** להכנים

משניות מבוארות – קהתי

שלוש שורות של עשרים ושלושה (**רש"י**), ואף אלה יושבים בחצי עיגול, **כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ** – שקובעים מקום לכל אחד לפי חכמתו. **הָיוּ צְרִיכִין לְסָמוֹךְ** – למנות דיין חדש שיצטרף לסנהדרין, כגון שמת אחד מהם, **סוֹמְכִין מִן הָרִאשׁוֹנָה** – ממנין מן השורה הראשונה, שהם גדולים מכולם, וסומכים את הגדול שבשורה זו, היושב בראשה. וכולם זזים ממקומם ועולים מדרגה אחת. **אֶחָד מִן הַשְּׁנִיָּה בָּא לוֹ לָרִאשׁוֹנָה** – הראשון מהשורה השנייה עובר לסוף השורה הראשונה, **וְאֶחָד מִן הַשְּׁלִישִׁית בָּא לוֹ לַשְּׁנִיָּה** – הראשון מהשורה השלישית עובר לסוף השורה השנייה, **וּבוֹרְרִין לָהֶן עוֹד אֶחָד מִן הַקָּהָל** – בוחרים תלמיד חכם מתוך הקהל, **וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בַּשְּׁלִישִׁית** – בשורה השלישית, **וְלֹא הָיָה יוֹשֵׁב** – זה שנבחר מן הקהל – **בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, אֶלָּא יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם הָרָאוּי לוֹ** – בסוף השורה השלישית, וכן כל אחד שעובר משורה לשורה, אינו יושב אלא בסוף השורה שעובר אליה, כפי שבארנו, וכל בני השורה זזים למעלה, וממלאים זה מקומו של זה.

באור משנה ה

כֵּיצַד מְאַיְּמִין אֶת הָעֵדִים עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת – עדים שבאו לבית דין להעיד על אחד שעשה עבירה שיש בה מיתת בית דין, כיצד מאיימים עליהם שלא יעידו שקר? **הָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתָן** – לבית הדין, **וּמְאַיְּמִין עֲלֵיהֶן** – בדברים דלקמן: **שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ** – עדותכם, **מֵאֹמֶד** – מתוך אומדן הדעת והשערה בלבד, **וּמִשְּׁמוּעָה** – או ששמעתם את הדבר מפי מישהו, **עַד מִפִּי עֵד** – או ששמעתם מפי עד, שהעיד לפני בית דין אחר, **וּמִפִּי אָדָם נֶאֱמָן שֶׁמַּעְנוּ** – או שחושבים אתם: מפי אדם נאמן שמענו, ואנו סומכים עליו שלא ישקר; אם כך הדבר אין בדברי עדותכם כלום. **אוֹ שֶׁמָּא** – כשאתם באים להעיד – **אִי אַתֶּם יוֹדְעִין שֶׁסּוֹפֵנוּ** – שעתידים אנו – **לִבְדּוֹק אֶתְכֶם בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה** – ועליכם להיזהר בדבריכם. **הֱוֵו יוֹדְעִין שֶׁלֹּא כְּדִינֵי מָמוֹנוֹת דִּינֵי נְפָשׁוֹת: דִּינֵי מָמוֹנוֹת, אָדָם נוֹתֵן מָמוֹן וּמִתְכַּפֵּר לוֹ** – אם אדם העיד שקר, ועל פי עדותו נתחייב חברו לשלם ממון שלא כדין, יכול העד לחזור בתשובה ולשלם לחברו מה שהפסידו; אבל **דִּינֵי נְפָשׁוֹת** – אם על פי עדות שקר של אדם הוצא חברו להורג, **דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו** – דמו של הנהרג ודם בניו ובני בניו, **תְּלוּיִן בּוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם** – תלויים בעד שקר עד סוף כל הדורות, **שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּקַיִן שֶׁהָרַג אֶת אָחִיו** – הבל, **שֶׁנֶּאֱמַר: "דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים"; אֵינוֹ אוֹמֵר: דַּם אָחִיךָ, אֶלָּא "דְּמֵי אָחִיךָ"** – בלשון רבים, לומר: **דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו** – כאן מפסיקה המשנה את דברי האיום על עדי נפשות ומוסיפה פירוש אחר על הפסוק: **דָּבָר אַחֵר: "דְּמֵי אָחִיךָ", שֶׁהָיָה דָּמוֹ מֻשְׁלָךְ עַל הָעֲצִים וְעַל הָאֲבָנִים** – שקין לא ידע במה להרוג את הבל, והיה מכה בו בעצים תחילה, ואחר כך באבנים (**"תפארת ישראל"**). **לְפִיכָךְ נִבְרָא אָדָם יְחִידִי** – משנתנו חוזרת לדברי האיום, שאומרים להם: לפיכך נברא אדם הראשון יחידי, **לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב, כְּאִלּוּ אִבֵּד עוֹלָם מָלֵא; וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב, כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא** – שכן מאדם אחד נתיישב מלואו של עולם (**רש"י**). **וּמִפְּנֵי שְׁלוֹם הַבְּרִיּוֹת** – שוב מפסיקה המשנה את דברי האיום ומביאה טעמים נוספים למה נברא האדם יחידי, מפני שלום הבריות, **שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: אַבָּא גָּדוֹל מֵאָבִיךָ** – שהרי הכל מצאצאיו של אדם הראשון, **וְשֶׁלֹּא יִהוּ מִינִין אוֹמְרִים: הַרְבֵּה רְשׁוּיוֹת בַּשָּׁמַיִם** – הרבה אלהות הן, וכל אחד ברא את האדם שלו, שכן נברא אדם יחיד, וזו הוכחה שהאחד ברא אותו. **וּלְהַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** – ועוד טעם למה נברא האדם יחידי, להראות לדורות הבאים גדולתו של הבורא; **שֶׁאָדָם טוֹבֵעַ כַּמָּה מַטְבְּעוֹת בְּחוֹתָם אֶחָד** – בדפוס אחד, **וְכֻלָּן דּוֹמִין זֶה לָזֶה** – כל המטבעות דומים הם; **וּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא ה, א): "וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע, אִם־לוֹא יַגִּיד" וְגוֹמֵר. וְשֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: מַה לָּנוּ לָחוּב בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה? **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** (משלי יא, י): "וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה".

פרק חמישי

א הָיוּ בּוֹדְקִין אוֹתָן בְּשֶׁבַע חֲקִירוֹת: בְּאֵיזֶה שָׁבוּעַ? בְּאֵיזוֹ שָׁנָה? בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ? בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ? בְּאֵיזֶה יוֹם? בְּאֵיזוֹ שָׁעָה? בְּאֵיזֶה מָקוֹם? רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּאֵיזֶה יוֹם? בְּאֵיזוֹ שָׁעָה? בְּאֵיזֶה מָקוֹם? מַכִּירִין אַתֶּם אוֹתוֹ? הִתְרִיתֶם בּוֹ? הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה: אֶת מִי עָבַד? וּבַמֶּה עָבַד?

פירוש ברטנורא

ראשנו בדאגה זו ואפילו על האמת: **והלא כבר נאמר והוא עד.** וחייבין אתם להגיד מה שראיתם: **ושמא תאמרו מה לנו לחוב.** להיות מחוייבים בדמו של זה, נוח לנו לעמוד באם לא יגיד: **הרי הוא אומר ובאבוד רשעים רנה.** ואם רשע הוא אין כאן עון כלל:

ה א היו בודקין אותן. אחר שאיימו עליהן היו בודקין אותן, **בשבע חקירות.** כנגד שבעה לשונות שנאמר במקרא בחייבי מיתות ב"ד, ודרשת וחקרת ושאלת היטב (דברים י"ג) הרי כאן שלשה. ושאלת אינו מן המנין שממנו למדו בדיקות. ובמקום אחר הוא אומר (שם י"ז) והוגד לך ושמעת ודרשת היטב, יש כאן שנים אחרים, הרי לך חמשה, ובמקום אחר אומר (שם י"ט) ודרשו השופטים היטב, שנים אחרים, הרי כאן שבעה: **באיזה שבוע.** של יובל: **באיזו שנה.** של שבוע: **באיזה יום.** של שבת: **באיזו שעה.** של יום. שכל שבע חקירות הללו מביאות אותן לידי הזמה, ושמא אין עדים להזימן לכל היום ויש עדים להזימן לאותה שעה: **רבי יוסי אומר.** אין צריך אלא שלש חקירות, באיזה יום באיזו שעה באיזה מקום. ואין הלכה כר' יוסי, אלא אפילו אמרו העדים אתמול הרגו, בודקין אותם בשבע חקירות, כדי שתטרף דעתן עליהן ויודו אם יש פסול בעדותן: **מכירין אתם אותו.** ההרוג. שמא נכרי הוא. וזו אינה מן החקירות שמביאות לידי הזמה, אלא כשאר בדיקות שאינן אלא לעשות העדות מוכחשת שמא לא יאמר האחד כדברי חבירו. והוא והן יהיו פטורים: **את מי עבד.** לפעור או למרקולים: **ובמה עבד.** בזיבוח או בהשתחויה:

משניות מבוארות – קהתי

הוּא טָבַע כָּל אָדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן דּוֹמֶה לַחֲבֵרוֹ – שפרצופיהם של בני אדם שונים הם. **לְפִיכָךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד חַיָּב לוֹמַר: בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם** – ועלי להיזהר מן החטא שלא אאבד את עולמי. וחוזרת המשנה לדברי האיום: **וְשֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: מַה לָּנוּ וְלַצָּרָה הַזֹּאת** – הואיל והענין הוא כה חמור, למה לנו לומר את עדותנו, ואפילו היא אמת, ולהכניס ראשנו בצרה ודאגה? **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע, אִם־לוֹא יַגִּיד** ונשא עוונו" – ומכאן שחייבים אתם להגיד את עדותכם מה שראיתם. **וְשֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: מַה לָּנוּ לָחוּב בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה** – למה לנו להתחייב בדמו של זה? מוטב שנעבור על "לא יגיד" ולא נגרום מיתה לאדם, ואפילו הוא חייב. **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה"** – אם רשע הוא, אין כאן עונש אלא שכר. כך מאיימים בית הדין על עדי נפשות: מצד אחד – שלא יעידו עדות שקר, ומצד שני – שאם עדותם אמת, אל יפחדו ואל ירתעו להגיד עדותם **(עיין רמב"ם הל' סנהדרין יב, ג – שמשמע שם, שאף הפיסקה "ולהגיד גדולתו של הקב"ה" וכו', היא מדברי האיום).**

~ יום שלישי ~

באור משנה א

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמדנו, שלאחר שמאיימים הדיינים על העדים, והעדים עומדים בדבריהם, מתחילים לבדוק אותם בדרישה וחקירה; שכן "מצוות עשה לדרוש את העדים ולחקרן ולהרבות בשאלתן; ומדקדקין עליהן, ומסיעין אותן מענין לענין בעת השאלה, כדי שישתקו או יחזרו בהן אם יש בעדותן דופי, שנאמר (דברים יג, טו): "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" (רמב"ם הל' עדות א, ד).

הָיוּ בּוֹדְקִין אוֹתָן – את העדים, דהיינו את כל אחד ואחד בפני עצמו, זה שלא בפני זה, ותחילה את הגדול שבהם, כמו שלמדנו בבדיקת עדי ממון (לעיל ג, ו), **בְּשֶׁבַע חֲקִירוֹת** – דלקמן: א. **בְּאֵיזֶה שָׁבוּעַ** – של היובל עבר הנידון על העבירה, כפי שאתם מעידים עליו? – כל שנת החמישים היא שנת יובל, ובין יובל ליובל מונים שבע שמיטות "שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים" **(ויקרא כה, ח)**, וכל שמיטה, היינו כל שבע שנים, נקראת "שבוע". ב. **בְּאֵיזוֹ שָׁנָה** – של השמיטה? ג. **בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ** – של השנה? ד. **בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ** – בכמה ימים בחודש? ה. **בְּאֵיזֶה יוֹם** – מימות השבוע? ו. **בְּאֵיזוֹ שָׁעָה** – של היום? ז. **בְּאֵיזֶה מָקוֹם** – היה הדבר? – שבע חקירות אלו כוונתן לאפשר את הזמת העדים, שכן הפרטים המדוייקים על הזמן והמקום גורמים חשובים הם בשביל ההזמה. שהרי המזימים צריכים לומר: עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר** – אין בודקים את העדים אלא בשלוש חקירות, והן: **בְּאֵיזֶה יוֹם? בְּאֵיזוֹ שָׁעָה? בְּאֵיזֶה מָקוֹם?** – שהואיל וגביית העדויות היא לרוב כעבור ימים אחדים בלבד לאחר המעשה, אין צורך בחקירות של שמיטה, שנה וחודש. ברם, חכמים סוברים, שאפילו אמרו העדים: אמש הרג אותו, או: עכשיו הרגו, בודקים את העדים בכל שבע החקירות, כדי לבלבל דעתם ולגלות על ידי כך מתוך דבריהם, אם יש דופי בעדותם (עיין גמרא סנהדרין מ, ב). והלכה כחכמים. **וכן שואלים** את העדים: **מַכִּירִין אַתֶּם אוֹתוֹ?** – כלומר, שאם הם עדי רוצח, שואלים אותם **(לפי רוב המפרשים)**, אם הם מכירים את הנרצח, שמא מעובדי אלילים היה? ויש מפרשים, שאף לגבי הרוצח, או כל נידון אחר, שואלים את העדים אם הם מכירים אותו **(רבנו חננאל; רמב"ם)**. **הִתְרִיתֶם בּוֹ?** – שכן ההלכה היא, שאין אדם חייב מיתת בית דין או מלקות, אלא אם כן התרו בו בשעת העבירה, דהיינו שאמרו לו: אל תעשה עבירה זו, שכן אתה מתחייב עליה מיתת בית-דין או מלקות, והוא השיב: יודע אני, ועל מנת כן אני עושה. לפיכך שואלים את העדים אם התרו בנידון. לפי הרמב"ם **(הל' סנהדרין יב, א-ג)**, שתי השאלות הללו: אם מכירים את האדם שמעידים עליו, ואם התרו בו, שואלים את העדים קודם שמאיימים הדיינים עליהם. **הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה** – אם מעידים הם באחד שעבד עבודה זרה, שואלים אותם: **אֶת מִי עָבַד** – איזה אליל עבד? **וּבַמֶּה עָבַד** – באיזו עבודה, בזביחה או בהשתחויה? – השאלות הללו, שנימנו בסיפא של משנתנו, אף הן בכלל החקירות והדרישות, שהן עיקר העדות **(רמב"ם; המאירי)**. ויש סוברים, שהואיל ואין ההזמה תלויה בהן, אין השאלות הללו אלא בכלל הבדיקות, שאינן עיקר העדות, כפי שיבואר במשנה הבאה **(רש"י)**.

בגמרא אמרו, ששבע החקירות הן, כנגד שבעה לשונות של דרישה וחקירה האמורים בתורה בחייבי מיתת בית דין, שכן בעיר הנדחת נאמר (דברים יג, טו); "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" – הרי שלושה לשונות ("ושאלת היטב" **נחשב** כאחד, שכן "ושאלת" **לבד לא משמע חקירה**), וביחיד העובד עבודה זרה נאמר (שם יז, ד): "ודרשת היטב" – הרי שני לשונות (שכן "ודרשת" **לבד משמע** חקירה), ובעדים זוממים נאמר (שם יט, יח): "ודרשו השופטים היטב" – שוב שני לשונות; והרי בסך הכל שבעה לשונות. ואף על פי שכל אחד מהפסוקים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב כָּל הַמַּרְבֶּה בִּבְדִיקוֹת — הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. מַעֲשֶׂה, וּבָדַק בֶּן זַכַּאי בְּעֲקִצֵּי תְאֵנִים. וּמַה בֵּין חֲקִירוֹת לִבְדִיקוֹת? חֲקִירוֹת, אֶחָד אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ — עֲדוּתָן בְּטֵלָה; בְּדִיקוֹת, אֶחָד אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, וַאֲפִלּוּ שְׁנַיִם אוֹמְרִים: אֵין אָנוּ יוֹדְעִין — עֲדוּתָן קַיֶּמֶת. אֶחָד חֲקִירוֹת וְאֶחָד בְּדִיקוֹת, בִּזְמַן שֶׁמַּכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה — עֲדוּתָן בְּטֵלָה.

ג אֶחָד אוֹמֵר: בִּשְׁנַיִם בַּחֹדֶשׁ, וְאֶחָד אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה בַּחֹדֶשׁ — עֲדוּתָן קַיֶּמֶת, שֶׁזֶּה יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ. אֶחָד אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה, וְאֶחָד אוֹמֵר: בַּחֲמִשָּׁה — עֲדוּתָן בְּטֵלָה. אֶחָד אוֹמֵר: בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת, וְאֶחָד אוֹמֵר: בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת — עֲדוּתָן קַיֶּמֶת. אֶחָד אוֹמֵר: בְּשָׁלֹשׁ, וְאֶחָד אוֹמֵר: בְּחָמֵשׁ — עֲדוּתָן בְּטֵלָה.

פירוש ברטנורא

ב בן זכאי. רבן יוחנן בן זכאי. ותלמיד דן לפני רבו היה באותה שעה, לכך קוראו בן זכאי: **בעוקצי תאנים.** שהיו מעידים אותו שהרגו תחת התאנה. ובדק בן זכאי, תאנה זו עוקצה דקים או גסים. עוקץ, זנב הפרי מקום חיבורו לאילן: **אמר אחד איני יודע עדותן בטלה.** דשוב אי אתה יכול להזימן באותה חקירה, וכל זמן שאי אפשר לקיים תורת הזמה באחד מן העדים, כל העדות בטלה, ואפילו הן מאה, דאין העדים נעשים זוממים עד שיזומו כולן: **בדיקות.** אפילו אמרו כולן אין אנו יודעים, מצות הזמה ראויה להתקיים, דאין הזמה תלויה אלא בחקירה לומר עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר: **עדותן בטלה.** כל עדותן בטלה [שבגמרא], הוא והן פטורים:

ג שזה ידע בעיבורו של חודש. זה שאמר בשנים ידע שהחודש שעבר מלא היה, ויום ראשון של חודש שהוא יום שלשים, מחודש שעבר היה. ודוקא עד חצי החודש, אבל מחצי החודש ואילך עדותן בטילה, שחזקה אין עובר חצי החודש עד שכל העולם יודעים מתי קדשו ב"ד את החודש: **רבי יהודה אומר קיימת.** דעביד אינש דטעי כולי האי: **חמה במזרח.** ממקום זריחת החמה עד אמצע הרקיע קרוי מזרח, ומאמצע הרקיע עד מקום השקיעה קרוי מערב:

משניות מבוארות – קהתי

נאמר בענין אחר, מכל מקום למדים אותם זה מזה ליתן את האמור של זה בזה (כמבואר בגמרא).

באור משנה ב

למדנו במשנה הקודמת, שבודקים את העדים בשני סוגי שאלות: א. בנוגע לזמן ומקום. שאלות אלו נקראות "חקירות", והן עיקר העדות, שכן הזמת העדים תלויה בהן, כמו שבארנו שם; ועוד יבואר להלן במשנתנו. ב. בנוגע לעצם המעשה, כגון אם העידו שחילל את השבת, שואלים אותם: איזו מלאכה עשה, והיאך עשה? או בענין עבודה זרה שואלים אותם (כמו ששנינו לעיל): את מי עבד, ובמה עבד? וכיוצא באלו. וכבר הזכרנו, שלגבי שאלות אלו ישנן חילוקי דעות, אם בכלל "חקירות" הן, שהרי אין ההזמה תלויה בהן. לפי המאירי נקראות השאלות הללו "דרישות"; ברס, דינן כחקירות. ואף הרמב"ם סובר שהן בכלל חקירות (עיין הל' עדות א, ד–ה). ויש חולקים על כך, כפי שהעירונו בסוף המשנה הקודמת. משנתנו באה ללמד, שיש סוג שלישי של שאלות, שהן בעניינים צדדיים, כגון מה היה הנאשם או הנרצח לבוש? יום מעונן היה או יום צח? וכיוצא באלו. שאלות אלו נקראות "בדיקות".

כָּל הַמַּרְבֶּה בִּבְדִיקוֹת – כל בית דין המרבה לבדוק את העדים בשאלות שונות, נוסף על החקירות והדרישות, **הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח** – שעל ידי כך מתבררת ביותר כשרות עדותם. **מַעֲשֶׂה, וּבָדַק בֶּן זַכַּאי** – והוא רבן יוחנן בן זכאי, שהיה עוד באותה שעה תלמיד היושב לפני רבו הלל הזקן, ולא היו קוראים אותו אלא בן זכאי בלבד (**עיין פירוש המשניות להרמב"ם; "תפארת ישראל"**), **בְּעֲקִצֵּי תְאֵנִים** – שבאו עדים והעידו על אחד שהרג אדם תחת עץ התאנה, ושאל אותם בן זכאי על עוקצי התאנים, דהיינו הקצוות שהתאנים מחוברים בהם אל העץ, אם גסים היו או דקים, אם ארוכים היו או קצרים וכדומה. **וּמַה בֵּין חֲקִירוֹת לִבְדִיקוֹת** – מה הבדל יש בדיניהם? **חֲקִירוֹת, אֶחָד אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ** – בענין החקירות אם עד אחד אינו יודע לענות על אחת השאלות, **עֲדוּתָן בְּטֵלָה** – שכן בענין זמן ומקום, אם אחד אומר שאינו יודע, הרי זו עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאין אתה יכול לקיים בה תורת הזמה אינה עדות. והוא הדין (**לפי הרמב"ם והמאירי**) לגבי השאלות בעיקר המעשה (סוג ב), שאף על פי שאין ההזמה תלויה בהן, מכל מקום עיקר העדות הן, ובהן יתחייב או יפטר, ולפיכך אם אחד אומר: איני יודע, עדותן בטלה. **בְּדִיקוֹת, אֶחָד אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, וַאֲפִלּוּ שְׁנַיִם אוֹמְרִים: אֵין אָנוּ יוֹדְעִין, עֲדוּתָן קַיֶּמֶת** – כלומר שלגבי הבדיקות אפילו כל העדים אמרו שאינם יודעים, הואיל ואין ההזמה תלויה בהן, ואינן עיקר העדות, הרי עדותן קיימת. ברס. **אֶחָד חֲקִירוֹת וְאֶחָד בְּדִיקוֹת** – בין בחקירות ובין בבדיקות, **בִּזְמַן שֶׁמַּכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה** – כגון שאחד אומר: הנידון היה לבוש בשעת העבירה בגדים שחורים, והשני אומר: לבנים היה לבוש, **עֲדוּתָן בְּטֵלָה** – ואפילו היו שלושה עדים ואחד מכחיש את השניים, כל עדותן בטלה בדיני נפשות (**גמרא; ועיין רמב"ם הל' עדות ב, ג**).

~ יום רביעי ~

באור משנה ג

במשנה הקודמת למדנו שחמורות חקירות מבדיקות, שבחקירות אפילו לא היו העדים מכחישים זה את זה, אלא שאחד מהם אמר: איני יודע, עדותם בטלה. משנתנו באה להשמיע, שאף בחקירות יש שאפילו דברי העדים לא היו מכוונים, עדותם קיימת.

אֶחָד אוֹמֵר– עד אחד אומר: **בִּשְׁנַיִם בַּחֹדֶשׁ** – בשני ימים בחודש פלוני עשה הנידון את עבירתו, **וְאֶחָד אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה בַּחֹדֶשׁ** – ברס, שניהם אומרים: ביום פלוני בשבוע, כגון שאחד אומר: ביום רביעי בשבת בשניים בכסלו, והשני אומר: ביום רביעי בשבת בשלושה בכסלו, **עֲדוּתָן קַיֶּמֶת** – ששניהם מתכוונים לאותו יום, ואין כאן הכחשה, אלא **שֶׁזֶּה יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ** – האומר בשניים בחודש יודע שהחודש שעבר היה מעובר, בן שלושים יום, **וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ** – וסבור, שהחודש שעבר היה חסר, בן עשרים ותשע ימים, ולפי חשבונו אותו יום רביעי היה בשלושה בחודש. ומכאן שאין הבדל ביניהם (בענין עיבור החודש עיין לעיל בבאור המשנה א, ב). בגמרא מבואר: במה דברים אמורים? עד חצי החודש. אבל אם הכחישו זה את זה לאחר חצי החודש, כגון שאחד אומר: בששה עשר בחודש, והשני – בשבעה עשר בו, עדותן בטלה, לפי שלאחר חצי החודש ידוע לכל, אימתי היה ראש חודש. **אֶחָד אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה** – בחודש, **וְאֶחָד אוֹמֵר: בַּחֲמִשָּׁה** – בחודש, **עֲדוּתָן בְּטֵלָה** – שהואיל ויש ביניהם הבדל בשני ימים, הרי הם מכחישים זה את זה, שכן בשני ימים אין אדם טועה. **אֶחָד אוֹמֵר: בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת** – אחרי התחלת היום, **וְאֶחָד אוֹמֵר: בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת** – כבר בארנו (במסכת ברכות א, ב), שהשעות הנזכרות במשנה הן שעות זמניות (ולא יחידות זמן קבועות כמקובל בימינו). דהיינו, שהיו מחלקים את היום, מהבוקר עד הערב, לשנים עשר חלקים, וכל חלק השנים-עשר של היום נקרא "שעה זמנית". מכאן – שהיו מונים את

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קַיֶּמֶת. אֶחָד אוֹמֵר בְּחָמֵשׁ, וְאֶחָד אוֹמֵר: בְּשֶׁבַע — עֲדוּתָן בְּטֵלָה, שֶׁבְּחָמֵשׁ חַמָּה בַּמִּזְרָח, וּבְשֶׁבַע חַמָּה בַּמַּעֲרָב.

ד וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיסִין אֶת הַשֵּׁנִי וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ. אִם נִמְצְאוּ דִבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִין — פּוֹתְחִין בִּזְכוּת. אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, אוֹ אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה — מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. אָמַר אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת — מַעֲלִין אוֹתוֹ וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בֵּינֵיהֶן, וְלֹא הָיָה יוֹרֵד מִשָּׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו — שׁוֹמְעִין לוֹ. וַאֲפִלּוּ הוּא אוֹמֵר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עַצְמִי זְכוּת — שׁוֹמְעִין לוֹ, וּבִלְבַד שֶׁיֵּשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו.

ה אִם מָצְאוּ לוֹ זְכוּת — פְּטָרוּהוּ; וְאִם לָאו — מַעֲבִירִין דִּינוֹ לְמָחָר. הָיוּ מִזְדַּוְּגִין זוּגוֹת זוּגוֹת, וּמְמַעֲטִין בְּמַאֲכָל, וְלֹא הָיוּ שׁוֹתִים יַיִן כָּל הַיּוֹם, וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין כָּל הַלַּיְלָה, וְלַמָּחֳרָת מַשְׁכִּימִין וּבָאִין לְבֵית דִּין. הַמְזַכֶּה אוֹמֵר: אֲנִי מְזַכֶּה, וּמְזַכֶּה אֲנִי בִּמְקוֹמִי; וְהַמְחַיֵּב אוֹמֵר: אֲנִי מְחַיֵּב, וּמְחַיֵּב אֲנִי בִּמְקוֹמִי. הַמְלַמֵּד חוֹבָה מְלַמֵּד זְכוּת, אֲבָל

פירוש ברטנורא

ד נמצאו דבריהם מכוונים. ומעתה צריכין לישא וליתן בדבר: **פותחין בזכות.** אם לא עברת אל תירא: **אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות.** אפילו זכות, וכ"ש חובה. משתקים אותו, דכתיב (במדבר ל"ה) ועד אחד לא יענה, בין לזכות בין לחובה: **אמר אחד מן התלמידים.** היושבים לפני הדיינים. יש לי ללמד עליו חובה: **משתקין אותו.** דכתיב (שם) ועד אחד לא יענה בנפש למות, למות הוא דאינו עונה, הא לזכות עונה: **אינו יורד משם כל היום.** ואפילו שאין ממש בדבריו. אבל יש ממש בדבריו, אינו יורד משם לעולם:

ה מעבירין אותו למחר. מעבירין את הדין עד למחר, משום הלנת הדין: **שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין.** והטייתך לרעה על פי אחד ליתא, הלכך

משניות מבוארות – קהתי

השעות של היום מהבוקר (יש אומרים: מעלות השחר, ויש אומרים: מהנץ החמה) **עד הערב** (יש אומרים: עד צאת הכוכבים, ויש אומרים עד סוף שקיעת החמה). **החל מהערב** התחיל המנין של שעות הלילה. ושוב לפי חלוקת הלילה לשנים עשר חלקים. נמצא אורך השעה של היום אינו שווה לאורך השעה של הלילה (פרט ליממות שבהן היום והלילה שווים). משנתנו מלמדת, אפוא, שאם עד אחד אומר, שהדבר שהוא מעיד עליו היה בשתי שעות לאחר שהתחיל היום, והשני אומר: בשלוש שעות, **עֲדוּתָן קַיֶּמֶת** – שעלול אדם לטעות בשעה אחת, ואין כאן הכחשה. אבל אם עד **אֶחָד אוֹמֵר: בְּשָׁלֹשׁ** – שעות, **וְאֶחָד אוֹמֵר: בְּחָמֵשׁ** – שעות, **עֲדוּתָן בְּטֵלָה** – שאין דרכו של אדם לטעות בשעתיים, והרי הם מכחישים זה את זה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קַיֶּמֶת** – עדותן קיימת, שעלול אדם לטעות אף בשעתיים. אבל אם **אֶחָד אוֹמֵר בְּחָמֵשׁ** – שעות, **וְאֶחָד אוֹמֵר: בְּשֶׁבַע** – שעות, **עֲדוּתָן בְּטֵלָה** – אף לדעת רבי יהודה, והטעם הוא: **שֶׁבְּחָמֵשׁ** – שעות מהתחלת היום, **חַמָּה בַּמִּזְרָח** – שהרי זה לפני חצות היום, **וּבְשֶׁבַע חַמָּה בַּמַּעֲרָב** – שהרי זה כבר לאחר חצות היום, ובכגון זה אין אדם רגיל לטעות.

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה ללמדנו, שלאחר בדיקת כל העדים פותחים הדיינים במשא ומתן.

וְאַחַר כָּךְ – לאחר בדיקת העד הראשון, **מַכְנִיסִין אֶת הַשֵּׁנִי** – את העד השני, **וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ** – כדרך שבדקו את הראשון, בחקירות ובבדיקות, וכן בודקים את כל העדים בדרישה ובחקירה. **אִם נִמְצְאוּ דִבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִין** – שאין סתירה ביניהם, **פּוֹתְחִין בִּזְכוּת** – מתחילים הדיינים במשא ומתן ופותחים בדברי זכות לנידון; ובגמרא (לב, ב) יש מבארים, שאומרים לו: אם לא עשית דבר זה שהעידו עליך, אל תירא מדבריהם (וכן מובא במפרשים). **אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת** – רוצה אני להוכיח, שהנידון זכאי; וכל שכן, אם אמר, שיש לו ללמד עליו חובה, **אוֹ** שאמר **אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים** – היושבים שורות לפני הדיינים (עיין משנה ד בפרק הקודם): **יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה** – יש לי להוכיח, כי הנידון חייב, **מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ** – בגמרא (סנהדרין לד, א) מובאת ברייתא: "אמר אחד מן העדים: יש לי ללמד עליו זכות, מניין שאין שומעין לו? תלמוד לומר (במדבר לה, ל): "ועד אחד לא יענה" – בין לזכות ובין לחובה (עיין "תוספות יום טוב", וכן רמב"ם הל' עדות ה, ח). מניין לאחד מן התלמידים שאמר: יש לי ללמד עליו חובה, מניין שאין שומעין לו? תלמוד לומר (שם): "אחד לא יענה בנפש למות" – למות הוא שאינו עונה, דהיינו לחובה, אבל לזכות עונה". ומכאן, שאם **אָמַר אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, מַעֲלִין אוֹתוֹ** – למקום מושב בית הדין, **וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בֵּינֵיהֶן** – בין הדיינים, **וְלֹא הָיָה** – אותו תלמיד, **יוֹרֵד מִשָּׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ** – ואפילו אין ממש בדבריו, כדי שלא תהא עלייתו ירידה לו (גמרא סנהדרין מב, א). שאם יורידוהו היום לעין כל, בושה היא לו (רש"י שם). **אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו** – של התלמיד, שמוצאים בהם ראיה של ממש לזכותו של הנידון, **שׁוֹמְעִין לוֹ** – ואינו יורד משם לעולם (ברייתא בגמרא; ועיין "תוספות יום טוב"). ולפי המאירי: אינו יורד משם כל זמן שאותו ענין לפניהם, שלא גמרוהו. והוא מצטרף להשלים רוב המזכים. **וַאֲפִלּוּ הוּא** – הנידון – **אוֹמֵר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עַצְמִי זְכוּת** – רוצה אני ללמד עלי סנגוריה, **שׁוֹמְעִין לוֹ, וּבִלְבַד שֶׁיֵּשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו** – כלומר שבוחנים את דבריו, ואם אמר דברים שיש בהם ממש, מתחשבים עם דעתו.

~ יום חמישי ~

באור משנה ה

משנה זו באה ללמדנו, כיצד גומרים את הדין בדיני נפשות.

אִם מָצְאוּ לוֹ זְכוּת – אם מצאו הדיינים שהנידון זכאי, **פְּטָרוּהוּ** – בו ביום; **וְאִם לָאו** – אם לא מצאו לו זכות, **מַעֲבִירִין דִּינוֹ לְמָחָר** – דוחים את גמר הדין למחר, כמו שלמדנו בפרק הקודם (משנה א): "דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות, וביום שלאחריו לחובה". **הָיוּ מִזְדַּוְּגִין זוּגוֹת זוּגוֹת** – כיון שהעבירו את הדין למחר, מיד היו הדיינים מתכנסים שניים שניים או יותר, כדי לעיין בדינו, **וּמְמַעֲטִין בְּמַאֲכָל, וְלֹא הָיוּ שׁוֹתִים יַיִן כָּל הַיּוֹם** – כל אותו היום שנשאו ונתנו בדינו, **וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין כָּל הַלַּיְלָה** – כל אחד עם בן זוגו או עם עצמו, **וְלַמָּחֳרָת מַשְׁכִּימִין וּבָאִין לְבֵית דִּין** – וממשיכים שוב במשא ומתן. **הַמְזַכֶּה אוֹמֵר: אֲנִי מְזַכֶּה** – אתמול אמרתי שאני מזכה את הנידון, **וּמְזַכֶּה אֲנִי בִּמְקוֹמִי** –

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמְלַמֵּד זְכוּת אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְלַמֵּד חוֹבָה. טָעוּ בַּדָּבָר, שְׁנֵי סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין מַזְכִּירִין אוֹתָן. אִם מָצְאוּ לוֹ זְכוּת — פְּטָרוּהוּ; וְאִם לָאו — עוֹמְדִים לַמִּנְיָן. שְׁנַיִם עָשָׂר מְזַכִּין וְאַחַד עָשָׂר מְחַיְּבִין — זַכַּאי. שְׁנַיִם עָשָׂר מְחַיְּבִין וְאַחַד עָשָׂר מְזַכִּין; וַאֲפִלּוּ אַחַד עָשָׂר מְזַכִּין וְאַחַד עָשָׂר מְחַיְּבִין, וְאֶחָד אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ; וַאֲפִלּוּ עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם מְזַכִּין אוֹ מְחַיְּבִין, וְאֶחָד אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ — יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִין. עַד כַּמָּה מוֹסִיפִין? שְׁנַיִם שְׁנַיִם, עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד. שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְזַכִּין וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה מְחַיְּבִין — זַכַּאי; שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְחַיְּבִין וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה מְזַכִּין — דָּנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּרְאֶה אֶחָד מִן הַמְחַיְּבִין דִּבְרֵי הַמְזַכִּין.

פרק ששי

א גְּמָרָא הַדִּין — מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְסָקִלוֹ. בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה חוּץ לְבֵית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד, יד): "הוֹצֵא אֶת־הַמְקַלֵּל". אֶחָד עוֹמֵד עַל פֶּתַח בֵּית דִּין וְהַסּוּדְרִין בְּיָדוֹ, וְאָדָם אֶחָד רוֹכֵב הַסּוּס רָחוֹק מִמֶּנּוּ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא רוֹאֵהוּ. אוֹמֵר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת — הַלָּה מֵנִיף בַּסּוּדָרִין, וְהַסּוּס רָץ וּמַעֲמִידוֹ. וַאֲפִלּוּ הוּא אוֹמֵר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עַצְמִי זְכוּת — מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים, וּבִלְבַד שֶׁיֵּשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו. מָצְאוּ לוֹ זְכוּת — פְּטָרוּהוּ;

פירוש ברטנורא

יוסיפו דיינים: **ואפילו שנים ועשרים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו דיינים.** דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתא דמי, ואין דנין דיני נפשות לא לזכות ולא לחובה בפחות משלשה ועשרים. **שנים שנים.** אם נתחלקו השנים שהוסיפו זה לכאן וזה לכאן, דאכתי ליכא הטיה לא לטובה על פי אחד ולא לרעה על פי שנים, צריך להוסיף עוד שנים. וכן עד שבעים ואחד: **עד שיראה אחד מן המחייבים דברי המזכין.** דאיכא הטיה לטובה על פי אחד. והוא הדין אם יראה אחד מן המזכים דברי המחייבים. דבשעת גמר דין קיימא לן דאף המלמד זכות יכול ללמד חובה. והאי דלא תני או עד שיראה אחד מן המזכין דברי המחייבין, דתנא אזכות קמהדר:

ו א גגמר הדין. חוץ לבית דין. רחוק מב"ד. שמא בעוד שמוליכין אותו לבית הסקילה, ימצאו לו זכות ויפטר: **והסודרין בידו.** להניף. והוא סימן להחזירו: **ובלבד שיהא ממש בדבריו.** ואם אין ממש בדבריו, פעם ראשונה ושניה בלבד מחזירין אותו, דלמא מחמת בעתותא נסתתמו טענותיו ואולי תתישב דעתו

משניות מבוארות – קהתי

ועדיין אני עומד בדעתי, **וְהַמְחַיֵּב אוֹמֵר: אֲנִי מְחַיֵּב** — אתמול אמרתי שאני מחייב את הנידון, **וּמְחַיֵּב אֲנִי בִּמְקוֹמִי** — ואני עומד בדעה זו. **הַמְלַמֵּד חוֹבָה מְלַמֵּד זְכוּת** — ויש שמשנים את דעתם, ומי שהיה אתמול מלמד חובה על הנידון יכול היום לחזור בו וללמד עליו זכות, **אֲבָל הַמְלַמֵּד זְכוּת אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְלַמֵּד חוֹבָה** — בשעת המשא ומתן (עיין בפרק הקודם משנה א, שם בארנו כי בגמר הדין יכול הוא לחזור וללמד חובה). **טָעוּ בַּדָּבָר** — אם הדיינים טעו ושכחו דבר שאמרו אתמול, **שְׁנֵי סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין מַזְכִּירִין אוֹתָן** — שהיו כותבים דברי המזכים ודברי המחייבים כפי שלמדנו בפרק הקודם משנה ג. **אִם מָצְאוּ לוֹ זְכוּת** — שהמחייבים שינו את דעתם לזכותו של הנידון, **פְּטָרוּהוּ** — הודיעו לו שהוא זכאי; **וְאִם לָאו** — אם המחייבים לא שינו את דעתם, **עוֹמְדִים לַמִּנְיָן** — מונים את הדעות, ואם **שְׁנַיִם עָשָׂר מְזַכִּין וְאַחַד עָשָׂר מְחַיְּבִין** — שיש רוב של אחד לזכות, **זַכַּאי** — שמכריעין לזכות ברוב של אחד. **שְׁנַיִם עָשָׂר מְחַיְּבִין וְאַחַד עָשָׂר מְזַכִּין** — שיש רוב של אחד לחובה, והרי למדנו (לעיל ד, א) שאין מכריעים לחובה ברוב של אחד, **וַאֲפִלּוּ אַחַד עָשָׂר מְזַכִּין וְאַחַד עָשָׂר מְחַיְּבִין** — שהדעות שקולות הן, **וְאֶחָד אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ** — ואין הכרעה, **וַאֲפִלּוּ עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם מְזַכִּין אוֹ מְחַיְּבִין, וְאֶחָד אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ**— והרי הוא כאילו אינו יושב בדין; נמצא שאין כאן אלא בית דין של עשרים ושנים, והלכה היא שאין דנין דיני נפשות, לא לזכות ולא לחובה, בפחות מעשרים ושלושה דיינים, **יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִין** — בכל המקרים הללו מוסיפים דיינים. **עַד כַּמָּה מוֹסִיפִין? שְׁנַיִם שְׁנַיִם, עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד** — מוסיפים שני דיינים, ואם גם אלה נחלקו בדעותיהם ואין הכרעה לא לטובה ברוב של אחד, ולא לרעה ברוב של שניים, מוסיפים עוד שניים, וכן עד שבעים ואחד. ואם בבית דין זה של שבעים ואחד, **שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְזַכִּין וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה מְחַיְּבִין** הריהו **זַכַּאי** — שהרי יש רוב של אחד לזכותו. ואם **שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְחַיְּבִין וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה מְזַכִּין** — שאין כאן אלא רוב של אחד לחובה, **דָּנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ** — מתווכחים הדיינים ביניהם, **עַד שֶׁיִּרְאֶה אֶחָד מִן הַמְחַיְּבִין דִּבְרֵי הַמְזַכִּין** — עד שאחד המחייבים ישוכנע ויצטרף למזכים, ויוכרע הדין ברוב של אחד לזכותו של הנידון. והוא הדין להיפך, שאם אחד מן המזכים חוזר בו ועובר לצד המחייבים, שהרי בגמר דין אף המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה, כמו שהזכרנו לעיל, מכריעים את הדין לחובת הנידון. ולא נקטה משנתנו את האפשרות הזאת של ההכרעה לחובה, שכן התנא מחזר על הזכות. לפי הגמרא: אם לא נשתנו הדעות ואין הכרעה, פוטרים את הנידון מספק.

באור משנה א

משנה זו מוסיפה ללמד, שאף לאחר שיצא הנידון חייב, וכבר הוליכו אותו לבית הסקילה, אם בא אחד מהם ואמר: יש לי ללמד עליו זכות, מחזירין אותו. ונקטה משנתנו סקילה, לפי שהיא נמנית ראשונה בארבע מיתות בית דין, כמו שנלמד בפרק הבא; ברם, כמו שנוהגים בסקילה, כך נוהגים בשאר מיתות בית דין (רמב"ם).

גְּמָרָא הַדִּין — ויצא פסק דינו של הנידון לחייבו סקילה, **מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְסָקִלוֹ** — באותו יום שנגמר דינו. **בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה חוּץ לְבֵית דִּין** — רחוק מבית הדין, כדי שתהא שהות עד לביצוע פסק הדין, שמא בינתיים יבואו ללמד עליו זכות ויצילו אותו. **שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹצֵא אֶת־הַמְקַלֵּל"** — ומכאן שמקום ההריגה היה חוץ לבית דין (עיין "תוספות יום טוב" ותוס' רבי עקיבא איגר). **אֶחָד עוֹמֵד עַל פֶּתַח בֵּית דִּין** — בשעה שהוליכו את הנידון לסקילה, **וְהַסּוּדָרִין בְּיָדוֹ** — להניף בהם בשעת הצורך, כמבואר להלן במשנתנו, **וְאָדָם אֶחָד רוֹכֵב הַסּוּס** — רוכב על סוס, **רָחוֹק מִמֶּנּוּ** — מהעומד על פתח בית הדין, **כְּדֵי שֶׁיְּהֵא רוֹאֵהוּ** — במרחק כזה שעדיין יכול לראותו כשהוא מניף בסודרו. ואם **אוֹמֵר אֶחָד** — בפני בית הדין: **יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת** — על האדם שהוציאוהו לסקילה, **הַלָּה** — העומד על פתח בית הדין, **מֵנִיף בַּסּוּדָרִין** — לסימן שיעכבו את היוצא לסקילה, **וְהַסּוּס** — הרוכב על הסוס, **רָץ וּמַעֲמִידוֹ** — עד שיחקרו בית דין, אם יש טעם בדבריו של זה, הבא ללמד עליו זכות. **וַאֲפִלּוּ הוּא אוֹמֵר** — הנידון עצמו: **יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עַצְמִי זְכוּת, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ** — לבית הדין, לשמוע את דבריו, **אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאִם לָאו — יוֹצֵא לְסָקֵל. וְכָרוּז יוֹצֵא לְפָנָיו: אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי יוֹצֵא לְסָקֵל עַל שֶׁעָבַר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו; כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹ זְכוּת, יָבֹא וִילַמֵּד עָלָיו.

ב הָיָה רָחוֹק מִבֵּית הַסְּקִילָה כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת — אוֹמְרִים לוֹ: הִתְוַדֵּה. שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַמּוּמָתִין מִתְוַדִּין, שֶׁכָּל הַמִּתְוַדֶּה יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּעָכָן שֶׁאָמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ (יהושע ז, יט-כ)**: "בְּנִי שִׂים־נָא כָבוֹד לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן־לוֹ תּוֹדָה" וְגוֹמֵר. "וַיַּעַן עָכָן אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמַר, אָמְנָה אָנֹכִי חָטָאתִי לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכָזֹאת"** וְגוֹמֵר. **וּמִנַּיִן שֶׁכִּפֶּר לוֹ וְדִוּיוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר** (שם שם, כה)**: "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ מֶה עֲכַרְתָּנוּ יַעְכָּרְךָ ה' בַּיּוֹם הַזֶּה" — הַיּוֹם הַזֶּה אַתָּה עָכוּר, וְאִי אַתָּה עָכוּר לָעוֹלָם הַבָּא. וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהִתְוַדּוֹת — אוֹמְרִים לוֹ: אֱמֹר: תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְזֻמָּם, אוֹמֵר: תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי, חוּץ מֵעָוֹן זֶה. אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, יְהוּ כָּל אָדָם אוֹמְרִים כָּךְ, כְּדֵי לְנַקּוֹת אֶת עַצְמָן.**

ג הָיָה רָחוֹק מִבֵּית הַסְּקִילָה אַרְבַּע אַמּוֹת — מַפְשִׁיטִין אוֹתוֹ אֶת בְּגָדָיו. הָאִישׁ — מְכַסִּין אוֹתוֹ מִלְּפָנָיו, וְהָאִשָּׁה

פירוש ברטנורא

עליו ויזכור טענותיו, יותר על כך אין מחזירין אותו. ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שיעיינו אם יש ממש בדבריו שאז מחזירין אותו ארבע וחמש פעמים: **ופלוני ופלוני עדיו.** שעבר עבירה פלונית ביום פלוני בשעה פלונית. במקום פלוני. דלמא איכא דמזים לחו:

ב היה רחוק מבית הסקילה. דקרוב לבית הסקילה שמא תטרף דעתו ולא יכול להתודות: **ותן לו תודה.** ואע"ג דאין אדם נהרג על פי עצמו, הריגת עכן הוראת שעה היתה: **וכזאת וכזאת עשיתי.** בגמרא מפרש שמעל בחרמים בימי משה: **שהוא מזומם.** שעדיו הן זוממין: **לנקות את עצמן.** מן הבריות ויוציאו לעז על הדיינים ועל העדים. ואין הלכה כר' יהודה:

ג מפשיטין את בגדיו. דכתיב (ויקרא כ"ד) ורגמו אותו, ולא כסותו: **מכסין אותו מלפניו.** פרק אחד כלומר מעט ממנו מלפניו. ואין הלכה כר' יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים, וּבִלְבַד שֶׁיֵּשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו – בגמרא מבואר, שפעם ראשונה ושנייה מחזירין אותו, אף על פי שאין ממש בדבריו, שמא מפני הפחד נסתתמו טענותיו, ואולי בינתיים תתיישב דעתו עליו ויזכור טענותיו. ואם לא נמצא ממש בדבריו מוציאים אותו, ושולחים אתו שני תלמידי חכמים, שאם הוא חוזר ואומר: יש לי ללמד על עצמי זכות, בוחנים את דבריו במקום, ואם יש ממש בדבריו, מחזירים אותו לבית דין אפילו כמה פעמים. **מָצְאוּ לוֹ זְכוּת** – אם לאחר שהחזירוהו מצאו לו זכות, **פְּטָרוּהוּ** – זיכו אותו; **וְאִם לָאו** – אם לא מצאו לו זכות, **יוֹצֵא לְסָקֵל** – כפי שנפסק דינו. **וְכָרוּז יוֹצֵא לְפָנָיו** – והוא מכריז: **אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי יוֹצֵא לְסָקֵל עַל שֶׁעָבַר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו** – בגמרא מבואר, שהכרוז מפרט בהכרזתו, שעבר עבירה פלונית ביום פלוני ובשעה פלונית ובמקום פלוני, שמא מתוך כך יבואו להזים את עדיו. ומסיים הכרוז: **כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹ זְכוּת, יָבֹא וִילַמֵּד עָלָיו** – ואם אמר אחד: יש לי ללמד עליו זכות, מעכבים אותו, כאמור לעיל.

~ יום ששי ~

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד, שכל היוצא לייהרג באחת מארבע מיתות בית דין, מתוודה על חטאיו.

הָיָה רָחוֹק מִבֵּית הַסְּקִילָה כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת – היה היוצא להיסקל במרחק של כעשר אמות מבית הסקילה, **אוֹמְרִים לוֹ: הִתְוַדֵּה** – על העבירה שעשית, וכן על שאר חטאיך; ולמה רחוק? שקרוב לבית הסקילה יש חשש שמא תיטרף דעתו עליו ולא יוכל להתוודות. **שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַמּוּמָתִין מִתְוַדִּין** – על עוונותיהם, **שֶׁכָּל הַמִּתְוַדֶּה יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא** – שמיתת בית דין, שקדם לה וידוי, מכפרת על עוונותיו של אדם. **שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּעָכָן שֶׁאָמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ: "בְּנִי שִׂים־נָא כָבוֹד לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן־לוֹ תּוֹדָה** והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני. **וַיַּעַן עָכָן אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמַר, אָמְנָה אָנֹכִי חָטָאתִי לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכָזֹאת** וכזאת עשיתי" – בגמרא מבואר, שמעל עכן בחרמים גם בימי משה, והתוודה בדבריו על הכל. **וּמִנַּיִן שֶׁכִּפֶּר לוֹ וְדִוּיוֹ** – שנתכפרו לו עוונותיו על ידי שהתוודה? **שֶׁנֶּאֱמַר:**

"וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ מֶה עֲכַרְתָּנוּ יַעְכָּרְךָ ה' בַּיּוֹם הַזֶּה" – בא יהושע לומר: **הַיּוֹם הַזֶּה אַתָּה עָכוּר, וְאִי אַתָּה עָכוּר לָעוֹלָם הַבָּא. וְאִם אֵינוֹ** – ומכאן שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא. **יוֹדֵעַ לְהִתְוַדּוֹת** – שאינו זוכר שאר חטאיו (**"תפארת ישראל"**), **אוֹמְרִים לוֹ: אֱמֹר: תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי** – ויוצא בזה ידי וידוי. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְזֻמָּם** – שעדיו זממו לעשות לו רע והעידו עליו עדות שקר, **אוֹמֵר: תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי, חוּץ מֵעָוֹן זֶה** – שנתחייבתי בו מיתה, שעל עוון זה איני צריך כפרה, כי לא עשיתיו. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יהודה: **אִם כֵּן** – אם מותר לנידון למיתה להתוודות בלשון זה ולומר "חוץ מעוון זה", **יְהוּ כָּל אָדָם אוֹמְרִים כָּךְ** – אף החוטאים יאמרו כן, **כְּדֵי לְנַקּוֹת אֶת עַצְמָן** – בעיני הבריות ולהראות עצמם זכאים, ועל ידי כך יוציאו לעז על הדיינים ועל העדים. לפיכך אפילו היודע ששקר העידו עליו, אומר בוידויו: "תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי". ואם אומר "חוץ מעוון זה", משתקים אותו. וכן הלכה. בגמרא אמרו: "היוצא ליהרג, משקין אותו (אחר שהתוודה) קורט של לבונה בכוס של יין, כדי שתיטרף דעתו (שישתכר ולא ירגיש במיתתו כל כך – **המאירי**), שנאמר (**משלי לא, ו**): "תנו שכר לאובד, ויין למרי נפש" (**סנהדרין מג, ב; רמב"ם הל' סנהדרין יג, ב**).

באור משנה ג

משנה זו באה ללמדנו, שאיש, המחוייב סקילה, נסקל כשהוא ערום. ברם, לגבי אשה שנתחייבה סקילה, נחלקו רבי יהודה וחכמים.

הָיָה – היוצא להיסקל – **רָחוֹק מִבֵּית הַסְּקִילָה אַרְבַּע אַמּוֹת, מַפְשִׁיטִין אוֹתוֹ אֶת בְּגָדָיו** – שנאמר (**ויקרא כד, יד**): "ורגמו אותו" – אותו בלא כסותו (**גמרא**). ויש מבארים הטעם: כדי שימהר למות (**רמב"ם**). **הָאִישׁ, מְכַסִּין אוֹתוֹ מִלְּפָנָיו** – את מקום ערוותו, **וְהָאִשָּׁה** – אם מוציאים אשה להיסקל, מכסים אותה **מִלְּפָנֶיהָ וּמֵאַחֲרֶיהָ** – משום צניעות. **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** – שסובר רבי יהודה, שאף אשה נסקלת ערומה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הָאִישׁ נִסְקָל עָרֹם** – כלומר בכיסוי מלפניו, **וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרֻמָּה** – אפילו בכיסוי מלפניה ומאחריה, אלא לבושה חלוק. בגמרא מבואר,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

— מִלְּפָנֶיהָ וּמֵאַחֲרֶיהָ; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הָאִישׁ נִסְקָל עָרֹם, וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרֻמָּה.
ד בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. אֶחָד מִן הָעֵדִים דּוֹחֲפוֹ עַל מָתְנָיו; נֶהְפַּךְ עַל לִבּוֹ — הוֹפְכוֹ עַל מָתְנָיו. אִם מֵת בָּהּ — יָצָא; וְאִם לָאו — הַשֵּׁנִי נוֹטֵל אֶת הָאֶבֶן וְנוֹתְנָהּ עַל לִבּוֹ. אִם מֵת בָּהּ — יָצָא; וְאִם לָאו — רְגִימָתוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, ז): "יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה". כָּל הַנִּסְקָלִין נִתְלִין; דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ נִתְלֶה, אֶלָּא הַמְגַדֵּף וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. הָאִישׁ תּוֹלִין אוֹתוֹ פָּנָיו כְּלַפֵּי הָעָם, וְהָאִשָּׁה פָּנֶיהָ כְּלַפֵּי הָעֵץ; דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הָאִישׁ נִתְלֶה, וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית. אָמַר לָהֶן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וַהֲלֹא שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח תָּלָה נָשִׁים בְּאַשְׁקְלוֹן! אָמְרוּ לוֹ: שְׁמוֹנִים נָשִׁים תָּלָה, וְאֵין דָּנִין שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד. כֵּיצַד תּוֹלִין אוֹתוֹ? מְשַׁקְּעִין אֶת הַקּוֹרָה בָּאָרֶץ, וְהָעֵץ יוֹצֵא מִמֶּנָּה, וּמַקִּיף שְׁתֵּי יָדָיו זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ, וְתוֹלֶה אוֹתוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַקּוֹרָה מֻטָּה עַל הַכֹּתֶל, וְתוֹלֶה אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהַטַּבָּחִין עוֹשִׂין.

פירוש ברטנורא

ד היה גבוה שתי קומות. ומפילו משם לארץ: **הופכו על מתניו.** שכשהוא מושכב פרקדן מגונה יותר: **מגדף.** מברך את ה': **ועובד עבודה זרה.** נמי מגדף הוא. דכתיב (במדבר ט"ו) והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' את ה' הוא מגדף, ואותה פרשה בעבודה זרה מדברת: **ואין דנין שנים ביום אחד.** בבית דין אחד. משום דלא מצי לאפוכי בזכותייהו דכל חד וחד. אלא תלייתן של נשים הללו הוראת שעה היתה ואין למדים ממנה. ואין הלכה כרבי אליעזר: **משקיעין.** נועצים: **והעץ יוצא ממנה.** כמין יתד היה יוצא מן הקורה סמוך לראשה: **ומקיף.** סומך זו אצל זו. כמו לתרום שלא מן המוקף [עיתוכין ל"ב]: **ותולין אותו.** בידיו: **הקורה מוטה על הכותל.** לא היתה נעוצה בארץ אלא ראשה אחד על הארץ וראשה אחד מוטה ונסמך על הכותל. וטעמא דרבי יוסי, לפי שהעץ

משניות מבוארות – קהתי

שחכמים דורשים את הכתוב "ורגמו אותו" – אותו בלא כסותו, אבל אותה בכסותה. ומובא עוד בגמרא: כתוב בתורה (**ויקרא יט, יח**): "ואהבת לרעך כמוך" – מכאן, שאם רעך נתחייב מיתה, ברור לו מיתה יפה. ובזה נחלקו כאן רבי יהודה וחכמים, שרבי יהודה סובר: נוח לאשה שיחישו את מיתתה מאשר לשמור על כבודה, ולכן אף האשה נסקלת ערומה בכיסוי מלפניה ומאחריה שכן מיתה זו יפה לה. אבל חכמים סוברים, שנוח לה שתיסקל בלבושה, אף שתשהה למות, ובלבד שלא יהא לה בזיון, וזו היא אצלה מיתה יפה יותר. ברם, באיש – אין זה אצלו בזיון כל כך להיסקל ערום, ונוח לו שתהא מיתתו יותר מהר; הלכך אומרים חכמים: האיש נסקל ערום, ואין האשה נסקלת ערומה. והלכה כחכמים.

~ שבת קודש ~

באור משנה ד

משנתנו באה לבאר, כיצד היתה מיתת סקילה.

בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת – של אדם, והיינו שש אמות ("**תפארת ישראל**"). הנידון לסקילה עולה למעלה, הוא ועדיו עמו, וידיו אסורות, ומפילים אותו למטה כשהוא מעומד (**גמרא; רמב"ם**). **אֶחָד מִן הָעֵדִים דּוֹחֲפוֹ עַל מָתְנָיו** – מאחוריו, ומפילו לארץ משפת הגג של בית הסקילה; **נֶהְפַּךְ עַל לִבּוֹ, הוֹפְכוֹ עַל מָתְנָיו** – לאחר שנהפך ונפל על לבו, היינו שלבו לצד הארץ, הופכו העד על הגב, שיהיו פניו למעלה. ושני טעמים לכך (לפי המפרשים): א. שהשכיבה כשפניו למטה, לצד הארץ, מגונה יותר. ב. כדי שיהא לבו לצד מעלה, שכן אחר כך נותן העד השני אבן על לבו, כפי שנלמד להלן במשנתנו. **אִם מֵת בָּהּ** – אם הנידון מת בנפילה זו מעל הגג, **יָצָא** – כלומר, נתקיימה בזה מצוות סקילה. בגמרא למדים זה מהכתוב (**שמות יט, יג**): "סקול יסקל או ירה יירה" – השווה הכתוב את הנסקל, שנפלה האבן עליו, עם הנדחף, שנפל על הארץ (**רמב"ם**) **וְאִם לָאו** – אם לא מת עדיין בנפילתו מעל בית הסקילה, **הַשֵּׁנִי** – העד השני, **נוֹטֵל אֶת הָאֶבֶן** – שהיתה מוכנה שם; ומובא בגמרא, שהיה בה משא שני בני אדם, ושני העדים מגביהים אותה ביחד, אחר כך מניחה האחד בידו של השני, **וְנוֹתְנָהּ** – השני, **עַל לִבּוֹ** – של הנידון לסקילה, כלומר שמשליך את האבן בכוח על לבו (סנהדרין מה, ב). **אִם מֵת בָּהּ** – אם מת בנפול האבן על לבו, **יָצָא** – ידי מצוות סקילה, **וְאִם לָאו** – אם לא מת עדיין, **רְגִימָתוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל** – מוסיפים כולם לרגום אותו באבנים, **שֶׁנֶּאֱמַר: "יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה"** – וכותב הרמב"ם בפירושו למשנה (להלן ז, ג): "לפי שאותו הדבר אצלם (אצל העדים) אמת שהשיגוהו בחושיהם, והוא אצלנו סיפור דברים, שאין אנו יודעים אלא מה ששמענו מהם. ולפיכך ציוה השם יתברך, שיהיו העדים ממונים על הענין". **כָּל הַנִּסְקָלִין נִתְלִין** – כל חייבי סקילה, לאחר שנסקלו ומתו, תולים אותם; **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – לפי שנאמר (**דברים כא, כב**): "וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת, ותלית אותו על עץ", ודרשו: יכול כל המומתין נתלין? תלמוד לומר (**שם שם, כג**): "כי קללת א־להים תלוי" – מה מקלל זה (המגדף) שבסקילה, ונתלה, שכתוב בו: "ותלית", אף כל שבסקילה נתלה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ נִתְלֶה, אֶלָּא הַמְגַדֵּף** – המחרף שם ה', שנאמר: "כי קללת א־להים תלוי", **וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה** – שאף הוא נקרא מגדף, שנאמר בו (**במדבר טו, ל**): "את ה' הוא מגדף", ודינו בסקילה (עיין בגמרא, סנהדרין מה, ב). והלכה כחכמים. **הָאִישׁ תּוֹלִין אוֹתוֹ פָּנָיו כְּלַפֵּי הָעָם, וְהָאִשָּׁה פָּנֶיהָ כְּלַפֵּי הָעֵץ; דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הָאִישׁ נִתְלֶה, וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית** – שנאמר (**דברים כא, כב**): "וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת, ותלית אותו", ודרשו: איש ולא אשה (**גמרא סנהדרין מו, א**). **אָמַר לָהֶן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – לחכמים: **וַהֲלֹא שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח תָּלָה נָשִׁים בְּאַשְׁקְלוֹן!** – והרי ראיה לדברי, שאף האשה נתלית. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי אליעזר: **שְׁמוֹנִים נָשִׁים תָּלָה** – כלומר משם אין ראיה, שהרי דן שמונים נשים ביום אחד, **וְאֵין דָּנִין** – בבית דין אחד – **שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד** – לפי שאי אפשר להפך בזכותו של כל אחד ואחד, וכיצד דן אותן שמעון בן שטח? אלא שהוראת שעה היתה, ואין למדים ממנה (**עיין רש"י על המשנה**). **כֵּיצַד תּוֹלִין אוֹתוֹ** – לאחר שסקלוהו? **מְשַׁקְּעִין אֶת הַקּוֹרָה בָּאָרֶץ** – תוקעים קורה באדמה, **וְהָעֵץ יוֹצֵא מִמֶּנָּה** – מן הקורה, כמין יתד, סמוך לראשה, **וּמַקִּיף שְׁתֵּי יָדָיו זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ** – סומך שתי ידיו זו לזו וקושרן, **וְתוֹלֶה אוֹתוֹ** – בידיו. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַקּוֹרָה מֻטָּה עַל הַכֹּתֶל** – לא היתה תקועה בארץ, אלא ראשה אחד על הארץ, וראשה אחד נשען על הכותל, **וְתוֹלֶה אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהַטַּבָּחִין עוֹשִׂין** – כמו שהקצבים תולים בהמה שחוטה, ואין הלכה כדברי רבי יוסי. **וּמַתִּירִין**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּמַתִּירִין אוֹתוֹ מִיָּד; וְאִם לָן — עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כא, כג): **"לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי" וְגוֹמֵר. כְּלוֹמַר, מִפְּנֵי מָה זֶה תָּלוּי? מִפְּנֵי שֶׁבֵּרַךְ אֶת הַשֵּׁם, וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל.**

ה אָמַר רַבִּי מֵאִיר: בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם מִצְטַעֵר, שְׁכִינָה מָה הַלָּשׁוֹן אוֹמֶרֶת? כְּבְיָכוֹל: קַלַּנִי מֵרֹאשִׁי, קַלַּנִי מִזְּרוֹעִי. אִם כֵּן הַמָּקוֹם מִצְטַעֵר עַל דָּמָם שֶׁל רְשָׁעִים שֶׁנִּשְׁפַּךְ, קַל וָחֹמֶר עַל דָּמָן שֶׁל צַדִּיקִים. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמֵּלִין אֶת מֵתוֹ — עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. הֵלִינוּ לִכְבוֹדוֹ, לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִים — אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. וְלֹא הָיוּ קוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּקִבְרוֹת אֲבוֹתָיו, אֶלָּא שְׁנֵי בָּתֵּי קְבָרוֹת הָיוּ מְתֻקָּנִין לְבֵית דִּין, אֶחָד לַנֶּהֱרָגִין וְלַנֶּחְנָקִין, וְאֶחָד לַנִּסְקָלִין וְלַנִּשְׂרָפִין.

פירוש ברטנורא

שנתלה עליו נקבר עמו, ואמרה תורה כי קבור תקברנו, מי שאינו מחוסר אלא קבורה, יצא זה שמחוסר חפירה תלישה וקבורה. ורבנן, חפירה לאו כלום היא, ולא מיעטה תורה אלא שלא יהיה העץ במחובר מעיקרו. והלכה כחכמים:

ה בזמן שאדם מצטער. שפורענות באה עליו בעונו: **מה לשון אומרת.** באיזה לשון שכינה קובלת ומנודדת עליו: **קלני מראשי.** ראשי כבד עלי וזרועי כבד עלי. כאדם שהוא עיף: **קלני.** איני קל מראשי: **ולא זה בלבד.** עובר בלא תעשה אם הלינו: **לא היו קוברין אותן בקברות אבותיהן.** לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק: **שני קברות היו מתוקנין לבית דין.** לפי שאין קוברים מי שנתחייב מיתה חמורה אצל מי שנתחייב מיתה קלה. והלכתא גמירא לה שנים ולא ארבעה:

משניות מבוארות – קהתי

אוֹתוֹ מִיָּד – כלומר שסמוך לשקיעת החמה היו תולים אותו, ומיד היו מתירים אותו, שלא יהא תלוי אלא זמן מועט, וקוברים אותו קודם שקיעת החמה. **וְאִם לָן** – שהשאירו אותו תלוי כל הלילה, **עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה** – עוברים בלאו, **שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי" וְגוֹמֵר** – פסוק זה במגדף נאמר, כפי שהזכרנו לעיל, **כְּלוֹמַר** – הכתוב בא לומר, שיהיו הבריות אומרים: **מִפְּנֵי מָה זֶה תָּלוּי? מִפְּנֵי שֶׁבֵּרַךְ אֶת הַשֵּׁם** – כלומר שקילל את השם, **וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל** – שמזכירים את דברי המגדף. מטעם זה היו קוברים עמו (בתפיסתו, היינו בתוך ארבע אמותיו) גם את העץ שנתלה בו, שלא יאמרו: זה העץ שפלוני המגדף נתלה עליו. בגמרא מבואר, שמחלוקת רבי יוסי וחכמים במשנתנו בענין צורת התלייה, היא משום אותו הדין שהזכרנו, שקוברים גם את העץ. רבי יוסי סובר, שהואיל ואמרה תורה: "כי קבור תקברנו", אין לתקוע את הקורה בארץ, שכן יהא צורך לעקור את העץ, ואסור שיהא הפסק בין התליה לקבורה. וחכמים סוברים, שלא מיעטה תורה אלא שלא יהא עץ התליה במחובר מעיקרו, אבל עץ שתוקעים באדמה לפי שעה, אין עקירתו נחשבת הפסק בין התליה לקבורה; וכפי שכבר הזכרנו לעיל, הלכה כחכמים.

באור משנה ה

משנתנו מביאה, דרך אגב, דרשתו של רבי מאיר על הכתוב "קללת א־להים".

אָמַר רַבִּי מֵאִיר: בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם מִצְטַעֵר – שהוא נענש על עוונותיו, **שְׁכִינָה מָה הַלָּשׁוֹן אוֹמֶרֶת** – באיזו לשון קובלת השכינה ומביעה צערה על כך? **כְּבְיָכוֹל** – אם אפשר לומר כך כלפי השכינה, הרי בלשון זו היא אומר: **קַלַּנִי מֵרֹאשִׁי, קַלַּנִי מִזְּרוֹעִי** – קל אני מראשי, קל אני מזרועי, כלומר כבד עלי ראשי, כבדה עלי זרועי. כך דרש רבי מאיר את הכתוב "קללת א־להים" – מלשון קלות, כביכול א־להים אומר: קלני, וכוונת הדברים שהקב"ה מצטער אף על מיתתם של הרשעים. **אִם כֵּן הַמָּקוֹם מִצְטַעֵר עַל דָּמָם שֶׁל רְשָׁעִים שֶׁנִּשְׁפַּךְ, קַל וָחֹמֶר עַל דָּמָן שֶׁל צַדִּיקִים** – שנשפך. כאן חוזרת משנתנו לענין המשנה הקודמת, שאסור להלין את התלוי: **וְלֹא זוֹ בִּלְבַד** – לא בתלוי בלבד אמרו שהמלין אותו עובר בלא תעשה, **אֶלָּא כָּל הַמֵּלִין אֶת מֵתוֹ, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה** – שכן מצוה היא לקבור את המת ביום מותו, וכל המלין אותו, עובר ב"לא תלין". בגמרא מבואר, שלמדים זה מריבוי הכתוב "קבור תקברנו". **הֵלִינוּ לִכְבוֹדוֹ** – אם הלין את המת לכבודו של המת, כגון **לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִים** – או משום סיבה אחרת שהיא לכבוד המת, **אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו** – משום "לא תלין". **וְלֹא הָיוּ קוֹבְרִין אוֹתוֹ** – את המומת על ידי בית דין, **בְּקִבְרוֹת אֲבוֹתָיו** – שאין קוברים רשע על יד צדיק, **אֶלָּא שְׁנֵי בָּתֵּי קְבָרוֹת** – מיוחדים, **הָיוּ מְתֻקָּנִין לְבֵית דִּין** – בשביל המומתים על ידיהם, **אֶחָד לַנֶּהֱרָגִין וְלַנֶּחְנָקִין** – שהן מיתות קלות, **וְאֶחָד לַנִּסְקָלִין וְלַנִּשְׂרָפִין** – שהן מיתות חמורות, כדי להפריד בין אלה שנתחייבו מיתות חמורות ובין אלה שנתחייבו מיתות קלות.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

1 הִבְרָיו. ודינים אלו רמזה המשנה במה שאמרה בכהן גדול שדנין
2 אותו.
3 הגמרא מבארת את החידוש בדברי הברייתא לגבי כהן גדול
4 שהרג את הנפש. שואלת הגמרא: אמרה הברייתא 'כְּמֵזִיד נֶהֱרַג',
5 **פְּשִׁיטָא.** מתרצת הגמרא: את הדין שבהמשך דברי הברייתא,
6 **שִׁבְשׁוּגֵג גּוֹלֶה, אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ** – הוצרך התנא להשמיענו, ואגב כך
7 כלל גם זאת שאם הרג במזיד נהרג על כך. שואלת הגמרא: **הָא**
8 **נַמִּי פְּשִׁיטָא.** מתרצת הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ** דין זה, משום **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ**
9 **אֲמִינָא** – היה עולה על דעתך לומר, **שֶׁהוֹאִיל וּכְתִיב** ברוצח בשוגג
10 שגולה לעיר מקלט (במדבר לה כה) 'וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל',
11 שרק עם מותו הוא יוצא מעיר מקלטו, על כן **אֵימָא כָּל דְּאִית לֵיהּ**
12 **תַּקָּנְתָּא בַּחֲזָרָה לִיגְלֵי דְּלֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא בַּחֲזָרָה לָא לִיגְלֵי** – שמא
13 נאמר שכל מי שיש לו תקנה, שהוא חוזר מעיר מקלט, יגלה
14 אליה, אבל מי שאין לו תקנה ואם יגלה לא ישוב משם לעולם,
15 לא יגלה כלל, וכהן גדול שהרג בשוגג, אם יגלה לעיר מקלט, לא
16 יצא ממנה לעולם, **דִּתְנַן** (מכות יא:),

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

בזיהרא. בכעס: **נבגא.** כל יין שבחביות בכוס ברכה היא שתי ממנו: **נבגא.** כוס: **ממהדורי.** ממחזירין בעיירות: **מילי.** ירבו דברים: **מסמרטוטי.** בגדים בלוי': **כלמי.** ירבו ביני' דמזה בזה שכל דבריו לא יועילו דמילי ממהדורי הם דומין לכלמי מסמרטוטי:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף נא עמוד ב. מביאה הגמרא ברייתא כדברי רבי יוחנן: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כן בברייתא כרבי יוחנן, **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאֵין פְּרִי בִטְנָהּ שֶׁל אִשָּׁה מִתְבָּרֵךְ אֶלָּא מִפְּרִי בִטְנוֹ שֶׁל אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר, 'וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ'**, ומדייק רבי נתן, **פְּרִי בִטְנָהּ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא פְּרִי בִטְנְךָ,** שברכת האשה תלויה בברכת הבעל.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **עוּלָּא אִקְּלַע לְבֵי רַב נַחְמָן** – עולא נזדמן לבית רב נחמן, **כְּרִיךְ רִיפְתָּא** – אכל עולא לחם, **כָּרִיךְ בִּרְכַּת מְזוֹנָא** – ובירך ברכת המזון, **יְהַב לֵיהּ כָּסָא דְּבִרְכְתָא לְרַב נַחְמָן** – לאחר שבירך, נתן עולא את הכוס של ברכה לרב נחמן, **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן, לִישַׁדַּר מַר כָּסָא דְּבִרְכְתָא לְיַלְתָּא** – שלח נא כוס של ברכה לאשתי 'ילתא', כפי ששנינו שיש לשגר לאשה מכוס של ברכה. **אָמַר לֵיהּ** עולא, אין צורך לשלוח לה, **דְּהָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין פְּרִי בִטְנָהּ שֶׁל אִשָּׁה מִתְבָּרֵךְ אֶלָּא מִפְּרִי בִטְנוֹ שֶׁל אִישׁ** – פרי בטנה של האשה דהיינו הוולדות אינו מתברך אלא מתוך הברכה של בעלה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים ז יג), **'וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ'**, ומדייק רבי יוחנן, **שפְּרִי בִטְנָהּ** של האשה **לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא פְּרִי בִטְנְךָ,** של האיש, הרי שברכת פרי בטן תלויה באיש ולא באשה. לפיכך אמר עולא, שדי שהבעל ישתה מכוס של ברכה ומתברך בפרי בטן, וזה ישפיע אף על האשה.

מביאה הגמרא את המשך המעשה: **אַדְּהָכִי** – בינתיים, **שָׁמְעָה יַלְתָּא** מה שאמר עולא שלא צריך לשלוח לה מהכוס של ברכה, **קָמָה** ילתא **בְּזִיהֲרָא** – בכעס, **וְעָלְתָה לְבֵי חַמְרָא** – ועלתה למקום בו מונח היין, **וְתַבְרָא אַרְבַּע מְאָה דְּנֵי דְּחַמְרָא** – ושברה שם ארבע מאות חביות של יין. רצה רב נחמן לפייסה, לפיכך **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן** לעולא, **נִשַׁדַּר לָהּ מַר כָּסָא אַחֲרִינָא** שלח נא לילתא כוס אחר של יין. **וּשְׁלַח לָהּ** – שלח רב נחמן לומר לילתא, **כָּל הַאי, נַבְגָּא דְּבִרְכְתָא הִיא** – כל היין שבחבית נחשב ככוס של ברכה, לכן תשתי ממנו. **שָׁלְחָה לֵיהּ** – שלחה ילתא להשיב לו, **מִמְּהַדּוּרֵי מִילֵי** – מהאנשים שמסתובבים בעיירות מתרבים דברי הבל, **וּמִסְּמַרְטוּטֵי כַּלְמֵי** – ומסמרטוטי בגדים ישנים מתרבים הכינים. כלומר, הדברים שאמרת אין בהם ממש, ודומים הם לדיבורי המחזרים בעיירות, ולכינים שמתרבים בבגדים שחוקים.

מה דורש רבי עקיבא מהפסוק שהביא רבי יוסי הגלילי. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי עֲקִיבָא, הַאי קְרָא** – פסוק זה **דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי,** 'במקהלות ברכו ה'', **מַאי עָבִיד לֵיהּ** – מה דורש ממנו רבי עקיבא. משיבה הגמרא: **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – לרבי עקיבא הפסוק נצרך **לְבִרְתַנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאֲפִילוּ עוּבָּרִין שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם** בקריעת ים סוף, **שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל'**, כלומר, כשנקהלו על הים להודות, אף עוברין שנמצאים במקור [כלומר, בבטן אמן] אמרו שירה. שואלת הגמרא: **וְאִידָּךְ** – ולרבי יוסי הגלילי מנין נלמד דרשה זו. משיבה הגמרא: **מִ'מְּקוֹר' נָפְקָא** – דבר זה שהעוברין אמרו שירה, נלמד מהסוף של הפסוק 'ה' ממקור ישראל'.

הקדוש-ברוך-הוא לא ידרוש מהאדם יותר מהכוחות שנתן לו
כדי למלא תפקידו
משיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּשְׁנֵי רַעֲבוֹן – בשנים בהם יש רעב בעולם, מאחר שכלתה התבואה היישנה וצריכים לאכול מיבול השנה החדשה, ואם יעברו את השנה תיאסר אכילת התבואה החדשה משום איסור 'חדש' למשך חודש נוסף.

הגמרא מביאה ברייתא שבה מפורש מנין למדים דין זה: **תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר,** נאמר בכתוב (מלכים ב' ד מב) **'וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִישָׁה, וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים לֶחֶם שְׂעוֹרִים' וְגוֹ'.** דהיינו, הגיע אדם ממקום ששמו בעל שלישה, והביא לאלישע ותלמידיו עשרים כברות לחם, העשוי מן השעורים שביכרו באותו הזמן. **וְאֵין לְךָ כַּלָּה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבַשֵּׁל פֵּירוֹתֶיהָ** – אין בכל ארץ ישראל מקום שבו מתבשלים הפירות מהר **יוֹתֵר** מִן המקום ששמו **בַּעַל שָׁלִישָׁה, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא בִּכְּרָה** – לא נתבשל בה באותה השעה **אֶלָּא מִין אֶחָד** של תבואה. **שֶׁמָּא תֹּאמַר** שמין זה **חִטִּים** היה, שהן מאחרות להבשיל, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'לחם שְׂעוֹרִים', שהן ממהרות להבשיל מן החיטים, **וְשֶׁמָּא תֹּאמַר** שאותו הזמן **לִפְנֵי** הקרבת **הָעוֹמֶר** היה, ולפיכך לא בישלו השעורים עד עתה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) **'תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ',** שאמר אלישע למשרתו שיתן מן השעורים לתלמידים שהיו לפניו, ובהכרח **שֶׁאַחַר** הקרבת **הָעוֹמֶר הָיָה,** ולפיכך הותרו השעורים באכילה, ואף על פי שהיה לאחר העומר עדיין לא הבשילו החיטים. **אֲמוֹר מֵעַתָּה, רְאוּיָה הָיְתָה אוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁתִּתְעַבֵּר** על האביב, שהרי רוב התבואה לא נתבשלה עד לחודש ניסן, **וּמִפְּנֵי מָה לֹא עִיבְּרָהּ אֱלִישָׁע,** מאחר **שֶׁשְּׁנַת בַּצּוֹרֶת הָיְתָה** אותה השנה, **וְהָיוּ הַכֹּל רָצִין לְבֵית הַגְּרָנוֹת** כדי לאכול מן התבואה החדשה, ולפיכך לא רצה לעבר את השנה ולהאריך עליהם את איסור אכילת 'חדש'.

הגמרא מביאה כמה ברייתות העוסקות בדיני עיבור השנה: **תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה,** כלומר, אין בית דין יושבים לפני ראש השנה לעיין ולקבוע שהשנה הקרובה תהא מעוברת, מאחר שיש לחשוש שישתכח הדבר עד לחודש אדר, ויבואו לזלזל באיסור חמץ בפסח, **וְאַף אִם** כבר **עִיבְּרוּהָ אֵינָהּ מְעוּבֶּרֶת, אֲבָל מִפְּנֵי הַדְּחָק** כשיש לחשוש שמא לא יוכלו בית דין לדון בעיבור השנה סמוך לחודש אדר, **מְעַבְּרִין אוֹתָהּ לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִיָּד, וְאַף עַל פִּי כֵן** – אף בשעת הדחק כזו, **אֵין** בית דין **מְעַבְּרִין אֶלָּא** את חודש **אֶחָד,** לעשות שני אדרים, אך אין מעברים אותה בשני חודשים אחרים.

הגמרא מקשה על הדין שנתבאר בברייתא: **אִינִי** – וכי כך הוא הדין שאין מעברין את השנה קודם ראש השנה, **וְהָא** שָׁלְחוּ לֵיהּ חכמים איגרת **לְרָבָא,** וכתבו בה ברמזים כדי שלא יבינו אנשים רשעים את תוכן הדברים וילשינו למלכות, וכך כתבו בה, זוג – שני תלמידי חכמים, **בָּא מַרֶּקֶת** – מטבריה, **וּתְפָשׂוֹ נָשֶׁר** – ותפשם חיל הפרסיים, **וּבִירָם** של התלמידי חכמים היו **דְּבָרִים** (הנעשה) [**הַנַּעֲשִׂים**] בְּמקום ששמו **לוּז,** ומבארת הגמרא, **וּמַאי נִיהוּ** – ומה הם דברים אלו, **תְּכֵלֶת** לציצית, **בְּזוּכִּית** בעל **הֲרַחֲמִים וּבְזוּכִּיתָם** של אותם תלמידי חכמים, **יָצְאוּ בְּשָׁלוֹם** מידם של חיילי המלכות. ועוד כתבו חכמים לרבא ענין אחר, **וַעֲמוּסֵי יְרֵיכֵי נַחְשׁוֹן** – הנשיא שבארץ ישראל, שהוא מזרע נחשון בן עמינדב שהיה ראשון לנשיאים, **בַּקְּשׁוּ לִקְבּוֹעַ נְצִיב אֶחָד** – בקש להוסיף חודש על השנה, דהיינו לעבר את השנה, **וְלֹא הִנִּיחָן אֲרוֹמִי הַלָּז** – ולא הניחתם מלכות אדום הרשעה לעשות כן, מאחר שגזרה שמד עליהם, **אֲבָל** אף על פי כן **בַּעֲלֵי אֲסוּפּוֹת** – תלמידי חכמים, **נֶאֱסְפוּ וְקָבְעוּ לוֹ נְצִיב אֶחָד** – קבעו להוסיף חודש אחד על השנה, ואסיפתם היתה **כֵּירָה** [־בחודש] **שֶׁמֵּת בּוֹ אַהֲרֹן הַכֹּהֵן** שהוא חודש אב. ויש להוכיח מאיגרת זאת, שבשעת הדחק רשאים בית דין לעבר את השנה אפילו קודם ראש השנה, שהרי במעשה זה עיברוה כבר בחודש אב.

מתרצת הגמרא: **חֲשׁוּבֵי מְחַשְּׁבֵי** – רשאים בית דין לחשב בענין עיבור השנה קודם ראש השנה, אבל **גְּלוּיֵי לֹא מְגַלּוּ** – אין להם לגלות לציבור אלא לאחר ראש השנה, כדי שלא ישתכח הדבר ויבואו לידי מכשול.

מבררת הגמרא: **מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי נְצִיב לִישָׁנָא דִּירֵחָא הוּא** – כיצד משתמע מלשון 'נציב' שהכוונה היא 'חודש', שכך רמזו לו חכמים לרבא באיגרתם. ומבארת הגמרא, **דִּכְתִיב** (מלכים א' ד ז) **'וְלִשְׁלֹמֹה שְׁנֵים עָשָׂר נְצִיבִים עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְכִלְכְּלוּ אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת (אנשיו) [בֵּיתוֹ] חֹדֶשׁ בַּשָּׁנָה'.** דהיינו, שהיו למלך שלמה שנים עשר ממונים על שנים עשר מחוזות, אשר כל אחד מהם היה ממונה לגבות מבני אותו המחוז את הסכום הדרוש לצורך כלכלת המלך וביתו חודש אחד בשנה. ומאחר ו'נציבים' אלו היו ממונים כל אחד על חודש אחד, לפיכך כשהוצרכו חכמים לשלוח דברידם ברמיזה, כינו ל'חודש' בשם 'נציב'.

שואלת הגמרא: **וְהָכְתִיב** (שם ד יט) **'וּנְצִיב אֶחָד [אֲשֶׁר] בָּאָרֶץ'.** ומאחר והיו שנים עשר נציבים הממונים על שנים עשר החודשים, מה היה תפקידו של נציב נוסף זה. משיבה הגמרא: שנחלקו בענין זה **רַב יְהוּדָה וְרַב נַחְמָן, חַד אָמַר** שנציב **אֶחָד** זה היה **מְמוּנֶה עַל כּוּלָּם** – על כל הנציבים. **וְחַד אָמַר,** שנציב זה היה **כְּנֶגֶד חֹדֶשׁ הָעִיבּוּר,** דהיינו, בשנה מעוברת היה הוא ממונה לכלכל את בית המלך בחודש העיבור.

תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה לֹא מִשָּׁנָה לַחֲבֵרְתָּהּ, כלומר, אם יודעים בית דין שיוצרכו לעבר את השנה הבאה, אין להם לעבר שנה זו במקומה, אלא יעברו את השנה הצריכה לכך. **וְלֹא שָׁלֹשׁ שָׁנִים זוֹ אַחַר זוֹ** – אין עושים שלש שנים מעוברות ברציפות, מאחר שעל ידי כן משתנות השנים מתיקונן, ויגיע ניסן של השנה השלישית באמצע הקיץ. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מַעֲשֶׂה הָיָה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְעִיבֵּר שָׁלֹשׁ שָׁנִים זוֹ אַחַר זוֹ.** ואם כן, יש להוכיח מכך שהוא מתיר לעשות שלש שנים מעוברות ברציפות. **אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי שמעון, האם **מִשָּׁם** חפץ אתה להביא **רְאָיָה,** הרי אין להוכיח משם כלל, מאחר שבֵּית **דִּין יָשְׁבוּ וְקָבְעוּ אַחַת אַחַת בִּזְמַנָּהּ,** דהיינו, שלא קבעו שלש שנים מעוברות בזו אחר זו, אלא מאחר והיה רבי עקיבא חכם גדול ובקי בעיבור השנה, ועמדה מלכות הרשעה להורגו, באו בית דין וישבו עמו לעיין איזו מן השנים הבאות צריכות להתעבר, וקבעו את עיבוריהם של שלש שנים, אך לא שנים רצופות היו.

תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה לֹא בַּשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, מאחר שמאריכים בכך את איסור עבודת הקרקע בחודש נוסף, **וְלֹא בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** – בשנה השמינית, מאחר שכבר כלתה התבואה הישנה שמשנת השישית, וצריכים לאכול מתבואת השמינית, ואם יעברו בית דין את השנה יאריכו עליהם את איסור אכילת 'חדש'. **אֵימָתַי** – באיזו שנה היו בית דין **רְגִילִין לְעַבֵּר, בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית** – בשנה השישית, כדי להוסיף עוד חודש של עבודת קרקע כהכנה לשנה השביעית. אמנם התלמידים **שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיוּ מְעַבְּרִין** את השנה אף **בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית,** ולא היו חוששים מכך שמאריכים את איסור החדש, מאחר שסברו שמותר להביא לארץ ישראל ירקות ותבואה מחוץ לארץ, מיבול השנה השביעית, שהותר באכילה על ידי הבאת העומר של שנת השביעית, ואם כן יכולים הם לאכול מירקות אלו. ואילו החכמים האוסרים לעבר את השנה בשמינית, סוברים שאסור להביא ירקות ותבואה מחוץ לארץ, ולפיכך אין לעבר שנה זו כדי לא להאריך עליהם את איסור 'חדש'.

וּבְפָלוּגְתָּא דְּהַנֵּי תַּנָּאֵי – ובמחלוקת זו נחלקו גם תנאים אחרים, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **אֵין מְכִיאִין יָרָק מֵחוּצָה לָאָרֶץ, וְרַבּוֹתֵינוּ הִתִּירוּ** להביא. **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – במה נחלקו. **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, חוֹשְׁשִׁין לְגוּשֵׁיהֶן**

המשך בעמוד 89

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

בשני רעבון. לפי שכלה התבואה וצריכין לאכול מן החדש: **לחם ביכורים.** לחם אביב משמע שעכשיו היה מבכר: **ושמא תאמר חיטין היו.** שהן אפילות לכך נתאחרו לבשל עד אחר הפסח תלמוד לומר לחם שעורים: **ושמא תאמר לפני העומר היה.** ובזמן ביכר תלמוד לומר תן לעם ויאכלו מלמד שקרב העומר והותר החדש: **אמור מעתה ראויה היתה אותה שנה להתעבר.** על האביב שכשהגיע ניסן עדיין לא היה רוב אביב דהא לאחר ששה עשר בניסן לא ביכרו אלא שעורין ולא קרינא ביה חדש האביב: **ששנת בצורת היתה.** בקראי משכחת לה: **אין מעברין.** אין ישראל ב"ד קודם ראש השנה לעיין ולומר תתעבר שנה זו בשני אדרים מפני שיש שכחה בדבר קודם שיגיע ומזלזלי בחמץ: **אבל מפני הדחק.** שמא לא יהא שם ב"ד מופלא סמוך לאדר או שמא יבא המלך אדומי ויעבב על ידן מעברין אותה ומודיעין לגולה אחר ר"ה מיד שעיברנוה: **ואעפ"כ אין מעברין.** אותה בשני חדשים אחרים אלא בשיגיע אדר יעשו שני אדרים: **זוג.** שני תלמידי חכמים: **בא מרקת.** טבריא: **ותפשו נשר.** חיל פרסיים: **דברים הנעשים בלוז.** תכלת בלוז עושין אותה כדאמרינן בסוטה (דף מו:) היא לוז שצובעין בה תכלת: **עמוסי יריבי נחשון.** נשיא שבארץ ישראל שהוא מזרע נחשון בן עמינדב ראשון לנשיאים: **בקשו לקבוע נציב אחד.** בקשו להוסיף חדש אחד על השנה לעברה: **ולא הניחן אדומי הלז.** מלכות הרשעה גזרה גזירה עליהן: **בירח שמת בו אהרן.** באב אלמא מפני הדחק מעיינין בעיבור שנה לפני ראש השנה: **גלויי לא מגלו.** עד לאחר ראש השנה שלא ישכחו בני הגולה: **נציבים.** ממונים: **חדש בשנה.** יהיה על כל אחד לבלבל: **כנגד חדש העיבור.** בשנה מעוברת היה אותו נציב מכלכל באדר השני: **משנה לחברתה.** אם שנה הבאה צריכה לעבר אין מעברין שנה זו מפני צורכי שנה הבאה אלא הצריכה תתעבר: **ולא שלש שנים זו אחר זו.** שא"כ משתנות השנים מתיקונם ובא לו ניסן השלישי באמצע הקיץ: **ב"ד ישבו וקבעו כל אחת ואחת בזמנה.** ולא עיברו ג' שנים רצופות ולא זו אחר זו היו אלא מפני שר"ע חכם גדול היה ובקי בעיבור השנה והוא עומד ליהרג באו ב"ד וישבו עמו ועיינו בעיבור ג' שנים ולא רצופות אלא כל אחת בזמנה דהא אמרינן מפני הדחק חשובי מחשבינן גלויי לא מגלינן לישנא אחרינא ולא ג' שנים זו אחר זו תנא קמא נמי בהא קאסר שלא יעיינו בעיבור שלש שנים זו אחר זו בישיבה אחת ואפילו לעברן בזמנן: **משם ראיה בית דין ישבו.** אחרי כן בכל שנת עיבור ועיבור וקבעוה ולא סמכו על אותו מנין אלא לפי שהיה רבי עקיבא חכם גדול עיינו בשלשתם בימיו: **לא בשביעית.** לפי שמאריכין עליהן איסור עבודת קרקע: **ולא במוצאי שביעית.** בשמינית לפי שכלה הישן מאריכין עליהן איסור החדש: **בערב שביעית.** להוסיף להם חדש לעבודת קרקע: **של בית רבן (שמעון) מעברין במוצאי שביעית.** ואין חוששין אם כילה הישן דקסבר מביאין ירק ותבואה מחוצה לארץ לארץ ישראל מאותה שחרשו וזרעו בשביעית והתירם עומר של שביעית: **מאי ביניהו.** במאי פליגי: חוששין לגושייהו. שמא יביא עמה מגוש ארץ העמים שמטמא באהל ויטמא טהרות של ארץ ישראל: **מפני הטומאה.** כגון שהיה נשיא חולה ואמדוהו למות ערב הפסח או (שני) ימים קודם ויהיו טמאים או שהיה רובן טמאים בסוף אדר וכלתה אפר הפרה ואינן יכולין למצוא עכשיו פרה אדומה אין מעברין בכך אלא יעשו בטומאה: **שעיבר את השנה מפני הטומאה.** שנטמאו בימי אחז אביו מעבודה זרה שלא חששו לתורה והיה חזקיהו מחזירן למוטב וידע שלא יספיקו כולן לבא וליטהר עד הפסח ועיבר השנה: **ובקש רחמים על עצמו.** שימחל לו העון ולקמן פריך הואיל ואמר רבי יהודה מעברין למה ביקש רחמים על עצמו:

תוספות

ראויה היתה אותה שנה שתתעבר. וא"ת מנ"ל דילמא אביב הוא דלא הוה אבל פירות האילן ותקופה הוו כתיקונן ואמרינן דעל אחד מהן אין מעברין וי"ל דמסתמא כיון דבעל שלישה הקלה שבארץ ישראל לא ביכרה אלא מין אחד ש"מ דפירות האילן נמי לא הוו וא"ת ודילמא ביהודה הוא דלא הוו אבל בעבר הירדן ובגליל הוו וי"ל דהא נמי שמעינן מבעל שלישה שהיא הקלה שלא ביכרה: **ומפני** מה לא עיברה אלישע. וא"ת ומנא לן דלא עיברה וי"ל דאם איתא דעיברה אי אפשר שלא היו מוציאין בכמה מינין אחר העומר: **אין** מעברין אלא אדר. וכל שאר החדשים אין מעברין דכתיב (אסתר ג) לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ואי מעברין אחת משאר החדשים לא הוי אדר שנים עשר:

לא משנה לחברתה. פי' בקונטרס שנה זו שאינה צריכה להתעבר אין מעברין כדי לתקן שנה הבאה ואין הלשון משמע כן אלא נראה דמיירי לחשב דאין מחשבין בשנה זו על שנה שלאחריה ואע"ג דלא מגלין מ"מ אין מחשבין לסמוך על אותו חשבון שלא לעשות חשבון אחר:

ולא שלש שנים זו אחר זו. פירוש רצופות שלא יבא ניסן ופסח באמצע הקיץ כדפי' בקונטרס וק"ק דמאי אריא שלש אפי' שתים נמי ועוד דקאמר ר' שמעון מעשה בר' עקיבא שעיבר ג' שנים רצופות ורבנן מהדרו ליה ב"ד ישבו וקבעו כל אחת בזמנה פי' ולא רצופות היו ואין הלשון משמע כן ונראה כלשון אחר שפי' בקונטרס דאין מעברין ג' שנים היינו שאין קובעין בפעם אחת להיות שלש שנים מעוברות כל אחת בזמנה ולפי' זה לא יתכן מה שפירש משנה לחבירתה דמשמע דמודה ר"ש ברישא:

חוששין לגושיהן. פי' הקונטרס דמטמא באהל וקשה דתניא במסכת אהלות (פ"ב משנה ג) דגוש הבא מארץ העמים מטמא במגע ומשא אבל לא באהל והא דמשמע בפ"ק דשבת (דף טו: ושם) ובנזיר (דף נד: ושם) דמטמא באהל היינו דווקא בארץ העמים אבל אם הביא מעפרה לארץ ישראל לא מטמא באהל לכן צריך לומר דהכא דחיישינן לגושיהן היינו שלא יטמאו במגע ומשא:

שעיבר השנה מפני הטומאה. פי' בקונטרס שניטמאו בע"ז דע"ז מטמא בפרק ר' עקיבא (דף פב.) כמת אע"ג דטומאת ע"ז מדרבנן מאותה שעה שמא גזרו עליה דהא דריש ליה התם מקראי דדברי הקבלה ובירושלמי אמר דגולגלתו של ארונה היבוסי מצאו תחת המזבח ותימה שהרי (בט"ו) היו יכולין ליטהר ולמה עיברוה והא סגי בהזאת שלישי ושביעי ואפר פרה לא היו חסרים דכל בית ראשון עמד להם אפר פרה דמשה כדאמר (פרה פרק ג משנה ה) דשניי' עשה עזרא ושמא לא היה להם הדבר מזומן ליטהר:

בְּשֶׁנֵּי רַעֲבוֹן. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, 'וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִישָׁה, וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים לֶחֶם שְׂעוֹרִים' וְגוֹ'. וְאֵין לְךָ קְלָה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְכַשֵּׁל פֵּירוֹתֶיהָ יוֹתֵר מִבַּעַל שָׁלִישָׁה, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא בִּכְּרָה אֶלָּא מִין אֶחָד. שֶׁמָּא תֹּאמַר חִטִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר 'שְׂעוֹרִים', שֶׁמָּא תֹּאמַר לִפְנֵי הָעוֹמֶר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ', אַחַר הָעוֹמֶר הָיָה. אֲמוֹר מֵעַתָּה, רְאוּיָה הָיְתָה אוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁתִּתְעַבֵּר, וּמִפְּנֵי מָה לֹא עִיְּבְרָהּ אֱלִישָׁע, שֶׁשְּׁנַת בַּצֹּרֶת הָיְתָה, וְהָיוּ הַכֹּל רָצִין לְבֵית הַגְּרָנוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאִם עִיְּבְרוּהָ, אֵינָהּ מְעוּבֶּרֶת. אֲבָל מִפְּנֵי הַדְּחָק מְעַבְּרִין אוֹתָהּ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִיָּד, וְאַף עַל פִּי כֵן אֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא אֶדֶר. אִינִי, וְהָא שָׁלְחוּ לֵיהּ לְרָבָא, זוּג בָּא מֵרֶקֶת וּתְפָשׂוּ נֶשֶׁר וּבְיָדָם דְּבָרִים [הַנַּעֲשִׂים] בְּלוּז, וּמַאי נִיהוּ, תְּכֵלֶת. בִּזְכוּת הָרַחֲמִים וּבִזְכוּתָם יָצְאוּ בְּשָׁלוֹם. וַעֲמוּסֵי יְרִיבֵי נַחְשׁוֹן, בִּקְּשׁוּ לִקְבּוֹעַ נְצִיב אֶחָד וְלֹא הִנִּיחָן אֲדוֹמִי הַלָּז, אֲבָל בַּעֲלֵי אֲסוּפּוֹת נֶאֱסְפוּ וְקָבְעוּ לוֹ נְצִיב אֶחָד, בְּיָרֵחַ שֶׁמֵּת בּוֹ אַהֲרֹן הַכֹּהֵן. חַשּׁוּבֵי מְחַשְּׁבֵי, גְּלוּיֵי לֹא מְגַלּוּ. מַאי מִשְּׁמַע דְּהַאי נְצִיב לִישְׁנָא דִּיְרֵחָא הוּא, דִּכְתִיב 'וְלִשְׁלֹמֹה שְׁנֵים עָשָׂר נְצִיבִים עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְכִלְכְּלוּ אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת [בֵּיתוֹ] חֹדֶשׁ בַּשָּׁנָה'. וְהָכְתִיב 'וּנְצִיב אֶחָד [אֲשֶׁר] בָּאָרֶץ', רַב יְהוּדָה וְרַב נַחְמָן, חַד אָמַר אֶחָד מִמּוּנָּה עַל כּוּלָּם. וְחַד אָמַר, כְּנֶגֶד חֹדֶשׁ הָעִיבּוּר. תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה לֹא מִשָּׁנָה לַחֲבֵרְתָּהּ, וְלֹא שָׁלֹשׁ שָׁנִים זוֹ אַחַר זוֹ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְעִיְּבֵר שָׁלֹשׁ שָׁנִים זוֹ אַחַר זוֹ. אָמְרוּ לוֹ, מִשָּׁם רְאָיָה, בֵּית דִּין יָשְׁבוּ וְקָבְעוּ אַחַת אַחַת בִּזְמַנָּהּ. תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה לֹא בַּשְּׁבִיעִית, וְלֹא בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. אֵימָתַי רְגִילִין לְעַבֵּר, עֶרֶב שְׁבִיעִית. שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיוּ מְעַבְּרִין בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וּבִפְלוּגְתָּא דְּהַנֵּי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא, אֵין מְבִיאִין יָרָק מִחוּצָה לָאָרֶץ, וְרַבּוֹתֵינוּ הִתִּירוּ. מַאי בֵּינֵיהוּ, אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, חוֹשְׁשִׁין לְגוּשֵׁיהֶן, אִיכָּא בֵּינֵיהוּ. תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְעַבְּרִין. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּחִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁעִיְּבֵר אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה, וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ, דִּכְתִיב 'כִּי מַרְבִּית הָעָם רַבַּת מֵאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה יִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן לֹא הִטַּהָרוּ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

כהן גדול ביום הכפורים יוכיח. משאר קרבנות לא מצי למידק דתמיד היה על מצחו כדמשמע בפ׳ האומר (קדושין סו.) הקם להם ציץ שבין עיניך משמע שהיה על מצחו אפי׳ שלא בשעת העבודה:

שטומאה הותרה בציבור. אין הדבר תלוי בציבור כדאמרינן בפ׳ הוציאו לו (יומא דף נ.) שהרי פר יוה״כ וחביתי כהן גדול ופסח דקרבן יחיד הוא ודוחין שבת וטומאה ופר העלם דבר של ציבור ושעירי ע״ז וחגיגה דקרבן ציבור הם ואין דוחין אלא נקוט האי כללא בידך כל שזמנו קבוע דוחה ואפילו דיחיד וכל שאין זמנו קבוע אינו דוחה ואפילו דציבור:

ונשים משלימות לטהורים ועודפין עליהן. תימה דבפ׳ כיצד צולין (פסחים דף עט. ושם) פליגי בשהיו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאין דרב אמר הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן ורב כהנא אמר טהורים עושין את הראשון וטמאין עושין את השני ואיבא דאמר רב כהנא אמר טהורים עושין את הראשון וטמאים אין עושין לא את הראשון ולא את השני והשתא סוגיא דהכא כמאן אי כרב אי כלישנא בתרא דרב כהנא למה לי משלימות בעדיפות סגי ואי כלישנא קמא דרב כהנא למה לי עדיפות במשלימות סגי וי״ל דנקט משלימות ועדיפות דהשתא לכולהו לישני עשה שלא כתורה ולכך ביקש רחמים על עצמו וה״מ לשנויי דלבסוף סבר נשים בראשון חובה ובשני רשות ולכך ביקש דלאו שפיר עבד דעביד פסח שני אלא אליבא דר״ש קיימינן דאית ליה בפ׳ האשה (שם צא:) דנשים בראשון רשות:

מכדי מפוריא לפסחא כו׳. אמתני׳ דעדיות (פ״ז מ״ז) דמייתי בפרק הנחנקין (לקמן דף פז. ושם) הם העידו שמעבירין את השנה כל אדר הוה מצי לאקשויי:

ורבי

1 **כי אכלו את הפסח בלא כתוב.** שעיבר את השנה מפני הטומאה שלא כדת:
2 **ניסן בניסן.** לאחר שקידשו לשם ניסן חזר ונמלך ועשאו אדר השני: **ר״ש בן יהודה**
3 **אומר.** לא עיברה אלא השיאן לפסח שני שלא כדין לפיכך ביקש רחמים על עצמו:
4 **דחויה בציבור.** כלומר בקושי הותרה טומאה בציבור וכל כמה דאפשר להדורי
5 לעשותו בטהרה מהדרין ולכך מעברין כדי
6 שיעשו בטהרה: ציץ מרצה על טומאת
7 זבחים לעלות לרצון: **בין שישנו על מצח.**
8 כהן גדול בשעת טומאה בין שאינו על מצחו
9 מרצה: **כהן גדול.** בבואו לפני לפנים ביום
10 הכיפורים יוכיח שאינו לובש בגדי זהב ואם
11 אירע׳ טומאה בקדשים מרצה הציץ: **אמר**
12 **לו.** הנח ליום הכיפורים שכולו עבודת ציבור
13 הוא וטומאה הותרה בקרבן ציבור בטהרה
14 גמורה ואין צריך ציץ לרצות אלמא היתר
15 גמור הוא: **רבי יהודה אומר אינה מעוברת.**
16 לפי שהטומאה היתר היא בציבור ושלא
17 לצורך עיברוה: **לכתחילה א״ב.** דת״ק קאמר
18 אין מעברין לכתחילה ולרבי שמעון מעברין
19 לכתחילה ואיידי דקאמר רבי יהודה אינה
20 מעוברת אמר איהו מעוברת והוא הדין
21 לכתחילה: **ואין אחר ניסן.** משקבעתו זה ניסן
22 אין אתה יכול לעשות זה אדר והאחר ניסן:
23 **ביום שלשים של אדר.** אם לא ישבו עד הנה
24 בעיבור שנה לא יעברוה עוד הואיל והיום
25 ראוי לקבוע ניסן אם היה אדר חסר: **ואיהו.**
26 מעיקרא סבר הואיל וראוי לא אמרינן
27 ועיברה ולבסוף הודה לשמואל וביקש
28 רחמים על עצמו: **היכי דמי.** דמעיקרא השיא
29 ולבסוף חזר בו: **מחצה.** לאו דווקא אלא
30 כדמפרש ואזיל שהזכרים היו טמאים יותר
31 מן הטהורים ונשים היו רובן טהורות עד
32 שהנשים טהורות משלימות את מחצה
33 טהורים ועודפות עליהן שכשאתה מונה
34 אנשים ונשים כאחת בטמאים ובטהורים
35 נמצאו טהורים יתירים ופלוגתא בפרק
36 האשה (פסחים דף צא:) דאיכא למאן דאמר
37 נשים חובה בהבאת הפסח ראשון ואיכא
38 למאן דאמר נשים רשות וחזקיה מעיקרא
39 סבר נשים בפסח ראשון חובה ומיצטרפו
40 הלכך הוו טמאים מיעוטא ומידחו ולבסוף
41 סבר נשים בפסח רשות ולא מיצטרפי
42 והוו להו טמאים רובא ואיש נדחה לפסח
43 שני ואין ציבור נידחין: **אין מקדשין את**
44 **החדש.** לומר מקודש הוא לאדר השני דכיון
45 דראוי לקבוע ניסן קרינא ביה זה ניסן ואין
46 אחר ניסן אלא שתקי וכי מטי ריש ירחא
47 אחרינא מקדשי ליה לניסן: **ומפוריא דרשינן**
48 **בהלכות הפסח.** וכיון דלא עיברוה קודם
49 הפורים ושמעו דרשה של הלכות הפסח כי
50 הדר מעברי בית דין לשתא ומודעי לעלמא
51 לא מהימני להו לשלוחי ב״ד ומזולזלי בחמץ:
52 **בחושבנא תליא מילתא.** שהקץ והחורף
53 לפי חשבון תקופת החמה הם מתגלגלין
54 וכשרבין ימי שנות החמה על שנות הלבנה
55 יותר מדאי מתאחר האביב אחר הפסח
56 שהמועדות אנו קובעין אחר תולדות
57 הלבנה: **אין מעברין את השנה.** על התקופה
58 אא״כ חישבו ומצאו שתקופת תמוז חסירה
59 מהשלמות תשעים וא׳ יום שלה רובו של חדש תשרי: **ששה עשר יום.** ותקופת תשרי נופלת בי״ז אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת בששה עשר אין מעברין ולקמיה
60 יליף טעמא:

רבי

כִּי אָכְלוּ אֶת הַפֶּסַח בְּלֹא כַּתּוּב, כִּי הִתְפַּלֵּל חִזְקִיָּהוּ
1 עֲלֵיהֶם לֵאמֹר ה׳ הַטּוֹב יְכַפֵּר בְּעַד׳. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,
2 אִם מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה עִיבְּרוּהָ, מְעוּבֶּרֶת, אֶלָּא מִפְּנֵי מָה
3 בִּיקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ, שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא אֲדָר,
4 וְהוּא עִיבֵּר נִיסָן בְּנִיסָן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר
5 מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהִשִּׁיא אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת
6 פֶּסַח שֵׁנִי: אָמַר מַר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מְעַבְּרִין, אַלְמָא
7 אִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה, טּוּמְאָה דְּחוּיָה הִיא בְּצִיבּוּר.
8 וְהָא תַּנְיָא, צִיץ בֵּין שֶׁיֶּשְׁנוֹ עַל מִצְחוֹ וּבֵין שֶׁאֵינוֹ עַל
9 מִצְחוֹ מְרַצֶּה, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,
10 עוֹדוֹ עַל מִצְחוֹ מְרַצֶּה, אֵין עוֹדוֹ עַל מִצְחוֹ אֵינוֹ מְרַצֶּה.
11 אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן, כֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים יוֹכִיחַ,
12 שֶׁאֵינוֹ עַל מִצְחוֹ וּמְרַצֶּה. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, הַנַּח
13 לְיוֹם הַכִּיפּוּרִים, שֶׁטּוּמְאָה הוּתְּרָה בְּצִיבּוּר. וְלִיטַעֲמָיךָ,
14 תִּיקְשֵׁי לְךָ הִיא גּוּפָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מְעַבְּרִין, וְאָמַר
15 רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּחִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁעִיבֵּר אֶת
16 הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה, וּבִיקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ. אֶלָּא
17 חַסּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה
18 מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה, וְאִם עִיבְּרוּהָ, מְעוּבֶּרֶת. רַבִּי יְהוּדָה
19 אוֹמֵר, אֵינָהּ מְעוּבֶּרֶת, וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה וְכוּ׳. אִי
20 הָכִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה עִיבְּרוּהָ
21 מְעוּבֶּרֶת, הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא. אֲמַר רָבָא, לְכַתְּחִלָּה, אִיבָּא
22 בֵּינַיְיהוּ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי
23 הַטּוּמְאָה לְכַתְּחִלָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מְעַבְּרִין, אֶלָּא מִפְּנֵי מָה בִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ, שֶׁאֵין
24 מְעַבְּרִין אֶלָּא אֲדָר, וְהוּא עִיבֵּר נִיסָן בְּנִיסָן. אָמַר מַר, שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא אֲדָר, וְהוּא עִיבֵּר
25 נִיסָן בְּנִיסָן. וְלֵית לֵיהּ לְחִזְקִיָּה ׳הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם׳, זֶה נִיסָן וְאֵין אַחֵר נִיסָן, טָעָה בשמואל.
26 דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים שֶׁל אֲדָר, הוֹאִיל וְרָאוּי לְקוֹבְעוֹ נִיסָן.
27 וְאִיהוּ סָבַר, הוֹאִיל וְרָאוּי לֹא אַמְרִינַן. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים
28 שֶׁל אֲדָר הוֹאִיל וְרָאוּי לְקוֹבְעוֹ נִיסָן: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, מִפְּנֵי
29 שֶׁהִשִּׁיא אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. הֵיכִי דָּמֵי, אָמַר רַב אַשִׁי, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מֻחֱצָה
30 טְמֵאִים וּמֻחֱצָה טְהוֹרִים, וְנָשִׁים מַשְׁלִימוֹת לַטְּהוֹרִים וְעוֹדְפוֹת עֲלֵיהֶם. מַעִיקָּרָא סָבַר, נָשִׁים
31 בְּרִאשׁוֹן חוֹבָה, דְּהָווּ מִיעוּטָן טְמֵאִים וּמִיעוּטָן מִידְּחוּ לְפֶסַח שֵׁנִי. וּלְבַסּוֹף סָבַר, נָשִׁים בְּרִאשׁוֹן
32 רְשׁוּת, דְּהָווּ לְהוּ טְמֵאִים רוּבָּא, וְרוּבָּא לֹא מִדְּחוּ לְפֶסַח שֵׁנִי: גּוּפָא, אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין מְעַבְּרִין
33 אֶת הַשָּׁנָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים שֶׁל אֲדָר, הוֹאִיל וְרָאוּי לְקוֹבְעוֹ נִיסָן. מַאי. אָמַר רָבָא, בָּטֵל הָעִיבּוּר.
34 אֵין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ, קִידּוּשׁ, מַאי. אָמַר רָבָא, בָּטֵל הָעִיבּוּר. רַב נַחְמָן אָמַר, מְעוּבָּר
35 וּמְקוּדָּשׁ. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, מִכְּדֵי מִפּוּרְיָא לְפִיסְחָא תְּלָתֵין יוֹמִין הָווּ, וּמִפּוּרְיָא דַּרְשִׁינַן
36 בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח, דְּתַנְיָא, שׁוֹאֲלִין בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח קוֹדֶם לַפֶּסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן
37 גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת. וְכִי מְטֵי רֵישׁ יַרְחָא מְרַחֲקִין לֵיהּ, אָתֵי לְזַלְזוּלֵי בְּחָמֵץ. אָמַר לֵיהּ,
38 מֵיַדַּע יְדִיעֵי דִּשְׁתָּא מְעַבְּרִתָּא בְּחוּשְׁבָּנָא תַּלְיָא מִילְּתָא. אָמְרִי, חוּשְׁבָּנָא הוּא דְּלֹא סְלִיק לְהוּ
39 לְרַבָּנַן עַד הַשְׁתָּא. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה
40 תְּקוּפָה חֲסֵירָה רוּבוֹ שֶׁל חוֹדֶשׁ. וְכַמָּה רוּבוֹ שֶׁל חוֹדֶשׁ, שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.
41

רבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כִּי אָכְלוּ אֶת הַפֶּסַח בְּלֹא כַּכָּתוּב, כִּי הִתְפַּלֵּל [י]חִזְקִיָּהוּ עֲלֵיהֶם לֵאמֹר ה' **הַטּוֹב יְכַפֵּר בְּעַד**'. דהיינו, מאחר והיו רוב העם טמאים עיבר חזקיהו את השנה, אך לאחר מכן נוכח שהיה עיבור זה שלא כהלכה, ונמצא שאכלו את הפסח שלא בזמנו, ועל כן ביקש רחמים שיתכפר לו העון.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה עִיבְּרוּהָ, הרי היא **מְעוּבֶּרֶת,** ולא היה בכך עון, **אֶלָּא מִפְּנֵי מָה בִּיקֵּשׁ חִזְקִיָּהוּ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ,** מפני **שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא** את חודש **אֲדָר, וְהוּא עִיבֵּר נִיסָן בְּנִיסָן,** דהיינו, לאחר שכבר קידש את החודש לשם ניסן חזר בו ועשאו אדר שני, ובאופן כזה אין עיבור השנה חל, ונמצא שעשו הפסח שלא בזמנו, ועל כך ביקש רחמים שיתכפר לו העון.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, לא עיבר חזקיהו את השנה כלל, ומפני מה ביקש רחמים על עצמו, **מִפְּנֵי שֶׁהִשִּׁיא אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי,** ובזה עשה שלא כדין, שמאחר ורוב הציבור טמאים היו היה עליהם לעשות פסח ראשון בטומאה ולא להידחות לפסח שני, ועל כן ביקש רחמים שיתכפר לו העון.

עתה מבארת הגמרא את כל דברי הברייתא: **אָמַר מַר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מְעַבְּרִין** את השנה מפני הטומאה. **אַלְמָא** – יש להוכיח מכך, **דְּאִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה** – שרבי יהודה סובר **שְׁטוּמְאָה דְּחוּיָה הִיא בְּצִיבּוּר,** דהיינו, אף שהותר לציבור להקריב בטומאה אין לעשות כן לכתחילה, אלא יש לחזור ככל האפשר להקריב בטהרה, ולפיכך סובר רבי יהודה שצריך לעבר את השנה כדי שיוכלו לעשות הפסח בטהרה. ולכאורה יש להקשות בזה סתירה בדברי רבי יהודה, **וְהָא תַּנְיָא** בברייתא, שהציין של הכהן הגדול, המכפר על קרבנות שנטמאו שיעלו לרצון, **בֵּין שֶׁיֵּשְׁנוֹ עַל מִצְחוֹ** של הכהן הגדול, **וּבֵין שֶׁאֵינוֹ עַל מִצְחוֹ** הרי הוא **מְרַצֶּה.** אלו **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן.** **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עוֹדוֹ** – כל עוד שהוא מונח **עַל מִצְחוֹ** של הכהן הגדול, הרי הוא **מְרַצֶּה,** אך אם **אֵין עוֹדוֹ** מונח **עַל מִצְחוֹ אֵינוֹ מְרַצֶּה. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן** לרבי יהודה, כיצד סבור אתה שאם אין הציץ מונח על מצחו של הכהן אינו מרצה, והרי **כֹּהֵן גָּדוֹל** בשעת כניסתו לקודש הקדשים **בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים יוֹכִיחַ, שֶׁאֵינוֹ עַל מִצְחוֹ** – שאין הציץ על מצחו, מאחר שלבוש היה בבגדי לבן, ואף על פי כן הרי הוא **מְרַצֶּה** אם אירעה טומאה באחד הקרבנות. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, הַנַּח לְיוֹם הַכִּפּוּרִים** שכל הקרבנות הקרבים בו קרבנות ציבור הם, והדין הוא **שֶׁטּוּמְאָה הוּתְּרָה בְּקָרְבָּנוֹת צִיבּוּר** לגמרי, ונמצא שאין צריך כלל לכפרת הציץ, אבל בקרבן יחיד שצריך לכפרה, אכן אין הציץ מרצה אלא כשהוא על מצח הכהן הגדול. ויש ללמוד מדברי רבי יהודה בברייתא, שהוא סובר ש'טומאה הותרה בציבור', כלומר, שאין צריך לחזור אחר עשייתה בטהרה, שאם כן עדיין היה צריך ביום הכיפורים לריצוי הציץ, אלא ודאי סובר הוא שהטומאה הותרה לגמרי בציבור, והרי זה סותר לדבריו בברייתא לעיל, שיש לעבר את השנה כדי לעשות את קרבן הפסח בטהרה.

שבה הגמרא ומקשה על דברי המקשן עצמו: **וְלִיטַעֲמָיךָ** – ולשיטתך, שסובר אתה שאמר רבי יהודה שיש לעבר את השנה מפני הטומאה, ולפיכך מקשה אתה סתירה מדבריו לגבי ציץ, אם כן **תִּיקְשֵׁי לְךָ הִיא גּוּפָהּ** – היה לך להקשות סתירה בברייתא עצמה, שהרי נאמר שם שרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שמְעַבְּרִין את השנה מפני הטומאה, וְלאחר מכן ממשיכה הברייתא ואומרת, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּחִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁעִיבֵּר אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה, וּבִיקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ** על שעשה שלא כהוגן, ומדוע היה לו לבקש רחמים, הרי לשיטת רבי יהודה אכן מעברים את השנה מפני הטומאה, ונמצא שעשה חזקיהו כדין. **אֶלָּא** בהכרח צריך לומר **דַּחֲסוּרֵי מְחַסְּרָא** – שיש חסרון בלשון הברייתא, **וְהָכִי קָתָנֵי** – וכך יש לשְׁנות דברי הברייתא, **אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה, וְאִם עִיבְּרוּהָ** הרי היא **מְעוּבֶּרֶת** בדיעבד, אלו דברי תנא קמא. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** אף אם עיברוה **אֵינָהּ מְעוּבֶּרֶת,** מאחר שהטומאה הותרה לגמרי בציבור, ונמצא שעיברוה שלא לצורך כלל, ולא חל העיבור. **וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה** מעשה בחזקיה **וְכוּ',** כלומר, ועל כך המשיך רבי יהודה והביא הוכחה לשיטתו, מן המעשה שהיה בחזקיה המלך, שעיבר את השנה מפני הטומאה, ולאחר מכן ביקש רחמים על עצמו, מאחר שנתברר לו שעשה שלא כדין.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי,** כיצד יתבארו המשך דברי הברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה עִיבְּרוּהָ** הרי היא **מְעוּבֶּרֶת,** דהיינו, שלכתחילה אין מעברין מפני הטומאה, אך בדיעבד חל העיבור, ולפי המתבאר בתירוץ הגמרא **הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא** – הרי זה ממש כשיטת תנא קמא, הסובר שאין מעברין את השנה לכתחילה מפני הטומאה, ואם עיברוה הרי היא מעוברת.

משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, לְכַתְּחִלָּה אִיכָּא בֵּינֵיהוּ** – נחלקו תנא קמא ורבי שמעון האם מותר לעבר השנה לכתחילה מפני הטומאה, לדעת תנא קמא אין מעברין לכתחילה, ואילו לדעת רבי שמעון מעברים, ואף שנקט בדבריו בלשון דיעבד 'אם מפני הטומאה עיברוה מעוברת', נקט כן אגב דברי רבי יהודה שאמר 'אינה מעוברת' ולפיכך אמר הוא 'מעוברת', אך מתיר הוא לעברה אף לכתחילה.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא שאכן בזה נחלקו תנא קמא ורבי שמעון: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – אכן שנינו כך בברייתא, **אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה לְכַתְּחִלָּה,** אלו דברי תנא קמא. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מְעַבְּרִין** אפילו לכתחילה, **וְאֶלָּא מִפְּנֵי מָה בִּקֵּשׁ חִזְקִיָּהוּ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ,** הרי ראשי היה לעבר השנה, לא משום שעיברה מפני הטומאה, אלא מפני **שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא** את חודש **אֲדָר, וְהוּא עִיבֵּר** את חודש **נִיסָן בְּנִיסָן,** דהיינו, שעיברו לאחר שכבר החל חודש ניסן.

עתה מבארת הגמרא את דברי רבי שמעון: **אָמַר מַר** – שנינו לעיל בברייתא, שסובר רבי שמעון שהטעם שביקש חזקיהו רחמים על עצמו, הוא משום **שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא** את חודש **אֲדָר, וְהוּא עִיבֵּר נִיסָן בְּנִיסָן** – לאחר שכבר נכנס חודש ניסן. מקשה הגמרא: **וְכִי לֵית לֵיהּ לְחִזְקִיָּה** – האם אין הוא סובר את דרשת חכמים על המקרא (שמות יב ב) 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם', **זֶה נִיסָן וְאֵין אַחֵר נִיסָן,** כלומר, אחר שקבעתם את החודש לניסן, אין אתם רשאים לעבר השנה ולקרוא חודש זה אדר, ולאחר מכן לקרוא לחודש שלאחריו ניסן, ואם כן, כיצד טעה חזקיהו בדבר כזה.

מתרצת הגמרא: לא טעה חזקיהו בדין זה, אלא **טָעָה בְּדִשְׁמוּאֵל** – בדינו של שמואל, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה בְּיוֹם הַשְּׁלִשִׁים שֶׁל חודש אֲדָר, הוֹאִיל וְהִיה יום זה רָאוּי כבר לְקוֹבְעוֹ** לחודש **נִיסָן,** אם היה חודש אדר חסר, **וְאִיהוּ** – חזקיהו **סָבַר** מתחילה שהוֹאִיל **וְרָאוּי** לקובעו ניסן **לֹא אַמְרִינַן** – אין אומרים דין זה, אלא כל זמן שלא נכנס חודש ניסן רשאים עדיין לעבר השנה, ולפיכך עיברה ביום שלושים של אדר, ולבסוף חזר בו והודה לדינו של שמואל, ונתברר לו שעשה שלא כהוגן, וביקש רחמים על עצמו.

הגמרא מביאה ברייתא כדברי שמואל: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – אכן כך שנינו בברייתא, **אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה בְּיוֹם שְׁלִשִׁים שֶׁל אֲדָר הוֹאִיל וְיום זה רָאוּי כבר לְקוֹבְעוֹ ניסן.**

הגמרא ממשיכה לבאר את מחלוקת התנאים בברייתא לעיל לגבי חטאו של חזקיהו: שנינו לעיל, **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן,** לא עיבר חזקיהו את השנה כלל, אלא מפני מה ביקש רחמים על עצמו **מִפְּנֵי שֶׁהִשִּׁיא אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי** שלא כדין, שהיה עליהם לעשות פסח ראשון, וטעה חזקיהו

המשך בעמוד 214

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אין מעברים את השנה על התקופה, אלא אם כן היתה תקופת תמוז חסירה **אֶחָד וְעֶשְׂרִים יוֹם** מחודש תשרי, ונופלת תקופת תשרי בכ"ב תשרי, אבל אם אינה חסירה אלא עשרים יום, ונופלת התקופה החדשה בכ"א תשרי, אין מעברים על כך את השנה.

הגמרא מבארת את סברות המחלוקת: **וּשְׁנֵיהֶם** – בין רבי יהודה ובין רבי יוסי, **מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ** – נחלקו בדרשת אותו הפסוק, שנאמר לגבי חג הסוכות (שמות לד כב) 'חַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה'. דהיינו, שצריך שיחול חג הסוכות שהוא זמן איסוף התבואה בתקופת השנה החדשה, כלומר, בתקופת תשרי, ולא בתקופת תמוז שהיא מן השנה שעברה. אמנם אין כוונת הכתוב ליום החג עצמו, שהרי אסור לאסוף בו את התבואה, אלא הכוונה לימי חול המועד שהותר בהם האיסוף לצורך מלאכת דבר האבד. ונחלקו התנאים, כמה ימים מחול המועד צריכים לחול בתקופה החדשה. **מַר** [־רבי יהודה] **סָבַר, כּוּלֵּיהּ חַג בָּעֵינַן בִּתְקוּפָה חֲדָשָׁה** – צריך שכל החג, דהיינו כל ימי חול המועד, יחולו בתוך תקופת תשרי, ולפיכך אם רואים בית דין שעתידה תקופת תמוז להימשך עד ט"ז תשרי, ותקופת תשרי תתחיל רק בי"ז בתשרי, צריכים הם לעבר על כך את השנה, שהרי יום אחד מחול המועד יחול בתקופה הישנה, אבל אם אין תקופת תמוז עתידה להימשך אלא עד ט"ו בתשרי, והתקופה החדשה תתחיל בט"ז בתשרי, אין מעברים על כך את השנה, שהרי כל ימי חול המועד יחולו בתקופת תשרי. **וּמַר** [־רבי יוסי] **סָבַר, מִקְצָת חַג בָּעֵינַן בִּתְקוּפָה חֲדָשָׁה** – די בכך שיהיו מקצת מימי חול המועד חלים בתקופה החדשה, ולפיכך אם תימשך תקופת תמוז עד כ"א תשרי, ותקופת תשרי תתחיל בכ"ב תשרי, יש לעבר על כך את השנה, שהרי אין אפילו יום אחד מחול המועד בתקופה החדשה, אבל אם תקופת תשרי תתחיל בכ"א בתשרי אין מעברים את השנה, מאחר שמקצת מימי חול המועד יחולו בתקופה החדשה.

מבררת הגמרא: **מַאי קָא סָבְרִי** רבי יהודה ורבי יוסי, כיצד יש לדון את היום שבו נופלת התקופה, **אִי קָסָבְרִי יוֹם תְּקוּפָה גּוֹמֵר** – שהיום שבו נופלת התקופה נידון עדיין כגמר התקופה הישנה, ואינו מן התקופה החדשה, אם כן **בְּלָאו הָכִי נַמִּי** – אף אם אין תקופת תמוז חסירה כל כך יש לעבר את השנה, שהרי **לֹא לְמַאן דְּאָמַר כּוּלֵּיהּ חַג אִיכָּא** – לדעת רבי יהודה הסובר שצריך שכל ימי חול המועד יחולו בתקופה חדשה, אזי אפילו אם תקופת תשרי נופלת בט"ז לחודש, עדיין אין חלים כל ימי החג בתקופה החדשה, מאחר שהיום שבו נופלת התקופה נידון כגמר התקופה הישנה, **וְלֹא לְמַאן דְּאָמַר מִקְצָת חַג אִיכָּא** – וכן לדעת רבי יוסי הסובר שדי בכך שיחולו מקצת מימי חול המועד בתקופה החדשה, אזי אפילו אם תקופת תשרי תחול בכ"א לחודש אין כאן מקצת חג בתקופת תשרי, מאחר שהיום שבו נופלת התקופה הוא גמר תקופת תמוז.

מבארת הגמרא: **אֶלָּא** בהכרח צריך לומר, **דְּקָסָבְרִי יוֹם תְּקוּפָה מַתְחִיל** – ששניהם סוברים שהיום שבו נופלת התקופה נידון כתחילת התקופה החדשה, ולפיכך לדעת רבי יהודה אם נופלת התקופה בט"ז לחודש תשרי, נמצא שכל ימי חול המועד הינם בתקופה החדשה, וכן לרבי יוסי אם נופלת התקופה בכ"א לחודש תשרי, נמצא שישנו יום אחד מחול המועד בתקופה החדשה, ועל כן אין מעברים על כך את השנה.

הגמרא מקשה על דברי שמואל: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **יוֹם** שבו חלה **הַתְּקוּפָה** הרי הוא **גּוֹמֵר** את התקופה הישנה, אלו **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יוֹם** שבו חלה **תְּקוּפָה** הרי הוא **מַתְחִיל** את התקופה החדשה. מבואר מדברי הברייתא שרבי יהודה סובר שהיום שבו חלה התקופה נידון כסיום התקופה הישנה, ושלא כדברי שמואל שביאר שלדעת הכל 'יום תקופה מתחיל'.

הגמרא מוסיפה להקשות על שמואל מברייתא אחרת: **וְעוֹד תַּנְיָא** – עוד שנינו בברייתא המונה כמה שיטות תנאים בענין עיבור החודש על התקופה. **אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה** על התקופה, **אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה תְּקוּפָה** [־תקופת תמוז] **חֲסֵירָה רוּבוֹ שֶׁל חוֹדֶשׁ תִּשְׁרִי, וְכַמָּה הוּא רוּבוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ, שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם,** דהיינו, שאם חלה התקופה החדשה בי"ז לחודש תשרי יש לעבר על כך את השנה. אלו דברי תנא קמא. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** אין מעברים את השנה על התקופה, אלא אם כן היתה תקופת תמוז חסירה **שְׁתֵּי יָדוֹת** [־שני חלקים, דהיינו שני שליש] **בְּחוֹדֶשׁ** תשרי, **וְכַמָּה הן שְׁתֵּי יָדוֹת בַּחֹדֶשׁ, עֶשְׂרִים יוֹם,** שאם נופלת התקופה בכ"א לחודש תשרי יש לעבר על כך את השנה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר,** מְחַשְּׁבִין – יש לחשב איזו מן התקופות מתאחרת, **שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַפֶּסַח מְעַבְּרִין** – אם תקופת טבת מתאחרת ששה עשר יום לתוך חודש ניסן, ותקופת ניסן מתחילה בי"ז לחודש, אזי יש לעבר על כך את השנה, מאחר שלפי חשבון זה עתידה תקופת תשרי לחול בכ"ב לחודש תשרי, ונמצא שלא יהיו אפילו מקצת מימי חול המועד בתקופה החדשה. **שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג אֵין מְעַבְּרִין** – אבל אם תקופת תמוז מתאחרת ששה עשר יום לתוך תשרי, ונופלת תקופת תשרי בי"ז לחודש, אין מעברים על כך את השנה, מאחר שדי בכך שיחולו מקצת מימי חול המועד בתקופת תשרי. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג מְעַבְּרִין** – אף אם תקופת תמוז מתאחרת ששה עשר יום ותקופת תשרי חלה בי"ז לחודש יש לעבר את השנה, מאחר שהוא סובר שצריך שיהיו כל ימי חול המועד בתקופה החדשה. **אֲחֵרִים אוֹמְרִים,** אפילו אם אין התקופה חסירה אלא **מִיעוּטוֹ** של חודש, מעברים עליה את השנה, **וְכַמָּה** הוא **מִיעוּטוֹ** של חודש, **אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם,** דהיינו, שאם התקופה החדשה נופלת בט"ו לחודש, מעברים את השנה.

מבואר מדברי הברייתא, שלשיטת רבי יהודה די בכך שיהיו מקצת מימי חול המועד בתקופה החדשה, ושלא כדברי שמואל הסובר שלדברי רבי יהודה צריך שיהיו כל ימי חול המועד בתקופת תשרי.

מסקנת הגמרא: **קַשְׁיָא** – אכן דברי שמואל מוקשים הם.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא: **אָמַר מַר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** שאין מעברים השנה אלא אם כן היתה תקופת תמוז חסירה **שְׁתֵּי יָדוֹת בְּחוֹדֶשׁ** תשרי, שהם **עֶשְׂרִים יוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר,** אם מתאחרת תקופת טבת **שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם לִפְנֵי הַפֶּסַח, מְעַבְּרִין** על כך את השנה, מאחר שעתידה תקופת תמוז להימשך עד כ"א תשרי. שואלת הגמרא: **הֵיינוּ רַבִּי יְהוּדָה** – לכאורה דברי רבי יהודה ורבי יוסי שוים הם, שלדעת שניהם די שיחולו מקצת מימי חול המועד בתקופה החדשה.

משיבה הגמרא: **יוֹם תְּקוּפָה גּוֹמֵר וְיוֹם תְּקוּפָה מַתְחִיל אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – נחלקו האם היום שבו חלה התקופה נידון כגמר התקופה הישנה או כתחילת התקופה החדשה. לדעת רבי יהודה הוא נידון כסיום התקופה הישנה, ולפיכך אם נופלת התקופה ביום כ"א לחודש תשרי מעברים את השנה, מאחר שאין אפילו יום אחד מחול המועד בתקופה החדשה, אך לדעת רבי יוסי הוא נידון כתחילת התקופה החדשה, ולפיכך אם נופלת התקופה בכ"א לחודש נמצא שחל יום אחד מן החג בתקופה החדשה ואין מעברים את השנה.

הגמרא מבררת את דברי רבי יוסי בברייתא: **אָמַר מַר** – שנינו לעיל בברייתא, שלדברי רבי יוסי אם נמשכת תקופת תמוז עד **שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג, אֵין מְעַבְּרִין** על כך את השנה. מקשה הגמרא: **אֶלָּא** לדברי **רַבִּי יוֹסֵי שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג הוּא דְּלָא** – רק באופן שנמשכת התקופה עד ט"ז תשרי אין מעברים השנה, **הָא שֵׁיכְסַר וְתַמְנֵיסַר מְעַבְּרִין** – אבל אם אם היא נמשכת עד י"ז או י"ח

המשך בעמוד 29

הדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

רבי יוסי אומר אחד ועשרים יום. אם צריך להשלים כ"א יום מחודש תשרי על תקופת תמוז שתקופת תשרי נופלת בכ"ב מעברין ומוסיפין חודש אחד ודוחין את המועדות כדי שתקדים תקופת תשרי לחג אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת בכ"א דהיינו יום אחד בתוך חולו של מועד אין מעברין: **חג האסיף.** זמן האסיף שבחג דהיינו חולו של חג שיכול לאסוף בו דבר האבד השמר שיהא בתקופת שנה הנכנסת ולא בתוך תקופת תמוז שהיא משנה שעברה ר' יהודה סבר כולו חג בעינן כלומר כל חולו של מועד בעינן בתקופה חדשה הלכך כשתקופת תמוז חסירה ששה עשר הרי יום אחד מחולו של מועד נמשך לתוכה דחמשה עשר יום טוב ויום ששה עשר חולו של מועד אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת ביום ט"ז הרי כל חולו של מועד בתקופה חדשה ואין מעברין ר' יוסי אומר מקצת חולו של מועד בעינן בתקופה חדשה הלכך כשתקופת תשרי נופלת ביום כ"ב שהוא יום טוב האחרון מעברין את השנה ודוחין את המועדות כדי להקדים תקופה לחג אבל אם רואין בית דין באדר שתפול תקופת תשרי ביום כ"א שהוא שביעי של ערבה דאיכא מקצת חולו של מועד בתקופה חדשה אין מעברין ולמיעבריה לאלול ולידחייה למועד חד יומא ואיכא לר' יהודה כוליה חג ולרבי יוסי מקצת חג כדפרכינן לקמן גבי תקופת ניסן ליעברוה לאדר לא אפשר משום דלא מיקלע לן תשרי ביומא דחזיא אי מיעברינן לאלול דהא מעיקרא מסדרינן לירחא דסיתוא כי היכי דלא ליקלע תשרי באד"ו משום דאתו תרי שבי בהדדי ומשום שביעי של ערבה דלא ליקלע בשבת וכדאמרינן התם (ר"ה דף יט:) מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר דלא איצטריך דמעיקרא סדרינן לירחי דלא ליקלע באד"ו ואי ניצטריך לעבורי מיקלקלא ראש השנה כדאמרינן בראש השנה (שם) ובמסכת סוכה (דף מג:) נמי גבי שביעי של ערבה אמרינן לא מיקלע אלול בשבת אלמא אנן הוא דמעייננין במילתא מעיקרא ומסדרינן לירחי כי היכי דלא מיקלע באד"ו הלכך כיון דיום שלשים של אלול מיקלע בשלשה או בה' או בז' אי דחית ליה חד יומא בין על ידי עיבור אלול בין על ידי עיבור חדש אחר מיקלע ראש השנה באד"ו ואי מיקלע בשני בשבת דאפשר למידחייה למחר הואיל וברוב השנים לא שכיח לא פרכינן ליה ולעבורי תרי ירחי ולדחייה תרי יומי לא אפשר דקיימא לן במס' ערכין (דף ח:) דלא נראה לחכמים לעבר שמנה חדשים בשנה אלא אם כן היתה שנה שלפניה מעוברת וכיון דבסדר החדשים אחד מלא ואחד חסר מיקלע לן תקופה ביום י"ז לרבי יהודה או בכ"ב לרבי יוסי אי מעברין עוד תרי ירחי הוו להו שמנה מעוברין הלכך מעברין את השנה: **אי קסברי יום תקופה גומר.** יום שהתקופה נופלת בו הוא גמר תקופה שעברה ואינה מתקופה חדשה למה לי לרבי יהודה ששה עשר חסירה ולרבי יוסי כ"א בלאו הכי אפילו לא חסרה אלא חמשה עשר לר' יהודה ותפול חדשה בששה עשר או עשרים לרבי יוסי ותפול באחד ועשרים לא לר' יהודה איכא כוליה חג ולא לר' יוסי איכא מקצת חג דהא יום שביעי של ערבה שנופלת בו תקופה מאותה שעברה הוא ולר' יהודה נמי יום ט"ז מתקופה שעברה וליכא כוליה חג: **מתחיל.** הוא ראשון לימי תקופה הבאה הלכך לר' יהודה אם תפול בששה עשר שהוא ראשון לחולו של מועד איכא כוליה חג ולר' יוסי אם תפול בשביעי של ערבה איכא מקצת: **מיתיבי יום תקופה גומר דברי רבי יהודה.** וכיון דיום תקופה גומר למה לי חסירה ששה עשר: **ועוד תניא.** לר' יהודה עשרים דשמעינן מינה דר' יהודה מקצת חג הוא דבעי וקשיא לשמואל בתרתי: **ששה עשר.** ונופלת בשבעה עשר: **עשרים.** ונופלת בכ"א ואע"ג דהוא יום אחרון לחולו של מועד ליכא מקצת חג דלר' יהודה יום תקופה גומר ואינו מן החדשה: **ששה עשר לפני הפסח מעברין.** אם תקופה שלפני הפסח דהיינו תקופה טבת חסירה ששה עשר בניסן ותקופה נופלת בשבעה עשר מעברין את השנה שכשאתה מונה משבעה עשר בניסן צ"א יום לתקופת ניסן וצ"א יום לשל תמוז הרי הם כלים בכ"א בתשרי ותקופה נופלת בכ"ב ואע"ג דלרבי יוסי מיום תקופה מתחיל ליכא מקצת חג בתקופה חדשה כיצד טול י"ד דניסן שהוא מלא ואייר וסיון נ"ט ותמוז ואב נ"ט הרי קל"ב ואלול כ"ט שהוא חסר הרי קס"א וכ"א דתשרי הרי קפ"ב ימי שתי תקופות ושל תשרי נופלת בכ"ב משום הכי מעברין אבל נפלה תקופת תשרי ביום כ"א אין מעברין דיום תקופה מתחיל ואיכא יום אחד מחולו של מועד בתקופה חדשה: **ששה עשר לפני החג.** אם חסרה תקופת תמוז שהוא לפני החג ששה עשר מימי תשרי ונפלה של תשרי בי"ז אין מעברין דאיכא מחולו של מועד בתקופה חדשה טובא ולקמן פריך אמאי אמר שיתסר אפילו חסרה שיבסר ותמניסר וי"ט ועשרים קאמר נמי ר' יוסי דאין מעברין דהא ששה עשר לפני הפסח הוא דמעברין דהיינו משום דמטית תקופת תשרי בכ"ב: **אף ששה עשר לפני החג מעברין.** דקסבר כוליה חג בעינן ולקמן פריך היינו תנא קמא: **אחרים.** מפרש טעמייהו לקמן: **היינו ר' יהודה.** דתרוייהו מקצת חג בעי:

איכא

תוספות

ורבי יוסי סבר מקצת חג בעינן. פי' בקונטרס דליכא למיפרך וליעברוה לאלול דא"כ מיקלע תשרי באד"ו ודוקא לאחרים דקיימי בתקופת ניסן הוא דפריך לקמן וליעברוה לאדר משום דמצינן בקייטא לחסר חד ירחא טפי מכסדרן ויחזור תשרי לדוכתיה ביום הגון ור"ת מפרש דלקמן פריך לכולהו תנאי דאשכחנא כמה תנאי דלא חיישי לאד"ו כי ההיא דס"פ אלו קשרים (שבת דף קיג.) דחלבי שבת קריבים ביום הכפורים דפליגי בה רבי (שמעון) ור"ע וכי משני מלמעלה למטה קא חשיב ה"ה נמי לכולהו תנאי ת"ק ורבי יהודה ור' יוסי ור"ש וקשה דלא יתכן לפרש כן מילתא דר' יוסי דקתני ט"ז לפני הפסח מעברין ט"ז לפני החג אין מעברין ועוד דבס"פ החליל (סוכה דף נד:) לא אשכח תנא דאתיא כוותיה מתניתין דחלבי שבת קריבים ביום הכפורים אלא אחרים ועוד דרבינא דמשני לעולם אחרים בתשרי קיימי משמע דאתא לשנויי דלא תיקשי וליעברו לאדר ולא צריכתו למימר מלמעלה למטה קחשיב ומיהו גם לפירוש הקונטרס צ"ל ע"כ דרבינא לא תירץ כלום מקושיא דליעבריה לאדר דהא אליבא דאחרים קיימא דלא חיישי לאד"ו וצריך נמי לומר לדידיה דמלמעלה למטה קחשיב ומהאי טעמא נמי בחנם דחק בקונטרס לפרש דמעברין לאדר שפיר משום דאפשר לתקוני תשרי בחד מירחי קייטא דלא צריך לטעם זה כיון דאליבא דאחרים קיימי' ואין להקשות דהשתא נמי כי נעבר חדש שלם מיקלע תשרי באד"ו למאן דאמר דחודש העיבור כ"ט יום דהא אפשר לתקוני מחד ירחי קייטא למלאות חד טפי מכסדרן וכן למאן דאמר ל' יום לחסר חד מירחי קייטא:

ט"ז לפני הפסח מעברין. פירוש ט"ז ונופלת בי"ז משום תשרי דתקופה נופלת בכ"ב וליכא אפילו מקצת החג ואפילו נופלת תקופת ניסן בט"ז בניסן או בתחילת היום או בשש שעות ביום מיקלע נמי תקופת תשרי בכ"ב שהרי יש בין תקופה לתקופה צ"א יום וז' שעות ומחצה אלא דכי נפלה תקופת ניסן בי"ז פסיקא ליה דלעולם מעברין אבל בט"ז אם בתחילת הלילה נופלת או בחצי הלילה אין מעברין ומשם ואילך מעברין:

איכא

1 רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֶחָד וְעֶשְׂרִים יוֹם. וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא
2 אֶחָד דָּרְשׁוּ ׳חַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה׳. מַר סָבַר,
3 כּוּלֵּיהּ חַג בָּעֵינַן בִּתְקוּפָה חֲדָשָׁה. וּמַר סָבַר, מִקְצָת
4 חַג בָּעֵינַן בִּתְקוּפָה חֲדָשָׁה. מַאי קָא סָבְרִי, אִי קָסָבְרִי
5 יוֹם תְּקוּפָה גּוֹמֵר, בְּלָאו הָכִי נַמִּי, לֹא לְמַאן דְּאָמַר
6 כּוּלֵּיהּ חַג אִיכָּא, וְלֹא לְמַאן דְּאָמַר מִקְצָת חַג אִיכָּא.
7 אֶלָּא, קָסְבְרִי יוֹם תְּקוּפָה מַתְחִיל. מֵיתִיבִי, יוֹם תְּקוּפָה
8 גּוֹמֵר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יוֹם תְּקוּפָה
9 מַתְחִיל. וְעוֹד תַּנְיָא, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא אִם
10 כֵּן הָיְתָה תְּקוּפָה חֲסֵירָה רוּבּוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ. וְכַמָּה רוּבּוֹ
11 שֶׁל חֹדֶשׁ, שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁתֵּי
12 יָדוֹת בְּחוֹדֶשׁ. וְכַמָּה שְׁתֵּי יָדוֹת בַּחֹדֶשׁ, עֶשְׂרִים יוֹם.
13 רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מְחַשְּׁבִין, שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַפֶּסַח,
14 מְעַבְּרִין. שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג, אֵין מְעַבְּרִין. רַבִּי
15 שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג, מְעַבְּרִין.
16 אֲחֵרִים אוֹמְרִים, מִיעוּטוֹ. וְכַמָּה מִיעוּטוֹ, אַרְבָּעָה עָשָׂר
17 יוֹם. קַשְׁיָא. אָמַר מַר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁתֵּי יָדוֹת
18 בְּחוֹדֶשׁ, עֶשְׂרִים יוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מְחַשְּׁבִין, שִׁשָּׁה
19 עָשָׂר יוֹם לִפְנֵי הַפֶּסַח, מְעַבְּרִין. הֵיינוּ רַבִּי יְהוּדָה?
20 יוֹם תְּקוּפָה גּוֹמֵר וְיוֹם תְּקוּפָה מַתְחִיל, אִיכָּא בֵּינֵיהוּ.
21 אָמַר מַר, שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג, אֵין מְעַבְּרִין. אֶלָּא
22 לְרַבִּי יוֹסֵי, שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג, הוּא דְּלֵא. הָא
23 שִׁיבְסַר וְתַמְנֵיסַר, מְעַבְּרִין. וְהָאָמַר שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי
24 הַפֶּסַח, אִין, בָּצִיר, לֵא. לֵא, אִידִי וְאִידִי אֵין מְעַבְּרִין,
25 וְאַיְידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַפֶּסַח, תָּנָא
26 נַמִּי שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף
27 שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג, מְעַבְּרִין. הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא?

איכא

דלא מיקלע באד"ו הלכך כיון דיום שלשים של אלול מיקלע בשלשה או בה' או בז' אי דחית ליה חד יומא בין על ידי עיבור אלול בין על ידי עיבור חדש אחר מיקלע ראש השנה באד"ו ואי מיקלע בשני בשבת דאפשר למידחייה למחר הואיל וברוב השנים לא שכיח לא פרכינן ליה ולעבורי תרי ירחי ולדחייה תרי יומי לא אפשר דקיימא לן במס' ערכין (דף ח:) דלא נראה לחכמים לעבר שמנה חדשים בשנה אלא אם כן היתה שנה שלפניה מעוברת וכיון דבסדר החדשים אחד מלא ואחד חסר מיקלע לן תקופה ביום י"ז לרבי יהודה או בכ"ב לרבי יוסי אי מעברין עוד תרי ירחי הוו להו שמנה מעוברין הלכך מעברין את השנה: **אי קסברי יום תקופה גומר.** יום שהתקופה נופלת בו הוא גמר תקופה שעברה ואינה מתקופה חדשה למה לי לרבי יהודה ששה עשר חסירה ולרבי יוסי כ"א בלאו הכי אפילו לא חסרה אלא חמשה עשר לר' יהודה ותפול חדשה בששה עשר או עשרים לרבי יוסי ותפול באחד ועשרים לא לר' יהודה איכא כוליה חג ולא לר' יוסי איכא מקצת חג דהא יום שביעי של ערבה שנופלת בו תקופה מאותה שעברה הוא ולר' יהודה נמי יום ט"ז מתקופה שעברה וליכא כוליה חג: **מתחיל.** הוא ראשון לימי תקופה הבאה הלכך לר' יהודה אם תפול בששה עשר שהוא ראשון לחולו של מועד איכא כוליה חג ולר' יוסי אם תפול בשביעי של ערבה איכא מקצת: **מיתיבי יום תקופה גומר דברי רבי יהודה.** וכיון דיום תקופה גומר למה לי חסירה ששה עשר: **ועוד תניא.** לר' יהודה עשרים דשמעינן מינה דר' יהודה מקצת חג הוא דבעי וקשיא לשמואל בתרתי: **ששה עשר.** ונופלת בשבעה עשר: **עשרים.** ונופלת בכ"א ואע"ג דהוא יום אחרון לחולו של מועד ליכא מקצת חג דלר' יהודה יום תקופה גומר ואינו מן החדשה: **ששה עשר לפני הפסח מעברין.** אם תקופה שלפני הפסח דהיינו תקופה טבת חסירה ששה עשר בניסן ותקופה נופלת בשבעה עשר מעברין את השנה שכשאתה מונה משבעה עשר בניסן צ"א יום לתקופת ניסן וצ"א יום לשל תמוז הרי הם כלים בכ"א בתשרי ותקופה נופלת בכ"ב ואע"ג דלרבי יוסי מיום תקופה מתחיל ליכא מקצת חג בתקופה חדשה כיצד טול י"ד דניסן שהוא מלא ואייר וסיון נ"ט ותמוז ואב נ"ט הרי קל"ב ואלול כ"ט שהוא חסר הרי קס"א וכ"א דתשרי הרי קפ"ב ימי שתי תקופות ושל תשרי נופלת בכ"ב משום הכי מעברין אבל נפלה תקופת תשרי ביום כ"א אין מעברין דיום תקופה מתחיל ואיכא יום אחד מחולו של מועד בתקופה חדשה: **ששה עשר לפני החג.** אם חסרה תקופת תמוז שהוא לפני החג ששה עשר מימי תשרי ונפלה של תשרי בי"ז אין מעברין דאיכא מחולו של מועד בתקופה חדשה טובא ולקמן פריך אמאי אמר שיתסר אפילו חסרה שיבסר ותמניסר וי"ט ועשרים קאמר נמי ר' יוסי דאין מעברין דהא ששה עשר לפני הפסח הוא דמעברין דהיינו משום דמטית תקופת תשרי בכ"ב: **אף ששה עשר לפני החג מעברין.** דקסבר כוליה חג בעינן ולקמן פריך היינו תנא קמא: **אחרים.** מפרש טעמייהו לקמן: **היינו ר' יהודה.** דתרוייהו מקצת חג בעי:

איכא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

איכא בינייהו יום תקופה גומר ויום תקופה מתחיל ולא מסיימי. לא שייך כאן תנא בתרא לטפויי אתא כיון דמפסיק שאר תנאי דקאתי לטפויי עלייהו וכן איתא בפרק במה מדליקין (שבת כד.) גבי איכא בינייהו דרב ברונא ולא מסיימי:

שמור את חדש כו' שמור אביב לדור תקופה שיהיה בחדש ניסן. פי' בקונטרס אביב של תקופת ניסן היינו ניסן של חמה שיהא בתוך ימי חידושו של לבנה במקצת וכמה ימי חידוש י"ד ומכאן ואילך היא ישנה וקשה דאם כן מאי קשה ליה וליעברוה לאדר לימא דקסברי יום תקופה גומר דאי נמי מעברי' לאדר ונדחייה חד יומא נופל תקופה ב"י"ד ומתחיל ניסן של חמה בט"ו ולא הוי בתוך ימי חידושה של לבנה ועוד משמע בפרק היו בודקין (לקמן דף מא:) דחידושה של לבנה ממשיך עד ט"ו דא"ר יוחנן עד מתי מברכין על החדש עד שתתמלא פגימתה ומפרשי נהרדעי עד ט"ז ונ"ל דקסברי אחרים יום תקופה גומר וחידושה של לבנה עד ט"ו הלכך כשנופלת תקופת ניסן בט"ו מעברין דליכא תקופת ניסן של חמה בחידוש של לבנה כלל ופריך לעברוה לאדר כדי שתפול תקופה ב"י"ד וביום ט"ו מתחיל ניסן של חמה דאיכא יום אחד בחידוש של לבנה והא דאמר בשילהי פ"ק דראש השנה (ד' כא.) כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן לעברה להאי שתא ולא תיחוש לה דכתיב שמור את חדש האביב שמור אביב של תקופה כו' נ"ל אפילו בנופלת ביום ט"ז גופיה קאמר וקסבר יום תקופה גומר אפי' דכי מעברת לאדר ונופל בט"ו ליכא אביב של תקופה בחידוש דניסן אבל אי משכה עד ט"ו מעברין לאדר ולא מעברינא ליה לשתא והא דקאמר לא תיחוש לה היינו לומר דאחרים היא יחידאה היא ואין הלכה כמותו כדפי' שם בקונטרס ומידו התם קשה למה לי טעמא משום אביב של תקופה תיפוק ליה משום תקופת תשרי דכשנופלת תקופת ניסן ביום ט"ז נופלת תקופת תשרי פעמים בב"א פעמים בכ"ב ואפילו תפול תקופת תשרי בכ"א ליכא אפילו מקצת חג בתקופה חדשה דהא סבר יום תקופה גומר ולפר"ת אתי שפיר דכי משכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן ונפלה בתחלת הלילה או בו' שעות בלילה א"צ לעבר משום תקופת תשרי דסגי דנעבר יום א' אדר או אלול ותפול תקופת תשרי בכ' בו ומידו לפירוש הקונטרס נמי י"ל דאתא למימר דהתם דוקא כי משכה עד שיתסר עברה אבל אם נופלת בחמיסר לא תעברה אפילו נופלת בתחלת היום או בו' שעות ביום אלא ניעבריה לאדר אף על גב דתקופת תשרי נופלת בכ"א לא תיחוש דקיימא לן כאחרים דלא חיישינן לתקופת תשרי דלא דריש חג האסיף: **וליעבריה** לאדר. אפילו לפר"ת דפריך לכולהו תנאי מוכח מתוך תירוצו של רב אחא בר יעקב דלאחרים נמי פריך ותימה מאי קושיא הא רבה בר שמואל תני בסוף פ"ק דר"ה (דף כ.) יכול כשם שמעברין את השנה לצורך כך מעברין את החדש לצורך ת"ל החדש הזה כזה ראה וקדש ואמר רבא האי דתנא רבה בר שמואל אחרים היא דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד:

רבינא אמר לעולם אחרים בתשרי קיימי. לאו לשנויי קושיא דליעבריה לאדר קאתי כדפרישית לעיל:

ועריפת

סמוכין ובשאר דיני ממונות לא בעינן מומחין כדאוקימנא בריש פירקין (דף ב:) משום נעילת דלת והיכא דליכא נעילת דלת כגון בד' שומרין וגזילות דיינינן בבבל אע"ג דליכא סמוכין דשליחותייהו קא עבדינן כדמפרש בהחובל (ב"ק דף פד:) אבל בקנסא לא עבדינן שליחותייהו משום דלא שכיחא ולית בה חסרון כיס:

בטלו

רש"י

איכא ביניהו. דלר' יהודה יום תקופה גומר ואפילו לא חסרה אלא עשרים ונפלה בב"א ליכא מקצת חג ולר' יוסי יום תקופה מתחיל ואם נפלה בב"א איכא מקצת חג עד שתחסר כ"א ותפול חדשה בב"ב והוה ששה עשר לפני הפסח דהוי ההיא לפני החג חסירה כ"א הוא דמעברין אבל חסירה בציר מהכי לא: **ולא מסיימי.** אין סימן איזה מהן קאמר ששה עשר חסירה ובי"ז תפול מעברין אבל נפלה בט"ז אין מעברין דיום תקופה מתחיל ואיכא כוליה חג וחד מיניייהו קאמר אפילו נפלה בט"ז מעברין דיום תקופה גומר וליכא כוליה חג ואע"ג דתרוייהו אמרי כחדא ששה עשר חד קאי אחסירון וחד קאי אנפילה ולא ידעינן הי מיניייהו: **שמור את חודש האביב שמור אביב** של **תקופה שיהא בחודש ניסן.** שמור תקופת חדש ניסן של חמה שיהא בתוך חידושה של לבנה אביב הוא ניסן של חמה שאין ניסן קרוי אביב אלא על פי בישול התבואה שמתבכרת בו וכל ביכור התבואה ועתי הקיץ והחורף לחשבון החמה הם ואמר רחמנא שמור שיהא חדש ניסן של חמה נמשך לתוך ימי חידושה של לבנה דכתיב חדש ואין לשון חידוש נופל אלא על לבנה המתחדשת ואשמועינן שיהא ניסן של חמה נמשך בתוך ימי חידוש הלבנה במקצת וכמה הן ימי חידושה י"ד ימים מכאן ואילך היא ישנה: **וליעברה לאדר.** ולידחייה לפסח חד יומא ואי נמי מיקלע פסח בבד"ו לא איכפת לן דהא דלא עבדינן פסח בבד"ו טעמא משום תשרי הוא והיכא דלא אפשר מוטב דלעבריה לאדר וליקלע בבד"ו וניעבר בקייטא חד ירחא חסר טפי מכסדרן וניהדר לתשרי בדוכתא ביום הגון ולא ניעברוה לשתא למידחינהו לכולהו מועדות חדש שלם: **תנא.** דאחרים מלמעלה למטה קחשיב וה"ק מעברין עד מיעוטה ולא מיעוטה בכלל כלומר אם תחסר תקופת טבת י"ח ימים או י"ז או ט"ז או ט"ו ותפול תקופת ניסן ביום ט"ז מעברין אבל אם חסרה י"ד ונפול תקופת ניסן בט"ו אין מעברין דמעברין לאדר ותפול תקופת ניסן ב"י"ד ויום תקופה מתחיל ויעשה פסח בתקופה חדשה: **לעולם בתשרי קיימי.** ומשום הכי ליכא לתקוני מילתא בעבורי ירחזי ומדחייא חד יומא למועד כדמפרש לעיל דתשרי לא מידחי חד יומא הוא ודאמרינן הא איכא כולה חול המועד בתקופה חדשה קסברי אחרים כוליה חג בעינן ואפילו יו"ט ראשון בתקופה חדשה ויום תקופה גומר הלכך כי נפלה תקופה בט"ו מעברינן: **חג האסיף כתיב.** חולו של מועד משמע ומשנינן אחרים הכי משמע להו קרא חג האסיף חג הבא בזמן אסיפה דהיינו סוכות יהא בתקופה חדשה: **זקני השוק.** שאינן מסנהדרין: **קטני עדה.** מסנהדרי קטנה: **מיוחדין שבעדה.** סנהדרי גדולה: **על בסמוך.** ולא צריך למיסמך ממש כתב רחמנא וסמכו ממש: ולר"י משום סמיכה ממש לא איצטריך וסמכו אלא ליכתוב את ידיהם על ראש ואנא גמיר ראש ראש מוסמך ידו על ראש העולה (ויקרא א): **מיסמיך סבי.** לקרות להם רבי: **במקום שבעים וחד קאי.** לפי שהיה משה ראש להם ושקול ככולם: **בידא ממש סמכי ליה.** בלשון בעיא גרסינן ליה כלומר מי בעו לאתנוחי ידייהו על רישיה דסבא: **למידן דיני קנסות.** דאלהים כתיב (שמות כב) דמשמע דיינין מומחין והיינו

1 **איכָּא** בֵּינַיְיהוּ, יוֹם תְּקוּפָה מַתְחִיל וְיוֹם תְּקוּפָה גּוֹמֵר,
2 וְלֹא מְסַיְּימִי. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, מִיעוּטוֹ. וְכַמָּה מִיעוּטוֹ,
3 אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם. מַאי קָסָבְרִי, אִי קָסָבְרִי יוֹם תְּקוּפָה
4 גּוֹמֵר, וּכוּלֵּיהּ חַג בָּעֵינַן, הָאִיכָּא. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל
5 בַּר רַב יִצְחָק, אֲחֵרִים, בִּתְקוּפַת נִיסָן קַיְּימִי, דִּכְתִיב
6 'שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב', שְׁמוֹר אָבִיב שֶׁל תְּקוּפָה
7 שֶׁיְּהֵא בְּחֹדֶשׁ נִיסָן. וְלִיעַבְּרֵיהּ לַאֲדָר, אָמַר רַב אַחָא
8 בַּר יַעֲקֹב, תַּנָּא, מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה קָחָשִׁיב. וְהָכִי קָאָמַר,
9 עַד מִיעוּטוֹ, מְעַבְּרִין. וְכַמָּה מִיעוּטוֹ, אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם.
10 רַבִינָא אָמַר, לְעוֹלָם, אֲחֵרִים בְּתִשְׁרֵי קַיְּימִי, וְקָסָבְרִי
11 אֲחֵרִים, כּוּלֵּיהּ חַג בָּעֵינַן, וְיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, יוֹם טוֹב
12 רִאשׁוֹן 'חַג הָאָסִיף' כְּתִיב, חַג הַבָּא בִּזְמַן אֲסִיפָה:
13 סְמִיכַת זְקֵנִים: תָּנוּ רַבָּנַן, 'וְסָמְכוּ זְקֵנֵי', יָכוֹל זְקֵנֵי
14 הַשּׁוּק, תַּלְמוּד לוֹמַר 'עֵדָה'. אִי 'עֵדָה', יָכוֹל קְטַנֵּי
15 עֵדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'הָעֵדָה', מְיוּחָדִין שֶׁבָּעֵדָה. וְכַמָּה
16 הֵן 'וְסָמְכוּ' שְׁנַיִם, 'זְקֵנֵי' שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל
17 מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן חֲמִשָּׁה, דִּבְרֵי רַבִּי
18 יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, 'זְקֵנֵי' שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין
19 שָׁקוּל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן שְׁלֹשָׁה. וְרַבִּי
20 שִׁמְעוֹן, הָכְתִיב 'וְסָמְכוּ'. הַהוּא, מִיבְּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ.
21 וְרַבִּי יְהוּדָה, לְגוּפֵיהּ לֹא צָרִיךְ, דְּאִם כֵּן דְּלֹא אָתֵי
22 'וְסָמְכוּ' לְדָרְשָׁה, לִיכְתּוֹב 'זְקֵנֵי הָעֵדָה יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ
23 הַפָּר'. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, אִי כְּתִיב הָכִי, הֲוָה אֲמִינָא, מַאי
24 'עַל' בְּסָמוּךְ. וְרַבִּי יְהוּדָה, גָּמַר 'רֹאשׁ' 'רֹאשׁ' מֵעוֹלָה.
25 וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, לֹא גָּמַר 'רֹאשׁ' 'רֹאשׁ' מֵעוֹלָה. תָּנָא,
26 סְמִיכָה וְסְמִיכַת זְקֵנִים בִּשְׁלֹשָׁה. מַאי סְמִיכָה, וּמַאי
27 סְמִיכַת זְקֵנִים. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִיסְמַךְ סָבֵי. אָמַר
28 לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף, מִיסְמַךְ סָבֵי בִּשְׁלֹשָׁה, מְנָלָן.
29 אִילֵימָא מִדִּכְתִיב 'וַיִּסְמֹךְ אֶת יָדָיו עָלָיו', אִי הָכִי,
30 תִּסְגֵּי בְּחַד. וְכִי תֵימָא, מֹשֶׁה בִּמְקוֹם שִׁבְעִים וְחַד קָאֵי,
31 אִי הָכִי, לִיבָּעֵי שִׁבְעִים וְחַד. קַשְׁיָא. אָמַר לֵיהּ רַב
32 אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, בִּידָא מַמָּשׁ סָמְכִין לֵיהּ.
33 אָמַר לֵיהּ, סָמְכִין לֵיהּ בִּשְׁמָא, קָרֵי לֵיהּ רַבִּי, וְיָהֲבִי לֵיהּ
34 רְשׁוּתָא לְמֵידַן דֵּינֵי קְנָסוֹת. וְחַד לֹא סָמִיךְ? וְהָא אָמַר
35 רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּרַם זְכוּר אוֹתוֹ הָאִישׁ לַטּוֹב,
36 וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא שְׁמוֹ, שֶׁאִילְּמָלֵא הוּא, נִשְׁתַּכְּחוּ
37 דִּינֵי קְנָסוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. נִשְׁתַּכְּחוּ, גְּרוֹסֵינְהוּ. אֶלָּא

בטלו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מבארת הגמרא: **אִיבָּא בֵּינֵיהוּ יוֹם תְּקוּפָה מַתְחִיל וְיוֹם תְּקוּפָה גּוֹמֵר** – תנא קמא ורבי שמעון נחלקו אם יום התקופה מתחיל את התקופה החדשה או גומר את הישנה, שאם היום שבו נופלת התקופה הוא מן התקופה החדשה, אין מעברים את השנה אם נופלת תקופת תשרי בט"ז לחודש, שהרי כל ימי חול המועד חלים בתקופה החדשה, ואם היום שבו נופלת התקופה הוא מהתקופה הישנה, נמצא שאם נופלת תקופת תשרי בט"ז לחודש אין כל ימי חול המועד חלים בתקופה החדשה, ויש לעבר את השנה. ומוסיפה הגמרא: **וְלֹא מְסַיְּימִי** – אין סימן איזה מן התנאים סובר כך ואיזה כך, שהרי שניהם נקטו 'ששה עשר יום', ואין אנו יודעים מי נתכוין לומר לשון זה על 'חסרון התקופה', ומי על 'נפילת התקופה'.

הגמרא מבררת את שיטת אחרים שהובאה לעיל: שנינו בברייתא, **אֲחֵרִים אוֹמְרִים** שיש לעבר את השנה אפילו כשתקופת תמוז נמשכת רק **לִמְיוּטוֹ** של חודש תשרי, **וְכַמָּה** הוא **מִיעוּטוֹ, אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם.** דהיינו, שאף אם נופלת התקופה החדשה בט"ו לחודש יש לעבר את השנה.

מקשה הגמרא: **מַאי קָסָבְרֵי אַחֲרִים,** הרי אפילו **אִי קָסָבְרֵי יוֹם תְּקוּפָה גּוֹמֵר,** וכמו כן הם סוברים **דְּכוּלֵּיהּ חַג בָּעֵינַן** בתקופה החדשה, **הָאִיבָּא** – הרי כל ימי חול המועד הינם בתקופה החדשה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, אֲחֵרִים בִּתְקוּפַת נִיסָן כַּיְּימֵי** – בתקופת ניסן המתאחרת לבוא הם עוסקים, ולא בתקופת תמוז הנמשכת לתוך תשרי. **דִּכְתִיב** (דברים טז א) **'שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב',** ודרשו חכמים, **שְׁמוֹר אָבִיב שֶׁל תְּקוּפָה** – תשמור את האביב שהוא תקופת ניסן של שנת החמה, **שֶׁיֵּהָא בְּחֹדֶשׁ נִיסָן** של לבנה, דהיינו, שתחול תקופת ניסן עוד בזמן חידושה של לבנה, וחידוש הלבנה הוא עד י"ד לחודש, נמצא, שאם חל יום התקופה בט"ו לחודש ניסן אין מתקיים המקרא 'שמור את חודש האביב', מאחר שאין האביב חל בזמן חידוש הלבנה, ויש לעבר את השנה.

שואלת הגמרא: **וְלִיעַבְּרֵיהּ לַאֲדָר** – הרי ניתן לעבר את חודש אדר, שיהיה מלא וכך תחול התקופה החדשה בי"ד לחודש, ויתקיים המקרא 'שמור את חודש האביב'.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב,** אכן כאשר חלה התקופה בט"ו לחודש מעברים את חודש אדר ולא את השנה, ורק כאשר חלה התקופה בט"ז לחודש אז הכרח הוא לעבר השנה, **וּתְנָא** דאחרים שנקט בדבריו 'ארבעה עשר יום' **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה קָחָשִׁיב** – הוא מונה מן המנין הגבוה לנמוך, **וְהָכִי קָאָמַר,** אם יחסרו מתקופת טבת שבעה עשר יום, או ששה עשר או חמשה עשר, **עַד מִיעוּטוֹ** של החודש, **מְעַבְּרִין** את השנה, **וְכַמָּה** הוא **מִיעוּטוֹ** של חודש **אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם.** דהיינו, אם נופלת התקופה בט"ז לחודש, אזי בהכרח צריך לעבר על כך את השנה, אבל אם חסר מן התקופה רק ארבעה עשר יום ונופלת התקופה בט"ו לחודש, מעברים את חודש אדר, ונמצא שהתקופה החדשה חלה בי"ד לחודש, שהוא עדיין בזמן חידוש הלבנה.

שיטה אחרת בביאור דברי אחרים: **רַבִּינָא אָמַר, לְעוֹלָם אֲחֵרִים בְּתִקוּפַת תִּשְׁרֵי כַּיְּימֵי** ולא בניסן, ואף על פי כן סוברים הם שאם חסרה תקופת תמוז ארבעה עשר יום ונופלת התקופה החדשה בט"ו לחודש, מעברים את השנה, **וְקָסָבְרֵי אֲחֵרִים כּוּלֵּיהּ חַג בָּעֵינַן וְיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן** – צריך שיהא כל חג הסוכות בתקופה החדשה, אף יום טוב הראשון, ומאחר וסוברים הם שיום התקופה הוא גמר התקופה הישנה, נמצא שאם נופלת התקופה בט"ו לחודש, אין יום טוב הראשון חל בתקופה החדשה, וצריך לעבר את השנה.

מקשה הגמרא: כיצד ניתן לומר שצריך שיהא **יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן** בתקופה החדשה, הרי במקרא **'חַג הָאָסִיף' כְּתִיב,** דהיינו, הזמן שבו מותר לאסוף תבואה ופירות בתוך החג, שהוא חול המועד שהותרה בו מלאכה לצורך דבר האבד, אבל ביום טוב אסור לאסוף. מתרצת הגמרא: אחרים סוברים שאין הכוונה לאיסוף ממש, אלא **לַחַג הַבָּא בְּזְמַן אֲסִיפָה,** דהיינו, חג הסוכות, שהוא בא בזמן איסוף התבואה, ואף יום טוב ראשון בכלל.

שנינו במשנה: **סְמִיכַת זְקֵנִים** בשלשה דברי רבי שמעון, רבי יהודה אומר בחמשה. **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר (ויקרא ד טו) **'וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר',** ומבארת הברייתא, **'וְסָמְכוּ זִקְנֵי', יָכוֹל זִקְנֵי הַשּׁוּק** – שמא כוונת הכתוב שיסמכו על הפר זקנים מן השוק, כלומר, תלמידי חכמים שאינם יושבים בסנהדרין, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'עֵדָה',** ואין עדה אלא סנהדרין. ועדיין יש לומר, **אִי עֵדָה יָכוֹל קְטַנֵּי עֵדָה** – שמא די לזה בזקנים מן סנהדרין קטנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'הָעֵדָה'** בה"א הידיעה, כלומר, **הַמְיוּחָדִין שֶׁבָּעֵדָה,** שהם סנהדרין גדולה. **וְכַמָּה** הֵן הזקנים הצריכים לסמוך, יש ללמוד זאת ממה שנאמר **'וְסָמְכוּ'** לשון רבים, ומיעוט רבים **שְׁנַיִם,** וכמו כן נאמר **'זִקְנֵי'** בלשון רבים ומיעוטם **שְׁנַיִם,** נמצא שצריך ארבעה זקנים, ומאחר שאין עושים **בֵּית דִּין שָׁקוּל** [־זוגות], כדי שאם יחלקו יוכלו להכריע אחר הרוב, לפיכך **מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם** – על ארבעת הזקנים **עוֹד אֶחָד, וְהֲרֵי כָּאן חֲמִשָּׁה** זקנים. אלו **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** נאמר בכתוב **'זִקְנֵי',** ומיעוט רבים **שְׁנַיִם,** ומאחר שאין עושים **בֵּית דִּין שָׁקוּל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן שְׁלֹשָׁה** זקנים לסמיכת הפר.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הָכְתִיב 'וְסָמְכוּ'** – מה דורש רבי שמעון מתיבת 'וסמכו'. ומשיבה: **הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ** – תיבה זו לגופה היא נצרכת, ללמד שהזקנים סומכים את ידיהם על הפר, ואין היא מיותרת לדרשה, ולפיכך אין ללמוד ממנה להוסיף על מספר הזקנים. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה** – מה יענה על טענת רבי שמעון שתיבה זו נצרכת לגופה. ומשיבה: **לְגוּפֵיהּ לֹא צָרִיךְ** קרא, **דְּאִם כֵּן דְּלֹא אָתֵי 'וְסָמְכוּ' לְדָרְשָׁה** – שאם אין תיבה זו באה לדרוש הימנה, **לִיכְתּוֹב** בפסוק **'זִקְנֵי הָעֵדָה יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר',** ללא תיבת 'וסמכו', ונמצא, שבהכרח היא באה להוסיף על מספר הזקנים.

ומבארת הגמרא: **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** סובר שלא היה ניתן לכתוב המקרא ללא תיבה זו, משום **דְּאִי כְּתִיב הָכִי** 'זקני העדה ידיהם על ראש הפר', **הָוָה אֲמִינָא מַאי 'עַל' בְּסָמוּךְ** – היה מקום לומר שפירוש תיבת 'על' הוא 'בסמוך', דהיינו, שידיהם יהיו בסמוך לפר, ואינם צריכים להניחם על ראשו ממש, ולפיכך הוצרך הכתוב לומר 'וסמכו', ללמדנו שיש להם לסמוך את ידיהם ממש על ראש הפר, ונמצא, שאין תיבה זו מיותרת לדרשה.

תשובת רבי יהודה: **וְרַבִּי יְהוּדָה** – סובר שאי אפשר היה לומר שכוונת התורה שיניחו את ידיהם בסמוך לראש הפר, משום **דְּגָמַר רֹאשׁ רֹאשׁ מֵעוֹלָה** – הוא לומד גזירה שוה 'ראש ראש' מקרבן עולה, שלגבי קרבן עולה נאמר (ויקרא א ד) **'וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה',** ובפר העלם דבר של ציבור נאמר (שם ד טו) **'וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר',** ולומדים את דין פר העלם דבר של ציבור בגזירה שוה מדין קרבן עולה, שכשם ששם יש לסמוך על ראש הקרבן ממש, כמו כן בפר העלם דבר של ציבור, ולפיכך לא נצרכה כאן תיבת 'וסמכו', ואפשר לדורשה לענין מנין הזקנים.

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא גָּמַר רֹאשׁ רֹאשׁ מֵעוֹלָה – אמנם רבי שמעון לא קיבל מרבו גזירה שוה זו, ולפיכך הוא סובר שאין לדרוש תיבת 'וסמכו' לענין מנין הסומכים, מאחר שצריכה היא ללמד שסומכים את ידיהם על ראש הפר ממש.

הגמרא מבארת כמה דינים בעניני סמיכת חכמים: **תָּנָא, סְמִיכָה וּסְמִיכַת זְקֵנִים** יש לעשותם **בְּשִׁלְשָׁה** אנשים. מבררת הגמרא: **מַאי סְמִיכָה וּמַאי סְמִיכַת זְקֵנִים,** כלומר, במשנה שנינו דין סמיכת זקנים

המשך בעמוד 235

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּטְלוּ דִּינֵי קְנָסוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, מאחר שלא היו בנמצא חכמים שנסמכו, וחכם שאינו סמוך אינו רשאי לדון דיני קנסות.

ומספרת הגמרא את המעשה שהיה בענין זה: שֶׁפַּעַם אַחַת גְּזָרָה מַלְכוּת רומי הָרִשְׁעָה גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל חכם הַסּוֹמֵךְ אחרים יֵהָרֵג, וְכן כָּל הַנִּסְמָךְ מפי חכם יֵהָרֵג, וְכן עִיר שֶׁסּוֹמְכִין בָּהּ תֵּיחָרֵב, וְכן תְּחוּמִין שֶׁסּוֹמְכִין בָּהֶן יֵעָקְרוּ, כלומר, אם תהא הסמיכה מחוץ לעיר, ייעקרו כל הערים הסמוכות, אשר מקום הסמיכה יהא בתוך אלפיים אמה שלהן. מָה עָשָׂה רבי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא, הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ בֵּין שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים כדי שיוכל להסתתר ביניהם, וּבֵין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת ולא בתוך העיר, כדי שאם יוודע הדבר לא יחריבו את העיר, וּבֵין שְׁנֵי תְּחוּמֵי שַׁבָּת – כדי שאם יוודע הדבר לא יעקרו את העיר הסמוכה לאותו מקום, מאחר שמחוץ לתחום העיר אינו נידון כבתוך העיר. והיכן היה אותו המקום, בֵּין אוּשָׁא לִשְׁפַּרְעָם, וְסָמַךְ שָׁם חֲמִשָּׁה זְקֵנִים, וְאֵלּוּ הֵן, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, וְרַב אוֹיָא מוֹסִיף שאף סמך לְרַבִּי נְחֶמְיָה. כֵּיוָן שֶׁהִכִּירוּ אוֹיְבֵיהֶם כָּהֵן – מאחר שהבחינו חיילי המלכות שעוסקים הם בסמיכה ורצו לתופסם ולהורגם, אָמַר לָהֵן רבי יְהוּדָה בן בבא לתלמידיו, בָּנַיִּי רוּצוּ והמלטו מהם. אָמְרוּ לוֹ תלמידיו, רַבִּי, מַה תְּהֵא עָלֶיךָ, שאתה זקן ואינך יכול לברוח, אָמַר לָהֶן, הֲרֵינִי מוּטָל לִפְנֵיהֶם כְּאֶבֶן שֶׁאֵין לָהּ הוֹפְכִים – שלא אהפוך עורף לברוח מהם. אָמְרוּ, לֹא זוּ האויבים מִשָּׁם עַד שֶׁנְּעָצוּ בּוֹ [־בגופו של רבי יהודה בן בבא] שְׁלֹשׁ מֵאוֹת לוּנְבִּיאוֹת [־חניתות] שֶׁל בַּרְזֶל, וַעֲשָׂאוּהוּ מנוקב כְּכִבְרָה [־מסננת]. ומתבאר ממעשה זה, שרבי יהודה בן בבא סמך את תלמידיו לבדו, ולא היו אחרים עמו, ויש להוכיח מכאן שאין צריך שלשה כדי לסמוך התלמידים.

מתרצת הגמרא: רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אַחֲרִינֵי הֲווּ כַּהֲדֵיהּ – היו עמו שני חכמים נוספים שהשתתפו בסמיכת התלמידים, וְהַאי דְּלָא חָשִׁיב לְהוּ – והטעם שלא נזכרו בגמרא, מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא, שהוא היה הגדול שבהם, ולפיכך נקרא הדבר על שמו.

הגמרא שואלת על הנזכר במעשה זה שרבי מאיר נסמך על ידי רבי יהודה בן בבא: שואלת הגמרא: וְרַבִּי מֵאִיר, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא סַמְכֵיהּ – וכי רבי יהודה בן בבא הוא זה שסמך את רבי מאיר, וְהָא אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הָאוֹמֵר שרַבִּי מֵאִיר לֹא סְמָכוֹ רַבִּי עֲקִיבָא אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה, נמצא, שרבי מאיר נסמך על ידי רבי עקיבא ולא על ידי רבי יהודה בן בבא.

מתרצת הגמרא: סְמָכֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא וְלֹא קִיבְּלוּ – מתחילה סמכו רבי עקיבא, אך לא נתקבל הדבר, מאחר שרבי מאיר היה צעיר באותה שעה, ולאחר זמן סְמָכֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא וְקִיבְּלוּ – סמכו רבי יהודה בן בבא, ואז נתקבלה סמיכתו.

הגמרא מבארת האם יש סמיכה בחוץ לארץ: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין סְמִיכָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ. מבררת הגמרא: מַאי אֵין סְמִיכָה – מה היא כוונת דבריו שאין סמיכה בחוץ לארץ, אִילֵימָא דְּלָא דַּיְּנֵי דִּינֵי קְנָסוֹת כְּלָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ – אם נאמר שכוונתו שאין דנים כלל דיני קנסות בחוץ לארץ, ואפילו אם הדיין נסמך בארץ ישראל אין הסמיכה מועילה לו לדון דיני קנסות בחוץ לארץ, ביצד יתכן לומר כן, וְהָא תְּנַן – והרי שנינו במשנה (מכות ז.) שסַנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ וּבֵין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, דהיינו, שבכל מקום בו נמצאים הסנהדרין, יכולים הם לדון את כל סוגי הדינים. אֶלָּא בהכרח יש לומר שכוונת דבריו היא, דְּלָא סָמְכִינַן בְּחוּצָה לָאָרֶץ – שאין סומכים בחוץ לארץ אלא בארץ ישראל, אך לאחר שנסמך אדם בארץ ישראל רשאי הוא מעתה לדון דיני קנסות אף בחוץ לארץ.

הגמרא מבררת פרטי דינים בזה: פְּשִׁיטָא – פשוט הדבר, שאם הסּוֹמְכִין נמצאים בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְהנִּסְמָכִין שוהים בָּאָרֶץ, ודאי שאין הם יכולים לסומכם, דהָא אָמְרִינַן דְּלָא – שהרי נתבאר שאי אפשר לסמוך בחוץ לארץ. אֶלָּא יש לברר מה יהא הדין באופן שהסּוֹמְכִין נמצאים בָּאָרֶץ, וְאילו הנִּסְמָכִין שוהים בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מַאי – מה הדין, האם מועילה סמיכה זו מאחר שהסומך עומד בארץ ישראל, או שאין הסמיכה מועילה עד שיהא הנסמך עומד על יד הסומך, אך באופן כזה שהוא רחוק היממנו, אין הסמיכה מועילה.

הגמרא פושטת ספק זה: תָּא שְׁמַע, דְּרַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה מִצְטַעֵר עֲלֵיהּ דְּרַב שֶׁמֶן בַּר אַבָּא – רבי יוחנן היה מצטער על כך שאין הוא יכול לסמוך את רב שמן בר אבא, והטעם שלא יכול היה לסומכו, משום דְּלָא הֲוָה גַּבֵּיהוּ דְּלִיסְמְכֵיהּ – לא היה אצלו שיוכל לסומכו. ויש להוכיח מכך שאי אפשר לסמוך אם אין הנסמך על יד הסומך. ומביאה הגמרא מעשה נוסף כעין זה: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן זִירוּד וְחַד דְּעִימֵּיהּ – וחכם נוסף שהיה עמו, וּמַנּוּ – ומי הוא, רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן עַכְמָאי, וְאָמְרִי לֵהּ – ויש אומרים שמעשה זה היה עם רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן עַכְמָאי וְחַד דְּעִימֵּיהּ – וחכם שעמו, וּמַנּוּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן זִירוּד, חַד דַּהֲוָה גַּבֵּיהוּ סַמְכוּהוּ – אדם אחד שהיה מצוי אצלם סמכוהו, וְחַד דְּלָא הֲוָה גַּבֵּיהוּ לָא סַמְכוּהוּ – ואדם אחר שלא היה מצוי לפניהם לא סמכוהו. ומוכח ממעשה זה, שאין סומכים אלא אם כן הנסמך עומד בפני הסומך.

הגמרא מביאה מעשים נוספים בענייני סמיכה: רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא, הֲוָה קָא מִשְׁתְּקִיד רַבִּי יוֹחָנָן לְמִיסְמְכִינְהוּ – רבי יוחנן היה שוקד ומצפה לסמוך את רבי חנינא ורבי הושעיא, לָא הֲוָה מִסְתַּיְּיעָא מִילְּתָא – אך לא הסתייע הדבר בידו. הֲוָה קָא מִצְטַעֵר טוּבָא – והיה מצטער על כך הרבה. אָמְרוּ לֵיהּ רבי חנינא ורבי הושעיא לרבי יוחנן, לָא נִצְטַעַר מַר – אל לך להצטער על כך שאין עולה בידך לסומכנו, דַּאֲנַן מִדְּבֵית עֲלִי קָאָתֵינַן – מאחר שאנו ממשפחתו של עלי הכהן, ולפיכך אין אנו זוכים להיסמך, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִנַּיִן שֶׁאֵין נִסְמָכִין לְבֵית עֲלִי – שאין צאצאי עלי הכהן זוכים להיסמך, שֶׁנֶּאֱמַר לעלי הכהן (שמואל א׳ ב לב) ׳לֹא יִהְיֶה זָקֵן בְּבֵיתְךָ כָּל הַיָּמִים׳, ויש לברר מַאי זָקֵן – מה היא כוונת הכתוב שלא יהא זקן בצאצאיו של עלי הכהן, אִילֵימָא זָקֵן מַמָּשׁ – אם הכוונה בזה שלא יגיעו צאצאיו לגיל זקנה, וְהָכְתִיב – הרי נאמר בפסוק שלאחריו (שם לג) כָּל מַרְבִּית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים, דהיינו, צאצאיך יומתו בגיל צעיר, ואם כן מדוע הוצרך הכתוב לומר ׳לא יהיה זקן בביתך׳, אֶלָּא בהכרח הכוונה בזה היא שאין צאצאיו זוכים לבוא לידי סְמִיכָה, ו׳זקן בביתך׳ היינו חכם הנסמך, כמו שאמרו חכמים (קידושין לב:) ׳אין זקן אלא מי שקנה חכמה׳.

רַבִּי זֵירָא הֲוָה מִיטַּמַּר מִלְּמִיסְמְכֵיהּ – רבי זירא היה מסתתר מרבו כדי שלא יסמכנו, והטעם שעשה כן הוא משום דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר לְעוֹלָם חֲיֵי קָבֵל וְקָיְים – תמיד תהיה באפילה ותחיה, דהיינו, התרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה. כֵּיוָן דְּשַׁמְעָהּ לְהָא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר – אך לאחר ששמע את המימרא של רבי אלעזר שאין אָדָם עוֹלֶה לִגְדוּלָה אֶלָּא אִם כֵּן מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, אַמְצֵי לֵיהּ אַנַּפְשֵׁיהּ – המציא [־מסר] את עצמו לידי רבו כדי שיסמכנו.

כִּי סַמְכוּהּ לְרַבִּי זֵירָא שָׁרוּ לֵיהּ חָכִי – בשעת סמיכתו של רבי זירא שרו לו בדרך משל שיר ששרים לכלה, לֹא כָּחֵל [־צבע שצובעות בו הנשים את עיניהן] וְלֹא שָׁרָק [־צבע המאדים את הפנים] וְלֹא פִּירְכּוּס [־קליעת שיער] וְרַעֲלַת חֵן, כלומר, כלה זו נאה היא, שאף כאשר אינה כוחלת את עיניה, ואינה מאדימה את פניה, ואינה קולעת את שערה, מכל מקום היא מעלת חן.

כִּי סַמְכוּהּ לְרַבִּי אַמִּי וּלְרַבִּי אַסִּי שָׁרוּ לְהוּ חָכִי – בשעת סמיכתם של רבי אמי ורבי אסי שרו להם כך, כָּל מִן דַּיִּן כָּל מִן דַּיִּן סְמוֹכוּ לָנָא – כל האנשים שהם כמו אלו הראויים לסמיכה תסמכו לנו, לָא תִּסְמְכוּ לָנָא – אך אל תסמכו לנו לָא מִפַּרְמִיטִין – אנשים שאינם נותנים טעם לדבריהם, וְלָא מִפַּרְמִיסִין – אלו שמהפכים את טעמי

המשך בעמוד 173

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

בטלו דיני קנסות. דכיון דליכא סמיכה בטלה: **בין שתי עיירות גדולות.** ולא בתוך העיר שאם יוודע שלא יחריבו את העיר: **לונביאות.** חניתות: **ולא קבלו.** לפי שעדיין היה בחור: **אילימא דלא דיינינן דיני קנסות בחוצה לארץ.** והכי קאמר אין סמיכה מועלת בחוצה לארץ ואפילו סמכוהו בארץ: **פשיטא סומכין בחוצה לארץ ונסמכין בארץ.** אם בני בבל נותנין רשות לאחד שבא"י לדון קנסות: **הא אמרן דלא.** דאין סמיכה בחוצה לארץ וכיון דאי הוה גבן הכא לא מצינו למסמכיה כל שכן היכא דליתיה גבן: **סומכין בארץ ונסמכין בחוצה לארץ מאי.** אם הסומך עומד בארץ והנסמך עומד בבבל וליתיה גבי סומך מי מהני כאילו איתיה גביה בשעת סמיכה ומצי למידן בחוצה לארץ כדתנן סנהדרין נוהגין בחוצה לארץ או דילמא כיון דליתיה גבייהו בשעת סמיכה לא מהניא ליה: **לא הוה מסתייע מילתא.** כשהיו אצלו לא היה מוצא שנים שיצטרפו עמו לסומכו ואנן תלתא בעינן: **משתקיד.** מחזור ומצפה לסומכו כמו (ירמיה א) כי שוקד אני: **מנין שאין נסמכין לבית על.** שאינן זוכין להיות נסמכין: **זקן ממש.** בא בימים: **הכתיב כל מרבית ביתך ימותו אנשים.** כשבאין לכלל אנשים בן שמנה עשרה שנה למה לי למיהדר ומכתביה: **אלא סמיכה.** שאפילו חכמים הבאים לכלל זקנה כגון על ידי תורה וגמילות חסדים כדאמרינן בראש השנה (דף יח.) בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בתורה ובגמילות חסדים מכל מקום לא תהא תורת זקנה עליהם להיות ראויים לסנהדרין: **הוי קבל.** אפל: **וקיים.** ותחזיה כלומר הרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה אפילה מתרגם קבלה (שמות י): **כחל.** לעינים: **שרק.** לפנים: **פירכום.** לשיער שיר הוא לכלה נאה שמעלת חן בלא קישוט: **כל מן דין.** כל כמו אלו וכיוצא בהן היו סומכין לנו שראויים הם לסמיכה: **סרמיסין.** לשון הפכנים כמו סרס את המקרא מסופו לראשו (ב"ב דף קיט:) שמהפכין את טעמי תורה: **סרמיטין.** לשון סמרטוט כלומר שאין נותנים טעם הגון לדבריהם: **חמיסין.** חמסנין שמונענין מלומר טעמי תורה: **טורמיסין.** לא איתפרש: **רבה דעמיה.** נשיא בעמיו: **מדברנא.** מנהיג על שם שהיה פרנס וקרוב למלכות: **בוצינא דנהורא.** על שם שהיה גדול בנוי כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ ד' פד:) שופריה דר' אבהו מעין שופריה (דר' יוחנן): **בריך מתייך.** ברוך בואך: **מיוחדים שבשופטיך.** שיהו מזקני סנהדרי גדולה: **מה להלן מיוחדין שבעדה.** כדפרישית לעיל (דף יג:) ליגמרה לבולה מילתא. ואפילו מנייגא דחמשה מההם תיפוק דהא תניא לעיל (שם) וסמכו שנים זקני שנים: **אלא.** לעולם לא גמר גזירה שוה ושופטיך למיוחדין איצטריך ומנייגא מרבויא דוי"ו: **ה"ג** אלא וי"ו דושופטיך למנייגא ורבי שמעון וי"ו לא דריש:

בעליל

תוספות

ועריפת עגלה בג'. עריפה לאו דוקא דמדידה הוא דהויא בג' כדתנן בפ' עגלה ערופה (סוטה דף מד:) ג' מב"ד הגדול שבירושלים היו יוצאין וכו' והדר קתני נפטרו זקני ירושלים והלכו זקני אותה העיר ומביאין עגלה ערופה והתם לא קתני ג' וקראי נמי דמייתי בגמרא במדידה כתיב: **יכול** זקני השוק. כאן מוכח דזקני משמע הדיוטות וכן לקמן גבי עריפה אמרינן אי כתב זקני ה"א זקני השוק וכן בריש מצות חליצה (יבמות דף קא. ושם) מרבים הדיוטות מדכתיב זקני עירו וקשה דבפ' עגלה ערופה (סוטה דף מד:) תנן נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד לא היו מודדין ומפרש בגמרא דזקני העיר בעינן וליכא וי"ל דזקני העיר שאני דמשמע המיוחדים שבעיר כדדרשינן הכא העדה המיוחדים שבעדה:

לא שרק ולא פירכוס. משמע דתרי מילי נינהו ודלא כפי' הקונטרס (פ"ב) דכתובות שפירש דפוקסת היינו מעברת שרק על פניה והתם מוכח דפוקסת היינו פירכוס ואין להאריך: **ורבי** שמעון לא דריש וי"ו. וכן בפ' קמא דסוטה (דף ו:) גבי וטוהרה דקאמר ר"ש אין זכות תולה במים המרים וכן בשלהי התכלת (מנחות דף נא:) גבי ומחציתה ותימה דבריש מרובה (ב"ק דף סה:) דריש ר"ש וי"ו ואת אשמו ובפרק (על אלו מומין) האסורים (בכורות כח:) גבי ומן הצאן לרבות הנוגח לקרבן ובריש פ' ד' מיתות (לקמן דף נא:) דריש ר"ע בת ובת אני דורש ורבי שמעון קאי התם כוותיה וכן קשה מרבי יהודה דדריש הכא וי"ו ובפרק אלו מציאות (ב"מ דף כז.) גבי ומצאתה דאתא לידו משמע וקשה דבריש תמורה (דף ב:) גבי ואם המיר ימיר אמרינן ור' יהודה וי"ו לא דריש וכן בשלהי טרף בקלפי (יומא ד' מה.) גבי והאש וי"ל דהא דקאמר לא דריש לא משמע ליה לאו משום דלא דרשי ליה כלל אלא דווקא לההיא דרשה קאמר:

מתני'

1 בְּטְלוּ דִּינֵי קְנָסוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁפַּעַם אַחַת גְּזָרָה מַלְכוּת
2 הָרִשְׁעָה גְּזֵירָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַסּוֹמֵךְ יֵהָרֵג, וְכָל
3 הַנִּסְמָךְ יֵהָרֵג, וְעִיר שֶׁסּוֹמְכִין בָּהּ תֵּיחָרֵב, וּתְחוּמִין
4 שֶׁסּוֹמְכִין בְּהֶן יֵעָקְרוּ, מָה עָשָׂה יְהוּדָה בֶּן בְּבָא, הָלַךְ
5 וְיָשַׁב לוֹ בֵּין שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים, וּבֵין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת
6 גְּדוֹלוֹת, וּבֵין שְׁנֵי תְּחוּמֵי שַׁבָּת, בֵּין אוּשָׁא לִשְׁפַרְעָם,
7 וְסָמַךְ שָׁם חֲמִשָּׁה זְקֵנִים. וְאֵלּוּ הֵן, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי
8 יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן שַׁמּוּעַ,
9 רַב אַוְיָא מוֹסִיף אַף רַבִּי נְחֶמְיָה. כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִירוּ אוֹיְבֵיהֶם
10 בָּהֶן, אָמַר לָהֶן, בְּנֵי רוּצוּ. אָמְרוּ לוֹ רַבִּי, מָה תְּהֵא
11 עָלֶיךָ. אָמַר לָהֶן, הֲרֵינִי מוּטָּל לִפְנֵיהֶם כְּאֶבֶן שֶׁאֵין לָהּ
12 הוֹפְכִים. אָמְרוּ, לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁנֶּעֱצוּ בוֹ שְׁלֹשׁ
13 מֵאוֹת לוּנְבִיאוֹת שֶׁל בְּרֶזֶל, וַעֲשָׂאוּהוּ כִּכְבָרָה. רַבִּי
14 יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אַחֲרֵינֵי הֲווֹ בְּהַדֵּיהּ, וְהַאי דְּלָא חָשִׁיב
15 לְהוּ, מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא. וְרַבִּי מֵאִיר,
16 רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא סַמְכִיהּ? וְהָא אָמַר רַבָּה בַּר בַּר
17 חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר לֹא סָמְכוֹ
18 רַבִּי עֲקִיבָא אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה. סַמְכִיהּ רַבִּי עֲקִיבָא וְלֹא
19 קִיבְּלוּ, סַמְכִיהּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא וְקִיבְּלוּ. אָמַר רַבִּי
20 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין סְמִיכָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ. מַאי אֵין
21 סְמִיכָה, אִילֵימָא דְּלָא דַּיְּינִי דִּינֵי קְנָסוֹת כְּלָל בְּחוּצָה
22 לָאָרֶץ, וְהָא תְּנַן סַנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ וּבֵין בְּחוּצָה
23 לָאָרֶץ. אֶלָּא, דְּלָא סָמְכִינַן בְּחוּצָה לָאָרֶץ, פְּשִׁיטָא.
24 סוֹמְכִין בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְנִסְמָכִין בָּאָרֶץ, הָא אָמְרִינַן דְּלֹא. אֶלָּא סוֹמְכִין בָּאָרֶץ, וְנִסְמָכִין בְּחוּצָה
25 לָאָרֶץ, מַאי. תָּא שְׁמַע, דְּרַבִּי יוֹחָנָן הָוָה מִצְטַעֵר עָלֵיהּ דְּרַב שֶׁמֶן בַּר אַבָּא דְּלָא הֲוָה גַּבֵּייהוּ
26 דְּלִיסְמְכִיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן זִירוּד וְחַד דְּעִימֵיהּ, וּמַנּוּ, רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן עַכְמַאי. וְאָמְרִי לָהּ, רַבִּי יוֹנָתָן
27 בֶּן עַכְמַאי וְחַד דְּעִימֵיהּ, וּמַנּוּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן זִירוּד, חַד דַּהֲוָה גַּבֵּייהוּ, סַמְכוּהוּ. וְחַד דְּלָא הֲוָה
28 גַּבֵּייהוּ, לָא סַמְכוּהוּ. רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא, הֲוָה קָא מִשְׁתַּקֵּיד רַבִּי יוֹחָנָן לְמִיסְמְכִינְהוּ, לָא
29 הֲוָה מִסְתַּיְּיעָא מִילְּתָא, הֲוָה קָא מִצְטַעֵר טוּבָא. אָמְרוּ לֵיהּ, לָא נִצְטַעַר מַר, דַּאֲנַן מִדְּבֵית עֲלִי
30 קָאתֵינַן, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִנַּיִן שֶׁאֵין נִסְמָכִין לְבֵית עֲלִי, שֶׁנֶּאֱמַר
31 'לֹא יִהְיֶה זָקֵן בְּבֵיתְךָ כָּל הַיָּמִים'. מַאי זָקֵן, אִילֵימָא זָקֵן מַמָּשׁ, וְהָכְתִיב 'כָּל מַרְבִּית בֵּיתְךָ
32 יָמוּתוּ אֲנָשִׁים', אֶלָּא סְמִיכָה. רַבִּי זֵירָא, הָוָה מִיטַּמַּר לְמִיסְמְכֵיהּ, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר לְעוֹלָם חֲיֵי
33 קָבֵל וְקַיָּים. כֵּיוָן דְּשַׁמְעֵהּ לֵהּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֵין אָדָם עוֹלֶה לִגְדוּלָה אֶלָּא אִם כֵּן מוֹחֲלִין
34 לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, אֲמַצֵּי לֵיהּ אַנַּפְשֵׁיהּ. כִּי סְמָכוּהוּ לְרַבִּי זֵירָא, שָׁרוּ לֵיהּ הָכִי, לֹא כְּחַל וְלֹא
35 שְׂרַק וְלֹא פִּירְכּוּם וְעַלַּת חֵן. כִּי סְמָכוּהוּ לְרַבִּי אַמִּי וּלְרַבִּי אַסִּי, שָׁרוּ לְהוּ הָכִי, כָּל מִן דִּין כָּל
36 מִן דִּין סְמוֹכוּ לָנָא לָא תִּסְמְכוּ לָנָא לָא מִסַּרְמִיטִין וְלָא מִסַּרְמִיסִין. וְאָמְרִי לָהּ, לָא מֵחָמִיסִין
37 וְלָא מִטּוּרְמִיסִין. רַבִּי אֲבָהוּ, כִּי הֲוָה אָתֵי מִמִּתִיבְתָּא לְבֵי קֵיסָר, נָפְקִי מַטְרוֹנִיתָא דְּבֵי קֵיסָר
38 וּמְשָׁרְיָין לֵיהּ, רַבָּה דְּעַמֵּיהּ, מַדְבְּרָנָא דְּאוּמְּתֵיהּ, בּוּצִינָא דְּנוּרָא, בְּרִיךְ מָתְיָיךְ לְשָׁלֹם: עֲרִיפַת
39 עֶגְלָה בִּשְׁלֹשָׁה: תָּנוּ רַבָּנַן 'וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשׁוֹפְטֶיךָ', 'זְקֵנֶיךָ' שְׁנַיִם, 'שׁוֹפְטֶיךָ' שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין
40 שָׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן חֲמִשָּׁה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, 'זְקֵנֶיךָ'
41 שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן שְׁלֹשָׁה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, הַאי
42 'שׁוֹפְטֶיךָ' מַאי עָבֵיד לֵיהּ. הַהוּא, מִיבְּעֵי לֵיהּ לְמִיּוּחָדִין שֶׁבְּשׁוֹפְטֶיךָ. וְרַבִּי יְהוּדָה, מִ'זְקֵנֶיךָ', 'זְקֵנֶיךָ' נָפְקָא. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, אִי מִ'זְקֵנֶיךָ', הָוָה
43 אָמֵינָא זְקֵנֵי הַשּׁוּק, כְּתַב רַחֲמָנָא 'זְקֵנֶיךָ'. וְאִי כְּתִיב 'זְקֵנֶיךָ', הָוָה אָמֵינָא סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, כְּתַב רַחֲמָנָא 'וְשׁוֹפְטֶיךָ' מִמִּיּוּחָדִין שֶׁבְּשׁוֹפְטֶיךָ.
44 וְרַבִּי יְהוּדָה, גְּמַר 'זְקֵנֵי' 'זְקֵנֵי' מִ'וְסָמְכוּ זְקֵנֵי הָעֵדָה אֶת יָדֵיהֶם', מַה לְּהַלָּן מִיּוּחָדִין שֶׁבָּעֵדָה, אַף כָּאן מִיּוּחָדִין שֶׁבִּזְקֵנֶיךָ. אִי יָלִיף, לֵילַף
45 כּוּלֵּהּ מֵהָתָם, 'זְקֵנֶיךָ וְשׁוֹפְטֶיךָ' לָמָּה לִי. אֶלָּא, וְי"ו 'וְשׁוֹפְטֶיךָ' לְמִנַּיְינָא. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְי"ו לָא דָּרֵישׁ. אֶלָּא מֵעַתָּה, 'וְיָצְאוּ' שְׁנַיִם, 'וּמָדְדוּ'
46 שְׁנַיִם, לְרַבִּי יְהוּדָה, הֲרֵי תִּשְׁעָה, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן שִׁבְעָה. הַהוּא, מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא 'וְיָצְאוּ' הֵן וְלֹא שְׁלוּחָן, 'וּמָדְדוּ' שֶׁאֲפִילּוּ נִמְצָא

בעליל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

מתני' דלא כי האי תנא. תימה אי משום דמתני' לא חשיבא מלך וכהן גדול ה"נ אשכחן גבי אין מוסיפין על העיר דבעינן מלך ונשיא ואורים ותומים וב' תודות ושיר כדתנן בפ"ב דשבועות (דף יד.) וכן גבי מוציאין למלחמת הרשות דבעינן מלך ומשוח מלחמה כדאמר בגמ' (דף טז.) וי"ל דבכל הנהו לא חשיב כולהו מילי אלא שבעים וא' לחודייהו אבל הכא דסגי בג' או בה' אם איתא דצריך מלך וכהן גדול הוה ליה למיתני בהדיא:

מלמד שהמקום גורם. ואע"ג דבמעשר שני כתיב נמי מקום ומעשר שני נאכל בכל העיר הכא גבי סנהדרין לא מקרי מקום אלא לשכת הגזית סמוך למחנה שכינה כדאמר באיזהו מקומן (זבחים דף נד:) גמירי דסנהדרין בחלקו של יהודה ושכינה בחלק בנימין אבל בית פגי אע"ג דדינו כירושלי' כדאמר בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף צ.) והא בעי חומה כגון דדשו לפנים מחומת בית פגי ובפרק התודה (מנחות דף עח:) אמרינן השוחט את התודה ולחמה חוץ לבית פגי לא קדש את הלחם ולאו דווקא אבית פגי אלא אפי' בירושלים אין שם מקומו וכדאמר בפ"ק דשבת (דף טו.) מ' שנה קודם שחרב הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות ומפרש התם שלא דנו דיני נפשות ואמרינן בפרק בתרא דראש השנה (דף לא.) עשר גליות גלתה סנהדרין מלשכת הגזית לחנות ומחנות לירושלים:

אילימא לדבר הרשות מי נפקי. ואחר תמיד של בין הערבים שהיו הולכין לביתם כדאמרי' בהנחנקין (לקמן פח:) היה הולך כל אחד ואחד לבדו ולא מתרמי שימצאו כולן ביחוד: **אל** יחסר המזג. כדאמר שאם הוצרך אחד מהן לצאת אם יש בה כ"ג יוצא ואם לאו אינו יוצא והיינו כמזיגה דעל חד תרי ואע"ג דסתם מזיגה על חד תלת כדאמרינן בריש המוציא יין (שבת דף עז. ושם) היינו דווקא רבא שהיה רגיל למזוג כן שהוא כמשפט המזיגה על חד תלת אבל שאר בני אדם האוהבין יין חזק אין מוזגין אלא על חד תרי כדמשמע בשילהי הזהב (ב"מ דף ס. ושם) שהיתה מזיגתו משונה דאמר רבא מזיגה דידי מידע ידיע ואמר נמי בכיצד מעברין (עירובין דף נד.) דמיא האי מזיגה למזיגה דרבא בריה דרב יוסף בר חמא וי"מ אל יחסר המזג שלא יחסר בגימטריא מז"ג שהוא חמשים אבל אי חסר מ"ט אין לחוש דמשתיירי כ"ב ואין ב"ד שקול ומוסיפין עליהם אחד הרי כאן כ"ג:

נטע רבעי ומעשר שני כו' שאין דמיו ידועין כו'. לא קאי אנטע רבעי וכן מוכח בגמרא דקתני בברייתא איזהו מעשר שני שאין דמיו ידועין אבל רבעי לא קתני והיינו טעמא מתוך שאדם להוט לאכול פירות נטיעה זו חיישינן אפי' בדמיו ידועין ומיהו בזמן הזה שאין מחללין בשויין לא בעי שלשה:

בשלשה לקוחות. יש מפרשים שרוצין לקנותו ויקח מי שיתן יותר ופי' הקונטרס עיקר דאיש ושתי נשיו היכי דמי ודוחק לומר דנתנו לה על מנת שאין לבעלה רשות בה: **צינורא** של הקדש. פירש בקונטרס שטוין בה זהב והוה כי ההיא דכלים (פ"ט מ"ו) דתנן כוש שבלע את הצינורא ומלמד שבלע את הדרבן כוש הוא הפלך שהנשים טוות בו ועוד איכא צינורא אחר דאמרינן שילהי ר' עקיבא (שבת צ.) ובפ' בתרא [דמנחות] (דף קז.) דמחטטין בה את הפתילות ומקנחין בה את הנרות ועוד יש צינורא אחר דאמר בפ"ק דיומא (דף יב.) כהן גדול לובש ומהפך בצינורא משמע שהיינו מזלג שמהפך בו איברי תמיד ורבינו חננאל פירש צינורא עצי נורא):

האומר

רש"י

בַּעֲלִיל לָעִיר, צָרִיךְ לַעֲסוֹק בִּמְדִינָתָהּ. מַתְנִיתִין, דְּלֹא כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, 'וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשׁוֹפְטֶיךָ', 'זְקֵנֶיךָ' זוֹ סַנְהֶדְרִין, 'וְשׁוֹפְטֶיךָ' זֶה מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל. מֶלֶךְ, דִּכְתִיב 'מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ'. כֹּהֵן גָּדוֹל, דִּכְתִיב 'וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשּׁוֹפֵט'. אִיבַּעְיָא לְהוּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב בְּהָדָא פְּלִיג אוֹ בְּתַרְתֵּי פְּלִיג. בְּמֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל פְּלִיג, אֲבָל בְּסַנְהֶדְרִי, אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה אִי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. אוֹ דִּילְמָא בְּסַנְהֶדְרִי נַמִּי פְּלִיג, דְּאָמַר כּוּלֵּהּ סַנְהֶדְרִי בָּעֵינַן. אָמַר רַב יוֹסֵף, תָּא שְׁמַע, מִצָּאן אַבִּית פִּגֵּי וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן, יָכוֹל תְּהֵא הִמְרָאתוֹ הִמְרָאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם' מְלַמֵּד, שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם. דְּנָפוּק כַּמָּה, אִילִימָא מִקְצָתָן, דִּילְמָא הָנָךְ דְּאִיכָּא גַּוַּאי, קָיְימִי כְּוָותֵיהּ. אֶלָּא פְּשִׁיטָא, דְּנָפוּק כּוּלְּהוּ. לְמַאי, אִילִימָא לְדִבַּר הָרְשׁוּת, מִי מָצוּ נָפְקִי, וְהָכְתִיב 'שֶׁרְרֵךְ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג'. אֶלָּא פְּשִׁיטָא, לְדִבַּר מִצְוָה, הֵיכִי דָּמֵי, לָאו לְמִדִּינַת עֶגְלָה? וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא, דְּאָמַר כּוּלֵּי סַנְהֶדְרִי בָּעֵינַן. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי, לֹא, כְּגוֹן שֶׁיָּצְאוּ לְהוֹסִיף עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת, כִּדְתַנֵּן אֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף, מִצָּאן אַבִּית פִּגֵּי וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן שֶׁיָּצְאוּ לְמִדִּינַת עֶגְלָה וּלְהוֹסִיף עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת, יָכוֹל שֶׁתְּהֵא הִמְרָאתוֹ הִמְרָאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם', מְלַמֵּד שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם: נָטַע רְבָעִי וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין בִּשְׁלֹשָׁה: תָּנוּ רַבָּנָן, אֵיזֶהוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין, פֵּירוֹת שֶׁהִרְקִיבוּ, וְיַיִן שֶׁהִקְרִים וּמָעוֹת שֶׁהֶחֱלִידוּ. תָּנוּ רַבָּנָן, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין, פּוֹדִין אוֹתוֹ בִּשְׁלֹשָׁה לְקוֹחוֹת, אֲבָל לֹא בִּשְׁלֹשָׁה שֶׁאֵין לְקוֹחוֹת, אֲפִילּוּ נָכְרִי אֶחָד מֵהֶן, אֲפִילּוּ אֶחָד מֵהֶם בְּעָלִים. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, שְׁלֹשָׁה וּמַטִּילִין לְתוֹךְ כִּיס אֶחָד, מַהוּ. תָּא שְׁמַע, אִישׁ וּשְׁתֵּי נָשָׁיו פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין. דִּילְמָא כְּגוֹן רַב פָּפָּא וּבַת אַבָּא סוֹרָאָה: הַהֶקְדֵּשׁוֹת בִּשְׁלֹשָׁה: מַתְנִיתִין דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֲפִילּוּ צִינּוֹרָא שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, צְרִיכָה עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם לִפְדּוֹתָהּ. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, דְּאָמַר כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, עֲשָׂרָה כֹּהֲנִים כְּתוּבִין בַּפָּרָשָׁה, אֶלָּא לְרַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה מְנָא לְהוּ. וְכִי תֵּימָא, דִּכְתִיב בְּהוּ שְׁלֹשָׁה. קְרָקְעוֹת, דִּכְתִיב בְּהוּ אַרְבָּעָה, תִּיסְגֵּי בְּאַרְבָּעָה. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, אַלְמָה תְּנַן, הַקַּרְקָעוֹת תִּשְׁעָה וְכֹהֵן. אֶלָּא מַאי, דְּמִשְׁלְמִי בְּהוּ עֲשָׂרָה. הֶקְדֵּשׁוֹת, דְּמִשְׁלְמִי בְּהוּ שִׁיתָּא, לִיבְעוּ שִׁיתָּא. קַשְׁיָא: הָעֲרָכִין כּוּ': מַאי עֲרָכִין הַמִּטַּלְטְלִין, אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב, בְּאוֹמֵר 'עֶרֶךְ כְּלִי זֶה עָלַי', דְּאָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב,

האומר

בעליל לעיר. במפורסם לכל שקרוב הוא לעיר זו מכל עיירות: **בית פגי.** מקום לפנים מן חומת העיר ונדון כירושלים לכל דבריו: **מצאן.** זקן ממרא לסנהדרין חוץ ללשכת הגזית שהיתה בהר הבית: **יכול תהא המראתו המראה.** לידון בחנק: **אילימא.** דנפוק מקצתן והורו אותן שבחוץ והמרה על בריהם מאי איריא מקום גורם תיפוק לי דפטור משום דילמא הנך דבלישכה כוותיה סביראה להו: **שרך אגן הסהר.** כתיב ודרשינן באחד דיני ממונות (ד' לז.) אל יחסר המזג אם נצרך אחד מהן לצאת אם יש שם עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לאו אינו יוצא: **על העיר.** על ירושלים וצריך לקדש התוספת בשתי תודות ובשיר כדאמרינן בשבועות (ד' יד.): **הקרים.** החמיץ: **החלידו.** דרוייל"א בלע"ז: לקוחות. סוחרים בקיאים בשומא: **בת אבא סוראה.** אשת רב פפא כדאמר בכתובות פ' אלו נערות (ד' לט.) אמר רב פפא אמרה לי בת אבא סוראה כו' והיתה עושה לעצמה: **צינורא.** מזלג קטן שטוין בו זהב: **כשמואל.** לקמן בשמעתין: **עשרה כהנים כתובין.** בפדיון הקדישות שלשה בפרשת ערכין שהיא ראשונה ושלשה בפדיון בהמה וארבעה בקרקעות: **אילימא משום דכתיב בהו.** שלשה כהנים בפדיון בהמה דהיינו פדיון הקדש והוא הדין לשאר הקדשות: **תסני בארבע אלמה תנן** הקרקעות תשעה וכהן. אלא משום הכי בעי קרקעות עשרה משום דפרשה אחרונה היא וכדשלים פרשת הקרקעות כבר נשלמו י' כהנים ותלמד תחתונה מעליונה לכהן תהיה אחוזתו לא ממניינן דלאו בשומא כתב אלא והעריכו הכהן כערכך הכהן וחשב לו הכהן וכיוצא בהן: **הקדשות.** דהיינו פדיון בהמה טמאה שהיא אמצעית ומשלמי בה שיתא כהנים דהא איכתיבא לה פרשת ערכין גבה ניבעי שיתא: **ערך.** לא שייך גבי כלים אלא באדם ונותן לפי שניו כמו שכתוב בפרשה:

האומר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ההרוג בְּעָלִיל לְעִיר – סמוך בבירור לעיר, **צָרִיךְ לַעֲסוֹק בִּמְדִירָה** של המרחק אל הערים שסביבות החלל.

הגמרא מבארת שהמשנה אינה כשיטת רבי אליעזר בן יעקב: **מַתְנִיתִין** הסוברת שהמדידה נעשית על ידי זקני הסנהדרין בלבד, ואין צריך לזה אנשים נוספים, **דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר**, שיש לדרוש את התיבות 'וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשׁוֹפְטֶיךָ' שנאמרו לגבי עגלה ערופה כך, 'זְקֵנֶיךָ' זוֹ **סַנְהֶדְרִין**, 'וְשׁוֹפְטֶיךָ' זֶה **מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל**, ומנין שהמלך והכהן גדול נקראים 'שופטיך', מאחר שנאמר בהם לשון 'משפט', **בְּמִשְׁפַּט יַעֲמִיד אֶרֶץ**, ובכֹהֵן גָּדוֹל **דִּכְתִיב** (דברים יז ט) 'וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשּׁוֹפֵט'. נמצא, שלדבריו צריכים להשתתף במדידה גם מלך וכהן גדול, ואילו משנתינו סוברת שרק זקני הסנהדרין משתתפים בה.

הגמרא מסתפקת בכמה עניינים נחלק רבי אליעזר בן יעקב על המשנה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב כַּהֲדָא פְּלִיג אוֹ בְּתַרְתֵּי פְּלִיג** – האם הוא נחלק על המשנה בענין אחד או בשנים. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, **בְּמֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל פְּלִיג** – האם נחלק רק בזה שהוא מוסיף מלך וכהן גדול, **אֲבָל בְּסַנְהֶדְרֵי** – לענין מספר זקני הסנהדרין אינו חולק על דברי המשנה, אלא **אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה אִי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** – הוא סובר או כשיטת רבי יהודה שצריך חמשה זקנים, או כשיטת רבי שמעון שדי בשלשה זקנים, **אוֹ דִּילְמָא בְּסַנְהֶדְרֵי נַמִּי פְּלִיג** – שגם בענין מספר זקני הסנהדרין הוא חולק, **דְּאָמַר כּוּלָּהּ סַנְהֶדְרֵי בָּעֵינַן** – וסובר שצריך שכל שבעים ואחד זקני הסנהדרין ייצאו למדידת עגלה ערופה.

רב יוסף מנסה לפשוט ספק זה מברייתא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, תָּא שְׁמַע, מְצָאָן** זקן ממרא לזקני סנהדרין גדולה **אַבִּית פַּגִּי** – במקום בירושלים ששמו 'בית פגי', ושאל מהם דבר הלכה שנחלק בה עם זקני עירו, ולאחר שפסקו שלא כדעתו חזר לעירו **וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן** – נחלק על הוראתם והמשיך להורות כפי שהיה מורה מתחילה, **יָכוֹל תְּהֵא הַמְּרָאָה וְחַיֵּיב מִיתָה, תַּלְמוּד לוֹמַר** (דברים יז ח) 'וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ', והיינו לשכת הגזית, שהיא מקום המיוחד למשפט, ולאחר מכן (שם יז יב) נתפרש דינו של זקן ממרא, ומקרא זה **מְלַמֵּד, שֶׁהַמָּקוֹם** שבו שרויים זקני הסנהדרין בשעת הוראתם הוא **הַגּוֹרֵם** לדין זקן ממרא, שאם הורו כשהיו במקומם שבלשכת הגזית, הממרה עליהם חייב מיתה, ואם לא היו במקומם בשעת ההוראה, פטור.

עתה מבאר רב יוסף כיצד ניתן לפשוט את הספק מדברי הברייתא. ותחילה הוא מברר את הדין הנאמר בברייתא שאם יצאו לחוץ והמרה עליהם אין לו דין זקן ממרא: **דְּנָפוּק כַּמָּה** – כמה מזקני הסנהדרין יצאו לחוץ, **אִילֵּימָא** – אם תאמר שרק **מִקְצָתָן**, אם כן מדוע צריך לומר 'שהמקום גורם', הרי אף בלא טעם זה אי אפשר לחייבו, **דְּדִילְמָא הָנָךְ דְּאִיכָּא נַמִּי קָיְימִי כְּוָתֵיהּ** – שהרי יתכן שאלו שנותרו בפנים סוברים כדעתו של הזקן. **אֶלָּא פְּשִׁיטָא דְּנַפּוּק כּוּלְּהוּ** – שיצאו כל זקני הסנהדרין לחוץ, ושם המרה הזקן על כולם. ועתה יש לברר, **לְמַאי** יצאו, **אִילֵּימָא לִדְבַר הָרְשׁוּת, מִי מָצוּ נָפְקִי** – האם רשאים הם לצאת, **וְהָכְתִיב** (שיר השירים ז ג) 'שָׁרְרֵךְ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמֶּזֶג', ודרשו חכמים (להלן לז.), שאין זקני הסנהדרין רשאים לצאת לדבר הרשות, אלא אם כן נותרו שם עשרים ושלשה זקנים, כמנין סנהדרין קטנה. **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שיצאו **לִדְבַר מִצְוָה, הֵיכִי דָּמֵי** – באיזו מצוה מדובר, **לָאו** – האם לא **לְמִדִּירַת עֶגְלָה** ערופה, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא, דְּאָמַר כּוּלֵּי סַנְהֶדְרֵי בָּעֵינַן** – שצריך לזה את כל זקני הסנהדרין, ואם כן יש לפשוט מכאן שרבי אליעזר בן יעקב נחלק על דברי המשנה בשני עניינים, האחד, שמוסיף מלך וכהן גדול, והשני, שסובר שצריך את כל שבעים ואחד זקני הסנהדרין.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, **לָא** – אין להעמיד שיצאו למדידת עגלה ערופה, אלא **כְּגוֹן שֶׁיָּצְאוּ** הסנהדרין **לְהוֹסִיף עַל** שטחה של **הָעִיר** ירושלים, **וְעַל הָעֲזָרוֹת** של המקדש, **כְּדְתַנֵּי** (לעיל ב.), **אֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד.**

הגמרא מביאה ברייתא שבה מפורש כדברי רב יוסף: **תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף, מְצָאָן** זקן ממרא לסנהדרין גדולה **אַבִּית פַּגִּי וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן**, וכיצד היה שיצאו כולם, **כְּגוֹן שֶׁיָּצְאוּ לִמְדִירַת עֶגְלָה וּלְהוֹסִיף עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת, יָכוֹל שֶׁתְּהֵא הַמְּרָאָתוֹ הַמְּרָאָה** ויתחייב מיתה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם', **מְלַמֵּד שֶׁהַמָּקוֹם** המיוחד לישיבת הסנהדרין, שהוא לשכת הגזית, הוא **הַגּוֹרֵם** חיוב מיתה לזקן הממרה על דבריהם, אך אם המרה עליהם שלא במקומם פטור. ומבואר שגם למדידת עגלה צריך את כל שבעים ואחד הזקנים, ובהכרח שזו היא שיטת רבי אליעזר בן יעקב, שנחלק על דברי המשנה בשני עניינים, הן לענין מלך וכהן גדול, והן לענין מספר הזקנים המשתתפים במדידת העגלה.

שנינו במשנה: שפדיון **נֶטַע רְבָעִי וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין בִּשְׁלֹשָׁה.**

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת מהו מעשר שני שאין דמיו ידועים: **תָּנוּ רַבָּנַן, אֵיזֶהוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין, הֲרֵי סתם פירות דמיהם ידועים בשוק, כגון פֵּירוֹת שֶׁהִרְקִיבוּ, וְיַיִן שֶׁהִקְרִים** [־החמיץ], **וּמְעוֹת שֶׁהֶחֱלִידוּ**, שבכל אופנים אלו שנתקלקל הדבר מכמות שהיה אין להם שער קצוב בשוק, ולפיכך צריך שלשה כדי לשום את ערכם עתה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין פדיון מעשר שני שאין דמיו ידועים: **תָּנוּ רַבָּנַן, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין פּוֹדִין אוֹתוֹ בִּשְׁלֹשָׁה לָקוּחוֹת**, כלומר, מותר לפדותו רק לאחר שיתברר מחירו על ידי שלשה סוחרים הבקיאים בשומא, **אֲבָל לֹא בִּשְׁלֹשָׁה** אנשים **שֶׁאֵין לָקוּחוֹת** – שאינם סוחרים בקיאים. ובשפודה על ידי שלשה סוחרים בקיאים, מותר **אֲפִילּוּ** אם **נָכְרִי** הוא **אֶחָד מֵהֶן, וְאֲפִילּוּ** אם **אֶחָד מֵהֶם** הוא **הַבְּעָלִים** של הפירות.

הגמרא מביאה ספק בענין זה של שומת הסוחרים: **בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, שְׁלֹשָׁה** לקוחות, **וּמַטִּילִין לְתוֹךְ כִּיס אֶחָד, מַהוּ.** דהיינו, אם שלושת הסוחרים הבקיאים בשומא הם שותפים יחדיו, האם גם בזה ניתן להכריע על פי שומתם, או שאינם נחשבים אלא כאחד, שמאחר והם עוסקים במסחר אחד דעותיהם שוות, ויש לשאול שני סוחרים נוספים לשומת הפירות.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייתא: **תָּא שְׁמַע, אִישׁ וּשְׁתֵּי נָשָׁיו פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין.** כלומר, אדם ושתי נשיו שהם סוחרים בקיאים, יכולים לשום פירות מעשר שני שאין דמיו ידועים. ומאחר שדרך העולם היא שהאשה שותפה במסחרה עם בעלה, ניתן להוכיח מדברי הברייתא ששלשה סוחרים השותפים יחדיו יכולים לשום פירות מעשר שני. דוחה הגמרא: **דִּילְמָא כְּגוֹן רַב פָּפָא וּבַת אַבָּא סוֹרָאָה** – יתכן שהברייתא עוסקת באיש ואשה כמו רב פפא ואשתו הנקראת 'בת אבא סוראה', שלא היו שותפים בסחורתם אלא היתה האשה עושה לעצמה, ובאופן כזה יכולים הם להצטרף לשומת מעשר שני, אך אם שותפים הם יתכן שאינם מצטרפים אלא כאדם אחד בלבד.

שנינו במשנה: פדיון **הַהֶקְדֵּשׁוֹת בִּשְׁלֹשָׁה.**

הגמרא מבארת שמשנתינו אינה כשיטת רבי אליעזר בן יעקב: **מַתְנִיתִין** הסוברת שפדיון הקדשות הוא בשלשה, **דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֲפִילּוּ צִינּוֹרָא** [־כלי קטן כעין מזלג, שטווים בו זהב] **שֶׁל הֶקְדֵּשׁ צְרִיכָה עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם לִפְדּוֹתָהּ.** ולשיטתו, כל דבר של הקדש אינו נפדה בפחות מעשרה בני אדם, אך לשיטת המשנה די בשלשה.

הגמרא מבררת את טעמו של התנא במשנתינו: **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָא**

המשך בעמוד 75

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָאוֹמֵר ׳עֲרֵךְ כְּלִי זֶה עָלַי׳ נוֹתֵן להקדש את דָּמָיו של הכלי, **מַאי טַעְמָא,** הרי לא נאמר דין ערכין בכלים, מאחר **וְאָדָם** יוֹדֵעַ שֶׁאֵין דין ׳עֲרֵךְ׳ **לִכְלִי,** שלא נאמרה פרשת ערכין אלא בבני אדם, והרי ׳אין אדם מוציא דבריו לבטלה׳, **וְלִפִיכָךְ** יש לומר **דְּגָמַר וְאָמַר לְשׁוּם דָּמִים** – שגמר בדעתו להתחייב להקדש את דמי הכלי, **וּמִשּׁוּם הָכִי נוֹתֵן** להקדש את **דָּמָיו,** וצריך שלשה בני אדם שיעריכו את שוויו של הכלי, כדי לידע כמה עליו לשלם להקדש.

מקשה הגמרא: **הַאי** – האם זו כוונת המשנה באומרה ׳**עֲרָכִין הַמִּטַּלְטְלִין**׳, הרי לפי פירוש זה ׳**עֲרָכִין שֶׁל מִטַּלְטְלִין**׳ **מִיבַּעְיָא לֵיהּ** – היה למשנה לומר ׳ערכין של מטלטלין בשלשה׳, דהיינו, שאם התחייב אדם ליתן להקדש את ערכם של מטלטליו צריך שלשה בני אדם לשומם, אבל מאחר שנקטה המשנה בלשון ׳ערכין המטלטלין׳, משמע שהערכין עצמם הם מיטלטלים.

מתרצת הגמרא: **תְּנִי** – אכן לפירוש זה יש לשנות במשנה ׳**עֲרָכִין שֶׁל מִטַּלְטְלִין**׳.

הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי המשנה ׳ערכין המטלטלין׳: **רַב חִסְדָּא אָמַר** בשם **אֲבִימִי,** שהמשנה עוסקת **בְּאָדָם הַמַּתְפִּים מִטַּלְטְלִין לָעֲרָכִין.** דהיינו, שמתחילה אמר ׳ערכי עלי׳, ונתחייב לשלם את דמיו כפי הסך הקצוב בתורה, כל אדם לפי מנין שנותיו, ונטל מטלטלין ואמר ׳הרי אלו לערכי׳, ומעתה חלה עליהם קדושת דמים מחמת שחייב להקדש את תשלום דמי ערכו, ולאחר מכן בא לפדותם מידי הגזברי, וצריך לזה שלשה בני אדם שישומו את שווי המטלטלין, כדי לידע כמה עליו ליתן בפדיונם.

מקשה הגמרא: **הַאי** – האם זו כוונת המשנה באומרה ׳**עֲרָכִין הַמִּטַּלְטְלִין**׳, הרי **מִטַּלְטְלִין שֶׁל עֲרָכִין מִיבַּעְיָא לֵיהּ** – היה למשנה לומר ׳מטלטלין של ערכין בשלשה׳, דהיינו, שאם התפיס אדם קדושת דמים במטלטליו לצורך תשלום דמי ערכו, יש לשום אותם בשלשה בני אדם, אבל מאחר ונקטה המשנה בלשון ׳ערכין המטלטלין׳ אין משמע לפרש כן.

מתרצת הגמרא: **תְּנִי** – אכן לפירוש זה יש לשנות במשנה ׳**מִטַּלְטְלִין שֶׁל עֲרָכִין**׳.

הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי המשנה ׳ערכין המטלטלין׳: **רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר,** שהמשנה עוסקת **בְּאָדָם הָאוֹמֵר** ׳**עֲרָכִי עָלַי**׳, ונתחייב ליתן את דמיו כפי הסך הקצוב בתורה לכל אדם כפי מנין שנותיו, אך הוא לא פרע את חובו להקדש, ולפיכך **בָּא הַכֹּהֵן לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ** נכסים בשווי הדמים, וצריך לשום נכסים אלו כדי לידע אם שווים הם כפי דמי החוב, ועל כך אומרת המשנה שאם בא הכהן לגבות ממנו **מִטַּלְטְלִין,** אזי שמים אותם **בִּשְׁלֹשָׁה** בני אדם, אך אם בא לגבות ממנו **קַרְקָעוֹת,** צריך לשום אותם **בַּעֲשָׂרָה** בני אדם.

ונמצא לפי פירוש זה שביאור דברי המשנה כך הוא, ׳ערכין׳, דהיינו אדם שנתחייב דמי ערכו, ׳המטלטלין בשלשה׳, אם גובים הימנו מטלטלין צריך לשום על ידי שלשה בני אדם, ׳והקרקעות תשעה וכהן׳, ואם באים ליטול הימנו קרקע, יש לשום אותה על ידי עשרה בני אדם.

הגמרא מקשה על פירושו של רבי אבהו: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא, בִּשְׁלֹשָׁה לְאַפּוֹקֵי מֵהֶקְדֵּשׁ בְּעֵינַן שְׁלֹשָׁה** – לפי שני התירוצים הראשונים, הסוברים שהמשנה עוסקת באופן שחפץ הבעלים עתה להוציא את נכסיו מרשות ההקדש, מבואר הדבר מדוע צריך לזה שומא של שלשה בני אדם, שמאחר וכבר חל ההקדש על הנכסים אי אפשר לפדותם בלא שומא, **אֶלָּא לְעִיּוּלֵי לְהֶקְדֵּשׁ שְׁלֹשָׁה לָמָּה לִי** – אך לדעת רבי אבהו הסובר שהמשנה עוסקת באופן שמכניסים עתה את נכסיו לרשות ההקדש, אם כן מדוע צריך לזה שומא של שלשה בני אדם.

אָמַר לֵיהּ רבינא לרב אחא מדיפתי: **סְבָרָא הוּא, מַה לִי עִיּוּלֵי מַה לִי אַפּוֹקֵי** – מה חילוק יש בין הכנסה לרשות הקדש להוצאה מרשותו, **אַפּוֹקֵי מַאי טַעְמָא** – הרי מה הוא הטעם שבהוצאה מרשות הקדש צריך שומת שלשה בני אדם, משום שיש לחשוש **דִּילְמָא טָעֵי** – שמא יטעה הפודה ויעריך את הנכסים בפחות משווים, ונמצא ההקדש נפסד, ואם כן מטעם זה צריך שומא גם בהכנסה לרשות הקדש, **דְּעִיּוּלֵי נַמִּי דִּילְמָא טָעֵי** – שהרי אף כשמכניס לרשות הקדש נכסים תמורת חוב ממון יש לחוש שמא יעריך את הנכסים ביותר משווים, ונמצא ההקדש נפסד, ולפיכך בין בזה ובין בזה צריך שומא של שלשה בני אדם.

שנינו במשנה: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כּוּ׳** אחד מהם כהן. **אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה הַיְינוּ דִּכְתִיב כֹּהֵן** – לדברי רבי יהודה מבואר מדוע נקט הכתוב תיבת ׳כהן׳ לגבי האנשים המעריכים את שווים של הנכסים, מאחר שצריך שאחד משלשת המעריכים יהיה כהן, **אֶלָּא לְרַבָּנַן** הסוברים שניתן להעריך על ידי שלשה ישראלים, אם כן, **כֹּהֵן לָמָּה לִהוּ** – מדוע נקט הכתוב ׳כהן׳. **קַשְׁיָא** – אכן קשה הדבר.

שנינו במשנה: **הַקַּרְקָעוֹת תִּשְׁעָה וְכֹהֵן.**

מבררת הגמרא: **מְנָהֳנֵי מִילֵּי** – מנין לומדים דין זה, ששומת קרקעות נעשית על ידי תשעה ישראלים וכהן אחד. **אָמַר שְׁמוּאֵל, עֲשָׂרָה כֹּהֲנִים כְּתוּבִין בַּפָּרָשָׁה** – בפרשת פדיון הקדשות נאמרה תיבת ׳כהן׳ עשר פעמים, **חַד לְגוּפֵיהּ** – פעם אחת נצרכת תיבה זו לגופה, ללמד על כך שהשומא נעשית על ידי כהן, **הָנָךְ** – כל תשע הפעמים הנוספות, **הָוֵי מִיעוּט אַחַר מִיעוּט,** שהרי כבר נתמעט בתחילה שהשומא נעשית על ידי כהן ולא על ידי ישראל, ונמצא שכל פעם שנכתבה שוב תיבת ׳כהן׳ יש בה מיעוט נוסף, **וְכלל הוא** בידינו **שאֵין מִיעוּט בא לאַחַר מִיעוּט אֶלָּא** כדי **לְרַבּוֹת,** דהיינו, שלאחר שנתמעט בתחילה שהשומא נעשית רק על ידי כהן, באים המיעוטים הנוספים לרבות שהשומא נעשית על ידי ישראל, נמצא **דְּהשומא** נעשית **אֲפִילּוּ** על ידי **תִּשְׁעָה יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד כֹּהֵן,** מאחר שיש מיעוט אחד ותשעה ריבויים.

הגמרא מקשה על פירוש זה: **מַתְקִיף לָהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן,** מדוע סובר שמואל שיש כאן מיעוט אחד ותשעה ריבויים, ולפיכך די בשומא של כהן אחד עם תשעה ישראלים, **אֵימָא** – הרי יש לומר, שצריך לשום על ידי **חֲמִשָּׁה כֹּהֲנִים וַחֲמִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִים,** שהרי תיבת ׳כהן׳ הראשונה באה למעט שרק כהן שם ולא ישראל, ותיבת ׳כהן׳ השניה היא ׳מיעוט אחר מיעוט׳, ונמצא שבאה לרבות שאף ישראל יכול לשום, אמנם תיבת ׳כהן׳ השלישית אינה ׳מיעוט אחר מיעוט׳, שהרי התיבה השניה לא באה למעט אלא לרבות ישראל, ולפיכך צריך עתה את התיבה השלישית כדי למעט שרק כהן ישום ולא ישראל, ורק התיבה הרביעית באה שוב לרבות ישראל, משום ׳אין מיעוט אחר מיעוט׳, וכן הלאה. נמצא, שחמש תיבות באות למעט וחמש לרבות, ולפיכך יש להצריך שישומו חמשה כהנים וחמשה ישראלים, ולא כהן אחד עם תשעה ישראלים. **קַשְׁיָא** – אכן קשה הדבר.

שנינו במשנה: **וְאָדָם כַּיּוֹצֵא בָהֶן,** דהיינו, שדין שומת אדם כדין שומת הקרקעות, וצריך לזה תשעה ישראלים וכהן.

מקשה הגמרא: **אָדָם מִי קָדוֹשׁ** – האם ניתן להקדיש אדם, שהוצרכה המשנה לומר שצריך עשרה בני אדם לשום את דמי פדיונו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ,** המשנה עוסקת **בְּאָדָם הָאוֹמֵר** ׳**דָּמַי עָלַי**׳, ונתחייב בכך ליתן להקדש דמים כפי שוויו. **דְּתַנְיָא, הָאוֹמֵר** ׳**דָּמַי עָלַי**׳ **שָׁמִין אוֹתוֹ כְּאִילוּ הִיהּ עֶבֶד הַנִּמְכָּר בַּשּׁוּק,** ונותן את שווי הדמים להקדש, ומאחר **וְעֶבֶד אִתְּקַשׁ** [־הוקש] **לְקַרְקָעוֹת,** לפיכך יש להצריך עשרה בני אדם שישומו אותו, כפי שמצינו לגבי שומת הקרקעות.

הגמרא מביאה ספק בענין שומא של שיער אדם: **בָּעֵי רַבִּי אָבִין,** אם

המשך בעמוד 215

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו. כמו שהוא שוה דיודע הוא שאין לומר לשון ערך לכלי ואין ערכו קצוב וגמר ואמר לשם דמים דאין אדם מוציא דבריו לבטלה: **ערכין המטלטלין.** משמע שהערכין מיטלטלין: **במתפים מטלטלין לערכו.** שאומר ערכי עלי ונתחייב ערך הקצוב לפי שניו והיה לו מטלטלין ואמר הרי אלו לערכי וחלה עליהן קדושה ובא לפדותן צריך ג' להוציאן מיד הקדש: **ר' אבהו אומר באומר ערכי עלי.** ואינו פורע ובא כהן למשכנו ומצא לו מטלטלין והכי קאמר הערכין דהיינו ערך אדם ובא ליתן מטלטלין נגבין בשלשה שמאין: **בשלמא לאפוקי מהקדש.** כגון דרב גידל ורב חסדא הוא דבעי שלשה דכיון דחל עליו הקדש לא ניפוק עד שיפדנו בשויו: **אלא לעיולי.** כגון דר' אבהו: **עיולי נמי דילמא טעו.** ויקחנו להקדש ביותר משויו: **חד לגופיה.** דניבעי כהן: **מיעוט אחר מיעוט.** דכולהו ממעטי ישראל דמשמע כהן ולא ישראל: **ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראל.** בעינן דקמא לגופיה ושני לו הוי מיעוט אחר מיעוט ושלישי הדר איצטריך לגופיה דניהוי כהן דכיון דאיתרבי ליה ממיעוט אחר מיעוט דאפילו ישראל כי הדר כתב כהן דוקא כתביה דלאו מיעוט אחר מיעוט הוא דהא שני לאו מיעוט הוא אלא ריבוי וכן כולם חד דווקא וחד הוי מיעוט אחר מיעוט: **ואדם כיוצא בהן.** בקרקעות דבעי נמי תשע וכהן לשומו: **ועבד איתקש לקרקעות.** והתנחלתם אותם (ויקרא כה): **שער העומד ליגזוז.** והקדישו ובא לפדותו בשויו שעושין משער אדם נפה וקילקלי וחבק: **כגזוז דמי.** והוו להו מטלטלין ובשלשה: **אין מועלין בו.** דעבד הרי הוא בקרקע ואין מעילה בקרקע ובמסכת מעילה (דף יח:) גמר חטא חטא מתרומה בפרק הנהנה: **מועלים בשערו.** דשערו לאו כגופו והוה ליה כשאר מטלטלין: **העומד ליגזוז.** שכבר שילח פרע וראוי להסתפר: **ש"מ.** פלוגתא דתנאי הוא לתנא קמא דאמר ליתן בהו מעילה סבר כמחובר דמי ולענין פדייה נמי בעי עשרה ולרבן שמעון בגזוז דמיא: **דברים שהן בקרקע.** מחוברין לקרקע: **ואינן בקרקע.** אלא כמטלטלין: **ר"מ מחייב.** לישבע על השאר שהודה מקצת הטענה אע"ג דאין נשבעין על הקרקעות כדילפינן בשבועת הדיינים (שבועות דף מב.) הכא כיון דאין צריכין לקרקע דעומדות ליבצר הן כדמוקי ר' יוסי בר חנינא לפלוגתיה כבצורו' דמיין ונשבעין: **לא.** התם בענבים כל כמה דשבקת להו מיכחש כחשי אבל שערו אשבוחי משבח הלכך אפי' ר' מאיר בשער ברבנן סבירא ליה: **קא פסיק ותני.** מתני' רובע סתמא בכ"ג: **לא שנא.** שור שרבע אדם זכר ולא שנא שור שרבע אשה נקבה דנפקא לן תרוייהו מקראי בפרק ארבע מיתות (לקמן נד:) שהן בסקילה ותנא דמתני' מרבי להו לכ"ג: **בשלמא רובע נקבה.** כתיב ביה כ"ג דכתיב והרגת את האשה ואת הבהמה איתקש בהמה לאשה ודיני נפשות נפקינן לקמן בעשרים ושלשה: **אלא רובע זכר.** מנלן דבעי כ"ג: **דכתיב כל שוכב וגו'.** ומהאי נפקא לן בארבע מיתות לרובע זכר: **דאם אינו ענין.** לאדם הבא על הבהמה דהא קרא אחרינא כתיב (ויקרא כ) איש אשר יתן שכבתו וגו': **תניהו ענין לנשכב.** למביא בהמה עליו ומדאפקיה בלשון שוכב לידון כשוכב מה בא בא על הבהמה הוא והיא בכ"ג כדילפינן מואת הבהמה תהרוגו (שם) דאיתקש בהמה לאדם אף מביא בהמה עליו שניהם בכ"ג:

אימא

תוספות

האומר ערך כלי עלי נותן דמיו. בפ"ק דערכין (דף ה.) מוקי לה כר' מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ותימה דבפרק השולח (גיטין דף לח: ושם) אמר רב המקדיש עבדו יצא לחירות מאי טעמא גופיה לא קדיש בו' משמע התם דהיינו דלא כר"מ דלדידי' קדוש לדמיו ונראה דההיא דערכין אליבא דר' מאיר קאמר רב וליה לא סבירא ליה וכן משמע התם (ערכין דף ה.) דפריך לר"מ פשיטא ואי אתא למימר דסבר כר' מאיר מאי פריך פשיטא אלא משמע דלא סבר כרבי מאיר אלא קאמר דלר"מ נותן דמיו א"נ איכא ב' לישני דרב בגיטין (דף לח:) חד במקדיש וחד במפקיר:

אדם מי קדוש. וא"ת ולוקמא בעבד דקדוש כדאמרינן בסמוך דמועלין בשערו ואמר בהשולח (שם) המקדיש נכסיו והיו בהם עבדים אין הגזברים רשאין להוציאם לחירות וי"ל דאדם לא משמע ליה דקאי אעבד אי נמי הכא פריך אליבא דרב דאמר (שם) המקדיש עבדו יצא לחירות:

שער העומד ליגזוז. אף על גב דמעילה ילפינן מתרומה ולענין תרומה לא אמרינן כל העומד לקצור בקצור דמי דלענין האי לא ילפינן מתרומה דתמעול מעל ריבה כדדרשינן במעילה (דף יח:) לגבי כמה דברים:

אין מועלין. כאן משמע דאין מעילה במחובר ובהדיא אמרי' הכי במסכת מעילה (דף יד:) וקשה לפי' רשב"ם דבפ' המובר את הספינה (ב"ב דף עט. ושם) גבי מקדיש דקתני מועלין בבור ופי' בגון שהצניע חפצים בבור ולא יתכן דהיינו מחובר אלא שעקר חוליא מן הבור ונדנה ממנה: **בענבים** העומדים ליבצר. תימה דבפרק נערה (כתובות דף נא: ושם) פריך גבי זיל הב ליה מתמרי דעל בודיא סוף סוף כל העומד לגזוז כגזוז דמי דצריכי לדיקלא קאמינא ומאי פריך והא רבנן דדהכא לית להו הך סברא וי"ל דגבי בעל חוב מודה דלא גבי מדבר העומד לגזוז דלא סמכא דעתיה ועוד פר"ח דהתם פריך משום דבפרק הכונס (ב"ק דף נט:) פסיק רב כרבי שמעון דאמר אבלה פירות גמורים משלמת פירות גמורים ואין שמין אותן אגב שדה משמע דכבצורות דמיין:

אם אינו ענין לשוכב כו'. ומהכא נמי בפ' ד' מיתות (לקמן דף נד:) ילפינן אזהרה לנשכב מה שוכב ענש והזהיר כו' ותימה ר' אבהו דפליג עלה התם כ"ג מנא לן וכן רבי שמעון דדרש מיניה התם (ד' ס.) דבני נח מוזהרים על כישוף מדאיתקש לשוכב עם בהמה וכן לבן עזאי דגמר מיניה דמכשף בסקילה בההוא פירקא (דף סז:) וי"ל דאי משום הקיש הל"ל קרא דאיש כי יתן את שכבתו בבהמה גבי מכשפה הלכך קרא דכל שוכב מיותר לנשכב כדדרשינן:

אימא

1 **האומר** ערך כלי זה עלי נותן דמיו. כמו שהוא שוה דיודע הוא שאין לומר לשון
2 ערך לכלי ואין ערכו קצוב וגמר ואמר לשם דמים דאין אדם מוציא דבריו לבטלה:
3 **ערכין המטלטלין.** משמע שהערכין מיטלטלין: **במתפים מטלטלין לערכו.** שאומר
4 ערכי עלי ונתחייב ערך הקצוב לפי שניו והיה לו מטלטלין ואמר הרי אלו לערכי
5 וחלה עליהן קדושה ובא לפדותן צריך ג'
6 להוציאן מיד הקדש: **ר' אבהו אומר באומר**
7 **ערכי עלי.** ואינו פורע ובא כהן למשכנו
8 ומצא לו מטלטלין והכי קאמר הערכין
9 דהיינו ערך אדם ובא ליתן מטלטלין נגבין
10 בשלשה שמאין: **בשלמא לאפוקי מהקדש.**
11 כגון דרב גידל ורב חסדא הוא דבעי שלשה
12 דכיון דחל עליו הקדש לא ניפוק עד שיפדנו
13 בשויו: **אלא לעיולי.** כגון דר' אבהו: **עיולי**
14 **נמי דילמא טעו.** ויקחנו להקדש ביותר
15 משויו: **חד לגופיה.** דניבעי כהן: **מיעוט אחר**
16 **מיעוט.** דכולהו ממעטי ישראל דמשמע כהן
17 ולא ישראל: **ואימא חמשה כהנים וחמשה**
18 **ישראל.** בעינן דקמא לגופיה ושני לו הוי
19 מיעוט אחר מיעוט ושלישי הדר איצטריך
20 לגופיה דניהוי כהן דכיון דאיתרבי ליה
21 ממיעוט אחר מיעוט דאפילו ישראל כי הדר
22 כתב כהן דוקא כתביה דלאו מיעוט אחר
23 מיעוט הוא דהא שני לאו מיעוט הוא אלא
24 ריבוי וכן כולם חד דווקא וחד הוי מיעוט
25 אחר מיעוט: **ואדם כיוצא בהן.** בקרקעות
26 דבעי נמי תשע וכהן לשומו: **ועבד איתקש**
27 **לקרקעות.** והתנחלתם אותם (ויקרא כה):
28 **שער העומד ליגזוז.** והקדישו ובא לפדותו
29 בשויו שעושין משער אדם נפה וקילקלי
30 וחבק: **כגזוז דמי.** והוו להו מטלטלין
31 ובשלשה: **אין מועלין בו.** דעבד הרי הוא
32 בקרקע ואין מעילה בקרקע ובמסכת מעילה
33 (דף יח:) גמר חטא חטא מתרומה בפרק
34 הנהנה: **מועלים בשערו.** דשערו לאו כגופו
35 והוה ליה כשאר מטלטלין: **העומד ליגזוז.**
36 שכבר שילח פרע וראוי להסתפר: **ש"מ.**
37 פלוגתא דתנאי הוא לתנא קמא דאמר ליתן
38 בהו מעילה סבר כמחובר דמי ולענין פדייה
39 נמי בעי עשרה ולרבן שמעון בגזוז דמיא:
40 **דברים שהן בקרקע.** מחוברין לקרקע: **ואינן**
41 **בקרקע.** אלא כמטלטלין: **ר"מ מחייב.**
42 לישבע על השאר שהודה מקצת הטענה
43 אע"ג דאין נשבעין על הקרקעות כדילפינן
44 בשבועת הדיינים (שבועות דף מב.) הכא
45 כיון דאין צריכין לקרקע דעומדות ליבצר הן
46 כדמוקי ר' יוסי בר חנינא לפלוגתיה כבצורו'
47 דמיין ונשבעין: **לא.** התם בענבים כל כמה
48 דשבקת להו מיכחש כחשי אבל שערו
49 אשבוחי משבח הלכך אפי' ר' מאיר בשער
50 ברבנן סבירא ליה: **קא פסיק ותני.** מתני'
51 רובע סתמא בכ"ג: **לא שנא.** שור שרבע אדם
52 זכר ולא שנא שור שרבע אשה נקבה דנפקא
53 לן תרוייהו מקראי בפרק ארבע מיתות
54 (לקמן נד:) שהן בסקילה ותנא דמתני' מרבי
55 להו לכ"ג: **בשלמא רובע נקבה.** כתיב ביה
56 כ"ג דכתיב והרגת את האשה ואת הבהמה
57 איתקש בהמה לאשה ודיני נפשות נפקינן
58 לקמן בעשרים ושלשה: **אלא רובע זכר.**
59 מנלן דבעי כ"ג: **דכתיב כל שוכב וגו'.** ומהאי
60 נפקא לן בארבע מיתות לרובע זכר: **דאם**
61 **אינו ענין.** לאדם הבא על הבהמה דהא קרא
62 אחרינא כתיב (ויקרא כ) איש אשר יתן
63 שכבתו וגו': **תניהו ענין לנשכב.** למביא בהמה עליו ומדאפקיה בלשון שוכב לידון כשוכב מה בא בא על הבהמה הוא והיא בכ"ג כדילפינן מואת הבהמה תהרוגו (שם)
64 דאיתקש בהמה לאדם אף מביא בהמה עליו שניהם בכ"ג:

אימא

1 **האומר** ערך כלי עלי נותן דמיו. בפ"ק דערכין (דף ה.) מוקי לה כר' מאיר דאמר אין
2 אדם מוציא דבריו לבטלה ותימה דבפרק השולח (גיטין דף לח: ושם) אמר
3 רב המקדיש עבדו יצא לחירות מאי טעמא גופיה לא קדיש בו' משמע התם דהיינו דלא
4 כר"מ דלדידי' קדוש לדמיו ונראה דההיא דערכין אליבא דר' מאיר קאמר רב וליה לא
5 סבירא ליה וכן משמע התם (ערכין דף ה.)
6 דפריך לר"מ פשיטא ואי אתא למימר דסבר כר'
7 מאיר מאי פריך פשיטא אלא משמע דלא סבר
8 כרבי מאיר אלא קאמר דלר"מ נותן דמיו א"נ
9 איכא ב' לישני דרב בגיטין (דף לח:) חד במקדיש
10 וחד במפקיר:
11 **אדם** מי קדוש. וא"ת ולוקמא בעבד דקדוש
12 כדאמרינן בסמוך דמועלין בשערו
13 ואמר בהשולח (שם) המקדיש נכסיו והיו בהם
14 עבדים אין הגזברים רשאין להוציאם לחירות
15 וי"ל דאדם לא משמע ליה דקאי אעבד אי נמי
16 הכא פריך אליבא דרב דאמר (שם) המקדיש
17 עבדו יצא לחירות:
18 **שער** העומד ליגזוז. אף על גב דמעילה ילפינן
19 מתרומה ולענין תרומה לא אמרינן כל
20 העומד לקצור בקצור דמי דלענין האי לא
21 ילפינן מתרומה דתמעול מעל ריבה כדדרשינן
22 במעילה (דף יח:) לגבי כמה דברים:
23 **אין** מועלין. כאן משמע דאין מעילה במחובר
24 ובהדיא אמרי' הכי במסכת מעילה (דף
25 יד:) וקשה לפי' רשב"ם דבפ' המובר את הספינה
26 (ב"ב דף עט. ושם) גבי מקדיש דקתני מועלין
27 בבור ופי' בגון שהצניע חפצים בבור ולא יתכן
28 דהיינו מחובר אלא שעקר חוליא מן הבור ונדנה
29 ממנה: **בענבים** העומדים ליבצר. תימה
30 דבפרק נערה (כתובות דף נא: ושם) פריך גבי זיל
31 הב ליה מתמרי דעל בודיא סוף סוף כל העומד
32 לגזוז כגזוז דמי דצריכי לדיקלא קאמינא ומאי
33 פריך והא רבנן דדהכא לית להו הך סברא וי"ל
34 דגבי בעל חוב מודה דלא גבי מדבר העומד
35 לגזוז דלא סמכא דעתיה ועוד פר"ח דהתם פריך
36 משום דבפרק הכונס (ב"ק דף נט:) פסיק רב כרבי
37 שמעון דאמר אבלה פירות גמורים משלמת
38 פירות גמורים ואין שמין אותן אגב שדה משמע
39 דכבצורות דמיין:
40 **אם** אינו ענין לשוכב כו'. ומהכא נמי בפ' ד'
41 מיתות (לקמן דף נד:) ילפינן אזהרה
42 לנשכב מה שוכב ענש והזהיר כו' ותימה ר'
43 אבהו דפליג עלה התם כ"ג מנא לן וכן רבי
44 שמעון דדרש מיניה התם (ד' ס.) דבני נח
45 מוזהרים על כישוף מדאיתקש לשוכב עם
46 בהמה וכן לבן עזאי דגמר מיניה דמכשף
47 בסקילה בההוא פירקא (דף סז:) וי"ל דאי משום
48 הקיש הל"ל קרא דאיש כי יתן את שכבתו
49 בבהמה גבי מכשפה הלכך קרא דכל שוכב
50 מיותר לנשכב כדדרשינן:

אימא

1 הָאוֹמֵר ׳עֲרֶךְ כְּלִי זֶה עָלַי׳, נוֹתֵן דָּמָיו. מַאי טַעְמָא,
2 אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין ׳עֲרֶךְ׳ לְכֵלִי, וְגָמַר וְאָמַר לְשׁוּם דָּמִים,
3 מִשּׁוּם הָכִי נוֹתֵן דָּמָיו. הָאי ׳עֲרָכִין הַמִּטַּלְטְלִין׳, ׳עֲרָכִין
4 שֶׁל מִטַּלְטְלִין׳ מִיבַּעְיָא לֵיהּ, תְּנִי, ׳עֲרָכִין שֶׁל מִטַּלְטְלִין׳.
5 רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי, בְּמִתְפִּים מִטַּלְטְלִין לְעֲרָכִין. הָאי
6 ׳עֲרָכִין הַמִּטַּלְטְלִין׳, מִטַּלְטְלִין שֶׁל עֲרָכִין מִיבַּעְיָא לֵיהּ.
7 תְּנִי, ׳מִטַּלְטְלִין שֶׁל עֲרָכִין׳. רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר, בְּאוֹמֵר
8 ׳עֲרָכִי עָלַי׳, בָּא כֹּהֵן לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ מִטַּלְטְלִין, בְּשִׁלְשָׁה.
9 קַרְקָעוֹת, בַּעֲשָׂרָה. אָמַר לֵיהּ רַב אֲחָא מְדִיפְתִּי לְרָבִינָא,
10 בְּשִׁלְמָא לְאַפּוֹקֵי מֵהֶקְדֵּשׁ, בָּעֵינַן שְׁלֹשָׁה. אֶלָּא לְעִיּוֹלֵי
11 לְהֶקְדֵּשׁ, שְׁלֹשָׁה לָמָּה לִי. אָמַר לֵיהּ, סְבָרָא הוּא, מַה
12 לִי עִיּוֹלֵי, מַה לִי אַפּוֹקֵי. אַפּוֹקֵי מַאי טַעְמָא, דִּילְמָא
13 טָעֵי. עִיּוֹלֵי נַמִּי, דִּילְמָא טָעֵי: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כּוּ׳:
14 אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵּי, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה,
15 הַיְינוּ דִּכְתִיב כֹּהֵן. אֶלָּא לְרַבָּנַן, כֹּהֵן לָמָּה לְהוּ. קַשְׁיָא:
16 הַקַּרְקָעוֹת תִּשְׁעָה וְכֹהֵן: מְנָהֲנֵי מִילֵּי, אָמַר שְׁמוּאֵל,
17 עֲשָׂרָה כֹּהֲנִים כְּתוּבִין בַּפָּרָשָׁה, חַד לְגוּפֵיהּ, הָנָךְ הֲוֵי
18 מִיעוּט אַחַר מִיעוּט, וְאֵין מִיעוּט אַחַר מִיעוּט אֶלָּא
19 לְרַבּוֹת, דְּאֲפִילּוּ תִּשְׁעָה יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד כֹּהֵן. מַתְקִיף
20 לָהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן, אֵימָא חֲמִשָּׁה כֹּהֲנִים
21 וַחֲמִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִים, קַשְׁיָא: וְאָדָם כֵּיוֹצֵא בָהֶן: אָדָם, מִי
22 קָדוֹשׁ? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, בְּאוֹמֵר ׳דְּמֵי עָלַי׳, דְּתַנְיָא,
23 הָאוֹמֵר ׳דְּמֵי עָלַי׳ שָׁמִין אוֹתוֹ כְּעֶבֶד הַנִּמְכָּר בַּשּׁוּק,
24 וְעֶבֶד אִתְּקַשׁ לְקַרְקָעוֹת. בָּעֵי רַבִּי אַבָּא, שֵׁעָר הָעוֹמֵד
25 לִיגְזוֹז, בְּכַמָּה. בְּגִזּוּז דְּמֵי, וּבְשִׁלְשָׁה. אוֹ כְּמִחוּבָּר דְּמֵי,
26 וּבַעֲשָׂרָה. תָּא שְׁמַע הַמִּקְדִּישׁ אֶת עַבְדּוֹ, אֵין מוֹעֲלִין
27 בּוֹ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, מוֹעֲלִין בִּשְׂעָרוֹ.
28 וְקָיְימָא לָן, דְּבִשְׂעָרוֹ הָעוֹמֵד לִיגְזוֹז פְּלִיגִי, שְׁמַע מִינַּהּ.
29 גְּיָמָא, הָנֵי תַּנָּאֵי כְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנֵּן רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, יֵשׁ
30 דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּקַרְקַע וְאֵינָן כְּקַרְקַע, וְאֵין חֲכָמִים מוֹדִים
31 לוֹ. כֵּיצַד, עֶשֶׂר גְּפָנִים טְעוּנוֹת מְסָרְתִּי לְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר,
32 אֵינָן אֶלָּא חָמֵשׁ, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,
33 כָּל הַמְחוּבָּר לַקַּרְקַע הֲרֵי הוּא כַּקַּרְקַע. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי
34 בַּר חֲנִינָא, בַּעֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לִיבָּצֵר עָסְקִינַן. מַר סָבַר,
35 כְּבִצּוּרוֹת דְּמְיָין. וּמַר סָבַר, לָאו כְּבִצּוּרוֹת דְּמְיָין. לֹא,
36 אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי מֵאִיר, עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר
37 הָתָם, כָּל כַּמָּה דְּשָׁבְקָה לְהוּ, מִיכְחַשׁ כָּחֲשִׁי. אֲבָל
38 שְׂעָרוֹ, כָּל כַּמָּה דְּשִׁבְקָה לְהוּ אַשְׁבּוּחֵי מַשְׁבַּח: דִּינֵי נְפָשׁוֹת כּוּ׳: קָא פְּסִיק וְתָנֵי, לֹא שְׁנָא רוֹבֵעַ
39 זָכָר וְלֹא שְׁנָא רוֹבֵעַ נְקֵבָה. בִּשְׁלָמָא רוֹבֵעַ נְקֵבָה, דִּכְתִיב ׳וְהָרַגְתָּ אֵת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה׳,
40 אֶלָּא רוֹבֵעַ זָכָר, מְנָא לָן, דִּכְתִיב ׳כָּל שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת׳, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְשׁוֹכֵב,
41 תְּנֵיהוּ עִנְיָן לְנִשְׁכָּב. וְאַפְּקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן שׁוֹכֵב, לְאַקּוּשֵׁי נִשְׁכָּב לְשׁוֹכֵב. מַה שׁוֹכֵב, הוּא
42 וּבְהֶמְתּוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. אַף נִשְׁכָּב, הוּא וּבְהֶמְתּוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: שׁוֹר הַנִּסְקָל בְּעֶשְׂרִים
43 וּשְׁלֹשָׁה: שֶׁנֶּאֱמַר ׳הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת׳, כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר: אָמַר לֵיהּ
44 אַבַּיֵּי לְרָבָא, מִמַּאי דְּהַאי ׳וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת׳, לְכְמִיתַת בְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר, הוּא דַּאֲתָא.

אימא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אימא לקטלא הוא דאתא. תימה דמשמע דאי לקטלא אתא תו לא דרשינן מיניה כמיתת בעלים כך מיתת השור ותימה הא גבי רובע דדריש לעיל מדאיתקיש וכ"ת משום דחדא מיתה כתיב אתרווייהו דכתיב והרגת את האשה ואת הבהמה הא גבי שוכב דרשינן מדאיתקיש אע"ג דכתיב מיתה בכל חד באפי נפשיה ואיש כי יתן שכבתו בבהמה מות יומת וגו' וי"ל דהתם בהמה כתיב בתריה לאקשויי בהמה לאיש אבל הכא כתיב שור ברישא והדר בעלים לאקשויי בעלים לשור ולא שור לבעלים אי לאו משום דמייתר דלא איצטריך לגופיה וא"ת והא אכתי איצטריך יומת למיתה בידי שמים כדדרשינן באלו נערות (כתובות לז: ושם) לפי שמצינו מומתין בידי שמים נותנין ממון ומתכפר להם שנאמר ואם כופר יושת עליו וי"ל דאי למיתה בידי שמים לחוד אתא הל"ל יומת אבל יומת משמע בב"ד לכך מוקמי ליה למיתה ממש או לבמיתת בעלים כך מיתת השור ומ"מ כי מוקמינן ליה לבמיתת בעלים כו' דרשינן נמי מיתה בידי שמים דאין מקרא יוצא מידי פשוטו דמשמע דבעלים חייבין מיתה ועי"ל דה"פ ואימא לקטלא נמי הוא דאתא ולא למעוטי דרשה דבמיתת בעלים כך מיתת השור קא אתי דקדרשינן ליה נמי מדאיתקיש: **שור** סיני בבמה. איש סיני לא קמיבעיא ליה כדמוכח בסמוך דדריש אם בהמה אם איש מה איש בב"ג משמע דאיש פשיטא ליה אע"ג דאכתי לא מכתב קרא דושפטו העדה והצילו העדה (במדבר לה) מ"מ כיון דתקון יתרו סנהדראות סתמא דמילתא סנהדרי קטנה נמי לדיני נפשות תקון וא"ת ומאי קמיבעיא ליה משור סיני דמ"נ מינה מאי דהוה הוה וכן קשה בפ"ב דמסכת ע"ז (דף לד.) במה שימש משה כל ז' ימי המילואים ושמא מיבעי ליה למיסבר קראי כדאשכחן פ"ק דיומא (ד' ה. ושם) גבי כיצד הלבישן: **מי** גמרי' שעה מדורות או לא. תימה הא אפילו דורות מדורות לא ילפינן לעיל דמיבעי לן קרא לרובע ונרבע ושור הנסקל וי"ל דהכא אית לן למילף טפי משום דכל דיני סקילה ילפינן לקמן מסיני בפרק נגמר הדין (דף מה.) מניין שבדחייה הוא ת"ל ירה מניין שבסקילה ת"ל סקול:

והברדלם פ"ה פוטיי"ש ולא משמע כן דאותו אינו עז כל כך וכאן משמע שהוא עז ביותר ודרכו להמית את האדם וכן בפרק אלו מציאות (ב"מ דף כד.) אמרי' המציל מן הארי ומן הדוב כו' ובפ"ק דב"ק (טו: ושם) תנן הרי אלו מועדים ואפשר שהוא מין נחש דהא מפרש התם בגמ' (טז: ושם) דברדלס היינו אפא וצבוע זהו אפא וצבוע זהו אפעה שהרי גיא הצבועים מתרגמינן מישר אפעיא (שמואל א יג) וכתיב אפעה ושרף מעופף (ישעיה ל) ומיהו יש עדיין ברדלס אחר דהא בפ"ק דבכורות (דף ח.) חשיב אפעה לע' שנה ברדלס לג' שנים ואע"ג דחשיב לה התם בהדי זאב וארי ע"כ לאו היינו הוא דהכא ודב"ק דהא מפרש התם דהיינו אפא דהוא אפעה ויתכן דדהוה דבכורות הוא פוטיי"ש שפ"ה בכאן וכן דהיא דפ"ק דפסחים (דף ט.) אם חולדה וברדלס מצויין שם משמע שהיא חיה קטנה כעין חולדה:

ור' יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו. אדר"א דמתני' קאי דקסבר (אית) להם תרבות ואין להם בעלים ותימה דבפ"ק דב"ק (דף טו:) תנן ר"א אומר בזומן שהם בני תרבות אינן מועדים ואומר ר"ת דהתם גרס ר' אלעזר שמזכירו אחר ר"מ התם בגמרא והכא ר' אליעזר שהוא קודם ר"ע ומיהו אכתי קשה דהתם תנן והנחש מועד לעולם אליבא דב"ע והכא קאמר ריש לקיש דהוא שהמיתו אבל לא המיתו לא דיש להם תרבות ויש להם בעלים אפי' נחש ושמא יש לחלק דלענין דאין להורגן כל הקודם קאמר הכא דיש להם תרבות אפי' נחש אבל לא לענין נזק שלם ועוד אר"ת תרבות דהתם הוא שגידלם בביתו ותרבות דהכא היינו בקשורים בשלשלאות כגון ארי בגודהרקי שלו דאין להורגם אלא כשהמיתו אפי' נחש: **מאי** זכה זכה לערון. במרובה (ב"ק דף פ: ושם) גבי חתול כולהו מודו דזכה לעורו: **תניא** כוותיה דר"ל. הא דלא חשיב הך בריש החולץ (יבמות דף לו. ושם) בהדי תלת דהלכה כר"ל משום דהכא אליבא דר"א פליגי: **מעשרה** עד ק'. הא דלמר חשיב עיר בק' ולמר בעשרה נראה דפליגי בקרא דעמוס ה' דכתיב העיר היוצאת אלף תשאיר מאה והיוצאת מאה תשאיר עשרה:

רש"י

אימא לקטלא. לחייב מיתה לבעליו וניחייביה מיתה והיכי מפקינן לה מפשטיה לגמרי: **אי כתב הכי.** קושיא היא כלומר איצטריך יומת לדונו במיתה האמורה בתורה סתם דאינו אלא חנק דלא תימא גם בעליו יסקל: **קטל איהו בסייף.** דקי"ל לקמן (ד' נב:) רוצח בסייף: **קטל שורו נימא בסקילה.** דהמירה מכולן בתמיה: **הניחא.** הא דעקרת ליה לקרא מפשטיה ולא מוקמינן ליה למיתת חנק ממש: **למ"ד חנק חמור.** מסייף בפ' ד' מיתות (לקמן נ:) הלכך איכא למיפרך קטל איהו בסייף קטל שורו בחנק: **אלא למ"ד חנק קל.** אימא למיתת חנק אתא: **משום היא גופה.** משום הך קשיא גופא דלא תימא לא תקחו כופר כתב רחמנא וליקטול כתב רחמנא ונתן פדיון נפשו למימר דהיכא דקטל איהו לא תסגי ליה בממונא כו' אבל קטל שורו סגי ליה בממונא ואי לא יהיב כופר חייב חנק: **שור סיני.** בהמה שקרבה להר בעוד שהשכינה שם דכתיב אם בהמה אם איש לא יחיה: **בבמה.** דיינים נידון: **מה איש בב"ג.** דאיש פשיטא לן דבכר הוקבעו לישראל סנהדראות מיתרו ואילך: **ברדלם.** חיה היא ובלע"ז קורין אות' פוטויו"ש: **אמר ריש לקיש.** הא דאמר ר' אליעזר כל הקודם להורגן זכה והוא שהמיתו נפש ואמילתא דת"ק דאיירי כשהמיתו קאי ר' אליעזר: **יש להם תרבות.** מותר לגדלן לפי שאדם יכול ללמדן שלא יזיקו הלכך שם בעלים נקרא עליהן ולא הוי כהפקר ואסור להורגן אם לא המיתו אבל אם המיתו סופן מוכיח על תחילתן שלא אלו בני תרבות ואין צריכין לדונן: **ר' יוחנן אמר אע"ג שלא המיתו.** א"ר אליעזר כל הקודם להרגן זכה וה"ק היה לת"ק דקאמרת כשהמיתו צריכי כ"ג דיינין אני אומר אפילו לא המיתו מותר להורגן כל הקודם וכ"ש אם המיתו: **ואין להם בעלים.** כלומר אין שם הבעלים חל עליהם ולא הוו אלא כהפקר לפי שלא היה לו לגדלן: **זכה.** משמע נשתכר: **זכה בעורן.** העור שלו כיון דאין להם בעלים: **כיון דהמיתו.** ואמור רבנן דאין צריך לדונן בב"ד הוו להו כמאן דגמר דיינייהו ואסירי בהנאה כדקי"ל שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור בפרק שור שנגח (ב"ק מא.): **זכה לשמים.** צדקה עשה: **איכא בינייהו נחש.** דת"ק חשיב ליה בהדי הנך ובעי כ"ג ור"ע באינך סבירא ליה כוותיה בר מנחש כדאמרינן בארבעה אבות נזיקין (שם דף טו:) נחש מועד לעולם דברי הכל: **לענין ע"ז.** חלק בין יחידים למרובים דעיר הנדחת בעי סנהדרי גדולה כדיליף לקמן (דף טז.) ויחיד נידון בב"ג דכתיב (דברים יז) והוצאת את האיש ההוא וגו' אל שעריך ב"ד שבשעריך: **למימרא.** דשבט שלם שהודח בדינא דרבים דיינינן ליה כדינא דעיר הנדחת דמיקרי מרובין דיינינן ליה בסייף ובסנהדרי גדולה: **מעשרה ועד מאה.** בציר מעשרה לא מקרי עיר וטפי ממאה נפקא מתורת עיר והוו להו ציבור ובציבור לא כתיב סייף הלכך כל א' נידון בפני עצמו ובסקילה:

1 **אימא**, לְקָטְלָא הוּא דַּאֲתָא. אִם כֵּן, לִיכְתּוֹב 'וְגַם בְּעָלָיו', 2 וְלִישְׁתּוֹק. אִי כְּתַב רַחֲמָנָא הָכִי, הֲוָה אָמֵינָא בִּסְקִילָה. 3 בִּסְקִילָה, סָלְקָא דַּעְתָּךְ? קָטַל אִיהוּ, בְּסַיִּף. מָמוֹנוֹ, 4 בִּסְקִילָה? וְדִילְמָא הַאי דִּכְתַב רַחֲמָנָא יוּמָת, לְאַקּוֹלֵי 5 עֵילָוֵיהּ, לְאַפּוֹקֵי מִסַּיִּף לְחֶנֶק. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר, חֶנֶק 6 חָמוּר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר, חֶנֶק קִיל, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. 7 לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב 'אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו' וְאִי 8 סָלְקָא דַּעְתָּךְ בַּר קְטָלָא הוּא, וְהָכְתִיב 'לֹא תִקְחוּ כֹפֶר 9 לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ'. אַדְּרַבָּה, מִשּׁוּם הִיא גּוּפָהּ, קָטַל אִיהוּ, לָא 10 תִּיסְגֵּי לֵיהּ בְּמָמוֹנָא, אֶלָּא בִּקְטָלָא. קָטַל שׁוֹרוֹ, לִיפְרוֹק 11 נַפְשֵׁיהּ בְּמָמוֹנָא. אֶלָּא אָמַר חִזְקִיָּה, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה, 12 אָמַר קְרָא 'מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא', עַל רְצִיחָתוֹ 13 אַתָּה הוֹרְגוֹ וְאִי אַתָּה הוֹרְגוֹ עַל רְצִיחַת שׁוֹרוֹ. אִיבַּעְיָא 14 לְהוּ, שׁוֹר סִינַי, בְּבָמָה. מִי גְּמַר שְׁעָה מִדּוֹרוֹת, אוֹ 15 לָא. תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל 'אִם בְּהֵמָה אִם 16 אִישׁ לֹא יִחְיֶה', מָה אִישׁ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, אַף בְּהֵמָה 17 בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: הָאֲרִי וְהַזְּאֵב כּוּ': אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, 18 וְהוּא שֶׁהֱמִיתוּ. אֲבָל לֹא הֱמִיתוּ, לֹא. אַלְמָא קָסָבַר, 19 יֵשׁ לָהֶן תַּרְבּוּת וְיֵשׁ לָהֶן בְּעָלִים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אַף 20 עַל פִּי שֶׁלֹּא הֱמִיתוּ. אַלְמָא קָסָבַר, אֵין לָהֶם תַּרְבּוּת 21 וְאֵין לָהֶם בְּעָלִים. תְּנַן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כָּל הַקּוֹדֵם 22 לְהוֹרְגָן זָכָה. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, לְמַאי זָכָה, זָכָה לְעוֹרָן. 23 אֶלָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ, לְמַאי זָכָה, כֵּיוָן שֶׁהֱמִיתוּ, שַׁוּינְהוּ 24 רַבָּנַן כְּמַאן דִּגְמַר דִּינַיְיהוּ, וְאִיסּוּרֵי הֲנָאָה נִינְהוּ. מַאי 25 זָכָה, זָכָה לַשָּׁמַיִם. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ, אֶחָד שׁוֹר 26 שֶׁהֱמִית וְאֶחָד בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁהֱמִיתוּ, בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. 27 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, שׁוֹר שֶׁהֱמִית בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, 28 וּשְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁהֱמִיתוּ כָּל הַקּוֹדֵם לְהוֹרְגָן זָכָה 29 בָּהֵן לַשָּׁמַיִם: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כּוּ': רַבִּי עֲקִיבָא הַיְינוּ 30 תַּנָּא קַמָּא? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, נָחָשׁ: אֵין דָּנִין כּוּ': הַאי 31 שֵׁבֶט דְּחָטָא, בְּמַאי. אִילֵימָא שֵׁבֶט שֶׁחִלֵּל אֶת הַשַׁّבָּת, 32 אֵימַר, דְּפַלִּיג רַחֲמָנָא בֵּין יְחִידִים לְמְרוּבִּין לְעִנְיַן עֲבוֹדַת 33 כּוֹכָבִים, בִּשְׁאָר מִצְוֹת מִי פַּלִּיג. אֶלָּא, בְּשֵׁבֶט שֶׁהוּדַּח. 34 לְמֵימְרָא דִּבְדִינָא דְּרַבִּים דָּיְינִינַן לֵיהּ, כְּמַאן, לֹא כְּרַבִּי 35 יֹאשִׁיָּה וְלֹא כְּרַבִּי יוֹנָתָן. דְּתַנְיָא, עַד כַּמָּה עוֹשִׂין עִיר 36 הַנִּדַּחַת, מֵעֲשָׂרָה וְעַד מֵאָה, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן 37 אוֹמֵר, מִמֵּאָה וְעַד רוּבוֹ שֶׁל שֵׁבֶט. וַאֲפִילּוּ רַבִּי יוֹנָתָן לֹא 38 קָאָמַר אֶלָּא רוּבוֹ, אֲבָל כּוּלּוֹ לֹא. אָמַר רַב מַתְּנָה, הָכָא

בנשיא

וה' יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו. אדר"א דמתני' קאי דקסבר (אית) להם תרבות ואין להם בעלים ותימה דבפ"ק דב"ק (דף טו:) תנן ר"א אומר בזומן שהם בני תרבות אינן מועדים ואומר ר"ת דהתם גרס ר' אלעזר שמזכירו אחר ר"מ התם בגמרא והכא ר' אליעזר שהוא קודם ר"ע ומיהו אכתי קשה דהתם תנן והנחש מועד לעולם אליבא דב"ע והכא קאמר ריש לקיש דהוא שהמיתו אבל לא המיתו לא דיש להם תרבות ויש להם בעלים אפי' נחש ושמא יש לחלק דלענין דאין להורגן כל הקודם קאמר הכא דיש להם תרבות אפי' נחש אבל לא לענין נזק שלם ועוד אר"ת תרבות דהתם הוא שגידלם בביתו ותרבות דהכא היינו בקשורים בשלשלאות כגון ארי בגודהרקי שלו דאין להורגם אלא כשהמיתו אפי' נחש: **מאי** זכה זכה לערון. במרובה (ב"ק דף פ: ושם) גבי חתול כולהו מודו דזכה לעורו: **תניא** כוותיה דר"ל. הא דלא חשיב הך בריש החולץ (יבמות דף לו. ושם) בהדי תלת דהלכה כר"ל משום דהכא אליבא דר"א פליגי: **מעשרה** עד ק'. הא דלמר חשיב עיר בק' ולמר בעשרה נראה דפליגי בקרא דעמוס ה' דכתיב העיר היוצאת אלף תשאיר מאה והיוצאת מאה תשאיר עשרה:

מה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֵימָא לְקַטְלָא הוּא דַּאֲתָא – יתכן שבא הכתוב ללמד שיש להמית גם את בעל השור, ומנין להוציא את הפסוק מפשוטו, ולפוטרו ממיתה.

משיבה הגמרא: אִם כֵּן, לִיכְתּוֹב 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו', וְלִישְׁתּוֹק, ויהא מובן ממשמעות הכתוב שיש להמית גם את השור וגם את בעליו, ומאחר שהוסיף הכתוב 'יומת', יש ללמוד להקיש מיתת השור לבעליו, ולא לחייב הבעלים מיתה.

שבה הגמרא ושואלת: אִי כְּתַב רַחֲמָנָא הָכִי – 'השור יסקל וגם בעליו', הֲוָה אָמֵינָא בְּסִקִּילָה – היינו אומרים שבעל השור מיתתו בסקילה כמו השור, ולפיכך הוצרך הכתוב להוסיף 'יומת', ללמד שמיתתו בחנק, ומנין לפטור את בעל השור ממיתה.

משיבה הגמרא: בְּסִקִּילָה סָלְקָא דַּעְתָּךְ – היעלה על הדעת להמיתו בסקילה, הרי קָטַל אִיהוּ, בְּסַיִּיף – אם האדם עצמו הורג נפש אינו חייב סקילה אלא סייף, וכיצד יתכן שכאשר מָמוֹנוֹ הרג יומת הבעלים בְּסִקִּילָה, שהיא המיתה החמורה שבכולן. ונמצא, שאין צריכים לתיבת 'יומת' כדי ללמד שאין הבעלים בסקילה, ולפיכך יש ללמוד הימנה לפטור הבעלים ממיתה לגמרי.

שבה הגמרא ושואלת: וְדִילְמָא הַאי דְּכָתַב רַחֲמָנָא יוּמָת לְאַקּוֹלֵי עֵילָוֵיהּ – שמא כתבה התורה 'יומת' כדי להקל על בעל השור, לְאַפּוֹקֵי מִסַּיִּיף לְחֶנֶק – להוציאו ממיתת סייף למיתת חנק, שאם הוא הרג נפש היה במיתת סייף, ואם שורו הוא שהרג, אינו אלא בחנק, ומנין לפוטרו ממיתה לגמרי. הָנִיחָא – קושיא זו מיושבת, לְמַאן דְּאָמַר שמיתת חֶנֶק חָמוּר ממיתת סייף, שלשיטתו אי אפשר לומר שאם האדם עצמו הרג מיתתו בסייף, ואם שורו הרג יתחייב בחנק, שהרי החנק חמור יותר, ובהכרח כוונת הכתוב 'יומת' לפוטרו לגמרי, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שמיתת חֶנֶק קִיל ממיתת סייף, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, הרי יתכן שכוונת הכתוב להקל על מיתת הבעלים ולא לפוטרו לגמרי.

משיבה הגמרא: לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ – אי אפשר להעלות על הדעת שיהא בעל השור חייב מיתה, דִּכְתִיב (שמות כא ל) 'אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ', דהיינו, שבעל השור נותן כופר ממון כפי שוויו של הנהרג ופודה בכך את נפשו, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בַּר קְטָלָא הוּא – ואם תעלה על דעתך לומר שחייב הוא מיתה, כיצד ניתן ליטול הימנו כופר ולפוטרו, וְהָכְתִיב (במדבר לה לא) 'וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי מוֹת יוּמָת', דהיינו, שאין בית דין רשאים ליטול כופר במקום מיתה. אלא בהכרח צריך לומר שאינו חייב מיתה, ולפיכך יש לו ליתן כופר עבור פדיון נפשו.

דוחה הגמרא: אַדְּרַבָּה, מִשּׁוּם הִיא גּוּפָהּ – משום קושיא זו עצמה, כיצד יתכן ליטול כופר במקום מיתה, הוצרך הכתוב לומר 'ונתן פדיון נפשו', ללמדנו, שאם קָטַל אִיהוּ – אם היה הוא הורג נפש, לָא תִּיסְנֵי לֵיהּ בְּמָמוֹנָא אֶלָּא בִּקְטָלָא – לא די לו בעונש ממון, אלא צריך להורגו, כמאמר הכתוב 'לא תקחו כופר לנפש רוצח', אבל קָטַל שׁוֹרוֹ לִיפְרוֹק נַפְשֵׁיהּ בְּמָמוֹנָא – אך אם שורו הוא שהרג, רשאי בעליו לפדות נפשו בממון, אמנם כל זמן שאינו פודה את עצמו חייב מיתת חנק.

מסקנת הגמרא: אֶלָּא אָמַר חִזְקִיָּה, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה, אָמַר קְרָא (שם לה כא) לגבי אדם ההורג את חבירו 'מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא', ויש לדייק מדברי הכתוב שעַל רְצִיחָתוֹ אַתָּה הוֹרְגוֹ וְאִי אַתָּה הוֹרְגוֹ עַל רְצִיחַת שׁוֹרוֹ, דהיינו, שאין אדם חייב מיתה אלא אם הרג הוא את הנפש, אך על הריגת שורו אינו חייב אלא ממון.

הגמרא מביאה ספק לגבי דינו של שור שעלה להר סיני: אִיבַּעְיָא לְהוּ, שׁוֹר שעלה להר סִינַי בזמן מתן תורה בעוד השכינה עליו, ונתחייב מיתה, כמאמר הכתוב (שמות יט יג) 'אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה', בְּכַמָּה דיינים היה נידון, מִי גָּמַר שָׁעָה מִדּוֹרוֹת – האם יש ללמוד את דינו של שור זה שלא היה אלא לשעה [־לזמן], מדינו של שור הנסקל שנוהג לדורות, ולפיכך דנו אותו בבית דין של עשרים ושלשה, אוֹ לָא.

תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל ברייתא הדורשת את דברי הכתוב (שם) 'אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה', ומקישה את דין הבהמה לדין האיש, מָה אִישׁ העולה להר סיני נידון למיתה בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דיינים, אַף בְּהֵמָה העולה להר סיני נידונית בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה.

שנינו במשנה: הָאֲרִי וְהַזְּאֵב כּוּ' הדוב והנמר והברדלס מיתתן בעשרים ושלשה, רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדעת רבי אליעזר: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, וְהוּא שֶׁהֲמִיתוֹ – דברי רבי אליעזר שכל הקודם להרוג את הארי והזאב וכו' זכה, נאמרו באופן שהמיתו אדם, אֲבָל אם לֹא הֲמִיתוֹ, לֹא – אין אדם רשאי להורגן. אַלְמָא – יש ללמוד מדבריו, דִּקְסָבַר יֵשׁ לָהֶן תַּרְבּוּת וְיֵשׁ לָהֶן בְּעָלִים – שהוא סובר שחיות אלו רשאי אדם לגדלן, משום שיכול ללמדן שלא יזיקו, ולפיכך נקרא שם בעליהן עליהן ואין אדם רשאי להורגן, כל זמן שלא המיתו.

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֲמִיתוֹ – דברי רבי אליעזר שכל הקודם להורגן זכה, נאמרו אף באופן שלא המיתו אדם. אַלְמָא קָסָבַר אֵין לָהֶם תַּרְבּוּת וְאֵין לָהֶם בְּעָלִים – שהוא סובר שאין אדם רשאי לגדל חיות אלו ברשותו, מאחר שאי אפשר ללמדן שלא יזיקו, ולפיכך אם גידלם אדם ברשותו שלא כדין, אין שמו נקרא עליהן, והפקר הן, ורשאי כל אדם להורגן.

הגמרא מקשה על דברי ריש לקיש מהמשנה: תְּנַן (לעיל ב.), רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כָּל הַקּוֹדֵם לְהוֹרְגָן זָכָה. בְּשֶׁלְּמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן הסובר שרשאי אדם להרוג חיות אלו אפילו אם לא המיתו, מבוארים דברי המשנה 'זכה', שמשמע מכך שנשתכר באיזה דבר, דִּלְמַאי זָכָה זָכָה לְעוֹרָן – שבמה נשתכר ההורגן, בעורן, שרשאי הוא ליטול את העור לעצמו, כיון שאין בהן דין בעלים, אֶלָּא לְשיטת רֵישׁ לָקִישׁ הסובר שאין אדם רשאי להורגן אלא אם כן המיתו, אם כן לְמַאי זָכָה – במה נשתכר ההורגן, הרי כֵּיוָן שֶׁהֲמִיתוֹ אדם שֶׁוֵּינְהוּ רַבָּנָן כְּמַאן דְּגָמַר דִּינֵיהּ – עשאם רבי אליעזר כאילו נגמר דינם למיתה, שהרי אינו מצריך לדון אותם בבית דין, וְאִיסּוּרֵי הֲנָאָה נִינְהוּ – ואם כן נאסרו בהנאה, כדין שור הנסקל שנגמר דינו למיתה, ואין אדם רשאי ליהנות מעורן, ובמה זכה.

מתרצת הגמרא: מַאי זָכָה זָכָה לַשָּׁמַיִם – יש לו זכות בשמים, שקיים מצות הבורא לבערן מן העולם.

הגמרא מביאה ברייתא כשיטת ריש לקיש: תְּנֵיָא כְּוָתֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ, אֶחָד [־בין] שׁוֹר שֶׁהֲמִית אדם, וְאֶחָד [־ובין] שאר בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁהֲמִיתוּ אדם, מיתתם היא בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דיינים, אלו דברי חכמים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, שׁוֹר שֶׁהֲמִית אדם מיתתו בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דיינים, וּשְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁהֲמִיתוּ אדם אין צריך לדונם כלל, אלא כָּל הַקּוֹדֵם לְהוֹרְגָן זָכָה בָּהֵן לַשָּׁמַיִם – מצוה עשה. ומוכח מן הברייתא כריש לקיש, שאף לרבי אליעזר אין אדם רשאי להורגן אלא אם כן המיתו, והממיתן זכה בהן לשמים ולא בעורן.

שנינו במשנה: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כּוּ' מיתתן בעשרים ושלשה.

שואלת הגמרא: רַבִּי עֲקִיבָא הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא – שיטתו של רבי עקיבא היא כשיטתו של תנא קמא, שלשניהם אין אדם רשאי להרוג ארי וזאב שהמיתו, אלא יש לדון אותם בבית דין של עשרים ושלשה.

משיבה הגמרא: אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ נָחָשׁ – החילוק שיש בין שיטת תנא קמא לשיטת רבי עקיבא הוא לגבי נחש, שלדעת תנא קמא דין הנחש כדין ארי וזאב שמיתתן בעשרים ושלשה, ואילו רבי עקיבא סובר שדין הנחש שונה משאר חיות ובהמות, שהרי 'הנחש מועד לעולם' (ב"ק טז:), ולפיכך 'כל הקודם להורגו זכה'.

שנינו במשנה: אֵין דָּנִין כּוּ' לא את השבט אלא על פי בית דין של שבעים ואחד.

המשך בעמוד 52

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּנִשִּׂיא שֶׁבֶט שֶׁחָטָא עָסְקִינַן – משנתינו עוסקת בנשיא שבט שחטא בדבר שעונשו מיתת בית דין, ועל כך אומרת המשנה שאין הוא נידון בבית דין של עשרים ושלשה ככל אדם, אלא בבית דין של שבעים ואחד. **מִי לֹא** – האם לא **אָמַר רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה** (להלן יח:) שהמקור לכך שכהן גדול שנתחייב מיתה נידון בבית דין של שבעים ואחד, הוא מדברי הכתוב (שמות יח כב) 'כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל **יָבִיאוּ אֵלֶיךָ**', ודרשו חכמים, דְּבָרָיו שֶׁל גָּדוֹל יביאו אליך, דהיינו, אדם שהוא בעל שררה שנתחייב מיתה, אין לדונו בפני סנהדרין קטנה של עשרים ושלשה, אלא יש להביא את דינו לפני משה ששקול כנגד סנהדרין גדולה, **הַאי נַמִּי גָּדוֹל הוּא** – ואף נשיא שבט שחטא 'אדם גדול' הוא, ולפיכך אף הוא אינו נידון למיתה אלא בבית דין של שבעים ואחד.

הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי המשנה 'אין דנין את השבט אלא בבית דין של שבעים ואחד': **עוּלָּא אָמַר** בשם **רַבִּי אֶלְעָזָר**, שהמשנה עוסקת **בְּבָאִין** השבטים לדון **עַל עִסְקֵי נַחֲלוֹת**, דהיינו, שנפלה מחלוקת בין השבטים על איזו נחלה לאיזה שבט היא שייכת, ויש לדון דין זה **כִּתְחִילָּתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** – כמו האופן שבו נחלקה ארץ ישראל מתחילתה לשבטים, **מַה תְּחִילָּתָהּ** היתה החלוקה בפני בית דין של **שִׁבְעִים וְאֶחָד, אַף כָּאן** יש לדון בפני בית דין של **שִׁבְעִים וְאֶחָד**.

מקשה הגמרא: **אִי** הכי, יש להוסיף על הדברים ולומר, **מַה תְּחִילָּתָהּ** היתה החלוקה בין השבטים על ידי גורל העולה בקַלְפִּי, וכן על ידי שאלה **באוּרִים וְתוּמִּים**, ובמעמד **כָּל יִשְׂרָאֵל, אַף כָּאן** בדין שבין שני שבטים יהא צריך **קַלְפִּי ואוּרִים וְתוּמִּים וְכָל יִשְׂרָאֵל**, ומאחר ולא נתבאר במשנה שצריך לכל זה, ממילא יש לומר שאין צריך גם בית דין של שבעים ואחד. ומחמת קושיא זו דוחה הגמרא את ביאורו של עולא, ואומרת, **אֶלָּא מְחַוֵּורְתָּא** – ברור הדבר ומחוור שיש לפרש **כְּדְרַב מַתְּנָה**, שביאר את דברי המשנה לענין נשיא שבט שחטא.

הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי המשנה: **רַבִּינָא אָמַר, לְעוֹלָם** יש לומר שכוונת דברי המשנה 'אין דנין את השבט אלא בבית דין של שבעים ואחד' היינו **בְּשֵׁבֶט שֶׁהוּדַּח** לעבוד עבודה זרה, **וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ** – ועל מה שהקשתה הגמרא לעיל (טו:), **כְּדִינָא דְּרַבִּים דָּיְינִינַן לֵיהּ** – האם דנים את השבט שהודח בפני בית דין של שבעים ואחד כדין רבים העובדים עבודה זרה, הרי בין לדעת רבי יאשיה ובין לדעת רבי יונתן אין דינם כאנשי עיר הנדחת הנהרגים בסייף, אלא כיחידים שדינם בסקילה. על כך יש ליישב, **אִין** – אכן כך הוא הדבר, **אַף עַל גַּב דְּקָטְלִינַן בְּיָחִיד** – אף ששבט שהודח מיתתו של כל אחד מהם היא בסקילה, כמו יחיד העובד עבודה זרה, ולא בסייף כאנשי עיר הנידחת, מכל מקום **כֵּי דִּינָא דְּרַבִּים דָּיְינִינַן לֵיהּ** – יש לדון אותם בפני בית דין של שבעים ואחד, כפי שדנים לרבים העובדים עבודה זרה. **מִי לֹא** – האם לא **אָמַר רַב חָמָא בְּרַבִּי יוֹסֵי אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא**, על דברי הכתוב (דברים יז ה) העוסק ביחידים העובדים עבודה זרה 'וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא' וְגוֹ', וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ', שיש לדורשו כך, **אִישׁ וְאִשָּׁה אַתָּה מוֹצִיא לִשְׁעָרֶיךָ**, כלומר, יחידים העובדים עבודה זרה נהרגים בבית דין של עשרים ושלשה היושב בשער של כל עיר, **וְאִי אַתָּה מוֹצִיא** את **כָּל הָעִיר כּוּלָּהּ לִשְׁעָרֶיךָ**, שאם כל תושבי העיר עבדו עבודה זרה, אין דנים אותם בבית דין של עשרים ושלשה היושב בשער העיר, אלא בבית דין של שבעים ואחד היושב בלשכת הגזית, **הָכָא נַמִּי** יש ללמוד לענין שבט שהודח לעבודה זרה, שאף שאין דינו בסייף כאנשי עיר הנידחת, מכל מקום יש לדונו בפני בית דין של שבעים ואחד, מאחר **שאִישׁ וְאִשָּׁה אַתָּה מוֹצִיא** לְבית דין שבשַׁעֲרֶיךָ, **וְאִי אַתָּה מוֹצִיא** את **כָּל הַשֵּׁבֶט כּוּלּוֹ לִשְׁעָרֶיךָ**, אלא לבית הדין הגדול שבלשכת הגזית.

שנינו במשנה: אין דנין **לֹא אֶת נְבִיא הַשֶּׁקֶר** וכו' אלא בבית דין של שבעים ואחד. מבררת הגמרא: **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** – מנין לומדים דין זה. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אָתְיָא** – דין זה נלמד בגזירה שוה 'הֲזָדָה הֲזָדָה' **מִזֵּקֶן מַמְרֵא**, נאמר לגבי זקן הממרא על דעת בית דין (דברים יז יב) 'וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל הַכֹּהֵן וגו' וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא', ולגבי נביא שקר נאמר (שם יח כ) 'אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו וגו' וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא', ומאחר שנאמר בשניהם לשון 'זדון' יש ללומדם זה מזה, **מַה לְהַלָּן** לגבי זקן ממרא, אינו נהרג אלא אם כן המרה בְּבית דין של **שִׁבְעִים וְאֶחָד, אַף כָּאן** בנביא השקר אינו נהרג אלא בְּבית דין של **שִׁבְעִים וְאֶחָד**.

מקשה הגמרא: **וְהָא הֲזָדָה כִּי כְּתִיבָא בִּקְטָלָא הוּא דִּכְתִיבָא** – הרי מקרא זה 'אשר יעשה בזדון' שנאמר לגבי זקן ממרא, לגבי מיתתו נאמר ולא לגבי המראתו, **וּקְטָלָא בְּעֶשְׂרִין וּתְלָתָא הוּא** – ומיתתו של זקן ממרא היא בפני בית דין של עשרים ושלשה, וכיצד ניתן ללמוד ממנו לנביא שקר שתהא מיתתו בבית דין של שבעים ואחד.

אֶלָּא אָמַר רֵישׁ **לָקִישׁ, גְּמַר** – יש ללמוד שנביא שקר נהרג בפני בית דין של שבעים ואחד, בגזירה שוה **'דָּבָר דָּבָר' מֵהַמְרָאָתוֹ** של זקן ממרא, שנאמר בה (שם יז י) 'וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ', ואילו בנביא השקר נאמר (שם יח כ) 'אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי', ומאחר שנאמרה בשניהם תיבת 'דבר' יש ללמוד את מיתתו של נביא שקר מהמראתו של זקן ממרא, שהיא בבית דין של שבעים ואחד.

שואלת הגמרא: **וְלֵיהַדַּר זָקֵן מַמְרֵא וְלִגְמַר** – שיחזור זקן ממרא וילמד בגזירה שוה **הֲזָדָה הֲזָדָה מִנְּבִיא הַשֶּׁקֶר**. כלומר, לאחר שנתברר שנביא שקר נהרג בבית דין של שבעים ואחד, מאחר שיש ללמוד את דין הריגתו מדין המראתו של זקן ממרא בגזירה שוה 'דבר דבר', אם כן מעתה מדוע זקן ממרא נהרג בבית דין של עשרים ושלשה, הרי ניתן ללמוד את דין מיתתו של זקן ממרא ממיתתו של נביא שקר בגזירה שוה, שהרי במיתת שניהם נאמרה תיבת 'הזדה', ומדוע אין המשנה מונה את זקן ממרא בכלל אלו שנידונים בבית דין של שבעים ואחד.

משיבה הגמרא: **'דָּבָר דָּבָר' גְּמִיר** – התנא של המשנה קיבל מרבו את הגזירה שוה 'דבר דבר', ולפיכך יכול היה ללמוד דין מיתת נביא שקר מדין המראת זקן ממרא, אך את הגזירה שוה 'הֲזָדָה הֲזָדָה' **לָא גְּמִיר** – הוא לא קיבל מרבו, ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו, ולפיכך אין הוא יכול לשוב וללמוד את דין מיתתו של זקן ממרא ממיתתו של נביא השקר.

שנינו במשנה: **וְלֹא אֶת** דינו של **כֹּהֵן גָּדוֹל** אלא בבית דין של שבעים ואחד.

מבררת הגמרא: **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** – מנין לומדים דין זה. **אָמַר רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה, דְּאָמַר קְרָא** (שמות יח כב) 'כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל **יָבִיאוּ אֵלֶיךָ**' – אל משה השקול כסנהדרין של שבעים ואחד, ויש לפרש את כוונת הכתוב כך, שאת **דְּבָרָיו** שֶׁל אדם גָּדוֹל [־חשוב ובעל שררה] כמו הכהן הגדול יביאו אל משה, וממילא יש ללמוד מכאן שאין דנים אותו אלא בבית דין של שבעים ואחד.

הגמרא מקשה על דברי רב אדא בר אהבה מברייתא: **מֵיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה. שנינו בברייתא, 'כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ', **דָּבָר קָשֶׁה**, דהיינו, שכל דבר קשה יבואו לשאול לפני משה. ומבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר** שהכוונה בזה לכל **דָּבָר קָשֶׁה, אוֹ אֵינוֹ** – אולי אין הכוונה **אֶלָּא** שדְּבָרָיו שֶׁל אדם גָּדוֹל יביאו אל משה. ומבארת הברייתא שאי אפשר לומר כן, שהרי **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** (שם כו) 'אֶת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יָבִיאוּן אֶל מֹשֶׁה', הֲרֵי מבואר שבְּדָבָר קָשֶׁה אָמוּר, וכשם שמקרא זה עוסק בדבר קשה, אף המקרא 'כל הדבר הגדול

המשך בעמוד 216

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּנִשִּׂיא שֶׁבֶט שֶׁחָטָא, עָסְקִינַן. מִי לֹא אָמַר רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה ׳כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ׳, דְּבָרָיו שֶׁל גָּדוֹל. הַאי נַמִּי, גָּדוֹל הוּא. עוֹלָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּבָאִין עַל עִסְקֵי נַחֲלוֹת, וְכִתְחִילָּתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מַה תְּחִילָּתָהּ שִׁבְעִים וְאֶחָד, אַף כָּאן שִׁבְעִים וְאֶחָד. אִי, מַה תְּחִילָּתָהּ, קַלְפֵּי, אוּרִים וְתוּמִּים, וְכָל יִשְׂרָאֵל. אַף כָּאן, קַלְפֵּי, אוּרִים וְתוּמִּים, וְכָל יִשְׂרָאֵל. אֶלָּא, מְחַוְּוֹרְתָּא כְּדְרַב מַתְּנָה. רַבִּינָא אָמַר, לְעוֹלָם בְּשֶׁבֶט שֶׁהוּדַּח, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ, בִּדְיָנָא דְּרַבִּים דַּיְּינִינַן לֵיהּ, אִין, אַף עַל גַּב דְּקָטְלִינַן בְּיָחִיד, בֵּי דִּינָא דְּרַבִּים דַּיְּינִינַן לֵיהּ. מִי לֹא אָמַר רַב חָמָא בְּרַבִּי יוֹסֵי אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, ׳וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא׳ וְגוֹ׳, אִישׁ וְאִשָּׁה אַתָּה מוֹצִיא לִשְׁעָרֶיךָ, וְאִי אַתָּה מוֹצִיא כָּל הָעִיר כּוּלָּהּ לִשְׁעָרֶיךָ. הָכָא נַמִּי, אִישׁ וְאִשָּׁה אַתָּה מוֹצִיא לִשְׁעָרֶיךָ, וְאִי אַתָּה מוֹצִיא כָּל הַשֵּׁבֶט כּוּלּוֹ לִשְׁעָרֶיךָ: לֹא אֶת נְבִיא הַשֶּׁקֶר: מְנָהֲגֵי מִילֵּי, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אָתְיָא ׳הַזָּדָה הַזָּדָה׳ מִזָּקֵן מַמְרֵא, מַה לְּהַלָּן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד, אַף כָּאן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד. וְהָא הֲזָדָה כִּי כְּתִיבָא, בְּקִטְלָא הוּא דִּכְתִיבָא, וּקְטָלָא בְּעָשְׂרִין וּתְלָתָא הוּא. אֶלָּא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, גְּמַר ׳דָּבָר דָּבָר׳ מֵהַמְּרָאָתוֹ. וְלֶהֱדַר זָקֵן מַמְרֵא, וְלִגְמַר הֲזָדָה הֲזָדָה מִנְּבִיא הַשֶּׁקֶר. ׳דָּבָר דָּבָר׳ גְּמִיר, ׳הֲזָדָה הֲזָדָה׳ לָא גְּמִיר: וְלֹא אֶת כֹּהֵן גָּדוֹל: מְנָהֲגֵי מִילֵּי, אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, דְּאָמַר קְרָא ׳כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ׳ דִּבְרָיו שֶׁל גָּדוֹל. מֵיתִיבִי, ׳הַדָּבָר הַגָּדוֹל׳, דָּבָר קָשֶׁה. אַתָּה אוֹמֵר דָּבָר קָשֶׁה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא דִּבְרָיו שֶׁל גָּדוֹל, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳אֶת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יָבִיאוּ אֶל מֹשֶׁה׳ הֲרֵי דָּבָר קָשֶׁה אָמוּר. הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא ׳דָּבָר גָּדוֹל׳ דִּבְרָיו שֶׁל גָּדוֹל. אַתָּה אוֹמֵר דִּבְרָיו שֶׁל גָּדוֹל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא דָּבָר הַקָּשֶׁה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר הַדָּבָר הַקָּשֶׁה, הֲרֵי דָּבָר קָשֶׁה אָמוּר. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים ׳דָּבָר גָּדוֹל׳, דִּבְרָיו שֶׁל גָּדוֹל. וְהַאי תַּנָּא, תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי. חַד, לְצַוָּאָה בְּעָלְמָא. וְחַד, לְעַשָּׂיָה. וְאִידָּךְ, אִם כֵּן לִכְתּוֹב אוֹ ׳גָּדוֹל׳ ׳גָּדוֹל׳ אוֹ ׳קָשֶׁה׳ ׳קָשֶׁה׳. מַאי גָּדוֹל וּמַאי קָשֶׁה, שְׁמַע מִינַּהּ, תַּרְתֵּי. בְּעֵי רַבִּי אֶלְעָזָר, שׁוֹרוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, בְּכַמָּה. לְמִיתַת בְּעָלִים דִּידֵיהּ מְדַמְּינַן לֵיהּ, אוֹ דִּילְמָא לְמִיתַת בְּעָלִים דְּעָלְמָא מְדַמְּינַן לֵיהּ. אָמַר מַאבֵּי, מִדְּקָא מִבְּעָיָא לֵיהּ שׁוֹרוֹ, מִכְּלָל דְּמָמוֹנוֹ פְּשִׁיטָא לֵיהּ. פְּשִׁיטָא, מַהוּ דְּתֵימָא, הוֹאִיל וּכְתַב ׳כָּל׳ הַדָּבָר הַגָּדוֹל, כָּל דִּבְרָיו שֶׁל גָּדוֹל, קָא מַשְׁמַע לָן: אֵין מוֹצִיאִין כּוּ׳: מְנָהֲגֵי מִילֵּי, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר קְרָא ׳וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמוֹד׳, ׳הוּא׳ זֶה מֶלֶךְ, ׳וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ׳ זֶה מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, ׳וְכָל הָעֵדָה׳ זֶה סַנְהֶדְרִי. וְדִילְמָא, לְסַנְהֶדְרֵי הוּא דְּקָאָמַר לְהוּ רַחֲמָנָא דִּילְשַׁיְּילוּ בְּאוּרִים וְתוּמִּים. אֶלָּא, כִּי הָא דְּאָמַר רַב אַחָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, כְּגוּר הָיָה תָּלוּי לְמַעְלָה מִמִּטָּתוֹ שֶׁל דָּוִד, כֵּיוָן שֶׁהֵגִיעַ חֲצוֹת לַיְלָה, רוּחַ צְפוֹנִית מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ, וְהָיָה מְנַגֵּן מֵאֵלָיו, מִיָּד הָיָה דָּוִד עוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, עַד שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר. כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, נִכְנְסוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אֶצְלוֹ, אָמְרוּ לוֹ, אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ, עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְפַרְנָסָה. אָמַר לָהֶן, לְכוּ וְהִתְפַּרְנְסוּ זֶה מִזֶּה, אָמְרוּ לוֹ אֵין הַקּוֹמֵץ מַשְׂבִּיעַ אֶת הָאָרֵי, וְאֵין הַבּוֹר מִתְמַלֵּא מֵחוּלְיֶּיתוֹ. אָמַר לָהֶם, לְכוּ פִּשְׁטוּ יְדֵיכֶם בַּדָּוִד. מִיָּד, יוֹעֲצִין בַּאֲחִיתוֹפֶל וְנִמְלָכִין בַּסַּנְהֶדְרִין וְשׁוֹאֲלִין בְּאוּרִים וְתוּמִּים. אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי קְרָא

׳ואחרי

רש"י

בנשיא שבט שחטא. ובאחת מכל מיתות ב"ד: **דרב אדא בר אהבה.** לקמן: **וכתחילתה של א"י.** כך דינה לעולם אם נפלה מחלוקת נחלה בשבט: **קלפי אורים ותומים.** ביש נוחלין (ב"ב דף קכב.) מפורש: **אע"ג דקטלינן ביחיד.** דדינא של שבט בסקילה אפ"ה בדינא דרבים דיינינן ליה דבעי ע"א ולא בדינא דיחיד בכ"ג: **לשעריך.** לב"ד שבשעריך דהיינו סנהדרי קטנה ואי אתה מוציא כולה אלא בסנהדרי גדולה: **דרבי חמא בר' יוסי.** לקמן: **אתיא הזדה הזדה.** בנביא השקר כתיב (דברים יח) אך הנביא אשר יזיד ובזקן ממרא כתיב (שם יז) והאיש אשר יעשה בזדון מה זקן אינו נהרג אא"כ המרה על פי ב"ד הגדול דכתיב (שם) וקמת ועלית אף נביא אינו נידון אלא בבית דין הגדול: **והא הזדה.** דזקן ממרא: **כי כתיבא בקטלא כתיבא.** וקטלא דידיה בעשרים ושלשה דכי כתיב וקמת ועלית בהוראה כתיב שבאין לשואלו מה יורו וחוזר לעירו ואם הורה לעשות כבתחילה נידון כשאר המומתין בב"ג דהא לא תני במתניתין (דף ב.) ולא את זקן ממרא: **דבר דבר מהמראתו.** בנביא בקטליה כתיב (דברים יז) אשר יזיד לדבר דבר וגו' ובהמראת זקן כתיב (שם) ועשית ע"פ הדבר: **וליהדר זקן ממרא וניגמר.** קטלי' בסנהדרי גדולה הזדה הזדה מנביא דהא בקטלא דתרווייהו כתיב הזדה ונימא מה נביא בסנהדרי גדולה דהא גמרינן מהמראת זקן אף מיתת זקן בסנהדרי גדולה וניתני במתני' (דף ב.) ולא את הזקן ממרא אלא בב"ד של ע"א: **דבר דבר.** הך גזירה שוה דדבר דבר גמיר ליה האי תנא מרביה אבל הך דהזדה הזדה לא גמיר ליה מרביה וקל וחומר אדם דן מעצמו ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן קיבל מרבו הלכה למשה מסיני דאיכא למימר קרא למילתא אחריתא אתא וכן הלכה רווחת בישראל: **יביאו אליך.** ומשה במקום שבעים ואחד קאי: **דבריו של גדול.** דינו של בעל שררה כגון נשיא וכהן גדול: **והאי תנא.** דדרש דבר גדול דבר קשה למה לי תרי קראי: **שורו של כהן גדול.** אם המית איש: **מדקא מיבעיא ליה שורו.** שמע מינה שורו הוא דמספקא ליה משום דכתיב (שמות כא) וגם בעליו יומת כמיתת בעלים אבל שאר ממונו פשיטא לן דבשלשה ככל דיני ממונות: **כל דבריו.** ואפילו ממונו ליבעי סנהדרי גדולה: **ודילמא.** הא דקא מדכר קרא בסנהדרי גדולה משום שאילת אורים ותומים הוא אתא לאשמעינן דנשאלין לסנהדרין באורים ותומים וכן למלך וכן למשוח מלחמה אבל לא להדיוט ולעולם לענין לצאת למלחמה יוצאין בלא רשות סנהדרי: **כגור.** נקב שלו כלפי צפון היה ובלילה רוח צפונית מנשבת דקיימא לן (בבבא בתרא ד' כה.) ארבע רוחות מנשבות בכל יום מזרחית בבקר ורוח דרומית בחצי היום ומערבית בתחילת לילה וצפונית בחצי לילה כמהלך חמה שמהלכת ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לצפון ותניא ביבמות (דף עב.) כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר אף על פי שנזופים היו ולא נשבה להם רוח צפונית ביום לא היה יום שלא נשבה להם רוח צפונית בחצי הלילה אלמא חצות לילה עת נשיבתה לעולם ופעמים שהיא מנשבת אף ביום והיא רוח נוחה ויפה לברייות והיום מאיר בה: **והיה דוד עומד ועוסק בתורה.** כדכתיב חצות לילה אקום (תהלים קיט): **קומץ.** פרנסה מועטת: **ואין הבור מתמלא מחוליותיו.** עוקר חוליא מבור עמוק וחוזר והשליכה לתוכו אינו מתמלא בכך כלומר אין סיפק בידינו לפרנס עניים שבתוכנו: **ונמלכין בסנהדרין.** נוטלין רשות מהן והיינו מתני':

בניהו

תוספות

מה תחילתה קלפי אורים ותומים. הא דאמר בריש הדר (עירובין דף סג.) גבי יהושע דלא אשכחן דאיצטריך ליה לאלעזר לשאול באורים ותומים לאו אחלוקת הארץ קאמר דגזירת הכתוב היא אלא בשאר דברים הצריכים לשאול באורים ותומים שהיה נגלה לו בנבואה:

איש ואשה אתה מוציא לשעריך. הכא לא חשיב עיר איש ואף על גב דבפ' אלו דברים (פסחים דף סו: ושם ודף עו.) גבי פסח בטומאה אמר איש נדחה ואין ציבור נדחים ואפילו כל העיר טמאה נדחים לפסח שני עד דאיכא רוב ישראל שאני הכא משום דמצינו שחילק הכתוב בין יחידים למרובים כמו בין עיר הנדחת ליחידו:

אין הבור מתמלא מחוליותיו. פ"ה כגון אם עקר חוליא מבור עמוק וחזר והשליכו לתוכו אין הבור מתמלא ממנה ולא יתכן דאמרינן בפ' הרואה (ברכות דף נט.) כשנטל הקב"ה ב' כוכבים מכימה והביא מבול לעולם ומילא הנקב מעש ופריך ולימלייה מדידיה ומשני אין הבור מתמלא מחוליותיו וי"מ דקרקע שרגילין להניח על שפת הבור קורין חוליא כי הדהיא דתנן (עירובין דף פג:) חוליית הבור והסלע שהם גבוהים עשרה וקאמר אין הבור מתמלא מאותה חוליא ור"ת פירש מחוליותיו היינו ממקורו דאין מתמלא הבור מים ממקור נביעתו וכן מוכח במדרש דאמר אין הבור מתמלא מחוליותיו אלא אם כן ממשיכין לו מים ממקום אחר:

ואחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ואחרי אחיתופל כו'. ה"ג ר"ת והכי כתיבי קראי אחרי אחיתופל יהוידע בן בניהו ואביתר וגו' יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי למה נקרא שמן כו' אביתר אלו אורים ותומים ואח"כ שר צבא וכו' ומייתי ראיה דכי היכי דבניהו בן יהוידע היה ראש סנהדרין כמו כן היה יהוידע אביו כרתי ופלתי הם סנהדרין וק"ק דבדברי הימים (א יא) דבתחלת מלכותו של דוד חשיב בניהו בן יהוידע עם הגבורים של דוד המתחזקים עמו להמליכו והאי קרא דאחיתופל בסוף ימיו של דוד בתחלת מלכים בימי שלמה וקחשיב יהוידע ואיך יתכן שהיה אביו של בניהו וגם בסוף שמואל (ב כג) מונה בניהו עם הגבורים ושמא שני בניהו בן יהוידע הוי אחד אביו של יהוידע ואחד בנו:

את תבנית המשכן וגו'. ומשה במקום ע"א הוי קאי תימה ל"ל וכן תעשו הא גבי סנהדרין ושבטים אמרינן דבעי ע"א כדאשכחן במשה דמוקי סנהדראות והוא במקום ע"א קאי אע"ג דלא כתיב התם וכן תעשו ועוד קשה דבפ' קמא דשבועות (דף יד.) תנן דאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ושבעים ואחד ופי' שם בקונטרס דיליף ממשה דהוי מלך ונביא ובמקום שבעים ואחד ואם כן גבי סנהדרין דיליף ממשה דבעי שבעים ואחד מהאי טעמא נמי ניבעי מלך ונביא בהעמדת סנהדראות ויש לומר דהכא מרבינן טפי משום דכתיב וכן תעשו משמע דאתא לרבויי כל הנך וא"ת וכלים נמי ניבעי שבעים ואחד וכ"ת הכתוב תלאו בשירות דאין צריך אלא שירות הא משמע בסמוך דאי לאו אותם הוי אמינא דבעי משיחה ועבודה ואם כן השתא דכתיב אותם למעוטי משיחה ע"א מיהא לא נמעוט וי"ל דאתא אותם לגלויי דוכן תעשו לא קאי אכלים ולא בעי לדורות דומיא דמשה:

שופטים לכל שבט ושבט. אם יש בעיר אחת מב' שבטים עושין ב' סנהדראות:

אחד ממונה על כולן. פ"ה ב"ד הגדול שבירושלים ולא משמע הכי בספרי דברישא דברייתא בתר שופטים לכל ישראל קתני רבי יהודה אומר אחד ממונה על כולם קודם שהוכיר לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר וי"מ דאחד ממונה על כולן הוא הנשיא דקתני בתוספתא שהנשיא ישב באמצע ונראה לפרש דאחד ממונה על כולן הוא מופלא שבב"ד אב ב"ד ובכל שופטים ושופטים היה שם מופלא כדאמר גבי זקן ממרא הוא ומופלא שבבית דינו ונראה דלא היה מחשבון סנהדרין מדקאמר בפ"ק דהוריות (דף ד:) אההיא דתנן הורו בית דין וידע אחד מהם שטעו כו' או שלא היה מופלא שבבית דין שם פטור ומפרש בגמרא לפי שהיה להם שילמדו ואי הוה מחשבון מאי איריא מופלא אפילו אחד מן האחרים נמי כדאמר התם לעיל מיניה הכי קאמר רחמנא אי אית לבולי סנהדרי הוי הוראה ואי לאו לא הוי הוראה ולפי זה אתיא דהוריות כרבי יהודה והא דתנן בפרק הנחנקין (לקמן דף פו:) כי יפלא במופלא שבבית דין הכתוב מדבר הא לא הוי כשאר מופלא שבכל דוכתא דהתם לא אתי למעוטי אלא תלמיד כדפי' התם הקונטרס שבכל סנהדרי יש דין המראה חוץ מתלמיד לפי שאינו ראוי להוראה כדתנן התם (שם) תלמיד שהורה לעשות פטור נמצא חומרו קולו:

אחת או ב'. פי' אחת בב"ד אחד או ב' בשני בתי דינין ולמאי דשרי בב' או בג' ב"ד אפילו טובא (בפעם אחת) איירי במקום אחד או בב' מקומות: **אחת** ולא שלשה.) אין להקשות דלישתוק מאחת ואנא ידענא מעריך ב' ולא שלשה דתפסת מועט תפסת:

רש"י

בניהו בן יהוידע זה סנהדרין. שהיה מופלא שבב"ד: **ואביתר אלו אורים ותומים וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי.** הוא למעלה מהם וקודם היה להם ומדסמך בקרא קמא אביתר בתר בניהו שמע מינה אביתר היינו כרתי ופלתי: וספרים דכתיב בהו ואביתר על הכרתי שיבוש הוא שאין מקרא זה בכל הנביאים: **שכורתין.** חותכין דברים באמונתן: **מאי קרא.** דכנור תלוי על מטתו של דוד ומקיצו לדוד משנתו דכתיב אעירה השחר אני מעורר השחר ולא כשאר מלכים שהשחר קודם ומעוררן: **כן תעשו לדורות.** מה משכן על פי משה והוא במקום סנהדרי גדולה אף לדורות על פי סנהדרי גדולה: **מיכן ואילך.** כלים שעשו אחרי כן עבודתן מחנכתן משעה שמתחנכים בעבודה מתקדשין: **אותם.** מיעוטא הוא: **אשר ישרתו.** להבא משמע לדורות הבאים נתנו בשירות מדכתיב (במדבר ד) כל כלי השרת אשר ישרתו: **ה"ג אי לאו אותם הוה אמינא לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתיב וכן תעשו: דאוקי סנהדראות.** בעצת יתרו ומשה היה שופט ודיין על פי הדבור ושקול כסנהדרי גדולה שבירושלים: **שוטרים.** גוליירים חובטין במקלות ע"פ השופטים לכל מי שאינו שומע: **אחד ממונה על כולן.** זו סנהדרי גדולה: **מצוה בשבט לדון את שבטו.** ולא ילכו בני שבט זה לב"ד של שבט אחר: **לשעריך.** לב"ד שבכל עיר ועיר: **בב"ד אחד.** כל זמן שסנהדרי זו קיימא אבל מתו אלו ונתמנו אחרים עושין: **במקום אחד.** כגון בגליל או ביהודה: **ר"ש דריש טעמא דקרא.** בהמקבל (ב"מ קטו.):

עמוד

'וְאַחֲרֵי אֲחִיתוֹפֶל בְּנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע, וְאֶבְיָתָר, וְשַׂר צָבָא
לַמֶּלֶךְ יוֹאָב'. 'אֲחִיתוֹפֶל' זֶה יוֹעֵץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר
'וַעֲצַת אֲחִיתוֹפֶל אֲשֶׁר יָעַץ' וְגוֹ'. 'וּבְנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע' זוֹ
סַנְהֶדְרִין, 'אֶבְיָתָר' אֵלּוּ אוּרִים וְתוּמִּים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר
'וּבְנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע עַל הַכְּרֵתִי וְעַל הַפְּלֵתִי', וְלָמָּה נִקְרָא
שְׁמָן 'כְּרֵתִי וּפְלֵתִי', 'כְּרֵתִי' שֶׁכּוֹרְתִין דְּבָרֵיהֶן, 'וּפְלֵתִי'
שֶׁמּוּפְלָאִין מַעֲשֵׂיהֶן. וְאַחַר כָּךְ שַׂר הַצָּבָא לַמֶּלֶךְ, יוֹאָב.
אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרִיהּ דְּרַב אַדָּא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר
רַבִּי יִצְחָק בַּר אֲבוּדִימִי, מַאי קְרָא 'עוּרָה כְבוֹדִי, עוּרָה
הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָׁחַר': וְאֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר:
מִנְּהָנֵי מִילֵּי, אָמַר רַב שִׁמִּי בַּר חִיָּיא, אָמַר קְרָא 'בְּכֹל
אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְכֵן תַּעֲשׂוּ'
לְדוֹרוֹת הַבָּאִין. מֵתִיב רָבָא, כָּל הַכֵּלִים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה,
מְשִׁיחָתָן מְקַדֶּשֶׁן. מִיכָּן וָאֵילָךְ, עֲבוֹדָתָן מְחַנַּכְתָּן. וְאַמַּאי,
נֵימָא 'וְכֵן תַּעֲשׂוּ' לְדוֹרוֹת הַבָּאִין. שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר
קְרָא 'וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אוֹתָם', 'אוֹתָם' בִּמְשִׁיחָה, וְלֹא
לְדוֹרוֹת בִּמְשִׁיחָה. וְאֵימָא, אוֹתָם בִּמְשִׁיחָה, וּלְדוֹרוֹת
אִי בִּמְשִׁיחָה אִי בַּעֲבוֹדָה. אָמַר רַב פָּפָא, אָמַר קְרָא
'אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָם בַּקּוֹדֶשׁ', הַכָּתוּב תְּלָאָן בְּשִׁירוּת.
אֶלָּא, 'אוֹתָם' לָמָּה לִי. אִי לָאו 'אוֹתָם', הָוָה אֲמִינָא,
לְדוֹרוֹת בִּמְשִׁיחָה וּבַעֲבוֹדָה, דְּהָא כְּתִיב 'וְכֵן תַּעֲשׂוּ'.
כְּתַב רַחֲמָנָא 'אוֹתָם', 'אוֹתָם' בִּמְשִׁיחָה וְלֹא לְדוֹרוֹת בִּמְשִׁיחָה: וְאֵין עוֹשִׂין סַנְהֶדְרָאוֹת כוּ':
מְנָא לָן, כִּדְרַאשְׁכְּחָן בְּמֹשֶׁה דְּאוֹקֵי סַנְהֶדְרָאוֹת, וּמֹשֶׁה בִּמְקוֹם שִׁבְעִים וְחַד קָאֵי. תָּנוּ רַבָּנָן, מִנַּיִן
שֶׁמַּעֲמִידִין שׁוֹפְטִים לְיִשְׂרָאֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר 'שׁוֹפְטִים תִּתֶּן'. שׁוֹטְרִים לְיִשְׂרָאֵל מִנַּיִן, תַּלְמוּד
לוֹמַר 'שׁוֹטְרִים תִּתֶּן'. שׁוֹפְטִים לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'שׁוֹפְטִים לִשְׁבָטֶיךָ'. שׁוֹטְרִים
לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'שׁוֹטְרִים לִשְׁבָטֶיךָ'. שׁוֹפְטִים לְכָל עִיר וָעִיר מִנַּיִן, תַּלְמוּד
לוֹמַר 'שׁוֹפְטִים לִשְׁעָרֶיךָ'. שׁוֹטְרִים לְכָל עִיר וָעִיר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'שׁוֹטְרִים לִשְׁעָרֶיךָ'. רַבִּי
יְהוּדָה אוֹמֵר, אֶחָד מְמוּנֶּה עַל כּוּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר 'תִּתֶּן לְךָ'. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, 'לִשְׁבָטֶיךָ
וְשָׁפְטוּ', מִצְוָה בְּשֵׁבֶט לָדוּן אֶת שִׁבְטוֹ: וְאֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת: מְנָא הָנֵי מִילֵּי, אָמַר רַבִּי חִיָּיא
בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, דְּאָמַר קְרָא 'וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא'
אִישׁ וְאִשָּׁה אַתָּה מוֹצִיא לִשְׁעָרֶיךָ, וְאִי אַתָּה מוֹצִיא כָּל הָעִיר כּוּלָּהּ לִשְׁעָרֶיךָ: אֵין עוֹשִׂין עִיר
הַנִּדַּחַת בְּסֵפֶר: מַאי טַעְמָא, מִקְּרָבֶךָ' אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא מִן הַסֵּפֶר: וְלֹא שָׁלֹשׁ (עָרֵי הַנִּדַּחַת):
דִּכְתִיב 'אַחַת', אֲבָל עוֹשִׂין אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם, דִּכְתִיב 'עָרֶיךָ'. תָּנוּ רַבָּנָן, 'אַחַת' אַחַת וְלֹא שָׁלֹשׁ,
אַתָּה אוֹמֵר אַחַת וְלֹא שָׁלֹשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'עָרֶיךָ', הֲרֵי שְׁתַּיִם
אָמוּר. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים 'אַחַת', אַחַת וְלֹא שָׁלֹשׁ. זִימְנִין אָמַר רַב, בְּבֵית דִּין אֶחָד, הוּא
דְּאֵין עוֹשִׂין. הָא בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה בָּתֵּי דִּינִין, עוֹשִׂין. וְזִימְנִין אָמַר רַב, אֲפִילּוּ בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה
בָּתֵּי דִּינִין. לְעוֹלָם, אֵין עוֹשִׂין. מַאי טַעְמָא דְּרַב, מִשּׁוּם קְרָחָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא
בִּמְקוֹם אֶחָד, אֲבָל בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, עוֹשִׂין. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֵין עוֹשִׂין מִשּׁוּם קָרְחָה.
תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אֵין עוֹשִׂין שָׁלֹשׁ עֲיָירוֹת מְנוּדָּחוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל עוֹשִׂין אוֹתָם
שְׁתַּיִם, כְּגוֹן אַחַת בִּיהוּדָה וְאַחַת בַּגָּלִיל, אֲבָל שְׁתַּיִם בִּיהוּדָה וּשְׁתַּיִם בַּגָּלִיל אֵין עוֹשִׂין. וּסְמוּכָה
לַסֵּפֶר, אֲפִילּוּ אַחַת אֵין עוֹשִׂין. מַאי טַעְמָא, שֶׁמָּא יִשְׁמְעוּ נָכְרִים וְיַחֲרִיבוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
וְתִיפּוּק לִי דְּ'מִקִּרְבֶּךָ' אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא מִן הַסֵּפֶר. רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּדָרֵישׁ טַעְמָא דִּקְרָא:
סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה הָיְתָה: מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן, דְּאָמְרִי וּמֹשֶׁה עַל גַּבֵּיהֶן, אָמַר קְרָא 'וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם
עמוד

והם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דכתיב (דברי הימים א׳ כז לד), ׳וְאַחֲרֵי אֲחִיתוֹפֶל בִּנְיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע, וְאֶבְיָתָר, וְשַׂר צָבָא לַמֶּלֶךְ יוֹאָב׳. ויש לבאר מקרא זה, שבא לפרש את סדר היציאה למלחמה, ׳אֲחִיתוֹפֶל׳ זֶה יוֹעֵץ, ומתחילה היו מתייעצים עמו כיצד לעשות המלחמה, וְכֵן הוּא [־המקרא] אוֹמֵר (שמואל ב׳ טז כג) ׳וַעֲצַת אֲחִיתוֹפֶל אֲשֶׁר יָעַץ׳ וְגוֹ׳, ויש ללמוד מן המקרא שהיה אחיתופל יועץ, ו׳בִּנְיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע׳ זוֹ סַנְהֶדְרִין, שהיה ראש הסנהדרין, ובאו ליטול הימנו רשות ליצא למלחמה, ׳אֶבְיָתָר׳ אֵלּוּ אוּרִים וְתוּמִּים, שהיה כהן גדול, ובאו לשאול ממנו באורים ותומים האם יצליחו במלחמתם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים א׳ יח יז), ׳וּבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע עַל הַכְּרֵתִי וְעַל הַפְּלֵתִי׳, דהיינו, בניהו בן יהוידע היה קודם לאורים ותומים הנקראים בשם ׳כרתי ופלתי׳, ומאחר ובמקרא לעיל נמנה אביתר לאחר בניהו, יש ללמוד שאביתר הוא זה שבאו לשאול אצלו באורים ותומים. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָן של האורים ותומים ׳כְּרֵתִי וּפְלֵתִי׳, ׳כְּרֵתִי׳ על שם שֶׁכּוֹרְתִין – חותכים את דְּבָרֵיהֶן, ׳וּפְלֵתִי׳ על שם שֶׁמּוֹפְלָאִין מַעֲשֵׂיהֶן – שעושים מעשים מופלאים, וְאַחַר כָּךְ – אחר שנטלו רשות ועצה מכל אלו, היו יוצאים למלחמה עם שַׂר הַצָּבָא לַמֶּלֶךְ, שהוא יוֹאָב.

עתה מפרשת הגמרא מנין לומדים שכינור היה מעורר את דוד: אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב אַדָּא, וְאָמְרִי לָהּ – ויש אומרים שמימרא זו אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אֲבוּדִימִי, מַאי קְרָא – מאיזה מקרא יש ללמוד שהיה כינור מקיצו לדוד משנתו, ממקרא זה (תהלים נז ט) ׳עוּרָה כְבוֹדִי, עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָׁחַר׳. דהיינו, אין אני ישן בכבודי עד שלש שעות ביום כדרך שאר מלכים, אלא הכינור מקיץ אותי בחצי הלילה, ועל ידי כן אני הוא שמעורר את השחר, ולא השחר מעיר אותי.

שנינו במשנה: וְאֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד.

מבררת הגמרא: מְנָהֲנֵי מִילֵּי, אָמַר רַב שִׁימִי בַּר חִיָּא, אָמַר קְרָא (שמות כה ט) ׳כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל כֵּלָיו, וְכֵן תַּעֲשׂוּ׳. ודרשו חכמים, ׳וכן תעשו׳ לְדוֹרוֹת הַבָּאִין, שכפי הסדר שהיה בשעת הקמת המשכן, כך יש לנהוג לעולם בשעה שרוצים להוסיף על העזרות, ומאחר שהקמת המשכן היתה על פי משה השקול כנגד סנהדרין גדולה, לפיכך אין להוסיף על העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד.

הגמרא מקשה על דברי רב שימי מברייתא: מֵתִיב רָבָא, שנינו בברייתא, שכָּל הַכֵּלִים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה רבינו למשכן, היתה מְשִׁיחָתָן בשמן המשחה מְקֻדָּשָׁן לעבודה, וכל הכלים שנעשו מִיָּכָן וְאֵילַךְ לא נמשחו בשמן המשחה, אלא עֲבוֹדָתָן היתה מְחֻנָּכָתָן, דהיינו, משעה שהתחילו להשתמש בהם לעבודת הקודש חלה עליהם קדושת כלי שרת. וְאַמַּאי אין הכלים נמשחים לעולם בשמן המשחה, נִימָא בזה את דרשת הכתוב ׳וְכֵן תַּעֲשׂוּ׳ לְדוֹרוֹת הַבָּאִין. ובהכרח, שאין דרשה זו נכונה, ויש חילוק בין הדברים שנעשו בשעתן לדברים שנעשו לאחר זמן.

מתרצת הגמרא: שָׁאנֵי הָתָם לענין משיחת הכלים, דְּאָמַר קְרָא (במדבר ז א) ׳וַיְמַשְּׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אוֹתָם׳, ותיבת ׳אותם׳ למעט היא באה, ולפיכך יש לדרוש כך, ׳אוֹתָם׳ – הכלים שעשה משה מתקדשים בְּמִשִּׁיחָה, וְלֹא לְדוֹרוֹת בְּמִשִּׁיחָה – אך הכלים הנעשים לאחר מכן אינם מתקדשים במשיחה אלא בעבודה.

שבה הגמרא ומקשה: וְאֵימָא – שמא נאמר את המיעוט באופן אחר, אוֹתָם – הכלים שעשה משה מתקדשים בְּמִשִּׁיחָה, וּלְדוֹרוֹת אִי בְּמִשִּׁיחָה אִי בַּעֲבוֹדָה – והכלים הנעשים במשך הדורות ניתן לקדשם או על ידי משיחה או על ידי עבודה, ומנין יש לומר שאין הם מתקדשים אלא בעבודה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, אָמַר קְרָא (שם ד יב) ׳וְלָקְחוּ אֶת כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָם בַּקּוֹדֶשׁ׳, ומאחר ונקט הכתוב בלשון עתיד ׳אשר ישרתו׳ יש ללמוד שמדובר בכלים שייעשו במשך הדורות, וכיון שנאמר בהם לשון ׳שירות׳ יש ללמוד שהַכָּתוּב תְּלָאָן בְּשֵׁירוּת, דהיינו, שלא תחול עליהם קדושת כלי שרת עד שישרתו בהם בפועל, ובהכרח יש לומר שכוונת המיעוט ׳אותם׳ היינו ׳אותם במשיחה ולדורות בעבודה׳.

מבררת הגמרא: אֶלָּא ׳אוֹתָם׳ לָמָּה לִי – מאחר ונתפרש בכתוב שיש לחנוך את הכלים העשויים לדורות על ידי עבודה, אם כן מה צורך יש במיעוט הנלמד מתיבת ׳אותם׳. מבארת הגמרא: אִי לָאו המיעוט של תיבת ׳אוֹתָם׳, הָוָה אֲמִינָא שהכלים שעשה משה נתקדשו על ידי משיחה, ואילו הכלים העשויים לְדוֹרוֹת מתקדשים בְּמִשִּׁיחָה וּבַעֲבוֹדָה, דְּהָא כְּתִיב בתורה (שם) ׳וְכֵן תַּעֲשׂוּ׳, שיש לנהוג כן לדורות למשוח הכלים, וכמו כן נאמר ׳כלי השרת אשר ישרתו׳ לענין חינוכם בעבודה, ולפיכך כָּתַב רַחֲמָנָא את תיבת ׳אוֹתָם׳, כדי לדרוש ׳אוֹתָם בְּמִשִּׁיחָה וְלֹא לְדוֹרוֹת בְּמִשִּׁיחָה׳, שרק הכלים שנעשו על ידי משה נתקדשו במשיחה, אך הכלים העשויים לדורות אינם מתקדשים על ידי משיחה.

שנינו במשנה: וְאֵין עוֹשִׂין סַנְהֶדְרָאוֹת כּוּ׳ לשבטים אלא על ידי בית דין של שבעים ואחד.

מבררת הגמרא: מְנָא לָן דין זה. ומבארת, כִּדְאַשְׁכְּחָן בְּמֹשֶׁה רבינו דְּאוֹקֵי סַנְהֶדְרָאוֹת – שהעמיד סנהדראות לשבטי ישראל, וּמֹשֶׁה בְּמְקוֹם שִׁבְעִים וְאֶחָד קָאֵי – ומשה היה שקול כנגד שבעים ואחד זקני הסנהדרין, וממילא יש ללמוד שאין מעמידים סנהדרין קטנה לשבטים אלא על ידי בית דין של שבעים ואחד.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדיני העמדת שופטים ושוטרים: תָּנוּ רַבָּנַן – שנו חכמים בברייתא, הדורשת מן המקרא (דברים טז יח) ׳שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ, אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ, וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק׳, את דיני העמדת שופטים ושוטרים לעם ישראל. וכך אומרת הברייתא, מִנַּיִן שֶׁמַּעֲמִידִין שׁוֹפְטִים לְיִשְׂרָאֵל – מהיכן לומדים שמצוה להעמיד סנהדראות קטנות של עשרים ושלשה דיינים, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳שֹׁפְטִים׳ וְגוֹ׳ ׳תִּתֶּן׳. שׁוֹטְרִים לְיִשְׂרָאֵל מִנַּיִן, כלומר, מנין שיש להעמיד שוטרים שיכפו את העם לקיים את מצוות השופטים, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳שֹׁטְרִים תִּתֶּן׳. שׁוֹפְטִים לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט מִנַּיִן, דהיינו, שאם יש שני שבטים הגרים בעיר אחת, יש להעמיד סנהדרין לכל שבט בפני עצמו, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳שֹׁפְטִים׳ וְגוֹ׳ לִשְׁבָטֶיךָ׳. שׁוֹטְרִים לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳שֹׁטְרִים׳ וְגוֹ׳ לִשְׁבָטֶיךָ׳. שׁוֹפְטִים לְכָל עִיר וָעִיר מִנַּיִן, דהיינו, שאם יש שבט אחד המתגורר בשני ערים, יש להעמיד סנהדרין בכל עיר בפני עצמה, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳שֹׁפְטִים׳ וְגוֹ׳ ׳לִשְׁעָרֶיךָ׳ – בשערי העיר. שׁוֹטְרִים לְכָל עִיר וָעִיר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳שֹׁטְרִים׳ וְגוֹ׳ לִשְׁעָרֶיךָ׳.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בית דין אֶחָד מְמוּנֶה עַל כּוּלָּן, והיינו סנהדרין גדולה שהיתה ממונה על כולם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳תִּתֶּן לְךָ׳, ומאחר שנקט הכתוב בלשון יחיד, יש ללמוד שיש אחד הממונה על כולם.

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, מסמיכות התיבות ׳לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ׳ יש ללמוד, שמִצְוָה בְּבית הדין של אותו הַשֵּׁבֶט לָדוּן אֶת שִׁבְטוֹ, ולא יילכו בני שבט אחד, לדון אצל דייני שבט אחר.

שנינו במשנה: וְאֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת אלא על פי בית דין של שבעים ואחד.

מבררת הגמרא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, יש ללמוד דין זה מִדְּאָמַר קְרָא (דברים יז ה) העוסק ביחידים העובדים עבודה זרה, ׳וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל שְׁעָרֶיךָ׳, ויש לדרוש כך, אִישׁ וְאִשָּׁה אַתָּה מוֹצִיא לִשְׁעָרֶיךָ, כלומר, יחידים העובדים עבודה זרה נידונים בבית דין של עשרים ושלשה היושב בשערי העיר, וְאִי אַתָּה מוֹצִיא את כָּל הָעִיר כּוּלָּהּ לְבית הדין שבִּשְׁעָרֶיךָ, שאם

המשך בעמוד 11

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עָמָךְ', דהיינו, שיתייצבו אתך באהל מועד, ומשמעות תיבת 'עָמָךְ' היא **וְאַתְּ בַּהֲדֵיהוּ** – שאתה משה עמהם, ומכאן יש ללמוד שהיה משה נמנה במנין הסנהדרין, ולפיכך יש להצריך לדורות שיהיו שבעים ואחד זקנים בסנהדרין גדולה.

מבררת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה** הסובר שמשה אינו נמנה במנין הסנהדרין, כיצד יבאר את תיבת 'עמך'. מבארת הגמרא: **'עָמָךְ' מִשּׁוּם שְׁכִינָה**, כלומר, ציוה הקדוש ברוך הוא שיעמדו הזקנים יחד עם משה מחוץ לאהל מועד, ולא יכנסו בתוכו משום כבוד השכינה.

שבה הגמרא ומבררת: **וְרַבָּנָן**, מה יענו לטענתו של רבי יהודה, הרי אף לשיטתם יש לומר 'עמך משום שכינה', ואם כן מנין להם שהיה משה נמנה עם הזקנים. מבארת הגמרא: שאכן אף הם מודים שאין להוכיח מתיבת 'עמך', אלא שדורשים ממקום אחר, **אָמַר קְרָא** (במדבר יא יז) **'וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם'**, ומשמעות תיבת **אִתְּךָ** היא **וְאַתְּ בַּהֲדֵיהוּ** – שתהיה אתה עמהם במנין הסנהדרין.

שבה הגמרא ומבררת: **וְרַבִּי יְהוּדָה** הסובר שלא היה משה נמנה עמהם, כיצד יבאר את תיבת 'אתך'. מבארת הגמרא: **'אִתְּךָ' בְּדוֹמִין לְךָ**, דהיינו, שמתיבה זו יש ללמוד שעל דייני הסנהדרין להיות מיוחסים ונקיים מכל פגם משפחה כפי שהיה משה.

שבה הגמרא ומבררת: **וְרַבָּנָן** הסוברים שיש ללמוד מתיבת 'אתך' שהיה משה נמנה עם הסנהדרין, אם כן מנין יש ללמוד לפי שיטתם שצריך שיהיו הדיינים דומים למשה. מבארת הגמרא: שדבר זה **מִן** המקרא (שמות יח כב) **'וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ'** – משם יש ללמוד זאת, **וְאִף** שמקרא זה עוסק רק בסנהדרין קטנה, מכל מקום **יָלְפָא** – יש ללמוד דין **סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה מִדִּין סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה**, ונמצא שתיבת 'אתך' שבמקרא 'ונשאו אתך במשא העם' מיותרת לדרשה, ולפיכך יש ללמוד משם שהיה משה נמנה במנין הזקנים, ויחד עמו מנתה הסנהדרין שבעים ואחד דיינים.

הגמרא מביאה ברייתא בענין בחירת שבעים הזקנים במדבר: **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר במקרא (במדבר יא כו) **'וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה'**, והם אלדד ומידד, שלא יצאו לאהל מועד עם שאר הזקנים אלא נתנבאו במחנה, **יֵשׁ אוֹמְרִים** שהכוונה בזה שפתקיהם של אלדד ומידד **בְּקַלְפֵּי** [־כלי שבו מניחים את פתקי הגורל] **נִשְׁתַּיְּרוּ**, מאחר שהם לא באו להוציאם, **שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה 'אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל'** כדי להרשיבם בסנהדרין, **אָמַר מֹשֶׁה כֵּיצַד אֶעֱשֶׂה**, מאחר ואין מספר שבעים מתחלק בשוה לשנים עשר שבטים, אם **אֶבְרוֹר שִׁשָּׁה** זקנים **מִכָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט**, ובסך הכל שבעים ושנים זקנים, **נִמְצְאוּ שְׁנַיִם יְתֵירִים** על השבעים, ואם **אֶבְרוֹר חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה מִכָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט**, ובסך הכל ששים זקנים, **נִמְצְאוּ עֲשָׂרָה חֲסֵרִים** למנין, ואם **אֶבְרוֹר שִׁשָּׁה** זקנים **מִשֵּׁבֶט זֶה**, כלומר מעשרה שבטים, **וַחֲמִשָּׁה** זקנים **מִשֵּׁבֶט זֶה** – משני שבטים, ובכך יעמוד המנין על שבעים זקנים, אם כך אעשה **הֲרֵינִי מַטִּיל קִנְאָה בֵּין הַשְּׁבָטִים**, שיתרעמו שני השבטים מדוע לא נבחרו מהם אלא חמשה. **מֶה עָשָׂה** משה, **בֵּירֵר שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה** זקנים מכל שבט, ובסך הכל שבעים ושנים זקנים, **וְהֵבִיא שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם פִּתְקִין, עַל שִׁבְעִים** פתקים **כָּתַב 'זָקֵן'**, **וּשְׁנַיִם** מן הפתקים **הִנִּיחַ חָלָק** ולא כתב עליהם מאומה, **בְּלָלָן** – עירב את כל הפתקים יחדיו, **וּנְתָנָן בַּקַּלְפֵּי, וְאָמַר לָהֶם** לשבעים ושנים הזקנים שנבחרו, **בּוֹאוּ וּטְלוּ** את **פִּתְקֵיכֶם** מן הקלפי, **כָּל מִי שֶׁעָלָה בְיָדוֹ** פתק שעליו כתוב **'זָקֵן'**, **אָמַר** לו משה **כְּבָר קִידַּשְׁךָ שָׁמַיִם**, כלומר, בחרו בך מן השמים לישב בסנהדרין, **וּמִי שֶׁעָלָה בְיָדוֹ** פתק **חָלָק, אָמַר** לו משה, **הַמָּקוֹם** [־הקדוש ברוך הוא] **לֹא חָפֵץ בְּךָ, אֲנִי מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ** – מה יכול אני לעשות.

ועל פי זה מבוארת כוונת הברייתא 'בקלפי נשתיירו', שאלדד ומידד היו מן שבעים ושנים הזקנים שנבחרו מכל ישראל, אלא שלא הלכו לקלפי ליטול את פתקידם מאחר שהיו יראים שיעלה בידם פתק חלק, ושאר שבעים הזקנים הלכו ונטלו פתקים מן הקלפי, ושנים מהם עלה בידם פתק חלק, ונמצא שנותרו בקלפי שני הפתקים של אלדד ומידד שעליהם נכתב 'זקן'.

הברייתא מוסיפה שמצינו גורל כעין זה לגבי פדיון בכורי ישראל בלויים: **כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר** – מצינו כענין זה במקום אחר, נאמר במקרא (במדבר ג מז) **'וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת'**, שציוה הקדוש ברוך הוא למשה ליטול חמשת שקלים ממאתים שבעים ושלשה בכורים מישראל שלא היו לויים כנגדם לפדותם, **אָמַר מֹשֶׁה כֵּיצַד אֶעֱשֶׂה לָהֵן לְבִכּוּרֵי יִשְׂרָאֵל, אִם אוֹמֵר לוֹ לְבִכּוּר תֵּן לִי חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים בִּפְדְיוֹנְךָ וְצֵא, יֹאמַר לִי כְּבָר פְּדָאנִי בֶּן לֵוִי**, שאני מן העשרים ושנים אלף בכורים שיש בן לוי כנגדם לפדותם, ולא מן המאתים שבעים ושלשה שצריכים לפדות עצמם בממון. **מָה עָשָׂה, הֵבִיא עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֲלָפִים** של **פִּתְקִין, וְכָתַב עֲלֵיהֶן 'בֶּן לֵוִי', וְעַל שֶׁלָּשָׁה וְשִׁבְעִים וּמָאתַיִם** פתקים אחרים **כָּתַב עֲלֵיהֶן 'חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים'**, **בִּלְּלָן** – עירב את כל הפתקים יחד **וּנְתָנָן בַּקַּלְפִּי, וְאָמַר לָהֶן** לכל בכורי ישראל, בואו **וּטְלוּ** את **פִּתְקֵיכֶם, מִי שֶׁעָלָה בְיָדוֹ** פתק שבו נכתב **'בֶּן לֵוִי', אָמַר** לו משה **כְּבָר פְּדָאךְ בֶּן לֵוִי**, ואינך זקוק ליתן חמשה שקלים בפדיונך, **וּמִי שֶׁעָלָה בְיָדוֹ** פתק שבו נכתב **'חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים', אָמַר** לו משה **תֵּן** כסף **פִּדְיוֹנְךָ וְצֵא.**

הברייתא מביאה דעה נוספת בביאור המקרא 'וישארו שני אנשים במחנה': **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר**, אלדד ומידד **בַּמַּחֲנֶה נִשְׁתַּיְּרוּ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה 'אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ', אָמְרוּ אֶלְדָּד וּמֵידָד אֵין אָנוּ רְאוּיִין לְאוֹתָהּ גְּדוּלָּה** – אין אנו ראויים לכבוד זה להיות שופטים על ישראל, ועל כן אף שנבחרו בכלל הזקנים לא יצאו עמם לאהל מועד, **אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוֹאִיל וּמִיעַטְתֶּם** [־הקטנתם] את **עַצְמְכֶם, הֲרֵינִי מוֹסִיף גְּדוּלָּה עַל גְּדוּלַּתְכֶם, וּמַה גְּדוּלָּה הוֹסִיף לָהֶם** יותר משאר הזקנים שנבחרו מבני ישראל ונתנבאו באהל מועד, **שֶׁהַנְּבִיאִים כּוּלָּן** – כל אותם שבעים זקנים ששרתה עליהם רוח נבואה, **נִתְנַבְּאוּ** רק באותה שעה ראשונה שעמדו סביבות אהל מועד, **וּפָסְקוּ** לאחר מכן להתנבא, **וְהֵם** – אלדד ומידד, **נִתְנַבְּאוּ וְלֹא פָסְקוּ** מנבואתם.

הברייתא מביאה מחלוקת תנאים איזו נבואה נתנבאו אלדד ומידד: **וּמַה נְּבוּאָה נִתְנַבְּאוּ** אלדד ומידד, **אָמְרוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מֵת, וִיהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ. אַבָּא חָנִין אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עַל עִסְקֵי הַשְּׂלָיו הֵן הָיוּ מִתְנַבְּאִים**, וכך היו אומרים **'עֲלִי שְׂלָיו עֲלִי שְׂלָיו'**, דהיינו, שיעלה העוף ששמו שליו על המחנה. **רַב נַחְמָן אָמַר, עַל עִסְקֵי** מלחמת **גּוֹג וּמָגוֹג הָיוּ מִתְנַבְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר** (יחזקאל לח יז) בנבואות העוסקות במלחמת גוג ומגוג, **'כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים, הַאַתָּה הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי בְּיָמִים קַדְמוֹנִים בְּיַד עֲבָדַי נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל, הַנִּבְּאִים בַּיָּמִים הָהֵם שָׁנִים לְהָבִיא אוֹתְךָ עֲלֵיהֶם'** וגו', **אַל תִּיקְרֵי 'שָׁנִים' אֶלָּא 'שְׁנַיִם', וְאֵיזוּ הֵן שְׁנַיִם נְבִיאִים שֶׁנִּתְנַבְּאוּ בְּפֶרֶק זְמַן אֶחָד נְבוּאָה אֶחָת, הֲוֵי אוֹמֵר אֵלּוּ אֶלְדָּד וּמֵידָד**, ונמצא, שעל מלחמת גוג ומגוג נתנבאו.

אָמַר מַר, כָּל הַנְּבִיאִים כּוּלָּן נִתְנַבְּאוּ וּפָסְקוּ, וְהֵן [־אלדד ומידד] **נִתְנַבְּאוּ וְלֹא פָסְקוּ**. מבררת הגמרא: **מְנָא לָן דְּפָסְקוּ** – מנין ששאר הזקנים נתנבאו רק לאותה שעה ופסקו, **אֵילִימָא** – אם נאמר שיש ללמוד דבר זה **מִדְּכְתִיב** לגבי שאר הזקנים **'וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ'**, ויש לפרש הכוונה בזה שלא הוסיפו עוד להתנבאות, **אֶלָּא** מֵעַתָּה כיצד יש לפרש את המקרא (דברים ה יט) לגבי קול השכינה במעמד הר סיני 'קול גָּדוֹל וְלֹא יָסָף', **הָכִי נַמִּי דְּלָא אוֹסִיף הוּא** – האם גם שם ניתן לבאר שהכוונה בזה שהקול לא הוסיף לדבר, הרי קול השכינה אינו פוסק לעולם, **אֶלָּא** בהכרח צריך לומר שכוונת הכתוב 'ולא יסף' **דְּלָא פָּסַק הוּא** – שלא הפסיק, ואם כן גם לגבי הזקנים שנאמר בהם 'ויתנבאו ולא יספו' יתכן לפרש כן, שלא

המשך בעמוד 217

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

עמך משום שכינה. עמך יעמדו מחוץ לאהל ולא יבאו לאהל משום שכינה לשון אחר משום שכינה שתשרה שכינה עליהם הוצרכו להיות משה עמהן כדכתיב (במדבר יא) ואצלתי מן הרוח אשר עליך וגו': **בדומין לך.** מיוחסין ומנוקין ממום: **ורבנן.** נפקא להו בדומין לך מונשאו אתך דסנהדראות קטנות שנאמרו ביתרו וילפא גדולה מקטנה: **ושנים חלק.** לא נכתב עליהן זקן: **מי שעלה בידו חלק כו'.** ושנים מאותן שבעים שהלכו ליטול עלה בידו חלק ונשתיירו שני פתקין שהיו כתובין בקלפי שהיו של אלדד ומידד שלא הלכו ליטול שנתייראו שלא יעלה בידן חלק: **ולקחת חמשת חמשת.** בבכורות העודפים על מנין הלוים: **אמר להן.** לכל הבכורות באו טלו פיתקיכן: **שכל הנביאים כולן.** אותן שבעים זקנים נתנבאו אותה שעה ראשונה לבדה כנוח עליהם הרוח סביבות האהל ופסקו: **על עסקי שליו.** צורך שעה היתה: **אל תקרי שנים.** אלא שנים: **אילימא דכתיב בהו.** בשאר זקנים ולא יספו ומפרשת ליה ולא יוסיפו: **אלא מעתה** קול גדול **ולא יסף.** דשכינה הכי נמי דלא אוסיף אלא על כרחיך דלא פסק הוא קול שכינה אינו פסק: **אלא במוסיפין ודברי הכל.** דתנן בהיו בודקין (לקמן דף מ.) אחד עשר מזכין ואחד עשר מחייבין וא' אומר אניני יודע יוסיפו הדיינין שנים דהשתא הוה ליה בית דין שקול דאינו יודע כמאן דליתיה הוא ופשו להו כ"ד משכחת ליה על פי שנים י"א מזכין וי"ג מחייבין: **ובסנהדרי גדולה.** לר' יהודה זוגות נינהו: **במוסיפין.** עושין ב"ד שקול כדפרישית: **פשיטא.** דהכי בהדיא תנן (שם) וכמה מוסיפין שנים שנים וכיון דחד אמר אינו יודע הוו להו ב"ד שקול: **ואי אמר טעמא.** מראה פנים לחובה ומראה פנים לזכות ומשום הכי מספקא ליה: **כיון דגמירי.** דבעי הלנת דין בפרק היו בודקין (שם) שאם לא מצאו לו זכות יום ראשון מלינין אותו למחרת שמא ימצאו להם טעמי זכות: **בעלי קומה ומראה.** שתהא אימתן מוטלת על הבריות: **ובעלי כשפים.** להמית מכשפים הבוטחים בכשפיהם להנצל מידי ב"ד ולגלות על המכשפין המסיתין ומדיחין בכשפיהן כגון המצרים: **מפי המתורגמן.** כשבאין עדי לועזים להעיד בפניהם לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם דהוה ליה עד מפי עד:

ומה

תוספות

והם כלים מאליהם. פירוש נבואתם כלה דאין שכינה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה: **שיודע** לטהר את השרץ כו'. וקשה לר"ת דמה לנו בחריפות של הבל לטהר שרץ שהתורה טימאתו ומפרש ר"ת שיודע לטהר מטומאת נבילות שלא יטמא במשא בכזית דכיון דאשכחן דנחש ששורץ ורוחש דמיקרי חיה כדדרשינן בפ' ד' מיתות (לקמן דף נט:) ובכל חיה הרומשת זה נחש אית לן למימר דכל שרצים הוו בכלל או בנבלת חיה והשתא מטהר ליה בק"ו מנחש שממית ומרבה טומאה וטהור כדדרשינן בת"כ מוכל הולך על גחון וכ"ת חיה תוכיח שאינה ממיתה ומרבה טומאה ומטמא במשא אף אני אביא שרצים הא לאו פרכא היא דהכי דיינין קל וחומר ומה נחש שממית ומרבה טומאה לא הוי בכלל חיה דקרא שאר שרצים מיבעיא והשתא לא שייך חיה תוכיח שאינה ממיתה ומרבה טומאה והויא בכלל חיה דהא חיה אינה רוחשת אבל שרצים מה שרוחשים מוציאין מכלל חיה ובענין זה מפרש ר"ת מאי חולדת הסנאים שרצא חרצה ומאי שרצה דמתתאי שקי דמרובה (ב"ק ד' פ. ושם) ואין להאריך כאן ובירושלמי בריש אחד דיני ממונות קאמר או חילוף ומה עבבר שאינו ממית ומרבה טומאה טמא נחש לא כל שכן ההוא

ק"ו

1 עַמְּךָ', עִמְּךָ וְאַתְּ בַּהֲדֵיהוּ. וְרַבִּי יְהוּדָה, 'עִמְּךָ' מִשּׁוּם
2 שְׁכִינָה. וְרַבָּנָן, אָמַר קְרָא 'וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם',
3 אִתְּךָ וְאַתְּ בַּהֲדֵיהוּ. וְרַבִּי יְהוּדָה, 'אִתְּךָ' בְּדוֹמִין לְךָ.
4 וְרַבָּנָן, מִ'וְהִקַּל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ' נָפְקָא. וְיָלְפָא
5 סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה, מִסַּנְהֶדְרֵי קְטַנָּה. תָּנוּ רַבָּנָן, 'וַיִּשָּׁאֲרוּ
6 שְׁנֵי אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה', יֵשׁ אוֹמְרִים בְּקַלְפֵּי נִשְׁתַּיְּרוּ,
7 שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה 'אֶסְפָה לִי
8 שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל', אָמַר מֹשֶׁה כֵּיצַד אֶעֱשֶׂה,
9 אֶבְרוֹר שִׁשָּׁה מִכָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט, נִמְצְאוּ שְׁנַיִם יְתֵירִים.
10 אֶבְרוֹר חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה מִכָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט, נִמְצְאוּ עֲשָׂרָה
11 חֲסֵרִים. אֶבְרוֹר שִׁשָּׁה מִשֵּׁבֶט זֶה וַחֲמִשָּׁה מִשֵּׁבֶט זֶה,
12 הֲרֵינִי מַטִּיל קְנָאָה בֵּין הַשְּׁבָטִים. מֶה עָשָׂה, בִּירַר שִׁשָּׁה
13 שִׁשָּׁה וְהֵבִיא שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם פִּיתְקִין, עַל שִׁבְעִים כָּתַב
14 'זָקֵן', וּשְׁנַיִם הִנִּיחַ חָלָק, בְּלָלָן וּנְתָנָן בַּקַּלְפִּי. אָמַר לָהֶם,
15 בּוֹאוּ וּטְלוּ פִּיתְקֵיכֶם. כָּל מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ 'זָקֵן', אָמַר כְּבָר קִידֵּשְׁךָ שָׁמַיִם. מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ חָלָק,
16 אָמַר, הַמָּקוֹם לֹא חָפֵץ בְּךָ, אֲנִי מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר 'וְלָקַחְתָּ חֲמִשֶּׁת
17 חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים לַגּוּלְגֹּלֶת', אָמַר מֹשֶׁה, כֵּיצַד אֶעֱשֶׂה לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, אִם אוֹמֵר לוֹ תֵּן לִי פִּדְיוֹנְךָ
18 וְצֵא, יֹאמַר לִי כְּבָר פְּדָאנִי בֶּן לֵוִי. מֶה עָשָׂה, הֵבִיא עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֲלָפִים פִּיתְקִין, וְכָתַב עֲלֵיהֶן
19 'בֶּן לֵוִי', וְעַל שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמָאתַיִם כָּתַב עֲלֵיהֶן 'חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים', בְּלָלָן וּנְתָנָן בַּקַּלְפִּי. אָמַר
20 לָהֶן, טְלוּ פִּיתְקֵיכֶם. מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ 'בֶּן לֵוִי', אָמַר לוֹ, כְּבָר פְּדָאךְ בֶּן לֵוִי. מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ
21 'חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים', אָמַר לוֹ, תֵּן פִּדְיוֹנְךָ וְצֵא. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בַּמַּחֲנֶה נִשְׁתַּיְּרוּ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר
22 לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה 'אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ', אָמְרוּ אֶלְדָּד וּמֵידָד אֵין אָנוּ רְאוּיִין
23 לְאוֹתָהּ גְּדוּלָּה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוֹאִיל וּמִיעַטְתֶּם עַצְמְכֶם, הֲרֵינִי מוֹסִיף גְּדוּלָּה עַל
24 גְּדוּלַּתְכֶם. וּמַה גְּדוּלָּה הוֹסִיף לָהֶם, שֶׁהַנְּבִיאִים כּוּלָּן נִתְנַבְּאוּ וּפָסְקוּ, וְהֵם נִתְנַבְּאוּ וְלֹא פָּסְקוּ.
25 וּמַה נְּבוּאָה נִתְנַבְּאוּ, אָמְרוּ מֹשֶׁה מֵת, יְהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ. אַבָּא חָנִין אוֹמֵר
26 מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עַל עִסְקֵי שְׁלָיו הֵן מִתְנַבְּאִים, 'עֲלֵי שְׁלָיו עֲלֵי שְׁלָיו'. רַב נַחְמָן אָמַר, עַל
27 עִסְקֵי גּוֹג וּמָגוֹג הָיוּ מִתְנַבְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר 'כֹּה אָמַר אֱלֹהִים, הַאַתָּה הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי בְּיָמִים
28 קַדְמוֹנִים בְּיַד עֲבָדַי נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל, הַנִּבְּאִים בַּיָּמִים הָהֵם שָׁנִים לְהָבִיא אוֹתְךָ עֲלֵיהֶם', אַל
29 תִּקְרֵי 'שָׁנִים' אֶלָּא 'שְׁנַיִם'. וְאֵיזוֹ הֵן שְׁנַיִם נְבִיאִים שֶׁנִּתְנַבְּאוּ בְּפֶרֶק אֶחָד נְבוּאָה אַחַת, הֲוֵי
30 אוֹמֵר אֶלְדָּד וּמֵידָד. אָמַר מַר, כָּל הַנְּבִיאִים כּוּלָּן נִתְנַבְּאוּ וּפָסְקוּ, וְהֵן נִתְנַבְּאוּ וְלֹא פָּסְקוּ. מְנָא
31 לָן דְּפָסְקוּ, אִילֵימָא מִדְּכְתִיב 'וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ', אֶלָּא מֵעַתָּה 'קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף', הָכִי נַמִּי
32 דְּלָא אוֹסִיף הוּא. אֶלָּא, דְּלָא פְּסַק הוּא. אֶלָּא, הָכָא כְּתִיב 'וַיִּתְנַבְּאוּ'. הָתָם, כְּתִיב 'מִתְנַבְּאִים'
33 עֲדַיִן מִתְנַבְּאִים וְהוֹלְכִים, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר מֹשֶׁה מֵת, הַיְינוּ דִּכְתִיב 'אֲדוֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם'.
34 אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר הָנָךְ תַּרְתֵּי, מַאי אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם. דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא, דַּהֲוָה לֵיהּ כְּתַלְמִיד הַמּוֹרֶה הֲלָכָה לִפְנֵי רַבּוֹ. בִּשְׁלָמָא
35 לְמַאן דְּאָמַר הָנָךְ תַּרְתֵּי, הַיְינוּ דִּכְתִיב 'מִי יִתֵּן'. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מֹשֶׁה מֵת, מֵינָח הָוָה נִיחָא לֵיהּ, לָא סַיְימוּהּ קַמֵּיהּ. מַאי כְּלָאֵם'.
36 אָמַר לֵיהּ, הַטֵּל עֲלֵיהֶן צָרְכֵי צִיבּוּר, וְהֵן כָּלִין מֵאֵילֵיהֶן: מִנַּיִן לְהָבִיא עוֹד שְׁלֹשָׁה: סוֹף סוֹף, לְרֶעָה עַל פִּי שְׁנַיִם, לָא מַשְׁכַּחַת לָהּ.
37 אִי אַחַד עָשָׂר מְזַכִּין וּשְׁנַיִם עָשָׂר מְחַיְּבִין, אַכַּתִּי חַד הוּא. אִי עֲשָׂרָה מְזַכִּין וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר מְחַיְּבִין, תְּלָתָא הָווּ. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אִי
38 אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא בְּמוֹסִיפִין וּדְבָרֵי הַכֹּל. וּבְסַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה, וְאַלִּיבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר שְׁבָעִים. וְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, בְּמוֹסִיפִין עוֹשִׂין בֵּית
39 דִּין שָׁקוּל לְכַתְּחִילָּה. פְּשִׁיטָא, מַהוּ דְּתִימָּא, הַאי דְּקָאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ, כְּמַאן דְּאִיתֵיהּ דְּמֵי, וְאִי אָמַר מִילְּתָא שָׁמְעִינַן לֵיהּ. קָא מַשְׁמַע
40 לָן, דְּהַאי דְּקָאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ כְּמַאן דְּלֵיתֵיהּ דְּמֵי, וְאִי אָמַר טַעְמָא לָא שָׁמְעִינַן לֵיהּ. אָמַר רַב כַּהֲנָא, סַנְהֶדְרֵי שֶׁרָאוּ כּוּלָּן לְחוֹבָה,
41 פּוֹטְרִין אוֹתוֹ. מַאי טַעְמָא, כֵּיוָן דְּגָמִירִי הֲלָנַת דִּין לְמֶעֱבַד לֵיהּ זְכוּתָא, וְהָנֵי תּוּ לָא חָזוּ לֵיהּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין מוֹשִׁיבִין בְּסַנְהֶדְרֵי
42 אֶלָּא בַּעֲלֵי קוֹמָה וּבַעֲלֵי חָכְמָה, וּבַעֲלֵי מַרְאֶה וּבַעֲלֵי זְקָנָה, וּבַעֲלֵי כְּשָׁפִים וְיוֹדְעִים בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, שֶׁלֹּא תְּהֵא סַנְהֶדְרֵי שׁוֹמַעַת מִפִּי
43 הַמְּתוּרְגְּמָן. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֵין מוֹשִׁיבִין בַּסַּנְהֶדְרִין אֶלָּא מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְטַהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ מִן הַתּוֹרָה. אָמַר רַב, אֲנִי אָדוּן וַאֲטַהֲרֵנוּ.

ומה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ק"ו לא מיתוקם אלא לענין מגע וקשה על פירוש רבינו תם דלא אשכחן אותה דרשה בתורת כהנים שמעינן נחש ומכל הולך על גחון ועוד דבהדיא ממעט מקרא בתורת כהנים שרץ מטומאת משא דבעי למילף שיטמא במשא מק"ו דבהמה שאינה מטמא במגע בבעדשה מטמא במשא וקאמרינן אמר קרא אותם אותם במשא ואין שרצים במשא וב"ת מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא מ"מ קשה דאדלפינן מנחש בק"ו שאינו מטמא במשא נילף מבהמה בקל וחומר דתורת כהנים דמטמא במשא ועוד מה לנחש שכן טהור מכלום ויש למצוא דין לטהר את השרץ מנבלת עוף טהור שמטמא במשא בבית הבליעה ואין לה טומאה בחוץ שרץ ונבילה שאין לה טומאה בפנים כדאמרינן פ' יוצא דופן (נדה דף מב:) בה ולא באחרת אינו דין שאין להם טומאה בחוץ ודרוותיה דייק התם ק"ו איפכא:

אלא רב המנונא. פי' הקונטרס אלא אמרי בי רב היינו רב המנונא וקשה דבשילהי הערל (יבמות דף פג: ושם) קאמר אמרי בי רב היינו רב הונא ורב הונא אין הלכה קאמר ודחק שם בקונטרס לפרש דהא דמסקינן הכא דקא אמרי בי רב היינו רב המנונא היינו היכא דמוכח דלא הוי רב הונא כי דף דקאמר רב הונא אמר בי רב וקשה דא"כ למה דחק גבי שלחו מתם לדברי רבי יוסי ברבי חנינא דמשני איפוך ה"נ לימא היכא דמוכח שאני ועוד איך יתכן דרב הונא יאמר בשם רב המנונא הא רב חסדא תלמיד דרב הונא הוה כדמוכח בסוף פרק אלו מציאות (ב"מ לג.) ובריש הדר (עירובין סב: ושם)

ורב המנונא תלמיד דרב חסדא הוה כדמוכח בפ"ק דקדושין (דף כה.) גבי סבי דנזוניא דלא אתו לפירקיה דרב חסדא א"ל לרב המנונא זיל צנעינהו ואומר ר"ת דהכא גרס אימא רב המנונא ולא גרסינן אלא ואפילו גרס אלא יש ליישב כלומר לא תימא אמר רב הונא אמרי בי רב אלא אמר רב המנונא אמרי בי רב והא דאשכחן בפרק ארבע מיתות (לקמן דף נז:) גבי מצות שבן נח נהרג דפליגי אמרי בי רב אדרב הונא ורב יהודה וכולהו אמוראי תלמידי דבי רב יש לומר דהא דיהודה והא דרביה דסתם אמרי בי רב הוי משמיה דרב כדמוכח בסוף פ' השואל (ב"מ דף קב: ושם) ובפ' בית כור (ב"ב דף קה:) דמצריך לדרב ולאמרי בי רב אע"ג דבכמה דוכתין אשכחן אמרי בי רב משמיה דרב ונידחא השתא גירסא דסוף פרק מרובה (ב"ק דף עה. ושם) דאמר ליה רבא לרב המנונא קפחתינהו לסבי דבי רב כלומר נצחת לסבי דבי רב שהוא רב הונא שאמר בטוב יותר ממנו ואם כן רב הונא היה קורא סבי דבי רב ובקונטרס מפרש התם בע"א ורבינו שמואל מגיה שם הספרים ושם מפורש ומיהו מצינו רב המנונא שלמד לפני רב בפ' חלון (עירובין דף עז:) גבי סולם המצרי לא שמיע לך הא דאמר רב אחאבריה דרב אדא אמר רב המנונא אמר רב ובפרק כיצד מעברין (שם דף נד.) אמר ליה רב לרב המנונא ברי מדאית לך אוטיב לך ובהגוזל קמא (ב"ק דף קו.) קאמר מכדי רב המנונא תלמידי דרב הוה כו': **מחכו** עלה במערבא רבי יוסי בר רבי חנינא. תימה דבפרק שלשה מינין בנזיר (דף מב:) אשכחן דמחכו עלה במערבא אדרבי יוסי בר רבי חנינא:

נמצאו

1 **ומה נחש שממית.** אדם ובהמה ומרבה טומאת נבילות וטומאת מת בעולם הרי
2 הוא טהור כשהוא מת שאינו בכלל שמנה שרצים: **ולא היא.** לאו קל וחומר הוא
3 דאין זה חומר אם הוא ממית ומרבה טומאה שהרי כמו כן יש קוצים שהן ממיתין
4 ומרבין טומאה והן טהורין: **שנים לדבר.** בשבעים לשון ואחד לשמוע שיהא מבין
5 בשבעים לשון אע"פ שאינו יודע להשיב:
6 **שמעון התימני.** תלמיד היה ולא נסמך שלא
7 בא לכלל זקנה: **שלישית חכמה.** סנהדרין
8 שיש בה שלשה מדברים בשבעים לשון
9 חכמה היא וכשירה אלמא שלשה בענין
10 לדבר: **למידין לפני חכמים.** כל היכא
11 דאיתמר למידין לפני חכמים היינו לוי שהיה
12 למד לפני רבי: **רב נחמן.** מוסיף שמעון
13 התימני וחמשתן לא באו לזקנה וישבין
14 בקרקע ומשיבין תשובות קושיות לזקנים
15 והיינו דנין בהלכה: **והא שלחו מתם לדברי**
16 **רבי יוסי בר חנינא.** מוציא [אני] מכלל רבנן
17 בפ' א' דיני ממונות (לקמן לד.) אלמא שלחו
18 מתם לאו ר' יוסי ברבי חנינא היא: **שלש**
19 **שורות.** לקמן תנינן להו באחד דיני ממונות
20 (דף לז.) שאם הוצרכו לסמוך ולהוסיף על
21 הדיינין סומכין מהן: **ועשרה בטלנין.** עשרה
22 בני אדם בטילין מכל מלאכה להיות מזומנין
23 לבית הכנסת שחרית וערבית דאמרינן
24 בברכות (דף ו:) כיון שבא הקב"ה לבית
25 הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד כועס
26 דקיימא לן (מגילה דף ג:) כל כרך שאין בו
27 עשרה בטלנין נידון בכפר הלכך אי ליתנהו
28 לא חזיא לסנהדרי: **שני סופרים.** ליכתוב
29 דברי המזכין ודברי המחייבין וכל שעה
30 ישבין לפני הדיינין לקמן בפרק היו בודקין
31 (דף מ.): **ושני חזנין.** שמשי ב"ד להלקות
32 החייב ולהזמין בעלי דינים לדין: **ושני בעלי**
33 **דינין.** שאם לא כן את מי הם דנין: **ושני**
34 **זוממין.** שיתייראו העדים להעיד שקר שלא
35 יזומו: **ושני זוממי זוממין.** שמא יתחייב בעל
36 דין על פי עדים וישכיר שנים להזימן לפיכך
37 צריך שנים אחרים בעיר שיתייראו אלו מהם
38 אם נבוא להזים העדים יבאו אלו השנים
39 ויזימו אותנו: **עשרה דברים.** ב"ד והגבאין
40 מחלקין להם והוי להו תלת מילי: **רופא.**
41 למול תינוקות: **אומן.** מקיז דם: **לבלר.** לכתוב
42 ספרים: **קופה נגבית בשנים ומתחלקת**
43 **בשלשה.** טעמא מפ' בהשותפין (ב"ב ח:): **בית**
44 **דין מכין וחובשין.** הא חשבינן להו לעיל
45 דאיכא סנהדרי גובין ומחלקין הוי להו
46 חמשא משיתא דבצרי לעיל רופא ואומן
ולבלר ומלמד חד גברא הוי לכל הני:
47

מאתים

1 וּמַה נָּחָשׁ שֶׁמֵּמִית וּמַרְבֶּה טוּמְאָה, טָהוֹר. שֶׁרֶץ שֶׁאֵינוֹ
2 מֵמִית וְמַרְבֶּה טוּמְאָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁיֵּהָא טָהוֹר. וְלֹא
3 הִיא, מִידֵי דַּהֲוָה אַקּוֹץ בְּעָלְמָא. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר
4 רַב, כָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ שְׁנַיִם לְדַבֵּר וְאֶחָד לִשְׁמוֹעַ,
5 אֵין מוֹשִׁיבִין בָּהּ סַנְהֶדְרֵי. וּבְבֵיתָר הֲווֹ שִׁלְשָׁה, וּבְיַבְנֶה
6 אַרְבָּעָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבִּי עֲקִיבָא,
7 וְשִׁמְעוֹן הַתִּימְנִי, דָּן לְפָנֵיהֶם בַּקַּרְקַע. מֵיתִיבִי, שְׁלִישִׁית
8 חֲכָמָה, רְבִיעִית אֵין לְמַעְלָה הֵימֶנָּה. הוּא דְּאָמַר כִּי
9 הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, שְׁנֵיָּה חֲכָמָה, שְׁלִישִׁית אֵין לְמַעְלָה
10 הֵימֶנָּה. 'לְמִידִין לִפְנֵי חֲכָמִים', לֵוִי מַרְבִּי. 'דָּנִין לִפְנֵי
11 חֲכָמִים', שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, וְשִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא, וְחָנָן
12 הַמִּצְרִי, וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מַתְנֵי
13 חֲמִשָּׁה, שִׁמְעוֹן שִׁמְעוֹן וְשִׁמְעוֹן חָנָן וַחֲנַנְיָה. 'רַבּוֹתֵינוּ
14 שֶׁבְּבָבֶל' רַב וּשְׁמוּאֵל, 'רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל' רַבִּי
15 אַבָּא. 'דַּיְּנֵי גּוֹלָה' קְרָנָא, 'דַּיְּנֵי דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל' רַבִּי
16 אַמִּי וְרַבִּי אַסִי. 'דַּיְּנֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא' רַב פַּפָּא בַּר
17 שְׁמוּאֵל, 'דַּיְּנֵי דִּנְהַרְדָּעָא' רַב אֲדָא בַּר מַנְיוֹמִי. 'סָבֵי
18 דְּסוּרָא' רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, 'סָבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא' רַב
19 יְהוּדָה וְרַב עֲנָנָא. 'חָרִיפֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא' עֵיפָה וַאֲבַיֵּי
20 בְּנֵי רְחָבָה, 'אֲמוֹרָאֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא' רַבָּה וְרַב יוֹסֵף.
21 'אֲמוֹרָאֵי דִּנְהַרְדָּעֵי' רַב חָמָא. 'נְהַרְבְּלָאֵי מַתְנוּ' רָמִי
22 בַּר בְּרַבִּי. 'אָמְרִי בֵּי רַב' רַב הוּנָא. וְהָאָמַר רַב הוּנָא,
23 אָמְרִי בֵּי רַב, אֶלָּא רַב הַמְנוּנָא. 'אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא'
24 רַבִּי יִרְמְיָה, 'שָׁלְחוּ מִתָּם' רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, 'מַחֲכוּ
25 עֲלֵהּ בְּמַעֲרָבָא' רַבִּי אֶלְעָזָר. וְהָא שָׁלְחוּ מִתָּם, לְדִבְרֵי
26 רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא. אֶלָּא אִיפּוּךְ, 'שָׁלְחוּ מִתָּם' רַבִּי
27 אֶלְעָזָר, 'מַחֲכוּ עֲלֵהּ בְּמַעֲרָבָא' רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא:
28 וְכַמָּה יְהָא בָּעִיר וִיהֵא רָאוּיָה לְסַנְהֶדְרִין מֵאָה וְעֶשְׂרִים
29 וְכוּ': מֵאָה וְעֶשְׂרִים, מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ. עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה
30 כְּנֶגֶד סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, וְשָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל עֶשְׂרִים
31 וּשְׁלֹשָׁה, הֲרֵי תִּשְׁעִים וְתַרְתֵּי. וְעֲשָׂרָה בְּטַלָּנִין שֶׁל בֵּית
32 הַכְּנֶסֶת, הֲרֵי מֵאָה וּתְרֵי. וּשְׁנֵי סוֹפְרִים וּשְׁנֵי חַזָּנִין
33 וּשְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין וּשְׁנֵי עֵדִים, וּשְׁנֵי זוֹמְמִין, וּשְׁנֵי זוֹמְמֵי
34 זוֹמְמִין, הֲרֵי מֵאָה וְאַרְבַּיסַר. וְתַנְיָא, כָּל עִיר שֶׁאֵין
35 בָּהּ עֲשָׂרָה דְּבָרִים הַלָּלוּ, אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לָדוּר בְּתוֹכָהּ, בֵּית דִּין מַכִּין וְעוֹנְשִׁין,
36 וְקוּפָּה שֶׁל צְדָקָה נִגְבֵּית בִּשְׁנַיִם וּמִתְחַלֶּקֶת בִּשְׁלֹשָׁה, וּבֵית הַכְּנֶסֶת, וּבֵית הַמֶּרְחָץ, וּבֵית
37 הַכִּסֵּא, רוֹפֵא וְאוּמָן וְלִבְלָר (וְטַבָּח) וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת. מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא אָמְרוּ, אַף מִינֵי
38 פֵּירָא מִפְּנֵי שֶׁמִּינֵי פֵּירָא מְאִירִין אֶת הָעֵינַיִם: רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר וְכוּ': תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר,

מאתים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּמַה נָּחָשׁ שֶׁנּוֹשֵׁךְ וּמֵמִית אדם ובהמה, וְעל ידי כך הוא **מַרְבֶּה טוּמְאָה** בעולם, בין טומאת מת ובין טומאת נבילה, ומכל מקום כשמת הוא **טָהוֹר** מלטמא אחרים, שהרי אינו בכלל שמונה שרצים המטמאים, **שֶׁרֶץ שֶׁאֵינוֹ מֵמִית** אחרים, וְממילא אינו **מַרְבֶּה טוּמְאָה** בעולם, האם **אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָהוֹר** במותו. ונמצא, שאם לא היתה התורה מטמאתו במפורש, היה מקום לטהרו מקל וחומר.

דוחה הגמרא את דברי רב: **וְלֹא הִיא** – אין זה קל וחומר, שאין זו חומרא מה שהנחש ממית ומרבה טומאה בעולם, **מִידֵּי דַּהֲוָה אַקּוֹץ בְּעֶלְמָא** – כשם שמצינו לגבי קוץ, שאף הוא דוקר וממית ומרבה טומאה בעולם, ומכל מקום הוא עצמו אינו מטמא כלל.

הגמרא מבארת כמה מן הדיינים צריכים להיות בקיאים בשבעים לשון: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ שְׁנַיִם** היודעים **לְדַבֵּר** בשבעים לשון, **וְעוד אֶחָד** שאף שאינו יודע לדבר בשבעים לשון מכל מקום יכול הוא **לִשְׁמוֹעַ** ולהבין, **אֵין מוֹשִׁיבִין בָּהּ סַנְהֶדְרֵי. וּבְסַנְהֶדְרֵי** קטנה שהיתה בעיר **בֵּיתָר הֲווּ** [־היו] **שִׁלְשָׁה** דיינים שידעו לדבר בשבעים לשון, **וּבְיַבְנֶה הֲווּ אַרְבָּעָה**, ואלו הן, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבִּי עֲקִיבָא**, וְהרביעי הוא **שִׁמְעוֹן הַתִּימְנִי**, שהיה **דָּן לְפָנֵיהֶם** כשהוא יושב **כַּקַּרְקַע**.

הגמרא מקשה על דברי רב מברייתא: **מֵיתִיבִי**, שנינו בברייתא שסנהדרין שהיא **שְׁלִישִׁית** – שיש בה שלשה היודעים לדבר בשבעים לשון, הרי היא **חֲכָמָה** וכשירה, ואם היא **רְבִיעִית** – שיש בה ארבעה היודעים לדבר בכל לשון, **אֵין לְמַעְלָה הֵימֶנָּה** – אין סנהדרין הטובה הימנה. מבואר מדברי הברייתא, שצריך לפחות שלשה היודעים לדבר בשבעים לשון, ושלא כדברי רב הסובר שדי בשנים היודעים לדבר ואחד השומע ומבין.

מתרצת הגמרא: שדין זה במחלוקת תנאים הוא שנוי, **וְהוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא** – רב סובר כמו תנא אחר, **דְּתַנְיָא** בברייתא, שסנהדרין שהיא **שְׁנִיָּה** – שיש בה שנים היודעים לדבר בכל לשון, הרי היא **חֲכָמָה** וכשירה, **וּשְׁלִישִׁית** – אם יש בה שלושה היודעים לדבר בכל לשון, **אֵין לְמַעְלָה הֵימֶנָּה** – אין סנהדרין הטובה הימנה. ומבואר כדברי רב, שדי בשנים היודעים לדבר בכל לשון.

הגמרא מפרשת כמה כללים לגבי כינוייהם של תנאים ואמוראים בגמרא: כל מקום שנאמר הלשון **'הַלְּמִידִין לִפְנֵי חֲכָמִים'** אומרים' וביוצא בזה, הכוונה היא **לְלוֹי** שהיה למד **מֵרַבִּי**, וכל מקום שנאמר הלשון **'דָּנִין לִפְנֵי חֲכָמִים'**, הכוונה בזה **לְשִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, וְשִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא, וְחָנָן הַמְּצָרִי, וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינָאִי**, שכל אלו הם תלמידים שלא הגיעו לכלל זקנה, והיו יושבים על גבי קרקע ודנים בהלכה ומשיבים לקושיות הזקנים. **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מַתְנִי** – היה שונה בזה **חֲמִשָּׁה** תלמידים, **שִׁמְעוֹן** בן עזאי, **וּשְׁמְעוֹן** בן זומא, **וְשִׁמְעוֹן** התימני, **חָנָן** המצרי, **וַחֲנַנְיָה** בן חכינאי, דהיינו, שהוסיף את שמעון התימני בכלל אלו הדנים לפני חכמים.

כל מקום שנאמר **'רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּבָבֶל'** הכוונה היא **לְרַב וּשְׁמוּאֵל**, וכל מקום שנאמר **'רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל'** הכוונה היא **לְרַבִּי אַבָּא. – 'דַּיְּנֵי גּוֹלָה'** הכוונה היא **לְקַרְנָא**, ואילו **'דַּיְּנֵי דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל'** הם **רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי. 'דַּיְּנֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא'** הכוונה היא **לְרַב פָּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל, 'דַּיְּנֵי דִּנְהַרְדְּעָא'** הוא **רַב אָדָא בַּר מָנְיוֹמִי. 'סָבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא'** – הזקנים של העיר סורא, הם **רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, ו'סָבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא'** הם **רַב יְהוּדָה וְרַב עֵינָא. 'חֲרִיפֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא'** – החריפים של העיר פומבדיתא, הם האחים **עֵיפָה וַאֲבִימִי בְּנֵי** אדם ששמו **רְחָבָה, 'אֲמוֹרָאֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא'** הם **רַבָּה וְרַב יוֹסֵף, 'אֲמוֹרָאֵי דִּנְהַרְדְּעֵי'** הכוונה היא **לְרַב חָמָא. 'נְהַרְבְּלָאֵי מַתְנוּ'** – בני המקום ששמו 'נהרבלא' היו שונים, הוא **רַמִּי בַּר בְּרֵבִּי. כל** מקום שנאמר **'אָמְרִי בֵּי רַב'** – אמרו בבית מדרשו של רב [משמו של רב], הכוונה בזה **לְרַב הוּנָא** שהיה תלמידו של רב.

מקשה הגמרא: **וְהָרִי מְצִינוּ שֶׁאָמַר רַב הוּנָא** מימרא בשם **אָמְרֵי בֵּי רַב**, ויש להוכיח מכך שבכל מקום שנאמר 'אמרי בי רב' אין זה רב הונא. מתרצת הגמרא, שאכן אין זה רב הונא **אֶלָּא רַב הַמְנוּנָא**, שהיה אף הוא תלמידו של רב.

כל מקום שנאמר בו **'אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא'** – אמרו בארץ ישראל שהיא למערבה של בבל, הכוונה בזה **לְרַבִּי יִרְמְיָה**, וכל מקום שנאמר **'שָׁלְחוּ מִתָּם'** – שלחו משם, דהיינו מארץ ישראל, הכוונה בזה **לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא**, וכשנאמר **'מַחֲכוּ עָלֵהּ בְּמַעֲרָבָא'** – שחקו על כך בארץ ישראל, הכוונה בזה **לְרַבִּי אֶלְעָזָר**.

מקשה הגמרא: כיצד יתכן לומר ש'שלחו מתם' הוא רבי יוסי בר חנינא, **וְהָא** מצינו **שֶׁשָּׁלְחוּ מִתָּם** ואמרו **שֶׁלְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא** הדין כך וכך, ומוכח ש'שלחו מתם' אין השולח רבי יוסי ברבי חנינא. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אִיפּוּךְ** – אכן יש להפוך הדברים, שבכל מקום שנאמר **'שָׁלְחוּ מִתָּם'** הכוונה היא **לְרַבִּי אֶלְעָזָר**, ואילו כשנאמר **'מַחֲכוּ עָלֵהּ בְּמַעֲרָבָא'** הכוונה היא **לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא.**

שנינו במשנה: **וְכַמָּה יְהֵא בָּעִיר וְיִהְא רָאוּיָה לְסַנְהֶדְרִין מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְכוּ'.**

מבררת הגמרא: **מֵאָה וְעֶשְׂרִים** אלו **מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ** – מה מעשיהם, כלומר, **מַנַּיִן** יש לומר חשבון זה. מבארת הגמרא: **עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה** מאנשי העיר הם **כְּנֶגֶד סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה**, דהיינו, הם הדיינים שיישבו בסנהדרין, וכמו כן צריך שיהיו בסנהדרין **שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל** תלמידים שבכל אחת **עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה** אנשים, כדי שאם יצטרכו להוסיף על הדיינים יהיו אלו מזומנים לכך, **הֲרֵי תִּשְׁעִים וְתַרְתֵּי** – נמצא שיחד עם הדיינים צריך תשעים ושנים אנשים, **וְעוד עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת**, והם עשרה אנשים הבטלים מכל מלאכה ומזומנים להקדים לבית הכנסת בשחרית וערבית, **הֲרֵי מֵאָה וּתְרֵי** – מאה ושנים, **וּשְׁנֵי סוֹפְרִים** הכותבים את דברי הדיינים, **וּשְׁנֵי חַזָּנִין** – שמשי בית הדין, **וּשְׁנֵי בַּעֲלֵי דִּינִין** הבאים לדין לפני הדיינים, **וּשְׁנֵי עֵדִים, וּשְׁנֵי עֵדִים זוֹמְמִין**, כלומר, שני אנשים שיכולים להזים את העדים אם יאמרו שקר, **וּשְׁנֵי זוֹמְמֵי זוֹמְמִין** – ושנים העשויים להזים את הזוממים אם הזימו את העדים בשקר, **הֲרֵי מֵאָה וְאַרְבַּיְסַר** – הרי מאה וארבע עשרה, ונמצא, שעדיין חסרים ששה אנשים למנין מאה ועשרים.

וְתַנְיָא בברייתא, שכָּל **עִיר שֶׁאֵין בָּהּ עֲשָׂרָה דְּבָרִים הַלָּלוּ** המפורשים להלן, **אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לָדוּר בְּתוֹכָהּ**, ואלו הן, האחד, **בֵּית דִּין** שמַכִּין את החייבים מלקות, **וְעוֹנְשִׁין** את הראויים לעונש. השני, **וְקוּפָּה** שֶׁל **צְדָקָה הַנִּגְבֵּית** מן התושבים **בִּשְׁנַיִם** – על ידי שני גבאים. השלישי, **וּמִתְחַלֶּקֶת בִּשְׁלֹשָׁה** – קופה של צדקה שמתחלקת לעניים על ידי שלושה גבאי צדקה. הרביעי, **וּבֵית הַכְּנֶסֶת.** החמישי, **וּבֵית הַמֶּרְחָץ.** השישי, **וּבֵית הַבֹּבֵא.** השביעי, **רוֹפֵא.** השמיני, **וְאוּמָּן** – מקיז דם. התשיעי, **וְלַבְלָר** הכותב ספרים. (**וְטַבָּח**) העשירי, **וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת. מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא אָמְרוּ**, שצריך שיהא בעיר **אַף מִינֵי פֵּירָא** – מיני פירות, **מִפְּנֵי שֶׁמִּינֵי פֵּירָא מְאִירִין אֶת הָעֵינַיִם.**

ונמצא, שחוץ מן מאה וארבעה עשר איש שנמנו מתחילה, צריך שיהיו בה עוד שנים כדי לגבות את קופת הצדקה, ועוד שלשה כדי לחלקה, ועוד אדם אחד שיהא רופא ואומן ולבלר ומלמד תינוקות, ובסך הכל צריך שיהיו בעיר מאה ועשרים איש, ובזה יש עליה שֵׁם עיר הראויה לסנהדרין.

שנינו במשנה: **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר** מאתים ושלשים **וְכוּ'.**

הגמרא מביאה דעה נוספת בענין מספר האנשים הנדרש בעיר כדי שתהא ראויה לסנהדרין: **תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר** שצריך שיהיו בעיר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מָאתַיִם וְשִׁבְעִים וְשִׁבְעָה אנשים כדי שתהא ראויה לסנהדרין. והיינו, מאתים ושלושים כשיטת רבי נחמיה במשנה, ועוד ארבעים ושבעה אנשים, כדי שאם ייחלקו דייני בית הדין לאחד עשר מזכין ואחד עשר מחייבין ואחד יאמר איני יודע, יהא ניתן להוסיף עליהם עוד ארבעים ושבעה דיינים, עד שיהא מניינם שבעים בסנהדרין גדולה.

שואלת הגמרא: **וְהָתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר מָאתַיִם שִׁבְעִים וּשְׁמֹנָה.** משיבה הגמרא: **לָא קַשְׁיָא, הָא רַבִּי יְהוּדָה הָא רַבָּנַן** – כשאמר רבי שצריך שיהיו בעיר מאתים שבעים ושבעה אנשים, אמר זאת בשיטת רבי יהודה הסובר שיש בסנהדרין גדולה שבעים זקנים, ולפיכך יש להוסיף על מאתים ושלושים עוד ארבעים ושבעה אנשים, כדי שיהא ניתן להוסיפם על עשרים ושלשה הדיינים שבסנהדרין קטנה, עד שיגיע מנינם לשבעים בסנהדרין גדולה, וכשאמר רבי שצריך מאתים שבעים ושמונה, אמר זאת בשיטת חכמים, הסוברים שיש בסנהדרין גדולה שבעים ואחד זקנים, ונמצא שיש להוסיף ארבעים ושמונה.

תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר (שמות יח כא) 'וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת', ומכיון שהיה אז מנין עם ישראל שש מאות אלף איש נמצא ששָׂרֵי הָאֲלָפִים מנו שֵׁשׁ מֵאוֹת איש, שָׂרֵי הַמֵּאוֹת מנו שֵׁשֶׁת אֲלָפִים, שָׂרֵי הַחֲמִשִּׁים מנו שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף, ושָׂרֵי הָעֲשָׂרוֹת מנו שִׁשָּׁה רִיבּוֹא – ששים אלף שרים. נִמְצְאוּ מספר דַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל במדבר, שִׁבְעָת רִיבּוֹא וּשְׁמוֹנַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת – שבעים ושמונה אלף ושש מאות.

הדרן עלך דיני ממונות

פרק שני - כהן גדול

פרק זה מפרט דיני כהן גדול ומלך, בענייני דיינים ועדות, ובדינים נוספים בהם הם משתוים לאחרים או שונים מהם.

משנה

כֹּהֵן גָּדוֹל דָּן, וְכֵן **דָּנִין אוֹתוֹ** בבית דין אם תבעו אותו בתביעות ממון או שעבר עבירה שיש בה עונש מעונשי בית דין, וכן הוא **מֵעִיד** לאחרים בבית דין, אם הוא יודע להם עדות, **וּמְעִידִין אוֹתוֹ** [־עליו] אם יודעים עדות על תביעות שתבעוהו או עבירות שעבר, **וְכֵן הוּא חוֹלֵץ** לאשת אחיו שמת בלא בנים, **וְאֵחִיו חוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ וּמְיַיְבְּמִין** [־או מייבמין] **אֶת אִשְׁתּוֹ** אם מת בלא בנים, **אֲבָל הוּא אֵינוֹ מְיַיְבֵּם** את אשת אחיו שמת בלא בנים, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר** בִּלְקִיחַת **אַלְמָנָה** לאשה.

המשנה מפרשת את הנהגת כהן גדול בענייני אבלות: **מֵת לוֹ מֵת** משבעה קרוביו, לא זו בלבד שאסור הוא להטמא להם, אלא גם **אֵינוֹ יוֹצֵא אַחַר הַמִּטָּה** של המת ללוותו, שמא יגע במת ויטמא, **אֶלָּא** הולך אחר המלוים באופן שהֵן **נִכְסִין** ונסתרים ונעלמים מעיניו, שיוצאים מרחוק אחד ונכנסים לרחוק אחר, **וְאז הוּא נִגְלֶה** – מתגלה ונראה כשהוא נכנס לאותו רחוב, וכן כשהם יוצאים מהרחוב השני לשלישי, הוא נכנס לרחוב השני. הֵן **נִגְלִין** – מתגלים ונראים במבוי שנכנסו אליו, **וְהוּא נִכְסֶה** ונסתר מאותו מבוי, שאינו נכנס אליו. **וְיוֹצֵא עִמָּהֶן** באופן זה **עַד פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר.** אלו **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ יוֹצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר** 'וּמִן הַמִּקְדָּשׁ **לֹא יֵצֵא**', שלא יצא משם ללוות את המת.

וּכְשֶׁהוּא מְנַחֵם אֲחֵרִים שמת להם מת, בעת ששבים מהלוויית המת, **הַדֶּרֶךְ** הראויה היא שעומדים האבלים **וְכָל הָעָם עוֹבְרִין בָּזֶה אַחַר זֶה** ואומרים להם 'תתנחמו', **וְהַמְּמוּנֶה** – סגן הכהנים **מִמַּצְעוֹ** [־גורם לכהן גדול להיות אמצעי] **בֵּינוֹ** [־בין הממונה] **לְבֵין הָעָם,** דהיינו שהוא עומד בימינו וכל העם בשמאלו, ונמצא שהכהן גדול באמצע. **וּכְשֶׁמֵּת** לו מת **וְהוּא מִתְנַחֵם מֵאֲחֵרִים** הבאים לנחמו, **כָּל הָעָם אוֹמְרִים לוֹ** 'אָנוּ כַּפָּרָתְךָ' – בנו תתכפר ונהיה תחתיך לכל הראוי לבוא עליך, **וְהוּא אוֹמֵר** ומשיב **לָהֶן** 'תִּתְכַּרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם'. **וּכְשֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ** – וכאשר מאכילים אותו את סעודת ההבראה, **כָּל הָעָם מְסוּבִּין** בעת האכילה **עַל הָאָרֶץ** כאבלים, לפי שהם מצטערים בצערו ומתאבלים באבלותו, **וְהוּא מֵיסֵב עַל הַסַּפְסָל** [־כסא קטן] בכבוד.

המשנה מפרשת את דיני המלך: **הַמֶּלֶךְ לֹא דָן** בבית דין כדיין, **וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ** על עבירה שעבר או ממון שנתחייב, **לֹא מֵעִיד** עדות שראה על אחרים בבית דין, **וְלֹא מְעִידִין אוֹתוֹ** – ואין מעידים עליו עדות שראוהו שעבר עבירה או נתחייב ממון. וכן **לֹא חוֹלֵץ** לאשת אחיו שמת ללא בנים, שגגאי הוא לו לבוא לבית דין ושתהא רוקקת לפניו, **וְלֹא חוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ** כאשר מת בלא בנים, לפי שהיא אסורה להנשא לאחר, כאמור להלן. וכן **לֹא מְיַיְבֵּם** את אשת אחיו שמת בלא בנים, משום שגגאי הוא לו לקום על שם אחיו, **וְלֹא מְיַיְבְּמִין** אֶחָיו **לְאִשְׁתּוֹ** [־את אשתו], לפי שהיא אסורה להנשא לאחר, כאמור. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם רָצָה** המלך **לְחַלּוֹץ אוֹ לְיַיְבֵּם** לאשת אחיו, **זָכוּר לַטּוֹב,** לפי שיכול הוא למחול על כבודו. **אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי יהודה, אף אם רצה לחלוץ או לייבם **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ,** ואין מניחים אותו לעשות זאת, לפי שאינו יכול למחול על כבודו.

וְאֵין נוֹשְׂאִין אַלְמָנָתוֹ של מלך, משום כבודו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נוֹשֵׂא הַמֶּלֶךְ אַלְמָנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ** אחר, **שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד** המלך **שֶׁנָּשָׂא** את **אַלְמָנָתוֹ שֶׁל שָׁאוּל** המלך, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמואל ב' יב ח) שאמר נתן הנביא לדוד המלך 'וָאֶתְּנָה לְךָ **אֶת בֵּית אֲדֹנֶיךָ וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחֵיקֶךָ**', דהיינו שניתנו לו נשותיו של שאול אדונו.

גמרא

הגמרא מפרשת מה חידשה המשנה: שנינו במשנה **שכֹּהֵן גָּדוֹל דָּן.** מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא.** מתרצת הגמרא: נאמר בהמשך **שדָּנִין אוֹתוֹ** אם נתחייב עונש או ממון, ודין זה **אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ** – הוצרכה המשנה ללמדו, שלא נאמר שמפני כבודו שלא יזדלזל לא יצטרך לבוא לבית דין, ואגב כך כתבה המשנה גם שדן אחרים. שואלת הגמרא: **הָא נַמִּי** [־גם דין זה] **פְּשִׁיטָא,** שהרי **אִי לָא דַּיְּינִינַן לֵיהּ אִיהוּ הֵיכִי דַּיֵּין** – אם אין דנים אותו, היאך הוא דן אחרים, **וְהָכְתִיב** (צפניה ב א) 'הִתְקוֹשְׁשׁוּ **וְקוֹשׁוּ**', ויש לפרשו לשון היקש והשוואה, והכוונה להשוואת המעשים ויישור הדרך כדעת הקב"ה, **וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ** שממה שאמר הכתוב 'התקוששו' בעצמכם ואחר כך 'קושו' אחרים, לימדך הכתוב שקַשֵּׁט וִיפֵּה את **עַצְמְךָ** תחילה וְרק **אַחַר כָּךְ** קַשֵּׁט וִיפֵּה את **הָאֲחֵרִים,** כלומר, שאין לו לאדם לשפר אחרים קודם שהוא משפר את עצמו, ועל כן מי שאינו נידון בבית דין על מעשיו, אל לו לדון אחרים. ומעתה קשה, שכיון שפשוט הוא שהכהן הגדול דן אחרים, ודאי שהוא נידון בעצמו. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אַיְּידֵי דְּקָא בָּעֵי דַּיְּינֵי** – אלא אגב כך שרצה התנא במשנה ללמד שמֶלֶךְ **לֹא דָן וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ,** שחידוש הוא, אגב כך **תָּנָא נַמִּי** – שנה גם כן שכֹּהֵן גָּדוֹל דָּן וְדָנִין אותו. תירוץ נוסף: **וְאִי כָּעֵית אֵימָא** מה שנשנה במשנה שהכהן הגדול דן אחרים הרי זה אגב מה שנאמר שדנים אותו, ובמה ששנה התנא שדנים אותו **הָא קָא מַשְׁמַע לָן כְּדְתַנְיָא** לגבי כהן גדול, **כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ,** אם **בְּמֵזִיד, נֶהֱרַג,** כדין כל רוצח שמיתתו בהרג, ואם **בְּשׁוֹגֵג, גּוֹלֶה** לעיר מקלט, **וְעוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה וַהֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט לְכָל**

המשך בעמוד 184

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

מאתים ושבעים ושבעה. מאתים ושלשים כרבי נחמיה ועוד מ"ז שאם יתחלקו ב"ד י"א מזכין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו מאלו מ"ז עד שבעים כדאמרי' בהיו בודקין (לקמן דף מ.) שמוסיפין שנים על הכ"ג אם יזכוהו שנידם הרי י"ג מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי ואם יחייבוהו חייב דאיכא הטייה לרעה על פי שנים ואם יחלקו צריך עוד להוסיף שנים וכן לעולם עד שיהיו שבעים לרבי יהודה ושבעים ואחד לרבנן: **שרי אלפים שש מאות.** היו שהרי שש מאות אלף רגלי:

הדרן עלך דיני ממונות בשלשה

כהן גדול אינו יוצא אחר המטה. דילמא אתא למינגע והיינו דאזהר קרא ומן המקדש לא יצא מקדושתו לא יצא כלומר יתרחק מן הכיעור שלא יבא לידי טומאה והאי קרא בבה"ג אונן כתיב דכתיב לעיל מיניה לאביו ולאמו לא יטמא: **הן נכסין והוא נגלה.** כשהן יוצאין ממבוי זה ונכנסין למבוי אחר ונכסין ממבוי הראשון שאינו רואה אותן הוא נגלה ונכנס למבוי הראשון והן נכסין ממבוי השני והוא נגלה ונכנס לתוכו: **רבי יהודה.** דריש מן המקדש דווקא: **וכשהוא מנחם.** בשורה כשחוזרין מקבור את המת שאין שלו דרך כל העם עוברין זה אחר זה ומנחמין את האבל שעומד במעמדו: **והממונה.** סגן הכהנים ממצעו לכהן גדול בינו לבין העם שהממונה בימינו וכל העם בשמאלו והוא באמצע: **אנו כפרתך.** בנו תתכפר אתה ואנחנו תחתיך לכל הראוי לבא עליך: **וכשמברין אותו.** כדקיימא לן (במו"ק דף כז:) אבל סעודה ראשונה אסור לאכול משלו: **מסובין על הארץ.** הן מצירין ומתאבלין על צערו והוא מיסב בכבוד על הספסל: **גמ' דנין אותו איצטריכא ליה.** סלקא דעתך אמינא לא ליזלזל למיתי קמי בי דינא: **ועובר על עשה.** לקמן פריך לא סגי דלא עבר: **והרי הוא כהדיוט.** לקמיה מיתוקמא שפיר:

ההורג

נמצאו דייני ישראל ז' ריבואות וח' אלפים ושש מאות. תימה הא חסרי להו טובא דכי מפקת מס' ריבואות ששה מאות לשרי אלפים לא משכחת בתר הכי ו' אלפים לשרי מאות וכי הדר מפקת (כל) הני לא משכחת בתר הכי לשרי חמשים י"ג אלף וכ"ש דלא משכחת בתר הכי שרי עשרות שש ריבואות וי"מ דבכל הני שרים אפשר דהוו זקנים יתירים מבני ס' דאמר ביש נוחלין (ב"ב דף קכא:) דלא נמנו פחות מבני עשרים ויתירים מבני ששים ובשרי עשרות לא חיישינן אפילו היו מבני עשרים שהם עצמם היו מן החשבון וכל אחד שר על תשעה והוא עשירי וי"מ דחשבון השררות קחשיב דתחילתן נימנו שרי עשרות ומהחשובין שבהם נתמנו לשרי חמשים והחשובין משרי חמשים נתמנו לשרי מאות ומשרי מאות בירר החשובים לשרי אלפים:

הדרן עלך דיני ממונות בשלשה

כהן גדול דן פשיטא. כלומר למה לי למיתני דן ומשני דנין איצטריכא ליה דס"ד דמתוך גדולתו אין דנין אותו ודן קתני אגב דנין ופריך הא נמי פשיטא כלומר כיון דפשיטא לן דדן פשיטא נמי דדנין דאי לאו דדנין וכו' ולא משני דסד"א דאין דנין אותו ומתוך שאין דנין אותו הוא אינו דן משום דאכתי הוה פריך ליה ליתני דן לבד ומינה ידעינן דדנין אותו ומיהו קשה גבי מלך ליתני לא דנין וידעינן שפיר דאינו דן משום התקוששו וי"ל דלא דמי דודאי גבי כהן כיון דתנא דן לא הוה ליה למתני דנין בחנם אבל גבי מלך אין קושיא אמאי קתני לא דן כיון דתנא ליה מקמי לא דנין ועוד אגב דתני כהן גדול דן ודנין תנא גבי מלך תרווייהו לא דן ולא דנין דהכי נמי קתני מעידין אותו גבי כהן גדול ולא מעידין גבי מלך אע"ג דלא צריכי דבכלל דנין אותו אלא משום דתנא גבי דן דנין תנא נמי מעיד ומעידים והא דלא שקיל וטרי בהש"ס הכי משום דהא פשיטא דתני בסיפא אגב רישא כך מצאתי בפרישת הר"ר טרוי"ש בשמו ובחנם דחק לדקדק כך דודאי לעולם בין גבי מלך בין גבי כהן גדול אי יש חידוש או מדן או מדנין אין להקשות שום דבר דלמה לו למיתני גבי כהן גדול דנין אותו וגבי מלך לא דן דכיון דיש שום חידוש במילתיה תני זה אגב זה ותדע דהכי פשיטא ליה להש"ס דפריך הכא פשיטא כלומר למה לן למתני דן ומשני דנין אותו איצטריכא ליה ואגב דנין אותו תני דן אפ"ה אין להקשות אמאי לא משני דמשום הכי תני דן ודנין אותו משום דאי לא תני שום דבר הוה סלקא דעתך דאין דנין אותו ומתוך כך אינו דן משום התקוששו דאדרבה לאידך גיסא אי לא הוה תני שום דבר בב"ג הוה אמינא מסברא דדן שפיר דאטו משום חשיבותו מגרע גרע וכיון דדן איהו נמי דיינינן ליה משום התקוששו ולא קשיא מידי: **והא** דתנן כהן גדול בתר פ"ק משום דאידי דתניא בפ"ק מילי דב"ג פסיק ושיירי ליה והדר תני ליה מעלות של מלך דחשיב מיניה ואחר כך חוזר לעניינו להלכות דיינין: אינו

מָאתַיִם וְשִׁבְעִים וְשִׁבְעָה. וְהָתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, מָאתַיִם שִׁבְעִים וּשְׁמֹנֶה. לָא קַשְׁיָא, הָא רַבִּי יְהוּדָה, הָא רַבָּנַן. תָּנוּ רַבָּנַן, 'וְשַׁמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת' שָׂרֵי אֲלָפִים, שֵׁשׁ מֵאוֹת. שָׂרֵי מֵאוֹת, שֵׁשֶׁת אֲלָפִים. שָׂרֵי חֲמִשִּׁים, שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף. שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת, שִׁשָּׁה רִיבוֹא. נִמְצְאוּ דַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת רִיבוֹא וּשְׁמוֹנַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת:

הדרך עלך דיני ממונות

משנה כֹּהֵן גָּדוֹל דָּן, וְדָנִין אוֹתוֹ. מֵעִיד, וּמֵעִידִין אוֹתוֹ. חוֹלֵץ וְחוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ, וּמְיַבְּמִין אֶת אִשְׁתּוֹ. אֲבָל הוּא אֵינוֹ מְיַיבֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בְּאַלְמָנָה. מֵת לוֹ מֵת, אֵינוֹ יוֹצֵא אַחַר הַמִּטָּה, אֶלָּא הֵן נִכְסִין וְהוּא נִגְלֶה, הֵן נִגְלִין וְהוּא נִכְסֶה, וְיוֹצֵא עִמָּהֶן עַד פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ יוֹצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר 'וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא'. וּכְשֶׁהוּא מְנַחֵם אֲחֵרִים, דֶּרֶךְ כָּל הָעָם עוֹבְרִין בָּזֶה אַחַר זֶה, וְהַמְּמוּנֶה מִמְּצָעוֹ בֵּינוֹ לְבֵין הָעָם. וּכְשֶׁהוּא מִתְנַחֵם מֵאֲחֵרִים, כָּל הָעָם אוֹמְרִים לוֹ 'אָנוּ כַפָּרָתְךָ' וְהוּא אוֹמֵר לָהֶן 'תִּתְכַּבְּרוּ מִן הַשָּׁמַיִם'. וּכְשֶׁמְּבַרִּין אוֹתוֹ, כָּל הָעָם מְסוּבִּין עַל הָאָרֶץ וְהוּא מֵיסֵב עַל הַסַּפְסָל. הַמֶּלֶךְ, לֹא דָן וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ, לֹא מֵעִיד וְלֹא מֵעִידִין אוֹתוֹ, לֹא חוֹלֵץ וְלֹא חוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ, לֹא מְיַיבֵּם וְלֹא מְיַיבְּמִין לְאִשְׁתּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם רָצָה לַחֲלוֹץ אוֹ לְיַיבֵּם, זָכוּר לַטּוֹב. אָמְרוּ לוֹ, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵין נוֹשְׂאִין אַלְמָנָתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נוֹשֵׂא הַמֶּלֶךְ אַלְמָנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּדָוִד שֶׁנָּשָׂא אַלְמָנָתוֹ שֶׁל שָׁאוּל, שֶׁנֶּאֱמַר 'וָאֶתְּנָה לְךָ אֶת בֵּית אֲדֹנֶיךָ וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחֵיקֶךָ': **גמרא** כֹּהֵן גָּדוֹל דָּן, פְּשִׁיטָא. דָּנִין אוֹתוֹ, אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ. הָא נַמִּי, פְּשִׁיטָא, אִי לָא דְּיַיינִינַן לֵיהּ, אִיהוּ הֵיכִי דַּיֵּין, וְהָכְתִיב 'הִתְקוֹשְׁשׁוּ וְקוֹשׁוּ', וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, קַשֵּׁט עַצְמְךָ וְאַחַר כָּךְ קַשֵּׁט אֲחֵרִים. אֶלָּא, אֲיֵידִי דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנֵי, מֶלֶךְ לֹא דָּן וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ, תָּנָא נַמִּי, כֹּהֵן גָּדוֹל דָּן וְדָנִין. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, הָא קָא מַשְׁמַע לָן, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, בְּמֵזִיד, נֶהֱרַג. בְּשׁוֹגֵג, גּוֹלֶה וְעוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה, וַהֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט לְכָל דְּבָרָיו. 'בְּמֵזִיד נֶהֱרַג', פְּשִׁיטָא. בְּשׁוֹגֵג גּוֹלֶה, אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ. הָא נַמִּי, פְּשִׁיטָא. אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב 'וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל', אֵימָא, כָּל דְּאִית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא בַּחֲזָרָה, לִיגְלֵי, דְּלֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא בַּחֲזָרָה, לָא לִיגְלֵי, דִּתְנַן,

ההורג

יְהוּדָה אוֹמֵר, נוֹשֵׂא הַמֶּלֶךְ אַלְמָנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּדָוִד שֶׁנָּשָׂא אַלְמָנָתוֹ שֶׁל שָׁאוּל, שֶׁנֶּאֱמַר 'וָאֶתְּנָה לְךָ אֶת בֵּית אֲדֹנֶיךָ וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחֵיקֶךָ': **גמרא** כֹּהֵן גָּדוֹל דָּן, פְּשִׁיטָא. דָּנִין אוֹתוֹ, אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ. הָא נַמִּי, פְּשִׁיטָא, אִי לָא דְּיַיינִינַן לֵיהּ, אִיהוּ הֵיכִי דַּיֵּין, וְהָכְתִיב 'הִתְקוֹשְׁשׁוּ וְקוֹשׁוּ', וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, קַשֵּׁט עַצְמְךָ וְאַחַר כָּךְ קַשֵּׁט אֲחֵרִים. אֶלָּא, אֲיֵידִי דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנֵי, מֶלֶךְ לֹא דָּן וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ, תָּנָא נַמִּי, כֹּהֵן גָּדוֹל דָּן וְדָנִין. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, הָא קָא מַשְׁמַע לָן, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, בְּמֵזִיד, נֶהֱרַג. בְּשׁוֹגֵג, גּוֹלֶה וְעוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה, וַהֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט לְכָל דְּבָרָיו. 'בְּמֵזִיד נֶהֱרַג', פְּשִׁיטָא. בְּשׁוֹגֵג גּוֹלֶה, אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ. הָא נַמִּי, פְּשִׁיטָא. אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב 'וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל', אֵימָא, כָּל דְּאִית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא בַּחֲזָרָה, לִיגְלֵי, דְּלֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא בַּחֲזָרָה, לָא לִיגְלֵי, דִּתְנַן,

יש ללמוד משניות בעל פה כל אחד לפי ערכו, ובעת ההליכה
ברחוב לחזור משניות, בכך נזכה לקבל פני המשיח
היום יום כא כסלו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אינו יוצא משם לעולם. פירוש וכגון שלא מינו אחר עד שנגמר דינו וכגון דליכא משוח שעבר וליכא משוח מלחמה דמשוח שעבר מחזיר הרוצח לדברי הכל ומשוח מלחמה פלוגתא דר' יהודה ורבנן פרק בתרא דהוריות (דף י):

מעיד והא תניא והתעלמת וכו'. ואם תאמר ולוקמה בעדות החדש דודאי כהן גדול מעיד דבמידי דאיסורא אין חכמה ואין תבונה לנגד ה' כדאמר גבי צורבא מרבנן פרק שבועת העדות (דף ל:) והא דאמרינן דדוחין (עשה) בשביל כבוד הבריות הני מילי ממונא אבל במידי דאיסורא לא כדפרישי' וי"ל דמעיד משמע לכל דבר בין באיסורא בין בממונא דומיא דמלך לא מעיד דמיירי (אפי') בממונ' דאי באיסורא אין חכמה וכו':

והא אין מושיבין מלך בסנהדרין. תימה לפרוך ממתניתין דתנן מלך לא דן ועוד מאי קמ"ל מתניתין היא מלך לא דן וכו' וי"ל דהא דאין מלך דן ה"מ לבדו משום דאין דנין אותו דלא קרינן ביה התקוששו וקושו אבל עם אחרים שפיר מצי דן דאין הדין נגמר על פיו לבד כך נראה למהר"ן וא"ת מ"מ היאך דן את בנו דמסתמא בבן מלך קאי שמועה עכשיו וי"ל דודאי היה יודע שפיר דלדון לא בא אבל קשה ליה דאפילו ישב וידום נמי לא ובהכי ניחא דלא פריך ממתני' דתנן מלך לא דן: **והא** תנן מלך לא דן ולא דנין אותו וכו'. וא"ת ולוקי מתניתין דתני מלך לא דן ולא דנין אותו במלכי ישראל ומתניתין דתני מעיד למלך דמשמע דדנין אותו במלכי בית דוד דאמר לקמן (דף יט.) דדן ודנין אותו וי"ל דכולה מתניתין מסתמא איירי במלכי ישראל דומיא דמלך לא דן ולא דנין אותו:

משום צינה. פ"ה משום שכהן גדול טעון טבילה ולא נהירא דמשמע ביומא (דף לא:) שהיו מחממין לו קומקמום של חמין ביוה"כ לכן נראה לפרש משום קרירות הרצפה שכל היום היה עומד יחף:

שתא בתר ירחא אזלא. פירש הקונטר' קור וחום של שנה אחר החדשים אם לא היתה השנה מעוברת וקור שהיה ראוי לעשות במרחשון אם לא היתה השנה מעוברת יעשה בתשרי דאי בתר חדשי חמה אזלא מה לו לכהן אם נעבר השנה וקשה והלא כל מה שאנו מעברים היינו כדי להשוות חדשי חמה לחדשי הלבנה ולעשות ממרחשון תשרי כדי שתפול בו תקופת תשרי ותהא מקצת החג בתקופה החדשה והלא ברוב השנים כמו כן היא נופלת תקופת תשרי בתשרי של לבנה ופי' בתוס' דמיירי בשמעתתא משום אביב ופירות האילן דאז משתנה קור של תשרי זה מקור של תשרי של שאר שנים להיות בו צינה כצינה של מרחשון ולהכי פריך שפיר משלשה רועי בקר דמשמע שהפירות והצינה שוים שהרי סימני הרועים האחד היה נותן לפירות והאחר לצינת הרוח:

היינו

רש"י

ההורג כהן גדול. בשוגג גולה לעיר מקלט ואינו יוצא משם לעולם דכיון דאין כהן גדול במקדש כשהוא גולה במיתת מי ישוב וכן כהן גדול שהרג את הנפש בשוגג במיתת מי ישוב הא ליכא כהן גדול: **הרי הוא כהדיוט.** לידון בשלשה: **דבר גדול ממש.** אם עבר עבירה שיש בה מיתת בית דין הוא דבעי סנהדרי גדולה אבל במלקות לא: **הרי שהיה מוצא אבידה.** כהן והיה האבידה בבית הקברות או שהיה זה זקן ואינה לפי כבודו שאם היתה שלו לא היה מחזיר: **או שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו.** כגון נוקב מרגליות שאם ילך ויחזירנ' יפסיד בבטלותו יותר מדמיה: **לכך נאמר והתעלמת.** אלמא כבוד הבריות דוחה לאו דלא תוכל להתעלם וה"נ זילותא הוא לגבי כהן גדול ליתי לאסהודי לבעל דין: **אמר רב יוסף.** הא דקתני מעיד למלך קאמר שהיה מלך בעל דין וכהן גדול יודע לו עדות: **והא לא דנין אותו.** מאי סהדות' בע': **בן מלך הדיוט הוא.** והדר קושיין לדוכתא דאיכא זילותא לכה"ג: **בפני המלך.** שהמלך יושב ודן בסנהדרין: **אין מושיבין מלך בסנהדרין.** לקמן מפרש טעמא: **משום יקרא דכהן גדול.** דידע בסהדותא לבריה: **אתי.** מלך יתיב עד דמיקבל סהדותא וקאי מלך ואזיל ומעיינינן אנן בדינא: **לא תענה על רב.** אינך רשאי לסתור את דברי מופלא שבדיינין ואי אמר מלך חובה תו לא מצי אינך למחזי ליה זכותא: **משום אפסניא.** מחלק ממון לחייליותיו כך וכך לשנה ונוח לו שיהו כל השנים מעוברות: **כהן גדול.** אינו רוצה שתתעבר שנה מפני הצינה שצריך לטבול ולקדש ביום הכפורים חמש טבילות ועשרה קידושין ואם תתעבר שנה הרי תשרי במרחשון רצינת מרחשון תהיה בתשרי: **אמר רב פפא ש"מ.** מהא דקתני ולא כהן גדול בעיבור שנה: **שתא בתר ירחי אזלא.** אחר ירחים הראוים להיות אם לא נתעברה הולך קור וחום של שנה וצינה הראויה במרחשון הויא בתשרי כשמתעברת: **אם בכיר ולקיש כחדא יניץ דין הוא אדר.** אם יהא חום בקרקע ויצמח זרע הבכיר והאפילה יחד חיטין שנזרעו בראש החודש והשעורין שנזרעו עכשיו דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר אלא שבט: **אם תור בצפר בתלג ימות.** אם בבקר יהא קור חזק עד שיהא השור קרוב למות מחמת הצינה: **ובטיהרא בטול תאינתא ידמוך.** ובצהרים יגדל כח החום עד שיהא השור מיצל בצל התאנה מחמת החום: **וישלח משכיה.** ויפשיט עורו כלומר יתחכך בתאינה מחמת החום: **אם** קידום תקיף לחדא יהא יפח כלועך נפיק לקבליה. אם כבר תשש כח החורף כל כך שכשיהא רוח מזרחי' חזקה מאד והיא מביאה צינה ואתה מנשב בפיך ויוצא לקראתה ונפיחתך קשה מן הרוח ומחממתה דין הוא אדר: **ואם לאו.** שעדיין יש צינה חזקה לית דין אדר אלא שבט: **ועברוה רבנן.** ועשאוהו כשבט שקבעו אדר השני אחריו אלמא שתא בתר עיבורא אזיל ולא נהגא

1 הַהוֹרֵג כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ אֵינוֹ
2 יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, אֵימָא לָא לִיגְלֵי, קָא מַשְׁמַע לָן.
3 וְאֵימָא, הָכִי נַמִּי. אָמַר קְרָא, 'לָנוּס שָׁמָּה כָּל רוֹצֵחַ',
4 אֲפִילּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל בְּמַשְׁמַע: עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא
5 תַּעֲשֶׂה: לָא סַגִּי דְּלָא עָבֵר? הָכִי קָאָמַר, אִם עָבַר עַל
6 עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַּעֲשֶׂה, הֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט לְכָל דְּבָרָיו.
7 פְּשִׁיטָא, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא, הוֹאִיל וּתְנַן, אֵין דָּנִין
8 לֹא אֶת הַשֵּׁבֶט וְלֹא אֶת נְבִיא הַשֶּׁקֶר וְלֹא אֶת כֹּהֵן
9 גָּדוֹל אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד, וְאָמַר רַב
10 אָדָא בַּר אַהֲבָה 'כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ', דְּבָרָיו
11 שֶׁל גָּדוֹל. אֵימָא, כָּל דְּבָרָיו שֶׁל גָּדוֹל, קָא מַשְׁמַע לָן.
12 וְאֵימָא, הָכִי נַמִּי. מִי כְּתִיב, דִּברֵי גָּדוֹל. הַדָּבָר הַגָּדוֹל
13 כְּתִיב, דָּבָר גָּדוֹל מַמָּשׁ: מֵעִיד וּמְעִידִין אוֹתוֹ: מֵעִיד,
14 וְהָתַנְיָא, 'וְהִתְעַלַּמְתָּ' פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם וּפְעָמִים
15 שֶׁאֵי אַתָּה מִתְעַלֵּם. הָא כֵּיצַד, כֹּהֵן וְהוּא בְּבֵית
16 הַקְּבָרוֹת, זָקֵן וְאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה מְלָאכָה
17 שֶׁלּוֹ מְרוּבָּה מִשֶּׁל חֲבֵירוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר 'וְהִתְעַלַּמְתָּ'. אָמַר
18 רַב יוֹסֵף, מֵעִיד, לַמֶּלֶךְ. וְהָתַנְן, לֹא דָן וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ,
19 לֹא מֵעִיד וְלֹא מְעִידִין אוֹתוֹ. אֶלָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא,
20 מֵעִיד לְבֶן מֶלֶךְ. בֶּן מֶלֶךְ, הֶדְיוֹט הוּא. אֶלָּא, מֵעִיד בִּפְנֵי
21 הַמֶּלֶךְ. וְהָא אֵין מוֹשִׁיבִין מֶלֶךְ בַּסַּנְהֶדְרִין, מִשּׁוּם יְקָרָא
22 דְּכֹהֵן גָּדוֹל, אֲתָא וְיָתֵיב, מְקַבְּלִי נִיהְלֵי לְסָהֲדוּתֵיהּ,
23 קָאֵי הוּא וְאָזֵיל, וּמְעַיְּינִינָא לֵיהּ אֲנַן בְּדִינֵיהּ. גּוּפָא, אֵין
24 מוֹשִׁיבִין מֶלֶךְ בַּסַּנְהֶדְרִין, וְלֹא מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל בְּעִיבּוּר
25 שָׁנָה. מֶלֶךְ בַּסַּנְהֶדְרִין, דִּכְתִיב 'לֹא תַעֲנֶה עַל רִיב',
26 'לֹא תַעֲנֶה עַל רַב'. לֹא מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל בְּעִיבּוּר שָׁנָה,
27 מֶלֶךְ, מִשּׁוּם אַפְסַנְיָא. כֹּהֵן גָּדוֹל, מִשּׁוּם צִינָּה. אָמַר
28 רַב פָּפָּא, שְׁמַע מִינַּהּ, שַׁתָּא בְּתַר יַרְחָא אָזֵיל. אֵינִי,
29 וְהָא הָנָךְ שְׁלֹשָׁה רוֹעֵי בָקָר, דַּהֲווֹ קָיְימִי וְשַׁמְעִינְהוּ
30 רַבָּנָן דְּקָאָמְרִי. חַד אָמַר, אִם בַּכִּיר וְלַקִּישׁ כַּחֲדָא יָנֵיץ,
31 דִּין הוּא אֲדָר. וְאִם לָאו, לֵית דִּין אֲדָר. וְחַד אָמַר,
32 אִם תּוֹר בְּצִפָּר בְּתִלַּג יְמוּת, וּבְטֵיהֲרָא בְּטוּל תְּאֵינָה
33 יִדְמוֹךְ, יַשְׁלַח מַשְׁכֵּיהּ, דִּין הוּא אֲדָר. וְאִם לָאו, לֵית
34 דִּין אֲדָר. וְחַד אָמַר, אִם קִידּוּם תַּקִּיף לַחֲדָא, יְהָא
35 יַפַּח בְּלוּעֲךְ נָפִיק לְקִבְלֵיהּ, דִּין הוּא אֲדָר. וְאִם לָאו,
36 לֵית דִּין אֲדָר. וְעַבְּרוּהָ רַבָּנָן לְהַהִיא שַׁתָּא. אֲלָא, רַבָּנָן
37 אַרְעָווּתָא סַמּוּךְ. אֶלָּא, רַבָּנָן אַחוּשְׁבְּנֵייהוּ סַמּוּךְ,
38 וְרוֹעֵי בָקָר אִיסְתַּיּוֹעֵי הוּא דְּאִיסְתַּיְּיעָא מִילְּתֵיהוּ:
39 חוֹלֵץ וְחוֹלְצִין כּוּ': קָא פָּסִיק וְתָנֵי, לָא שְׁנָא מִן
40 הָאֵירוּסִין, וְלָא שְׁנָא מִן הַנִּישׂוּאִין. בִּשְׁלָמָא מִן הַנִּישׂוּאִין, הָוֵי עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה,

ואין

חום דניסן באדר אלא מנהג אדר באדר השני: **רבנן אחושבנייהו סמוך.** ובלא"ה מעברינן ליה והבא איסתייועי מיסתייעא מילתייהו כלומר איתרמי להו מזל השיבות דאיקלע עיבור כמלתייהו ומידהו ברוב העבורים שתא בתר ירחא אזלא: **קא פסיק ותני.** הוא אינו מייבם לא שנא נפלה לו יבמתו בין מן הנשואין בין מן האירוסין בשלמא מן הנשואין איכא עשה ולא תעשה באיסורא בתולה יקח (ויקרא כא) ולא בעולה דהיינו עשה אלמנה לא יקח (שם) הרי לאו:

ואין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הֲהוֹרֵג כֹּהֵן גָּדוֹל בְּשׁוֹגֵג, אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּשׁוֹגֵג, גּוֹלֶה לְעִיר מִקְלָט וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, שֶׁאִין רוּצֵחַ יוֹצֵא מֵעִיר מִקְלָטוֹ אֶלָּא כְּאֹשֶׁר מֵת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שֶׁהִיה בְּעֵת שִׁגְלָה, וְכֵיוָן שֶׁבְּעֵת שִׁגְלוֹ לֹא הִיה כֹּהֵן גָּדוֹל, אֵינָם יוֹצְאִים בְּמִיתַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שֶׁיִּתְמַנֶּה לְאַחַר מִכֵּן. וּמֵעַתָּה לְגַבֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג אֵימָא לָא לִיגְלֵי, כֵּיוָן שֶׁאִם יִגְלֶה לֹא יֵצֵא מִשָּׁם, קָא מַשְׁמַע לָן שְׁגוּלָה. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְאֵימָא הָכִי נַמִּי שֶׁאֵינוֹ גּוֹלֶה. מִתַּרְצֶת הַגְּמָרָא: אָמַר קְרָא לְגַבֵּי עֲרֵי מִקְלָט (דברים יט ג) 'וְהָיָה לְנוּס שָׁמָּה כָּל רוֹצֵחַ', וּמֵהַרִיבּוּי 'כָּל רוֹצֵחַ' יֵשׁ לִלְמוֹד שֶׁאֲפִילּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל בְּמַשְׁמַע.

הַגְּמָרָא מִמַּשִּׁיכָה לְבָאֵר אֶת הַבְּרַיְיתָא אוֹדוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁשִּׁנּוּנוּ בָּהּ שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. תְּמַהּ הַגְּמָרָא: לָא סַגִּי דְּלָא עָבַר – הָאִם מוּכְרָח הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לַעֲבוֹר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה. מִבָּאֵרֶת הַגְּמָרָא: הָכִי קָאָמַר, שֶׁאִם עָבַר הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁדִּינוֹ בְּמַלְקוֹת, חֲרֵי הוּא כְּחֲרִיּוֹט לְכָל דְּבָרָיו אֵלּוּ, שֶׁנִּידּוּן בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁלוֹשָׁה בְּלֵבַד, וְהֵם מַלְקִים אוֹתוֹ. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: פְּשִׁיטָא. מִבָּאֵרֶת הַגְּמָרָא: סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא הוֹאִיל וּתְנַן בְּמִשְׁנָה לְעֵיל (ב.) אֵין דָּנִין לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת נְבִיא הַשֶּׁקֶר וְלֹא אֶת כֹּהֵן גָּדוֹל אֶלָּא עַל פִּי בֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד, וְלֹא בְּבֵית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וְשְׁלוֹשָׁה כְּשֶׁאֵר אָדָם שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה, וְאָמַר רַב אֲדָא בַּר אַהֲבָה לְעֵיל (טז.) שֶׁהַמְּקוֹר לְכָךְ מֵהַנֶּאֱמָר בְּדִבְרֵי יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ (שמות יח כב) 'כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ, שֶׁדְּבָרָיו וְדִינָיו שֶׁל אָדָם גָּדוֹל וְחָשׁוּב יִבִּיאוּם הַדַּיָּנִים אֶל מֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה נִחְשָׁב כְּסַנְהֶדְרִין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד', וּמֵעַתָּה אֵימָא כָּל דְּבָרָיו שֶׁל גָּדוֹל, אַף כְּשֶׁאֵין בּוֹזֶה חִיּוּב מִיתָה, שֶׁאֵינוֹ נִידּוֹן עֲלֵיהֶם אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד, וְגַם בְּעֲבֵירָה שֶׁעוֹנֶשׁ מַלְקוֹת, קָא מַשְׁמַע לָן שֶׁבּוֹזֶה דֵּי לְדוֹנוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁלוֹשָׁה, כְּכָל אָדָם. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: וְאֵימָא הָכִי נַמִּי שֶׁגַּם אִם עֲבֵרָה שֶׁעוֹנֶשׁ מַלְקוֹת יְדוּנוּהוּ בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. מֵשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מִי כְּתִיב בְּפָסוּק 'כָּל דִּבְרֵי גָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ', שֶׁאֵז הַכַּוָּנָה לְכָל דְּבָרָיו שֶׁל הַגָּדוֹל, הֲלֵא 'כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ' כְּתִיב, וְהַכַּוָּנָה לְדָבָר גָּדוֹל מַמָּשׁ, שֶׁהוּא חִיּוּב מִיתָה.

הַגְּמָרָא שָׁבָה לְבָאֵר אֶת הַמִּשְׁנָה: שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה, כֹּהֵן גָּדוֹל מֵעִיד וּמַעֲיִדִין אוֹתוֹ.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הָאִם הוּא מֵעִיד בְּבֵית דִּין, וְהָתְנִיָּא, נֶאֱמַר בְּתוֹרָה בְּפָרָשַׁת הַשְּׁבוּעַת אֲבִידָה (דברים כב א) לְגַבֵּי הָרוֹאֶה שׁוֹר וְשֶׂה אֲבוּדִים 'וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם', וּמִשְּׁמַע שֶׁיְּכוֹל הוּא לְהִתְעַלֵּם, וּמֵאֵידָךְ נֶאֱמַר שָׁם בְּהַמְשֵׁךְ (שם ג) 'לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם', עַל כֵּן יֵשׁ לִדְרוֹשׁ שְׁפָעֲמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם וּפְעָמִים שֶׁאִי אַתָּה מִתְעַלֵּם, הָא כֵּיצַד הוּא מִתְעַלֵּם, כְּמַה אוֹפְנִים בַּדָּבָר, אוֹפֶן אֶחָד, שֶׁאִם הִיה הַמּוֹצֵא כֹּהֵן וְהוּא – הַשּׁוֹר אוֹ הַשֶּׂה, נִמְצָא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, שֶׁאָסוּר לְכֹהֵן לְהִכָּנֵס לְשָׁם מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְוֻזְהָר לְבַל יִטְמָא לְמֵתִים וְאֵין מְצוֹת הַשְּׁבוּעַת אֲבִידָה דּוֹחֶה אִיסּוּר זֶה, אוֹפֶן שֵׁנִי, שֶׁהִיה הַמּוֹצֵא זָקֵן וְאֵינוֹ – אֵין הַמְּצִיאָה לְפִי כְּבוֹדוֹ לְהִשְׁתַּבֵּחַ, כְּגוֹן בְּבַעֲלֵי חַיִּים אֲבוּדִים שֶׁאֵין זֶה לְכְבוֹדוֹ שִׁיּוֹלִיכֵם עִמּוֹ וְאַף אִם הָיוּ שְׁלוֹ לֹא הִיה מַחֲזִירִם לְבִיתוֹ, אוֹ בְּאוֹפֶן שְׁלִישִׁי, שֶׁהָיְתָה הַמְּלָאכָה שֶׁלּוֹ שֶׁעֲלֶיהָ לְהִתְבַּטֵּל מִמְּנָהּ עֲבוּר עִיסּוּקוֹ בְּהַשָּׁבַת זֶה, מְרוּבָּה בְּשִׁכְרָהּ מִשְּׁוּוִי מְצִיאָה זוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, כְּגוֹן שֶׁמְּלַאכְתּוֹ הִיא לִנְקוּב מַרְגָּלִיּוֹת וְהוּא מְקַבֵּל עֲבוּרָהּ שְׂכַר רַב, וְאִילּוּ יִתְבַּטֵּל מִמְּלַאכְתּוֹ בְּדֵי לְהָשִׁיב אֶת הָאֲבִידָה, יִפְסִיד שְׂכַר הַגָּדוֹל יוֹתֵר מֵעֶרֶךְ הַמְּצִיאָה, לְכָךְ נֶאֱמַר 'וְהִתְעַלַּמְתָּ', שֶׁבְּאוֹפְנִים הָאֲמוּרִים הוּא מִתְעַלֵּם וְאֵינוֹ מַשִּׁיב. וּמִמָּה שֶׁפְּטְרָה תּוֹרָה זֶקֶן וְאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ מְחוּבַּת הַשָּׁבַת אֲבִידָה, וְהֵיינוּ שֶׁכְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דּוֹחֶה אֶת הַלָּאו שֶׁל 'לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם', יֵשׁ לִלְמוֹד גַּם כֵּן לְכֹהֵן גָּדוֹל, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה לְכְבוֹדוֹ לְבוֹא וּלְהַעִיד בְּבֵית דִּין לְחֲבֵירוֹ, יִדְחֶה כְּבוֹדוֹ אֶת הַחוֹבָה לְהָעִיד הַנִּלְמֶדֶת מֵהַלָּאו 'אִם לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ'. מִתַּרְצֶת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב יוֹסֵף, מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בַּמִּשְׁנָה שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מֵעִיד, הוּא לְמֶלֶךְ אִם הִיה בַּעַל דִּין וְהוּא יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת, שֶׁאֵין הָעֵדוּת זוֹ פְּחִיתוּת כְּבוֹד בְּשְׁבִילוֹ, כֵּיוָן שֶׁהַמֶּלֶךְ חָשׁוּב מִמֶּנּוּ. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָתְנַן שֶׁהַמֶּלֶךְ לֹא דָּן וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ לֹא מֵעִיד וְלֹא מְעַיְּדִין אוֹתוֹ. מִתַּרְצֶת הַגְּמָרָא: אֶלָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא, מַה שֶּׁנֶּאֱמַר מֵעִיד הוּא לְבֶן מֶלֶךְ.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהֲלֹא בֶּן מֶלֶךְ הֶרְיוֹט הוּא, וְאֵין זֶה לְכְבוֹדוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לְבוֹא וּלְהָעִיד לוֹ. מִתַּרְצֶת הַגְּמָרָא: אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּאֱמַר שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מֵעִיד, הַכַּוָּנָה לְבֶן הַמֶּלֶךְ בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ הִיוּשַׁב וְדַן בְּסַנְהֶדְרִין, וּבְאוֹפֶן זֶה אֵין בְּעֵדוּת זוֹ מִשּׁוּם פְּחִיתוּת כְּבוֹד לְכֹהֵן הַגָּדוֹל. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָא שֶׁנִּינוּ שֶׁאֵין מוֹשִׁיבִין מֶלֶךְ בְּסַנְהֶדְרִין. מִתַּרְצֶת הַגְּמָרָא: מִשּׁוּם יְקָרָא דְּכֹהֵן גָּדוֹל אֲתָא וְיָתֵיב מְקַבְּלֵי נִיהְלֵי לְסָהֲדוּתֵיהּ – מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בָּא הַמֶּלֶךְ וְיוֹשֵׁב בְּסַנְהֶדְרִין, וּמְקַבְּלִים בְּפָנָיו אֶת עֵדוּתוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עַל בֶּן הַמֶּלֶךְ, קָאֵי הוּא וְאָזֵיל וּמְעַיְּינִנָא לֵיהּ אֲנַן בְּדִינֵיהּ – וְלֹאחַר מִכֵּן עוֹמֵד וְהוֹלֵךְ, וְאָנוּ הַדַּיָּנִים מְעַיְּינִים בְּדִינוֹ שֶׁל בֶּן הַמֶּלֶךְ וּפוֹסְקִים אוֹתוֹ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת הַבְּרַיְיתָא אוֹדוֹת יְשִׁיבַת מֶלֶךְ בְּסַנְהֶדְרִין וּמְבָאֶרֶת אוֹתָהּ: גּוּפָא, אֵין מוֹשִׁיבִין מֶלֶךְ בְּסַנְהֶדְרִין וְלֹא מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל בְּבֵית דִּין הַדָּן בְּעִיבּוּר שָׁנָה – אֵיזוֹ שָׁנָה יֵשׁ לְעַבֵּר. מִבָּאֶרֶת הַגְּמָרָא: אֵין מוֹשִׁיבִין מֶלֶךְ בְּסַנְהֶדְרִין, דִּכְתִיב (שמות כג ב) 'לֹא תַעֲנֶה עַל רִיב', וּדְרוּשִׁים 'לֹא תַעֲנֶה עַל רַב', שֶׁאֵין לְעַנּוֹת עַל דִּבְרֵי הַגָּדוֹל שֶׁבְּסַנְהֶדְרִין וְלִסְתּוֹרָם, וְעַל כֵּן אִם יֵשֵׁב הַמֶּלֶךְ בְּסַנְהֶדְרִין וְיֹאמַר דָּבָר לְחוּבָתוֹ שֶׁל הָאִישׁ הַנִּידּוֹן בְּסַנְהֶדְרִין, לֹא יוּכְלוּ שְׁאָר הַדַּיָּנִים לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת. לֹא מוֹשִׁיבִים מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל בְּעִיבּוּר שָׁנָה, מֶלֶךְ, מִשּׁוּם אַפְּסַנְיָא [־הַשְׁכֵּר שֶׁהוּא מַחְלִיק לְחַיָּלוֹתָיו], שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִשְׁכַּר הוּא לְפִי שָׁנִים, נַח לוֹ שֶׁהַשָּׁנִים תִּתְעַבְּרֵנָה וִיהִיוּ בְּהֶן שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר חֳדָשִׁים, שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ תִּגְדַּל הַשָּׁנָה וְיֵעָבְדוּהוּ זְמַן רַב יוֹתֵר, בְּעוֹד שֶׁכָּרָם נוֹתֵר כְּפִי שֶׁהִיה, כֹּהֵן גָּדוֹל, מִשּׁוּם צִינָּה – הַקּוֹר שִׁיחַ בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, שֶׁכֵּיוָן שֶׁעֲלֵיהוּ לַעֲשׂוֹת בְּיוֹם זֶה חָמֵשׁ טְבִילוֹת וַעֲשָׂרָה קִידּוּשִׁים, נַח לוֹ שֶׁהַשָּׁנִים לֹא תִהְיֶנָה מְעוּבָּרוֹת, שֶׁאִם תִּתְעַבְּרֵנָה יוֹם הַכִּיפּוּרִים לְתוֹךְ עוֹנַת הַחֹרֶף, וְהַצִּינָה שִׁיחַ תָּמִיד בְּחֹדֶשׁ חִשְׁוָן תִּהְיֶה כְּבַר בְּתִשְׁרֵי, וִיקֻשָּׁה עֲלֵיהוּ לְטְבוֹל וּלְקַדֵּשׁ בַּמַּיִם הַקָּרִים. הַגְּמָרָא לוֹמֶדֶת מֵהַסֵּבֶר זֶה עַל סִדְרֵי הַקּוֹר וְהַחֹם בְּחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה: אָמַר רַב פַּפָּא, שְׁמַע מִינַּהּ – מִמָּה שֶׁאֵין מוֹשִׁיבִים מֶלֶךְ בְּעִיבּוּר שָׁנָה מִשּׁוּם שֶׁהוּא עָשׁוּי לְחַפֵּץ לְבַל יַעְבְּרוּ אֶת הַשָּׁנָה, שַׁתָּא – הַשָּׁנָה וְעוֹנוֹתֶיהָ, דְּהֵיינוּ זְמַנֵּי הַקּוֹר וְהַחֹם, בָּתַר יַרְחָא אָזֵיל – הוֹלְכִים לְפִי הַחֳדָשִׁים שֶׁהִיוּ רְאוּיִים לִהְיוֹת לְלֹא עִיבּוּרֵי הַשָּׁנִים, שֶׁלְּכֵן כַּאֲשֶׁר מְעַבְּרִים אֶת הַשָּׁנָה בְּהוֹסֶפֶת חֹדֶשׁ, וְנִדְחֲקִים כָּל הַחֳדָשִׁים בְּחֹדֶשׁ אֶחָד, שֶׁמִּקְדִּים הַקּוֹר לָבוֹא בְּחֹדֶשׁ קוֹדֵם לְכֵן, וְצִינַת חִשְׁוָן נוֹפֶלֶת בְּתִשְׁרֵי. שֶׁאִם לֹא כֵּן, אֶלָּא שֶׁגַּם אַחַר הָעִיבּוּר לֹא בָּאָה צִינַת חִשְׁוָן בְּתִשְׁרֵי אֶלָּא הִיא נוֹפֶלֶת בְּחִשְׁוָן, מַה אִכְּפַת לוֹ לְכֹהֵן בְּעִיבּוּר הַשָּׁנָה כֵּיוָן שֶׁאֵין תִּשְׁרֵי קַר יוֹתֵר מִשֶּׁאֵר חֳדָשֵׁי תִּשְׁרֵי שֶׁבְּכָל הַשָּׁנִים.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵינִי – הָאִם כֵּן הוּא, וְהָא – וְהֲלֹא הִיה מַעֲשֶׂה עִם הָנָךְ [־אוֹתוֹ] שְׁלֹשָׁה רוֹעֵי בָּקָר, דַּהֲווֹ קָיְימִי וְשַׁמְּעִינְהוּ רַבָּנָן דְּקָאָמְרִי – שֶׁהֵיוּ עוֹמְדִים וּמְשׂוֹחֲחִים בְּחֹדֶשׁ אֲדָר, וְשָׁמְעוּ חֲכָמִים שֶׁאָמְרוּ דְּבָרִים אֵלּוּ, חַד אָמַר, אִם בַּכִּיר – זֶרַע הַחִטִּים שֶׁנִּזְרַע מוּקְדָּם בְּרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ, וְלַקִּישׁ – זֶרַע הַשְּׂעוֹרִים שֶׁנִّזְרַע עַתָּה, כַּחֲדָא יָנֵיץ – שְׁנֵיהֶם יִצְמְחוּ כְּאֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁחוּם הַקַּרְקַע גָּדוֹל, אוֹת הוּא שֶׁדַּיָּן הוּא – שֶׁחֹדֶשׁ זֶה הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר, וְאִם לָאו, שֶׁלֹּא נִתְחַמְּמָה הָאֲדָמָה דַּיָּהּ, וְלֹא יִצְמְחוּ יַחַד, לֵית דַּיָּן – אֵין זֶה חֹדֶשׁ אֲדָר אֶלָּא שְׁבָט. וְחַד אָמַר, אִם תּוֹר בְּצָפֵר כַּתְּלַג יָמוּת – אִם בְּבֹקֶר יִהְיֶה קוֹר חָזָק עַד שֶׁהַשּׁוֹר יִהְיֶה קָרוּב לָמוּת בַּשֶּׁלֶג, מִפְּנֵי הַצִּינָה, וּבְטֵיהֲרָא בְּטוּל תְּאֵינָה יְרַמּוּךְ יַשְׁלַח מַשְׁכֵּיהּ – וּבַצָּהֳרַיִים יַגְדִּיל הַחוֹם עַד שֶׁהַשּׁוֹר יִהְיֶה נַח בְּצֵל עֵץ תְּאֵנָה וִיפַשֵּׁט אֶת עוֹרוֹ, דְּהֵיינוּ יִתְחַכֵּךְ בְּעֵץ הַתְּאֵנָה מִפְּנֵי הַחוֹם, דַּיָּן הוּא אֲדָר, וְאִם לָאו, לֵית דַּיָּן אֲדָר. וְחַד אָמַר, אִם קִידּוּם תַּקִּיף לַחֲדָא

המשך בעמוד 15

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בהוראתו זו. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן היתה טעותו של חזקיה, שמתחילה השיאם לעשות פסח שני ולבסוף חזר בו. מבארת הגמרא, **אָמַר רַב אַשִׁי, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל** באותה השנה **מֻחֲצָה טְמֵאִים וּמֻחֲצָה טְהוֹרִים, וְנָשִׁים הָיוּ מַשְׁלִימוֹת לַטְּהוֹרִים וְעוֹדְפוֹת עֲלֵיהֶם.** כלומר, הגברים היו רובם טמאים, ואילו הנשים היו רובן טהורות, כך שהשלימו הנשים את הגברים למנין מחצה טהורים, ועוד היו עודפות עליהן עד שנעשו הטהורים יתירים על הטמאים, ונמצא שאם מונים את הגברים לבדם, יש להם לעשות פסח ראשון בטומאה ולא להידחות לפסח שני, מאחר שרובם טמאים, וכלל הוא בידינו 'איש נדחה לפסח שני ולא ציבור', שאם רוב הציבור טמאים יש להם לעשות פסח ראשון בטומאה, אך אם מונים את הנשים יחד עמם, נמצא שרוב העם טהור ומיעוטו טמא, ויש על הטהורים לעשות פסח ראשון בטהרה, ואילו הטמאים יידחו לפסח שני. ובענין זה היתה טעותו של חזקיה, **מֵעִיקָּרָא** – מתחילה **סָבַר נָשִׁים בְּרִאשׁוֹן חוֹבָה** – שהנשים חייבות בפסח ראשון מן התורה, ולפיכך יש למנותן בכלל העם, ואם כן נמצא **דְּהָווּ לְהוּ טְמֵאִים רוּבָא** – שרוב העם טמא, **וְרוּבָא לֹא מִדְּחוּ לְפֶסַח שֵׁנִי** – ורוב טמאים אינם נדחים לפסח שני, אלא עושים את הראשון בטומאה, ונמצא שהוראתו לעשות פסח שני שלא כדין היתה, ולפיכך ביקש רחמים על עצמו.

הגמרא שבה לבאר את דברי שמואל: **גּוּפָא** – נשוב לבאר את גוף הענין. **אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים שֶׁל חוֹדֶשׁ אֲדָר, הוֹאִיל וְיוֹם זֶה רָאוּי לְקוֹבְעוֹ** ראש חודש **נִיסָן.** מבררת הגמרא, **עִיבְּרוּהָ מַאי** – מה יהא הדין באופן שעשו בית דין שלא כהלכה ועיברו את השנה ביום שלושים של אדר, האם חל עיבור זה. **אָמַר עוּלָּא,** בדיעבד חל עיבור זה, אלא שאין בית דין **מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ,** כלומר, אין להם לומר על חודש זה שהוא מקודש לשם אדר שני, מאחר שכבר היה ראוי להיות ניסן, ויש לומר בזה את דרשת חכמים 'זה ניסן ואין אחר ניסן', אלא הם שותקים ואינם מקדשים אותו כלל, ולכשיגיע ראש חודש הבא יקדשוהו לשם ניסן.

שבה הגמרא ומבררת: **קִידְּשׁוּ מַאי** – מה יהא הדין באופן שלא שתקו בית דין, אלא קידשוהו לשם אדר שני, האם גם באופן זה חל עיבור השנה. **אָמַר רָבָא, בָּטֵל הָעִיבּוּר** של השנה, וממילא אף בטל הקידוש של החודש לשם אדר שני, שמאחר וראוי היה לקובעו ניסן אי אפשר לקדשו במפורש לשם חודש אחר, שהרי 'זה ניסן ואין אחר ניסן'. **רַב נַחְמָן אָמַר, מְעוּבָּר וּמְקוּדָּשׁ,** דהיינו, בדיעבד חל עיבור השנה אף באופן זה, וממילא חל אף קידוש החודש לשם אדר שני.

רבא מקשה לרב נחמן על שיטתו שחל העיבור: **אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, מִכְּדֵי מִפּוּרְיָא לְפִיסְחָא תְּלָתִין יוֹמִין הָווּ** – הרי מפורים ועד פסח יש שלושים יום, **וּמִפּוּרְיָא דְּרִשְׁינַן** – וממילא יש לדרוש כבר מפורים **בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח, דְּתַנְיָא** – שהרי כך שנינו בברייתא, **שׁוֹאֲלִין בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח קוֹדֶם לְפֶסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם,** זו היא שיטת חכמים. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,** אין מקדימים לדרוש בהלכות הפסח אלא **שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת** – שבועיים קודם הפסח. ומעתה, לדבריך שסובר אתה שבדיעבד חל העיבור ביום שלושים של אדר, אם כן יש להקשות, שהרי נוקטים אנו להלכה כשיטת חכמים, ונמצא שכבר החלו לדרוש בהלכות הפסח מיום הפורים, שהרי לא ידעו שתתעבר השנה, **וְכִי מָטֵי רֵישׁ יַרְחָא מַרְחֲקִין לֵיהּ** – ועתה כשמגיע ראש חודש ניסן מעברים השנה, ומרחיקים את הפסח בחודש נוסף, ויש לחשוש **דְּאָתֵי לְזַלְזוּלֵי בְּחָמֵץ** – שיבואו האנשים לזלזל באיסור חמץ, שמאחר וכבר שמעו הדרשה אינם מאמינים לשלוחי בית דין שנתעברה השנה, וסבורים הם שהפסח בזמנו בא, וכשרואים שכל העם אוכלים בו חמץ, יבואו לזלזל באיסור זה.

משיבה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרבא, אין לחשוש לדבר זה, מאחר שמֵידַע יָדְעֵי דְּשַׁתָּא מְעַבְּרַתְּא בְּחוּשְׁבָּנָא תַּלְיָא מִילְּתָא – הכל יודעים שקביעת שנה מעוברת תלויה בחשבון ההפרש שבין מנין שנות החמה למנין שנות הלבנה, ולפיכך **אָמְרִי חוּשְׁבָּנָא הוּא דְּלָא סָלִיק לְהוּ לְרַבָּנַן עַד הַשְּׁתָּא** – אומרים הם, שהטעם שלא עיברו חכמים את השנה עד עתה, מחמת שלא עלה בידם החשבון יפה עד עכשיו, וסברו שאין צריך לעבר את השנה, ועתה נתברר להם שצריך לעברה. ועל כן אין לחשוש שיזלזלו באיסור חמץ.

הגמרא מפרשת את הדין שנתבאר לעיל (יא:) שמעברים את השנה על התקופה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין בֵּית דִּין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה** על התקופה הנופלת שלא בזמנה, **אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה הַתְּקוּפָה** [־תקופת תמוז] **חֲסֵירָה** מהשלמת ימיה **את רוּבוֹ שֶׁל חוֹדֶשׁ תִּשְׁרִי, וְכַמָּה הוּא רוּבוֹ שֶׁל הַחֹדֶשׁ, שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם,** דהיינו, אם רואים בית דין בחודש אדר שעתידה תקופת תמוז להתאחר לתוך חודש תשרי ששה עשר יום, ותיפול תקופת תשרי בי"ז בתשרי, אזי יש להם לעבר את השנה על התקופה, אבל אם אין תקופת תמוז מתאחרת אלא חמשה עשר יום, ותקופת תשרי נופלת בט"ז תשרי, אין מעברים על כך את השנה. אלו **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.**

כיוון שהתורה ניתנה בתור הוראה לישראל כמו שכתוב בה צו את בני ישראל דבר אל בני ישראל, מובן, שעיקרה הוא הוראה לכל אחד מישראל, וההוראה היא בעיקר עניינו של כל אחד ואחד מישראל, מה שאני נבראתי לשמש את קוני

ממאמר שבת פרשת ויגש ה'תשמ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הקדיש אדם שֵׁעֶר הָעוֹמֵד לִיגָּזוּז – שיער שכבר גדל פרע ועומד הוא להיגזז, ועתה חפץ הוא לפדותו, כְּכַמָּה אנשים צריך לשום את שוויו. ויסוד הספק הוא, האם כְּגָזוּז דְּמֵי וּכְשֶׁלְּשָׁה – האם שיער זה נידון כבר כגזוז, ולפיכך אין צריך לשומו אלא בשלשה בני אדם כבמטלטלין, אוֹ כְּמָחוּבָּר דְּמֵי וּכְעֲשָׂרָה – או שעדיין נידון הוא כמחובר, ולפיכך צריך שומא של עשרה בני אדם, כבקרקעות.

הגמרא תולה ספק זה במחלוקת תנאים: תָּא שְׁמַע – בוא ושמע ראיה לפשוט הספק. שנינו בברייתא, הַמַּקְדִּישׁ אֶת עַבְדּוֹ, אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ – המשתמש בעבד זה אינו חייב משום מעילה, מאחר שעבד הוקש לקרקע, ואין דין מעילה בקרקעות. זו היא דעת חכמים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, מוֹעֲלִין בְּשֶׁעָרוֹ – יש דין מעילה בשערותיו של עבד זה, מאחר שהשיער אינו נידון כגוף העבד אלא כמטלטלין. וְקָיְימָא לָן – ומקובל בידינו, דְּכִשֶּׁעָרוֹ הָעוֹמֵד לִיגָּזוּז פְּלִיגֵי – שנחלקו התנאים באופן ששערו של העבד עומד להיגזז, ולפיכך סובר רבן שמעון בן גמליאל שיש לדונו כאילו כבר נגזז, ויש בו דין מעילה כבמטלטלין. אמנם דעת חכמים היא, ששער העומד להיגזז אינו נידון כגזוז, ולפיכך יש לדונו כגוף העבד שדינו כקרקע שאין בה מעילה.

ונמצא, שספיקו של רבי אבין לגבי שומת שיער העומד להיגזז, במחלוקת תנאים הוא תלוי, לדעת חכמים אין הוא נידון כגזוז ולפיכך צריך עשרה בני אדם לשומו, כדין שומת הקרקעות, ואילו לדעת רבן שמעון בן גמליאל נידון הוא כגזוז, ודי בשומת שלשה בני אדם כבמטלטלין. שְׁמַע מִינַּהּ – אכן כך הוא הדבר.

הגמרא מנסה לתלות מחלוקת תנאים נוספת בענין זה: נִימָא הָנֵי תַּנָּאֵי כְּהָנֵי תַּנָּאֵי – לכאורה יש לתלות מחלוקת תנאים נוספת, במחלוקת זו של חכמים ורבן שמעון בן גמליאל לגבי שיער העומד להיגזז. דְּתָנֵן (שבועות מב:), רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּקַרְקַע, כלומר, מחוברים לקרקע, וְאֵינָן כְּקַרְקַע – ומכל מקום אין דינם כקרקעות שאין נשבעים עליהן, אלא כמטלטלין, וְאֵין חֲכָמִים מוֹדִים לוֹ לרבי מאיר בזה. ועתה מפרשת המשנה באיזה אופן נחלקו רבי מאיר וחכמים. כֵּיצַד, אדם האומר לחבירו עֶשֶׂר גְּפָנִים טְעוּנוֹת בענבים מָסַרְתִּי לְךָ לשמור בקרקעותי, וְהָלָה [־השני] אוֹמֵר, אֵינָן אֶלָּא חָמֵשׁ – לא מסרת לי אלא חמש גפנים, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב את השומר שבועת מודה במקצת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל דבר הַמְחוּבָּר לַקַּרְקַע חֲרֵי הוּא כְּקַרְקַע, ואין נשבעים על הקרקעות. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא בביאור מחלוקתם, כַּעֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לִיבָּצֵר עֲסָקִינַן – משנה זו עוסקת בענבים שכבר הבשילו כל צרכן ועומדות להיבצר, מַר סָבַר – רבי מאיר סובר, שענבים העומדות להיבצר כִּבְצוּרוֹת דָּמְיָין – יש לדון אותן כאילו כבר נבצרו, ולפיכך דינן כמטלטלין ונשבעים עליהן, וּמַר סָבַר – ודעת חכמים היא, שענבים העומדות להיבצר לָאו כִּבְצוּרוֹת דָּמְיָין – אינן נידונות כבצורות, אלא עדיין דינן כקרקע, ולפיכך אין נשבעים עליהן.

נמצא, שיש לתלות לכאורה את מחלוקת רבי מאיר וחכמים לגבי ענבים העומדות להיבצר, במחלוקתם של רבן שמעון בן גמליאל וחכמים לגבי שיער העומד להיגזז.

דוחה הגמרא: לֹא – אין הכרח לתלות את המחלוקות זה בזה, דְּאַפִּילּוּ תֵּימָא רַבִּי מֵאִיר – שאפילו אם תאמר שרבי מאיר מודה ששיער העומד להיגזז אינו נידון כגזוז, אין בכך סתירה לדבריו לגבי ענבים העומדות להיבצר שדינן כבצורות. דְּעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם – שלא אמר רבי מאיר שם שדין הענבים כבצורות, אלא משום דכָּל כַּמָּה דְּשָׁבְקָה לְהוּ מִיכְחָשׁ כַּחֲשִׁי – כל זמן שיעזוב בעל הענבים אותן ולא יבצרן הן תכחשנה יותר ויותר, מאחר שכבר הבשילו כל צרכן, ולפיכך יש לדון אותן כאילו כבר נבצרו, אֲבָל לגבי שֶׁעָרוֹ של עבד מודה רבי מאיר שאפילו כשהוא גדל ועומד להיגזז אינו נידון עדיין כגזוז, שהרי כָּל כַּמָּה דְּשָׁבְקָה לְהוּ אַשְׁבּוּחֵי מַשְׁבַּח – כל זמן שיעזוב אותו ולא יגזזנו הוא משביח והולך, ונמצא שעדיין צריך הוא לחיבורו, ועל כן אינו נידון כגזוז.

שנינו במשנה: דִּינֵי נְפָשׁוֹת כּוּ' הרובע והנרבע בעשרים ושלשה.

מבררת הגמרא: קָא פָּסִיק וְתָנֵי – התנא פסק את הדברים, ששור הרובע אדם נידון למיתה בבית דין של עשרים ושלשה דיינים, לֹא שְׁנָא רוֹבֵעַ זָכָר וְלֹא שְׁנָא רוֹבֵעַ נְקֵבָה – ולא חילק בזה בין שור הרובע איש, לשור הרובע אשה. ולכאורה יש להקשות מנין למד התנא דין זה, כְּשֶׁלָּמָא רוֹבֵעַ נְקֵבָה – לגבי שור הרובע אשה, מבואר הדבר שנידון בבית דין של עשרים ושלשה, דִּכְתִיב (ויקרא כ טז) 'וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה', והוקשה הבהמה לאשה במקרא זה, כשם שהאשה נהרגת בבית דין של עשרים ושלשה, כך הוא גם דינה של הבהמה, אֶלָּא רוֹבֵעַ זָכָר מָנָא לָן – אך לגבי שור הרובע איש, מנין יש ללמוד שנידון בבית דין של עשרים ושלשה.

מבארת הגמרא: מקור הדברים הוא מִדִּכְתִיב (שמות כב יח) 'כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת', ומקרא זה אף שעוסק הוא לכאורה באיש הרובע בהמה, מכל מקום למדו מכאן חכמים שבהמה הרובעת איש חייבת מיתה, שהרי כלל הוא בידינו שמקרא שאינו נצרך לענין שהוא עוסק בו ניתן ללמוד ממנו ענין אחר, ולפיכך אִם מקרא זה אֵינוֹ עָנִיָּן לְשׁוֹכֵב – אין צריך ללמוד ממנו דין איש הרובע בהמה, שהרי כבר נאמר (ויקרא כ טו) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת יוּמָת, וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ', תְּנִיהוּ עָנְיָן לְנִשְׁכָּב – יש ללמוד ממנו דין איש הנרבע לבהמה, וְאַפְּקֵיהּ רַחֲמָנָא בְּלִשּׁוֹן שׁוֹכֵב – ולפיכך הוציא הכתוב דין זה של אדם הנשכב לבהמה בלשון אדם השוכב עם בהמה, כדי לְאַקּוּשֵׁי נִשְׁכָּב לְשׁוֹכֵב – להקיש את דינו של הנשכב לבהמה לדין השוכב עם בהמה, מַה שׁוֹכֵב הוּא וּבְהֵמָתוֹ בְּעֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה – כמו שמצינו לגבי שוכב עם בהמה שגם הוא וגם הבהמה נידונים למיתה בבית דין של עשרים ושלשה, כמו שנתבאר לעיל במשנה (ב.), אַף אדם הַנִּשְׁכָּב לבהמה נידונים הוּא וּבְהֵמָתוֹ למיתה בְּבית דין של עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דיינים.

שנינו במשנה: שׁוֹר הַנִּסְקָל בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא כט) 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת', כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרָבָא, מִמַּאי – מנין למד התנא של המשנה, דְּהַאי – שפסוק זה 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת', לְכִמִּיתַת בְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר הוּא דַּאֲתָא – בא ללמדנו ששור הנסקל נידון למיתה בבית דין של עשרים ושלשה, כמו אדם הנידון למיתה,

לאמר בכל בוקר אחר התפילה – וגם בשבת ויום טוב, ראש השנה ויום הכיפורים – תהילים כפי שנחלק לימי החודש, ואחר אמירה בעשרה – קדיש יתום

היום יום כב כסלו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יביאו אליך' עוסק בדבר קשה. ומבואר מדברי הברייתא, שאין כוונת הכתוב 'דבריו של גדול' כדברי רב אדא בר אהבה, אלא לענין דבר קשה, וכיצד נחלק רב אדא על הברייתא.

מתרצת הגמרא: **הוא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא** – רב אדא סובר כתנא אחר שנחלק על ברייתא זו, **דְּתַנְיָא** – שנינו בברייתא, **'דָּבָר גָּדוֹל', דְּבָרָיו שֶׁל אדם גָּדוֹל.** כלומר, שאין לדון אדם בעל שררה אלא בפני משה השקול כשבעים ואחד. ועל כך אומרת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר** שכוונת הכתוב לענין **דְּבָרָיו שֶׁל גָּדוֹל, אוֹ** אולי **אֵינוֹ אֶלָּא** לענין **דָּבָר הַקָּשֶׁה.** ועל כך משיבה הברייתא, **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** 'אֶת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל מֹשֶׁה', **הֲרֵי דָּבָר קָשֶׁה** כבר **אָמוּר** במקרא, **הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים** – מה היא כוונת הכתוב **'דָּבָר גָּדוֹל', דְּבָרָיו שֶׁל גָּדוֹל.**

ומבואר בברייתא זו כדברי רב אדא בר אהבה, שיש ללמוד מן המקרא 'כל הדבר הגדול יביאו אליך' שדינו של אדם גדול הוא בבית דין של שבעים ואחד. ונמצא, שיש בענין זה מחלוקת תנאים, האם ללמוד את המקרא 'דבר גדול' לענין 'דבריו של גדול', או לענין 'דבר קשה'.

מבררת הגמרא: **וְהַאי תַּנָּא** – התנא של הברייתא שהובאה לעיל, הסובר שיש לבאר את כוונת הכתוב 'כל הדבר הגדול' על דבר קשה, **תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי** – מדוע צריך שני מקראות לגבי דבר קשה, הרי כבר נאמר 'את הדבר הקשה יביאון אל משה'.

מבארת הגמרא: **חַד לְצַוָּאָה כְּעָלְמָא וְחַד לַעֲשָׂיָיה** – מקרא אחד מתאר את הציווי, דהיינו, את הצעתו של יתרו למשה שיביאו אליו את הדבר הקשה, ואילו המקרא השני מתאר את העשייה בפועל, לאחר שקיבל משה את דברי יתרו.

שבה הגמרא ומבררת: **וְאִידָּךְ** – התנא השני הסובר שמקרא אחד יש לפרש 'דבריו של גדול' ומקרא אחד יש לפרש 'דבר קשה', מדוע אינו מבאר את שני המקראות לענין דבר קשה, אחד לצוואה ואחד לעשיה. מבארת הגמרא: **אִם כֵּן** – אם כך הוא הדבר שכוונת שני המקראות ל'דבר קשה', ומקרא אחד לצוואה ואחד לעשיה, היה מן הראוי **לִכְתּוֹב** בשני המקראות לשון שווה, **אוֹ 'גָּדוֹל', 'גָּדוֹל'** – שבשני המקראות יהא נכתב 'דבר גדול', **אוֹ 'קָשֶׁה', 'קָשֶׁה'** – שבשניהם יהא נכתב 'דבר קשה', **מַאי גָּדוֹל וּמַאי קָשֶׁה** – מדוע חילקם הכתוב וכתב באחד 'גדול' ובאחד 'קשה', **שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי** – יש ללמוד מכך שכוונת שני המקראות לשני ענינים שונים, האחד ל'דבר קשה', הן לציווי והן לעשיה, והאחד ל'דבריו של גדול'.

הגמרא מביאה ספק לגבי שורו של כהן גדול שנגח: **בְּעֵי אֶלְעָזָר, שׁוֹרוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל** שנגח והמית את הנפש, **בְּכַמָּה** דיינים הוא נידון. ויסוד הספק הוא, מאחר ששנינו (לעיל טו.) ש'כמיתת הבעלים כך מיתת השור', ומעתה יש לדון, האם **לְמִיתַת בְּעָלִים דִּידֵיהּ מְדַמְּנִין לֵיהּ** – האם מדמים את דינו לדין בעליו הכהן הגדול, וכשם שבעליו אם נתחייב מיתה אינו נידון אלא בבית דין של שבעים ואחד, אף שורו יהא כן, **אוֹ דִּילְמָא לְמִיתַת בְּעָלִים דְּעָלְמָא מְדַמְּנִין לֵיהּ** – או שמא אין מדמים את דינו אלא למיתת אדם סתם, שהיא בבית דין של עשרים ושלשה.

אָמַר אַבָּיֵי, מִדְּקָא מִבָּעֵיָא לֵיהּ שׁוֹרוֹ – מאחר שנסתפק רבי אלעזר רק לגבי שורו של כהן גדול, **מִכְּלָל** – יש ללמוד מכך, **דְּמָמוֹנוֹ פְּשִׁיטָא לֵיהּ** – שהיה פשוט לו הדבר שדיני ממונות של כהן גדול אין צריך להם בית דין של שבעים ואחד, אלא די בשלשה דיינים. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – פשוט הדבר, שאין צריך שבעים ואחד אלא כשמחייבים אותו מיתה. מבארת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, **הוֹאִיל וּכְתַב** רחמנא 'כָּל' **הַדָּבָר הַגָּדוֹל**, יש ללמוד מכך שכָּל דְּבָרָיו שֶׁל אדם גָּדוֹל נידונים בבית דין של שבעים ואחד, ואפילו דיני ממונות, **קָא מַשְׁמַע לָן** אביי שאין הדין כן, ואין צריך בית דין של שבעים ואחד אלא כשמחייבים את הכהן הגדול מיתה.

שנינו במשנה: **אֵין מוֹצִיאִין כּוּ'** למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד.

מבררת הגמרא: **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** – מנין לומדים דין זה. **אָמַר רַבִּי אָבָהוּ, דְּאָמַר קְרָא** (במדבר כז כא) העוסק ביהושע בן נון כשיֵצֵא למלחמה, **'וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמוֹד, וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי ה', עַל פִּיו יֵצְאוּ וְעַל פִּיו יָבֹאוּ, הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל הָעֵדָה'.** ויש לבאר את המקרא כך, **'הוּא' זֶה הַמֶּלֶךְ, 'וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ' זֶה** כהן **מְשׁוּחַ מִלְּחָמָה, 'וְכָל הָעֵדָה' זֶה סַנְהֶדְרֵי** גדולה. ויש ללמוד ממקרא זה, שאין לצאת למלחמה ללא קבלת רשותם של שבעים ואחד זקני הסנהדרין.

שואלת הגמרא: **וְדִילְמָא לְסַנְהֶדְרֵי הוּא דְּקָאָמַר לְהוּ רַחֲמָנָא דְּלִישַׁיְילוּ בְּאוּרִים וְתוּמִּים** – שמא כוונת הכתוב שהסנהדרין ישאלו באורים ותומים. דהיינו, שאין הכתוב עוסק באלו שצריך ליטול רשות מהם כדי לצאת למלחמה, אלא הוא מונה את אלו הרשאים לשאול באורים ותומים, שרק המלך והכהן משוח מלחמה והסנהדרין, הם אלו שרשאים לשאול באורים ותומים.

ומחמת קושיא זו, לומדת הגמרא שאין מוציאים למלחמה אלא על פי הסנהדרין ממקום אחר: **אֶלָּא כִּי הָא דְּאָמַר** – יש ללמוד דבר זה מכעין המימרא שאמר **רַב אַחָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, כִּנּוֹר הָיָה תָּלוּי לְמַעְלָה מִמִּטָּתוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ,** והנקב שבו היה פונה לצד צפון, **וּכְיָון שֶׁהִגִּיעַ** זמן **חֲצוֹת לַיְלָה** היתה **רוּחַ צְפוֹנִית מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ, וְהָיָה מְנַגֵּן מֵאֵלָיו, וּמִיָּד הָיָה דָּוִד מִתְעוֹרֵר** משנתו, **וְעוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, עַד שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר. כֵּיָון שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר נִכְנְסוּ חֲכְמֵי יִשְׂרָאֵל אֶצְלוֹ וְאָמְרוּ לוֹ, אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ, עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְפַרְנָסָה. אָמַר לָהֶן, לְכוּ וְהִתְפַּרְנְסוּ זֶה מִזֶּה,** דהיינו, פרנסו אתם את העניים שבכם. **אָמְרוּ לוֹ** חכמי ישראל, **אֵין הַקּוֹמֵץ מַשְׁבִּיעַ אֶת הָאֲרִי.** ומשל הוא, כשם שאין קומץ משביע את הארי, כך אין המעט שנותנים העשירים משביע את העניים. ועוד משל אמרו לו, **אֵין הַבּוֹר מִתְמַלֵּא מֵחוּלְיָיתוֹ,** כלומר, כשם שהמוציא עפר מן הבור וחוזר ומשליכו לתוכו אינו ממלא בכך את הבור, כך אין אנו יכולים למלאות את חסרונם של העניים משל עצמנו. **אָמַר לָהֶם** דוד לחכמי ישראל, אם כן, **לְכוּ פִּשְׁטוּ יְדֵיכֶם בַּגְּדוּד** – צאו להלחם ולשלול שלל. **מִיָּד** היו **יוֹצְאִין בְּאַחֵיתוּפֶל** – מתייעצים עם אחיתופל לידע באיזה דרך לילך, ובאיזה טכסיסי מלחמה לנקוט, **וְנִמְלָכִין בַּסַּנְהֶדְרִין** – ונוטלים רשות מן הסנהדרין, כדי שיתפללו עליהם, **וְשׁוֹאֲלִין בָּאוּרִים וְתוּמִּים** האם יצליחו במלחמה זו. ויש להוכיח מכאן, שצריך ליטול רשות מן הסנהדרין קודם יציאה למלחמה.

הגמרא מביאה מקרא שממנו יש ללמוד את סדר היציאה למלחמה: **אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי קְרָא** – מאיזה מקרא יש ללמוד שכך היה סדר הדברים,

חסידים צריכים ללמוד חסידות: חסידים רגילים – ביום שני, יום חמישי ויום השבת. תמימים – שעה אחת בכל יום

היום יום כא כסלו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פסקה נבואתם, ומנין יש לומר שלא נתנבאו אלא באותה שעה. מבארת הגמרא: שיש ללמוד ענין זה מחילוק הלשון שנאמר בין נבואת שאר הזקנים לנבואת אלדד ומידד, **אֶלָּא הָכָא** לגבי נבואת שאר הזקנים **כְּתִיב** 'וַיִּתְנַבְּאוּ' שהוא לשון עבר, דהיינו שנתנבאו ופסקו, אבל **הָתָם** לגבי נבואת אלדד ומידד **כְּתִיב** 'מִתְנַבְּאִים' שהוא לשון הווה, דהיינו, שעֲדַיִין **מִתְנַבְּאִים** הם **וְהוֹלְכִים**, שלא פסקה נבואתם לעולם.

הגמרא שבה לדון במחלוקת התנאים על מה נתנבאו אלדד ומידד: שואלת הגמרא: **בְּשַׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר מֹשֶׁה מֵת הֲיֵינוּ דִּכְתִיב** (במדבר יא כח) **'אֲדוֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם'** – לדעת הסובר שאלדד ומידד נתנבאו על שעתיד משה למות, מבואר מדוע כעס עליהם יהושע וביקש ממשה רבינו לכלוא אותם, מאחר שסבר שלא היה להם להתנבא כן, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר הָנָךְ תַּרְתֵּי** – אבל לפי שתי הדיעות הנוספות בזה, שנתנבאו על השליו או על מלחמת גוג ומגוג, **מַאי אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם** – מדוע כעס יהושע וביקש ממשה לכולאם. משיבה הגמרא: **דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא** – משום שלא נהגו בדרך ארץ בכך שהתנבאו בפני משה רבם, **דַּהֲוָה לֵיהּ** – שהרי זה **כְּתַלְמִיד הַמּוֹרֶה הֲלָכָה לִפְנֵי רַבּוֹ.**

עוד שואלת הגמרא: **בְּשַׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר הָנָךְ תַּרְתֵּי, הֲיֵינוּ דִּכְתִיב** (שם כט) **'מִי יִתֵּן'** – לדעת הסוברים שאלדד ומידד נתנבאו על אלו שני הדברים, עלי שליו ועסקי גוג ומגוג, מבוארת תשובת משה ליהושע 'מי יתן כל עם ה' נביאים', ששמח בכך שהם מתנבאים, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מֹשֶׁה מֵת** – אך לדעת הסובר שנתנבאו על מיתת משה, יש לתמוה על תשובתו, וכי **מִינַּח הָוָה נִיחָא לֵיהּ** – האם נוח היה לו בנבואתם שעתיד הוא למות. משיבה הגמרא: **לָא סַיְימוּהּ קַמֵּיהּ** – יהושע לא סיים לומר את כל הענין בפני משה, ולא אמר לו אלא שהם מתנבאים במחנה, בלא לפרט את תוכן נבואתם.

מבררת הגמרא: **מַאי** – מה היא כוונת דברי יהושע 'אדוני משה כְּלָאֵם'. ומבארת: **אָמַר לֵיהּ** יהושע למשה, **הַטֵּל עֲלֵיהֶן** – על אלדד ומידד לעסוק **בִּצְרְכֵי צִיבּוּר, וְהֵן כָּלִין מֵאֵילֵיהֶן** – ונבואתם תכלה מאליה, מאחר שאין הנבואה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה, והעוסק בצרכי ציבור אינו שרוי בשמחה.

שנינו במשנה לגבי מנין עשרים ושלשה דיינים בסנהדרין קטנה, שצריך 'עדה ['עשרה] שופטת ועדה מצלת', דהיינו עשרים דיינים, **וּמְנַיִין לְהָבִיא עוֹד שְׁלֹשָׁה**, מאחר שצריך הטיה לרעה על פי שנים, דהיינו עשרה מזכין ושנים עשר מחייבין, ומכיון שאין עושים בית דין שקול נמצא שצריך עשרים ושלשה.

מקשה הגמרא: מאחר ויש להוסיף עוד דיין כדי שלא יהיה בית דין שקול, **סוֹף סוֹף** הטיה **לְרָעָה עַל פִּי שְׁנַיִם לָא מַשְׁכַּחַת לָהּ** – נמצא שאין אפשרות שיטה הדין לרעה על פי שני דיינים, שהרי **אִי אַחַד עָשָׂר** דיינים **מְזַכִּין** את הנידון **וּשְׁנַיִם עָשָׂר** דיינים **מְחַיְּבִין** אותו, **אַכַּתִּי חַד הוּא** – עדיין אין כאן הטיה לרעה אלא על פי אחד, **וְאִי עֶשְׂרָה** דיינים **מְזַכִּין** אותו **וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר** דיינים **מְחַיְּבִין** אותו, אם כן **תְּלָתָא הָווּ** – יש כאן הטיה לרעה על פי שלשה ולא על פי שנים, ובמשנה נתבאר שצריך שתהא אפשרות של הטיה לרעה על פי שנים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אִי אַתָּה מוֹצֵא** הטיה לרעה על פי שנים **אֶלָּא** באופן שיש אחד עשר דיינים המזכים את הנידון ואחד עשר מחייבים, ואחד הדיינים אינו יודע כיצד להכריע הדין, **וּבְאוֹפֶן** כזה הדין הוא **שְׁמוֹסִיפִין** על מספר הדיינים עוד שנים, ואותו אחד שאינו יודע אינו נמנה עתה בין הדיינים, ונמצא שאם אותם השנים יחייבו את הנידון, יהיו אחד עשר מזכים ושלשה עשר מחייבים, ויש כאן הטיה לרעה על פי שנים, **וְאוֹפֶן** זה הוא **לְדִבְרֵי הַכֹּל.** וישנו אופן נוסף של הטיה לרעה על פי שנים, **בְּדִין** הבא לפני **סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר שִׁבְעִים** – אופן זה הוא רק לשיטת רבי יהודה, הסובר שישנם שבעים דיינים בסנהדרין גדולה, ונמצא שאם שלשים וששה מחייבים ושלשים וארבעה מזכים יש כאן הטיה לרעה על פי שנים, אך לדעת חכמים הסוברים שיש שבעים ואחד דיינים בסנהדרין גדולה, אין כאן אפשרות של הטיה לרעה על פי שנים.

הגמרא מבארת הדין כשמוסיפים על מספר הדיינים: **וְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, בְּאוֹפֶן** שנחלקו הדיינים ביניהם, אחד עשר מזכין ואחד עשר מחייבין ואחד אינו יודע, **וּמוֹסִיפִין** עוד שנים על מספר הדיינים, אזי **עוֹשִׂין בֵּית דִּין** שמספר חביריו **שָׁקוּל** אפילו **לְכַתְּחִילָּה.** כלומר, אף שכלל הוא בידינו שאין עושים בית דין שמספר הדיינים שבו שקול זה כנגד זה, כדי שאם יחלקו ביניהם ניתן יהיה להכריע על פי הרוב, מכל מקום באופן זה שצריך להוסיף על מספר הדיינים אין חוששים לכך, ועושים בית דין של עשרים וארבעה דיינים.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא,** שהרי מבואר במשנה להלן (מ.) שאם אחד הדיינים אינו יודע מוסיפים עוד שנים, ונמצא שעתה מספר הדיינים שקול הוא, שהרי זה שאינו יודע אינו מן המנין, ומה בא לחדש רבי אבהו. מיישבת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא דַּהַאי דְּקָאָמַר אִינִי יוֹדֵעַ כְּמַאן דְּאִיתֵיהּ דְּמִי** – שאותו דיין שאמר איני יודע עדיין נמנה במספר הדיינים, **וְאִי אָמַר מִילְּתָא שָׁמְעִינַן לֵיהּ** – ואם יאמר איזה דבר יש לשמוע לו, ונמצא שאין מספר הדיינים שקול שהרי יש כאן עשרים וחמשה דיינים, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכך הוצרך רבי אבהו להשמיענו, **דְּהַאי דְּקָאָמַר אִינִי יוֹדֵעַ כְּמַאן דְּלֵיתֵיהּ דְּמִי** – שאותו שאמר איני יודע הרי הוא כמי שאינו יושב בבית הדין, **וְאִי אָמַר מַעֲמָא לָא שָׁמְעִינַן לֵיהּ** – ואם יאמר איזה טעם אין שומעים לו, ונמצא שיש כאן עשרים וארבעה דיינים שהוא בית דין שקול.

הגמרא מביאה כמה דינים בענייני סנהדרין: **אָמַר רַב כַּהֲנָא,** דייני **הַסַּנְהֶדְרִין שֶׁרָאוּ כּוּלָּן לְחוֹבָה** – שנראה לכולם לחייב את הנידון, **פּוֹטְרִין אוֹתוֹ** לגמרי, **מַאי מַעֲמָא** – מה הוא טעם הדבר, **כֵּיוָן דְּגָמִירִי** – מאחר שקבלה היא בידינו שצריך לעשות **הֲלָנַת** דין כדי **לְמֶעֱבַד לֵיהּ זְכוּתָא,** כלומר, שאסור לפסוק את הדין לחובה באותו היום, אלא יש להלינו עד למחר, שמא בין כך ובין כך ימצאו לו הדיינים זכות, **וְהָנֵי תּוּ לָא חָזוּ לֵיהּ** – ודיינים אלו שדעת כולם היא לחייב את הנידון לא יראו לו מעתה שום זכות, על כן אין הם יכולים לדונו אלא צריכים לפוטרו בלא כלום.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין מוֹשִׁיבִין דיינים **בְּסַנְהֶדְרִין, אֶלָּא** אנשים שהם **בַּעֲלֵי קוֹמָה** – גבוהים, **וּבַעֲלֵי חָכְמָה, וּבַעֲלֵי מַרְאֶה** נאה, **וּבַעֲלֵי זְקָנָה, וּבַעֲלֵי כִּשָּׁפִים** – אנשים היודעים בכשפים, **וְעֲלֵיהֶם** להיות **יוֹדְעִים בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן,** כדי **שֶׁלֹּא תְּהֵא הַסַּנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַמְתוּרְגְּמָן,** שאם לא יידעו בשבעים לשון ויבואו עדים המדברים בלשון שאין הדיינים מבינים, יוצרכו הדיינים לשמוע את דבריהם על ידי מתורגמן, והרי זה 'עד מפי עד'.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֵין מוֹשִׁיבִין בַּסַּנְהֶדְרִין אֶלָּא מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְטַהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ מִן הַתּוֹרָה על ידי קל וחומר. **אָמַר רַב, אֲנִי אָדוֹן וַאֲטַהֲרֵנוּ** – אני אדון קל וחומר שיש בו בכדי לטהר את השרץ,

לרוץ ולחפש בעצמו להציל יהודי, אפילו לשעה קלה ואפילו בעניין פשוט

משיחת י"ט כסלו תשי"ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

ה אֲבָל [לד] סַכִּין הַתָּקוּעַ בַּסַּפְסָל אוֹ בִּשְׁאָר דָּבָר הַתָּלוּשׁ [לה] - מֻתָּר לְהוֹצִיאוֹ בְּשַׁבָּת [לו], אַף שֶׁעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאוֹ מֵעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁבַּעֲשִׂיַּת נֶקֶב בְּדָבָר תָּלוּשׁ אֵין בּוֹ אִסּוּר לְעוֹלָם מִשּׁוּם בּוֹנֶה, אֶלָּא מִשּׁוּם גְּזֵרַת תִּקּוּן כְּלִי, אִם עָשָׂהוּ פֶּתַח לְהַכְנִיס אוֹ לְהוֹצִיא. אֲבָל כְּשֶׁאֵינוֹ עוֹשֵׂהוּ פֶּתַח כְּלָל, לֹא לְהַכְנִיס וְלֹא לְהוֹצִיא, אֶלָּא שֶׁנַּעֲשֶׂה מִמֵּילָא [לז] עַל יְדֵי הוֹצָאַת הַסַּכִּין [לח] - אֵין בּוֹ אִסּוּר כְּלָל [לט].

וְאִם הוּא תָּקוּעַ בְּחָבִית גְּדוֹלָה אוֹ בִּשְׁאָר כֵּלִים גְּדוֹלִים שֶׁמַּחֲזִיקִין אַרְבָּעִים סְאָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בִּנְיָן וּסְתִירָה - הֲרֵי דִּינוֹ כְּתָקוּעַ בַּכֹּתֶל [מ]:

חלק ב, סימן שיד, דְּבָרִים הָאֲסוּרִים מִשּׁוּם בִּנְיָן וּסְתִירָה בְּשַׁבָּת, סָעִיף ה:

ביאורי הלכה

לד] אבל – אף שאסור להוציא סכין התקוע בחבית או בכותל בכוונה להרחיב הפתח, ואף שלא בכוונה יש אוסרים (או נהוג לאסור), בנדון דלהלן כולם מתירים לכתחילה.

לה] דבר התלוש – כל דבר תלוש שתחיבת הסכין בו אינה למטרת 'פתח'.

לו] להוציאו בשבת – כיון שלא מתכוון להוסיף בנקב[41].

לז] שנעשה ממילא – נקב שנעשה בכוונה תחילה הוא לרוב פתח להכניס או להוציא[42], אלא אם כן עושה זאת בדרך התעסקות ומשחק ללא שום כוונה או בדרך שבירה[43], שאז הוא כמוציא סכין שבנקב שבנידון דידן[44].

לח] הוצאת הסכין – אבל על ידי הכנסת הסכין – אסור[45]. ולכן, אסור לתחוב פרחים ב'ספוג קשיח' המיועד לסידור פרחים[46], אלא אם כן הנקב עשוי כבר מערב שבת. אמנם תחיבת סיכות בראש של פיאה העשוי פוליסטירן (קלקר) באופן שלא נוצר נקב של ממש (הניכר לאחר הוצאתן) – מותר.

לט] איסור כלל – אפילו לדעת האוסרים בחבית הוספה על הפתח בפסיק־רישיה, כאן שאין פתח ממילא אין הוספה על הפתח.

מ] כתקוע בכותל – שאין להקל כנגד המנהג להחמיר[47].

ציונים והוספות

41) ואף שגם לעיל לעניין חבית (סעיף ג) לא מתכוון להוסיף בנקב, יש שהחמירו שם כי הוא מוסיף בנקב העשוי להוציא והרי זה פס"ר, אבל כאן לא שייך פס"ר על הוספה בנקב שלא עשוי להוציא. וראה עוד להלן הערה מד.

42) גם אם אין לו כוונה וצורך בפתח, מכל־מקום אם כיוון לעשיית נקב, ויש לו צורך בנקב זה הרי הוא פס"ר שאסור גם בתיקון כלי.

43) ששובר הכלי ונעשים בו נקבים כבדרך ממילא, ראה לעיל הערה ז.

44) לא הזכיר כאן אפילו בתור צד היתר שזו 'הוספה על הנקב' או שהוא 'פסיק רישיה', כי נקב שלא עשוי מתחלתו להוציא, ובא להוסיף בו כדי שיהיה ראוי להוציא (או שכבר ראוי להוציא ומרחיבו שיוציא יותר טוב) אין לדון בו כלל מצד 'מוסיף' אלא מצד 'עושה נקב חדש' שאסור גם כשהוא בפס"ר (אבל לעיל סעיף ג אין לו כוונה שיהיה ראוי להוציא או להכניס יותר טוב, ואין לדון בו אלא מצד 'מוסיף על הנקב באופן של פס"ר' (פס"ר מצד שלא מתכוון אפילו להרחיב, שרק אז הקילו. וראה לעיל הערה כח)).

45) גם על ידי הוצאת הסכין, אם דעתו בפירוש להרחבת הנקב הרי הוא כעושה נקב חדש שאסור, אך אם אין לזה גדר נקב כלל כגון שנעשה ממילא וללא כוונה לנקב כלל (שאז אין עליו שם 'פתח' כדלעיל הערה מג) – מותר.

46) כי בכוונתו לעשות נקב ואינו נחשב כ'עושה ממילא', ועצם עשיית הנקב בכוונה אסורה גם למקילים דלעיל סעיף ג גם כשלא עושה פתח (אלא אם כן בדרך ממילא כדלעיל הערה מה), ומה עוד שלכאורה נחשב כעושה מדעתו נקב להכניס.

47) וראה לעיל הערה לט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות נזקי ממון/גוף ונפש ~

~ יום ראשון ~

יג יש אומרים שצריך אדם ליזהר מלעמוד כנגד (פתח) בית חבירו או חצירו ולראות בו אפילו ראיה קלה שאינו מתכוין כלל להסתכל לידע עסקיו של חבירו אלא יחזור פניו כשיעמוד כנגד (פתח) ביתו או חצירו של חבירו כדי שלא יחשדהו חבירו שמתכוין להסתכל לידע עסקיו ויהיה נתפס כגנב כיון שאין לו טענה למה הוא מסתכל (שאף בני רשות הרבים אינם רשאים לעמוד ולהסתכל אלא כשרואים ראיה קלה דרך הילוכם אין לחוש שהרי מזה אין יכול להזהר וצריך להיות צנוע בתשמישיו שראיה קלה בהם קשה עליו):

יד אסור להזיק ממון חבירו או לגרום לו נזק אפילו כשמשתמש בתוך שלו איזה תשמיש הצריך לו וממנו נמשך נזק לשכנו הקרוב אל ביתו כגון מי שהיה כותל חבירו סמוך לחצרו לא יניח בחצרו כל דבר שיש בו חמימות ומוציא הבל חם כגון סלעים שיוצא מהם אש וזבל ומלח וסיד וכיוצא בהם אלא אם כן הרחיק מכותל חבירו ג' טפחים מפני שהחמימות מזקת לחומה וכן צריך להרחיק ממנו ג' טפחים כל דבר שיש בו לחות כגון חול לח ואפילו הוא כותל של אבנים ולא של לבנים.

וכן אסור לשפוך מים אפילו דרך מקרה בפחות מג' טפחים סמוך לכותלו ולכן צנור המקלח מים מן הגג צריך להרחיקו בענין שיפלו המים ברחוק ג' טפחים מכותל חבירו אף על פי שאינו מקלח אלא בימות הגשמים ויש מתירים במים שאינם קבועים כגון לשפוך שופכין בפחות מג' טפחים סמוך לכותל חבירו אם אין שם גומא מפני שהם כלים לאלתר ולא אסרו אלא בחול שהלחות שבו אינו מתייבש במהרה וירא שמים יחמיר לעצמו כסברא הראשונה:

~ יום שני ~

טו ולדברי הכל אסור לשפוך עביט של מי רגלים בפחות מג' טפחים סמוך לכותל חבירו ואפילו הוא כותל אבנים.

אבל להשתין סמוך לכותל חבירו דיו שירחק טפח אם הוא של אבנים ואם היו האבנים צחיח סלע משתין בצדו בלא הרחקה (ואפילו על גבי הכותל עצמו) אבל אם הוא של לבנים צריך להרחיק ממנו ג' טפחים בין לשפוך עביט מי רגלים בין להשתין בלבד שלא ימסמסו המים את הלבנים שהם של טיט יבש ואין צריך לומר שצריך להרחיק כן מכותל של עץ מחופה בטיט מבחוץ (אבל כותל של עץ שאינו מחופה בטיט אף אם תימצי לומר שאינו דומה לשל לבנים אלא לשל אבנים על כל פנים צריך להרחיק טפח).

אבל יש אומרים שלא אמרו להרחיק טפח משל אבנים משום האבנים אלא משום שלא תתטשטש הקרקע שאצל היסוד במים ותתרפה אבל האבנים אף על פי שאינן צחיח סלע אין המים מזיקין להן ולא היה צריך להרחיק מהן כמו מן הלבנים שהם של טיט יבש ואפילו על האבנים עצמן היה מותר אם לאו קרקעית יסודו. ובכותל של עץ שאין לחוש לקרקעיתו אם דינו כאבנים ולא כלבנים אין צריך להרחיק כלל.

וירא שמים יחמיר לעצמו כסברא הראשונה:

טז אסור לעשות שובך בתוך העיר מפני שיפסידו היונים זרעוני הגנות שבעיר וזרעים השטוחים בגגות ובחצירות לייבש. וחוץ לעיר צריך להרחיק חמשים אמה לתוך שדה שלו או של הפקר כי היונים אינם שטים יותר מחמשים אמה בשדה כי נתמלא כרסם במה שגדל תוך חמשים אמה (ואם רוב גנות העיר של נכרים מותר אף בתוך העיר):

יז אסור להשליך נבלה בעיר וחוץ לעיר תוך חמשים אמה מפני הריח שמזיק לבני העיר (אלא אם כן כולם משליכים נבלותיהם בשוק או באשפה שבשוק שבני העיר יכולים למחול זה לזה).

וכן העושה בית הכסא קבוע בחצרו צריך לעשות בענין שלא יגיע הריח לשכנו או לבני רשות הרבים.

וכן צריך ליזהר שלא יגיע להם עשן על ידי רוח מצויה מתנור וכירים שלו.

ואם יש לשכנו חולי הראש ומזיק לו קול הכאה לא יכתוש ריפות וכיוצא בהן מדברים שקול הכאתם מגיע לבית שכנו ומזיק לו:

~ יום שלישי ~

יח וכן לא יעשה בחצרו מלאכה שיש בה אבק ועפר בענין שרוח מצויה מוליך האבק לשכינו או לבני רשות הרבים ויזיק להם.

וכן בכל כיוצא בזה צריך ליזהר שלא לגרום נזק ממעשיו לשכנו או לבני רשות הרבים אלא אם כן מוחל לו שכנו ושתיקה היא כמחילה מן הסתם אלא אם כן ידוע שאינו מוחל בלב שלם ומחילה ומתנה שאינה בלב שלם אינה כלום.

ונזק של בני רשות הרבים אין יכולת למחול אלא ביד ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אם מוחלים בפירוש ואין עוברי דרכים יוצאי ובאי דרך עירם יכולים לעכב עליהם או שפשט המנהג לעשות כן כל מי שרוצה שהרי זה כאילו מוחלים כל אנשי העיר כולם בפירוש כדי שיוכל כל אחד לעשות כן כשיצטרך לזה הוא או בנו אחריו:

יט לפיכך מותר להוציא זיזין וגזוזטראות מתקרת הבית לרשות הרבים אפילו אינן גבוהים למעלה מגמל ורוכבו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שנמצא מונע את הרוכב גמל מלעבור ברשות הרבים אצל ביתו שלא כדין ועוד שנשפכין שופכין מן הזיז לאמצע הדרך לפי שכן נהגו וכולם מוחלים על זה.

וכן מותר לעשות חלל תחת רשות הרבים בחפירת ביב ששופכי הבית ומימי גשמים מקלחים בו ומכסהו ועל כיסויו הוא קרקע רשות הרבים אף על פי שמן הדין אסור לעשות כן פן יפחת הכיסוי באורך הימים הואיל וכבר נהגו לעשות כן הרי כולם מוחלים על זה ועוד שרשות הרבים היא של אדוני הארץ והוא מסרה מן הסתם לבני העיר לעשות בה כרצונם ומנהגם.

וביב שאינו עמוק ג' טפחים מותר לחפור ברשות הרבים מן הדין ואין צריך לכסותו כלל שכל פחות מג' טפחים הוא כלבוד ואינו נקרא חלל כלל:

כ אין שורין טיט ברשות הרבים להשהותו שם זמן רב אבל גובלים שם טיט לצורך בנין לבנות מיד אבל לא לעשות ממנו לבנים:

~ יום רביעי ~

כא הבונה ברשות הרבים כשמכין האבנים אסור להשהותן שם אלא מביא ובונה מיד.

ואסור לזרוק אבנים או דבר אחר מרשותו לרשות הרבים שלא יכשלו בהם רבים:

כב הגודר גדרו בקוצים סמוך לרשות הרבים צריך לצמצם שלא יצא קוץ לרשות הרבים פן יזיק ומדת חסידות להצניע אדם קוציו ושאר כל דבר המזיק במקום שלא יבא מהם תקלה כגון שישליכם לנהר או ישרפם:

כג ביב או מרתף שיש בו מים סרוחים אסור לשופכם ברשות הרבים בימות החמה אלא על דעת לפנותם לאלתר ובימות הגשמים מותר אבל מי שופכין נקיים מותר לשופכם ברשות הרבים אפילו בימות החמה לפי שאין שוהין ומתעכבים כלל ברשות הרבים כמו הסרוחים ועכורים אלא יורדים מיד ממקום גבוה למקום נמוך:

כד מותר להוציא את הזבל והגללים לרשות הרבים בשעת הוצאת זבלים של כל אדם אבל שלא בשעת הוצאת זבלים אסור אלא על דעת לפנותו לאלתר:

כה החופר ברשות הרבים אפילו ברשות או אצל רשות הרבים לא יצבור העפר ברשות הרבים (בגובה ג' טפחים) אלא על דעת לפנותו לאלתר:

דיני נזקי גוף ונפש ודיניהם:

א אסור לאדם להכות את חבירו ואם הכהו עובר בלא תעשה שנאמר והיה אם בן הכות הרשע וגו' ארבעים יכנו לא יוסיף פן יוסיף וגו' אם הקפידה תורה בהכאת רשע שלא להכותו יותר על רשעו קל וחומר בהכאת צדיק.

וכל המרים יד על חבירו להכותו אף על פי שלא הכהו נקרא רשע שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעך למה הכית לא נאמר אלא למה תכה.

וכל מי שהכה חבירו הרי הוא מוחרם ועומד בחרם הקדמונים ואין לצרפו למנין עשרה לכל דבר שבקדושה עד שיתירו לו בית דין החרם כשמקבל עליו לשמוע לדינם:

~ יום חמישי ~

ב והמכה את חבירו הכאה קלה שאין בה שוה פרוטה הואיל ואין בה חיוב ממון חייב מלקות מן התורה.

ואפילו אם חבירו התחיל עמו במריבה והרפו בדברים ואפילו הכהו והוא שפסק להכותו אבל אם לא פסק רשאי להכות אותו כדי להציל עצמו אם אי אפשר לו להציל עצמו בענין אחר ואם אפשר לו להציל עצמו בהכאה מועטת לא יכהו הרבה.

וכן הרואה אחד מישראל מכה חבירו ואינו יכול להצילו מידו אם לא שיכה המכה מצוה להכותו כדי להפרישו מאיסור אבל אם אפשר להצילו מידו בלא הכאה אסור אפילו לדוחפו אם אפשר לשומטו בנחת.

וכן הרואה בחבירו שעושה איזה דבר עבירה אחרת והוא תחת ידו ורשותו להכותו רשאי להכותו כדי להפרישו מאיסור ואין צריך להביאו לבית דין אבל אם כבר עשה האיסור אינו רשאי להכותו אלא יביאנו לבית דין ויענשוהו:

ג הנכנס לבית חבירו שלא ברשות יש לחבירו רשות להוציאו מביתו ואם מסרב לצאת יש מתירין אפילו להכותו כדי להוציאו אם אינו יכול להוציאו בענין אחר.

וכן מי שיש לו משרת וחושש שיגנוב ממנו רשאי להוציאו מביתו אפילו קודם שיכלה זמן השכירות ואם מסרב לצאת רשאי להכותו עד שיצא.

וכן אם חבירו בא לגזול ממנו איזה חפץ או שכבר גזלו רשאי להצילו מידו אפילו על ידי הכאה אם אי אפשר בענין אחר ואינו צריך להביאו לבית דין כמו שנתבאר בהלכות גזלה:

~ יום שישי ~

ד אסור להכות את חבירו אפילו הוא נותן לו רשות להכותו כי אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו ולא לביישו ולא לצערו בשום צער אפילו במניעת איזה מאכל או משתה אלא אם כן עושה בדרך תשובה שצער זה טובה היא לו להציל נפשו משחת ולכן מותר להתענות לתשובה אפילו מי שאינו יכול להתענות ומי שיכול להתענות מותר אפילו שלא בדרך תשובה אלא כדי למרק נפשו לה' שאין טוב למעלה מטובה זו.

(וכן מותר להכות בניו הקטנים אפילו שלא בשביל חינוך תורה ומצות אלא כדי להדריכם בדרך ארץ הואיל ומתכוין

לטובתם וטובתם מוטלת עליו שהם ברשותו. והוא הדין ליתום שברשותו.

ואם אין בניו שומעים בקולו מותר להכותם אפילו לטובת עצמו ולא לטובתם כי יכול הוא לכופם שישמעו בקולו כמצווה עליהם אבל אם שומעים בקולו אסור להכותם שלא לטובתם כמו שאסור להכות את אחרים.

ומשרתו אפילו אינו שומע בקולו אסור להכותו אלא אם כן הוא עבד כנעני. ואם התנה עמו מתחלה כששכרו שיהיה רשאי להכותו כשלא ישמע בקולו מועלת נתינת רשותו הואיל והיא לטובתו כדי שישכרהו. ומכל מקום אם חזר בו המשרת מתנאו אסור להכותו שהרי יכול לחזור בו אפילו באמצע הזמן כמ"ש בהלכות שכירות ועוד שבצער הגוף אין תנאו מועיל לשלא יוכל לחזור בו כמ"ש באה"ע סי' ע"ו לענין מחילת העונה שהיא יכולה לחזור בה משום שהוא צער הגוף ואינו ניתן למחילה עולמית אלא כל זמן שמוחלו ברצונו לבד):

ה המבעית את חבירו כגון שצעק לו מאחוריו או שנראה לו באפילה וכיוצא בזה אף על פי שפטור מדיני אדם חייב בדיני שמים:

~ שבת קודש ~

ו החובל בחבירו אפילו שלא בכוונה אף על פי שנתן לו הממון שנתחייב ליתן לו בעד חבלתו אין מתכפר לו עד שיבקש ממנו וימחול לו על צערו. ולא יהיה הנחבל אכזרי מלמחול כמ"ש בהלכות יום הכיפורים.

וכן הגוזל את חבירו אף על פי שהשיב את הגזלה אין מתכפר לו עד שיבקש ממנו וימחול לו על צערו שציערו כשגזלו.

אבל המזיק ממון חבירו מיד ששילם לו נתכפר לו ואינו צריך לבקש למחול לו:

ז הרואה את חבירו טובע בים או לסטים באים עליו ויכול להצילו הוא בעצמו או לשכור אחרים להצילו חייב לטרוח ולשכור ולהצילו וחוזר ונפרע ממנו אם יש לו ואם לאו לא ימנע ואם נמנע עובר על לא תעמוד על דם רעך.

ואפילו ליכנס בספק סכנה יש אומרים שצריך כדי להציל את חבירו ממיתה ודאית (ויש חולקין בזה וספק נפשות להקל):

ח וכן אם שמע נכרים או מוסרים מחשבים עליו רעה או טומנים לו פח ולא גילה אזנו והודיעו או שידע בנכרי או באנס שהוא בא על חבירו ויכול לפייסו בממון בגלל חבירו ולהסיר מה שבלבו ולא פייסו וכיוצא בדברים אלו עובר על לא תעמוד על דם רעך.

ואפילו ישראל בעל עבירות כגון מומר לאכול נבילות לתיאבון מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו.

ומכל מקום אין חיוב להוציא ממון על הצלתו שכיון שהוא מומר לדבר אחד מן התורה אינו בכלל דם רעך וכן אין חייבים להחיותו ולפרנסו שאינו בכלל וחי אחיך עמך אלא טורח לבדו בלא הוצאת ממון חייבים לטרוח בשביל הצלת גופו ואפילו בשביל הצלת ממונו משום שנאמר לכל אבדת אחיך ודרשו חכמים לרבות אבדת המומר לתיאבון ושם נאמר והשבותו לו ולא נאמר והשבות לו ודרשו חכמים והשבותו אותו בעצמו שאם גופו אובד מצוה להשיבו ולהצילו וכמו שמצות אבדת ממון היא בטורח בלבד בלא הוצאת ממון אפילו לישראל כשר כמו שנתבאר בהלכות מציאה כך מצות השבת אבדת הגוף והצלתו אינה אלא בטורח בלבד למומר. אלא לישראל כשר חייבים להוציא ממון על הצלת גופו מלא תעמוד על דם רעך.

ויש אומרים שמומר לתיאבון הוא בכלל אחיך ורעך כמו שדרשו חכמים לכל אבדת אחיך לרבות המומר לתיאבון שהוא בכלל אחיך ולפיכך חייבים להוציא ממון על פרנסתו ועל הצלת גופו כישראל כשר. וירא שמים יחוש לדבריהם להחמיר על עצמו בשל תורה:

~ 'תורה אור' פרשת ויגש - הפרשה החסידית ~

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה[1]

"**וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי** וְגו'" (פָּרָשָׁתֵנוּ מד, יח):

הִנֵּה כְתִיב (שִׁיר הַשִּׁירִים א, יז): "קֹורֹות בָּתֵּינוּ אֲרָזִים

1) (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וַיִּגַּשׁ אֵלָיו וּבֵיאוּרוֹ: תּוֹרַת חַיִּים פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ [פט, א]. אור הַתּוֹרָה רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ [בְּרֵאשִׁית כְּרֶךְ ב – שמח, ב. כְּרֶךְ ה – תתקפה, ב (קִיצּוּר). כְּרֶךְ ו – תתשח, א (קִיצּוּר)]. – צִיּוּן כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמו"ר.

נֶאֱמַר בְּפָרָשַׁת וַיְחִי תקס"ה בְּחֲנוּכַּת הַבַּיִת. נוֹסַח הַמַּאֲמָר שלְּפָנֵינוּ הוּא הַנָּחַת רַבִּי מֹשֶׁה עַם הַנָּחוֹת הַצָּמַח צֶדֶק, נִדְפַּסָה בְּלִי הַהַגָּהוֹת בְּמַאֲמָרֵי אַדְמו"ר הַזָּקֵן תקס"ה חֵלֶק א עַמּוּד קמב וּמַתְחִילָה "קֹורֹות בָּתֵּינוּ אֲרָזִים". נוֹסַח אַחֵר – הַנָּחַת אַדְמו"ר הָאֶמְצָעִי – נִדְפַּס שָׁם בְּמַקְבִּיל "נוֹסְחָא שְׁנִיָּה". מְיוּחָד עָלָיו – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה בְּתוֹרַת חַיִּים הַנַּ"ל.

חֵלֶק מֵהַמַּאֲמָר הוּבָא עַם הוֹסָפוֹת בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ט עַמּוּד כב וְאֵילֶךָ. תרמ"ד עַמּוּד ריב. רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וַיִּגַּשׁ תשמ"ו. שִׂיחַת שַׁבָּת פָּרָשַׁת וַיֵּשֶׁב תשמ"ז – תּוֹרַת מְנַחֵם הִתְוַעֲדוּיוֹת חֵלֶק ב עַמּוּד 196 וְאֵילֶךָ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְגו'"[2].

וְהִנֵּה יֵשׁ לְהָבִין הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַמִּשְׁכָּן לְבֵית עוֹלָמִים[3]: שֶׁהַמִּשְׁכָּן הָיָה מֵאָרְזִים[4], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּרוּמָה כו, טו): "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים", וְהַמִּכְסֶה הָיָה מ"יְרִיעוֹת עִזִּים"[5], ו"עוֹרוֹת אֵילִים", ו"עוֹרוֹת תְּחָשִׁים"[6] כו'[7]; וְהַבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה מֵאֲבָנִים[8] וְעָפָר דַּוְקָא[9] (שֶׁ"אָסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ עֵץ בּוֹלֵט[10], וְאַכְסַדְּרָאוֹת שֶׁל עֵץ"[11]), רַק שֶׁהָיוּ כְּלוֹנְסָאוֹת שֶׁל אֶרֶז בְּתִקְרַת הָאוּלָם[12] כו'.

וְצָרִיךְ לְהָבִין זֶה: מִפְּנֵי מָה בַּמִּשְׁכָּן הָיוּ הָאֲרָזִים עִיקָּר בַּבִּנְיָן, וְהֶעָפָר הָיָה רַק בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן[13] לְמַטָּה; וּבַמִּקְדָּשׁ נַהֲפוֹךְ הוּא, שֶׁהָיוּ הָאֲבָנִים וְהֶעָפָר הָעִיקָּר, שֶׁאֲפִילּוּ הַגַּג הָיָה מֵהֶן, וְלֹא הָיוּ עֵצִים, רַק כְּלוֹנְסָאוֹת שֶׁל אֶרֶז[14] הַנַּ"ל, שֶׁהָיוּ טְפֵלִים לְעִיקַּר הַבִּנְיָן[15]?

וְהָעִנְיָן:

כִּי הִנֵּה יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ בְּכָל עוֹלָם ד' בְּחִינוֹת: דּוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי, מְדַבֵּר. וְהַדּוֹמֵם הוּא לְמַטָּה בְּמַדְרֵגָה מִצּוֹמֵחַ, וְהַצּוֹמֵחַ לְמַטָּה מִן הָחַי כו', וְהָעִילּוּי שֶׁבְּכּוּלָּם הוּא בְּחִינַת הַמְדַבֵּר.

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ: דְּאִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה הָאָרֶץ דַּוְקָא תּוֹצִיא צִמְחָהּ[16], שֶׁהַצּוֹמֵחַ יִהְיֶה גָּדֵל וְנוֹלָד וְנִמְשָׁךְ מֵעֲפַר הָאָרֶץ, הֲלֹא הַצּוֹמֵחַ הוּא לְמַעְלָה מֵהַדּוֹמֵם שֶׁהוּא הֶעָפָר!

אַךְ הָעִנְיָן דְּלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה – שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַדּוֹמֵם לְמַטָּה בְּמַדְרֵגָה מִן הַצּוֹמֵחַ, עִם כָּל זֶה יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה יְתֵירָה מִצַּד שֶׁרְשׁוֹ שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת צוֹמֵחַ וְחַי כו'.

דְּהִנֵּה יָדוּעַ מַחְלוֹקֶת הַתַּנָּאִים[17] בַּגְּמָרָא (חֲגִיגָה יב.)[18]: חַד אָמַר – "שָׁמַיִם קָדְמוּ לָאָרֶץ"[19], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית א, א): "בְּרֵאשִׁית בָּרָא כו' אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ". וְחַד אָמַר – "אֶרֶץ קָדְמָה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ב, ד): "בְּיוֹם עֲשׂוֹת כו' אֶרֶץ וְשָׁמָיִם". וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים[20], שֶׁבְּמַחֲשָׁבָה – אֶרֶץ קָדְמָה לַשָּׁמַיִם, וּכְשֶׁבָּרָא – בָּרָא הַשָּׁמַיִם תְּחִלָּה[21].

וְהָעִנְיָן, כִּי "סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה"[22], פֵּירוּשׁ: כִּי הָאָרֶץ לְפִי שֶׁהִיא "סוֹף מַעֲשֶׂה" עַל כֵּן שָׁרְשָׁהּ בְּמַחֲשָׁבָה הִיא בִּבְחִינַת "תְּחִלַּת הַמַּחֲשָׁבָה"[23]. אֲבָל

---

2) ("וְהַתַּרְגּוּם ["אֲמַר שְׁלֹמֹה נְבִיא כַּמָּא יָאֵי בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיָּיָ דְּאִתְבְּנִי עַל יְדוֹי מִן קֵיסֵי גּוּלְמִישׁ אֲבָל יַתִּיר יְהֵא יָאֵי בֵּית מַקְדְּשָׁא דַעֲתִיד לְאִתְבְּנָאָה בְיוֹמֵי מַלְכָּא מְשִׁיחָא] גְּרֵאָה דְּמִפָּרֵשׁ "קוֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים" קָאֵי עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דִּשְׁלֹמֹה". – אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים עַמּוּד קעה עַיִן שָׁם).

3) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה זְכוֹר עַמּוּד א'תשפא. שִׁיר הַשִּׁירִים עַמּוּד קעה. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ט עַמּוּד יח).

4) (רְאֵה רַשִּׁ"י עַל הַפָּסוּק (תְּרוּמָה כה, ה) "וַעֲצֵי שִׁטִּים – וּמֵאַיִן הָיוּ לָהֶם בַּמִּדְבָּר? פֵּירֵשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא: יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָתִידִין יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר וְהֵבִיא אֲרָזִים לְמִצְרַיִם וּנְטָעָם וְצִוָּה לְבָנָיו לִיטְּלָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם").

5) (תְּרוּמָה כו, ז: "וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן").

6) (שָׁם, יד: "וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְּמָעְלָה").

7) (צָרִיךְ עִיּוּן מַה שֶּׁיֵּר – הֶעָרַת כְּבוֹד קָדֶשֶׁת אַדְמוּ"ר).

8) ("מַה שֶּׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הוּצְרַךְ לִהְיוֹת (לְכַתְּחִילָּה) מֵאֲבָנִים דַּוְקָא [וְלֹא מִלְּבֵנִים]" נִתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ו עַמּוּד 23 הֶעָרָה 76.

בְּעִנְיַן מִשְׁכַּן שִׁילֹה – רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּרָכָה צט, ד. אִגְּרוֹת קֹדֶשׁ חֵלֶק יט אִגֶּרֶת ז'קנג).

9) ("וּדְלָא כְּהַמִּשְׁכָּן, שֶׁרַק קַרְקַע הַמִּשְׁכָּן הָיָה מֵעָפָר (שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מִמַּפָּע לְמַפָּע), דּוֹמֵם, אֲבָל כּוֹתְלֵי הַמִּשְׁכָּן הָיוּ מִצּוֹמֵחַ, וְהַמִּכְסֶה שֶׁעַל הַמִּשְׁכָּן (הַיְרִיעוֹת) הָיָה מֵחַי" – תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָּט חֵלֶק ב (כְּסֶלֶר־שֶׁבֶט) עַמּוּד רז).

10) ("וְעוֹבֵר עַל לָאו "לֹא תִטַּע כו'"", רַק עֵץ שָׁקוּעַ מוּתָּר כְּמוֹ הַתִּקְרוֹת כו'". לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּרָכָה שָׁם. וּרְאֵה סִידּוּר עִם דַּא"ח עַמּוּד רא, ג. פֵּירוּשׁ "עֵץ בּוֹלֵט" וְזֶה שֶׁ"לְּשִׁבַּת כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁל עֵץ הָיְתָה" – רְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כח עַמּוּד 252 וָאֵילָךְ).

11) כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם פֶּרֶק א' מֵהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה ("וְגַם הָרַאֲב"ד סְבִירָא לֵיהּ כֵּן – רְאֵה כֶּסֶף מִשְׁנֶה שָׁם". – לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ו שָׁם הָעָרָה 48). וְעַיֵּן בְּסֵפֶר הַ"חִינּוּךְ" מִצְוָה תצ"ב.

12) (מִדּוֹת ג, ח: "וּכְלוֹנְסוֹת שֶׁל אֶרֶז הָיוּ קְבוּעִין מִכָּתְלוֹ שֶׁל הֵיכָל לְכָתְלוֹ שֶׁל אוּלָם").

13) (נָשֹׂא ה, יז: "הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן". רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה תשמ"ו).

14) (רְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת שָׁם הֶעָרָה 48).

15) (רְאֵה מִדּוֹת פֶּרֶק ג מִשְׁנָה ח (כְּפִי גִּירְסַת רוֹב הַמְּפָרְשִׁים). כֶּסֶף מִשְׁנֶה לְהָרַמְבַּ"ם הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה פֶּרֶק א הֲלָכָה ט. מִפְּרִשֵׁי הַמִּשְׁנָה שָׁם בְּפֶרֶק א מִשְׁנָה ו, וְעוֹד. – לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ו שָׁם הָעָרָה 63).

16) (עַל פִּי יְשַׁעְיָה סא, יא: "כָּאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ").

17) (רְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ו עַמּוּד 78 וּבְהָעָרָה 60).

18) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה צוֹ יג, ד. רְאֵה כז, ב. שָׁמִינִי עֲצֶרֶת עט, ד. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ח חֵלֶק ב עַמּוּד שכג. אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ג תפז, א. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ז עַמּוּד כג).

19) (רְאֵה גַּם לִקָּמָן פט, א. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ט עַמּוּד כג. שצח. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ו עַמּוּד 76 וָאֵילָךְ).

20) (עֲרוּבִין יג, ב).

21) (בְּתוֹרַת חַיִּים כָּאן וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת" תרס"ו בְּאוֹפֶן אַחֵר קְצָת. וּרְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת שָׁם).

22) (פִּיּוּט "לִבָּה דּוֹדִי").

23) ("דְּמִצַּד זֶה שֶׁהָאָרֶץ עֲלֹתָהּ בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה, יֵשׁ בָּהּ (עִילּוּי וַחֲשִׁיבוּת –) הַכֹּחַ לְהַצְמִיחַ מַאֵין לְיֵשׁ (שֶׁאֵינוֹ בַּשָּׁמַיִם)". – לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת שָׁם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם תְּחִלַּת הַמַּעֲשֶׂה, הֵם אַחֲרוֹנִים בַּמַּחֲשָׁבָה, כִּי זֶהוּ הַכְּלָל שֶׁהַ"סּוֹף מַעֲשֶׂה" עוֹלֶה תְּחִלָּה בַּמַּחֲשָׁבָה[24].

וּלְכָךְ הַצּוֹמֵחַ לְמַעְלָה מֵהַדּוֹמֵם, וְכֵן הַחַי לְמַעְלָה מֵהַצּוֹמֵחַ כו' – שֶׁזֶּהוּ כְּפִי סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּדוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי, מְדַבֵּר בָּעוֹלָמוֹת: שֶׁבְּחִינַת הַדּוֹמֵם וַעֲפַר הָאָרֶץ הוּא בְּחִינַת "סוֹף מַעֲשֶׂה", וְצוֹמֵחַ וְחַי לְמַעְלָה מִמְּנוּ בְּמַדְרֵגָה, וְהוּא עִנְיַן "שָׁמַיִם קָדְמוּ לָאָרֶץ". וּמִכָּל מָקוֹם מִצַּד שָׁרְשָׁן בַּמַּחֲשָׁבָה הַקְּדוּמָה הֲרֵי אֶרֶץ דָּבְקָא קָדְמָה לְכוּלָּם בַּמַּחֲשָׁבָה, לָכֵן דָּבְקָא בָּהּ יֵשׁ הַכֹּחַ וְהַיְכוֹלֶת לְהוֹצִיא צִמְחָהּ[25], מִצַּד שָׁרְשָׁהּ הַנַּעֲלָה, וְלָכֵן הַצּוֹמֵחַ וְהַחַי וְהַמְדַבֵּר כּוּלָּם מְקַבְּלִים מִמֶּנָּה כו' :

וְהִנֵּה בַּמִּשְׁכָּן לֹא הָיָה נִמְצָא עֲדַיִן תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת, שֶׁהָיָה רַק דִּירַת עֲרַאי[26] שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוּאֵל־ב ז, ו): "וָאֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּאֹהֶל וּבְמִשְׁכָּן כו'"[27]. לְכָךְ נַעֲשָׂה כְּפִי אוֹפֶן סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת אֵיךְ שֶׁנִּבְרְאוּ בְּסִדְרָן, שֶׁבָּזֶה שָׁמַיִם קָדְמוּ לָאָרֶץ.

וְלָכֵן כּוֹתְלֵי הַמִּשְׁכָּן הָיוּ מִקְרָשִׁים שֶׁהֵן בְּחִינַת צוֹמֵחַ, וְרַק קַרְקַע הַמִּשְׁכָּן הָיָה מֵעָפָר – שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁהַצּוֹמֵחַ לְמַעְלָה מִן הַדּוֹמֵם. וְלָכֵן נַעֲשׂוּ הַקְּרָשִׁים מֵאָרָזִים, שֶׁהָאָרֵז גָּדֵל בְּגוֹבַהּ מְאֹד, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבַּצּוֹמֵחַ כו', לְמַעְלָה מִמַּעְלָה מִבְּחִינַת הַדּוֹמֵם שֶׁאֵין בּוֹ תּוֹסֶפֶת וְגִידּוּל כְּלָל;

וְהַמִּכְסֶה עַל הַמִּשְׁכָּן הָיָה מִיְּרִיעוֹת וּמֵעוֹרוֹת אֵילִים וּתְחָשִׁים כו', שֶׁהוּא בְּחִינַת הָחַי שֶׁלְּמַעְלָה בְּמַדְרֵגָה גַּם מִבְּחִינַת הַצּוֹמֵחַ. לְפִיכָךְ, הַיְרִיעוֹת שֶׁהֵם בְּחִינַת הַמַּקִּיפִים, שֶׁהָיוּ פְּרוּשִׂים עַל כּוֹתְלֵי הַמִּשְׁכָּן – הָיוּ מִבְּחִינַת חַי, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת צוֹמֵחַ שֶׁמִּמֶּנּוּ נַעֲשׂוּ כּוֹתְלֵי הַמִּשְׁכָּן. נִמְצָא, שֶׁכָּל זֶה נַעֲשָׂה כְּפִי סֵדֶר מַעֲלַת וּמַדְרֵגַת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּתָן וּבְרִיאוּתָן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁהוּא בְּחִינַת "שָׁמַיִם קָדְמוּ" כו'.

אֲבָל בַּמִּקְדָּשׁ הָיָה נִמְצָא בּוֹ תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת, כִּי הָיָה דִּירַת קָבַע[28] שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קלב, יד): "זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד"[29], שֶׁהָיָה מֵעֵין עוֹלָם־הַבָּא, מַה שֶּׁיִּהְיֶה בָּאֶלֶף הַשִּׁבְעִי כְּשֶׁיִּהְיֶה "מְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים"[30], שֶׁאָז תִּתְעַלֶּה הָאָרֶץ עֶלְיוֹנָה שֶׁהִיא בְּחִינַת מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת לִהְיוֹת לְמַעְלָה מִכּוּלָּם. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי יב, ד): "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ", שֶׁתִּהְיֶה "עֲטֶרֶת" לֶעָתִיד־לָבֹא לְז"א־דַּאֲצִילוּת. וְהַיְינוּ מִצַּד שָׁרְשָׁהּ שֶׁעָלְתָה בְּמַחֲשָׁבָה הַקְּדוּמָה תְּחִלָּה – "אֶרֶץ קָדְמָה לַשָּׁמַיִם".

לָכֵן אַף בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָיָה מֵעֵין עוֹלָם־הַבָּא, נַעֲשָׂה עִיקַּר הַבַּיִת מֵאֲבָנִים וְעָפָר שֶׁהֵם בְּחִינַת דּוֹמֵם, שֶׁאַף הַגַּג וְהַמַּעֲזִיבָה שֶׁהִיא בְּחִינַת הַמַּקִּיף נַעֲשָׂה מֵאֲבָנִים וְעָפָר וְלֹא מֵאֲרָזִים, שֶׁהוּא כְּפִי מַה שֶּׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא – שֶׁבְּחִינַת אֶרֶץ קָדְמָה, "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ", מִצַּד שָׁרְשָׁהּ כו'.

רַק שֶׁכִּלּוּנְסָאוֹת שֶׁל אֶרֶז שֶׁהָיָה בְּהַתְּקָרָה – הֵם הָיוּ בְּחִינַת תַּמְכִין לְבַד לְעִיקַּר הַתְּקָרָה הַנַּעֲשָׂה מִבְּחִינַת דּוֹמֵם, וּכְעִנְיַן "תַּמְכִין[31] דְּאוֹרַיְיתָא"[32]. :

וְהִנֵּה נִרְאֶה בַּעֲלִיל גַּם כֵּן בְּחִינָה זוֹ: שֶׁיֵּשׁ בְּהָאָרֶץ מַעֲלָה יְתֵרָה, וְהוּא בְּחִינַת הַבִּטּוּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ, שֶׁהִיא מִדְּרָם תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּל[33]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַצּוֹמֵחַ, שֶׁגְּדֵלִים בְּגוֹבַהּ וְהִתְנַשְּׂאוּת כו'.

וּבִטּוּל זֶה נִמְשָׁךְ מִצַּד שָׁרְשָׁהּ הַנַّעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה, שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה הִיא בְּחִינַת חָשַׁב מָ"ה[34], שֶׁהוּא תַּכְלִית הַבִּטּוּל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם (בְּשַׁלַּח טז, ז): "וְנַחְנוּ מָ"ה". וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּחִינַת הַבִּטּוּל

24) ("הַיְינוּ לְפִי שֶׁעִיקַּר הַמִּכְוָן נִגְמָר בַּסּוֹף, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים לְמַטָּה בְּגַשְׁמִיּוּת בְּכָל הַשִּׁפְעָה שֶׁעִיקַּר הַמִּכְוָון נִשְׁלָם בַּסּוֹף". – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ד עַמּוּד ריב עַיֵּן שָׁם בַּאֲרוּכָּה).

25) (רְאֵה אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כ (קלב, א). אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא כְּרָךְ ב עַמּוּד תמד).

26) (רְאֵה שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה רַבָּה פֶּרֶק א, טז (ג). זֹהַר חֵלֶק ב רמא, א).

27) (רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ד עַמּוּד ריג וְאֵילֶךָ).

28) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וַיֵּצֵשׁ (בְּרֵאשִׁית כְּרָךְ ב) עַמּוּד שנ, א. נ"ך כְּרָךְ א עַמּוּד לה: "עַל דֶּרֶךְ 'אֹהֶל בַּל יִצְעָן' הַנִּזְכָּר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל 'שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד' דְּרוּשׁ הַשֵּׁנִי". עַיֵּן שָׁם בַּאֲרוּכָּה. רְאֵה גַּם אוֹר הַתּוֹרָה בָּלָק עַמּוּד א'לז.

בְּלִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק ו עַמּוּד 21 הָעָרָה 66: "וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם מַה שֶּׁהַמִּשְׁכָּן הָיָה דִּירַת עֲרַאי שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ דִּירַת קָבַע, כִּי כְּשֶׁהַגִּילּוּי נִמְשָׁךְ רַק מִלְּמַעְלָה, אֵינוֹ חוֹדֵר בִּפְנִימִיּוּת כָּל כַּךְ (וּלְהָעִיר מִלִּקּוּטֵי תּוֹרָה וַיִּקְרָא (ב, ג־ד), שֶׁאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא מִצַּד עַצְמָהּ – כְּשֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ מָיִד עֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה – אֵין לָהּ קִיּוּם)". רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְדִוד עַבְדִּי" תשל"ב הַנַּ"ל).

29) (רְאֵה "הַמְשֵׁךְ מַיִם רַבִּים תרל"ו" פֶּרֶק ע (סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ו חֵלֶק א עַמּוּד עד), שֶׁלְּכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהִבִּין הֵאֵיךְ בְּנֵין בֵּית מַאֲבָנִים וְסִיד יִהְיֶה נִקְרָא בְּשֵׁם מְנוּחָה וְנַחֲלָה לֵאלֹקִים חַיִּים. עַיֵּן שָׁם).

30) (סוֹף מַסֶּכֶת תָּמִיד).

31) (תּוֹמְכֵי הַתּוֹרָה. רְאֵה הַקְדָּמַת הַזֹּהַר ח, א).

32) (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פְּסוּק "מָחֵר הָרֹשׁ" בְּמַה שֶּׁאָמַר יְהוֹנָתָן לְדָוִד: (שְׁמוּאֵל־א כג, יז) "וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לְךָ לְמִשְׁנֶה כו'" (רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ז עַמּוּד מח. תקס"ח חֵלֶק א עַמּוּד תקלז; נְבִיאִים עַמּוּד יד)).

33) (רְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה מא, ט: "מַה עָפָר עַשִּׂיתָ דַּייֵשׁ. וּבְמִתְנוֹת כְּהוּנָּה שָׁם: הַכֹּל דָּשִׁין עָלֶיהָ. וּרְאֵה גַּם לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק כ עַמּוּד 310).

34) (מְחֻשָּׁבָה . . חָשַׁב מָ"ה: זֹהַר חֵלֶק א כד, א. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן סט קיב, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּאָרֶץ, וּמִצַּד זֶה תִּתְעַלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא לִהְיוֹת "עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ", לָכֵן הָיָה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ מֵאֲבָנִים דְּיוֹקָא[35].

מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַמִּשְׁכָּן שֶׁנַּעֲשָׂה כְּפִי סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּעַכְשָׁיו שֶׁבְּחִינַת צוֹמֵחַ לְמַעְלָה מֵהַדּוֹמֵם, "שָׁמַיִם קָדְמוּ כוּ'", לָכֵן הָיוּ הַכּוֹתְלִים מֵעֲצֵי שִׁטִּים, וְהֶעָפָר הָיָה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן וְכַנַּ"ל. :

וְהִנֵּה זֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן יוֹסֵף וִיהוּדָה – שֶׁהוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וּבְחִינַת צוֹמֵחַ וְדוֹמֵם כוּ':

כִּי יוֹסֵף – לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת וְרִבּוּי[36], שֶׁמִּתּוֹסֵף וְהוֹלֵךְ בְּהַגְדָּלָה וְהַגְבָּהָה לְמַעְלָה, וְהוּא עִנְיַן בְּחִינַת צוֹמֵחַ. וּבִפְרָט בְּחִינַת הָאָרֶז שֶׁגָּדֵל וְהוֹלֵךְ לְמַעְלָה מַעְלָה בְּרוּם הַמַּעֲלוֹת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים צב, יג): "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח, כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה"[37].

(וְהַיְינוּ בְּחִינַת ז"א־דְּאֲצִילוּת, שֶׁנִּקְרָא צוֹמֵחַ לְגַבֵּי הַמַּלְכוּת שֶׁנִּקְרָא דּוֹמֵם. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת[38], שֶׁהַמִּדּוֹת יֵשׁ בָּהֶם צְמִיחָה וְגִידּוּל, אֲבָל הָאוֹתִיּוֹת הֵן בְּחִינַת דּוֹמֵם כוּ'. וּבַמִּדּוֹת יֵשׁ בְּחִינַת קַטְנוּת וְגַדְלוּת.

וְזֶהוּ בְּחִינַת "עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב" (חֻקַּת יט, ו): שֶׁהָאֵזוֹב הוּא בְּחִינַת הַקַּטְנוּת[39], וְהָאֶרֶז בְּחִינַת הַגַּדְלוּת כוּ', וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה כוּ'").

וְיוֹסֵף בִּפְרָט הוּא בְּחִינַת יְסוֹד, שֶׁעוֹלֶה עַד הַדַּעַת, וְדַעַת עוֹלֶה עַד הַכֶּתֶר כוּ'. וּכְשֶׁמַּבְרִיחַ מַעְלָה מַעְלָה נִקְרָא "אֶרֶז בַּלְּבָנוֹן כוּ'").

וִיהוּדָה הוּא בְּחִינַת אָרֶץ – מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת, שֶׁהִיא בְּחִינַת הַדּוֹמֵם דַּאֲצִילוּת. וְלָכֵן יְהוּדָה – לְשׁוֹן הוֹדָאָה[40] וּבִטּוּל, שֶׁהַדּוֹמֵם יֵשׁ בּוֹ בְּחִינַת הַבִּטּוּל בְּיוֹתֵר כַּנַּ"ל. :

וְהִנֵּה בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַתָּה יוֹסֵף הוּא לְמַעְלָה מִיְּהוּדָה, שֶׁהֲרֵי הַמַּלְכוּת מְקַבֶּלֶת שִׁפְעָהּ וְחִיּוּתָהּ מִן הַנְּ"א. וְלָכֵן יוֹסֵף הָיָה הַמֶּלֶךְ בְּמִצְרַיִם, שֶׁהוּא בְּחִינַת צוֹמֵחַ, בְּחִינַת גִּידּוּל וְהִתְנַשְּׂאוּת. וְהוּא הָיָה "הַמַּשְׁבִּיר" (מִקֵּץ מב, ו) וְהַמַּשְׁפִּיעַ לְכוּלָּם, וִיהוּדָה הוּא הַמְקַבֵּל.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי" – פֵּירוּשׁ: שֶׁבּוֹ[41] יוּמְשַׁךְ[42] הַשֶּׁפַע מִיּוֹסֵף הַצַּדִּיק. וְכַמְבוֹאָר בַּזּוֹהַר דְּ"וַיִּגַּשׁ" הַיְינוּ "תִּקְרוֹבְתָּא עָלְמָא בְּעָלְמָא"[43]. דְּהַיְינוּ, עָלְמָא־תַּתָּאָה – בְּחִינַת מַלְכוּת מִתְיַחֶדֶת וְנִגֶּשֶׁת לְגַבֵּי עָלְמָא־עִלָּאָה – בְּחִינַת זָ"א לְקַבֵּל הַשֶּׁפַע כוּ'. וְזֶהוּ עַל דֶּרֶךְ שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן – הַצּוֹמֵחַ לְמַעְלָה מֵהַדּוֹמֵם כַּנַּ"ל.

אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא יִתְעַלֶּה יְהוּדָה לִהְיוֹת לְמַעְלָה מִבְּחִינַת יוֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ", מִצַּד שֶׁרְשׁוֹ שֶׁעָלָה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה כַּנַּ"ל. כִּי הִנֵּה מַחֲשָׁבָה הוּא חָשַׁב מָ"ה, דְּהַיְינוּ תַּכְלִית הַבִּטּוּל, שֶׁהוּא בְּחִינַת חָכְמָה־דַּאֲצִילוּת כֹּחַ מָ"ה[44].

וְהִנֵּה "אַבָּא יָסַד בְּרַתָּא"[45]: כִּי חָכְמָה־עִילָּאָה נִקְרָא יִרְאָה־עִלָּאָה, וְחָכְמָה־תַּתָּאָה שֶׁהִיא הַמַּלְכוּת הִיא יִרְאָה־תַּתָּאָה. וְזֶהוּ "אַבָּא יָסַד בְּרַתָּא", שֶׁמִּבְּחִינַת יִרְאָה־עִלָּאָה דְּחָכְמָה נִמְשֶׁכֶת הַמַּלְכוּת – יִרְאָה־תַּתָּאָה. וּלֶעָתִיד־לָבֹא תִּתְעַלֶּה בְּחִינַת יִרְאָה־תַּתָּאָה בְּיִרְאָה־עִלָּאָה מְקוֹרָהּ, עַל כֵּן תִּהְיֶה אָז "עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ", כִּי הַבִּטּוּל הוּא לְמַעְלָה בְּמַדְרֵגָה מֵאַהֲבָה־וְיִרְאָה דְּמִדּוֹת הַנִּמְשָׁכִים מִבְּחִינַת חֶסֶד־

---

35) (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "מִזְמוֹר שִׁיר חֲנוּכַּת הַבַּיִת", דִּלְכָךְ אָמְרוּ בְּגִמָּרָא (רֹאשׁ הַשָּׁנָה ד, א. רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תמד. כֶּרֶךְ ג עַמּוּד תשעח) עַל כּוֹרֵשׁ שֶׁהֶחֱזִיר וְצִוָּה לְעָרֵב בְּחִינַת צוֹמֵחַ בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ – "נִדְבְּכִין דִּי אֶבֶן גָּלֵל תְּלָתָא, וְנִדְבָּךְ דִּי אָע חַדַּת כוּ'" (עֶזְרָא ו, ד. נִדְבְּכִים שֶׁל אֶבֶן גָּלֵל – שֶׁלֹּשָׁה, וְנִדְבָּךְ שֶׁל עֵץ – אֶחָד), כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת כּוּלּוֹ בַּאֲבָנִים דַּיְקָא מִטַּעַם הַנַּ"ל (רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמוּר הַזָּקֵן תקס"ח חֵלֶק א עַמּוּד קלב וְאֵילָךְ. לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּרָכָה צמ, ד. סִידּוּר עם דַ"ח כא, ג).

וּבִתְפִלָּה הוּא בְּחִינַת הִשְׁתַּחֲוָאוֹת שֶׁבִּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה – "קוֹל דְּמָמָה דַּקָּה" (מְלָכִים־א יט, יב), בְּחִינַת דּוֹמֵם. וְאוֹתִיּוֹת הַתְּפִלָּה הֵם בְּחִינַת דּוֹמֵם).

36) (רְאֵה לְעֵיל לא, א).

37) ("יִתְגַּדֵּל וְיַעֲלֶה מַעֲלֶה מַעֲלֶה בְּקוֹמַת הָאָרֶז אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן". מִצּוּדַת דָּוִד).

38) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה חֻקַּת נז, ד וְאֵילָךְ).

39) (מְאוֹרֵי אוֹר אוֹת א, סָעִיף נד. לִקּוּטֵי תּוֹרָה חֻקַּת ס, ד).

40) (רְאֵה לְקַמָּן וַיְחִי מה, א דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ").

41) (בִּי אֲדוֹנִי . . שֶׁבּוֹ יוּמְשַׁךְ הַשֶּׁפַע מִיּוֹסֵף הַצַּדִּיק: דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁיְּהוּדָה בִּיקֵּשׁ זֶה מִיּוֹסֵף, הֲרֵי הָיָה צָרִיךְ לְבַקְּשׁוֹ שֶׁהוּא (יוֹסֵף) יַמְשִׁיךְ הַשֶּׁפַע אֵלָיו, וְלָמָּה בִּיקֵּשׁ מִיּוֹסֵף שֶׁבּוֹ (בִּיהוּדָה) יוּמְשַׁךְ הַשֶּׁפַע". – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל :וַעֲבָדֵי דָוִד" שָׁם סָעִיף ז. עַיֵּן שָׁם הֵבֵיאוּר.

"לְכְאוֹרָה יֵשׁ לְהוֹסִיף עוֹד דִּיּוּק בָּזֶה, דְּזֶה שֶׁבּוֹ (בִּיהוּדָה) יוּמְשַׁךְ הַשֶּׁפַע אֵינוֹ תָּלוּי בְּיוֹסֵף אֶלָּא בִּיהוּדָה. אֲבָל – אֵינוֹ. דְּדִוְקָא קַבָּלַת הַשֶּׁפַע אֵינָה תְּלוּיָה בְּהַנּוֹתֵן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמִּשְׁכַּת הַשֶּׁפַע". – שָׁם הֶעָרָה 29 וּרְאֵה הֶעָרָה הַבָּאָה).

42) (שֶׁבּוֹ יוּמְשַׁךְ הַשֶּׁפַע: "וְלֹא 'שֶׁבּוֹ יִתְקַבֵּל הַשֶּׁפַע' – כִּי זֶה שֶׁשַּׁיָּךְ לְיוֹסֵף הוּא הַמִּשְׁכַּת הַשֶּׁפַע (וְלֹא קַבָּלַת הַשֶּׁפַע), אֶלָּא שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּהַמַּשְׁפִּיעַ צְרִיכָה לִהְיוֹת בִּשְׁבִיל הַמְּקַבֵּל. – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַעֲבָדֵי דָוִד" שָׁם סָעִיף ז).

43) (חֵלֶק א וַיִּגַּשׁ רו, א: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו – תִּקְרוֹבְתָּא דְּעָלְמָא בְּעָלְמָא, לְאִתְאַחֲדָא דָּא בְּדָא לְמִהֱוֵי כֹּלָּא חָד. בְּגִין דִּיהוּדָה אִיהוּ מֶלֶךְ וְיוֹסֵף מֶלֶךְ, אִתְקְרִיבוּ דָּא בְּדָא וְאִתְאַחִידוּ דָּא בְּדָא". – הִתְקָרְבוּת שֶׁל עוֹלָם עִם עוֹלָם, לְהֵאָחֵז זֶה עִם זֶה, שֶׁהַכֹּל יִהְיֶה אֶחָד. מִשּׁוּם שֶׁיְּהוּדָה הוּא מֶלֶךְ וְיוֹסֵף מֶלֶךְ, הִתְקָרְבוּ זֶה לָזֶה וְנֶאֱחָזוּ זֶה עִם זֶה).

44) (זֹהַר חֵלֶק ג כח, א. לד, א. תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה (ד, א) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

45) (זֹהַר חֵלֶק ג רמח, א. רנו, ב. רנח, א. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן כא. רְאֵה לְעֵיל ד, ג).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּגְבוּרָה דְּזָ"א. וּלְכָךְ גַּם עַכְשָׁיו יֵשׁ בְּהָאָרֶץ בְּחִינַת הַבִּטּוּל יוֹתֵר וְכַנַּ"ל. וּבְחִינַת בִּטּוּל דְּיִרְאָה־עִלָּאָה הִיא בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם "וְנַחְנוּ מָה" כו'[46]. :

וְזֶהוּ מַה שֶּׁאוֹמְרִים בַּהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ[47] (יְחֶזְקֵאל לז, טו־יט):

"קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לִיהוּדָה כו', וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם כו', וְקָרֵב אוֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד כו', הִנֵּה אֲנִי לוֹקֵחַ אֶת עֵץ יוֹסֵף כו', וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוּדָה כו' – עַד: "וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם"[48] (שָׁם, כד).

פֵּירוּשׁ:

כִּי עַתָּה יוֹסֵף הוּא לְמַעְלָה מִיהוּדָה, שֶׁהוּא נִמְשָׁל לְאֶרֶז[49] אֲשֶׁר גָּדֵל בְּגוֹבַהּ וּמִתּוֹסֵף וְהוֹלֵךְ, כָּךְ יוֹסֵף, אֵלָיו שַׁיָּכִים עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם (יט): "וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵירָיו". נִמְצָא הוּא מְרוּבֶּה בִּשְׁבָטִים יוֹתֵר מִיְּהוּדָה. שֶׁעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא יוֹסֵף, כִּי הוּא הַדַּעַת עֶלְיוֹן כו'.

אַךְ לֶעָתִיד־לָבֹא כְּשֶׁיִּתְחַבְּרוּ שְׁנֵיהֶם – יוֹסֵף וִיהוּדָה – בְּיַחַד בְּתַכְלִית הַיִּחוּד הָאֲמִיתִי, דְּהַיְינוּ מַה שֶּׁכָּתוּב "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (אִיּוֹב מ"א, ח): "אֶחָד בְּאֶחָד יִגָּשׁוּ", וְזֶה יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא, אָז יִתְעַלֶּה יְהוּדָה לְמַעְלָה מִיּוֹסֵף, כַּנַּ"ל עַל פָּסוּק "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ", וְלָכֵן אָז "וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ" – עַל כָּל יִשְׂרָאֵל.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (פָּרָשָׁתֵנוּ מה, א): "וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק כו', בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל אֶחָיו", דְּהַיְינוּ שֶׁנִּתְחַבְּרוּ יוֹסֵף וִיהוּדָה בְּתַכְלִית הַחִבּוּר וְהַיִּחוּד "לִמְיַחֲדֵי אֶחָד בְּאֶחָד כו'"[50].

([51] וּבְכָל הַנַּ"ל יוּבָן וִיבוֹאַר מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ"לִקּוּטֵי הַשַּׁ"ס" מֵהָאָר"י זַ"ל בְּבִיאוּר מַאֲמַר רַז"ל בְּ"חֵלֶק" ((סַנְהֶדְרִין) דַּף ק"ב, סוֹף עַמּוּד א'):

שֶׁ"תָּפְשׂוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לְיָרְבָעָם בֶּן נְבָט וְאָמַר לוֹ: חֲזוֹר בְּךָ כו'[52], אָמַר לוֹ מִי בְּרֹאשׁ? אָמַר לוֹ: בֶּן יִשַׁי בְּרֹאשׁ. אָמַר לוֹ: אִי הָכִי, לָא בָּעֵינָא"[53].

שֶׁהוּא מַמָּשׁ הָעִנְיָן הַנַּ"ל; שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא רָצָה שֶׁיָּרְבָעָם יַחֲזוֹר בִּתְשׁוּבָה וְאָז יָאִיר בּוֹ מִבְּחִינַת וּמַדְרֵגַת יוֹסֵף, בְּחִינַת "עֵץ אֶפְרַיִם כו'";

וְזֶהוּ "אֲנִי וְאַתָּה וּבֶן יִשַׁי נְטַיֵּיל בְּגַן עֵדֶן" – שֶׁיִּהְיֶה מֵאִיר בָּהֶם אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּהֶאָרָה רַבָּה. וְזֶהוּ "אֲנִי" כו'".

"אָמַר לוֹ: מִי בְּרֹאשׁ?" – כִּי הוּא רָצָה כְּמוֹ שֶׁהָיָה עַכְשָׁיו שֶׁבְּחִינַת וּמַדְרֵגַת יוֹסֵף הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת יְהוּדָה, לְכָךְ רָצָה הוּא לִהְיוֹת בְּרֹאשׁ לְגַבֵּי דָוִד. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא "אָמַר לוֹ": שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִתְעַלֶּה יְהוּדָה, לָכֵן "בֶּן יִשַׁי בְּרֹאשׁ כו'".

"אָמַר לוֹ: אִי הָכִי לָא בָּעֵינָא" – שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ בְּחִינַת בִּטּוּל וְשִׁפְלוּת זֶה. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (שָׁם קא, ב): "גַּסּוּת הָרוּחַ שֶׁבְּיָרְבָעָם טִרְדָתוֹ כו'".

וּמֵעֵין זֶה נִתְבָּאֵר גַּם כֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר בְּעִנְיַן הַמְרַגְּלִים[54], שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם גַּם כֵּן שִׁפְלוּת זוֹ לְגַבֵּי בְּחִינַת אֶרֶץ הָעֶלְיוֹנָה. שֶׁדִּימּוּ בְעַצְמָם שֶׁאֵין צָרִיךְ לָזֶה, לִהְיוֹתָן מֵעֶלְמָא דִּדְכוּרָא, "כּוּלָּם אֲנָשִׁים כו'" (שְׁלַח יג, ג). אֲבָל יוֹסֵף הַצַּדִּיק וִיהוּדָה יִתְחַבְּרוּ לֶעָתִיד־לָבֹא בְּתַכְלִית הַיִּחוּד "לִמְיַחֲדֵי אֶחָד בְּאֶחָד" כַּנַּ"ל). :

---

46) (וְעַיֵּן לְקַמָּן (מה, א) עַל פָּסוּק "יְהוּדָה אַתָּה". וּמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פִּי מַאֲמַר הַזֹּהַר פָּרָשַׁת אֱמוֹר, עַל פָּסוּק "וְגַם אָמְנָה אֲחוֹתִי בַּת אָבִי כו'" מֵעִנְיַן "בְּחָכְמָה יָסַד אֶרֶץ, כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה" (בְּאוּרֵי הַזֹּהַר וַיֵּרָא כ, ג). וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (ג, ד) פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְחָבִין הַטַּעַם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה יְצִירַת").

47) (רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וַיִּגַּשׁ תשמ"ו. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק טו עַמּוּד 413).

48) (שַׁיָּכוּת "וְעַבְדִּי דָוִד" לַפָּסוּק "וַיִּגַּשׁ" נִתְבָּאֵר בְּתוֹרַת מְנַחֵם הִתְוַעֲדוּיוֹת תשנ"ב חֵלֶק ב עַמּוּד 63 וְאֵילָךְ. וּרְאֵה הַנִּסְמָן שָׁם הֶעָרָה 71. וּרְאֵה גַּם דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעַבְדִּי דָוִד" הַנַּ"ל).

49) (רְאֵה תּוֹרַת מְנַחֵם הִתְוַעֲדוּיוֹת תשמ"ט חֵלֶק ב עַמּוּד 261 הֶעָרָה 28).

50) (זֹהַר חֵלֶק ב תְּרוּמָה קלה, א).

51) וְעַיֵּן עַל פָּסוּק "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כו'" בְּעִנְיַן (הוֹשֵׁעַ ב, ב) "וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד כו'" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה בַּמִּדְבָּר ו, ג־ד. ז, ד).

וְעַיֵּן בְּדִרּוּשׁ "בִּרְכַּת הַזִּמּוּן" בְּעִנְיַן שֶׁדָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם יְבָרֵךְ עַל כּוֹס יַיִן הַמְשׁוּמָּר שֶׁלֶּעָתִיד לָבֹא כו' (סִדּוּר עִם דַּא"ח שַׁעַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן קב, א [קנח, א]).

וְעַיֵּן עַל פָּסוּק "מָחָר חֹדֶשׁ" בְּעִנְיַן יְהוֹנָתָן וְדָוִד (רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ז עַמּוּד מח וְאוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית ד, ב. תקס"ח חֵלֶק א עַמּוּד תקכח, וְנוֹסַח אַחֵר בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן נְבִיאִים עַמּוּד ט).

52) ("וַאֲנִי וְאַתָּה וּבֶן יִשַׁי נְטַיֵּיל בְּגַן עֵדֶן").

53) (אִם כָּךְ, אֵינִי רוֹצֶה).

54) (אוֹר הַתּוֹרָה שְׁלַח (בַּמִּדְבָּר כְּרֶךְ ב) עַמּוּד תנ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויאמר גו' לך לך

(י) **והנה** כמ"כ יובן בענין התלבשות והרגשת הענג בחכמה שבנקודה דחכמה שהיא בהעלם בלי התפשטות השגה כנ"ל גם התענוג שבה הוא בבחי' ההעלם ותמצית בבחי' נקודה לבד (וזהו כמו התענוג שבשיר ונגון שבבינה התמצית של השכל קודם בואו להשגה והוא הרכבת שיר פשוט דעצמו' התענוג שבנשמה בנקודה דחכמה כו') ובבא ההארה דחכמה בהתפשטות ההשגה דבינה אז ממילא מתרחב ומתפשט בהשגה זו גם הענג העליון שנק' עתיק' כפי מרחב התפשטות דהשגה דבינה כמו בג"ע שנשמות משיגים ונהנים ומרגישים הענג ביותר מכמו שהיה הענג בהעלם דנקודת השכל והשגה כו' וכמו שאדם מתענג במורגש הרבה בהשגתו את השכל החדש בטוב טעם והסבר והתפשטות אבל כאשר היה השכל רק בהברקה בעלמא כנקודה לבד לא היה בו ענג מורגש כ"כ עד שישיגנו בטוב וכמו כן בהתפעלות הנשמה בענג האלקי שבה בתפלה שנק' שיר אל הוא בא בהשגה אלקית במורגש דוקא כו' וזהו עיקר ענין הנ"ל בפי' ועבד הלוי הוא שהוא ענין התגלות ענג דע"י בבינה דוקא ולא בחכמה הגם שהחכמה קדמה לבינה והוא מקורה מאין ליש אמנם עיקר גלוי והתפשטות דתענוג העליון באורך ורוחב אינו אלא במרחב התפשטות דהשגה דבינה דוקא שנק' הוא ולא בחכמה מטעם הנ"ל וד"ל:

(יא) **אך** הנה עדיין יש להבין שאין כל זה מתיישב בל' המאמר דלעיל שהרי אמר ועבד הלוי הוא דא הוא עתיקא ממש דל' זה משמע דבחי' בינה שנק' הוא היינו בחי' הכתר שנק' ע"י ולא מצד בחי' ההתגלות שלו בלבד שמתגלה אורו יותר בבינה מבחכמה שמחמת זה עדיין אין הוכחה לומר שהבינה היא בחי' עתיק ממש שהרי אין זה הגלוי דענג בבינה בא רק מכח הענג הנעלם שבחכמה תחלה כמו שעצם נקודת השכל הוא בהעלם ואח"כ בא לידי גלוי כנ"ל. אבל הענין הוא דבאמת הבינה במאמר זה דדא הוא ע"י כו' דבינה דוקא הוא ע"י ממש ומה שמתגלה אורו בבינה הרבה יותר מבבחי' החכמה אינו אלא הוראה ומופת לזה בלבד לא מצד ההתגלות לבד (וזהו אמיתת הענין דאהיה אשר אהיה דאנא זמין לאתגלאה בעוה"ב שזהו מפני שאהיה דבינה הוא שם אהיה דפנימית הכתר ממש שהוא גלוי התענוג הפשוט בהשגה דבינה דוקא בבחי' יש כמשי"ת). ולהבין באור זה יש להקדים ענין כלל א' הידוע דכל הגבוה גבוה יותר יותר יכול לבוא למטה ביותר וכל שירידתו למטה ביותר בזה ניכר ערך עוצם רוממות מעלתו ברום המעלות לפי שלפי ערך הרוממות במעלה כך הוא ממש ערך כח ירידתו להתלבש בלבושים והעלמות רבות למטה מטה ביותר והטעם הוא לפי שכל הגבוה גבוה יותר א"א לו לבא בגלוי אור עצמותו כמו שהוא כ"א בלבושים היותר נמוכים דוקא שמלבישים ומעלימים את האור בהגשמה יותר מפני שלא יושג אורו ברוחניות ודקות בהיותו מובדל ומרומם מהכל וכל שהוא מרומם ומובדל בערך ביותר צריך לבא למטה מטה ביותר להתלבש בלבושים נמוכים ביותר וכל שאינו גבוה כ"כ א"צ לבא בירידת המדרגה שבלבושים נמוכים כ"כ כו' וד"ל:

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - להבין ענין פסח ומצה

ח. **ועתה** נחזור לענינינו שהתחלנו לעיל אות א' בענין בחי' המל' איך שייך התנשאות קודם שנתהוו בחי' עם כו'. אך הנה לפי המבואר למעלה בענין חכים ולא בחכמה ידיעא שאין אנו משיגים ומכירים כלל מהות הח"ע רק שידוע שיש מציאות ח"ע, כך הוא ג"כ בבחי' מל', שאנו יודעים שיש מדת מל' דאצילות דהיינו מה שהוא ית' נקרא מלך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עלינו ועי"ז שהוא ית' כביכול מתנשא עלינו להיות בבחי' מלך עלינו הנה זו ההתנשאות מחיה ומהוה אותנו מאין ליש שנהי' בחי' עם כו', אבל אין לנו שום השגת במהות וענין התנשאות זו מה היא, שהרי בודאי אינה מערך ומהות וסוג התנשאות של המלך ב"ו שמתנשא על עמו ונק' מלך עליהם שהרי בגשמיות המלך שמתנשא על העם, אינו מחיה את העם בהתנשאותו עליהם, ולמעלה הוא בזה גופא שהוא ית' כביכול מתנשא ומולך עלינו הוא מחיה אותנו ממש שזה חיינו ממש מה שמתנשא כו' שמהתנשאות זו אנו חיים ומתהוים מאין ליש, וזה א"א להשיג המהות ממש איך ההתנשאות יחיה ויהוה הנברא מאין ליש, כי למטה בגשמיות כשהמלך מתנשא על העם למלוך אינו מחי' בהתנשאותו על העם כו' את העם כלל, רק המדת התנשאותו מחיה אותו בלבד כנראה שכשהאדם הוא בהתנשאות אז מצהיב פניו שהוא ע"י ההתנשאות שהיא גופא מחייהו לכן מצהיב פניו כו' אבל אין שייך כלל שיחי' זולתו עי"ז שאין מתפשט החיות של התנשאותו לזולתו להחיות זולתו, אבל למעלה המדת ההתנשאות גופא היא המחיה את כל הנבראים ומהוה אותן מאין ליש, ולכך א"א להשיג מהות וענין בחי' התנשאות זו שאינה כלל מערך וסוג התנשאות הגשמיות ח"ו, גם בלאה"כ התנשאות שאנו מציירים בשכלנו הוא מגושם מאד שמציירים כהתנשאות שבגשמיות שמיכאל משתחוה כו' והוא ב"ה מתנשא עליהם ובאמת הוא מגושם נגדו ית' שאינו כן לא מיני' ולא מקצתי', הלכך מובן שאין לנו שום השגת במהות ההתנשאות ואפילו רשב"י והאריז"ל לא השיגו המהות מדת מל' דאצי', רק הנביאים השיגו המהות ממש כמ"ש בישעי' ואראה את אדני יושב על כסא רם כו' ושם אד' הוא בחי' מל' דאצי' רק שישעי' ראה בחי' מל' דאצי' כמו שהוא בהתלבשותה בבריאה כנ"ל שבחי' אצי' בלא התלבשות לא השיג ישעי' (רק מרע"ה שהשיג אצי' כמו שהוא דרך מעביר בבריאה כו' ולא בהתלבשות והחילוק בין דרך מעביר לדרך התלבשות הוא חילוק גדול ואכ"מ) וז"ש ואראה את אד' יושב על כסא רם כי עולם הבריאה הוא נק' כסא כנודע, וכן יחזקאל ראה מהות האצי' כמו שמלובש ביצירה כו' משא"כ אפילו החכמים הראשונים כרשב"י לא השיגו מהות המל' דאצי' כלל רק ידיעת המציאות, ומכש"כ שאר אנשים ומקובלים כו' שאם הראשונים כמלאכים כו', ולפ"ז לא יקשה עלינו ענין הקושיא הנ"ל דהא אין מלך בלא עם ובשלמא באדם התחתון יש אנשים במציאות קודם שנעשה זה מלך עליהם הלכך שפיר שייך התנשאות משא"כ למעלה הנבראים נתהוו מההתנשאות וא"כ קדמה ההתנשאות עד שלא היו הנבראים ואיך שייך זה התנשאות כשאין עם כו', אך באמת זה הי' קשה אם הי' ההתנשאות מערך וסוג התנשאות גשמיות אבל מאחר שאינו מערך זה כלל שהתנשאות מהוה מאין ליש כו' שא"א לשכל לשער כלל א"כ אין אנו יודעים מהו התנשאות זו א"כ תו לק"מ קושיא הנ"ל:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

להבין בתוס' בי' שורש ענין יחוד שמשא וסיהרא

להבין בתוספת ביאור שורש ענין יחוד שמשא וסיהרא, ושהגם שהלבנה מקבלת אורה מהשמש מ"מ הרי אור זה הוא אור חדש ממש מלמעלה מהשמש, כי אין כל חדש תחת השמש כ"א מלעילא מן שמשא, שזהו"ע דכתיב לשמש שם אהל כו' והוא כחתן כו' ישיש כו', צ"ל מארז"ל בחולין ד"ס ע"ב שאמרה ירח לפני הקב"ה אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד, אמר לה זיל ומעטי את עצמך, וטענה רבש"ע הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון אמעיט את עצמי, וניחמה הקב"ה במה שתמשול ביום ובלילה וישראל יהיו מונין ללבנה ושיקראו צדיקים על שמך יעקב הקטן כו' דוד הקטן, חזי' דלא מייתבא דעתה אמר הקב"ה הביאו עלי כפרה על שמיעטתי כו' והיינו כו' לכן נא' בחטאת דר"ח לחטאת להוי'. ולכאורה צ"ל איך מלאה לבה לטעון נגד בוראה ומה גם בטענת דבריה שדברי' הגונים ואשר ע"י שאמרה דבר הגון תמעט א"ע, וגם הקב"ה לא השיב לה שדברי' אינם הגונים כ"א ניחמה בשארי דברים, עד שלבסוף אמר הביאו עלי כפרה כו', וגם מזה הי' מובן לכאורה שח"ו נצחה בדבריה אשר זהו דבר שא"א לומר ולהעלות על הדעת, וכדכתיב האנוש מאלוקה יצדק (איוב ד' י"ז) וכמו שאמר ה' לאיוב מן הסערה האף תפר משפטי כו' למען

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תצדק (איוב מ"ם ג') וכתיב כי לא יצדק לפניך כל חי (תלים קמ"ג ב') ואיך צדקה בדברי' נגד ממה"מ הקב"ה, אלא שצ"ל שכ"ז הוא בכוונה גם מה שאמר הביאו עלי כפרה כו'.

והנה בזח"ג ס"פ אחרי דע"ט ב' פי' ר"ש עלי ודאי בגין דיתעבר ההוא חויא, ופי' המק"מ וז"ל כפרה לדחות הקלי' שעלי שלא תינק מהמל' ודריש עלי סמוך לי והביא ראי' מפסוק שרפים ומפסוק הנועדים על הוי' עכ"ל אך לפ"ז ל' עלי דחוק קצת. אמנם רבינו ז"ל פי' עלי הוא על ז"א רק שפי' עלי לנגדי, והיינו לפי שבחי' או"ח בבחי' מל' בסוף חדש הבא מסיבת מיעוט הירח הוא בחי' מנגד ממש לבחי' החסדים דז"א, לכן נק' עלי כלומר לנגדי, ומביא ראי' מן הרצוא דשרפים שהוא לנגד או"י דע"ס דבריאה, ומ"מ מתכללי' ברוממות המל' שזהו בחי' או"ח שבאצי', ומפסוק הנועדים דעדת קרח להיות כי שרשם הי' מיצי' ששם הנגד יותר ונתלבשו בגופים דעשי' ששם רובו רע, לכן חלקו על אהרן חסד ורצו להפריד האו"ח דגבורות מן החסדים דאהרן, ונא' ע"ז ל' על, וכמו"כ יובן ענין עלי דר"ח שיניקתם הוא עלי לנגדי ממש כו'. והקרבן דר"ח יהי' כפרה לבסם וליחד ב' הפכים דחו"ג מ"ן ומ"ד הנק' רו"ש, ועי"ז יהי' בחי' פב"פ בזו"נ דבריאה כמו בזו"נ דאצי' אע"פ שבבריאה נפסק הארת הקו. והקרבת השעיר דוקא הוא לפי שבסוף חדש יונקי' נחש בריח ונחש עקלתון מפגימת הלבנה וע"י השעיר שרש יניקתם שמקריבין אותו ומתעלה לשרשו דתהו ועי"ז נמשך אורות דתהו באו"י דתיקון, והרי נתייחדו עי"ז או"י ואו"ח דכלליות תהו ותיקון כי שרש או"ח הוא מהתהו, וע"י השעיר מתייחדין עד שאין או"ח מנגד לבחי' או"י ומזה נעשה סיבת ההתרחבות בלבנה מעט מעט בבחי' או"י, כי או"י מתגבר על בחי' או"ח.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

ואהי' אצלו אמון, ש"פ במדבר, עח"ש, תרד"ע

רל) **והענין** הוא דהנה ידוע דתהו ותיקון הן בחי' מ"ה וב"ן, דע"ס דתהו הן ע"ס דב"ן ולכן נק' מלכין דתהו כמ"ש ואלה המלכים אשר מלכו כו', דמלוכה הוא ש' ב"ן כנודע והוא בחי' הישות והמציאות כו', דכל ענין המלוכה הוא בחי' היש ודבר בעצמו דוקא כו', והישות שלהם זה הי' סבת השבירה מפני שלא הי' להם קישור וחיבור זע"ז כו', וז"ע המא' דספ"ד דעד דלא הווה מתקלא לא הוו משגיחין אפין באפין, והיינו שהיו זה תחת זה מפני שלא הי' להם קישור וחיבור אלא כאו"א בבחי' יש ודבר בפ"ע עד שלא היו סובלים זא"ז כו', וממילא לא הי' אפ"ל ספי' האחרת כ"א כאשר נתבטלה הספי' הקודמת כו', וכמו כאשר נמשך ספי' החסד לא נתנה מקום כלל למדת הגבו' ועוד שלא הי' יכולה לסבול כלל את מדת הגבו' כו', ולכן בהכרח שנשברה ונסתלקה מדת החסד בכדי שיהי' מדת הגבו' כו', וכן במדת הגבו' לגבי הת"ת כו', וע"כ נא' בהם וימת מלך פלוני ואח"כ וימלוך פלוני משום דבשעה שמלך זה לא הי' באפשר שימלוך השני כו', וע"כ אין מלכות נוגעת בחבירתה אפילו כמלא נימא, דמשום ענין הישות שז"ע המלוכה א"א שיהי' שניהם כו'. וכנראה בטבע בנ"א החשובים שכל א' יש ודבר בפ"ע בגדולה וחשיבות ביותר לא יוכל לבא לידי חבור ואחדות עם זולתו הגדול וחשוב כו', וכמו ב' מלכים או ב' שרים גדולים כל שהמה גדולים בעצם ביותר יותר לא יוכלו להתחבר ולהתאחד, לפי שכל א' תופס מקום בעצמו והוא יש גדול בעצמו דכולא כלא ממש חשיבי קמי' ואינו נותן מקום כלל לזולתו ולא יוכל לסבול כלל את זולתו כו', אבל בנ"א הקטנים בערך כל שהמה קטנים בעצמם יותר יותר יוכלו להתחבר ולהתאחד יחד, לפי שכל א' אינו תופס מקום ויש כלל בעצמו ה"ה נותן מקום לזולתו ובקל הוא נכנע ובטל להתכלל עם זולתו עם שהוא היפוכו (וכמו ב' עניים שפלים בטבעם ונמוכי רוח אע"פ שהן ב' הפכים בטבעם יתחברו ויאהבו זא"ז לבטל עצמו כל א' מפני חבירו, וכן ב' נרדפים שאוהבים זא"ז והיינו מפני הביטול וההכנעה שבהם כו'). והדוגמא מזה בספי' דתהו דמצד תוקף הישות והתנשאו' והרוממו' יתירה שהי' בכל ספי' עד שהספי' זולתה לא הי' תופס מקום כלל להיות נותן לה מקום ג"כ כו', וכמו ספי' החסד הי' בבחי' הרוממות ביותר (שז"ע שהיתה בבחי' מלוכה כו') דרק אנא אמלוך, ולא הי' ספי' הגבו' תופס מקום ליתן לה ג"כ מקום למלוך כו', ועוד זאת שלא הי' יכולה לסבול ספי' הגבו' לפי שהיא היפך מהותה לגמרי כו', וכ"ז הוא מצד הישות כו', ומדות דתיקון הוא בבחי' הביטול לא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בבחי' התנשאות והיינו שגם המדה ההפכי' תופס מקום ליתן לה ג"כ מקום כו', וגם יש בהם הביטול וההכנעה להתאחד ולהתחבר עם המדה ההפכיות כו'. וביאור הענין הוא דהנה לכאו' הענינים סותרים זל"ז דמאחר שבמדות דתהו הי' בהם ההתנשאו' שהמדה ההפכי' לא הי' תופס מקום כלל, א"כ מהו"ע שלא היו סובלים זא"ז, דהרי דבר שאינו תופס מקום ה"ה כאלו אינו, ואיך יתכן לו' בזה שאין יכול לסובלו שזהו מורה שהזולת תופס מקום דמשו"ז לא יוכל לסובלו כו', ומאחר שלא הי' נותן מקום כלל לספי' האחרת (שז"ע אנא אמלוך לבד כו') מפני מה לא היו סובלי' זא"ז כו', ובאמת הי' כן בבחי' הפירוד דתהו שלא הי' סובלים זא"ז לא רק מה שלא נתנו מקום זל"ז דזה הי' עיקר סבת השבירה כו', וגם צ"ל דמצינו היפך מהנ"ל והוא דבחי' הרוממו' דוקא נותן מקום לכל דבר, שהרי אין לך דבר שאין לו מקום דהיינו שאין לו ערך ותפיסא בעצמו ותפיסא אצל הזולת כו' כמשנת"ל פקס"ח, וזה ביותר בבחי' הרוממו' דוקא, דמי שאינו ברוממו' ישנם דברים שהוא מחשב ותופסים אצלו מקום גדול ולהיפך יש דברים שאינם חשובים בעיניו כלל ואינם תופסים מקום אצלו (והיינו מפני שהחשיבות הוא בבחי' קירוב ושייכות אל הדבר וע"כ במה שיש לו שייכות הוא חשוב בעיניו, ושאין לו שייכות לזה אינו חשוב בעיניו לדבר מה כו'), משא"כ בהמרומם דשום דבר אינו חשוב בעיניו (בבחי' קירוב ושייכות אליו כו') והוא מובדל מהכל, אדרבה נותן מקום לכל דבר, דכל דבר יש לו ערך ותפיסא קצת כו'. וגם אנו מוצאים דטבע המרומם להיות נמשך אל השפל דוקא כו', דהרוממו' אינו מתגלה בדבר שהוא בבחי' מציאות ויש כ"א אל השפלים דוקא כו', וכמו בענין הרחמים הרי ידוע שזהו משום ב' סבות, הא' מצד הדעת וההרגשה שמרגיש את הזולת והחסרון שלו נוגע אליו ומשו"ז הוא מרחם עליו, והוא הרחמים שבא מצד הקירוב דוקא שיש לו קירוב אל הזולת ויודע אותו ואת עניניו וכ"ז נוגע אליו ומעורר הרחמים בלבו שמרחם עליו כו', והב' הוא מצד הרוממו' דוקא דמשו"ז ה"ה רואה שפלות הזולת כו', וכידוע דרחמים שייך על השפל דוקא דמי שהוא באיזה דרגא הרי אינו נופל עליו רחמים כ"א על השפל, וזהו שהוא מרומם להיותו מובדל בערך ה"ה רואה שפלות הזולת וע"כ הוא מרחם עליו לפי שטבע המרומם להיות נמשך אל השפל דוקא כו'. וזה הטעם שגבי המלך ימצא ענין הרחמים יותר מבשרים הגדולים שזהו דוקא מצד הרוממות שבו, דהשרים להיות שאינם ברוממות כ"כ בבחי' הבדלת הערך והיינו שיש להם קירוב ושייכות אל העם כו', אינם רואים כ"כ שפלות הזולת וה"ה עומד באיזה דרגא ולכן אין לו הרחמים עליו כו', אבל המלך להיותו מרומם בבחי' הבדלת הערך ה"ה רואה השפלות של הזולת שאין לו שום דרגא כלל (והכל שפלים נגדו כו'), וע"כ הוא מרחם עליו, שזהו מפני שהרוממות נמשך אל השפל דמה שאינו שפל כ"א עומד באיזה דרגא אין בו התגלות הרוממו' כ"א בהשפל דוקא הוא התגלות הרוממות כו' (דכמו"כ הוא למע' דמרום וקדוש אשכון את דכא ושפל רוח דוקא כו' דמה שהוא בבחי' יש הרי אין אני והוא יכולים לדור כו', ובד"כ כ"ד שבבחי' מציאות א"ז כלי לאוא"ם כ"א בחי' הביטול דוקא הוא כלי לגילוי אוא"ם ב"ה). הרי שהרוממות דוקא נותן מקום לכ"ד וגם מתחבר עם כל דבר (דזהו מה שמרומם נמשך אל השפל כו'), וה"ז להיפך ממשנת"ל בספי' דתהו שלא נתנו מקום זל"ז ולא היו סובלי' זא"ז שכ"ז הוא מצד הרוממו' כו' (ובענין הנ"ל ג"כ צ"ל מאחר שהמרומם נותן מקום לכ"ד וא"כ איך הוא נמשך אל השפל שזהו שאינו עומד באיזה דרגא, ומאחר שנותן לו מקום וערך ה"ה עומד באיזה דרגא כו'). אך כללו' ההפרש בהעדר תפיסת מקום שמצד הרוממו' הוא שאם רואה אותו בבחי' העדר המציאות באמת אז ה"ה נמשך אליו כטבע המרומם להיות נמשך אל השפל כו', אבל כאשר רואה אותו בבחי' מציאות דבר והוא עוד במציאות הפכי כו' אינו יכול לסובלו כו', וזהו דבספי' דתהו שמצד הרוממו' שהי' בבחי' החסד עד"מ לא הי' תופס מקום מדת הגבו', מ"מ ה"ז נראה גבי מדת החסד בבחי' מציאות דבר כו', ומצד הרוממות א"א לסבול איזה מציאות (ובאמת הרי היש והמציאות אינו כלי אל הרוממות כו' כנ"ל), וכ"ש שהוא מציאות הפכי כו', אבל במדרי' התקון הוא שאינו רואה אותו למציאות דבר ומשו"ז הוא דוקא נמשך אליו כו', וז"ע מרום וקדוש אשכון את דכא כו'.

קיצור. דהנה תהו ותיקון הן מ"ה וב"ן, תהו מלוכה ב"ן ישות ורוממות שלא היו נותנים מקום זל"ז, ולא היו סובלים זא"ז, ומשו"ז הי' השבירה, ולכאורה מה שאינו נותן מקום הו"ע העדר תפיסת מקום, ושאינו סובלו הוא שתופס מקום, וגם הרוממות נותן מקום וערך לכל דבר, וטבע המרומם להיות נמשך אל השפל, וכמו הרחמים שמצד הרוממות, וכמו רחמי המלך על הכל שכולם שפלים נגדו, מרום וקדוש אשכון את דכה, וכללות הענין דברוממות כאשר רואה השפל בהעדר המציאות ה"ה נמשך איליו, וכשרואהו במציאות אינו יכול לסובלו, וזהו ההפרש בין תהו לתיקון.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

חביבין ישראל - י"ב־י"ג תמוז תרפ"ט

והנה בכדי שתהי' היגיעה להתחכם ולהשכיל הוא ע"י ההשתדלות מה שמניח עצמו ע"ז, ער לייגט זיך אפ אויף דעם, וכמו בהשתדלות בענין גשמי הוא שפונה עצמו משאר כל עניניו והוא מסור ונתון רק בדבר זה שהוא משתדל בו, וכן הוא בההשתדלות בהיגיעה בהשכלה הוא מה שמניח א"ע בזה, והיינו שפונה מכל הענינים שלו ונכנס כולו בענין זה, ולפי אופן ההשתדלות שלו כן יהי' אופן יגיעתו והעמקתו בההשכלה, אשר לפי אופן היגיעה וההעמקה הנה באופן כזה תהי' רום מעלת התחכמותו והשכלתו, דהמשל בזה הוא ע"ד כח התנועה, דכאשר צריך להגביה משא קלה נמשך מעט כח מכח התנועה, וכאשר צריך להגביה משא כבידה אז נמשך כח רב מכח התנועה, דכ"ז תלוי בהכנה שלו באופן המשכת הכח מהכח התנועה, כמו"כ הוא בכח השכל דלפי ערך השתדלותו בהיגיעה וההעמקה כן תהי' מעלת ההתחכמות וההשכלה, דכ"ז הוא לפי דבהשפעה הרי מהות דבר מה נמשך בהשפעתו ולכן ה"ז עושה שינוי בהמשפיע עצמו, משא"כ בהארה שהוא זיו בלבד, ואינו עושה שום שינוי בהמאור, ומסברא זו אנו באים לידי הכרה פנימית יותר בההפרש שבין אור ושפע, דהשפעה הגם שבאה ע"י התעסקות המשפיע, וההשפעה עצמה היא מהות דבר מה שנמשך בהשפעתו, ומ"מ הנה ההשפעה אינה כמו המשפיע, ועם היות דזה שבאה ע"י התעסקות המשפיע ה"ז הוראה שהוא מפנימית כחו, ומ"מ הנה מזה גופא יובן דאחר כ"ז הנה ההשפעה אינה כמו המשפיע דהנה ההתעסקות הוא הצמצום מה שמצמצם עצמו להשפיע, א"כ ה"ז מובן דאינו כמו העצם. וזה מה שאנו רואים במוחש שיש הפרש בשכלים בין שכל גדול לשכל קטן, וגודל וקוטן השכלים הוא לפי ערך החכמים דמי שהוא חכם גדול הרי השפעת שכלו בשכלים גדולים, והחכם הקטן הנה החכמות שמשפיע המה קטנים, הרי דההשפעה היא לפ"ע החכמים, דחכם גדול משפיע חכמות גדולות ועמוקות, א"כ גם השפעה היא לפי אופן המשפיע, הנה זהו רק מה שהוא לפי אופן העצם בלבד ולא כמו העצם ממש משא"כ באור דאינו רק לפי אופן העצם, כ"א שהוא כמו העצם ממש. נמצא דכללות ההפרש בין אור לשפע הוא דאור הוא הארה בלבד, והגילוי בא בדרך ממילא שלא ע"י התעסקות ואינו עושה שום שינוי בהמאור, אבל הוא כמו העצם, ושפע הוא מה דמהות דבר מה נמשך בהשפעתו, ובא ע"י התעסקות ועושה שינוי בהמשפיע, ואחר כ"ז אינו כמו העצם אלא כפי אופן העצם.

והנה בעומק הענין הנה יש עוד הפרש בין אור ושפע, דאור הגם שהוא הארה לבד אבל להיותו כמו העצם לכן הוא עצמו ג"כ אינו משתנה, ושפע הגם שהוא מהות דבר מה הנמשך בההשפעה מ"מ להיותו רק כמו העצם לכן הנה הוא בעצמו ג"כ משתנה. דהנה בשכלים הרי יש שכלים אמיתית ושכלים משובשים, וכמו חכמה ושטות, דבשטות הרי יש ג"כ שכל ועומק, או כמו חכמה חיצוניות שנק' שכל משובש ואינו דומה אם משכיל שכל אמיתי או שמשכיל שכל משובש, דבשכל משובש הרי האור שכל שבו הוא ג"כ משובש משא"כ באור הרי גם כשמאיר במקום האשפה ה"ה טהור כמו בהארתו במקום הנקי, דיכול להיות דמהעכרורית של האשפה יתערב גם בהאור, והוא רק תערובת העכרורית בלבד אבל עצם האור הוא נקי, משא"כ בשכל משובש או בשכלים משובשים, הרי עצם השכל הוא משובש שהוא רע בעצם, וכמ"ש רבינו נ"ע שחכמה חיצוניות מטמא חב"ד שבנפשו, ואין זה מה שיש בו רק תערובת רע כ"א הוא רע בעצם, משא"כ באור הרי זה מה שמתערב בו איזה עכרורית מהאשפה אבל הוא עצמו טהור וזך כמו במקום הנקי, הרי דבשכל יש בו שינוי ממש, משא"כ באור שהוא בעצמו אינו משתנה, וכן בשכל הרי יש שכל גדול ושכל קטן דבשכל גדול הרי אור השכל שבו הוא גדול, ובשכל קטן הרי אור השכל הוא קטן, והיינו דשכל קטן הוא רק חיצוניות השכל שאינו במעלה גבוה כ"כ, ושכל גדול הוא פנימיות השכל, הרי דבשכל שהוא שפע יש בו שינוי מקטנות לגדלות, משא"כ באור שאין בו שינוי, וכמו אור השמש הרי אותו האור שמאיר בפלטרין גדולים והיכלי מלך הנה אותו האור ממש מאיר בחדר קטן, רק דחדר הקטן שהוא קטן בכמות הרי אור השמש מאיר שם במיעוט לפי כמותו ובפלטרין גדולים שהוא פתוח יותר ומרווח בשטח הרי מאיר שם אור השמש בריבוי יותר, אבל אותו האור ממש בלי שום שינוי כלל, וכן באור וחיות הנפש הרי אין לומר דגוף גדול כמו גופו של עוג מלך הבשן תהי' לו נפש גדול, וגופו של ילד קטן נפשו קטנה, דאין הענין כן כלל, אלא דהנפש של גוף קטן יכול הוא להחיות גם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גוף היותר גדול, והוא לפי דהאור הוא כמו העצם ממש, ואין בו שינוי כלל, והדוגמא מזה יובן למעלה באור א"ס, דהגם שהוא רק הארה בלבד ולא העצם, אבל הוא התגלות העצמות, ואין זה שהעצם נמצא בהזיו, אלא דע"י הזיו הוא נתפס שיודעים מציאותו, וטעם הדבר הוא לפי דאור עם היותו רק הארה בלבד אבל הוא כמו העצם, וזהו אור א"ס דהאור כמו העצם, דכשם שבעצם הוא בבחי' א"ס כמו"כ האור הוא ג"כ בבחי' א"ס.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

ח"י אלול, תש"א - באסיפת אגודת חב"ד

מורנו הבעל שם טוב מתמנה לנשיא מחנה הצדיקים הנסתרים. וביסדו במשך השנים, חדרים וישיבות במאות קהילות, ובהעמידו את רשת החינוך על ידי מלמדים ממחנה הצדיקים הנסתרים – מפרסם מורנו הבעל שם טוב דרך בעבודת ה' ובאהבת ישראל. ומחנה הצדיקים הנסתרים מקבל על עצמו את התפקיד להרים את פשוטי העם מה"עם הארצות" שלהם ולהביאם לשולחן התורה.

מורנו הבעל שם טוב הוא היורש הרוחני של בעל העין הטובה ואוהב ישראל הידוע, הרמב"ן – ר' משה בן נחמן[1] – שהביא דברי נוחם ליהודים המעונים בזמנו, בעת גזירות השמד, והושיט יד מנחמת להאנוסים והחזירם למחנה ישראל.

מורנו הבעל שם טוב רואה בכל ניד וניע של יהודי – תפלה לבורא עולם, בכל אנחה יהודית – נטיה של תשובה אל ריבון העולם.

מורנו הבעל שם טוב סיפר לתלמידיו, כיצד הצליחה לקרוע פעם את כל המסכים המבדילים וביטלה גזירה רעה – קריאתו התמימה של בחור תמים, בליווי קרקור קוקוריקו: ריבונו של עולם, רחם נא! ואת המעשיה באשה פשוטה שלא ידעה להתפלל, עמדה ביום כיפור בעזרת הנשים ובשמעה את בכיות הקהל בתפלתו – התבטאה: ריבונו של עולם, הן בכי כזה יכול להשפיע גם על לב אבן (א טאטערישע הארץ)!... והועילה תפלה זו שאותה שנה היתה שנת ברכה בבני חיי ומזוני באותה קהילה.

בבכי ובתחנונים מתחנן מורנו הבעל שם טוב אצל אחד המגידים, שהוכיח וייסר את קהל שומעיו בסיפור העונשים הכבדים מנשוא בהם יעניש אותם הקב"ה:

במדרש כתוב – אמר לו הבעל שם טוב – שהקב"ה אמר למשה רבנו לומר לו דברי מוסר, למה אתם מייסרים את המוני העם, על שאין הם עובדים כל כך טוב את הקב"ה, ייסרו יותר טוב את בורא העולם ברוך־הוא, הוכיחו כביכול את אדון העולם ברוך־הוא על שאינו מרחם על בניו וילדיו.

ובדברי נוחם ועידוד פונה מורנו הבעל שם טוב אל היהודי הפשוט שבפשוטים, מושיט לו את ידיו הקדושות מתוך קירוב הדעת הגדול ביותר. ופניה זו והתנהגות זו מביאות ומקרבות את היהודי הפשוט לשולחן התורה.

*

כעבור חמשים שנה – ח"י אלול תק"ח – בשעת הסעודה החגיגית – מספר הגאון הצדיק ר' יעקב יוסף בעל ה"תולדות" – השמיע מורנו הבעל־שם־טוב דבר תורה מיוסד על מאמר רז"ל[2] "בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו", לאברהם אבינו היתה מסירות נפש על דרך ה', להסביר לכל אחד אחדות הבורא והשגחה פרטית.

בתוך הסעודה אמר מורנו הבעל שם טוב:

– בעל הנשמה[3] בפולין[4] היה היום לבן שלש שנים[5], בן שלש שנים הכיר את בוראו, גם הוא יצטרך לגלות אותה מדה של מסירות נפש כשל אברהם אבינו, לשם הוראת דרך העבודה באחדות הבורא ובהשגחה פרטית.

הוד כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבנו, הגאון האלקי צדיק יסוד עולם, כבוד קדושת שם תפארתו, מרנא ורבנא שניאור זלמן – רבנו הזקן – מייסד חסידות חב"ד – חכמה בינה ודעת – ונשיאם הראשון של חסידי חב"ד – תקל"ה – תקע"ג – יסד והקים חדרי חינוך מיוחדים – כך קראם הרבי – והדריך את עדת החסידים במשך יותר מכ"ו שנים (משנת תקל"ב).

*

ידועה לכל ההלכה המפורשת, שמדאורייתא אין

1) כן הוא בדפוס, ואולי צ"ל - הרמב"ם.
2) נדרים לב, א.
3) בעליית הנשמה שהיתה למורנו הבעש"ט, ראה שנשמה חדשה יורדת לעולם: מורנו אדמו"ר הזקן בעל התניא והשו"ע.
4) ליאזנא היתה שייכת אז לפולין.
5) נולד ח"י אלול תק"ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השטר זקוק לקיום בית דין. זה רק מדרבנן. ואילו שטר שיצא עליו ערעור ולאחר מכן נתקיים – יש לו, בפרטי ענינים מסויימים, תוקף רב יותר משטר שלא יצא עליו ערעור.

בהתאם להלכה זו, מסתבר שתוקפו של השטר מתחיל משעת הערעור.

כעבור חמשים שנה, מאה שנה מחודש הולדתו של הבעל שם טוב, נמסרת על ידי המלשין הבזוי אביגדור מפינסק – למרבה הצער, רב – דילטוריא ועלילה לממשלה הרוסית־הצארית, על דרך הבעל שם טוב בכלל ועל דרך החסידות החב"דית בפרט.

נשיא חסידי חב"ד – רבנו הזקן – נאסר במאסר הקשה ביותר באותם הימים בפטרסבורג, בו עמד בסכנת נפשות ממשית, והיה עלול להיות נידון לעונש הגדול ביותר בתור מורד במלכות.

לאחר חמשים ושלשה ימי מאסר, ביום הזכרון של המגיד הגדול ממזריטש – תלמידו המובהק וממלא־מקומו של הבעל־שם־טוב, ורבו של רבנו הזקן – י"ט כסלו תקנ"ט – שוחרר רבנו הזקן ממאסרו.

תנועת החסידות הכללית ותנועת חסידות חב"ד חוגגות את נצחון האמת על השקר ועל דברי הבלע שהעלילו אנשים רעים מסויימים על חסידים וחסידות.

*

כעבור חמשים שנה, במלאת מאה וחמשים שנה להולדת הבעל שם טוב, ניתן רשיון מחודש להדפסת ספרי קבלה וחסידות.

בעשרות השנים האחרונות למאה הששית של האלף הששי, ניהלו משכילי ליטא וואהלין מאבק חריף נגד לימוד החסידות.

מאבקם זה, ניהלו המשכילים בדרכים נלוזות ומושחתות. נוסף על שקרים וכזבים, בלבולים ועלילות – השתמשו המשכילים גם בדרכי מסירה ומלשינות לממשלות השונות.

תוצאת פעילותם זו של המשכילים היתה שממשלת רוסיה אסרה על הדפסת ספרי קבלה וחסידות, והרבה בתי דפוס יהודיים בשקלוב, דוברובנה, קאפוסט, פולנאה וסלוויטא – נסגרו.

באסיפת הרבנים שהתקיימה בפטרבורג בשנת תר"ג – 1843 – מחה נמרצות אב־הסבא – כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" – נגד גזירת אי־הדפסת ספרי קבלה וחסידות, ונאסר משום כך על ידי שר הפנים הרוסי – אך זה לא עזר.

חמש שנים אחרי אסיפת רבנים זו, בשנת תר"ח, נתבטלה הגזירה, והוד כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" הדפיס את הספר "לקוטי תורה" – מאמרי רבנו הזקן בצירוף הגהותיו של הסבא ה"צמח צדק", על הספרים ויקרא, במדבר, דברים ושיר השירים.

בספר הספרים – לקוטי תורה – של חסידות חב"ד, מוסבר בהסברה פילוסופית, תוכנה האמיתי של שיטת מורנו הבעל־שם־טוב בשני היסודות – ידיעת הבורא ואהבת ישראל.

*

אבי נ"ע הוכתר על ידי זקני החסידים בתואר: "ה"חובת הלבבות" של תורת ועבודת החסידות".

הספר "חובת הלבבות" נבדל משאר ספרי המוסר, בכך שבכל שעריו אף העמוקים ביותר, ישנה בחינה וראיה מוכחת המאמתת את נושא הענינים.

אבי, נשיאם של חסידי חב"ד, היה בעל בחינה. כל מה שאמר הן בדברי חסידות שלו והן בעבודת הכלל, היה מבטא בצורה ברורה, אחרי שהענין היה ברור ובהיר אצלו בתכלית הבהירות, על ידי בחינה מסויימת.

היה זה בקיץ תרנ"ה, אבי חי אז בנאות דשא, נתאספו כמה משכילים גדולים – לא מהמשכילים הזולים שקראו ספר אפיקורסי ואכלו עוגה עם חלב ובכך נעשו משכילים, אלא משכילים אמיתיים – ושאלו את אבי שאלות שונות.

אחת השאלות היתה:

תורת החסידות מהי? – מצד אחד – אמרו המשכילים – נראה שתורת החסידות היא פילוסופיה דתית עמוקה העוסקת ומוצאת הסברה מקיפה על הענינים העמוקים של מציאות הבורא ובריאת העולם. ומאידך גיסא – תורת חב"ד מדליקה בלב האדם להב־שלהבת בשעת קיום מצוות, ומביאה את האדם לדרגא הגבוהה ביותר של השתפכות הנפש בשעת התפלה, מעודדת ומלהיבה את האדם לאהבת ישראל, תורת חב"ד – הטעימו המשכילים – כוללת שני קטבים נוגדים לכאורה: הבנה קרה ורגש לוהט.

אכן – ענה להם אבי – זוהי חסידות, הרגש הלוהט והנלהב בתוך ההבנה השכלית בלווית בחינה מסויימת.

מתי ההבנה החסידית אמיתית? – כשהמבין מתפלל עם אותה הבנה שהבין והשיג. התפלה הנלהבת היא הבחינה של ההבנה האמיתית, ומתי התפלה אמיתית? – כשאחרי התפלה מתנהגים במדות טובות. ההתנהגות הטובה במשך כל היום, היא הבחינה של העבודה שבלב בה עבד האדם בשעת תפלתו.

*

כל מה שעשה אבי, היה מבוסס על בחינה מאמתת. גם כשיסד את ישיבת "תומכי תמימים" המפורסמת, עשה זאת מתוך בחינה מאמתת, אם ישיבה זו תמלא את שאיפותיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בט"ו אלול תרנ"ז הודיע אבי, שהוא עומד לייסד ישיבה, ובוחר עשרים תלמידים מובחרים ביותר, למדנים ויראי אלקים, ומוסר אותם להדרכת מלמד חסידי מפורסם, מלמד שלא היה מוכתר בתואר הרב הגאון או הרב המוסר'ניק, אלא למדן טוב חדור בהדרכה החסידית החב"דית העתיקה, ר' שמואל גרונם ז"ל אסתרמן, ומוסר לו סדר הדרכה מסויים, לחנך ולהדריך אותם ליהודים בעלי מסירות נפש על תורה, מצוות ואהבת ישראל.

כעבור שנה, בתחילת חודש אלול, בא המשפיע ר' שמואל גרונם עם תלמידיו אל אבי להיבחן על ידו. הבחינה ארכה כמה ימים, וביום שני, י"ח אלול תרנ"ח, בנוכחות עדת חסידים, הודיע אבי:

— היום ח"י אלול, מאתים שנה להולדתו של הבעל שם טוב, אחרי הבחינה, יש לנו ישיבה — בה ועל ידה תבוא לפועל שיטת מסירות הנפש של הבעל שם טוב על פי הסבריהם של רבנו הזקן וכל נשיאי חב"ד הבאים אחריו, בידיעת אלקות ואהבת ישראל.

*

בשלוש השנים הראשונות, מתפרסמת ישיבת ליובאוויטש בעולם הישיבות, והרבה בחורים מחלקיה השונים של רוסיה, באים אליה. ולקראת יובל החמש מקבלת ישיבת "תומכי תמימים" את צביונה המלא עם כמה מאות תלמידים.

משנה לשנה, מתפשטת יותר ויותר ישיבת "תומכי תמימים", בהקמת סניפים בחלקיה השונים של רוסיה הלבנה ורוסיה הקטנה, ליטא ופולין, קווקז ובוכרה. סניף גדול של הישיבה מוקם בארץ ישראל בביתו הגדול של אבי בחברון, בשם "תורת אמת".

ישיבות "תומכי תמימים" תופסות מקום בראש כל הישיבות בעולם, בשיטת החינוך וההדרכה המיוחדת שלהן ובמאות תלמידיהן — כן ירבו — הפזורים בחלקיה השונים של רוסיה וכן בשאר המדינות, והמשמשים כרבנים, ראשי ישיבות, שוחטים, מלמדים, חזנים, סופרים, סוחרים, בעלי בתי חרושת, בעלי מלאכות, מנהלי פנקסים וכדומה, אבל כולם כאחד מצויידים בצידה לדרך שכל אחד ינק, תורה וחסידות ומדות טובות, בהיותו בישיבת "תומכי תמימים".

מסירות נפשם של תלמידי ישיבות "תומכי תמימים", באה לידי ביצוע טוב בעשרות השנים האחרונות בתחום החינוך וחיזוק היהדות.

*

כשפרצו רדיפות הדת של היבסקציה השפלות והאכזריות, מלוות עונשים כבדים על נושאי הדת היהודית ברוסיה, עשו תלמידי ישיבות "תומכי תמימים" את העבודה הטובה ביותר בחיזוק היהדות במסירות הנפש הגדולה ביותר.

בפולין, ליטא ולטביה, תפסו ישיבות "תומכי תמימים" מקום הכבוד היפה ביותר בעולם הישיבות, והוכרו על ידי גדולי גאוני ישראל, ה' עליהם יחיו.

*

השי"ת הביא אותנו למדינה זו, לא להשתקע בה אלא לגור בה, כפי שהיה ביעקב אבינו בבואו למצרים.

השי"ת הביא אותנו לכאן לזמן קצר ולאחר מכן לקחת אתכם, כל בני ישראל עם משפחותיכם, ללכת עם משיח לארץ ישראל.

אך, עלינו לזכור מה שכתוב בחומש אודות בני ישראל והמשכן[6]: "על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנו".

במקומות בהם חנו בני ישראל בהלכם במדבר, היו מקומות שבהם שהו חצי יום, מהערב עד אור הבוקר, והיו מקומות שבהם שהו יום או יומיים, חודש או אפילו שנה ויותר.

בכל מקום בהם שהו בני ישראל, גם בזמן הקצר ביותר, הקימו בראש ובראשונה את המשכן, מבלי הבדל כמה זמן עליהם לשהות באותו מקום.

משכן הגלות שלנו הוא הישיבה. כאמור, באנו לארץ זו לזמן קצר, כדי ללכת אתכם עם משיח לארץ ישראל. אך, מן ההכרח בזמן קצר זה להקים את המשכן.

פונה אני אליכם, אל כל יהדות אמריקה, לעזור לי להקים את המשכן. זקוקים בהכרח למקום יפה וגדול עבור ישיבת "תומכי תמימים", להשיג את האמצעים הדרושים על כך וגם על החזקת ישיבת "תומכי תמימים" שנוסדה במדינה זו, ולגייס את האמצעים הדרושים להחזקת והעברת הישיבות שלי "תומכי תמימים" מאירופה.

*

בהסכמת כ"ק האדמו"רים וכבוד הרבנים הגאונים שליט"א הוכרז תענית ציבור עולמי ביום א' דסליחות (ראה הוספה א.), שבודאי כולם יקיימו זאת. השי"ת יקבל תפילותינו ובקשותינו וישלח לנו כל בני ישראל בכל מרחבי תבל את גואל הצדק.

*

חז"ל אומרים לנו[7]: "והוי מתפלל בשלומה של מלכות", נוסף על כך ישנם חסידי אומות העולם בעלי

6) במדבר ט, יח.

7) אבות ג, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הזכויות הגדולות ביותר שצריכים להתפלל לבריאותם והצלחתם בעבודתם הטובה לטובת האנושיות – וחיברתי תפלה מיוחדת (נדפס לחוד), שיתפללו אותה בבתי הכנסת בראש השנה ויום כיפור הבאים, אחרי קריאת התורה לבריאותו של נשיא המדינה פרנקלין ד. רוזוולט, ולהצלחת העבודה הטובה הנעשית על ידו ועל ידי כל עוזריו לטובת האנושות.

*

פניתי בכתב (ראה הוספה ב.) אל יהדות אמריקה באמצעות כבוד הרבנים הגאונים שליט"א ובאמצעות נשיאי בתי הכנסת ה' עליהם יחיו, שבשני לילות ראש השנה לפני תפלת ערבית וביום כיפור לפני כל נדרי ולפני נעילה, יאמרו בציבור שלשה מזמורי תהלים כ', כ"ב, ס"ט, ולאחר מכן לומר תפלת ה"יהי רצון" לטובת כלל ישראל בגשם וברוח שפירסמתי (נדפס לחוד). **והשי"ת יקבל תפלותינו, יעורר רחמיו על כלל ישראל ויצליח אותנו בגאולה שלימה על ידי משיח צדקנו.**

~ רְשִׁימוֹת אַדְמוֹר מוֹהַרַיי"צ ~

מכתב הרבי הריי"צ לחתנו הרבי

י.

כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִכְּבוֹד־קְדוּשַׁת אֲבוֹתֵינוּ רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים בְּדוֹרוֹ, מְנַהֵל עֲדַת הַחֲסִידִים בְּאָרְחוֹת הִתְיַסְּדוּת הַהַדְרָכָה, שֶׁל מוֹרֵנוּ רַבֵּינוּ הַגָּדוֹל, לְהַכְנִיס עַצְמוֹ בְּטוֹבַת כָּל אֶחָד מִבְּלִי הֶבְדֵּל מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ הָרוּחָנִי, וְגַרְעִינֵי מוֹרֵנוּ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן, הַנְּטוּעִים בְּהַכֶּרֶם אֲשֶׁר נָטַע הוֹד כְּבוֹד־קְדוּשַׁת רַבֵּינוּ, נִהְיוּ לְאִילָנָא רַבְּרְבָא, עוֹשִׂים פְּרִי טוֹב בְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת.

דְּכִירְנָא כַּד הֲוֵינָא זוּטְרֵי[=הִנְנִי זוֹכֵר כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן], שָׁמַעְתִּי כִּי בִּשְׁנַת תרכ"ז, אֲשֶׁר מוֹרִי־וְרַבִּי הֶחָסִיד ר' שְׁמוּאֵל בְּצַלְאֵל נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן שֶׁעִפְּטֵל, הָיָ' אָז שְׁלוּחָא־דְּרַבָּנָן שֶׁל הוֹד כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע. לִנְסוֹעַ בְּעָרֵי רוּסְיָא הַקְּטַנָּה, בְּנִיקָאלַאיֶעוו, וְהַמּוֹשָׁבוֹת דְּחֶערְסָאן, וּבְעִיר קְרֶעמֶענְטשׁוּג וְעוֹד.

בִּקְרֶעמֶענְטשׁוּג, הָיוּ אָז מֵחֲסִידֵי חַבַּ"ד הַחֲסִידִים הַמְפוּרְסָמִים בְּשֵׁם "בֶּערֶעלֶעך", הַיְינוּ שֶׁעַל צַד הַהִזְדַּמְּנוּת נִקְרְאוּ בְּשֵׁם דּוֹב, הֶחָסִיד ר' דּוֹב בֶּן ר' מֹשֶׁה, "בֶּערִיל מֹשֶׁה'ס", הֶחָסִיד ר' דּוֹב מַאסִיעֶוו, הֶחָסִיד ר' חַיִּים דּוֹב וִילֶענְסְקִי, וְעוֹד כִּשְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה שֶׁנִּקְרְאוּ בַּשֵּׁם דּוֹב.

וַיְהִי לְפִתְגָּם "דִּי קְרֶעמֶענְטְשׁוּקֶער בֶּערֶעלֶעך", הֵם הָיוּ בַּעֲלֵי שֵׂכֶל אַדִּיר, וְאַבִּירֵי לֵב, מַאֲרִיכִים בַּתְּפִלָּה בְּהִתְפַּעֲלוּת הַלֵּב וּבְקוֹל נָעִים, וְהָיוּ כּוּלָּם חוֹזְרִים 'דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים', וְכָל הַחֲסִידִים גַּם בְּנֵי פּוֹלִין שֶׁבִּקְרֶמֶנְצוּג הָיוּ יְרֵאִים וּמְכַבְּדִים אוֹתָם.

שָׁמַעְתִּי מֵהֶחָסִיד הַיָּשִׁישׁ ר' צְבִי חֲנוּךְ הֶענְדֶּעל נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן קוּנִין, אֲשֶׁר הָיָ' "יוֹשֵׁב" בִּלְיוּבַּאוּוִיטְשׁ בִּשְׁנוֹת תרכ"ז־תרל"א (אוֹפֶן בִּיאָתוֹ לִלְיוּבַּאוּוִיטְשׁ בִּשְׁנַת תר"א, וְכָל הֶעָבַר עָלָיו בִּזְמַנִּים שׁוֹנִים, קוֹבֵעַ לוֹ מָקוֹם לְעַצְמוֹ בִּרְשִׁימוֹתַי) בָּאוּ כַּמָּה אַבְרֵכִים מִקְּרֶעמֶענְטְשׁוּג, וְיָשְׁבוּ בִּלְיוּבַּאוּוִיטְשׁ, וּפַעַם כַּאֲשֶׁר נִכְנַס עַל יְחִידוּת, אָמַר לוֹ הוֹד כְּבוֹד־קְדוּשַׁת אאזמו"ר הרה"ק, דִּיא גֵּרֵי הָאַרְיוֹת (הָאַבְרֵכִים תַּלְמִידֵי הַבֶּערֶעלֶעך) בָּרוּךְ־ה' וַאקְסִין, אוּן שְׁטַיְיגִין [=צוֹמְחִים וּמִתְעַלִּים] בִּידִיעוֹת הַחֲסִידוּת, אָבֶער עֲבוֹדָה פֶּעלְט נָאך, הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ זָאל הֶעלְפִין זֵיי זָאהלִין זַיין [=אֲבָל עֲדַיִין חֲסֵרָה עֲבוֹדָה, הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ יַעֲזוֹר שֶׁיִּהְיוּ] עוֹבְדֵי הַשֵּׁם.

כַּאֲשֶׁר מוֹרִי־וְרַבִּי ר' שְׁמוּאֵל בְּצַלְאֵל הָיָ' בְּנִיקָאלַאיֶעוו - בִּשְׁנַת תרכ"ז כַּנַ"ל – וּמִשָּׁם הָיָ' צָרִיךְ לִנְסוֹעַ לִקְרֶעמֶענְטְשׁוּג, הִתְרוּ בּוֹ כִּי יֵדַע אֲשֶׁר בְּשֵׁם יֶשְׁנָם הַרְבֵּה מֵחֲסִידֵי פּוֹלִין בַּעֲלֵי צוּרָה נִכְבָּדָה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְעַל כֵּן יִהְיֶ֨ה נִזְהָר בִּכְבוֹדָם, אַז עֶ֣ר זָאל נִיט חַאפִּין קֵיין פְּסַק [=שֶׁלֹּא יַחֲטוֹף ׳פְּסַק׳], כִּי בְּטִבְעָם לְבַטֵּל אֶת זוּלָתָם.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה, כ"ד אדר תש"ט
ברוקלין

ידידי הנכבד העסקן המפורסם, המוכתר במעלות טובות במעלת גזעו וחינוכו מאנשי חסידי חב"ד מר שניאור זלמן שי' רובאשאוו

שלום וברכה!

מכתבו לנכון הגיעני, והתענגתי במאד על התענינותו לטובת פליטי אנ"ש, אשר עלו עתה לארץ הקדושה תבנה ותכונן.

הצעת ידידי שי' ליסד מושבה מיוחדת עבורם, היא בכלל הצעה נכונה, והנני חושב אשר מעריכים כראוי את החומר המיוחד במינו של פליטי אנ"ש וגם את ההשפעה אשר התישבותם במושבה מוקדשת בשבילם תשפיע כלפי פנים וכלפי חוץ.

בשאלת אירגון מגבית מיוחדה בארצות הברית בשביל מושבה עבור פליטי אנ"ש אין יכול להתגשם מכמה טעמים, והעיקר כי הנהלת המגבית היהודית המאוחדת תפריע זה כדי שלא לקלקל המגבית שלהם, ואי אפשר יהי' לנהל מגבית באופן רחב.

והנני פונה בזה לידידי שי' בבקשה וקריאה שיואיל להשפיע על המוסדות המשתייכים להתיסדות מושבות להמציא תמיכה כספית במלואה בעד יסוד מושבה עבור פליטי אנ"ש והנימוק כי אחרי אשר מעונינים אשר מספרים יותר גדולים יעלו לא"י, ודואגים לכל עולה שיסתדר באופן נכון, הרי בשים לב להחומר המיוחד במינו של פליטי אנ"ש והשפע האפשרית על ידי התישבותם באופן מרוכז ומאורגן במושבה, פשיטא שצריך להקציב עבורם האמצעים הנחוצים ליסוד ואירגון מושבה זו.

בטח ישמחני בבשורות טובות בכל הנ"ל.

ידידו הדורש שלומו ומברכו.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' ב

על ראש פר העלם דבר של ציבור, אך מה היא ה׳סמיכה׳ הנזכרת בברייתא. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, סמיכה זו היא **מִיסְמַךְ סָבֵי** – סמיכת החכמים, שיקראו מעתה בשם ׳רבי׳. וסמיכה זו בשלשה תלמידי חכמים היא נעשית.

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף, מִיסְמַךְ סָבֵי בִּשְׁלֹשָׁה מְנָלָן – מנין לומדים שסמיכת החכמים היא בשלשה, **אֵילֵימָא מִדִּכְתִיב** לגבי סמיכת משה ליהושע (במדבר כז כג) ׳**וַיְסְמֹךְ אֶת יָדָיו עָלָיו**׳, **אִי הָכִי תְּסָנֵי בְּחַד** – אם כן יש ללמוד משם שדי באחד הסומך, שהרי משה רבינו יחיד היה בשעה שסמך ליהושע, **וְכִי תֵּימָא מֹשֶׁה בִּמְקוֹם שִׁבְעִים וְחַד קָאֵי** – ואם תאמר שמשה היה שקול כנגד שבעים ואחד דייני הסנהדרין, **אִי הָכִי לִיבְעֵי שִׁבְעִים וְחַד** – אם כן יש ללמוד משם שאין סומכים את החכמים אלא בבית דין של שבעים ואחד. **קַשְׁיָא** – אכן קושיא זו בעינה עומדת.

הגמרא מבררת כיצד נעשית סמיכה זו: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, בִּידָא מַמָּשׁ סָמְכִין לֵיהּ** – האם מניחים הסומכים את ידיהם ממש על ראשו של הנסמך. **אָמַר לֵיהּ** רב אשי, אינם מניחים עליו את ידיהם, אלא **סָמְכִין לֵיהּ בְּשָׁטָא** – בקריאת שם, דהיינו, **קָרֵי לֵיהּ רַבִּי** – קוראים לו בשם ׳רבי׳, **וְיָהֲבִי לֵיהּ רְשׁוּתָא לְמֵידַן דִּינֵי קְנָסוֹת** – וכמו כן נותנים לו רשות לדון מעתה דיני קנסות.

הגמרא מקשה על מה שנתבאר בברייתא שסמיכת חכמים בשלשה: **וְחַד לֹא סָמִיךְ** – האם אדם אחד אינו רשאי לסמוך, **וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כְּרַם** [־אבל] **זָכוּר אוֹתוֹ הָאִישׁ לַטּוֹב, וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא שְׁמוֹ, שֶׁאִילְמָלֵא** [־שאם לא] **הוּא נִשְׁתַּכְּחוּ** [־היו משתכחים] **דִּינֵי קְנָסוֹת מִיִּשְׂרָאֵל.**

שואלת הגמרא: **נִשְׁתַּכְּחוּ, נְגָרוּסִינְהוּ.** כלומר, מדוע היו משתכחים, הרי ניתן לחזור ולשננם. **אֶלָּא** כוונת הדברים היא, שאילולי רבי יהודה בן בבא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נְקֻדָּה מְשִׂיחַת קֹדֶשׁ

יֵלְכוּ מֵחֲלָלִית אֶל חָיִל...

בַּשַּׁבָּת פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ תשכ"ט, סִפֵּר הָרַבִּי בַּהִתְוַעֲדוּת:

"יֶשְׁנוֹ מְאֹרָע חָדָשׁ שֶׁאֵרַע בְּשָׁבוּעַ זֶה, אֵרוּעַ מַפְתִּיעַ וּבִלְתִּי רָגִיל כְּלָל - שֶׁהִצְלִיחוּ לָטוּס (צֶוֶת הַחֲלָלִית אַפּוֹלוֹ 8) לְמֶרְחָק גָּדוֹל בְּיוֹתֵר וּלְהַגִּיעַ עַד קָרוֹב לַלְּבָנָה, וְהִקִּיפוּ אוֹתָהּ הֵן מֵהַצַּד הָאָפֵל וְהֵן מֵהַצַּד הַמּוּאָר, וְצִלְמוּ תְּמוּנוֹת, וְאָז הִצְלִיחוּ לַחְזֹר לָאָרֶץ וְלִנְחוֹת בַּזְּמַן וּבַמָּקוֹם הַמְּדֻיָּק כְּפִי שֶׁתִּכְנְנוּ מֵרֹאשׁ . . יְכוֹלִים וּצְרִיכִים לְנַצֵּל עִנְיָן זֶה גּוּפָא לַעֲבוֹדַת ה'.

בַּמִּצְוֹות יֵשׁ כַּמָּה סוּגִים: יֵשׁ מִצְוֹות פְּרָטִיּוֹת, כְּמוֹ מִצְוַת צִיצִית שֶׁהוּא צִוּוּי פְּרָטִי, וְיֵשׁ מִצְוֹות כְּלָלִיּוֹת, צִוּוּיִים שֶׁנּוֹגְעִים לְכָל הָעִנְיָנִים, הָאֶחָד מֵהֶם הוּא הַצִּוּוּי "יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל", שֶׁזֶּהוּ צִוּוּי שֶׁנַּעֲשָׂה כְּלָל בְּכָל הַמִּצְוֹות כֻּלָּם, שֶׁתָּמִיד צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲלִיָּה - "מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ".

וְכַמֻּדְגָּשׁ גַּם בְּנֵרוֹת חֲנֻכָּה, הַמְּהַדְּרִין מִן הַמְּהַדְּרִין, יוֹם רִאשׁוֹן מַדְלִיק אַחַת, מִכָּאן וָאֵילָךְ מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ". וְכַאֲשֶׁר בַּיָּמִים שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה אֵינוֹ מוֹסִיף, אֶלָּא מַדְלִיק כְּמוֹ בַּיּוֹם הַקּוֹדֵם - הֲרֵי לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵין אֶצְלוֹ עִנְיָן שֶׁל עֲלִיָּה, אֶלָּא אַדְּרַבָּה: הוּא בְּמַצָּב שֶׁל יְרִידָה.

וְלִכְאוֹרָה יָכוֹל לִטְעֹן: אֶתְמוֹל הָיָה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל "מְהַדֵּר מִן הַמְּהַדְּרִין" עַל יְדֵי שֶׁהִדְלִיק שְׁנֵי נֵרוֹת, וְלָמָּה כַּאֲשֶׁר יִתְנַהֵג כֵּן גַּם הַיּוֹם, לֹא יֵחָשֵׁב "מְהַדֵּר מִן הַמְּהַדְּרִין"? - וְהַמַּעֲנֶה לָזֶה, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁיְּהוּדִי צָרִיךְ תָּמִיד לְהִתְעַלּוֹת בַּעֲבוֹדָתוֹ הָרוּחָנִית.

אָמְנָם, זֶה עַצְמוֹ אֵינוֹ מוּבָן: מַהוּ הַהֶכְרֵחַ שֶׁבְּכָל יוֹם יִתְוַסֵּף בְּעִנְיָן הָרוּחָנִיּוּת?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה - שֶׁכֵּיוָן שֶׁבְּעִנְיָן הַגַּשְׁמִיּוּת וְהַחָמְרִיּוּת יֵשׁ שִׁנּוּי שֶׁל צְמִיחָה וְגִדּוּל בְּכָל יוֹם וָיוֹם, הֵן בְּנוֹגֵעַ לַגּוּף וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת הָעוֹלָם, לָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַצְּמִיחָה וְהַגִּדּוּל גַּם בְּרוּחָנִיּוּת.

וְהוֹרָאָה זוֹ יְכוֹלִים לִלְמֹד גַּם מִפְּרָטֵי הַמְּאֹרָע הַנִּזְכָּר־לְעֵיל:

אַחַד הַקְּשָׁיִים בְּבִצּוּעַ מְאֹרָע הַנִּזְכָּר־לְעֵיל הָיָה הַצֹּרֶךְ לְהַבְטִיחַ שֶׁסְּפִינַת הֶחָלָל וְכָל מָה שֶׁבְּתוֹכָהּ יִהְיוּ נְקִיִּים מֵהַחִידַּקִּים הַבִּלְתִּי־רְצוּיִים הַנִּמְצָאִים בְּכַדּוּר הָאָרֶץ, שֶׁהֲרֵי הַתְּנָאִים שֶׁבֶּחָלָל (כּוֹלֵל הַתְּנָאִים בְּתוֹךְ סְפִינַת חָלָל בְּעֵת הַמָּעוֹף) שׁוֹנִים בְּתַכְלִית מֵאֲשֶׁר עַל גַּבֵּי הָאֲדָמָה, וְאִם כֵּן יִתָּכֵן שֶׁהַמָּקוֹם הֶחָדָשׁ אֵינוֹ מוּכָן לְאוֹתָם חַיְדַּקִּים, וּבְמֵילָא יִגָּרֵם הֶזֵּק גַּם לָאֲנָשִׁים שֶׁיָּבוֹאוּ לְשָׁם. וְלָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת זְהִירוּת יְתֵרָה וּבְתַכְלִית הָאֶפְשָׁרִי, וְאֵין לְהִתְחַשֵּׁב שֶׁתַּעֲלֶה בְּטִירְחָא, עֲבוֹדָה וְהוֹצָאוֹת גְּדוֹלוֹת וְכוּ'.

וּמִכָּאן רוֹאִים, שֶׁכַּאֲשֶׁר מִשְׁתַּנֶּה הַמַּצָּב, יֵשׁ צֹרֶךְ שֶׁתִּהְיֶה עֲלִיָּה בְּצַד הַטּוֹב, וְאֵין לְהִסְתַּפֵּק בְּמִדַּת הַטּוֹב שֶׁהָיְתָה אֶצְלוֹ עַד עַתָּה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא דַּי בְּכָךְ בְּיַחַס לַמַּצָּב הֶחָדָשׁ.

וּמִזֶּה מוּבָן בְּנוֹגֵעַ לַעִנְיָן דְ"יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל": כֵּיוָן שֶׁיֶּשְׁנָם תָּמִיד שִׁנּוּיִים - הוּא בְּעַצְמוֹ מִשְׁתַּנֶּה, מִשְׁפַּחְתּוֹ מִשְׁתַּנִּית, וְכָל הָעוֹלָם מִשְׁתַּנֶּה - הֲרֵי יִתָּכֵן שֶׁדַּרְגַּת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁעָמַד בָּהּ עַד עַתָּה לֹא מַסְפִּיקָה שֶׁיּוּכַל לְהִתְגַּבֵּר עַל הַצַּד הַמְּנַגֵּד וְלָכֵן צָרִיךְ תָּמִיד לְהַמְשִׁיךְ וּלְהִתְעַלּוֹת, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה לוֹ תּוֹסֶפֶת כּוֹחַ כּוּ'".

(מעובד על פי שיחת שבת פרשת ויגש תשכ"ט. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת ויגש

מד יח וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדֹנִי
יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ
בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה: יט אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־
עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח: כ וַנֹּאמֶר
אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו
מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ: (לוי)
כא וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֵהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה
עֵינִי עָלָיו: כב וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר
לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת: כג וַתֹּאמֶר
אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם
לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי: כד וַיְהִי כִּי עָלִינוּ
אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי: (ישראל)
כה וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל:
כו וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטָן
אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ
וְאָחִינוּ הַקָּטָן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ: כז וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי
אֲלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי:
כח וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרָף וְלֹא
רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה: כט וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם
פָּנַי וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה
שְׁאֹלָה: ל וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר
אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ: (ע"כ בחול)

~ נקודות משיחות קודש ~

בַּזְּמַן הַזֶּה, יוֹסֵף הוּא לְמַעְלָה מִיְּהוּדָה, וְלָכֵן נֶאֱמַר "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה". הַיְינוּ, שֶׁיְּהוּדָה נִגַּשׁ אֶל יוֹסֵף, שֶׁהָיָה "הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ"; אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה יְהוּדָה לְמַעְלָה מִיּוֹסֵף. וְכַמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁעַכְשָׁו "תַּלְמוּד גָּדוֹל", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה "מַעֲשֶׂה גָּדוֹל", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יְהוּדָה.

וּלְעָתִיד־לָבֹא יִתְאַחֲדוּ יוֹסֵף וְיְהוּדָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ: "הִנֵּה אֲנִי לוֹקֵחַ אֶת עֵץ יוֹסֵף (וְ)אֶת עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי", וְהַיְינוּ, שֶׁבְּבְחִינַת הַמָּשִׁיחַ יִתְאַחֲדוּ שְׁנֵיהֶם בְּאוֹפֶן שֶׁ"אֶחָד בְּאֶחָד יִגָּשׁוּ", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּ"וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה".

(שיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה, ה'תשכ"ז)

שני לא וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ
עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה:
לב כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר
אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים:
לג וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי
וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו: לד כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי
וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָּרָע אֲשֶׁר יִמְצָא
אֶת־אָבִי: **מה** א וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל
הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי
וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו:
ב וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית
פַּרְעֹה: ג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד
אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ
מִפָּנָיו: ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי
וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם
אֹתִי מִצְרָיְמָה: ה וְעַתָּה | אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר
בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי
אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם: ו כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב
הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר:
ז וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית
בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת הַנַּעַר (מד, לב) עַרְבוּתוֹ שֶׁל יְהוּדָה בָּאָה מִצַּד זֶה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הֵם עֶצֶם אֶחָד מַמָּשׁ, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת (שֶׁהִיא דַּרְגָּה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִזֶּה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל מְעֹרָבִים זֶה בָּזֶה). לָכֵן הָיְתָה עַרְבוּת זוֹ אֵצֶל יְהוּדָה דַּוְקָא,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁלּוֹ נִתְּנָה הַמְּלוּכָה, כִּי סְפִירַת הַמַּלְכוּת מֻשְׁרֶשֶׁת בְּ'כֶתֶר', שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת. וּדְבָרָיו פָּעֲלוּ עִנְיָן זֶה גַּם בְּיוֹסֵף, וְלָכֵן לֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק וְהִתְוַדַּע אֶל אֶחָיו.

(ספר המאמרים מלוקט, כרך ב, עמ' ריב)

שלישי ח וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: ט מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־תַּעֲמֹד: י וְיָשַׁבְתָּ בְּאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ: יא וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ: יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם: יג וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה: יד וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו: טו וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ: טו וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו: יז וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן: יח וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ: יט וְאַתָּה צֻוֵּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם: כ וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא: כא וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ: כב לְכֻלָּם נָתַן לְאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת: כג וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בֶּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ: כד וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ: כה וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: כו וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפֹג לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם: כז וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְעַתָּה לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹקִים (מה, ח)

בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא מְבֹאָר, שֶׁכַּאֲשֶׁר אָדָם גּוֹרֵם נֵזֶק לְזוּלָתוֹ - אֵין לוֹ לַנִּזָּק לִכְעֹס עַל הַמַּזִּיק, שֶׁכֵּן אַף שֶׁהַמַּזִּיק נֶעֱנָשׁ עַל רֹעַ בְּחִירָתוֹ, הִנֵּה עַל הַנִּזָּק כְּבָר נִגְזַר בַּשָּׁמַיִם, וְהַרְבֵּה שְׁלוּחִים לַמָּקוֹם. וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, אִם־כֵּן מַדּוּעַ אָמְרוּ רַז"ל (בבא קמא צב, ב) לְגַבֵּי הַשִּׁפְעַת הַטּוֹב "חַמְרָא לְמָרֵיהּ טִיבוּתָא לְשַׁקְיֵיהּ", וְהַטַּעַם - כֵּיוָן שֶׁהַשָּׁלִיחַ הוּא בַּעַל בְּחִירָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּהַשִּׁפְעַת הַטּוֹב, הַשָּׁלִיחַ מוֹסִיף לִפְעָמִים בַּהַשְׁפָּעָה שֶׁמִּלְּמַעְלָה (כְּמוֹ שֶׁמּוֹעִילָה תְּפִלַּת צַדִּיק אוֹ בִּרְכָתוֹ). וּרְאֵה 'תּוֹסְפוֹת' דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל חַמְרָא: הַמַּשְׁקֶה נוֹתֵן בְּעַיִן יָפָה לְמִי שֶׁהוּא רוֹצֶה . . טוֹב עַיִן יְבֹרָךְ.

(לקוטי שיחות, כרך ז, עמ' 14)

רביעי כח וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת: **מו** א וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב ׀ יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: ג וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם: ד אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַם־עָלֹה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ: ה וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בָּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ: ו וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־
רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיְמָה
יַעֲקֹב וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ: ז בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ
בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ
מִצְרָיְמָה: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

אַל תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה (מו, ג) לְפִי שֶׁהָיָה מֵצַר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה לָאָרֶץ (רש"י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, לְפִי־זֶה הָיָה לוֹ לוֹמַר "אַל תִּצְטַעַר" וְכַדּוֹמֶה, וְלֹא "אַל תִּירָא". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כְּשֶׁיְּהוּדִי מַכִּיר וּמַרְגִּישׁ שֶׁהַגָּלוּת אֵינָהּ מְקוֹמוֹ הָאֲמִתִּי, וְהוּא מִצְטַעֵר עַל הִמָּצְאוֹ בָּהּ וּמִשְׁתּוֹקֵק לָשׁוּב לִמְקוֹמוֹ - הֲרֵי תְּשׁוּקָה זוֹ עַצְמָהּ מְרוֹמֶמֶת אוֹתוֹ מֵעַל לַגָּלוּת וּמַעֲנִיקָה לוֹ אֶת הַכּוֹחוֹת הַדְּרוּשִׁים לְהִתְמוֹדֵד עִם הַגָּלוּת וְעִם קְשָׁיֶיהָ לְלֹא מוֹרָא וּפַחַד. זֶהוּ הָרֶמֶז בִּלְשׁוֹן רַשִׁ"י: דַּוְקָא מִשּׁוּם שֶׁאַתָּה מֵצֵר עַל הַגָּלוּת, אֵין לְךָ סִבָּה לְפַחֵד מִמֶּנָּה.

(לקוטי שיחות, כרך ל, עמ' 235)

חמישי ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה
יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן: ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ
וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי: י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין
וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:
יא וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי: יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר
וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וְזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל: יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר
תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן: יד וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן
וְיַחְלְאֵל: טו אֵלֶּה | בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב
בְּפַדַּן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בִּתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו
שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ: טו וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן
עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי: יז וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה
וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר
וּמַלְכִּיאֵל: יח אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה
בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ:
יט בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן: כ וַיִּוָּלֵד
לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לוֹ אָסְנַת בַּת־
פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם:
כא וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי
וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְד: כב אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר
יֻלַּד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר: כג וּבְנֵי־דָן
חֻשִׁים: כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם:
כה אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ
וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁבְעָה: כו כָּל־
הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד
נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ: כז וּבְנֵי יוֹסֵף
אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ
לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

כָּל נֶפֶשׁ . . שִׁלֹּשִׁים וְשָׁלֹשׁ (מו, טו) וּבִפְרָטָן אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם, אֶלָּא זוֹ יוֹכֶבֶד (רש"י) הַיְנוּ שֶׁהִיא הִשְׁלִימָה אֶת הַמִּנְיָן שֶׁל שִׁבְעִים נֶפֶשׁ. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַמַּטָּרָה שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם הָיְתָה גִּלּוּי הָאֱמוּנָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁיֵּשׁ בְּכָל יְהוּדִי - "וַיַּאֲמֵן הָעָם". וְאִשָּׁה בִּכְלָל רוֹמֶזֶת לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת, שֶׁנִּקְרֵאת "וֶאֱמוּנָה כָּל זֹאת", כִּי הִיא מַחְדִּירָה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת חַיִּים וְקַיָּמִים מִמַּלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ - "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים". וְאַף בְּיוֹכֶבֶד כֵּן: בְּנָהּ, מֹשֶׁה, פָּעַל וְגִלָּה אֶת הָאֱמוּנָה אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִיא עַצְמָהּ, בְּתוֹר מְיַלֶּדֶת, עוֹרְרָה בָּהֶם אֱמוּנָה וּבִטָּחוֹן בַּה', לֹא לְהִתְפָּעֵל מִפַּרְעֹה וּמִגְּזֵרוֹתָיו.

(לקוטי שיחות, כרך כ, עמ' 223)

ששי כח וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת
לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן: כט וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף
מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא
אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד:
ל וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפָּעַם אַחֲרֵי
רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי: לא וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה
וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנַעַן
בָּאוּ אֵלָי: לב וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה
הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ:
לג וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־
מַּעֲשֵׂיכֶם: לד וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ
מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּעַבּוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֵבַת מִצְרַיִם
כָּל־רֹעֵה צֹאן: **מז** א וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה
וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם
בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: ב וּמִקְצֵה
אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה:
ג וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ
אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־
אֲבוֹתֵינוּ: ד וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ
כִּי־אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד
הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ
בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: ה וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר
אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ: ו אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ
הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ
יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל
וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי: ז וַיָּבֵא יוֹסֵף
אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ
יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה: ח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב
כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ: ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה
יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים
הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי
אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם: י וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה
וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאֶת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו (מו, כח) לְתַקֵּן לוֹ בֵּית תַּלְמוּד (רש"י) מִסְתַּבֵּר שֶׁכְּבָר הָיְתָה יְשִׁיבָה בְּמִצְרַיִם בְּהַנְהָגַת יוֹסֵף, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הֵקִים יַעֲקֹב יְשִׁיבָה נוֹסֶפֶת. וְטַעְמוֹ וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: יוֹסֵף הָיָה טָרוּד בְּנִהוּל עִנְיְנֵי הַמְּדִינָה, כָּךְ שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ לַיְשִׁיבָה אֶת כָּל זְמַנּוֹ. וְיַעֲקֹב רָצָה שֶׁתִּהְיֶה יְשִׁיבָה שֶׁבְּרֹאשָׁהּ עוֹמֵד יְהוּדָה, שֶׁלֹּא הָיָה טָרוּד בְּעִסּוּקִים אֲחֵרִים, נַעֲלִים כְּכָל שֶׁיִּהְיוּ, וְהוּא יָכוֹל לְהִתְמַסֵּר אַךְ וְרַק לְלִמּוּד הַתּוֹרָה.

(לקוטי שיחות, כרך ג, עמ' 828)

שביעי יא וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן
לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ
רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַרְעֹה: יב וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף
אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם
לְפִי הַטָּף: יג וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד
הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן
מִפְּנֵי הָרָעָב: יד וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף
הַנִּמְצָא בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר
אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה
פַרְעֹה: טו וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־
לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס כָּסֶף:
טז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם
בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף: יז וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם
אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבְמִקְנֵה
הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם
בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא: יח וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה
הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ
לֹא־נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה
הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי
אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ: יט לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ
גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ
בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה
וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם:
כ וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה
כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם
הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה: כא וְאֶת־הָעָם
הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־
קָצֵהוּ: כב רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק
לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן
לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם:
כג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם
וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם
אֶת־הָאֲדָמָה: כד וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית
לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה
וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כה וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ
עֲבָדִים לְפַרְעֹה: כו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה
לַחֲמֻשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה
לְפַרְעֹה: כז וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ
גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל הָעָם... הֵא לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה

(מז, כג)

"הֵא לָכֶם זֶרַע" – יוֹסֵף הַצַּדִּיק שֶׁבְּכָל דּוֹר נוֹתֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כּוֹחוֹת חִיזּוּק בַּעֲבוֹדַת ה'. אַךְ נְתִינַת־כּוֹחַ זוֹ כְּשֶׁהִיא לְעַצְמָהּ אֵינָהּ מַסְפִּיקָה, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם – "וּזְרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה" – עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ...

(משיחת פרשת ויגש תשי"א. תורת מנחם תשי"א כרך א (ב), עמ' 165)

מפטיר כה וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה: כו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֲמֻשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה: כז וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה (מד, יח) יְהוּדִי נִגַּשׁ לָרַבִּי, צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם (יוֹסֵף הַצַּדִּיק) וְאוֹמֵר: בִּי אֲדוֹנִי - הַצַּדִּיק הוּא אֲדוֹנִי, אֲנִי מְקֻשָּׁר אֵלָיו וּמִתְבַּטֵּל אֵלָיו, וְלָכֵן רַשַּׁאי אֲנִי לְבַקֵּשׁ שֶׁיְּמַשֵּׁךְ בְּתוֹכִי (בִּי) הַשְׁפָּעָה מִמֶּנּוּ. וְאַל יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ - אַל נָא יִתְרַעֵם הַצַּדִּיק עַל כָּךְ שֶׁאֲנִי מְבַזְבֵּז אֶת זְמַנּוֹ עִם הַבַּקָּשׁוֹת חַסְרוֹת־הָעֶרֶךְ שֶׁלִּי. כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה - פַּרְעֹה רוֹמֵז עַל הַקָּבָּ"ה, "דְּאִתְפְּרִיעוּ וְאִתְגַּלְיָן מִינֵּיהּ כָּל נְהוֹרִין". לְגַבֵּי הַקָּבָּ"ה, עֶצֶם הַטּוֹב וְטֶבַע הַטּוֹב לְהֵיטִיב, לֹא שַׁיָּךְ תַּרְעֹמֶת, וְאַף אֵצֶל הַצַּדִּיק כֵּן.

(תורת מנחם, כרך ב, עמ' 162)

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת ויגש לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ביחזקאל פרק לז

לז טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: טז **וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו:** יז **וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ:** יח **וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָךְ:** יט **דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי:** כ **וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדֶךָ לְעֵינֵיהֶם:** כא **וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם**

עטרת מרים

טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: - אַחַר שֶׁהֵרְאָהוּ ה' אֵיךְ יִחְיוּ הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת וְתָבֹא בָּם הָרוּחַ, הֵרְאָהוּ אֵיךְ יִתְנַהֵג הַגּוּף הַכְּלָלִי הַזֶּה הָעוֹמֵד בַּתְּחִיָּה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא יָמוּת עוֹד, הַיְנוּ אֵיךְ תִּהְיֶה הַנְהָגַת הַמְּלוּכָה שֶׁהוּא רוּחַ הַמְּחַיֶּה אֶת הַגּוּף הַכְּלָלִי וְאֵיךְ יָשׁוּבוּ אֶל ה' עַל־יְדֵי שְׁמִירַת תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו שֶׁזֶּה בְּנֶפֶשׁ הַמִּשְׁכָּלֶת בַּגּוּיָה הַכְּלָלִית: **טז וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו** הַמְּלוֹת לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו מְשֻׁבָּט בִּנְיָמִין וּמִלּוּי, שֶׁהִתְחַבְּרוּ לִיהוּדָה, **וּלְקַח** עוֹד **עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו** הַמְּלִים **לְיוֹסֵף** רֹאשׁ הַשֵּׁבֶט **עֵץ אֶפְרַיִם** הַבָּא מִיוֹסֵף **וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו** לְרַמֵּז עַל שְׁאָר הַשְּׁבָטִים שֶׁהִתְחַבְּרוּ עִמּוֹ לִהְיוֹת תַּחַת מֶמְשַׁלְתּוֹ: **יז וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד** לִהְיוֹת נִרְאִים **לְךָ לְעֵץ אֶחָד** כִּי יִתְחַבְּרוּ יַחַד עַל פִּי גַּם **וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ** בֶּאֱמֶת: **יח וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא** מֵהָרְאוּי שֶׁ־**תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָךְ:** **יט דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת** עֵץ **יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי:** כְּלוֹמַר, בְּאַחֲרִית הַיָּמִים יִתְקַבְּצוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים הָאוֹבְדִים וְהַנִּדָּחִים, תַּחַת דֶּגֶל יוֹסֵף שֶׁהוּא מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף אֲשֶׁר יֶאֱסוֹף הַנִּדָּחִים, שֶׁזֶּה הָיָה מְשֹׁל הָעֵץ הַשֵּׁנִי לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וּלְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְחַבְּרוּ עָלָיו בְּעֵת קֵץ, וְאַחַר־כָּךְ יִתְאַחֲדוּ גַּם בְּנֵי יְהוּדָה הַנִּקְבָּצִים כְּבָר, לִהְיוֹת תַּחַת שִׁבְטוֹ וּמֶמְשַׁלְתּוֹ. **כ וְהָיוּ הָעֵצִים** הָהֵם **אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם** הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, תֹּאחֲזֵם **בְּיָדֶךָ לְעֵינֵיהֶם: כא וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם** בְּעֵת תֵּאָחֵזוּ הָעֵצִים הָהֵם בְּיָדְךָ **כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי**

שי למורא

טז) עֵץ אֶחָד, חֲתִיכַת עֵץ. "**לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו**", אֶת הַמִּלִּים הָאֵלֶּה תִּכְתֹּב עַל הָעֵץ. וְהוּא רֶמֶז עַל שֵׁבֶט יְהוּדָה וְשֵׁבֶט בִּנְיָמִין שֶׁהִתְחַבְּרוּ לְמַלְכוּת אַחַת. "**לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו**", וְהוּא רֶמֶז עַל שֵׁבֶט אֶפְרַיִם וּשְׁאָר תִּשְׁעָה שְׁבָטִים שֶׁהִתְחַבְּרוּ לְמַלְכוּת אַחַת. **יז) וְקָרַב אֹתָם,** תִּקְרַב אֶת הָעֵצִים זֶה אֶל זֶה. **וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ,** כְּשֶׁיִּהְיוּ הָעֵצִים בְּיָדְךָ, אֲנִי אֲחַבֵּר אוֹתָם שֶׁיִּהְיוּ עֵץ אֶחָד, בְּדָרְךָ נֵס. **יט) עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם,** שֵׁבֶט מַלְכוּת יוֹסֵף אֲשֶׁר הִיא בְּיַד אֶפְרַיִם. **וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו,** וְאֶתֵּן אֶת הַשְּׁבָטִים אֲשֶׁר אִתּוֹ. **אֶת עֵץ יְהוּדָה,** שֶׁיִּתְחַבְּרוּ עִם שֵׁבֶט יְהוּדָה. **וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד,** וַאֲנִי אֲחַבְּרֵם לְמַלְכוּת אַחַת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

כד) וְעַבְדִּי דָוִד, מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁבָּא מִזֶּרַע דָּוִד. **כה) אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב,** שֶׁלְּיַעֲקֹב הִכְשִׁיחַ הקב"ה בְּלִי מְצָרִים "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה" (בראשית כח,יד). **כו) בְּרִית שָׁלוֹם,** שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּאַרְצָם בְּשָׁלוֹם. **וּנְתַתִּים,** וְאַקְבַּע אוֹתָם בִּמְקוֹמָם, וְלֹא יָזוּז מִשָּׁם. **בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם,** כְּשֶׁיִּתְמִיד לִהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם, אָז יֵדְעוּ הַגּוֹיִם שֶׁאֲנִי ה' הִקְדַּשְׁתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת עַמִּי.

עטרת מרים

לִקֹּחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וּמִשָּׁם נִתְפַּזְּרוּ אַחַר־כָּךְ אֶל הָאֲרָצוֹת סָבִיב, וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם: כב וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּעֵת שֶׁהָיוּ לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם כִּי כֻּלָּם יַעַבְדוּ אֶת ה' וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד כִּי בֵּין בְּעֵת שֶׁיְּמְלוֹךְ מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף יִמָּשֵׁךְ יְהוּדָה אַחַר אֶפְרַיִם, וּבֵין אַחַר־כָּךְ כְּשֶׁיְּמְלוֹךְ בֶּן דָּוִד יִמָּשְׁכוּ כֻּלָּם אַחַר בֵּית דָּוִד: כג וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם בְּיָמֵי בֵּית רִאשׁוֹן וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם בְּיָמֵי בֵּית שֵׁנִי וְהוֹשַׁעְתִּי אוֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם שֶׁגָּרוּ בֵּין הַגּוֹיִם וּבְגַלַּל זֶה אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְאַחַר־כָּךְ וְטִהַרְתִּי אוֹתָם עַד וְהָיוּ־לִי לְעָם לְהַאֲמִין בִּי וְלִשְׁמוֹר מִצְוֹתַי וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים לְהִתְנַהֵג בְּהִשְׁגָּחָה נִפְלָאָה, וְאָז: כד וַעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הָבָא מִזֶּרַע דָּוִד, יִהְיֶה מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה וּמַנְהִיג אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם בְּפוֹעַל: כה וְיָשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם לֹא תִּפְסוֹק הַמְּלוּכָה מִזֶּרַע דָּוִד: כו וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּאַרְצָם בְּשָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה עִמָּהֶם וּנְתַתִּים אֹתָם בִּמְקוֹמָם וְלֹא יָזוּז מִשָּׁם וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם וְלֹא תֵחָרֵב עוֹד: כז וְהָיָה מִשְׁכָּנִי מִשְׁכַּן שְׁכִינָתִי יִהְיֶה עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים לַעֲזוֹר וּלְהוֹשִׁיעַ וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם לְהַאֲמִין בִּי וְלִשְׁמוֹר מִצְוֹתַי: כח וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת עַמִּי בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי כְּשֶׁתִּתְמִיד מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם: כב וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: כג וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אוֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים: כד וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם: כה וְיָשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם: כו וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: כז וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם: כח וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

מז כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה
שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים
וְאַרְבָּעִים וּמְאַת שָׁנָה: כט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל
לָמוּת וַיִּקְרָא | לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי
וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי
בְּמִצְרָיִם: ל וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי וּנְשָׂאתַנִי
מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתָּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעְשֶׂה
כִּדְבָרֶךָ: לא וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ
יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה: פ **מח** (לוי) א וַיְהִי
אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ
חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־
אֶפְרָיִם: ב וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא
אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה: ג וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי: (ישראל) ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ
וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם:
ה וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה
כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי: ו וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־
הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ
בְּנַחֲלָתָם: ז וַאֲנִי | בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל
בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ לָבֹא
אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרֵהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית
לָחֶם: ח וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־
אֵלֶּה: ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בָּנַי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־
לִי אֱלֹהִים בָּזֶה וַיֹּאמֶר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם:

מוקדש לרפואה ולהצלחה

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ה) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ה)	6:39	6:40	8:33	8:35	9:09	9:11	10:02	10:04	12:13	12:16	16:47	16:52	17:16	17:20	16:31	17:31
חיפה (ה)	6:42	6:43	8:33	8:35	9:10	9:12	10:02	10:04	12:12	12:15	16:46	16:50	17:12	17:16	16:16	17:27
ירושלים (ה)	6:38	6:40	8:31	8:33	9:08	9:10	10:00	10:03	12:11	12:14	16:50	16:54	17:13	17:17	16:13	17:28
תל אביב (ה)	6:41	6:42	8:33	8:35	9:10	9:12	10:02	10:05	12:13	12:16	16:45	16:50	17:14	17:18	16:27	17:29
אוסטריה, וינה (ה)	7:45	7:45	9:00	9:02	9:49	9:50	10:33	10:35	12:27	12:30	16:09	16:14	16:47	16:53	15:55	17:07
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:59	6:04	8:51	8:55	9:39	9:43	10:55	10:58	13:59	14:02	20:46	20:47	21:18	21:19	20:28	21:32
אוקראינה, אודסה (ה)	7:41	7:41	9:01	9:03	9:48	9:50	10:33	10:35	12:29	12:32	16:18	16:24	16:55	17:01	16:05	17:14
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ה)	7:32	7:31	8:46	8:47	9:35	9:36	10:19	10:20	12:12	12:15	15:53	15:59	16:32	16:37	15:40	16:52
אוקראינה, ז'יטומיר (ה)	8:05	8:05	9:13	9:14	10:04	10:06	10:47	10:49	12:38	12:40	16:10	16:16	16:51	16:57	15:57	17:12
אוקראינה, קייב (ה)	7:59	7:58	9:06	9:07	9:57	9:59	10:40	10:41	12:30	12:33	16:02	16:08	16:43	16:49	15:49	17:04
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ה)	7:06	7:07	9:09	9:12	9:43	9:45	10:38	10:41	12:55	12:58	17:44	17:48	18:10	18:14	17:27	18:24
איטליה, מילאנו (ה)	8:03	8:03	9:26	9:28	10:12	10:14	10:58	11:00	12:56	12:58	16:51	16:56	17:24	17:30	16:35	17:43
אקוואדור, קיטו (ה)	6:12	6:15	8:41	8:44	9:12	9:15	10:15	10:18	12:47	12:50	18:20	18:23	18:44	18:47	18:05	18:57
ארגנטינה, בואנוס איירס (ה)	5:43	5:47	8:33	8:38	9:17	9:21	10:32	10:35	13:32	13:35	20:10	20:11	20:41	20:41	19:52	20:54
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ה)	6:14	6:20	9:06	9:11	9:59	10:03	11:16	11:20	14:25	14:28	21:21	21:21	21:56	21:56	21:03	22:11
ארה"ב, בולטימור (ה)	7:26	7:26	9:04	9:06	9:45	9:47	10:34	10:37	12:39	12:42	16:52	16:57	17:24	17:29	16:38	17:41
ארה"ב, ברוקלין (ה)	7:19	7:20	8:55	8:57	9:37	9:38	10:25	10:27	12:28	12:31	16:37	16:42	17:10	17:15	16:23	17:27
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ה)	7:20	7:20	8:55	8:57	9:37	9:39	10:26	10:28	12:29	12:31	16:37	16:43	17:10	17:15	16:24	17:28
ארה"ב, דטרויט (ה)	8:01	8:01	9:33	9:35	10:16	10:17	11:03	11:05	13:05	13:07	17:08	17:13	17:42	17:47	16:54	18:00
ארה"ב, האוסטון (ה)	7:16	7:18	9:12	9:14	9:48	9:50	10:41	10:44	12:54	12:57	17:32	17:37	17:59	18:03	17:17	18:14
ארה"ב, לוס אנג'לס (ה)	6:57	6:58	8:46	8:48	9:24	9:25	10:15	10:17	12:24	12:27	16:52	16:57	17:22	17:26	16:38	17:37
ארה"ב, מיאמי (ה)	7:07	7:08	9:09	9:11	9:43	9:45	10:38	10:40	12:53	12:56	17:40	17:44	18:07	18:10	17:25	18:21
ארה"ב, ניו הייבן (ה)	7:17	7:18	8:51	8:53	9:34	9:35	10:22	10:24	12:24	12:27	16:31	16:36	17:04	17:09	16:17	17:22
ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ה)	7:26	7:27	8:59	9:01	9:42	9:43	10:30	10:32	12:31	12:34	16:37	16:42	17:10	17:15	16:23	17:28
ארה"ב, פיטסבורג (ה)	7:43	7:43	9:19	9:21	10:01	10:02	10:49	10:51	12:52	12:55	17:02	17:07	17:35	17:40	16:48	17:52
ארה"ב, שיקגו (ה)	7:18	7:18	8:51	8:53	9:33	9:35	10:21	10:23	12:23	12:26	16:28	16:33	17:02	17:07	16:14	17:19
בוליביה, לה-פס (ה)	6:02	6:05	8:43	8:46	9:16	9:20	10:24	10:27	13:08	13:10	19:08	19:10	19:33	19:35	18:52	19:45
בלגיה, אנטוורפן (ה)	8:47	8:46	9:51	9:52	10:44	10:45	11:25	11:27	13:15	13:17	16:43	16:49	17:25	17:31	16:30	17:46
בלגיה, בריסל (ה)	8:45	8:45	9:51	9:52	10:43	10:44	11:25	11:27	13:15	13:18	16:45	16:51	17:26	17:32	16:32	17:48
ברזיל, סאן פאולו (ה)	5:22	5:26	8:07	8:11	8:43	8:47	9:53	9:56	12:43	12:46	19:01	19:03	19:23	19:25	18:40	19:35
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ה)	5:11	5:15	7:56	8:00	8:32	8:35	9:42	9:45	12:31	12:34	18:43	18:44	19:10	19:11	18:26	19:22
בריטניה, לונדון (ה)	8:06	8:05	9:09	9:11	10:02	10:04	10:44	10:46	12:33	12:35	16:01	16:08	16:42	16:48	15:50	17:04
בריטניה, מנצ'סטר (ה)	8:25	8:24	9:20	9:21	10:16	10:17	10:56	10:57	12:41	12:44	15:57	16:04	16:43	16:49	15:48	17:06
גרמניה, ברלין (ה)	8:17	8:17	9:16	9:18	10:11	10:12	10:52	10:53	12:39	12:42	16:02	16:08	16:44	16:50	15:48	17:06
גרמניה, פרנקפורט (ה)	8:24	8:24	9:33	9:34	10:24	10:25	11:07	11:08	12:58	13:00	16:31	16:37	17:12	17:18	16:18	17:33
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ה)	5:16	5:20	8:03	8:07	8:41	8:44	9:52	9:55	12:44	12:47	19:10	19:11	19:30	19:32	18:46	19:43
הודו, מומבאי (ה)	7:11	7:13	9:21	9:24	9:54	9:56	10:51	10:53	13:11	13:13	18:11	18:14	18:36	18:40	17:56	18:49
הודו, פונה (ה)	7:06	7:08	9:17	9:19	9:49	9:52	10:46	10:49	13:07	13:10	18:08	18:11	18:33	18:37	17:53	18:46
הונגריה, בודפשט (ה)	7:31	7:31	8:49	8:50	9:37	9:38	10:21	10:23	12:16	12:19	16:01	16:06	16:39	16:44	15:47	16:58

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:25	7:26	9:00	9:02	9:42	9:43	10:30	10:32	12:33	12:35	16:40	16:45	17:13	17:18	16:27	17:31
יוון, אתונה (ח)	7:41	7:41	9:22	9:24	10:02	10:04	10:52	10:54	12:57	13:00	17:14	17:19	17:46	17:50	17:00	18:02
מולדובה, קישינב (ח)	7:50	7:50	9:09	9:11	9:57	9:58	10:41	10:43	12:37	12:40	16:23	16:29	17:01	17:07	16:10	17:21
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:09	7:11	9:19	9:21	9:52	9:54	10:48	10:51	13:08	13:11	18:07	18:11	18:33	18:36	17:52	18:46
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:42	4:47	7:31	7:37	8:35	8:39	9:55	9:58	13:11	13:13	20:21	20:21	21:01	21:01	20:03	21:18
נפאל, קטמנדו (ח)	6:54	6:55	8:53	8:55	9:28	9:30	10:22	10:24	12:36	12:39	17:18	17:22	17:45	17:49	17:03	18:00
סין, בייג'ין (ח)	7:35	7:36	9:13	9:15	9:54	9:56	10:43	10:45	12:46	12:49	16:57	17:02	17:30	17:35	16:41	17:47
סינגפור, סינגפור (ח)	7:05	7:08	9:33	9:36	10:04	10:07	11:06	11:09	13:37	13:40	19:08	19:11	19:32	19:35	18:53	19:44
פולין, ורשא (ח)	7:46	7:45	8:45	8:47	9:40	9:41	10:21	10:22	12:08	12:11	15:31	15:38	16:15	16:21	15:18	16:37
פרו, לימה (ח)	5:46	5:49	8:24	8:27	8:56	8:59	10:02	10:05	12:43	12:45	18:35	18:38	19:00	19:02	18:19	19:12
צרפת, ליאון (ח)	8:22	8:22	9:44	9:46	10:30	10:32	11:16	11:18	13:13	13:16	17:04	17:10	17:41	17:46	16:51	18:00
צרפת, פריז (ח)	8:44	8:44	9:57	9:58	10:47	10:48	11:30	11:32	13:23	13:26	17:04	17:10	17:41	17:47	16:49	18:02
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:03	6:06	8:28	8:31	8:59	9:02	10:00	10:03	12:29	12:32	17:54	17:57	18:18	18:21	17:39	18:31
קנדה, טורונטו (ח)	7:51	7:51	9:19	9:21	10:03	10:05	10:50	10:52	12:50	12:53	16:52	16:57	17:24	17:29	16:35	17:42
קנדה, מונטריאול (ח)	7:34	7:34	8:57	8:59	9:43	9:45	10:29	10:31	12:27	12:29	16:20	16:26	16:55	17:01	16:06	17:14
קפריסין, לרנקה (ח)	6:53	6:54	8:40	8:42	9:18	9:20	10:09	10:12	12:18	12:20	16:43	16:47	17:13	17:17	16:29	17:29
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:20	9:19	10:08	10:10	11:07	11:08	11:46	11:47	13:28	13:31	16:37	16:44	17:24	17:31	16:24	17:48
רוסיה, מוסקבה (ח)	9:00	8:58	9:43	9:44	10:44	10:44	11:21	11:22	13:02	13:05	16:08	16:15	16:54	17:00	15:52	17:18
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:08	8:08	9:26	9:27	10:14	10:15	10:58	11:00	12:53	12:56	16:39	16:45	17:17	17:22	16:26	17:37
שוויץ, ציריך (ח)	8:13	8:13	9:31	9:32	10:19	10:20	11:03	11:05	12:58	13:01	16:48	16:54	17:21	17:27	16:30	17:41
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:41	6:43	8:57	8:59	9:28	9:31	10:27	10:30	12:50	12:53	18:00	18:04	18:25	18:28	17:45	18:38

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורת הדפסה ושימוש אישי בלבד

סדר הדלקת נרות חנוכה

זמן הדלקת הנרות הוא משקיעת החמה. בדיעבד אפשר להדליק במשך כל הלילה - ואם בני־הבית ערים, אפשר גם לברך.

ה'שמש' צריך לעמוד מעל שאר הנרות, כדי שיהיה ניכר שאינו בכלל נרות המצוה. הנרות צריכים לדלוק לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.

אפשר להדליק בכל סוגי הנרות. מצוה מן המובחר להדליק בשמן־זית ובפתילות.

את הנרות מציבים בימין החנוכיה. ביום הראשון נר אחד, ביום השני שניים וכו' עד היום השמיני - שמונה נרות. סדר ההדלקה הוא משמאל לימין, כלומר - תמיד מדליקים קודם את הנר השמאלי (החדש) וממשיכים להדליק משמאל לימין. הנר הימני יהיה תמיד האחרון להדלקה.

לאחר שמסיימים להכין את הנרות להדלקה, אם נרות רגילים או כוסיות שמן־זית וכיוצא בזה, אומרים את ברכות ההדלקה. בפעם הראשונה שמדליקים השנה (אפילו אם זה באמצע החנוכה), מברכים שלוש ברכות. ואילו בשאר ימי החנוכה מברכים רק שתי ברכות (וכנ"ל - את הברכה השלישית - "שהחיינו" - מברכים רק בפעם הראשונה). לאחר שמסיימים את אמירת הברכות מדליקים את הנרות באמצעות ה'שמש' (אותו מדליקים ראשון). לאחר ההדלקה שרים את נוסח "הנרות הללו".

ברכות הדלקת נרות חנוכה

לפני הדלקת הנרות מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנוּכָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ, בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

בערב הראשון (או כשמדליקים בפעם הראשונה השנה) מוסיפים ומברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

לאחר הדלקת הנרות אומרים:

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אָנוּ מַדְלִיקִין עַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַנִּסִּים, וְעַל הַנִּפְלָאוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה, עַל־יְדֵי כֹהֲנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה, הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קֹדֶשׁ הֵם, וְאֵין לָנוּ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אֶלָּא לִרְאוֹתָן בִּלְבָד, כְּדֵי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, עַל נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעוֹתֶיךָ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרה** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Lahak.org Chasidut.tv Otzar770.com Biurim.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377